

Eksegetiikka
Teologinen tiedekunta
Helsingin yliopisto

BIBLIODRAAMA JA RAAMATUNTULKINTA

Minna Salmi

VÄITÖSKIRJA

Esitetään Helsingin yliopiston suostumuksella julkisesti
tarkistettavaksi luentosalissa P674 keskiviikkona 12. syyskuuta 2018 klo 12.

Helsinki 2018

Ohjaajat

Emeritaprofessori Raija Sollamo, Helsingin yliopisto
Professori Martti Nissinen, Helsingin yliopisto

Esitarkastajat

Emeritusprofessori Kari Syreeni, Åbo Akademi
TT Matti-Pekka Virtaniemi

Vastaväittäjä

Emeritusprofessori Kari Syreeni, Åbo Akademi

ISBN 978-951-51-4389-1 (nid.)
ISBN 978-951-51-4390-7 (PDF)

Unigrafia
Helsinki 2018

Abstract

This study explores bibliodrama (henceforth: BD). BD can be defined as an attempt to create a connection between the biblical tradition and the personal experience of participants. A trained BD-director helps the group to create the drama with role play and bodywork.

The aim of this study is to understand the hermeneutical process of BD. Both the critical exegesis and the role reversal – in so far as the participants go into the roles of biblical characters and act in the present tense – give perspective to the text interpretation.

The late-1980s BD-trainer Sirkku Aitolehti in co-operation with professor Heikki Räisänen got the idea to bring BD and critical exegesis together. The historical material was presented in group discussions. Another way was to explore the text sociometrically, i.e. to read the text and to map out the relationships between all the roles and their interactions, also historically, and then to transfer the situation to the present day. The group participants relate holistically to the biblical situation.

The main question in this study is:

What new perspective is bibliodrama able to give to the interpretation of the Bible, and how can critical exegetical insights be integrated within the drama itself?

The empirical method of hermeneutics consists of both exegetical methods and a qualitative field study.

The theory of BD is based on Jacob Moreno's psychodrama and sociometry and the hermeneutical tradition–experience–interpretation model by Räisänen. The BD action phases are defined as warming up, role play and integrative discussion.

The empirical part contains three BD cases, which were recorded and transcribed.

In their BD "Congregation of Matthew" (Matt. 11:25–30), Heikki Räisänen and Aino-Kaarina Mäkisalo combined historical exegesis with drama itself by making visible the role of Matthew the evangelist. Professor Räisänen himself played the role of Matthew and the participants were allowed to choose between the different groups of Matthew's community. Räisänen called this method 'applied redaction criticism'. In my study I have maintained that they also benefit from sociometry.

In the BD (Ruth 1) Peter Pitzele used methods developed within psychodrama. In his concept of BD the reception history played an important role.

In her BD "The great story of an immigrant" (Ruth), Aino-Kaarina Mäkisalo drew from synchronous premises. However, in the process of BD the historical questions became important.

This study may make it clear that relevant exegetical questions arise from the biblical text itself in BD. The critical BD method provides an opportunity to interpret the text tradition by the perspectives of ethical-criticism and effective-history. BD is a contemporary approach to the Scriptures and calls for co-operation between BD-experts and biblical scholars.

Esipuhe

Olen kiitollinen tutkimuksen valmistumisesta. Tutkimusprosessin eri vaiheissa olen saanut ohjausta, tukea ja kannustusta monilta ihmisiltä. Kiitospuheestani tulisi liian pitkä, jos mainitsisin heidät kaikki nimeltä.

Sydämelliset kiitokset emeritaprofessori Raija Sollamolle. Kiitos Raija viisaasta, määrätietoisesta ja rohkaisevasta ohjauksestasi, jonka myötävaikutuksesta työni viimein edistyi ja väitöskirja kehittyi lopulliseen muotoonsa disposition ja sisällön osalta. Kiitokset professori Martti Nissiselle, toiselle ohjaajalleni. Erityisesti muistan, miten joskus jatkokoulutusseminaarissa annoit minulle neuvon: kirjoita siitä, mistä sinulla on sanottavaa. Viittasit bibliodraamaan.

Syvästi kunnioittaen muistan ja kiitän heitä, jotka ovat elämän ja kuoleman rajan toisella puolella. Professori Timo Veijola oli minulle merkittävä opettaja. Kiitos Timo, että olit avoin ja myötämielinen monille ideoilleni: olin vasta teologian ylioppilas, kun otit todesta ehdotukseni ohjata bibliodraamaa eksegetiikan opiskelijoille. Samoin hyväksyit jatkotutkimukseni aiheeksi bibliodraaman, jota omaan kokemukseesi perustuen vertasit vapautuksen teologiaan.

Professori Heikki Räisäsen vaikutus ja jälki kulkevat mukana bibliodraaman historiassa, nykisyysydessä ja tulevaisuudessa. Parhaimmat kiitokset, Heikki. Olen kiitollinen siitä, että innostit, luotit ja toivotit onnea matkalleni kohti ”Betlehemää”. Monesti sanoitit minulle tutkimustehtäväni vaikeutta ja jatkoit: ”– – mutta ei sen helppoa pidä ollakaan.” Toukokuussa 2015 Heikki Räisänen luki luonnosvaiheen tekstini ja antoi arvokasta palautetta.

Kiitän esitarkastajia, Åbo Akademin emeritusprofessori Kari Syreeniä ja TT Matti-Pekka Virtaniemeä, tarkoista ja kriittisistä lausunnoistanne käsikirjoitukseeni. Arvostan teidän molempien perusteellisia havaintoja, palautteita ja ehdotuksia. Kiitän professori Syreeniä hänen lupautumisestaan vastaväittäjäkseni. Esitarkastuslausunnon perusteella minulla on aavistus ja odotus, että keskustelustamme on tulossa inspiroivaa ja kiinnostavaa.

Tutkimustyö ei olisi millään edennyt alkuajatusta pidemmälle ilman empiirisiä bibliodraama-aineistoja. Olen hyvin kiitollinen teille, TM Aino-Kaarina Mäkisalo, professori Heikki Räisänen ja PhD Peter Pitzele, jotka ohjasitte tutkimustyöni case-bibliodraamat. Lämmin kiitos sinulle, Aino-Kaarina, juurevista keskusteluista ja kohtaamisista kaikkien näiden vuosien aikana. I am deeply grateful to Peter for the several bibliodrama courses and, in particular, for directing the Ruth bibliodrama. Kiitos kaikille teille, jotka osallistuitte bibliodraamaryhmiin ja prosesseihin.

Psykodraamakouluttaja, TM Sirkku Aitolehti on jo kolmenkymmenen vuoden takaa opettajani: ensiksi nuorisotyön teologiassa, myöhemmin bibliodraamassa ja psykodraamaassa. Kiitos Sirkku. Olet aina ollut valmis kuuntelemaan ja pohtimaan kysymyksiäni ja jakamaan omaa asiantuntemustasi ja kokemustasi.

Monet eksegetiikan jatkokoulutusseminaarin osanottajat ovat havainnoillaan ja palautteillaan auttaneet minua fokuoimaan laajaa aihetta. Useat Helsingin yliopiston eksegeetit ovat myös ohjanneet kanssani bibliodraamaa ja yhteistyössä auttaneet löytämään suuntaa bibliodraaman ja eksegetiikan vuoropuhelussa. Kiitän erityisesti TT Kirsi Valkamaa, TT Anni Pesosta, TT Merja Alannetta, dosentti Marko Marttilaa ja TT Petri Merenlahtea.

Oulussa olen tuntenut yksinäisyyttä, koska täällä pohjoisessa ei ole raamatuntutkimuksen kollegoita, joiden kanssa jakaa kirjoittamisen vaivaa ja iloa. Osallistumiseni ryhmänohjaajana kasvatustieteen tiedekunnan KerToi-ryhmiin on auttanut minua säilyttämään intoa myös omaan tutkimusaiheeseeni. Kiitän Oulun yliopiston emeritaprofessori Leena Syrjälää, professori Eila Estolaa, KT Päivi Mäkeä ja KT Saara-Leena Kaunistoa, joilta olen oppinut narratiivisen tutkimuksen näkökulmia. Ystävälleni Saara-Leenalle olen hyvin kiitollinen kaikista neuvoista ja myötäelämisestä tutkimusprosessin murheissa ja onnistumisissa.

Kiitos TM Annikki Huhdalle, kun etsit arkistoistasi esiin tietoja uskonnonopettajien bibliodraama–eksegetiikka–didaktiikka -kursseista ajoilta, kun toimit niiden yhtenä ideoijana 80-luvulla. TM Kari Pekka Kinnuselle kiitos kannustuksesta ja bibliodraamakirjallisuuden lainaamisesta. Suuri kiitos TM Iida Glumoffille, jolta sain apua tekstiaineiston tekniseen jäsentämiseen.

Pohjoisen psykodraamaohjaajien säännöllisissä tapaamisissamme on ollut aina tilaa bibliodraamaa käsitteleville pohdinnoilleni. Kiitokset Henna Merikivelle, Teija Pirnes-Hyvöselle, Kaisu Pyhäludolle ja Jari Vainiolle. Erityinen kiitos sinulle, Henna, palautteestasi psykodraaman teoriaa käsitteleviin teksteihini. Kiitos Kirkkokadun kirjahyllystäsi, josta löysin psykodraamakirjallisuutta. Psykodraamaa koskevia keskusteluja olen käynyt prosessin aikana myös Kirsti Silvolan, Mari Rautiaisen, Riitta Hiillos-Vuorisen ja Reijo Kauppilan kanssa. Kiitän teitä lämpimästi. Samoin kiitän bibliodraamaohjaajia, joiden kanssa olen jakanut keskustellen tutkimukseni teemoja.

Suuri joukko traumapsykoterapeuttikollegoita ja -työnohjaajia on minulle yhteisöllinen tuki nykyisessä psykoterapiatyössäni. Kaiken muun ohella te olette motivoineet minua saamaan teologisen tutkimukseni valmiiksi. Päivi Saarinen, Riitta Hannus, Mirja Vyyryläinen, Miia Mäkinen, Tuija Päivärinta, Kirsi Huhtelin-Lesell ja kaikki muut, kannustuksenne on ollut tärkeää.

Sydämellinen kiitos jokaiselle ystävälleni. Tutkimukseni erilaisissa ongelmakohdissa minua ovat erityisesti auttaneet KM Tiina Juutilainen, toimittaja Iita Kettunen, TT Päivi Jussila ja DI Anne Paakkari, sosionomi Pirjo Mäenpää-Ronkainen ja diakoni Pia Nordlund. Kiitos kaikki sukulaiset – karjalaiset ja savolaiset.

Kiitän Kirkon tutkimuskeskusta, Suomalaista Konkordia-liittoa ja Suomen Piipaseuraa apurahojen myöntämisestä tutkimuksen alkuvaiheisiin vuosina 2003–2005. Ilman näitä tutkimus ei olisi käynnistynyt. Kiitos Baijerin maakirkon myöntämästä stipendistä saksan kielen kurssille vuonna 2003.

Omat lapseni, Anna ja Mikko, te olette aina olleet suuri ilon- ja kiitollisuudenaihe. Paljon olette koetelleet uskoani, kun olette ihmetelleet, eikö Noomin, Ruutin ja Orpan keskustelut matkalla Moabista Betlehemiin pääty koskaan. Nyt, kun tulevan väitöstilaisuuteni jälkeen olette täysi-ikäisiä, on lopulta viljankorjuun aika 'leivän talon kaupungissa'.

Toivon, että kirja lisäisi kiinnostusta bibliodraamaa, eksegetiikkaa ja Raamatun tekstejä kohtaan. Bibliodraama ansaitsee arvostettavan ja vakavasti otettavan aseman raamatuntulkintana.

Oulun Hietasaarella helteisenä kesäiltana 20.7.2018, Minna Salmi

Sisällys

Abstract	3
Esipuhe	5
I JOHDANTO	11
Tutkimuksen rakenne ja tutkimuskysymykset	11
Oman asemani määrittely suhteessa tutkittavaan aineistoon.....	16
II BIBLIODRAAMAN TEORIA	19
1. DRAAMAA VAAN EI NÄYTELMÄÄ – MITÄ BIBLIODRAAMA ON?	19
1.1. Johdanto	19
1.2. Bibliodraaman varhaisvaiheet.....	23
1.3. Kolme näkökulmaa bibliodraamaan	26
1.3.1. Marcel Martinin bibliodraaman työskentelyvaiheet	26
1.3.2. Aino-Kaarina Mäkiläsalon kehokeskeinen bibliodraama.....	28
1.3.3. Samuel Laeuchlin tulkinta Raamatun myyteistä	30
1.4. Mitä bibliodraamassa tapahtuu?	32
1.4.1. Tiedollinen taso	32
1.4.2. Persoonallinen taso	33
1.4.3. Spirituaaliteetin taso.....	35
2. BIBLIODRAAMAN SUHDE PSYKODRAAMAAN	37
2.1. Johdanto	37
2.2. Sirkku Aitolehden tie psykodraaman ja bibliodraaman kouluttajana	38
2.3. Morenolainen psykodraama.....	40
2.3.1. Psykodraama, sosiodraama ja aksiodraama	40
2.3.2. Spontaanius ja luovuus	41
2.3.3. Rooli.....	42
2.3.4. Näyttämö.....	54
2.3.5. Sosiometria.....	57
2.4. Bibliodraaman työskentelyvaiheet.....	61
2.5. Bibliodraama – suhteiden tutkimista	65
3. BIBLIODRAAMAN SUHDE KERRONTAAN	67
3.1. Johdanto	67
3.2. Peter Pitzele bibliodraamaohjaajana ja -kouluttajana.....	69
3.3. Pitzelen bibliodraaman perusteet.....	70
3.3.1. Musta ja valkoinen tuli.....	70
3.3.2. Musta tuli bibliodraamassa – tekstin kertominen	73
3.3.3. Valkoinen tuli bibliodraamassa – äänen antaminen roolille.....	76
3.4. Pitzelen bibliodraaman menetelmät.....	79
3.4.1. Tyhjän tuolin tekniikka.....	79
3.4.2. Kaiku	80
3.4.3. Tuplaaminen.....	81
3.4.4. Haastattelu.....	83
3.4.5. Kuvapatsaiden rakentaminen ja muodostelmat	84
3.4.6. Kohtaamiset.....	85
3.4.7. Roolinvaihto.....	86
3.5. Bibliodraaman ja bibliologin yhtäläisyydet ja eroavaisuudet	88
4. BIBLIODRAAMAN SUHDE EKSEGETIIKKAAN	92
4.1. Johdanto	92

4.2. Marcel Martinin näkemys bibliodraaman ja eksegetiikan suhteesta	93
4.3. Tim Schrammin narratiivinen eksegeesi	95
4.4. Eksegeettinen tutkimus suhteessa bibliodraamaan	98
4.4.1. Historiallis-kriittisestä paradigmasta hermeneuttiseen paradigmaan	98
4.4.2. Eksegeettisten menetelmien soveltuvuus bibliodraama-prosessiin	103
4.5. Bibliodraama suhteessa eksegetiikkaan	111
4.6. Moraalinen raamattukritiikki	116
4.7. Bibliodraaman suunnittelussa ja toteutuksessa huomioitavia eksegeettisiä näkökohtia	119
5. JOHTOPÄÄTÖKSET BIBLIODRAAMAN TEORIASTA	123
5.1. Bibliodraaman draamateoria ja teologinen teoria	123
5.2. Miten psykodraama ja eksegetiikka näkyvät ja toimivat bibliodraamassa?	123
5.2.1. Bibliodraaman hermeneuttisen prosessin osa-alueet	123
5.2.2. Tekstin tulkintaprosessi bibliodraamaryhmässä	124
5.2.3. Psykodraamaan pohjautuvat bibliodraaman menetelmät	125
5.2.4. Eksegetiikan merkitys bibliodraamassa	126
5.2.5. Ohjaajan suhde tekstiin	129
5.3. Milloin bibliodraama on eksegeettispainotteinen?	130
III BIBLIODRAAMAN EMPIIRINEN TUTKIMUS	132
6. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSPROSESSI	132
6.1. Tutkimuskysymykset ja johdanto empiiriselle osalle	132
6.2. Bibliodraamaryhmistä tutkimuksen aineistoksi	133
6.3. Menetelmät	137
6.4. Aineiston analyysi	140
6.5. Eettiset näkökulmat	142
6.6. Tutkimustulosten luotettavuus	143
7. BIBLIODRAAMAOHJAAJAN JA EKSEGETIN YHTEISTYÖ – Aino-Kaarina Mäkisalo ja Heikki Räisänen	147
7.1. Bibliodraama – eksegetiikka -työpajat	147
7.2. Bibliodraama case: Matteuksen seurakunta (Matt. 11:25–30)	151
7.2.1. Johdanto	151
7.2.2. Bibliodraaman virittäytyminen ohjaajan ja eksegetin yhteistyönä	153
7.2.3. Ohjaajan ja eksegetin toimet roolityöskentelyssä	158
7.2.4. Eksegeetti tiedonantajana integroitikeskustelussa	166
7.3. Yhteenvedo	168
8. BIBLIODRAAMAOHJAAJA JA RYHMÄ KERTOJINA – Peter Pitzele	173
8.1. Bibliodraama case: Ruutin kirjan luku 1	173
8.1.1. Johdanto	173
8.1.2. Virittäytyminen tekstiin	176
8.1.3. Noomin lähtö Betlehemistä	184
8.1.4. Elämä Moabissa	188
8.1.5. Noomin ja Ruutin saapuminen Betlehemiin	193
8.1.6. Draaman päättäminen	195
8.2. Yhteenvedo	196
9. BIBLIODRAAMAMENETELMILLÄ SISÄLLE TEKSTIIN – Aino-Kaarina Mäkisalo	199
9.1. Bibliodraama-case: Maahanmuuttajan suuri tarina (Ruut)	199
9.2. Virittäytyminen ryhmään ja tekstiin	202
9.2.1. Virittävä keskustelu	202
9.2.2. Kartta tapahtumapaikoista	203
9.2.3. Eksegeettinen näkökulma Moabin ja Juudan suhteisiin	207
9.3. Perhekuvat roolihenkilöistä	209

9.4. Naisten matka Moabista Betlehemiin	218
9.4.1. Eksegeettisiä näkökohtia tekstijakson rakenteesta ja henkilöiden suhteista	218
9.4.2. Draamallinen eläytyminen naisten matkaan Moabista Betlehemiin	224
9.5. Saapuminen Betlehemiin	229
9.6. Irakin sodan vaikutus bibliodraamatyöskentelyyn	235
9.7. Ruut ja Noomi Betlehemissä	236
9.8. Viljapellolla	238
9.9. Ruutin identiteetti	243
9.10. Lapsen syntyminen	246
9.11. Palautetta koetusta draamasta	247
9.12. Yhteenvedo	249
10. JOHTOPÄÄTÖKSET EMPIIRISESTÄ TUTKIMUKSESTA: BIBLIODRAAMOJEN VERTAILU	254
10.1. Johdanto	254
10.2. Raamatun tekstiin virittäytyminen	255
10.2.1. Räisäsen ja Mäkisalons bibliodraama	255
10.2.2. Pitzelen bibliodraama	257
10.2.3. Mäkisalons bibliodraama	257
10.3. Roolityöskentely	260
10.3.1. Räisäsen ja Mäkisalons bibliodraama	260
10.3.2. Pitzelen bibliodraama	261
10.3.3. Mäkisalons bibliodraama	264
10.4. Tekstin syntyhistorian maailma	265
10.4.1. Räisäsen ja Mäkisalons bibliodraama	265
10.4.2. Pitzelen bibliodraama	265
10.4.3. Mäkisalons bibliodraama	265
10.5. Tekstin vaikutushistoria	266
10.5.1. Räisäsen ja Mäkisalons bibliodraama	266
10.5.2. Pitzelen bibliodraama	267
10.5.3. Mäkisalons bibliodraama	268
10.6. Eksegeettinen tieto ja pohdinta	269
10.6.1. Räisäsen ja Mäkisalons bibliodraama	269
10.6.2. Pitzelen bibliodraama	269
10.6.3. Mäkisalons bibliodraama	270
10.8. Yhteenvedo	271
IV YHTENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	273
11. BIBLIODRAAMA – VAHVAA RAAMATUNTULKINTAA	273
11.1. Tutkimusprosessin kulku	273
11.2. Bibliodraama ja eksegetiikka raamatuntulkinnan prosessissa	275
11.2.1. Virittäytyminen	275
11.2.2. Roolityöskentely	276
11.2.3. Integroitikeskustelu	278
11.3. Tulevaisuuden näkymiä	280
Lähdeluettelo	282
Lähteet ja apuneuvot	282
Kirjallisuus	282
Haastattelut	305
Sähköpostiviestit	305
Henkilökohtaiset tiedonannot	305
Julkaisemattomat esitelmät, opinnäytetyöt ja raportit	305
Verkkosivut	306
Tutkijan julkaisemattomat tutkimusmateriaalit	307

I JOHDANTO

Tutkimuksen rakenne ja tutkimuskysymykset

Tämä tutkimus tarkastelee bibliodramaa kokemuksellisissa ryhmissä, joissa tavoitteena on monin eri keinoin dynaamisen ryhmäprosessin puitteissa saada aikaan vuorovaikutus käsiteltävän Raamatun tekstin ja ryhmän osanottajan oman elämäkokemuksen kesken. Perusmetodina bibliodraamassa on tekstin dramatisointi ja siihen eläytyminen ryhmässä koulutetun ohjaajan johdolla. Työskentelyssä raamatulliset tapahtumat ja nykyhetkeen kuuluvat asiat, menneisyys ja nykyisyys, kietoutuvat toisiinsa. Vuorovaikutus tapahtuu bibliodraamanäyttämöllä ja ryhmän keskusteluissa. Näyttämöllä ryhmäläiset dramatisoivat tekstiä spontaanisti. Dramatisointi tapahtuu pääasiassa tekstin roolihenkilöihin ja tapahtumiin eläytyen, mutta bibliodraamaan voi liittyä myös muita luovia menetelmiä, kuten musiikkia, pantomiimeja, kuvallista ilmaisua ja kehotyöskentelyä. Vuorovaikutuksesta syntyy ryhmän yksittäisille osallistujille ja koko ryhmälle uutta tulkintaa tai näkökulmaa Raamatun tekstiin.

Tutkimus on tehty eksegetiikan oppiaineeseen, vaikka aihepiiriltään se sopisi käytännölliseen teologiaan. Eksegeettinen tietous tekstistä on merkittävä perspektiivin tuoja persoonallisen kokemuksen rinnalla. Näiden kahden hyvin erilaisen lähestymistavan välillä vallitsee jännitteisyys. Kun bibliodraamatyö alkoi Suomessa 1980-luvun lopussa, bibliodraaman uranuurtajat Sirkku Aitolehti, Kari Pekka Kinnunen, Aino-Kaarina Mäkisalo ja Matti-Pekka Virtaniemi kutsuivat eksegeettejä mukaan kokeilemaan ja kehittämään yhdessä bibliodraamaa. Alkuvaiheessa yliopiston eksegeeteistä mukana olivat Wille Riekkinen ja Heikki Räisänen.¹ Räisänen jatkoi ”biblian” ja ”draaman” suhteen kehittelyä ja teki yhteistyötä ensiksi Aitolehden ja myöhemmin Mäkisalons kanssa. Omaa rooliaan eksegeettisen opetuksen antajana bibliodraamassa Räisänen vertaa muistelmateoksessaan *Taistelua ja tulkintaa* (2014) väitöskirjojen ohjaamiseen: ”Itse asiassa kummassakin opastuksen muodossa oli kysymys samansuuntaisesta yrityksestä antaa ihmisille virikkeitä ja tukea heidän omiin prosesseihinsa.”²

Bibliodraamaa ei ole olemassa ilman tekstiä, mutta suhteet ja painotukset tekstin, menetelmän, ryhmän, ohjaajan ja ryhmäprosessin välillä vaihtelevat erilaisissa draamoissa. Koska eksegetiikassa tutkitaan tekstejä, on hyvin luontevaa sijoittaa bibliodraamatutkimus tähän oppiaineeseen. Myös omassa ohjaajuudessa tekstilähtöisyys on tärkeää, koska olen tehnyt perusopintoni Vanhan testamentin eksegetiikassa. Toivon, että teksti draaman lähtökohtana ja

¹ Monet Helsingin yliopiston eksegetiikan oppiaineen opettajat ja tutkijat ovat vuosien aikana toimineet asiantuntijoina bibliodraamaryhmissä. Räisänen 2008, 185.

² Räisänen 2014, 385.

raamatuntutkimuksellinen tietous säilyttävät edelleen keskeisen position suomalaisessa bibliodraamassa. Tutkimukseni voi vahvistaa tätä.

Bibliodraamaa on tutkittu vähän.³ Tiedossani on seuraavat väitöskirjat: Jürgen Bobrowski, *Bibliodramapraaxis* (1991); Wolfgang Drechsel, *Pastoralpsychologische Bibelarbeit* (1993); Hiltrun Kessler, *Bibliodrama und Leiblichkeit* (1996); Heike Radeck, *Ignatianische Exerzitien und Bibliodrama* (1998); Claudia Mennen, *Bibliodrama – Religiöse Erfahrungen im Kontext der Lebensgeschichte* (2004); Thomas Stühlmeyer, *Veränderungen des Textverständnisses durch Bibliodrama. Ein empirische Studie zu Mk 4, 35–41* (2004) ja Eleonore Näf, *Die heilsame Dimension des Bibliodramas* (2008). Lisäksi on kaksi dosentin väitöskirjaa: Heiner Aldebert, *Spielend Gott kennenlernen* (2001) ja Maria Elisabeth Aigner, *Bibliodrama und Bibliolog als pastorale Lenorte* (2015). Julkaistuissa bibliodraaman tutkimuksissa viitekehys on käytännöllinen teologia, joten en tässä yhteydessä esittele niitä tarkemmin.

Suomessa Jyväskylän yliopiston uskonnon didaktiikan lehtori Kaija Laurio järjesti lukion raamattukurssilla bibliodraamakokeilun (1990), jossa Päivi Jalkasen (nyk. Päivi Rahmel) ohjaamat draamatunnit videoitiin, ja oppilaat kirjoittivat kokemuksistaan oppimispäiväkirjaa. Laurio kirjoitti kokeilusta artikkelin ”Bibliodraama koulussa” (1992). Karoliina Kata tutki Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian oppiaineen pro gradu -työssään *Erään bibliodraaman tarina* (1998) osallistujien kokemuksia Sirkku Aitolehden bibliodraamakurssilla.⁴ Toinen pro gradu -tutkielma on Annika Niskasen *Työvälineenä draamattu: Bibliodraama Raamatun kokonaisvaltaisena, henkilökohtaisena ja moniulotteisena tulkintaprosessina* (2013).

Tämän tutkimuksen lähtökohta on vuorovaikutus, joka toteutuu kolmella tasolla: tutkimuksen ja bibliodraaman kentän välillä, draaman ja eksegetiikan suhteessa sekä bibliodraaman käytännön ja teorian välillä. Tutkin bibliodraamaa sisältäpäin itsekkin psyko- ja bibliodraamaohjaajana. Näen draamapainotteisen tutkimuksen edellyttävän omaa osaamista ja kokemusta näyttämöllisestä roolityöskentelystä etenkin, kun tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu autenttisissa ryhmäkontesteissa koetuista bibliodraamoista.

Bibliodraama on käytännön toimintaa ja se kehittyy jatkuvasti käytännön kokemuksena erityisesti kirkon työnä. Tutkimustehtäväni on tuoda näkyväksi erilaisia tapoja toteuttaa

³ Saksalaisen bibliodraaman ’oppi-isä’ ja keskieuropalaisen bibliodraaman kentän hyvin tunteva emeritusprofessori Gerhard Marcel Martin (2001, 113) kirjoittaa bibliodraamaliikkeen tilannekatsauksessa: ”Bibliodrama wird immer öfter Gegenstand von Prüfungen, dabei freilich fast immer noch nicht im akademischen Setting *gelehrt*. Auch gibt es noch keine wirklichen Projekte zwischen ExegetInnen und BibliodramatikerInnen mit dem Ziel, Texte der religiösen Tradition in der Dynamik, die sie in ihrer Wirkungsgeschichte und in gegenwärtigen Aktualisierungen in Gang setzen, kritisch zu rekonstruieren und zu verstehen.”

⁴ Karoliina Kata kirjoitti tapausselostuksen yhdestä bibliodraamakurssista. Hän osallistui itse ryhmään ja haastatteli kurssin päätyttyä kaikki osallistujat ja ohjaajan. Sirkku Aitolehti ohjasi ryhmän keväällä 1997 tekstistä Joh. 1:35–51. Kata on tutkimuksessaan kiinnostunut mm. bibliodraamakurssin yksityiskohtaisesta rakenteesta.

bibliodraamaa ja tulkita niitä sekä etsiä keinoja, miten raamatuntutkimukselliset näkökohdat tekstistä saataisiin entistä paremmin mukaan draamaprosessiin. Työn tutkimuksellinen tavoite on koota ja kehittää teoriaa, erityisesti sellaisen bibliodraaman, jossa toisena painopistealueena on eksegeetiikka. Bibliodraaman käytännöllinen toteutus edellyttää ohjaajalta jonkin teoreettisen viitekehyksen hallintaa ryhmän prosesseista ja dynamiikasta sekä yksilön psyykkisistä rakenteista. Olen valinnut viitekehykseksi psykodraaman, koska se on relevantti suomalaisen bibliodraaman kuvauksessa ja soveltuu teorialtaan hyvin käytettäväksi eksegeetiikan tieteenalan kanssa. Tutkimus on luonteeltaan kuvailevaa ja uutta tietoa tuottavaa. Työn käytännöllinen tavoite on kehittää bibliodraaman hermeneuttista prosessia niin, että eksegeetiikan välittämä tutkimustieto ja bibliodraaman draamamenetelmien mahdollistama elämyksellinen roolityöskentely voisivat yhdessä vaikuttaa hedelmällisellä tavalla tekstin tulkintaan tukien ja täydentäen toinen toisiaan menettämättä omaa erityisyyttään. Tavoitteeni on etsiä toimivia käytänteitä eksegeettisten näkökohtien huomioimiseen bibliodraamassa. Haluan tuoda esille draaman ohjaamisen ja menetelmien moninaisuutta, joiden avulla teksti tulee lukijalle ryhmässä omaa elämää koskettavaksi. Jotta bibliodraamaa voidaan menetelmällisesti ja sisällöllisesti edelleen kehittää, tarvitaan ymmärrystä ja analysoitua tietoa erilaisista prosesseista sekä käytännön toiminnan takana vaikuttavista teorioista. Lisäksi tarvitaan tietoa menetelmän hermeneuttisista mahdollisuuksista, kun Raamattua opetetaan, tutkitaan ja tulkitaan esimerkiksi kirkossa, yliopistossa ja koulussa.

Tutkimuksen otsikoksi olen valinnut bibliodraaman rinnalle sanan raamatuntulkinta. Raamatuntulkinnalla tarkoitan niitä yksilön ja ryhmän prosesseja ja tapoja, joiden avulla teksteille annetaan merkityksiä. Raamattu itsessään on muodostunut tulkintaprosesseista. Bibliodraamassa prosessi jatkuu. Jokainen raamatunlukija harjoittaa tulkintaa, ja vasta tulkinnan avulla tekstiä voidaan ymmärtää ja tarpeen tullen soveltaa muuttuneisiin olosuhteisiin, nykyaikaan. Tulkintayhteisö, kulttuuriympäristö ja tulkintatapa vaikuttavat siihen, millaisia merkityksiä Raamatun tekstit saavat. Tutkimuksen otsikolla viitataan näkymään, jossa bibliodraama on yksi vaihtoehto erilaisten tulkintatapojen ja raamatunäkemyksien kategoriassa.

Kiteytän tutkimustehtäväni seuraavaan koko työtä koskevaan tutkimuskysymykseen:

- Mitä uutta bibliodraama avaa raamatuntulkintaan ja miten eksegeettiset näkökohdat tekstistä saadaan integroitua osaksi bibliodraamaprosessia?

Tutkimus rakentuu teoreettisesta ja empiirisestä osasta. Tutkimustulokset syntyvät bibliodraaman teoreettisen tutkimuksen ja käytännön case-tutkimuksen vuorovaikutuksessa. Teoria on välttämätön myös tutkimuksen empiirisen osan analyysin toteuttamiseksi. Molemmat osat sisältävät uutta tutkimusta, joten määrittelen niille erikseen omat alatutkimuskysymykset. Teoreettisen osan tutkimuskysymys on:

- Miten psykodraama ja eksegetiikka näkyvät ja toimivat bibliodraamassa?

Teoria-osan johtopäätösten pohjalta laadin empiirisen osan tehtäväksiasettelun ja case-bibliodraamoihin liittyvät tutkimuskysymykset:

- Miten eksegetiikkaa käytetään ja millaisia erilaisia menetelmällisiä muotoja eksegetiikan käytöstä tulee näkyviin bibliodraama-aineistoissa?

- Miten bibliodraamaohjaajan ja eksegeetin yhteistyö toteutuu?

- Millaista raamatuntulkintaa ryhmä tuottaa tähän tutkimukseen valituissa bibliodraama-aineistoissa?

Tutkimus jakautuu neljään pääosaan: I Johdanto; II Bibliodraman teoria; III Bibliodraaman empiirinen tutkimus ja IV Yhteenvedo. Nämä pääosat sisältävät yhteensä yksitoista päälukua. Tämän johdannon tarkoituksena on virittää lukijan kiinnostus aihetta kohtaan. Olen kertonut tutkimuksen tavoitteista ja alustavasti tutkimustehtävän asettelusta koko työlle sekä esittänyt tutkimuskysymykset. Seuraavaksi kuvaan tutkimuksen rakennetta ja lopuksi kirjoitan lyhyesti omasta tutkijan paikantumisestani suhteessa tutkimusaiheeseen.

Ensimmäisessä pääluvussa ”Draamaa vaan ei näytelmää – mitä bibliodraama on?” luokittelen erilaisia bibliodraamoja, selkeytän bibliodraaman osa-alueita ja terminologiaa, käsittelen bibliodraaman taustoja, näkökulmia ja prosessia sekä kuvaan bibliodraaman varhaisvaiheita erityisesti Suomessa. Kirjallisuuden lisäksi käytän lähteenä bibliodraamaohjaajien haastatteluja ja kyselytutkimusta ohjaajille. Tämä luku on taustaluku, jonka tehtävä on antaa lukijalle yleiskuva bibliodraamasta.

Toisen pääluvun aiheena on bibliodraaman suhde psykodraamaan. Psykodraaman menetelmiä on sovellettu bibliodraamaan. Suomessa tätä soveltamista on tehnyt Sirkku Aitolehti, joka on kehittänyt bibliodraaman teoriaa ja käytäntöä morenolaisen draaman (psykodraama) ja sosiometrian pohjalta. Aitolehti on alusta alkaen ollut avoin myös eksegeettisille näkökulmille bibliodraamassa. Tavoitteeni on aktiivisesti koota ja tehdä näkyväksi Aitolehden luomaa teoriaa, jota ulkopuolinen tutkija ei ole aikaisemmin pohtinut näin perusteellisesti. Tässä luvussa avaan Jacob Morenon psykodraaman ja sosiometrian keskeisiä käsitteitä spontaanisuus, luovuus, rooli ja näyttäminen. Esitän bibliodraamaprosessin työskentelyvaiheet Aitolehden ohjausmallin mukaan, koska ne perustuvat psykodraamaprosessin vaiheisiin. Tämä malli on muotoutunut yhdeksi klassiseksi toimintatavaksi bibliodraamassa.

Kolmannessa pääluvussa kokoan teoriaa yhdysvaltalaisen Peter Pitzelen narratiivisesta bibliodraamasta. Pitzelen draamassa korostuu ohjaajan kerronta tekstistä sekä ryhmän ja ohjaajan yhteinen vuorovaikutuksellinen kerronta. Bibliodraama on tekstilähtöistä. Pitzele hahmottaa tekstin valmiina kirjoitettuna kokonaisuutena, joka sisältää kuitenkin aukkoja. Aukkokohdat tekevät

mahdolliseksi tekstin täydentämisen ryhmäläisten ja ohjaajan mielikuvilla. Pitzelen kerronnalliset bibliodraamamenetelmät ovat muotoutuneet psykodraaman menetelmistä. Tätä näkökulmaa ei ole aikaisemmin tutkittu Pitzelen teoriasta eikä käytännöistä. Vertaan Pitzelen menetelmiä psykodraaman menetelmiin.

Neljännän pääluvun aiheena on bibliodraaman suhde eksegeetiikkaan. Referoin kahden saksalaisen bibliodraamaohjaajan, Marcel Martinin ja Tim Schrammin, näkemyksiä bibliodraaman ja eksegeetiikan suhteesta. Olen valinnut Martinin ja Schrammin, koska he molemmat ovat teologian emeritusprofessoreita. Tämän jälkeen kirjoitan tutkimushistoriallista katsausta Kari Syreenin ajatusten pohjalta. Syreeni on käsitellyt eksegeetiikan paradigman muutosta vanhasta uuteen, historiallis-kriittisen paradigman laajentumista hermeneuttiseksi paradigmaksi. Bibliodraamaan sopii hyvin hermeneuttisten ilmiöiden tarkasteleminen. Tutkimushistoriallinen näkökulma ja lyhyt katsaus metodeihin toimivat johdantona seuraavalle luvulle bibliodraaman ja eksegeetiikan yhteistyöstä. Suomalaisista eksegeetiikan ja bibliodraaman yhdistäjistä pääasialliseksi auktoriteetiksi nostan Heikki Räisäsen. Tämän luvun tavoitteena on teoreettisesti osoittaa, mitä annettavaa eksegeetiikalla on bibliodraamalle ja miten eksegeettisiä näkökohtia voi huomioida bibliodraaman suunnittelussa ja toteutuksessa. Kirjallisuuden ja olemassa olevan teorian avulla ei päästä riittävästi tutkimaan asetelmaa toisinpäin: mitä annettavaa bibliodraamalla on eksegeetiikalle.

Viidennessä pääluvussa kirjoitan johtopäätökset tutkimuksen teoria-osasta. Määritän eksegeettispainotteisen bibliodraaman teorian ja vastaan tutkimuskysymykseen ”Miten psykodraama ja eksegeetiikka näkyvät ja toimivat bibliodraamassa?” Lopuksi tiivistän edellytykset eksegeettispainotteiselle bibliodraamalle tai sellaiselle bibliodraamalle, joka pyrkii aktiivisesti ottamaan huomioon raamatuntutkimukselliset näkökohdat draaman suunnittelussa ja toteutuksessa.

Kuudes pääluku on johdantoa empiiriselle osalle. Asetan tutkimuskysymykset aineistolle, joka sisältää kolme dokumentoitua case-bibliodraamaa. Kuvaan tutkimusprosessia ja aineiston muokkautumista ohjatuista bibliodraamaryhmistä. Esittelen lyhyesti case-bibliodraamat, tutkimuksessa käytetyt menetelmät ja aineiston analyysivaiheen prosessin. Pohdin tutkimuksen eettisiä näkökulmia ja erityisesti valintojani suhteessa tallennettujen bibliodraama-aineistojen käyttöön ja tulkintaan sekä arvioin tutkimuksen luotettavuutta.

Seitsemäs pääluku keskittyy Heikki Räisäsen ja Aino-Kaarina Mäkisaloon ohjaamaan bibliodraamaan Matteuksen evankeliumista (Matt. 11:25–30) bibliodraamaohjaajien neuvottelupäivillä vuonna 2004. Roolityöskentelyn päänäyttämönä on kuvitteellinen Matteuksen seurakunta, jossa eksegeetti ottaa evankeliumin redaktorin roolin. Matteuksen johdolla seurakuntalaiset ja synagogayhteisön juutalaiset keskustelevat tekstistä ja erityisesti jakeesta 30, jossa Jeesus puhuu ikeen kantamisesta.

Kahdeksas pääluku keskittyy Peter Pitzelen ohjaamaan bibliodraamaan Ruutin kirjan ensimmäisestä luvusta bibliodraamaohjaajien täydennyskoulutuksessa Järvenpäässä vuonna 2005. Ohjaajan ja ryhmän dialogina bibliodraamassa syntyy uusi kertomus tekstistä tuomarien ajan ihmisten, nälänhätää kokevien ihmisten, Noomin, betlehemiläisten ja Ruutin rooleissa.

Yhdeksäs pääluku keskittyy Aino-Kaarina Mäkisaloon bibliodraamaan Ruutin kirjasta Helsingin seurakuntayhtymän työntekijöille vuonna 2003. Työskentelyn nimenä on ”Maahanmuuttajan suuri tarina”. Kaksipäiväinen bibliodraamatyöpaja sisältää muun muassa roolityöskentelyjä ja kehotyöskentelyjä näyttämöllä. Yhteisissä keskusteluissa on hyvin tilaa jakaa kokemuksia ja prosessoida draamoja. Olin itse ryhmässä mukana eksegeetin roolissa tiedonantajana.

Kymmenennessä pääluvussa teen vertailua edellä kuvatuista case-bibliodraamoista. Miten bibliodraamaprosessien eri vaiheissa huomioidaan tai vaihtoehtoisesti ei huomioida ollenkaan eksegeettisiä näkökohtia seuraavilla osa-alueilla: tekstiin virittäytyminen, roolityöskentely, tekstin syntyhistorian maailma, vaikutushistoria, eksegeettinen tieto/pohdinta sekä bibliodraamaohjaajan ja eksegeetin yhteistyö ryhmässä.

Yhdestoista pääluku on yhteenveto tutkimuksessa tehdyistä havainnoista koskien bibliodraaman erityisyyttä raamatuntulkinnassa. Bibliodraaman ja eksegeetiikan suhde tulee esille, kun bibliodraamaa arvioidaan kolmivaiheisena prosessina: virittäytyminen, roolityöskentely ja integrointikeskustelu.

Oman asemani määrittely suhteessa tutkittavaan aineistoon

Se, millä asiantuntemuksella ja luotettavuudella olen kehittänyt teoriaa, havainnoinut, analysoinut ja tulkinnut bibliodraamaa, on tarpeellista tuoda näkyväksi. Tutkimusprosessiin on väistämättä heijastunut oma kouluttautumiseni ja ammatillisuuteni sekä paikantumiseni suhteessa tutkimusaiheeseen. Oma asemani bibliodraaman kentällä on vaikuttanut teorian kokoamiseen ja kehittämiseen, aineiston keruuseen, kysymysten asetteluun ja siihen, miten havainnoin tutkimusaihetta sisäpuolisesti.⁵ Tutkimuksen henkilökohtainen taso muodostuu siitä, miten tutkijana olen läsnä omassa tutkimuksessani.⁶

⁵ vrt. Taira (2004, 109–133), joka kirjoittaa tutkijan paikantumisesta ja henkilökohtaisuudesta suhteessa aineiston keruuseen ja aineiston tarkasteluun valittuun teoreettiseen viitekehykseen. Artikkelin ”Identiteettipolitiikan vaihtoehto? Paikantuminen ja henkilökohtaisuus sitoutumisena” lopussa Taira (2004, 127) tiivistää: ”Paikantuminen, omakohtaisten kokemusten käyttö ja sitoutumisen ajatus ovat erityisiä strategisia tapoja ymmärtää ajattelu- ja tutkimustyön harjoittajan kirjoitusten ja puheiden alkuperä monista eri konteksteista käsin lähtevänä toimintana ja sen tuottavuus monissa eri konteksteissa, joita analysoimme ja muutamme edes vähän.”

⁶ Vrt. Leskelä-Kärki (2004, 322): ”Tutkijuuden reflektointi niin suhteessa tutkimusotteeseen kuin tutkittaviin kertoo siitä, miten tutkija on läsnä omassa tutkimuksessaan.”

Osallistuin kirkon nuorisotyönohjaajana ensimmäiseen suomalaiseen bibliodraamaohjaajien koulutukseen, jonka Myytti Oy toteutti vuosina 1988–1990. Kouluttajina toimivat teologit ja psykodraamaohjaajat Sirkku Aitolehti ja Ari Muttonen.⁷ Erityisesti professori Heikki Räisäsän asiantuntijavierailu koulutuksessa innosti minut opiskelemaan teologiaa. Pohdin kysymystä, missä määrin ryhmäläisten henkilökohtaisesta kokemuksesta lähtevä tulkinta riittää Raamatun tekstin tulkintaprosessissa. Kokemuksellisuuden rinnalle halusin saada historiallista tietoa. Valmistuttuani bibliodraamaohjaajaksi aloitin teologian opiskelun Helsingin yliopistossa. Valitsin pääaineeksi Vanhan testamentin eksegetiikan, jossa pro gradu -työtäni *Ruutin kirjan jumalakuva. Matka Moabista Betlehemiin* (1996) ohjasi nyt jo edesmennyt professori Timo Veijola. Jatkoin psykodraaman ja sosiodraaman opintoja ensin toiminnalliseksi ryhmätyönohjaajaksi ja myöhemmin psykodraamaohjaajaksi.⁸ Siten myös suhteessa psykodraaman morenolaiseen rooliteoriaan paikannun sisäpuolelle.⁹

Työnohjaajakoulutus ja työnohjaajana eri työyhteisöissä toimiminen on syventänyt ymmärrystäni organisaatioista ja vahvistanut ohjaustaitojani ryhmien kanssa. Raamatun teksteihin liittyy usein traumoja ja jännitteitä ja ne ovat syntyneet yhteisön tai yksilön kriisien keskellä. Traumapsykoterapeuttina olen kiinnostunut teksteihin kirjoitettujen henkilöiden kyvyistä ja mahdollisuuksista tai voimattomuudesta integroida traumaattisia ja stressaavia tapahtumia osaksi omaa kokemusmaailmaa.¹⁰ Olen utelias kertomuksien sisältämille häiriöille ja ristiriidoille. Toimiessani seurakuntapapin virassa olin jatkuvasti kohdakkain sen kysymyksen kanssa, miten Raamatun tekstiä tulkitaan tänään.

Henkilökohtainen intressini tutkimusaiheeseen on teesini, että bibliodraama vahvistaa ja avartaa ihmisen omaa raamattunäkemyä ja siten selkeyttää erityisesti kirkossa läsnäolevia jännitteitä opin, aikaan sidotun Raamatun tekstin ja nykyisyyden välillä. Koska itse olen vahvasti sitoutunut bibliodraamaan, on minun koko tutkimusprosessin ajan pohdittava, osaanko olla puolueeton tutkija tai jopa kriittinen tarvittaessa.

⁷ Myöhemmin Aitolehti ja Muttonen ovat molemmat kouluttautuneet psykodraamakouluttajiksi. Psykodraamakouluttaja TEP on kansainvälisesti hyväksytty pohjoismainen kouluttajatutkinto (TEP-trainer, educator and practitioner in psychodrama, sociometry and group psychotherapy). Ks. tarkemmin Helsingin psykodraamainstituutti: <http://www.ihmis.fi>. Viitattu 8.10.2015.

⁸ Kirjoitin psykodraamaohjaajatutkinnon (psykodraamaohjaaja, CP=certified practitioner) lopputyön Helsingin psykodraamainstituutille v. 2011 aiheesta *Peter Pitzelen bibliodraama ja sen suhde psykodraamaan*. Tutkin Pitzelen bibliodraaman teoriaa omien ohjauskokemusten ja esimerkkien valossa.

⁹ Vrt. Taira (2004, 111), jonka mukaan katsomme asioita aina jostakin perspektiivistä, emmekä tulkitsoijana voi olla näkymättömiä näkijöitä, vaan tutkijan persoona vaikuttaa tulkintaan.

¹⁰ Kirjoitin erityistason traumapsykoterapiakoulutuksen lopputyön Oulun yliopistolle v. 2014 aiheesta *Piirrän itselleni ääriiviivat – rajatyöskentelyn merkityksestä traumapsykoterapiassa*. Työn ensimmäisessä osassa peilasin traumapsykoterapian teoriaa Riikka Pulkkinen romaaniin *Raja*. Kirjailijan luomien fiktiivisten roolihenkilöiden ja tapahtumien analysoinnissa käytin samoin kuin tässä tutkimuksessa narratiivista lähestymistapaa ja Jacob Morenon rooliteoriaa.

Arvioin tutkimuksen palvelevan eksegeettien lisäksi ensisijaisesti raamatuntulkinnan kysymyksistä kiinnostuneita teologeja, biblio- ja psykodraamaohjaajia sekä bibliodraamaohjaajien kouluttautumista. Tutkimusaihe on ajankohtainen, koska bibliodraamaohjaajien eurooppalaiset yhteydet ovat lisääntyneet ja monipuolistuneet.¹¹ On tärkeää selvittää, mikä on suomalaisen bibliodraaman erityisyys eurooppalaisen bibliodraaman kentässä. Tutkimukseni voi edelleen virittää johonkin uuteen ja rohkaista eksegettejä ja bibliodraamaohjaajia toteuttamaan yhdessä bibliodraamaa.

¹¹ Suomen bibliodraamayhdistys tekee yhteistyötä European Bibliodrama Networkin kanssa. Vuonna 2017 käynnistettiin European Advanced Training for Bibliodrama -koulutusohjelma, jonka tavoitteena on lisätä bibliodraamaohjaajien valmiuksia ohjata monikulttuurisia ryhmiä. Ks. lisää <http://www.bibliodraama.fi>.

II BIBLIODRAAMAN TEORIA

1. DRAAMAA VAAN EI NÄYTELMÄÄ – MITÄ BIBLIODRAAMA ON?

1.1. Johdanto

Bibliodraama on saanut alkunsa käytännön tasolla.¹² Bibliodraamaliikkeelle on tyypillistä, että bibliodraama on Raamatun lukemista, oppimista ja elämistä käytännössä teorian jäädessä toissijaiseksi.¹³ Vaikka bibliodraamasta on olemassa sekä kansainvälistä¹⁴ että suomalaista kirjallisuutta¹⁵, teorian kirjoittaminen on haasteellista johtuen menetelmän luovuudesta, toiminnallisuudesta, moninaisista viitekehyksistä ja tavoitteista. Tämä tulee konkreettisesti esille siinä, miten eri tavoin bibliodraamaa kuvataan. Ei ole olemassa vain yhtä määritelmää vaan useita näkökulmia siihen, mitä bibliodraama on raamatullisena ryhmätyöskentelynä.

Työskentelyn lähtökohtana on Raamatun teksti, jota tutkitaan ryhmässä¹⁶ luovilla menetelmillä koulutetun bibliodraamaohjaajan¹⁷ johdolla. Bibliodraamaan on sovellettu menetelmiä muun muassa teatterista, tanssista, kuvataiteesta, musiikista, hahmoterapiasta, taideterapioista, kehotyöskentelystä, morenolaisesta psyko- ja sosiodraamasta sekä pedagogisesta draamasta. Työskentelyssä elävät samanaikaisesti tekstin maailma sekä tekstin herättämät ajatukset ja tunteet osallistujissa, kunkin ryhmäläisen yksilöllisten elämänskysymysten prosessit sekä ryhmän yhteinen prosessi. Bibliodraama voi olla kestoaltaan kertaluontoinen tapahtuma tai pidempi tapahtumasarja, jossa samat osallistujat työstävätkin tekstiä tai tekstejä useita kertoja yhdessä. Bibliodraaman tavoitteena on vuorovaikutus tekstin ja ryhmäläisten elämäkokemusten välillä. Tekstin ja ryhmän vuorovaikutusprosessi sisältää mahdollisesti sielunhoidollisia elementtejä, hermeneuttista ymmärrystä sekä tiedollista oivallusta tekstin sisällöstä ja sen vaikutushistoriasta. Bibliodraama voi

¹² Nimike 'bibliodraama' on omaksuttu Saksasta (Bibliodrama).

¹³ Martinin (2001, 9, 11) mukaan teoriaa tarvitaan muovaamaan kriittisesti ja rakentavasti käytännön työskentelyä. Gerhard Marcel Martin, joka on Saksassa kehittänyt sekä bibliodraaman käytäntöä että teoriaa, kuvaa bibliodraaman julkisuuskuvaa sekavaksi, heikosti määritellyksi ja joskus liian suurieleisesti markkinoiduksi.

¹⁴ Ks. *Bibliodrama Bibliographie* (2002).

¹⁵ Suomalaisen bibliodraaman kymmenvuotisjuhlakirja *Bibliodraama, draamaa vaan ei näytelmää* (1996) on yli 20 vuotta vanha käsikirja, mutta se on edelleen ajankohtainen. Perustiedot bibliodraamasta eivät ole muuttuneet.

¹⁶ Kinnunen (1996, 11) kirjoittaa ryhmän koosta ja sen vaikutuksesta työskentelyyn sekä ohjaajien määrästä: ”Bibliodraamar ryhmän ihanneko o 8–16 henkilöä. Tällöin ryhmässä on riittävästi henkilöitä eri rooleja varten, ja silti kaikille voidaan antaa tarpeeksi tilaa. Koska työskentelyssä kulkevat samanaikaisesti tekstin maailma ja sen herättämät kysymykset, kunkin yksilöllisten elämänskysymysten prosessi sekä lisäksi vielä ryhmän dynamiikka, on ohjaamistehtävä siinä määrin vaativa, että useat ohjaajat työskentelevät mieluiten työpareina. Jos ryhmän koko on edellä mainittua suurempi, on pariohjaus lähes välttämätöntä.” Bibliodraaman käytöstä suurryhmissä, ks. esim. Aitolehti 1988, 5; Pitzele 1998, 39–51; Räisänen 2008, 183–195.

¹⁷ Aitolehden (1996, 145–154) mukaan keskeistä ohjaajan taidoissa on ohjaajan avoimuus Raamatun tekstille, hengelliselle elämälle, ihmisen psyyken ja kehon tuntemiselle, ryhmädynamiikalle, toiminnallisille menetelmille ja omalle kasvuprosessille.

johtaa kiinnostukseen eksegeettisiä kysymyksiä kohtaan ja dogmaattisiin uudelleen arviointeihin.¹⁸ Tämä tapahtuu, koska bibliodraamassa sekä teksti että ryhmä ja sen jäsenten elämäkokemukset alkavat ”liikkua uudella tavalla”. Aitolehti tiivistää työskentelyssä tapahtuvan muutoksen: ”Sen [tekstin] roolit, käsitteet, tunnelmat muuntuilevat. Teksti näkyy toisin kuin ennen.”¹⁹ Räisänen mukaan ”– – intensiivinen ryhmätö yksittäisen tekstin parissa paljastaa herkemmin kuin moni muu työtapana sen jännityksen, joka vallitsee konkreettisten tekstien ja niiden kirkollis-dogmaattisen tulkinnan välillä.”²⁰ Bibliodraama ei ole sama kuin kirkkodraama, jossa tavoitteena on valmistaa esittävää draamaa yleisölle.²¹

Bibliodraama voidaan karkeasti jakaa kahteen koulukuntaan: psykoterapeuttinen/sielunhoidollinen draama (vrt. psykodraama, syvyyspsykologia, hahmoterapia) ja keho-, leikki- ja teatteripedagogiikkaorientoitunut bibliodraama.²² Jako voidaan tehdä myös seuraavasti:

- Tekstikeskeinen bibliodraama, jossa päämääränä on tekstin tulkitseminen, kehotyöskentely ja tekstin kielen kanssa työskentely.
- Teatterilähtöinen bibliodraama, jossa tavoitteena on opettaa kertomuksia teatterin ja leikin menetelmillä ja saada kokemuksia Raamatun teksteistä.
- Sielunhoidollinen bibliodraama.²³
- Hagiodraama (Pyhän esittäminen), jossa yhdistetään uskonnolliset tekstit ja rituaalit, symbolit ja myytit.²⁴

¹⁸ Aitolehti 1988, 10–28; 1989, 14–26; 1996, 152; Kinnunen 1996, 10–11; Krondorfer 1992, 177; Näf 2008, 33; Pitzele 1998, 11–12; Martin 2001, 9; Mäkisalo & Salmi 2005, 26–27; Salmi 2008, 24; Räisänen 1989, 235–239; Schröer 1998, 1539; Teichert 2001, 7.

¹⁹ Aitolehti 1992, 51.

²⁰ Räisänen 1989, 238, nootti 19.

²¹ Stangier 2008, 98–99. Suomen Piipaseurassa bibliodraamasta käytettiin 80-luvulla nimeä ’raamattudraama’. Esko Rintala (1990, 107) kuvaa raamattudraaman ja kirkkonäytelmän eroa seuraavasti: ”Raamattudraama ei ole sama kuin Raamatun tekstin pohjalta kirjoitettu kirkkonäytelmä. Kirkkonäytelmällä on valmiiksi kirjoitetut vuorosanansa, jotka näyttelijät opettelevat ja esittävät. Raamattudraama on avointa draamallista oppimistyöskentelyä, joka perustuu ohjaajan ja osanottajien vuorovaikutukseen.”

Kirkkoteatteria tutkinut TT Lilja Kinnunen-Riipinen (2000, 32–36) jakaa kirkkonäytelmät viiteen eri tyyppiin: dramaattinen kirkkonäytelmä, liturginen kirkkonäytelmä, tanssi, raamattupantomiiimi ja yksinpuhelu eli monologi. Kaikissa näissä kirkkonäytelmän vaihtoehtoissa on kyse siitä, että teatterin keinoin julistetaan kirkon sanomaa. Saksalainen UT:n professori Gerd Theissen (2003, 339) kirjoittaa kirkon seiminäytelmätraditiosta, jossa katsoja saa henkilökohtaisen ja elävän yhteyden raamatulliseen tapahtumaan ja roolia esittävä kokee Raamatun sanojen vaikutuksen omassa kehossaan. Martinin (2001, 57; 113–114) mukaan bibliodraamatyöskentelyn pohjalta on mahdollista työstää esitys jumalanpalvelukseen tai luoda kokonainen improvisaatioesitys. Tämä edellyttää roolihenkilöiden ilmaisun työstämistä sellaiseksi, että se avautuu myös muille kuin ryhmään osallistuneille. Kari Pekka Kinnunen (1996, 13) mukaan Marjatta Haapasen kirkkodraama- ja raamattutyönsuoritukset Järvenpään Seurakuntaopistolla olivat monelta osin ”bibliodraamaa ennen bibliodraamaa”. Näillä kursseilla tehtiin harjoituksia syventyessä draaman rooleihin ja draaman maailmaan ”sisältäpäin” eli roolityössä kohtasivat osallistujan oma maailma ja Raamatun teksti.

²² Brandhorst 1994, 152. Aigner (2015, 45) luokittelee erilaiset bibliodraamat seuraavasti: tekstiorientoitunut, psykodraamapainotteinen ja estettinen bibliodraama.

²³ Sielunhoidollisissa bibliodraamassa korostuu tekstin ja oman elämän kohtaamisesta syntyvä uusi kertomus. Andriessen, Derksen, Nolet 1997, 26.

- Mimesistyöskentely, jossa Raamatun myyttejä lähestytään meditaation ja rituaalien avulla. Tavoitteena on saada aikaan osallistujille tietoinen muutos suhteessa tekstiin.
- Psykodraamallinen bibliodraama.²⁵

Matti-Pekka Virtaniemi hahmottaa neljä eri tasoa, joissa bibliodraamaryhmän merkittävä kohtaaminen tapahtuu:

1. Järjen ja ajatusten taso.
2. Mielen, psyyken ja tunteiden taso.
3. Ruumiin ja liikkeiden taso.
4. Hengen ja spiritualiteetin taso.²⁶

Aino-Kaarina Mäkisalo näkee vastaavasti viisi tasoa:

1. Persoonallinen, ryhmäläisten omaa elämää koskettava taso.
2. Ryhmäprosessin taso.
3. Yhteiskunnallisen kontekstin taso.
4. Hengellisen elämän taso.
5. Arkkityyppinen taso.²⁷

Työskentelyn aikana eri tasot voivat olla läsnä yhtä aikaa, mutta tietoisuus siitä, millä tasolla kullakin hetkellä liikutaan, selkeyttää luovaa prosessia. Sen, mitä bibliodraamassa tapahtuu, Mäkisalo tiivistää kysymyksen: ”Mitä minulle tapahtuu suhteessa Raamatun tekstiin omassa elämäntilanteessani, tässä ryhmässä, tässä yhteiskunnassa ja maailmassa Jumalan silmien alla ikuisten ihmiskunnan viisauksien valossa?”²⁸

Tässä luvussa kuvaan lyhyesti bibliodraaman syntyhistoriaa ja varhaisvaiheita keskittyen suomalaiseen kontekstiin. Samoin kuin raamatuntutkimuksessa, jossa tekstin ymmärtämisen vuoksi tutkitaan tekstin taustalla vaikuttavaa syntyhistorian maailmaa, niin myös bibliodraamassa tietomenetelmän muotoutumisen varhaisvaiheista auttaa syvemmin tiedostamaan bibliodraaman kokonaisuutta. Nostan esille muutamia alkuvaiheen vaikuttajahenkilöitä: Sirkku Aitolehti, Kari Pekka Kinnunen ja Matti-Pekka Virtaniemi. Aitolehden bibliodraaman kehittämistyöhön palaan tarkemmin seuraavassa luvussa ”Bibliodraaman suhde psykodraamaan”.

Toiseksi tavoitteeni on kirjoittaa yleiskuvaa bibliodraamasta ja luoda teoreettista pohjaa bibliodraaman määrittelylle. Suomalaisen bibliodraaman kymmenvuotisjuhlakirja *Bibliodraama*,

²⁴ Spiegel 1987, 150.

²⁵ Heidenreich 1994, 513–521; Pauler 1996, 15; Martin 2001, 115; Stangier 2008; Näf 2008.

²⁶ Virtaniemi 1996, 26.

²⁷ Mäkisalo 1996b, 65–66.

²⁸ Mäkisalo 1996b, 65–66.

draamaa vaan ei näytelmää (1996) antaa kattavan kuvauksen bibliodraamasta ryhmien ohjaajien ja osallistujien henkilökohtaisten kokemusten sekä erilaisten menetelmien soveltamiskokeilujen näkökulmista. Martti Mäkisaloon toimittaman artikkeliteoksen kirjoittajina on joukko suomalaisen bibliodraaman keskeisiä kehittäjiä ja soveltajia.

Jotta lukija voi virittäytyä draaman moninaisuuteen, kirjoitan kolme erilaista näkökulmaa bibliodraamaan: kuvaan lyhyesti Marcel Martinin, Aino-Kaarina Mäkisaloon ja Samuel Laeuchlin ajattelua. Martinilla korostuu kehityöskentely sekä ryhmän ja raamatullisen tradition vuorovaikutus, Mäkisalo on suomalaisista ohjaajista eniten kehittänyt kehokeskeistä bibliodraamaa ja Laeuchli tuo omanlaisesti esille Raamatun teksteihin kätkeytyä tragediaa ja tapahtumien suhdetta nykyaikaan.

Vuonna 2004 tein kyselytutkimuksen kaksivuotisen koulutuksen suorittaneille bibliodraamaohjaajille. Lähetin kyselyn sadalle ohjaajalle. Vastaajia oli 21. Toistin saman tutkimuksen kymmenen vuotta myöhemmin (2014) Seurakuntaopiston kymmenelle ohjaajaopiskelijalle, joista yhdeksän vastasi kyselyyn. Suhteellisen pienestä vastausmäärästä huolimatta käytän vastauksia tutkimusaineistona.

Kysymykset liittyivät ohjauksen perustietojen lisäksi erilaisten menetelmien käyttöön, bibliodraaman määrittelyyn, ohjaajakoulutuksen vaatimuksiin ja sisältöön²⁹ sekä eksegeettisten näkökohtien huomioimiseen bibliodraaman suunnittelussa ja toteutuksessa. Kyselyn eksegeettiseen osaan palaan luvussa neljä, jossa peilaan bibliodraaman suhdetta eksegeetiikkaan. Nyt kohdennan tarkasteluni avoimeen kysymykseen, jossa pyysin ohjaajia ja ohjaajaopiskelijoita kirjoittamaan määrittelyn bibliodraamalle. Kävin ensin läpi kaikki vastaukset ja luokittelin ne sen mukaan, miten niissä puhutaan tekstistä, omasta persoonallisesta kokemuksesta, ohjauksesta, eksegeetiikasta, hengellisyydestä ja sielunhoidosta.

Oman ajatteluni mukaan bibliodraamassa tapahtuva kohtaaminen ja muutos jäsentyy kolmeksi alueeksi:

1. Tiedollinen taso.
2. Persoonallinen taso.
3. Spiritualiteetin taso.

Tiedollinen taso sisältää raamatuntuntemusta, tekstilähtöisyyttä, kokemuksen kautta tekstistä oppimista ja eksegeetiikkaa. Persoonallisuuteen liitän sekä mielen että kehon: Mitä ryhmän jäsenelle on tapahtunut ennen draamaa? Miten hän tuo omaa elämäänsä mukanaan ryhmään suhteessa

²⁹ Vuonna 2003 laadittiin pohjoiseurooppalainen dokumentti ”Eurooppalaisen bibliodraaman verkosto” yhteisistä bibliodraamaohjaajakoulutuksen vaatimuksista. Kyselyssä vuonna 2004 pyysin vastaajilta kommentteja tähän dokumenttiin. Näitä vastauksia hyödynsin esitelmässä ”Suomalainen bibliodraama” neuvottelupäivillä vuonna 2004. Pidin esitelmän yhdessä Matti-Pekka Virtaniemen kanssa.

tekstiin ja toisiin ihmisiin? Miten teksti vaikuttaa persoonaan kehon, aistien, liikkeiden, tunteiden ja ajattelun kautta. Spiritualiteetilla ymmärrän suhdetta Jumalaan, tuonpuoleisuuteen, alitajuntaan sekä hengellisyyttä itseä ravitsevana ja toiminnallisesti suuntautuneena lähimmäisiin, yhteiskuntaan ja maailmaan.

Tämän työn puitteissa ei ole mahdollista avata näitä bibliodraaman tasoja laaja-alaisesti, mutta teen niitä näkyväksi kyselytutkimuksen vastausten pohjalta ja kommentoin esiin tullutta kirjallisuudesta poimituilla valikoiduilla ohjaajien näkemyksillä.

1.2. Bibliodraaman varhaisvaiheet

Saksassa bibliodraaman syntyyn vaikutti 1970-luvulla ihmisten turhautuminen eksegetiikan metodeihin, jotka kirkon piirissä koettiin irrallisiksi. Yliopiston raamattuopetusta kritisoitiin siitä, että se keskittyi tutkimaan liikaa tekstien menneisyyttä ja jätti tekstit etäisiksi nykylukijalle. Hermeneuttista aktualisointia ei tehty.³⁰

Kari Pekka Kinnunen esittää bibliodraaman syntyyn vaikuttaneita erilaisia näkökohtia. Kinnusen mukaan raamatuntutkimuksellisessa lähestymistavassa Raamatusta jää jotakin olennaista ymmärtämättä, kun sitä luetaan ja tutkitaan kirjana. Bibliodraama voi auttaa ymmärtämään tekstiä ja tekstissä kerrottuja asioita uudella ja lisämerkityksiä antavalla tavalla, ehkä alkuperäistä tilannetta paremmin vastaavalla tavalla, kun tekstin tapahtumat koetaan näyttämöllä. Samoin 1960-luvulla alkanut luovuusinnostus muokkasi bibliodraaman yhtä esivaihetta eli kirkkodraamaa. Rooleja ei enää pyritty ”lukemaan ulkoa”, vaan roolityössä kohtasivat ihmiset ja teksti. Toiminnallisia menetelmiä käyttävät terapiasuuntaukset, kuten psykodraama, jungilainen terapia ja hahmoterapia antoivat virikkeitä raamattutyölle ja erityisesti sielunhoitopainotteiseen bibliodraamaan. Samoin pedagogiikasta, aikuiskasvatuksesta, eksistenssikysymyksistä ja yhteisöllisistä probleemoista nousevat näkökulmat loivat pohjaa bibliodraamalle, kun kirkossa kehitettiin sopivia työtapoja ryhmissä tapahtuvalle Raamatun lukemiselle.³¹

Sirkku Aitolehti on bibliodraaman ensimmäinen kehittäjä Suomessa. Hän aloitti bibliodraaman ohjaamisen vuonna 1986 ja ohjaajien kouluttamisen 1988. Aitolehti sovelsi psykodraamassa oppimaansa roolityöskentelyä raamattuopetukseen Järvenpään Seurakuntaopistolla jo vuonna 1985³² ja jatkoi bibliodraaman kehittämistä osallistuttuaan ensimmäiseen kansainväliseen

³⁰ Aitolehti 1988, 3–5; Martin 2001, 13–24; 2007, 22–23, 46; Räisänen 2008, 184–185.

³¹ Kinnunen 1996, 12–13.

³² Bibliodraaman kymmenvuotisjuhlilla vuonna 1996 esitettiin Aino-Kaarina Mäkilalon käsikirjoittama ja ohjaama näytelmä *Bibliodraamallinen historiikki*, jossa mm. Sirkku Aitolehti kertoo ensimmäisestä ohjauksestaan Luther-opiston opiskelijoille raamattuopetuksen kurssilla. Teksti oli Matt. 15:21–28, kanaanolaisnaisen usko. Rooleissa

bibliodraamaseminaariin Saksassa, Bad Segebergissä 1986.³³ Suomalaisen bibliodraaman katsotaan alkaneen tästä, ja uusi työtapaa sai nimen. Bad Segebergissä oli Aitolehden kanssa muitakin suomalaisia teologeja, joilla oli ennestään kokemusta erilaisista raamattutyön menetelmistä, psykodraamasta ja sielunhoidosta. Mukana olivat muun muassa Kari Pekka Kinnunen ja Matti-Pekka Virtaniemi. Seminaarin kokemukset innostivat välittömästi kokeilemaan bibliodraamaa: Aitolehti ja Kinnunen toteuttivat jo syksyllä 1986 ensimmäisen viiden päivän pituisen bibliodraamakurssin Seurakuntaopistolla. Bibliodraaman varhaisvaihe ja uuden menetelmän vastaanotto oli innostunutta.³⁴ Ajattelen tähän myötävaikuttaneen 1980-luvulla kirkossa käydyt raamattukeskustelut³⁵ ja monet uudistushankkeet (virsikirja 1986, raamatunkäännös 1992 ja kirkolliskokouksen päätös avata pappisvirka naisille 1986). Bibliodraamaohjaajien kaksivuotinen koulutus ei heti alkanut kirkon täydennyskoulutuksena. Sirkku Aitolehti ja Ari Muttonen toteuttivat kaksi ohjaajakoulutusta Myytti Oy:ssä. Matti-Pekka Virtaniemen ehdotuksesta ja aikaansaamana koulutus siirtyi Kirkon koulutuskeskukseen vuonna 1993. Nykyisin koulutuksesta vastaa Seurakuntaopisto.³⁶ Aitolehti aloitti myös eksegetiikan ja bibliodraaman yhteistyön painottaen sitä, että tekstin kanssa työskenneltäessä tarvitaan raamatuntutkimuksellista tietoa.

Kari Pekka Kinnunen kuuluu suomalaisiin bibliodraaman uranuurtajiin. Kinnunen toimi Seurakuntaopiston kansanopiston Luther-opiston rehtorina 1984–1996.³⁷ Juuri tuona ajanjaksona bibliodraamaa kehitettiin laajasti kirkon työntekijöiden ja uskonnonopettajien työmenetelmäksi. Järvenpään kampus oli alusta alkaen keskeinen paikka bibliodraamalle. Kinnusen rooli oli vuosien

näyttämöllä äidin ja lapsen lisäksi olivat sokea nuori Jeesuksena ja hänen taluttaja. Ks. lisää tästä koskettavasta draamasta Aitolehti 1988, 1–2.

³³ Aitolehti 1988, 1–6. Myös Saksassa ainakin Klaus-Werner Stangier (2014, 6) on kehittänyt bibliodraamaa psykodraaman pohjalta 1980-luvulla. Stangier kouluttautui psykodraamaohjaajaksi Grete Leutzin koulutuksessa. Leutz sovelsi esimerkiksi satuja draamaksi psykodraamanäyttämölle. Kokemuksesta innostuneena Stangier alkoi kehittää raamatuntekstien tuomista dialogiin osallistujien elämän kanssa.

³⁴ Aitolehti 1988, 3–6; Kinnunen 1996, 14–15; Mäkisalo, *Bibliodraamallinen historiikki*. Näytelmäkäsikirjoitus Bibliodraaman kymmenvuotisjuhlaan Järvenpäässä 23.11.1996.

³⁵ Hautala (2014, 28) tiivistää raamattukeskustelun jännitettä seuraavasti: ”Kirkolliset raamatturintamat liikahtelivat voimallisesti 1980-luvun puolivälissä. Helsingin teologisen tiedekunnan sisällä raamatuntutkijoiden eli eksegeettien (henkilöityi Heikki Räisäseen) ja luterilaisen opin tuntijoiden eli systemaattikkojen (henkilöityi Tuomo Mannermaahan) välit olivat kireät. Vuonna 1986 Arkipiispa Vikström kutsui tieteentekijöitä ja kirkon edustajia yhteen, jotta vuoropuhelu yhtäältä kirkon ja tieteen välillä ja toisaalta teologisten tieteiden sisällä ei tyystin katkeaisi.”

³⁶ Suomessa bibliodraamaohjaajia on koulutettu kaksivuotisissa ohjaajakoulutuksissa. Ensimmäiset koulutukset olivat Myytti Oy:n eli Sirkku Aitolehden yksityisesti järjestämiä. Aitolehti koulutti yhdessä Ari Muttonen kanssa vuosina 1988–1990 ja 1990–1992. Vuonna 1993 koulutus siirtyi Kirkon koulutuskeskukseen, jossa Aitolehti jatkoi kouluttamista Matti-Pekka Virtaniemen kanssa vuosina 1993–1995, 1995–1997, 1997–1999. Vuonna 1999 Aitolehti lopetti ja uudeksi kouluttajaksi tuli Aino-Kaarina Mäkisalo. Virtaniemi ja Mäkisalo kouluttivat 1999–2001, 2001–2003, 2004–2006. Vuonna 2006 Virtaniemi jäi eläkkeelle, jolloin kouluttajaksi tuli Eva-Lisa Lindström. Samaan aikaan koulutus siirtyi Seurakuntaopiston vastuulle. Mäkisalo ja Lindström ovat kouluttaneet vuosina 2006–2008, 2008–2010, 2010–2012, 2012–2014 ja 2014–2015/2016–2017 (koulutuksessa oli väli vuosi ja koulutus jatkui syksyllä 2016). Seuraava koulutus alkaa syksyllä 2018.

³⁷ Vuonna 1996 Kinnunen siirtyi Korson kirkkoherraksi, mutta antoi sitä ennen aktiivisen työpanoksensa suomalaiseen bibliodraamaan kymmenen vuoden ajan. Kinnunen on käyttänyt bibliodraamaa senkin jälkeen saarnoissaan ja hartauksissaan.

aikana moninainen: hän koordinoi ja ohjasi kursseja, toimi yhdyshenkilönä ohjaajiin ja bibliodraamasta kiinnostuneisiin, tiedotti infokirjeillä ajankohtaisista tapahtumista ja bibliodraamaseminaareista. Vuonna 1996 järjestettiin ensimmäiset kansalliset bibliodraaman koulutus- ja neuvottelupäivät Järvenpäässä. Kinnusen merkitys näiden päivien suunnittelussa ja toteutuksessa oli keskeinen, samoin kirjaprojektissa, jonka tuloksena julkaistiin bibliodraaman käsikirja. Kinnunen toimi Bad Segebergin kansainvälisten bibliodraamaseminaarien ohjaajana, seminaarien suunnittelutyöryhmän suomalaisena jäsenenä ja aktiivisena osallistujana vuosina 1986–1996. Hän ohjasi kansainvälisiä bibliodraamakursseja yhdessä Sirkku Aitolehden ja myöhemmin Aino-Kaarina Mäkisalonsen sekä saksalaisten Heidemarie Langerin³⁸ ja Ruth Passaeurin³⁹ kanssa.⁴⁰ Kinnunen tiivistää bibliodraaman seuraavalla tavalla: ”Bibliodraama on kokonaisvaltaista, ajattelun, tunteiden ja toiminnan yhdistävää kokemuksellista Raamatun tulkintaa, jossa pienryhmä on seurakunta, joka tekstiä ja itseään tutkien tulee tekstin ja työskentelyn puhuttelemaksi.”⁴¹

Matti-Pekka Virtaniemen merkitys bibliodraaman varhaisvaiheisiin liittyy kouluttamiseen, koulutuksien järjestämiseen ja osallistumiseen eurooppalaisen bibliodraamakoulutuksen yhteistyöverkostoon. Virtaniemi toimi kaksivuotisen ohjaajakoulutuksen kouluttajana vuosina 1993–2006. Hänen kokemuksensa sielunhoidon, psykodraaman ja työnohjauksen ammattilaisena on antanut monille ohjaajille rohkeutta antautua omiin inhimillisiin kasvuprosesseihin. Virtaniemen mukaan bibliodraama tarjoaa foorumin elämän merkityksen etsimiselle. Bibliodraama on kokemus, jossa järki, tunne ja minuus muodostavat yhden kokonaisuuden.⁴² Virtaniemi organisoii ohjaajien täydennyskoulutuksia kutsumalla ulkomaalaisia bibliodraaman osaajia Suomeen. Suomessa ovat kouluttaneet Heidemarie Langer, Peter Pitzele ja Marcel Martin. Virtaniemi on ohjannut ryhmiä myös muun muassa Bad Segebergin bibliodraamaseminaareissa ja Tukholmassa eurooppalaisessa bibliodraamaseminaarissa Aino-Kaarina Mäkisalonsen kanssa.⁴³ Eurooppalaisen bibliodraamakoulutuksen yhteistyöverkostoa alettiin luoda vuonna 2003. Virtaniemi osallistui tähän konsultaatioon yhdessä Mäkisalonsen kanssa. Virtaniemi on soveltanut bibliodraamaa hartauksiin ja meditaatioon esimerkiksi kirkon työntekijöiden kuntoutuksissa.⁴⁴ Virtaniemen mukaan

³⁸ Heidemarie Langer on saksalainen teologi, joka on ohjannut bibliodraamaa 80-luvulta alkaen. Hän on ottanut bibliodraamansa vaikutteita muun muassa hahmoterapiasta. Bibliodraamoissa tekstin tapahtumia ja symboleita sovelletaan osanottajien henkilökohtaiseen elämään. Langer 1987, 65–90; 2005, 8–9.

³⁹ Ruth Passaeur on saksalainen teologi, joka bibliodraamassa keskittyy menetelmän sielunhoidolliseen aspektiin. Passaeur 1987, 136–140.

⁴⁰ Kinnusen tiedonanto 22.11.2015.

⁴¹ Kinnunen 1996, 10.

⁴² Virtaniemi 1996, 21.

⁴³ Vuonna 2003 Evangelische Kirche in Deutschland, EKD, joutui taloudellisten vaikeuksien takia myymään Bad Segebergin koulutuskeskuksen. Sen jälkeen kansainvälisiä bibliodraamaseminaareja alettiin pitää vaihdellen Euroopan eri maissa.

⁴⁴ Virtaniemen sähköposti 16.5.2016.

bibliodraama on hyväksi teologille, joka koulutuksensa kautta on tottunut hallitsemaan Raamatun tekstiä: ”Bibliodraamassa on mahdollista opetella pääsemään dialogiin tekstin tuntemattoman, yllättävän ja luotaamattoman puolen kanssa, vapautua vain yhdestä, mieltä ja ajattelua kahlitsevasta tulkintatavasta.”⁴⁵ Ensimmäisiä omia bibliodraamakokemuksiaan hän kuvaa seuraavasti: ”Itseäni viehätti bibliodraamaryhmässä ihmisten aitous ja rehellisyys, heikkojen veljien ja sisarten yhteys, kokemuksellinen voima, mielikuvituksellisuus, toiminnallisuus ja yhä uusien ymmärtämisen mahdollisuuksien moninaisuus ja yllätyksellisyys Raamatun tekstien maailmassa, rehellinen älyllinen pohdinta vailla rajoja sekä tekstien kyky ’lukea’ omaa elämääni. Oli lakia ja ahdistusta mutta myös evankeliumia ja iloa.”⁴⁶

Suomalaisen bibliodraaman alkuvaiheen kehittäjiä ja soveltajia on muitakin, kuten aikaisemmin mainittu Aino-Kaarina Mäkisalo, Martti Asikainen, joka on soveltanut bibliodraamaa Suomen Piipaseurassa⁴⁷, Kaija-Liisa Laurio uskontopedagogiikassa⁴⁸, Eva-Liisa Lindström seurakunnan ryhmätoiminnassa⁴⁹ ja Sisko Peltoniemi (nyk. Karinen) yläkoulussa ja lukiossa⁵⁰.

1.3. Kolme näkökulmaa bibliodraamaan

1.3.1. Marcel Martinin bibliodraaman työskentelyvaiheet

Gerhard Marcel Martin on saksalaisen bibliodraaman oppi-isä ja käytännöllisen teologian emeritusprofessori Marburgin yliopistosta. Hän on sekä itse ohjannut että kirjoittanut bibliodraamasta. Tärkein hänen kirjoistaan on *Sachbuch Bibliodrama* (1995, 2001).⁵¹ Martin määrittelee bibliodraaman raamatullisen tradition, 12–18 ryhmäläisen ja yhden tai useamman bibliodraamaohjaajan ohjaamaksi vuorovaikutusprosessiksi. Bibliodraama on kokemuksellista ja tekstiorientoitunutta. Osallistujien omat kokemukset pyritään saattamaan kosketuksiin Raamatun henkilöiden kokemusten ja tekstin tapahtumien kanssa. Bibliodraamaprosessi koostuu useammasta työskentelyvaiheesta ja kestää yleensä useita päiviä. Lähtökohta on kokonaisvaltainen työskentely,

⁴⁵ Virtaniemi 1996, 28.

⁴⁶ Virtaniemi 1996, 22.

⁴⁷ Martti Asikainen työskentelee Suomen Piipaseurassa, jossa jo 1970-luvun lopulla raamattokoulutuksessa kehitettiin uudenlaisia, psykodraamastakin omaksuttuja, Raamatun ryhmäkäytön menetelmiä, esimerkiksi siirrosmenetelmät, mielikuvamatkat ja moniroolityöskentelyt. Rintala 1990, 107; Kinnunen 1996, 13–14.

⁴⁸ Ks. tarkemmin Laurion artikkeli ”Bibliodraama koulussa” (1992).

⁴⁹ Ks. tarkemmin Lindströmin artikkelit ”Seurakunnan toisenlainen raamattupiiri” (1996) ja ”Bibliodrama in der Ortsgemeinde und in der Rehabilitation von kirchlichen Mitarbeitenden” (2008).

⁵⁰ Ks. tarkemmin Peltoniemen artikkeli ”Yläasteella ja lukiossa” (1996).

⁵¹ Kirjan suomenkielinen käännös on nimeltään *Pyhä ja karkea. Bibliodraama, teoria ja käytäntö* (2007). Kirja sisältää oleellisen osan Martinin kokoamasta ja luomasta bibliodraaman teoriasta ja käytännöstä. Kirjassa ovat seuraavat luvut: 1. Bibliodraamaliikkeen alku 1900-luvulla. 2. Keho bibliodraaman tapahtumapaikkana. 3. Käytännöllisen teologian käsitys tekstistä. 4. Bibliodraamaprosessin valmistelu. 5. Bibliodraaman prosessi ryhmässä. 6. Bibliodraaman teologinen sijainti. 7. Jumala bibliodraaman näyttämöllä. 8. Bibliodraama mysteerinäytelmänä? 9. Bibliodraamaliike / tilannekatsaus 2000. 10. Liturgia ja elämä. Kysymys siirroksista.

jonka välttämättömiä osia ovat toiminnan kolme askelta: kehotyöskentely (Körperarbeit, body work), luova näyttämöllinen vaihe (henkilöiden ja tapahtumien esittäminen ulkoisella tai sisäisellä näyttämöllä eli mielikuvituksessa) ja keskustelu tekstin merkityksestä, ryhmäprosessista ja henkilökohtaisista kokemuksista.

Martin korostaa kehotyöskentelyä ja pitää ihmisen kehoa bibliodraaman kaikkein merkittävimpänä raamatullisen tradition kohtaamispaikkana. Tällä Martin tarkoittaa sitä, että kehotyöskentelyssä ruumiin liikkeisiin keskittyminen vie myös tekstissä huomion johonkin uuteen ja vähemmän tuttuun tulkintaan. Teksti tapahtuu kehossa ja teksti esitetään kehossa.⁵² Martin on todennut, ettei bibliodraamaa ole ilman kehotyöskentelyä.⁵³ Kehotyöskentelyssä ensimmäinen tavoite on ruumiin elävöittäminen ja herkistäminen. Osallistujille tulee antaa mahdollisuus irroittautua siitä tilanteesta, josta he tulevat ryhmään. Siirtymä on tarpeellista, jotta voidaan avautua ryhmä- ja tekstityöskentelylle. Tekstiin, rooleihin ja vuorovaikutussuhteisiin siirrytään aina kehotyöskentelyn kautta.⁵⁴ Kehotyöskentely mahdollistaa bibliodraaman painopisteen keskittymisen rooleihin ja niiden väliin suhteisiin. Roolit ovat kehollisia. Bibliodraama on monisuuntaista dialogia tekstin, ohjaajan ja osallistujien välillä.⁵⁵ Tavoitteena on, että osallistajat voivat draamassa kokea tekstin itselleen elävämpänä kuin ennen työskentelyä.⁵⁶ Raamatullisten roolien suojassa käsitellään usein omaa elämää ja omia kysymyksiä.⁵⁷

Toimintavaiheessa tärkeää on riittävien kommunikaatio- ja ilmaisuvälineiden vaihtelu, sillä osallistujilla on erilaisia vahvuuksia esittämiseen/näyttelemiseen pohjautuvissa vuorovaikutustilanteissa, maalausprosesseissa tai muissa luovissa menetelmissä.⁵⁸ Psykodraamasta omaksutut näyttämölliset toimintatavat ja esimerkiksi kuvallinen ilmaisu ja mielen sisäisellä

⁵² Saksalainen bibliodraamakouluttaja Wolfgang Teichert (2001, 53) kuvaa bibliodraaman ja kehon voimakasta suhdetta seuraavasti: Bibliodraama suoraan elää kehollisesta läsnäolosta ja siitä, että jaamme tilan [bibliodraaman tapahtuman] yhdessä kehollisesti toistemme puoleen kääntyen, läheisyyttä aistien, etäisyyttä toisistamme ottaen ja pois kääntyen. Kehomme toimii tekstien esitustilana.” (käännös Gottfried Effe)

⁵³ Martin sai voimakkaimmat impulssinsa bibliodraamaan Katya Delakovan oppilaana New Yorkissa 1973–74. Delakova järjesti myös Euroopassa workshoppeja kehotyöskentelystä. Martin näkeekin Delakovan vaikutuksen voimakkaana bibliodraaman kehitykseen Keski-Euroopassa. Delakova (1914–1991) työskenteli tanssin ja teatterin alalla käyttäen kehoa, liikettä, kohtauksia ja teemoja, mutta hän ei ainakaan tietoisesti pitänyt ryhmissä esillä ryhmadynaamisia tai terapeuttisia osa-alueita. Martin 2001, 22–23.

⁵⁴ Martin 2001, 30–31. Bibliodraamassa Martin pitää tärkeänä vapautta kaikenlaisista suorituspaineista. Bibliodraaman ensimmäisessä istunnossa on tärkeää, että ryhmäläiset ottavat etäisyyttä jokapäiväisen elämän havaintoihin ja käyttäytymismalleihin. Jos ryhmä haluaa oppia jotakin uutta, on vanhat nopeat vastaustavat ja tutut tulkinnot ensin opittava pois. Kehotyöskentelyssä ruumiin liikkeisiin keskittyminen vie huomion johonkin uuteen ja vähemmän tuttuun. Aluksi keskitytään yleensä vähemmälle huomiolle jääviin ruumiin tapahtumiin, kuten hengitysrytmiin tai käsien yksinkertaisiin liikesarjoihin. Tällöin tietoisuus ja taju omasta ruumiista herkiytyy. Liikkeet voidaan tehdä myös silmät suljettuna, jolloin ei korostu oikean tai väärän tekeminen. Kehoharjoituksissa kehon huomiointi ja mielikuvitus ovat keskeisessä asemassa. Martin 1992, 85–101; Virtaniemi 1996, 24.

⁵⁵ Martin 1987, 44–64 ja 2001, 9–11; 26–31; 2005, 29–30.

⁵⁶ Martin 1992, 85.

⁵⁷ Martin 1995, 233.

⁵⁸ Martin 2001, 61–62.

näyttämöllä tapahtuva kuvittelu ovat Martinin mukaan kaikki samanvertaisia bibliodraaman metodeja.⁵⁹

Ryhmän ja ohjaajan erityisosaamisesta ja kiinnostuksesta riippuen työskentelyn painotus voi olla ryhmän toiminnallisessa vuorovaikutuksessa, syvyyspsykologisella tai teologis-uskonnonpedagogisella tasolla. Bibliodraaman kenttä on varsin hajanainen, jossa erilaiset bibliodraaman muodot elävät rinnakkain. Martin luokittelee leikkipedagogisesti suuntautuneen työskentelytavan, bibliodraaman ja teatterin yhdistelmän, hengelliseen ohjaukseen painottuvan draaman sekä psykodraaman ja bibliodraaman rinnakkaiskäytön.⁶⁰

1.3.2. Aino-Kaarina Mäkiläsalon kehokeskeinen bibliodraama

Aino-Kaarina Mäkiläsalon on kansainvälisesti tunnettu bibliodraaman kouluttaja, teologi ja lausuntataiteilija. Bibliodraamaohjaajana hän on toiminut 1980-luvun lopusta saakka,⁶¹ kansainvälisissä seminaareissa ohjaajana vuodesta 1991⁶² ja suomalaisten ohjaajaopiskelijoiden kouluttajana vuodesta 1999 lähtien.⁶³ Suomessa hän on ohjannut bibliodraamaa erityisesti kirkon työntekijöille ja kehittänyt Helsingin seurakuntayhtymässä bibliodraama–eksegeetiikka -työpajoja yhdessä professori Heikki Räisäsän kanssa.⁶⁴ Bibliodraamatyöskentelyssä Mäkiläsalon korostaa osallistujan omakohtaista suhdetta tekstiin, rooleihin eläytymistä, tekstin henkilöiden ja tilanteiden monipuolista ilmaisemista ja keskustelun tärkeyttä.⁶⁵ Mäkiläsalon erityispainotuksia ovat kehotyöskentely ja eksegeetiikan yhdistäminen bibliodraamaan.

Mäkiläsalon mukaan kaikki toiminnalliset työskentelytavat ovat kehotyöskentelyä. Kun puhutaan kehotyöskentelystä bibliodraamassa, tarkoitetaan erityistä keskittymistä kehon kautta

⁵⁹ Martin 2001, 73.

⁶⁰ Martin 1987, 44–64; 1992, 85–86; 1995, 30; 2001, 9–11, 33, 115.

⁶¹ Mäkiläsalon ensimmäinen bibliodraamakokemus oli Aitolahden ryhmässä vuonna 1987. Motivaatio bibliodraamaan syntyi halusta tietää, miten bibliodraama eroaa näyttelemisestä, näytelmäryhmien ohjaamisesta ja runojen ilmaisusta draaman keinoin. Mäkiläsalolla oli entuudestaan vahva kokemus kirkkodraamojen käsikirjoittamisesta ja ohjaamisesta. Häntä kiinnosti, miten bibliodraama vaikuttaisi omaan raamattunäkemykseen: ”– miten se vaikuttaisi melko kuolleeseen suhteeseeni Raamattuun.” Hän osallistui nopeaan tahtiin useisiin ryhmiin. Alkuvaiheen ohjaajia olivat Sirkku Aitolahden lisäksi Heidemarie Langer, Antje Kiehn, Ottar Reinertsen ja Björn Krondorfer. Mäkiläsalon 1996, 65; 2008a, 20–21; Kinnunen-Riipinen 2000, 156–160.

⁶² Kansainvälisissä bibliodraaman ja sielunhoidon konferensseissa Mäkiläsalon on ohjannut bibliodraamoja vuosina 1991–2003 Bad Segebergissä (Evangelische Akademie Nordelbien). Vuonna 2003 Saksan maakirkko myi Bad Segebergin koulutuskeskuksen, minkä seurauksena kansainväliset tapaamiset siirtyivät eri maihin. Ruotsissa Lidingön koulutuskeskuksessa Mäkiläsalon vieraili ohjaajana vuonna 2000 ja samassa paikassa kansainvälisessä konferenssissa 2004.

⁶³ Mäkiläsalon on kouluttanut bibliodraamaohjaajia Matti-Pekka Virtaniemen työparina Kirkon koulutuskeskuksessa vuosina 1999–2006 ja sen jälkeen Eva-Lisa Lindströmin kanssa Seurakuntaopistolla, jonne koulutusvastuu siirtyi syksyllä 2006.

⁶⁴ Bibliodraama–eksegeetiikka työpajoja on kuvattu luvussa 7. Lisäksi Mäkiläsalon on vieraillut useissa seurakunnissa ohjaajana sekä erilaisissa kirkollisissa tapahtumissa, esim. kirkkopäivät ja kirkollisten järjestöjen koulutukset.

⁶⁵ <http://www.ainokaarinamakisalola.com/bibliodraama.html>. Viitattu 12.1.2013.

tapahtuvaan toimintaan, joka liittyy aina tekstiin ja on usein sanatonta. Kehoharjoitukset ovat esimerkiksi liikettä yksin, parin kanssa tai yhteisesti ryhmässä. Liike voi olla hidastettua, pantomiimia, kohtaamista tai tanssia. Kehotyöskentelyssä keskitytään myös äänenkäyttöön, joka perustuu hengitykseen.⁶⁶

Eräässä kansainvälisessä useamman päivän bibliodraamassa Mäkisalo ohjasi Kari Pekka Kinnusen kanssa tekstiä Ilmestyskirja 3:14–22. Prosessin aikana osa ryhmästä oli joutunut kokemaan Laodikean seurakuntalaisten rooleissa Johanneksen kovien sanojen vallankäytön. Jotta ryhmäläisten oli mahdollista siirtyä vaikeista tunteista eteenpäin toiseen tekstin kohtaan, ohjaaja käytti menetelmänä fyysistä liikettä. Mäkisalo kuvaa työskentelyä:

Halusimme antaa jokaiselle mahdollisuuden oksentaa itsestään ulos sellaista, minkä ei halunnut nyt kuuluvan itselleen. Kuljimme huoneessa, ravistimme, pudotimme ja heitimme ulos jalkateristämme, jaloista, sormenpäistä, sormista, olkapäistä, vatsasta jotain. Emme nimenneet, mitä kukin oksensi ulos. Harjoitus oli vapauttava ja puhdisti ilmapiiiriä.⁶⁷

Raamatun teksteissä on paljon mahdollisuuksia kehotyöskentelylle. Tekstistä voidaan poimia verbejä, jotka kuvaavat tekemistä ja olemista, esimerkiksi nousta, estää, juosta, painua maahan, kylpeä, nähdä, itkeä ja kalastaa. Toiseksi tekstit sisältävät kehoon viittaavia sanoja, esimerkiksi sydän, käsi, jalka, korva ja silmä. Kolmanneksi teksteissä on symbolista merkitystä sisältäviä substantiiveja, esimerkiksi malja, savi, kallio, ruukku ja lähde.⁶⁸ Mäkisalo kuvaa omaa kehotyöskentelykokemustaan Heidemarie Langerin⁶⁹ bibliodraamakurssilla Psalmista 31, jossa psalmirunoilija rukoilee: ”Minut on hylätty kuin särkynyt ruukku”:

Piirsin ensimmäisen kerran maljan itseni symbolina. – Etsimme ruukun muodon, värin ja materiaalin ensin fyysisesti. Seisoimme lattialla ja haimme ruumiimme kautta, minkälaisia astioita olisimme. Sitten piirsimme mielikuvamme. Kukin piirsi valmiiseen maljaansa mustalla värillä, mistä kohden se oli rikki.⁷⁰

Mäkisalo käyttää kehotyöskentelyä erityisesti virittäääkseen osanottajat draamaan. Kun ohjaaja on valinnut toiminnan, johon ryhmässä tähdätään, lämmittely/virittäytyminen hahmotetaan suhteessa siihen. Kehotyöskentely voi silloin valmistaa rooleihin (kiireinen työnteke Marttaan, rauhassa oleminen Mariaan, vaeltelu kylästä kylään opetuslapsiin, jotka lähetetään tehtäviinsä), keskeiseen teemaan tai tulevaan toimintaan (käsien kanssa työskentely Marian kiitosvirren sisältöön, Saarnaajan kirjan ”Aika on...” teksti moniin konkreettisiin tekemisiin).

⁶⁶ Mäkisalo 2008b, 23. Bibliodraamaan on tuotu kehollisia harjoituksia teatterista. Mäkisalo 2008c, ”Kehotyöskentely bibliodraamassa”.

⁶⁷ Mäkisalo 1996a, 41.

⁶⁸ Mäkisalo 2008c, ”Kehotyöskentely bibliodraamassa”.

⁶⁹ Mäkisalo on kouluttautunut kehokeskeiseen bibliodraamaan mm. saksalaisen Heidemarie Langerin koulutuksissa ”Keho ja spirituaaliteetti”. Langer kirjoittaa bibliodraamasta teoksessaan *Vielleicht sogar Wunder: Heilungsgeschichten im Bibliodrama* (1991).

⁷⁰ Mäkisalo 1996b, 66.

Kehotyöskentelyssä tärkeä periaate on ohjaajan turvallinen ohjeistus. Työskentelyssä tulee jättää tilaa ja vapautta jokaisen omalle tavalle toimia, koska keskittyminen kehoon saattaa herättää osallistujilla voimakkaita tunnemuistoja, varsinkin sairautta ja kipua sisältävissä teksteissä. Kehotyöskentelyyn liittyy tilan käyttö sen kaikilla eri tasoilla (esim. työskentely lattiatasolla voi aiheuttaa regressoitumista), toisen ryhmäläisen koskettaminen (on huolehdittava, ettei ketään kosketeta liian intiimisti), valinnan vapaus, kehon ja tunteiden sitoutuminen toisiinsa sekä kehotyöskentelyn vaatima aika (keho on hidas ja sen kautta tapahtuvat asiat ovat voimakkaita ja rehellisiä sekä jäävät hyvin mieleen). Siksi kehotyöskentelyä on parempi tehdä rauhassa yksi harjoitus kuin ahnehtia useita harjoituksia.⁷¹

Kehotyöskentelyn avulla Raamatun tekstit ja henkilöt sekä asiat tulevat ryhmäläisille ruumiillisesti eläviksi ja puhutteleviksi mahdollistaen dialogin persoonallisen elämäkokemuksen kanssa. Kehotyöskentelyn jälkeen sanallinen jakaminen⁷² tuo tapahtuneen tietoisuuden tasolle.⁷³

1.3.3. Samuel Laeuchlin tulkinta Raamatun myyteistä

Sveitsiläissyntyisen, pitkään Yhdysvalloissa⁷⁴ toimineen Samuel Laeuchlin (1924–2014) bibliodraamatyöskentelyn lähtökohtana oli ”mimesis”, jolla hän tarkoittaa myyttisten kertomusten uudelleen ohjaamista ryhmässä.⁷⁵ Laeuchli valitsi Raamatusta tekstejä, joissa on äärimmäistä traumaa, kuten Kain ja Abel tai Abraham ja Iisak.⁷⁶ Laeuchlin draamassa teksti toistetaan näyttämöllä mahdollisimman uskollisesti. Draama syntyy Raamatun roolihenkilöistä, joille esitetään kysymyksiä ja jotka asetetaan näyttämölle keskustelemaan keskenään (esim. Abraham–Iisak–Jumala, Kain–Abel–Jumala) ja elämään tekstin tapahtumia. Laeuchli puhuu tiedostamisen

⁷¹ Mäkisalo 2008c, ”Kehotyöskentely bibliodraamassa”.

⁷² Bibliodraaman jakamisessa ryhmäläiset puhuvat sisäisistä kokemuksistaan ja elämyksistään. Jakaminen mahdollistaa tilan näille ajatuksille ja tunteille sekä selventää niitä. Jakamisessa myös reflektoidaan draamaa. Hellsing, Myrberg, Walldén och Yrdeborg 2014, 43.

⁷³ Mäkisalo 2008c, ”Kehotyöskentely bibliodraamassa”. Vrt. Aitolehti (1992, 52), joka kuvaa lasten siunaamistekstin bibliodraaman erästä työskentelyvaihetta: ”Pakomatkaa vahtijumalan luota ei tehdä vain mielikuvissa ja tunteista kertoen. Mukana on koko ruumis. Juostaan pakoon, taistellaan esteiden kanssa, laskeudutaan polvilleen, käännetään katse. Usein ryhmässä tehdään monenlaisia harjoituksia, joissa asioita ilmaistaan koko ruumiilla, jotta rohkaistumme ilmaisemaan itseämme koko itsellämme ja ottamaan vakavasti sen, mitä ruumis kertoo.”

⁷⁴ Laeuchli toimi uskontotieteen professorina Philadelphian yliopistossa.

⁷⁵ Laeuchli 1987a, 16. Laeuchlin kirjallisia pääteoksia ovat *Das Spiel vor dem dunklen Gott: Mimesis, ein Beitrag zur Entwicklung des Bibliodramas* ja *Die Bühne des Unheils: Das Menschheitsdrama als mythisches Spiel*, joiden kautta hän ja hänen näkemyksensä tulivat tunnetuksi saksankielisille bibliodraamaohjaajille. Krondorfer (2015, 59–61) kirjoittaa Laeuchlin nekrologissa myyttien ja nimenomaan traditioon sidottujen traagisten myyttien antamasta viisaudesta ihmisten maailman ymmärtämiseen. Krondorfer päättää muistokirjoituksensa Laeuchlin sanoihin: ”Das Wesentliche bei dieser mythischen Bewältigung liegt also nicht darin, dass ich Probleme erkenne. Der mythische Schock ist etwas ganz anderes. Das Skandalon liegt darin, dass wir die Dunkelheit im Zentrum, in den Tiefendimensionen der Heiligen Tradition selber entdecken.”

⁷⁶ Laeuchli teki vaimonsa Evelyn Laeuchlin kanssa myös psykoterapiaa, johon he yhdistivät Mimesistä. He keskittyivät kertomusten varjopuoleen ja traagisuuteen, koska kohtasivat asiakkaidensa kanssa vaikeita traumoja hyväksikäytöstä, kuoleman pelosta, holokaustista ja häpeästä. Vastakohdaksi tarvittiin elämän iloa esim. musiikista ja tanssista. Krondorfer 2015, 60–61.

prosessista. Raamatun myytit sisältävät tragedian, joka ihmisen on kohdattava tullakseen vastuulliseksi omasta elämästään ja ihmiskunnan elämästä. Kun draamassa ihminen pääsee kosketuksiin tekstin pimeyden kanssa, hän kokee ”myyttisen shokin”, joka voi rehellisyydessä johtaa sen parempaan ymmärrykseen, mitä teksteissä tapahtuu ja mikä kyseisten tragedioiden analogia on ihmisen elämään kaikkina aikoina. Kertomukset ovat pelästyttävän ajankohtaisia, ja osanottajat voivat kertomusten sisältämän julmuuden tajutessaan kokea, että ihmiset tappavat, mutta laittavat Jumalan siitä vastuuseen. Tavoitteena on konfrontaatio draaman kanssa, jolloin on mahdollista tiedostaa, mitä itse todella ajattelee ja tuntee. Laeuchlin työskentelytapa johtaa kriittisyyteen. Ihmissuhteiden lisäksi kritiikin kohteena on erityisesti Jumala-kuva. Draamatyöskentelyssä tekstejä ei sensuroida eikä tulkita etukäteen eksegeettisesti tai dogmaattisesti.⁷⁷

Laeuchlin menetelmät ovat lähtöisin psykodraamasta ja meditaatiosta. Tekstiin on kolme lähestymistapaa: hiljaisuus, keho ja alitajunta. Hiljaisuus on aktiivinen osa vuorovaikutusta. Sitä toteutetaan esimerkiksi, kun ryhmä kulkee piirissä hiljaa yhdessä ja virittäytyy tekstiin. Draamassa saadaan fyysisiä kokemuksia tekstistä, sillä rooleissa ei voi olla läsnä muutoin kuin oman kehon kautta. Teksti muuttuu ruumiilliseksi, inkarnoituu. Teksti herättää kuulijassa tai lukijassa tiedollisen prosessin ohella alitajuisia mielleyhtymiä. Draamat voivat olla lyhyitäkin, mutta prosessi jatkuu pitkään osallistujien mielessä.⁷⁸ Jokainen lukee Raamattua oman elämänhistorian kautta.⁷⁹ Draama on kokonaisvaltaista tekstin uudelleen esittämistä, jossa yritetään ymmärtää yhteisiä kertomuksia.⁸⁰ Draamassa tekstin kuvat alkavat elää, kun esittäminen tekee tekstin näkyväksi. Kielen ja kehon yhteisellä tasolla draamaan asettaudutaan fyysisesti.⁸¹ Draamallisen ja kokonaisvaltaisen kokemuksen ohella ryhmäprosessiin kuuluu jakaminen ja keskustelu.⁸²

Laeuchlille Raamatun kertomukset olivat myyttejä,⁸³ joiden ymmärtämisessä inhimillisyydellä on suuri merkitys. Ymmärtämisessä on läsnä ajatus, kieli, tunne ja keho.⁸⁴ Tekstiin sisäänmeno tapahtuu parhaiten meditaatiolla. Hiljaisuudella ja vaikenemisella on merkittävä rooli näkemisessä ja kuulemisessa. Vaikenemalla näkee syvemmin, ja vaikeneminen on

⁷⁷ Laeuchli 1987a, 24, 28, 39; 1987b, 135; 1988, 11; 1992, 191–192. Martin (2001, 81–83; 91) kritisoi Laeuchlin Mimesis-tulkintaa, jossa raamatullinen teksti lavastetaan aina traagisena, ja siinä näkökulmassa pysytään loppuun saakka. Martin arvostaa Laeuchlin bibliodraamaa ja kokee sen laajentavan bibliodraaman kenttää, mutta Martin itse ohjaa tekstejä kokeillen draaman eri lajeja: tragedia, komedia ja absurdi teatteri. Hänen kokemuksensa mukaan tekstin syvyys/pinnallisuus näyttäytyy monesti vasta tämän kolminkertaisen kokeilun tuloksena.

⁷⁸ Laeuchli 1987a, 16; 1992, 29–32.

⁷⁹ Laeuchli 1992, 44; Virtaniemi 1996, 25.

⁸⁰ Laeuchli 1992, 27.

⁸¹ Laeuchli 1992, 44–46.

⁸² Laeuchli und Rothchild-Laeuchli 1992, 10–11.

⁸³ Laeuchli 1992, 142.

⁸⁴ Laeuchli 1992, 135.

yksi tietämisen muoto.⁸⁵ Laeuchli sisällytti omaan bibliodraaman tekstikaanoniinsa materiaalia myös Raamatun ulkopuolelta, esimerkiksi myyttejä, antiikin tarinoita, vertauskertomuksia, runoutta, eeposta ja satuja.⁸⁶

1.4. Mitä bibliodraamassa tapahtuu?

1.4.1. Tiedollinen taso

Bibliodraama-kyselyyn vastanneet ohjaajat korostivat tekstiä prosessin lähtökohtana. Teksti on se, jota tutkitaan eri näkökulmista, siihen tutustutaan ja ”mennään sisälle”. Vuorovaikutus tekstin kanssa on sekä henkilökohtaista että yhteisöllistä.

Bibliodraama on ryhmän tekemä hermeneuttinen matka Raamatun tekstin maailmaan, jossa ryhmän jäsenet lukevat Raamattua ja Raamattu ”lukee” heidän elämäänsä eli tapahtuu tekstin maailman ja ryhmän jäsenten yksilöllisten elämäkokemusten/tulkinnan kohtaamista.

Suomalaisen bibliodraaman yhtenä yhteisenä piirteenä voidaan pitää selkeää tekstilähtöisyyttä: bibliodraama tapahtuu vahvassa suhteessa tekstiin. Tekstilähtöisyyteen sopii bibliodraaman kutsuminen ”vahvaksi hermeneutiikaksi”. Onnistuessaan se voi olla sekä vankan asiapitoista että inhimillisesti koskettavaa tulkintaa.⁸⁷ Räisänen kuvaa kahden peruselementin, oman elämäkokemuksen ja tekstin, välillä vallitsevaa jännitystä luovaksi, mutta haastavaksi. ”Miten teksti ja osanottajan elämäkokemus saadaan valaisemaan toisiaan siten ettei toinen yksinkertaisesti nielaise toista (useimmiten kai oma kokemus tällöin ’voittaa’)?”⁸⁸ Räisänen toteaa, että bibliodraamassa pääasia on päästä dialogiin tai konfrontaatioon tekstin kanssa.⁸⁹

Ryhmän ja tekstin vuorovaikutusta kuvaa seuraava määritelmä:

Bibliodraama on minulle elävin ja kiinnostavin tapa käyttää Raamattua. Se on elävää vuorovaikutusta Raamatun tekstin, sen sanoman, ryhmän ja elävän elämän välillä. Minua kiinnostaa ihmisten, ryhmän jäsenten, ja Raamatun tekstin kohtaaminen – se jokin, mikä tapahtuu melkein joka kerta, olipa tekstinä kuinka tuttu tahansa. Aina siinä on jotain yllättävää jollekin – jotain, mikä muuttaa ajattelua, elämää. Minua innostaa myös se, että ihmiset, jotka sanovat vihaavansa (?) Raamattua, esim. monet opiskelijat, löytävät uuden suhteen Raamattuun. Jotain, mikä on ollut välissä, kuoriutuu pois.

Bibliodraamaa kuvataan eläväksi vuorovaikutukseksi tekstin kanssa. Osallistujille se antaa uudenlaisen kokemuksen Raamatun lukemisesta. Ruotsalainen bibliodraamaohjaaja Lotta Geisler kertoo, että hän oli ennen bibliodraaman löytämistä väsynyt kuuntelemaan toisten ihmisten

⁸⁵ Laeuchli 1992, 178–179.

⁸⁶ Laeuchli 1987b, 166.

⁸⁷ Räisänen 1988, 39.

⁸⁸ Räisänen 1988, 34.

⁸⁹ Räisänen haastattelu 16.11.2003. Vrt. Berg (1991, 185–186): Bibliodraamassa on tarkoitus pohtia sitä, mikä tekstissä on tärkeää osallistujien omassa kokemuksessa, ja päästä sen jälkeen dialogiin tekstin kanssa.

tekstitulkintoja. Bibliodraamassa jokainen saa kehittää juuri omaa tapaa lukea ja ymmärtää Raamattua. Jokainen saa tilaa. Prosessiin voi ottaa mukaan omat tarinat, ja tulla kosketetuksi.⁹⁰

Bibliodraaman avulla pyritään etsimään tekstin merkityksiä nykyaikana.

Bibliodraama on menetelmä, jonka avulla Raamatun sanat käännetään kielelle, jossa sanoilla on merkitys. Tätä käännöstyötä tehdään ensin tekstiä märehtien, sitten ryhmässä erilaisintoiminnallisin menetelmin, jolloin ruumiissa asuva viisaus pääsee valaisemaan ymmärrystä, ajatuksia ja tunteita vuorovaikutuksessa tekstien kanssa.

Eksegetiikka oli vain yhdellä mukana määritelmässä:

Kun eksegeettinen puoli on etualalla, niin voin määritellä Bd:n mm. näin: Bd on jokaisen osanottajan ja ryhmän yhteinen tutkimusmatka Rtun tekstiin. Eksegeettinen tieto on elävänä vuorovaikutuksena kaiken tapahtuvan kanssa.

Bibliodraaman opiskelija kuvaa sitä, miten ryhmäläiseltä ei vaadita mitään erityistä osaamista eikä tietoa:

BD:ssa on turvallista olla mukana, sillä etukäteen ei tarvitse tietää tai erityisesti osata, voi olla matkassa omalla panoksellaan. Väärin ei voi tehdä.

Bibliodraamatyöskentelyyn sisältyy draamassa koetun jakamista ja keskustelua.⁹¹ Kinnunen kuvaa tätä jakamista seuraavasti: ”Usein kerrotaan ensiksi havainnoista, sitten kokemuksista ja tunteista, lopuksi syntyneistä ajatuksista. Nämä liitetään käsiteltävään tekstiin: miten tämä nähty ja eletty auttaa ymmärtämään, mistä tekstissä on kyse.”⁹² Näen tässä toteutuvan bibliodraaman tiedollisen tason, jossa tieto tekstistä lisääntyy. Kun tekstin tapahtumia on koettu näyttämöllä, niin ne ovat usein moniulotteisempia ja vivahteikkaampia kuin teksteinä luettuina. Kokemuksen kautta tekstin sisällön tulkinta syvenee: syntyy uutta tietoa. Bibliodraama tarjoaa ryhmälle yhteisesti jaetun kokemuksellisen tilan tekstin äärellä. Bibliodraamaan soveltuu koulutusanalyttikko Harri Hyypän määritelmä työskentelystä, jossa kokemuksellisuudella on erityinen merkitys: ”Kokemuksellinen tila on yhteisellä sopimuksella viritetty asetelma ja sivistyksellinen alusta, joka pyrkii kirvoittamaan osallistujien ajattelua ja oivallusta.”⁹³

1.4.2. Persoonallinen taso

Bibliodraama on perusolemukseltaan aktiivinen, osallistava menetelmä, jota ei ole olemassa ilman ihmisiä, jotka ryhmässä asettuvat kohtaamaan Raamatun tekstiä.

BD on eläytymistä Raamatun maailmaan. Ihminen saa katsella ja kuunnella, kokea eri tavoin sanaa sellaisena kuin on! Ei ehtoja!

⁹⁰ Geisler 2003, 14.

⁹¹ Stangier 2008, 44.

⁹² Kinnunen 1996, 17.

⁹³ Hyypän tiedonanto 17.10.2016.

Oman itsensä 'likoon' laittamista, pääsemistä pinnan alle.

Martti Mäkisalo määrittelee bibliodraaman ryhmässä tapahtuvaksi Raamatun tulkintamenetelmäksi, johon ”ryhmän jäsenet osallistuvat mahdollisimman henkilökohtaisella ja eläytyvällä tasolla.”⁹⁴

Roolin ottamisen merkitystä kuvaa yksi opiskelija:

Bd on eläytymistä johonkin Raamatun kertomuksen henkilöön, asiaan, esineeseen. Tähän eläytymiseen tulee mukaan myös oman elämän tärkeät kysymykset, tunteet jne. Eläytymisen kautta kertomus alkaa elää tässä ja nyt.

Opiskelija kirjoittaa eläytymisestä Raamatun henkilöihin:

BD on tapa syventyä Raamatun ajan maailmaan, sen henkilöihin ja asioihin. Se ei nimestään huolimatta ole näyttelemistä, vaan pikemminkin eläytymistä Raamatun henkilöiden elämään ja kokemuksiin.

Raamatun aikaan eläytyminen ei ole yksinkertaista. Räisänen kysyy, miten on mahdollista eläytyä parin tuhannen vuoden takaisten ihmisten ajatus- ja kokemusmaailmaan modernisoimatta rooleja.⁹⁵ Ongelma on näkemykseni mukaan myös siinä, että Raamattu ei aina kerro tapahtumista henkilön sisäisen kokemuksen kautta. Draaman roolityöskentelyssä joutuu arvailemaan tekstin henkilöiden mielenliikkeitä inhimillisen kokemuksen pohjalta.

Kehotyöskentely oli yllättävän vähän esillä määritelmässä, mutta erilaisista menetelmistä kysyttäessä kaikki mainitsivat käyttävänsä kehotyöskentelyä ainakin joskus tai säännöllisesti.

Bd on kokonaisvaltainen mielen, sielun ja ruumiin löytöretki Rtun tekstiin, mitä se minulle tänään (näinä päivinä) kertoo.

Virtaniemen mukaan kehotyöskentely älyllisten pohdintojen ohella voi avata Raamatun maailman aivan uudesta ikkunasta.⁹⁶ Bibliodraamaohjaaja Terhi Törmä⁹⁷ hahmottaa bibliodraamaa ruumiillisen ja narratiivisen kuvittelun valossa. Ruumiillisuus toteutuu tilaan asettumisena, ja tekstin eletty ja elävä merkitys löytyy siitä kohdasta, missä teksti kohtaa lukijansa elämän.⁹⁸ Ruotsalaiset bibliodraamaohjaajat ovat nimenneet ensimmäisen bibliodraamaa käsittelevän kirjansa kehotyöskentelyn mukaan *Bibliodrama – Läsa Bibeln med hela kroppen* (2003).

Bibliodraamassa mukana olleen diakonissa Leena Räisänen kokemus on, että menetelmä on moniulotteinen ja syvälinen. Se vaatii ohjaajalta laajaa ammattitaitoa:

⁹⁴ Mäkisalo M. 1996, 4.

⁹⁵ Räisänen 1988, 34; 2014, 374.

⁹⁶ Virtaniemi 1996, 28.

⁹⁷ Törmä on väitöskirjaansa – *Oma ruumis ja kerronnan kaari. Merkityksen muodostuminen Maurice Merleau-Pontyn ruumiinfenomenologisen ja Paul Ricoeurin narratiivisen imaginaatiokäsityksen mukaan* – kirjoittanut ekskursioon bibliodraamasta (2015, 281–287): ”Bibliodraama käytännön esimerkkinä ruumiinfenomenologisen ja narratiivisen imaginaation yhdistämisestä uskonnollisessa merkityksen muodostamisessa.”

⁹⁸ Törmä 2015, 284, 286.

Me jokainen ymmärrämme Raamattua eri tavalla omien kokemustemme ja elämäntilanteemme pohjalta. Bibliodraama auttaa ymmärtämään Raamattua, mutta myös toisia, eri tavalla ajattelevia ihmisiä. Kun eläydymme Raamatun henkilöiden rooleihin, voimme oivaltaa jotakin omassa elämässämme. Bibliodraama voi käynnistää prosesseja, purkaa tunne-elämän patoumia. – – Bibliodraaman kaltaisessa raamattutyöskentelyssä aktivoidaan tunne-elämää enemmän kuin älyä. Silloin liikutaan herkillä alueilla. Ohjaajalla tulee olla kykyä nähdä, mitä ryhmässä tapahtuu, vaikka etukäteen ei voikaan tietää mikä kehenkin sattuu. Draama voi käynnistää monenlaisia prosesseja, joita voi joutua hoitamaan jälkeenkin päin. Ohjaajalla on vastuu ryhmän jäsenistä.⁹⁹

1.4.3. Spiritualiteetin taso

Kyselyn vastauksissa bibliodraaman hengellisyyttä kuvataan seuraavasti:

Omaan ja toisten ihmisten uskoon ja hengellisyyteen kasvamista.

BD on hengellis-terapeuttinen raamattutyön ryhmämenetelmä, jossa toiminnallisin menetelmin ryhmänohjaajan ohjauksella tutkitaan yhteisöllisesti ja persoonallisesti Raamattua, eletään sen maailmassa ja työskentelyn avulla käydään lävitse elämän kipukohtia, rohkaistutaan vastuunottoon omasta elämästä, Jumalan kutsusta vastuuseen ajassamme.

Bibliodraama koetaan usein foorumina, jossa on tilaa etsiä elämänmerkityksiä ja kohdata uskonnollisia kriisejä.¹⁰⁰ Bibliodraamasta puhutaan ryhmän yhteisenä saarnana. Bibliodraamaohjaaja Annele Martinin mukaan kirkon sisällä ensimmäinen bibliodraama on ehtoollisen vietto, jossa muisteleminen muuttuu tässä hetkessä koetuksi yhteydeksi: ”Sana muuttuu lihaksi ja anteeksiantamuksen kokeminen voi olla syvästi koko ihmistä koskettava tapahtuma.” Annele Martin pohtii Ignatius de Loyolan *Hengellisten harjoitusten*¹⁰¹ olevan eräänlaista bibliodraamaa. Myös Luther pyrki samaan tavoitteeseen kuin bibliodraama, sanan muuttumiseen elämän sanoiksi (Leseworte zu Lebensworte machen).¹⁰² Kari Pekka Kinnusen mukaan Raamatun hengellisellä lukemisella tarkoitetaan sellaisia Raamatun lukemis- ja tutkimistapoja, missä ”oman persoonamme on mahdollista olla syvässä dialogissa Raamatun kertomusmaailman kanssa.”¹⁰³

Bibliodraamassa toteutuu yhdessä kokeminen ja jakaminen, kuten opiskelijat tiivistävät:

Bibliodraamassa luetaan raamatuntekstiä, eläydytään, koetaan ja jaetaan sitä ryhmän kanssa.

– – ja vuorovaikutusta osallistujien kesken ohjaajan opastuksella.

⁹⁹ Räisänen L. 1988, 25–26.

¹⁰⁰ Vrt. esim. Aitolehti (1992, 50) kuvaa bibliodraamaryhmän alkua ja yhden ryhmäläisen ensimmäistä puheenvuoroa: ”En tiedä bibliodraamasta mitään. Minulla on vaikeuksia hirveän ankaran Jumalan kanssa. Melkein en uskalla elää. Ystävä neuvoi bibliodraamaan.”

¹⁰¹ Ignatius de Loyolan *Hengellisissä harjoituksissa* osallistujat meditoivat Raamatun henkilön rooleissa. Meditaatio tapahtuu yksin, ilman ryhmää, mutta osallistujat käyvät keskusteluja päivittäin ohjaajansa kanssa.

¹⁰² Martin A. 1996, 137–138. Tim Schramm liittyy myös Lutheriin; kaiken tekstityöskentelyn päämäärä on tuoda Raamatun sana eläväksi – das ’Leseworte’ zu ’Lebensworte’ werden. Schrammin raamattutyöskentelyjä kuvaavan kirjan nimikin on *Die Bibel ins Leben ziehen* (2003).

¹⁰³ Kinnunen (1992, 44–49) tarkastelee artikkelissa ”Raamattumietiskelyn menetelmiä” ryhmässä toteutettavia raamattumeditaation menetelmiä, jotka ovat myös bibliodraamassa mahdollisia toteuttaa, esim.: vapaa ja jaksotettu meditaatio, mielikuvamatka, roolisamaistuminen, teksti sisäisenä maailmanamme, kehomeditaatio ja kuvallinen meditaatio. Raamattumeditaatiolle ja bibliodraamalle yhteistä on mahdollisuus syvään persoonalliseen kohtaamiseen tekstin kanssa.

Bibliodraama tavoittaa yhtä aikaa monta tasoa. Opiskelija kirjoittaa:

— auttaa meitä ymmärtämään Raamatun Sanaa, itseämme, Jumalaa ja lähimmäisiämme.

Virtaniemi kuvaa hengellisyyttä: ”Olin varma, että oman spiritualiteettini tulisi olla vastaavalla tavalla eräänlainen oman elämäni näköinen kudelma, johon mahtuisivat elämäkokemukseni, hengellinen perintöni, käsitykseni Raamatusta, näitä kaikkia koskeva kriittinen ajattelu erilaisista tiedon näkökulmista sekä oman hengellisen elämäni toteuttaminen käytännössä.”¹⁰⁴

Professori Timo Veijolalle Raamattu oli hengellisen elämän, spiritualiteetin lähde. Hän erotteli toisistaan Raamatun historiallisen ja hengellisen lukutavan. Tulkitsen hänen sanojaan myös niin, että nämä erilaiset lähestymistavat tekstiin voivat integroitua. Yhtenä mahdollisena ”ammennusastiana” tässä prosessissa näen bibliodraaman menetelmän: ”Meidän aikamme teologien ja muiden kristittyjen ongelma ei liene niinkään siinä, ettei Raamattua tunnustettaisi hengellisen elämän alkulähteeksi, vaan pikemminkin siinä, että seisomme Raamatun edessä ikään kuin syvän kaivon äärellä, mutta meillä ei ole ammennusastiaa, jolla pääsisimme kaivossa olevaan veteen (vrt. Joh 4:11). Siksi jatkossa on puhuttava enemmänkin siitä, *miten* Raamattu voi toimia spiritualiteetin lähteenä, kuin siitä paljon laajemmasta aiheesta, *mitä* raamatullinen spiritualiteetti on.”¹⁰⁵

Professori Heikki Räisänen kuvasi bibliodraamassa koettua hengellisyyttä ja koki siinä olevan läsnä saarnan lisäksi kaikki jumalanpalveluksen elementit. Hän vertasi ensimmäisen bibliodraamakurssinsa iltapalaa kokemukseen ehtoollisesta: ”Se että oli saanut olla avoin ja silti – juuri siksi – kuulua joukkoon, oli edellytys sille, että juhlasta tuli juhla. Vähistä aineksista uskomattoman kauniisti katettu iltapala kotitekoisine ’liturgioineen’, joissa muisteltiin muitakin Jeesuksen aterioita kuin viimeistä, koettiin ’oikeaksi’ ehtoolliseksi. Yhteyden kokeminen erilaisuuden keskellä oli viikon parasta antia.”¹⁰⁶

¹⁰⁴ Virtaniemi 1996, 21.

¹⁰⁵ Veijola 2001, 18–19; 2009, 36–37.

¹⁰⁶ Räisänen 1988, 38.

2. BIBLIODRAAMAN SUHDE PSYKODRAAMAAN

2.1. Johdanto

Bibliodraamasta on käytetty nimeä raamatullinen psykodraama,¹⁰⁷ kun Raamatun tekstin rooleista käsin on tehty psykodraamaa. Psykodraama on yksi vanhimpia ryhmäpsykoterapian muotoja, jossa ohjaajan johdolla yhden päähenkilön eli protagonistin¹⁰⁸ mielen maailma konkretisoidaan näyttämölle. Psykodraamassa eläydytään rooleihin ja rooleissa toimitaan näyttämöllä. Ryhmäläiset toimivat apuhenkilöinä ja esittävät päähenkilön näyttämän esimerkin mukaan tämän elämässä merkittäviä henkilöitä, olioita, asioita tai mielen eri puolia.¹⁰⁹ Laajemmassa merkityksessä psykodraama on käsite, joka kattaa kaikki morenolaisen draaman muodot eri konteksteissa: aksiodraama, sosiadraama ja psykodraama. Roolin kulttuuriseen ulottuvuuteen keskitytään sosiadraamassa ja kosmiseen ulottuvuuteen aksiodraamassa.¹¹⁰ Jacob Morenon luoma morenolainen rooliteoria syntyi käytännön toiminnan pohjalta Morenon ohjatessa kehittämänsä psykodraamaa sekä sosiometrisia työskentely- ja tutkimusmenetelmiä.

Psykodraaman rooliteoria on vaikuttanut bibliodraaman teoriaan ja käytäntöön, erityisesti Raamatun tekstin näyttämöllistämiseen. Suomessa Sirkku Aitolehti on kehittänyt psykodraamaan pohjautuvaa bibliodraamaa. Tässä luvussa tavoitteeni on referoida ja ymmärtää Aitolehden bibliodraaman käytäntöä ja teoreettista ajattelua peilaten sitä psykodraamaan ja sosiometriaan eli ryhmässä vaikuttavien suhteiden ja ryhmäprosessien näkyväksi tekemiseen. Aitolehti on itse kirjoittanut tästä teemasta psykodraamaohjaajakoulutuksen opinnäytetyön *Bibliodrama* (1988).¹¹¹ Tutkin Aitolehden bibliodraaman perusteita sekä käytännön ja teorian kehittymistä ajallisen välimatkan päästä ja ulkopuolisuuden positiosta käsin. Morenolaisen rooliteorian lisäksi reflektoin bibliodraamaa suhteessa eksegeetiikkaan. Bibliodraaman ja eksegeetiikan vuorovaikutuksesta kirjoitan myöhemmin luvussa neljä, mutta jo nyt pidän koko ajan mielessä kysymyksen, miten rooliteoriaan tukeutuva bibliodraamateoria mahdollistaa eksegeettiset näkökulmat ja niiden integroimisen työskentelyyn. Bibliodraaman kannalta merkittäviä ja konkreettisia psykodraamamenetelmiä avaan lukijalle perusteellisemmin seuraavassa luvussa kolme, jossa muun muassa peilaan Peter Pitzelen bibliodraaman metodeja psykodraamaan.

¹⁰⁷ Käsite raamatullinen psykodraama mainitaan ensimmäistä kertaa Alvin J. Bobroffin artikkelissa ”Biblical Psychodrama” (esitys 21. American Society of Group Psychotherapy and Psychodrama kokoontuminen), teoksessa *Group Psychotherapy* 15, 1962, 121–131. Tieto perustuu Heike Radeckin väitöskirjaan *Ignatianische Exerzitien und Bibliodrama*. Radeck 1998, 96.

¹⁰⁸ Moreno otti teoriaansa käsitteitä kreikkalaisesta draamasta.

¹⁰⁹ Lindqvist 1992, 153–154; Aitolehti ja Silvola 2008, 11–22; Silvola, Merikivi 2012, 232.

¹¹⁰ Silvola, Merikivi 2012, 221, 232.

¹¹¹ Aitolehti kirjoitti opinnäytetyöstä *Bibliodrama* (AThesis) myöhemmin suomenkielisen lyhennelmän *Psykodraama-lehteen* 1/1989.

Morenolainen draama antaa perspektiiviä bibliodraamaan. Se auttaa ymmärtämään roolityöskentelyä näyttämöllä sekä ryhmässä tapahtuvaa spontaaniutta ja luovuutta. Kirjoitan lyhyesti morenolaisen draaman teoreettisista ja menetelmällisistä lähtökohdista ja käytännöistä. Esitän teorian keskeiset käsitteet spontaaniudesta ja luovuudesta, roolista, näyttämöstä ja sosiometriasta. Pyrin koko ajan etsimään bibliodraaman suhdetta psykodraamaan ja sanoittamaan sitä, mitä psykodraaman teoria on sovellettuna bibliodraaman käytäntöön. Tavoitteeni on osoittaa, että roolityöskentely on bibliodraaman keskeisin menetelmä. Kuvaan bibliodraaman työskentelyvaiheet Aitolehden luoman ohjauskäytännön mukaan. Aineistona tässä luvussa käytän psyko- ja bibliodraamakirjallisuutta ja haastatteluja.

2.2. Sirkku Aitolehden tie psykodraaman ja bibliodraaman kouluttajana

Sirkku Aitolehti on bibliodraaman ensimmäinen kehittäjä Suomessa ja hän toi psykodraaman osaksi bibliodraamaa. Aitolehti tiivistää bibliodraaman menetelmän seuraavasti: ”Bibliodraamatyöskentelyyn tarvitaan ryhmä, ohjaaja, toiminnallinen menetelmä ja Raamatun teksti. Toiminnallista menetelmää käyttäen ohjaaja auttaa ryhmän vuorovaikutukseen tekstin kanssa. Ryhmän jäseniltä ei edellytetä mitään tietynlaista suhdetta Raamattuun tai uskontoon yleensä. Ei etukäteen eikä jälkikäteen.”¹¹² Aitolehden mukaan bibliodraaman pääpaino on hengellisyydessä, terapiassa, opetuksessa tai eksegeetiikassa.¹¹³ Bibliodraaman avulla osallistujat löytävät tekstistä kosketuskohtia omalle elämälle ja Raamatun tekstin ymmärrys kasvaa.¹¹⁴

Minulle ovat hyvin merkittäviä sellaiset hetket bibliodraamaryhmässä, jolloin tekstin kanssa on jo pitkään työskennelty, se luetaan ääneen ja se kantaa yksinkertaisissa sanoissa sekä minun henkilökohtaisen kokemukseni että ryhmän yhteiset kokemukset. Silloin teksti tuntuu niin elävältä, että se melkein väreilee.¹¹⁵

Uskollisuus tekstille näkyy siinä, ettei Aitolehti suostu muuttamaan Raamatun kertomusta, koska se olisi tekstin väistämistä eikä sen kohtaamista.¹¹⁶ Esimerkiksi Iisakin uhraamiskertomuksesta tulisi liian helppo, jos draamassa Jumala päättäisi olla vaatimatta Abrahamilta Iisakin uhraamista tai jos draaman Abraham päättäisi olla noudattamatta Jumalan käskyä tai jos Iisak pakenisi. Kaikki nämä vaihtoehdot saavat olla näyttämöllä, mutta se ei riitä. Ryhmän on kohdattava teksti ja uskallettava nähdä, millainen Jumala vaatii tämän uhrin.¹¹⁷ Aitolehden pyrkimyksenä on ”auttaa ryhmää hyväksymään toistensa erilaisia suhteita Raamattuun ja tulemaan totuudelliseksi oman suhteensa

¹¹² Aitolehti 1989, 14.

¹¹³ Aitolehti 1988, 4.

¹¹⁴ Aitolehti 1988, 9.

¹¹⁵ Aitolehti 1996, 148.

¹¹⁶ Toisaalla myöhemmin Aitolehti (1996, 61) kirjoittaa omasta kokemuksestaan bibliodraaman roolityöskentelyssä: ”Tekstin loppuosaa en voinut puhua niin kuin se on kirjoitettu Raamatussa. Sen sijaan sanoin –”

¹¹⁷ Aitolehti 1989, 14–26.

kanssa”.¹¹⁸ Osallistujien ei tarvitse huolehtia oikeaoppisuudesta tai pyhyydestä, tarvitsee vain ottaa osaa tekstin tapahtumiin.¹¹⁹

Aitolehti ohjasi bibliodraamaa vuosina 1986–1998. Hän lopetti aktiivisen ohjaamisen ja ohjaajien kouluttamisen muutettuaan Viroon ja aloitettuaan päätyönään psykodraaman kouluttamisen. Lopettamiseen vaikuttivat myös hänen havaitsemat bibliodraaman ongelmat, jotka olisivat vaatineet paljon paneutumista ja edelleen kehittämistä. Usein ihmiset pyrkivät Raamatun tekstejä käyttäen roolien suojassa ratkaisemaan omia elämän kysymyksiä, tekemään ”psykotyötä”, johon psykodraama on sopivampi menetelmä. Aitolehti pyrki ratkaisemaan tätä ristiriitaa ohjaamalla psykobibliokursseja, joissa työskentely aloitettiin bibliodraamasta, siirryttiin osallistujien psykodraamoihin ja palattiin lopuksi tekstiin.¹²⁰ Tätä työskentelytapaa ei ollut mahdollista opettaa bibliodraamaohjaajille, koska se olisi edellyttänyt psykodraamaohjaajan pitkän koulutuksen. Lisäksi Aitolehden mukaan Virossa Raamatun sisältö on ihmisille vieraampi kuin Suomessa, joten uudelleen tulkittamisen sijaan Viron kulttuurissa tarvitaan mieluummin tekstien opettamista.¹²¹ Bibliodraaman jatkumona Aitolehti on kehittänyt psykodraaman osa-alueena aksiodraamaa, jossa tutkitaan uskomista ja arvoja ryhmämuotoisesti tai päähenkilökeskeisesti.¹²²

Aitolehti koulutti pitkän tauon jälkeen ohjaajia bibliodraamaohjaajien koulutus- ja neuvottelupäivillä Nilsin Aholansaaressa toukokuussa 2015. Viikonlopun kestävän koulutuksen tavoitteena oli kehittää ryhmänohjauksen taitoja ja tehdä uusia oivalluksia tekstien äärellä vertaisryhmän jäsenenä.¹²³ Aitolehden tapaa ohjata ja kouluttaa strukturoi ensisijaisesti ryhmäprosessi ja sen kytkös draaman tekstiin/teksteihin. Aikaisemmin Aitolehti on kirjoittanut: ”Tekstissä eteneminen vaikuttaa koko ajan ryhmäprosessiin.”¹²⁴ Nyt tämä näkemys selkeytyi: myös ryhmäprosessin vaihe vaikuttaa siihen, millaista tulkintaa ryhmä tuottaa tekstistä. Aitolehden bibliodraaman teoriaa ei voi ymmärtää eikä käytäntöä oppia ilman morenolaisen psykodraaman tuntemusta ja sen soveltamista bibliodraamaan.

¹¹⁸ Aitolehti 1989, 15.

¹¹⁹ Aitolehti 1988, 8.

¹²⁰ Martin (2001, 69–74) puhuu vastaavasta tilanteesta ’risteys’-kohtana (Kreuzweg), jossa joudutaan toistuvasti tekemään päätös, keskitytäänkö työstämään Raamatun kohtauksia, rooleja, käsityksiä ja käsitteitä vai siirytäänkö yhden osallistujan tunnetasolla aktivoituneiden omien kokemusten työstämiseen. Suomalainen psyko- ja bibliodraamaohjaaja Anu Peltomäki (1998, 29–31) tutki Diakonia-ammattikorkeakoulun lopputyössään kärsimyksen kohtaamista bibliodraamaan menetelmällä. Peltomäki ohjasi tutkimustaan varten bibliodraamaa seurakunnassa ja teki havainnon, että ryhmästä tuli nopeasti paikka, jossa vaikesita henkilökohtaisista asioista puhuttiin ääneen. Draamassa kärsimisaiheisia tekstejä vasten ryhmäläisten oli mahdollista tunnistaa omia olojaan ja tunteitaan. Psykodraamaohjaajan taitoja tarvitaan erityisesti vaikeita teemoja sisältävissä draamoissa.

¹²¹ Aitolehden haastattelu 22.1.2014.

¹²² Aitolehden haastattelu 22.1.2014.

¹²³ Koulutuksen järjesti Kuopion hiippakunta. Osallistujia oli 11. Juola, ”Kokemuksia ja ajattelun lentoa bibliodraamaohjaajien neuvottelupäiviltä. Aholansaari 8.–10.5.2015.”

¹²⁴ Aitolehti 1989, 19.

2.3. Morenolainen psykodraama

2.3.1. Psykodraama, sosiadraama ja aksiodraama

Morenolaisen draaman teoria ja menetelmä pohjautuvat Itävallassa ja Yhdysvalloissa vaikuttaneen romanialaissyntyisen psykiatri Jacob Levi Morenon (1889–1974) elämäntyölle.¹²⁵ Euroopassa hänen ajatteluunsa vaikuttivat erityisesti eksistentiaismi, antiikin draama ja uskonto (juutalaisuus) sekä syntyvä marxilaisuus. Moreno muutti vuonna 1925 Yhdysvaltoihin, jossa hän kiinnostui John Deweyn pragmatismista. Näiden ajattelijoiden ja ajatussuuntien muodostamassa jännityskentässä Moreno loi oman psykologisen teoriansa ja psykodraaman ja sosiometrian työskentely- ja tutkimusmenetelmän.¹²⁶ Teorian¹²⁷ ydinkohtia ovat käsitykset roolista, kohtaamisesta, spontaaniudesta ja luovuudesta.

Psykodraaman käsite kattaa laajassa merkityksessä kaikki morenolaisen draaman muodot eri konteksteissa. Suppeammassa merkityksessä psykodraamalla tarkoitetaan terapiamenetelmää, jossa mielen maailmaa konkretisoidaan rooleiksi ja sitä tutkitaan rooleihin eläytymällä ja toimimalla. Roolin tutkimisen fokus voi olla myös muualla kuin ihmisen mielen rakenteissa. Yhteisöllisten ilmiöiden ja sosiaalisten roolien tutkimista rooleissa toimien kutsutaan sosiokraamaksi. Martti Lindqvist määrittelee sosiokraaman seuraavasti: ”Sosiokraama on ohjaajan johdolla tapahtuva luova ryhmäprosessi, missä rooleihin eläytymisen ja niissä toimimisen kautta tutkitaan jotakin yhteisöllistä ongelmaa, rakennetta tai tilannetta.”¹²⁸

Kun tutkimisen fokus on kosminen ulottuvuus, ilmiöitä tarkastellaan yksilön tai yhteisön uskonnollisten, eettisten ja kulttuuristen arvojen sekä uskomusten ja eksistentiaalisten kysymysten näkökulmasta. Tätä morenolaista roolityöskentelyä kutsutaan aksiodraamaksi.¹²⁹ Aksiodraamatyöskentelyn tavoite on, että ryhmässä voidaan tarvittaessa luopua ”kulttuurisäilykkeistä” eli valmiiksi tulleista ajatuksista uskonnon, politiikan ja taiteen alueella sekä saada ilmaisuun mukaan spontaaniutta.¹³⁰ Aksioomat ovat perususkomuksia, joita yksilöllä ja/tai ryhmällä on liittyen eettisiin kysymyksiin ja perusarvoihin. Aitolehden mukaan psyykkisten, kulttuuristen tai sosiaalisten roolien ja perususkomusten ulottuvuudet ovat aina läsnä ihmisessä. Draamassa työskentely fokusoidaan johonkin näistä kolmesta ulottuvuudesta ja puhutaan sen

¹²⁵ Morenon pääteokset ovat kolmiosainen *Psychodrama*, klassikoksi muodostunut *Who Shall Survive?*, joka esittelee sosiometrian ohella Morenon filosofiaa spontaaniudesta ja luovuudesta, sekä *Sociometry, Experimental Method and the Science of Society*. Morenon elämäkerrasta voi lukea, esim. René F. Marineau: *Jacob Levy Moreno 1889–1974. Father of psychodrama, sociometry, and group psychotherapy*. Morenon elämän teesi oli: ”Who can create will ultimately survive.” Marineau 1989, 114.

¹²⁶ Silvola, Merikivi 2012, 220–223.

¹²⁷ Moreno eteni koko uransa ajan käytännöstä teoriaan, alkaen siitä, kun hän Wienin puistossa suuren puun oksalta luki lapsille satuja ja samalla näki mielikuvissaan sen kaiken näyttämöllä tapahtuvana teatterina. Lindqvist 1992, 156.

¹²⁸ Lindqvist 1988b, 416.

¹²⁹ Moreno 1953, xxvi; Silvola, Merikivi 2012, 232.

¹³⁰ Marineau 1989, 45.

mukaan joko psyko-, sosio- tai aksiodraamasta. Aitolehti piirtää eri fokukset kolmion kärjiksi, mutta useimmiten draamatyöskentelyssä liikutaan jollakin kolmion sivulla, harvoin ihan kärjissä.¹³¹

Moreno näki aksiodraaman ensimmäisenä askeleena sosio- ja psykodraaman kehittämisessä, sillä Moreno kehitti ensin aksiodraaman (1918), sitten sosiodraaman (1921) ja lopuksi psykodraaman vuosina 1922–24.¹³²

Miten bibliodraama sijoittuu suhteessa psyko-, sosio- ja aksiodraamaan? Kun ”psykodraama on ihmisen mielen, suhteiden tai ihmisten yhteisten teemojen tutkimista näyttämöllistämisen ja ryhmäprosessin avulla”¹³³, niin bibliodraamassa teksti on se, joka näyttämöllistetään, josta keskustellaan ryhmässä ja johon ryhmä rakentaa vuorovaikutussuhdetta. Morenon rooliteoriaa bibliodraamaan soveltaen tutkimisen fokus on Raamatussa ja erityisesti tekstissä olevien teemojen ja roolien tarkastelussa sekä bibliodraamaryhmän prosesseissa näyttämöllä ja keskusteluissa sekä tekstin ja ryhmän vuorovaikutuksessa. Bibliodraamassa tapahtuu tekstin jäsentymistä, ja roolityöskentelyn avulla tekstistä syntyy uusia oivalluksia. Siinä tapahtuu vastaava prosessi kuin sosiodraamassa: ”Koska sosiodraaman lähtökohtana on aina jokin ulkoiseen todellisuuteen liittyvä kysymys, myös työskentelyn keskeiseksi tulokseksi haetaan ulkomaailmaa jäsentävää ja muuttavaa oivallusta.”¹³⁴

2.3.2. Spontaanius ja luovuus

Moreno pitää luovuutta elämän perusvoimana ja spontaaniutta sitä hedelmöittävänä energiana. Spontaanius ja luovuus liittyvät kiinteästi toisiinsa. Spontaanius on valmiutta tarkoituksenmukaiseen, joustavaan ja uutta luovaan toimintaan ja kykyyn murtautua pois toistuvista lukkiutuneista asenteista. Spontaanius tarkoittaa ihmisen kykyä toimia uusissa tilanteissa adekvaatisti ja vanhoissa tilanteissa uudella tavalla. Luovuus mahdollistuu lisääntyvässä spontaaniuden tilassa. Luova prosessi päättyy usein lopputulokseen, jota Moreno kutsuu kulttuurisäilykkeeksi (cultural conserve).¹³⁵ Kulttuurisäilykkeitä voivat olla esimerkiksi kirjat, näytelmät, musiikkiteokset, teorialat ja uskomusjärjestelmät. Suhde niihin voi käynnistää yksilössä/ryhmässä uuden virittäytymisen, jossa spontaaniuden avulla kyseenalaistetaan jo valmiiksi luotua ja luodaan jälleen uutta. Spontaaniuden tila ilmenee sekä mielen sisäisenä

¹³¹ Aitolehden sähköposti 11.11.2010.

¹³² Moreno 1953, xxvi

¹³³ Aitolehti & Silvola 2008a, 8.

¹³⁴ Lindqvist 1992, 155.

¹³⁵ Käsite ’cultural conserve’ suomennetaan myös kulttuuritallenteeksi. Hermeneutiikassa Raamatun teksteistä puhutaan kulttuurin tuotteina. Esim. Syreeni (1995, 13): ”– – – tekstit kuten muut ymmärtämistä vaativat merkkijärjestelmät ovat *inhimillisen kulttuurin tuotteita*.”

kokemuksena että ulkoisena toimintana.¹³⁶ Kun tätä teoriaa sovelletaan bibliodraamaan, raamatuntulkinnastakin voi tulla kulttuurisäilyke, jos pelkästään traditionsiirto määrittää lukijan suhdetta tekstiin, eikä oteta huomioon maailmankuvan muuttumista ja parin tuhannen vuoden aikana karttunutta kokemusta ja tietoa.

Morenon mukaan vain Jumalassa kaikki spontaanius muuttuu luovuudeksi.¹³⁷ Moreno havaitsi, että luovuus lisääntyy vastavuoroisissa kohtaamisissa toisten ihmisten kanssa ja ihmisten välisiä aitoja kohtaamisia voidaan lisätä luovuuden avulla.¹³⁸ Kun tätä havaintoa soveltaa bibliodraamaryhmän ja tekstin väliseen kohtaamiseen, dialogiin: tulkinnan vapaus lisääntyy, kun ryhmä kykenee aidosti ja todesti kohtaamaan Raamatun monenlaiset sävyt, harmonian ja ristiriidat. Bibliodraamassa spontaanius on välttämätöntä virittäytymisessä ryhmään ja tekstiin. Spontaanius edellyttää luottamuksen ilmapiiriä ryhmässä ja toisaalta luottamus lisää spontaaniutta eläytyä rooleihin ja tulkita tekstiä. Samoin ryhmän vuorovaikutus vahvistaa spontaaniutta. Yksilöiden ja ryhmän luovuus tulee esille siinä, miten teksti alkaa elää näyttämöllä.

2.3.3. Rooli

Morenon määritelmän mukaan rooli on yksilön omaksuma toimintatapa tietyissä hetkessä ja tilanteessa suhteessa toisiin ihmisiin ja objekteihin. Yksilön läheisimmistä vuorovaikutussuhteista koostuu sosiaalisten suhteiden verkosto eli ”sosiaalinen atomi”, jossa yksilön ego heijastuu rooleina ja vastarooleina.¹³⁹ Roolilla tarkoitetaan siis sitä yksilön minuutta, joka on virittynyt ilmaisemaan itseään suhteessa vastapäätä olevaan.¹⁴⁰ Ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen, kahden ihmisen kohtaamisen, peruslähtökohtana on asettua vastapäätä olevan asemaan ”katsoen sinua sinun silmilläsi, ja sinä katsot minua minun silmilläni”.¹⁴¹ Roolilla ei kuitenkaan ole pelkästään sosiaalista ulottuvuutta, vaan sillä ymmärretään ihmisen mielen rakentumista ja suhteessa oloa. Roolilla on yksityinen ja kulttuurinen (kollektiivinen) puoli ja somaattinen, psykologinen, sosiaalinen ja kosminen ulottuvuus.¹⁴²

¹³⁶ Moreno 1953, 39-48, 336; Lindqvist 1988b, 416; 1992, 14–29; Marineau 1989, 156; Niemistö 2008a, 29–30; Silvola & Merikivi 2012, 221.

¹³⁷ Moreno 1953, 39.

¹³⁸ Silvola & Merikivi 2012, 221.

¹³⁹ Moreno (1946, IV; 1953, 70) määrittelee roolin: ”Role is the functioning form the individual assumes in the specific moment he reacts to a specific situation in which other persons or objects are involved.”

¹⁴⁰ Lindqvist 1992, 39; Silvola & Merikivi 2012, 221.

¹⁴¹ ”Ein Gang zu zwei: Auge vor Auge, Mund vor Mund. Und wenn Du mir nah bist will ich Dir die Augen aus den Höhlen reißen un an Stelle der Deinen setzen. Dann werde ich Dich mit den Deinen, und Du wirst mich mit meinen Augen anschauen.” Morenon ajatuksia voi verrata Martin Buberin näkemyksiin hänen teoksessaan *Ich und Du* (1923). Moreno 1953, xxxi.

¹⁴² Niemistö 1999, 90; Silvola & Aitolehti 2006, 732–738; Silvola & Merikivi 2012, 221. Lapsen eriydyttyä äidistä ja psyykkisten ja sosiaalisten roolien kehittyessä on mahdollista havaita toinen ihminen itsestä erillisenä yksilönä ja

Somaattiset roolit ilmenevät konkreettisina fyysisinä toimintoina. Nämä ihmiselämän kaikkein varhaisimmat roolit liittyvät biologiaan ja ruumiin toimintoihin, mutta koska ne sisältävät myös psyykkisen puolen, niitä kutsutaan psykosomaattisiksi rooleiksi. Syntymästä kuolemaan asti ihminen on sidoksissa somaattisiin tarpeisiinsa.¹⁴³ Bibliodraamassa somaattiset roolit ovat keskeisiä silloin, kun ohjaaja käyttää kehotyöskentelyä yhtenä menetelmänä. Roolien näyttämölistämiseen liittyy ruumiillisuus, ja bibliodraamatyöskentelyssä Raamatun rooleihin ja roolien välisiin suhteisiin voi tuoda uusia ulottuvuuksia tutkimalla esimerkiksi läheisyyttä ja etäisyyttä, muotoja ja sävyjä.¹⁴⁴ Raamatun teksteissä roolin somaattinen puoli korostuu konkreettisissa fyysisissä toiminnoissa, esimerkiksi kun israelilaiset tekevät nälkäisinä matkaa autiomaavaelluksella (1. Moos. 16), sairaat tulevat Jeesuksen luokse parannettaviksi (Mark. 6:53–56), Jeesus ottaa lapsia syliin (Mark. 10:16), lapsi syntyy (Luuk. 1:57), Abraham kuolee ja hänet haudataan (1. Moos. 25:7–11). Ruutin kirjan tarinassa nälkä ilmaisee somaattista tarvetta saada ruokaa, ja nälänhätä motivoi Noomin ja Elimelekin perhettä lähtemään liikkeelle Betlehemistä kohti Moabia.

Sosiaalisessa roolissa toimiessaan ihminen yhdistää yksilöllisen, persoonallisen puolensa kulttuuriseen, ympäröivän yhteisön yhteiseen puoleen.¹⁴⁵ Sosiaaliset roolit ovat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tai tehtävissä tarvittavia rooleja. Ei ole olemassa opettajaa ilman oppilasta eikä lasta ilman vanhempaa. Roolissa toimiminen on aina myös henkilökohtainen kokemus. Raamatun teksteissä sosiaalisia rooleja ovat esimerkiksi opettaja ja oppilas, fariseus, kalastaja ja tullimies. Rooliteorian kannalta kaikki sosiaaliset roolit saavat sisältönsä ihmisen persoonallisuudesta. Luova ihminen muokkaa sosiaalista rooliaan sisällyttämällä siihen omaa persoonallista laatuaan.¹⁴⁶ Psykologisen aineksen liittyminen sosiaaliseen rooliin näkyy myös Raamatun kirjallisilla roolihenkilöillä. Esimerkiksi, kun Noomi palaa Betlehemiin, hän on sosiaalisissa rooleissaan paluumuuttaja, leski, anoppi ja ystävä. Samanaikaisesti Noomin psykologinen rooli sisältää kokemuksen itsestään enemmän onnettomana kuin onnellisena (Ruut 1:19–21)¹⁴⁷. Kun bibliodraamassa ryhmäläinen ottaa tämän Noomin roolin tässä kertomuksen tilanteessa, hän liittää

asettua hänen asemaansa. Silvola & Aitolehti 2006, 732–738. Psykodraamassa tapahtuva roolinvaihto ja bibliodraamassa tehtävä roolinottaminen edellyttävät ihmiseltä riittävää psyykkistä erillisyyttä.

¹⁴³ Lindqvist 1992, 40–41; Niemistö 1999, 90.

¹⁴⁴ Vrt. Silvola & Stenberg (2008, 54): ”Kun suhteissa olemista näyttämölistetään, tarkastellaan aina myös siihen liittyvää ruumiillisuutta. Läheisyyden ja etäisyyden muodot ja sävyt tulevat näkyviin. Työskentelyn myötä näyttämöllä voi syntyä mahdollisuus tuoda suhteeseen kokeilevasti uusia ulottuvuuksia. Useimmiten päähenkilö tuottaa muutokset itse omassa roolissaan tai vastarooleissaan.”

¹⁴⁵ Niemistö 2008b, 38.

¹⁴⁶ Lindqvist 1992, 42–43; Niemistö 1999, 90–91.

¹⁴⁷ Ruut 1:19–21: He kulkivat yhdessä, kunnes tulivat Betlehemiin. Heidän tullessaan Betlehemiin, koko kaupunki oli liikkeellä heidän tähtensä ja he [naiset] sanoivat: ”Onko tuo Noomi?” Hän sanoi heille: ”Älkää kutsuko minua Noomiksi, kutsukaa minua Maraksi, sillä Shaddaj on katkeroittanut minut. Minä lähdin täältä täytenä, mutta Jahve tuo minut tyhjänä takaisin. Miksi kutsutte minua Noomiksi, kun Jahve on nöyryyttänyt minua ja Shaddaj tuottanut minulle onnettomuutta.” Käännös oma.

siihen tekstissä kerrotun lisäksi omia vastaavia sosiaalisia roolejaan ja oman psyykensä alueelta kokemuksia vastoinikäymisistä, jotka hän tulkitsee Jumalan aiheuttamiksi.

Psykologiset roolit mahdollistavat ihmisen kyvyn samaistua rooleissa kaikkeen, mitä on olemassa ja jopa siihen, mitä ei ole, mutta mihin mielikuvat yltävät. Roolinvaihto pohjautuu psykosomaattiseen, psykologiseen ja sosiaaliseen rooliin. Tunnekontaktin ja saadun mielikuvan kautta ihminen siirtyy ikään kuin synnyttämänsä mielikuvan sisään.¹⁴⁸ Tähän perustuu bibliodraamassa käytetty roolinvaihto Raamatun henkilöksi. Roolinvaihdossa ihminen pyrkii tavoittamaan myös toisen ihmisen psykologisen kokemisen. Bibliodraamassa rooleissa samaistuminen pyritään tekemään tekstin roolien kulttuuriseen, yhteiseen puoleen ja osittain psykologiseen puoleen. Roolit eivät tule eläviksi, jos niissä ei ole mukana tekstin rooliin eläytyvän henkilökohtaista psykologiaa. Eksegeettisesti painottuvan bibliodraaman rooleissa on siten myös mukana ihmisten omia kokemuksia. Roolinvaihdossa ryhmäläinen astuu esimerkiksi opetuslapsen rooliin, mutta omasta elämäkokemuksestaan, tunteistaan ja mielikuvistaan käsin tuo rooliin aina omaa psykologista rooliaan. Esimerkiksi fariseuksista, joille juutalaisen lain noudattaminen (ympärileikkaus, kymmenysten maksaminen, sapatinvietto) oli tärkeää, evankeliumien piirtämä karikatyyri tekee stereotyyppisiä Jeesuksen vastustajia. Sosiaalisilla rooleilla päästään näkemään paljon evankeliumien sisältämistä jännitteistä Jeesuksen ja fariseusten kesken, mutta jokainen bibliodraamassa fariseuksen rooliin asettunut ryhmäläinen vie siihen rooliin omaa psykologista rooliaan, sisäistä farisealaisuuttaan. Kun näyttämöllä nähdään erilaisia fariseuksia, voidaan päästä samaan lopputulokseen kuin historiallisen tiedon kanssa, että fariseusten kesken vallitsi erimielisyyksiä yksittäisten lainkohtien tulkinnasta.¹⁴⁹

Bibliodraamassa kiinnostavaa on, miten lähelle ryhmäläiset pääsevät sitä sosiaalista todellisuutta, joka on tekstin henkilöiden ympäristönä. Sellaisessa bibliodraamassa, jossa pyritään tekstin ymmärtämiseen eksegeettisesti, liikutaan lähempänä sosiodraamalle tyypillisiä rooleja. Kun pyrkimys on käyttää tekstiä enemmän oman kasvun välineenä, ollaan psykodraamalle ominaisessa maailmassa. Bibliodraamassa rooliin on aina liitettävä roolin ottajan oma psyyke ja sen sekä tietoinen että tiedostamaton puoli. Draamassa tiedostamaton saattaa avautua yllättävällä tavalla, kun

¹⁴⁸ Lindqvist 1992, 42–43.

¹⁴⁹ Vrt. Jokiranta & Luomanen (2013, 82): ”– Raimo Hakola on tutkinut Uuden testamentin kuvauksia fariseuksista sosiaalisen identiteetin näkökulmasta. Miksi Uusi testamentti antaa fariseuksista niin kielteisen kuvan? Useiden muiden aikalaislähteiden valossa fariseukset eivät olleet sellaisia teeskentelijöitä, joiksi monet Uuden testamentin kirjoittajat heidät kuvaavat. Kristilliset tekstit heijastavat kristittyjen identiteetin rakennusta eivätkä anna luotettavaa kuvaa fariseuksista. Todellisuudessa nämä olivat kenties läheisin ja samankaltaisin ryhmä Jeesus-liikkeen seuraajien kanssa: haasteena oli erottautua heistä.”

turvana ei ole tavallisen minän tavalliset suojautumistavat.¹⁵⁰ Ohjaajan on oltava herkkä havainnoimaan sitä, miten yksittäiset ihmiset selviävät dynamiikasta, johon rooli heitä kuljettaa.¹⁵¹

Kosmiset eli transsendentaaliset roolit ovat bibliodraamassa läsnä lähinnä roolinvaihdossa Jumalaan tai Jeesukseen. Morenon mukaan ihminen voi samanaikaisesti olla sekä tietoisessa tunnesuhteessa maailmaan että samaistua yliksiölliseen todellisuuteen.¹⁵² Kosminen ulottuvuus ilmaisee ihmisen eksistentiaalisuutta, osallisuutta itseä suurempaan todellisuuteen. Morenolaisessa draamassa tämä tulee selvimmin esille aksiodraamassa.¹⁵³ Bibliodraamassa transsendentaalinen rooli ilmenee paitsi ihmisen ja Jumalan välisessä kohtaamisessa, myös ihmisten keskinäisissä suhteissa ja ihmisen suhteissa luontoon ja maailmaan erityisesti eettisyyden ja henkisyyden alueella.

Moreno erottaa toisistaan roolin ottamisen ja roolin ilmaisemisen. 'Role playing' sallii ihmiselle vapauden tuottaa rooliin omasta kokemuksestaan lisää, kun taas 'role taking' ei tätä salli.¹⁵⁴ Vapain toiminnan muoto on roolin luominen, 'role creating', joka vaatii ihmiseltä riittävästi spontaaniutta ja kypsyyttä ottaa ja luoda roolinsa vapaasti. Yksilö pystyy valitsemaan kuhunkin tilanteeseen tarkoituksenmukaisen ja tuoreen toimintatavan.¹⁵⁵ Psykodraamassa apuhenkilötyöskentely määrittyy käsitteellä 'role taking'. Mutta pitkissä roolinvaihdossa apuhenkilö luo vapaammin roolia (role playing) kuin vain toistamalla vastaroolissa olevan päähenkilön ilmaisua.¹⁵⁶ Kun bibliodraamassa otetaan ensimmäistä kertaa tekstin henkilön rooli ja yritetään toistaa tekstin vuorosanoja tai keskeistä sisältöä, on kysymys juuri roolin ottamisesta. Toistaminen on usein tarpeen uutta roolia opeteltaessa. Jonkun ajan kuluttua osallistuja saattaa alkaa kokeilla jotain uutta, ja vuorovaikutuksiin tulee uusia sävyjä. Kun ihminen on ollut roolissa niin pitkään, että oma mieli on hyvin kytkeytynyt siihen ja luovuus on virittynyt, voi syntyä hämmästyttävää uutta tulkintaa.¹⁵⁷

¹⁵⁰ Salmi 2011, 18.

¹⁵¹ Aitolehti 2008, 119.

¹⁵² Moreno 1977, 153–164.

¹⁵³ Silvola, Merikivi 2012, 221.

¹⁵⁴ " 'Role taking' – which is the taking of a finished, fully established role which does not permit the individual any variation, any degree of freedom. 'Role playing' – which permits the individual some degree of freedom." Moreno 1953, 75; Hare & Hare 1996, 37.

¹⁵⁵ Silvola & Merikivi 2012, 223.

¹⁵⁶ Psykodraaman 'role playing' on hieman hankala kääntää suomeksi. Nieminen ja Saarenheimo (1981, 91–92) ehdottavat, että 'muovaaminen' kuvaisi sitä, mitä tilanteessa tapahtuu: "Roolin muovaamisessa olisi – kysymys tilanteesta, jossa yksilö myös itse muoaa roolia tuoden siihen lisää yksilöllisiä komponentteja." Näin tapahtuu myös bibliodraamassa, kun roolityöskentelyn avulla tekstin rooli alkaa elää näyttämöllä.

¹⁵⁷ Salmi 2011, 19. Vrt. Burr (2002, 69–70), joka oman esimerkin avulla valaisee sosiaalipsykologista roolin esittämistä roolin omaksumisena: "Kun minusta tuli lehtori ja aloin luennoida, opiskelijani eivät välttämättä tienneet, että olin vasta aloittanut uudessa työssäni. Jonkin aikaa koin todellakin vain näytteleväni roolia, ja olin vakuuttunut siitä, että opiskelijat väistämättä arvasivat, etten ollut 'oikea' lehtori. Mutta kokemuksen karttuessa ja toisia luennoitsijoita ja luentoja seurattuani nämä tuntemukset heikkenivät ja lopulta katosivat kokonaan. Minusta oli tullut lehtori. Mutta ei ole

Bibliodraamassa työskennellään pääasiassa sosiodraamallisten roolien kanssa, joten kaikki roolit ovat esittäjiensä omia luomuksia toisin kuin päähenkilökeskeisessä psykodraamassa.¹⁵⁸ Aitolehti kirjoittaa esimerkin fariseuksen roolista:

Kun joku ottaa fariseuksen roolin¹⁵⁹, hän luultavasti on kiinnostunut tuon roolin tutkimisesta, mutta hän saattaa olla täysin sokea itsessään asuvalle fariseukselle. On luvallista olla melkein mitä muuta tahansa paitsi fariseus. Omaksi hämmästykseksensä hän onkin roolissaan hyvin luova, hänestä tulee tosi fariseus. Hän oppii ymmärtämään roolia sisältä käsin ja huomaa, kuinka tästä roolista on lähes mahdotonta liittyä Jeesukseen.¹⁶⁰

Nimenomaan roolityöskentelyn aikaansaamana teksti koetaan aiempaa elävämpänä ja todemman tuntuksena. Karoliina Kata kirjoittaa omasta roolikokemuksestaan bibliodraamassa:

Muutoksen sai aikaan itsensä kautta työskenteleminen – tekstin sisään meneminen – – ’paperinmakuisista’ henkilöhahmoista tuli roolityöskentelyn tai jonkun muun metodin kautta elävän ihmisen oloisia – –.¹⁶¹

Lukion raamattukurssin bibliodraamakokeiluun osallistunut poikaoppilas ”Hemmo” tiivistää draamakokemuksen vaikuttavuuden myös nimenomaan roolityöskentelyyn:

Draamaa käytettäessä ihminen joutuu itse aiheeseen sisälle ja henkilökohtaisesti paneutumaan siihen, tarkoituksena katsella ympäröiviä asioita roolihahmon silmin.¹⁶²

Vastaava kokemus oli teologian opiskelijoilla, jotka työstivät bibliodraamaryhmässä eksegetiikan pro gradu -tutkielmiensa tekstejä Vanhan testamentin naisista. Raamatun henkilöt saivat ”ruumiin”, teksti kulki osallistujan lävitse. Draamassa oli mahdollista oivaltaa, miten eri tavoin eri ihmiset kokivat saman tekstin ja saman henkilöroolin. Lukijan oma viitekehys ja esiymmärrys vaikuttivat siihen, mitä roolihenkilöstä avautui ja millaisia tunteita se herätti.¹⁶³ Terhi Törmä viittaa väitöskirjassaan bibliodraaman roolityöskentelyn yhtymäkohtiin Paul Ricoeurin narratiivisen ajattelun kanssa:

Bibliodraamatyöskentelyssä ollaan juuri niissä kuvitteellisissa muunnelmissa, joita Ricoeur korostaa narratiivisessa etiikassaan. Kyse on laboratoriosta, missä voi eläytyä eri tavoin ajattelevien ihmisten rooleihin ja kokeilla, millaiseen toimintaan eri vaihtoehdot johtavat. Roolin kautta löytyvät uudet näkökulmat auttavat keskusteluyhteyden eri tavoin ajattelevien kanssa.¹⁶⁴

Rooliin vaikuttaa sekin, millaisia vastarooleja toiset ryhmäläiset näyttämöllä tekevät. Roolityöskentelyn monipuolisuutta havainnollistaa Anni Pesosen kuvaus:

järkeä väittää, että ensin näyttelin roolia ja myöhemmin olin oma itseni. Monessakin mielessä näyttelin ja näyttelen yhä roolia, mutta monessa mielessä olin ja olen edelleenkin oma itseni.”

¹⁵⁸ Aitolehti 1989, 21.

¹⁵⁹ Tässä fariseus on siis evankeliumin karikatyyri-fariseus.

¹⁶⁰ Aitolehti 1988, 34; 1989, 21.

¹⁶¹ Kata 1998, 64.

¹⁶² Laurio 1992, 65.

¹⁶³ Tarkkonen 1996b, 126.

¹⁶⁴ Törmä 2015, 285.

– – menemme kaikki Gerasan rantaan saapuneen Jeesuksen rooliin. Seisomme huoneen eri puolilla ja muodostamme Jeesuksen ajatusten kuoron. Kokemus yllättää minut voimakkuudellaan. Jeesuksen ajatukset risteilevät huoneessa monien äänten tulkitsemina, ja tästä ajatusten polyfoniasta nousee tuttu ja kuitenkin jossain määrin toisenlainen henkilökuvakin kuin kuvittelin. Vahvempi. Hurjempi. Yksinäisempi, ristiriitainen epätietoisuudessaan ja määrätietoisuudessaan. Menetelmä on innostava. Se antaa mahdollisuuden vapaasti ottaa ja hylätä vaikutteita, kerrata, muunnella jonkun toisen teemaa tai jättää se sikseen – – Monien äänten kuoro tuntuu tekevän oikeutta henkilön elämän, luonteen ja ajatusten kirjavuudelle ja monisyisyydelle.¹⁶⁵

Sirkku Aitolehti antaa osallistujille ohjeen olla näyttelemättä rooleja. Tekstin roolit on tarkoitettu luoda niin, että ne tuntuvat sisäisesti oikeilta tai tosilta. Siltä ne tuntuvat, kun niitä ei irroteta erilleen omasta itsestä.¹⁶⁶ Heikki Räisänen näkee tässä mahdollisuuden ristiriitaan: Kuinka voi yhtä aikaa pitäytyä tekstiin sellaisena kuin se on Raamatussa ja olla näyttelemättä rooleja. Missä määrin esimerkiksi draaman Barnabaana voi toimia siten kuin kuvittelee ”historiallisen Barnabaan aikanaan tehneen”, missä määrin roolihahmon kautta voi tuoda esiin vapammiin omaa itseä. Lisäksi roolien sisäistäminen johtaa hyvin usein poikkeamaan tekstistä ”sellaisena kuin se on Raamatussa”, esimerkiksi inhimillistämään joitakin roolihenkilöitä.¹⁶⁷ Lähtökohta voisi Räisäsen mukaan olla, että ”yritetään olla uskollisia tekstille, mutta poiketaan rohkeasti silloin, kun tekstissä pysyminen tuntuu liian falskilta. Mutta sitten olisi keskustelussa käsiteltävä sitä, miksi tekstissä ei voitu pysyä.”¹⁶⁸ Aitolehden ja Räisäsen ajatukset eivät ole kaukana toisistaan. Molempien mukaan bibliodraaman roolityöskentely on kokemus, jossa ihminen voi vapaasti luoda uutta. Tätä valaisee Aitolehden kertoma esimerkki tuhlaajapoikavertausta käsittelevässä bibliodraamassa:

Eräässä ryhmässä nuorempi veli ei halunnutkaan palata kotiin näennäisen katuvana. Hän tuli kotiin täysin luottaen hyvään vastaanottoon. Vanhempi veli suuttui todella, pakkasi tavaransa ja lähti. Hän ei epäonnistunut maailmalla vaan rakensi itselleen oman hyvän maatilaa. Ennen pitkää hän kuitenkin alkoi syvästi kaivata isäänsä ja veljeään. Vierailu oli pikkusievä, keskusteltiin maatalojen menestyksistä. Pyysin vanhemman veljen ajattelemaan ääneen. Hän ajatteli: ”Kaipaani isää. Kunpa olisi edes kerran vielä mahdollista kohdata hänet aidosti. Haluaisin olla hänen lähellään, hänen poikansa. Mutta sitä en voi enkä uskalla pyytää.” Yhtäkkiä hän huomasi, että isä oli aivan hänen vieressään, avoinna heidän suhteelleen. Poika itki, ei siksi että olisi tehnyt vääryyttä isälle vaan siksi että oli itse jäänyt elävien ihmissuhteiden ulkopuolelle. Nuorempi veli katsoi hämmästyneenä. Hän näki, kuinka kokonaan uudenlainen suhde syntyi isän ja veljen välille. Hän ei ollut koskaan kokenut mitään vastaavaa. Ryhmä ymmärsi välittömästi

¹⁶⁵ Pesonen 1997, 29–30.

¹⁶⁶ Aitolehti 1988, 32–33; 1989, 20–21. *Kotimaa* lehden artikkelissa ”Bibliodraama avaa Raamattua” (1987) toimittaja Lea Lappalainen kuvaa Aitolehden ohjausta pääsiäisen tekstistä. Artikkelissa siteerataan ohjaajan puhetta, kun ryhmäläiset kävellevät ja kuvittelevat naisten matkaa Jeesuksen haudalle: ”Älä liikaa kiinnitä huomiota siihen, oletko galilealainen nainen vai oma itsesi.” ”On sunnuntaiaamu. Sinulla on kädessäsi astia. Olet menossa Jeesuksen haudalle. Kokeile astian muotoa. Kerro mitä viet kuolleelle Jeesukselle.” Osallistujien vastauksista välittyy se, että he tekevät syvää roolityöskentelyä ja ovat yhtä aikaa tekstin roolissa ja omassa roolissaan tai omassa roolissaan tekstin tilanteessa: ”Kyyhkysen, jonka päästän lentoon.” ”Kukan, kuten kuolleelle viedään.” ”Hyväntuoksuista, lääkitsevää voidetta, kuten on tapana.” ”Vastaamattomat kysymykseni.” ”Katumukseni, sen mitä en ristillä uskaltanut sanoa.” ”Hämmennykseni. Pettymykseni, joka jäi ristille.” ”Tyhjiyteni, kaipaukseni, näinkö tässä kävikin, eikö jostain muusta ollut puhetta?” ”Elämäni, rakkauteni, hellyyteni tuoksuvien kukkien terälehdistä.” ”En olisi halunnut tulla, olen vain itkenyt Jeesuksen kuolemasta asti. Sitten tuli kuitenkin halu lähteä haudalle – –.”

¹⁶⁷ Räisänen 1988, 34; 1996, ”Bibliodraama ja ideologikritiikki”.

¹⁶⁸ Esimerkiksi Matteuksen kertomuksesta Vuohista ja lampaista (Matt 25) voidaan bibliodraamassa tinkiä jyrkästä, lopullisesta kahtiajaosta, jos tekstiä ei pysty seuraamaan, mutta dramatisoinnin jälkeisessä keskustelussa olisi asiaa pohdittava. Räisäsen haastattelu 16.11.2003.

tuhlaajapoikavertauksen. Kun rooleissa teeskenteleminen oli lakannut, todellinen tuhlaajapoika astui näyttämölle vanhemman veljen roolista.¹⁶⁹

Usein perinteisten, yksioikoisten kiiltokuvien muuttuminen draamassa aidoksi elämäksi tuo työskentelyyn sen vaikuttavuuden.¹⁷⁰

Eksegeetiikan näkökulmasta tekstin historiallisiin tai fiktiivisiin rooleihin samaistuminen on mahdotonta, koska henkilöt heijastavat tekstin syntyhistorian asiayhteyden sekä syntyprosessin eri vaiheiden kokemuksia. Nykylukija tulkitsee tekstin roolihenkilöiden kokemuksia. Kari Syreeni puhuu evankeliumeista tekstimaailmana, jonka ”päähenkilö ei ole sama kuin historian Jeesus eikä edes aivan sama kuin evankelistojen uskon kohteena oleva Jeesus, vaan jokaisen lukijan tavoitettavissa oleva kirjallinen hahmo.”¹⁷¹ Kuten sosiodraamassa, niin myös morenolaisesta draamasta vaikutteita saaneessa bibliodraamassa kaikki roolit ovat tavallaan osallistujien omia rooleja. Bibliodraaman näyttämöllä ihminen on koko prosessin ajan kaksinaisessa suhteessa omaan egoonsa. Hän on sekä oma itsensä että esittämänsä tekstin henkilö. Vastaava asetelma on sosiodraamassa, joka jo lähtökohdissaan perustuu roolinvaihtoon. Ihminen tulee näyttämölle jossakin muussa kuin omassa roolissaan. Martti Lindqvist käyttää sanaa ’tunnevirta’ kuvatessaan ryhmäläisen oman egon ja roolityöskentelyssä esittämänsä henkilön välistä suhdetta.¹⁷² Räisänen kuvaa Paavalin roolia bibliodraamassa, jossa tekstinä oli Jerusalemin apostolikokous (Gal. 2:1–10) ja Antiokian välikohtaus (Gal. 2:11–14):

Paavalin rooli jakautui spontaanisti kahdelle henkilölle, joista toinen oli itkevä ja epävarma, toinen taistelutahtoinen ja voitonvarma. Roolit saivat sävyjä omista elämäntilanteista. Asiaan kuuluu, että ne jossakin vaiheessa heilahtivat toisin päin.¹⁷³

Aino-Kaarina Mäkisaloon kokemus teatterityöstä kirkkodraaman ja lausuntataiteilijan näkökulmasta katsoen tuo jäsenyyttä bibliodraaman roolityöskentelyyn.¹⁷⁴ Mäkisaloon mukaan roolin syntymisen edellytyksenä on vapaus ja spontaanius. Yksinkertaisimmillaan roolin tarvitaan henkilö, jolla on nimi ja sanat sekä draamalle tietty aika, paikka ja tila. Bibliodraaman jokaisessa tilanteessa on selkeästi määritelty, missä ja milloin draama tapahtuu, ketkä ovat sen henkilöt, mitä he tekevät ja mitä he puhuvat. Rooliin astuminen tapahtuu valmiilla sanoilla tai roolihahmo inspiroi sanat eläessään draaman näyttämöllä vuorovaikutussuhteissa. Lisäksi rooleissa voidaan tuottaa sisäistä

¹⁶⁹ Aitolehti 1989, 21.

¹⁷⁰ Kinnunen 1996, 16.

¹⁷¹ Syreeni 1991, 72–73.

¹⁷² Lindqvist 1992, 157.

¹⁷³ Räisänen 1988, 36.

¹⁷⁴ Mäkisalo on opiskellut draamaa ja ohjannut erilaisia teatteri- ja runoryhmiä 1970-luvun alusta alkaen. Hän on koulutautunut mm. Brian Wayn draamapedagogiigassa, fyysisen ilmaisun ja akrobatian, äänenkäytön, lausunnan, puheopin ja teatteri-ilmaisun aloilla. Hän on ohjannut lasten, nuorten ja aikuisten runo- ja teatteriryhmiä. Ks. Kinnunen-Riipinen 2000, 156–160.

puhetta, ajatuspuhetta ja tunnepuhetta. Kehollinen työskentely auttaa pois ajattelun stereotyyppisistä tulkinnoista. Toisaalta ajattelua ja tietoa tarvitaan helpottamaan ja syventämään raamatullisiin rooleihin eläytymistä. Roolin ottaminen on sekä ajatuksellista että fyysistä työskentelyä.¹⁷⁵

Bibliodraamassa ei ole kyse näyttelemisestä.¹⁷⁶ Rooleihin eläytymisprosessin kautta bibliodraama on lähellä teatteria, jossa hyvä näyttelijä ikään kuin elää roolinsa. Bibliodraama on muutakin. Mäkisalo näkee spiritualiteetin ulottuvuuden bibliodraamassa parantavana ja eheyttävänä elementtinä.¹⁷⁷

Roolityöskentelyn haasteena ovat ryhmäläisten omat ennakkoasenteet tekstiä kohtaan. Mitä enemmän ihmisellä on raamatuntutkimuksellista tietoa, sitä helpompi on astua rooliin. Vaikeimmat roolit ovat Jumalan ja Jeesuksen roolit. On ihmisiä, jotka uskonnollisten tai näkemyksellisten syiden takia eivät ota jumalrooleja. Mäkisalon kokemus ohjaajana on, että työläin prosessi ryhmäläisillä on Jeesuksen roolissa. Alussa Jeesuksen rooli on hento ja dogmaattinen. Siinä tapahtuneet muutokset ovat yleensä suuria ja järjestyttäviä ihmisen jumalakuvalle. Jumala näyttäytyy draamassa usein symbolien kautta.¹⁷⁸

Omasta kokemuksestaan eläytyä ensimmäisiä kertoja Raamatun henkilöihin Mäkisalo kirjoittaa: ”Yhä uudelleen oli hämmästyttävää, että nämä tutut jäykät hahmot alkoivat elää, puhua, tuntea, puolustaa omaa elämänsä ja kertoa tarinaansa kuin ihminen ihmiselle.”¹⁷⁹

Tekstin henkilöiden, tapahtumien ja niiden aikaansaamien kokemusten ja tunteiden kautta ihminen voi kokea roolityöskentelyssä itsikin vaikeita ja yllättäviä olotiloja. Ryhmän turvallisuuden perustan muodostavat ymmärrys, kunnioitus ja aitous.¹⁸⁰ Itse valitut tai ryhmässä saadut roolit koskettavat usein itseä tai muistuttavat oman elämän keskeisiä sisäistettyjä henkilöhahmoja.¹⁸¹ Roolien ei tarvitse olla, eivätkä ne kaikki voikaan olla ennestään tuttuja, vaan draamassa on mahdollista laajentaa omien roolien määrää.¹⁸²

Botswanalainen raamatuntutkija Musa W. Dube on kehittänyt raamatunkerronnan ja -tulkinnan menetelmän luku- ja kirjoitustaidottomille naisille. Naiset kuuntelevat tekstejä ja kertovat niitä itse uudelleen omasta afrikkalaisesta kulttuurisesta kontekstistaan käsin. Ryhmässä naiset

¹⁷⁵ Mäkisalon haastattelut 23.4.2003 ja 19.4.2004.

¹⁷⁶ Tämä on huomiotu myös suomalaisen bibliodraamakirjan alaotsikossa *Bibliodraama. Draamaa vaan ei näytelmää*.

¹⁷⁷ Mäkisalo 1996, 74.

¹⁷⁸ Mäkisalon haastattelut 23.4.2003 ja 19.4.2004.

¹⁷⁹ Mäkisalo 1996, 70.

¹⁸⁰ Bobrowski 1990, 4, 164–165.

¹⁸¹ Vrt. Silvola, Merikivi (2012, 225): ”Ryhmän jäsenet jakavat päähenkilön kokemusmaailmaa toimiessaan apuhenkilöinä ja palvelevat näin toisiaan terapeutisesti. Apuhenkilön rooliin eläytyminen lisää kykyä empatiaan ja toisesta välittämiseen. Saadut roolit koskettavat usein kokemuksia itsestä tai muistuttavat oman elämän keskeisiä sisäistettyjä henkilöhahmoja. Kun mieli pääsee toimimaan totutusta poikkeavalla tavalla toisen psykodraamassa ja annetun roolin suojassa, syntyy usein erilainen ja yllättävä kasvumahdollisuus kuin omassa päähenkilötyössä, jossa huomio on kiinnittynyt itseän.”

¹⁸² Andriessen, Derksen 1989, 14–15.

lisäävät tarinoihin kommentteja ja kysymyksiä. Kertomus ei koskaan tule valmiiksi vaan jatkuu yhteisön tuoreena reflektiona. Menetelmään kuuluu roolinäkökulma. Kerronnan alullesaattaja joko itse luo roolihahmoja tai kutsuu toisia ja tekstiä tulkitsevaa yhteisöä osallistumaan minämuotoiseen kerrontaan. Esimerkiksi Rose Teteki Abbey eläytyy naiseen, jonka Jeesus kohtaa Sykarin kaivolla. Roolissa Abbey kertoo uudelleen naisen kokemuksen sisältäpäin ja samanaikaisesti esittää, että hän on itse tuo nainen kaivolla. Abbey tulkitsee naisen elämää oman naisyhteisönsä patriarkaalisen yhteiskunnan kokemusten valossa.¹⁸³

Rooleista käsin Raamatun lukeminen ei ollut vierasta suomalaisen herännäisyyden johtohahmolle Paavo Ruotsalaisellekaan (1777–1852). Kirjeissään Ruotsalainen sijoitti oman elämänsä kysymyksiä Raamatun henkilöiden vastaaviin tilanteisiin ja samaistui vahvasti Paavaliin, joka kirjoitti seurakunnilleen. Jukka Hautala tulkitsee herännäisyyden raamattutraditiota käsittelevässä kirjassaan *Ilmoitusasiaa* (2014), että Paavo Ruotsalainen ”ikään kuin eli Raamatun tapahtumien keskellä muotoillessaan neuvojaan ja kantojaan.”¹⁸⁴ Ruotsalainen saneli kirjeet ja allekirjoitti ne apostolin nimellä. Tulkitsem, että Ruotsalainen asetti omaksutulle roolille myös vastaroolin, esimerkiksi kirjoittaessaan Gabriel Hedbergille: ”– – vaan nyt näen minä jäleltä päin sinun pilkka-kirjoituksistasi, että sinä olit semmoinen filosofi kuin Juudas Iskariot Esboon kalliolla.” Kirjeen kontekstina on opillisten ristiriitojen nopea kärjistyminen. Ruotsalainen katsoo Hedbergin suotta sekoittavan akateemista oppineisuutta Raamatun tekstiin. Samassa kirjeessä on raamatullista aineistoa myös profeetta Eliasta: ”– – vaan sinä, herra filosofi, joka luulet vaunuilla ajavasi taivaaseen”.¹⁸⁵

Petri Järveläinen on kirjoittanut kirjaansa *Yks enkeli yks perkele: Kirjoituksia Paavo Ruotsalaisesta* (1994) artikkelin ”Herännäisyys bibliodraamana”. Järveläisen mukaan Ruotsalaisen toimissa sanella kirjeitä on samankaltaisuutta Ignatius de Loyolan *Hengellisten harjoitusten* ja bibliodraaman kanssa: lukijan mielikuvitusta ohjataan rakentamalla sinne raamatullinen kuva. Ignatiaanisisissa harjoituksissa paikan kompositio tarkoittaa näyttämön rakentamista mielikuvitukseen (imaginatio). Ignatiukselle ”mielikuvitus näyttää olevan sielunkykyjen eli muistin, tahdon ja järjen sellaista kuvan mielensisällöksi antavaa toimintaa, jonka kohteena oleva kuva on jossain mielessä todellinen.” Järveläisen teesi on, että Paavo Ruotsalainen harjoitti kirjeissään bibliodraamaa, kun hän projisoi Raamatun tekstiin oman elämäntilanteensa, tunteensa ja kokemuksensa. Ruotsalaisen kirjeistä voi tulkita myös samankaltaisuutta suhteessa sielunhoidolliseen bibliodraamaan. Esimerkiksi kun hän kehottaa ihmistä pahana päivänä

¹⁸³ Dube 2001, 3–5. Abbeyn roolimutainen runo alkaa seuraavasti: ”I am the Samaritan Woman/ I am the Woman who met Jesus at the Well/ He asked me for water and I refused – –” Ks. lisää Abbey 2001, 23–26.

¹⁸⁴ Hautala 2014, 21.

¹⁸⁵ Ruotsalainen 2005, 15, 53–54; Hautala 2014, 21–22.

menemään Golgatalle ja kysymään ryöväriä Kristuksen armosta: ”– jos ryöväri olis niin ylpe ettei hänen anna sullen tiedo Cristuxen rakkaudesta niin mane sitten tuhlaajan pojan tycoon se anda sullen vissin tiedoon –.”¹⁸⁶

Ruotsalaisen tavassa lukea ja tulkita Raamattua näen Järveläisen artikkeliin viitaten yhtäläisyyksiä bibliodraaman roolimenetelmään. Kertomusta eletään uudelleen tässä ja nyt ottamalla rooleja, asettamalla vastarooleja ja omaksuen kertomusta sisältäpäin, katsoen tapahtumia ja ihmisiä sielun silmillä mielikuvituksen näyttämöillä. Samankaltaisuutta voi havaita Peter Pitzelen narratiivisessa bibliodraamaamenetelmässä, jossa mielen näyttämöiden käyttäminen on tyypillistä. Saksalainen teologi Heike Radeck on tutkinut väitöskirjassaan ignatiaanisen retriitin ja bibliodraaman yhtäläisyyksiä ja eroja. Ignatius de Loyolan *Hengelliset harjoitukset* olivat jo omanlaista bibliodraamaa.¹⁸⁷ Mutta ignatiaanisessa mietiskelyssä ei tehdä roolinvaihtoa vastarooliin. Rooli ainoastaan otetaan tradition tilanteesta ja siinä roolissa ollaan suhteessa toisiin.

Yhtäläisyyksistä huolimatta Paavo Ruotsalaisen kirjeissään käyttämät rooli-identifikaatiot Raamatun henkilöihin eivät sisällä samankaltaista spontaaniutta ja luovuutta roolien toteuttamisessa kuin mitä Morenon rooliteorian kaikki eri tasot (role taking, role playing, role creating) mahdollistavat. Ruotsalaisen reseptiossa toteutuu roolin ottaminen (role taking), jonka tutkimiseen soveltuu uskontopsykologi Hjalmar Sundénin (1908–1993) kehittämä rooliteoria.

Sundén esittelee rooliteoriaa teoksessaan *Religionen och rollerna* (1959).¹⁸⁸ Hänen kysymyksensä on: ”Miten uskonnollinen elämysmaailma on psykologisesti mahdollinen?”¹⁸⁹ Sundénin mukaan uskonnollisen elämyksen saavuttaminen edellyttää ihmiseltä uskonnollisen perinteen tuntemista ja oppimista. Uskonnollista kokemusta, esimerkiksi uskomusolennon kohtaamista tai Jumalan läheisyyden kokemista ei voi olla ilman uskonnollista traditiota, ilman myyttiä ja riittä.¹⁹⁰ Yhteisön traditiosta, kuten pyhistä teksteistä ja rukouksista, yksilö voi valita formuloituja roolimalleja sekä esikuvallisia roolihahmoja ja aktuaalistaa niitä omissa erilaisissa

¹⁸⁶ Järveläinen 1994, 53–67. Vrt. Räisänen (1997, 163) viittaa Ruotsalaisen kirjeisiin kuvatessaan Raamatun erilaisia vaikutustyyppejä: ”Paavo Ruotsalaisen kirjeissä samaistuksia on myös runsaasti. Paavo on kuin apostoli Paavali ’sotanut Efesossa’ petojen, toisin sanoen filosofien kanssa –.”

¹⁸⁷ Saman on todennut suomalainen teologi, pappi ja bibliodraamaohjaaja Annele Martin (1996, 138): ”Ignatius de Loyolan *Hengelliset harjoitukset* sen sijaan [Martin kirjoittaa edellä keskiaikaisesta esittävästä draamasta] olivat jo eräänlaista bibliodraamaa. Niitä lukiessa voi todeta, että ei mitään uutta auringon alla. Sielun silmillä katseleminen on ominaista mystikoille, –.” Björn Vikström (2017, 123) tiivistää ignatiaanisen mietiskelyn: ”Omaksumalla mielikuvituksen avulla eri henkilöiden näkökulmat ja eläytymällä heidän ajatuksiinsa, tunteisiinsa ja kokemuksiinsa kristitty on voinut löytää uusia voimavaroja omalle elämälleen ja hengelliselle kasvuun.”

¹⁸⁸ Suomessa Sundénin rooliteoriaan ovat liittyneet uskontotieteilijät Nils G. Holm, Lauri Honko ja Tuija Hovi.

¹⁸⁹ Sundén on saanut vaikutteita havaintopsykologiasta ja sosiaalipsykologiasta. Nimenomaan sosiaalipsykologiasta Sundén ottaa käsitteen rooli. Sosiaalipsykologisessa kielenkäytössä rooli-identifikaatiolla eli rooliin samaistumisella ymmärretään sitä, että yksilö omaksuu jonkin toisen yksilön toimintatavan äänensävyjä ja eleitä myöten. Hän toimii jonkin aikaa ikään kuin olisi tuo toinen. Honko 1972, 168, 170; Geels & Wikström 2009, 101.

¹⁹⁰ Sundén 1959, 55–56.

elämäntilanteissaan ja vuorovaikutussuhteissaan.¹⁹¹ Uskonnollinen elämys edellyttää sopivaa ärsykettä, mutta myös motivaatiota kokea jotain uskonnolliseksi tulkittavalla tavalla. Kokemusta voidaan tulkita arkitodellisuuden tasolta tai siirtyä siitä supranormaaleihin kehyksiin, jolloin Sundénin termin tapahtuu 'fasväxling', jaksovaihtelu. Kokemus saa uskonnollisen merkityksen. ”Silloin uskova yksilö voi ottaa ihmiselle kuuluvan roolin myyttisessä vuorovaikutustilanteessa ja samalla aktualistaa Jumalan vastaroolin. Tämä tiedostamaton roolipeli rakentaa kokemuksen siten, että ihminen voi tulkita sen Jumalan toiminnaksi.”¹⁹²

Sundénin rooliteoriaan liittyy roolipartneri. Yksilö tekee havaintoja roolipartnerista, tulkitsee havaintoja ja mukauttaa omaa käyttäytymistään niiden ja tavoitteiden valossa. Omaa roolia näissä tilanteissa voidaan kutsua roolin ottamiseksi ja vastapuolen roolia roolin täyttämiseksi, jossa ihminen ennakoii vastapuolen roolia. Roolitilanteessa kahden roolin välillä on duaalinen suhde. Uskonnollisissa kertomuksissa esiintyy runsaasti suhteita Jumalan ja ihmisen tai ihmisen ja jumalien välillä. Yksilö saattaa odottaa, että Jumala toimii häntä kohtaan samoin kuin Jumala kohtaa tradition hahmon. Roolin ottaminen johtaa kokemukseen, jossa yksilö kokee todellisuuden uudella tavalla.¹⁹³

Tulkitsen Sundénin rooliteoriaa niin, että uskonnollisen roolinoton ja/tai -identifikaation avulla ihmisen arkielämän roolit saavat lisää syvyyttä, laajuutta ja merkityksiä. Erityisesti yhteys kokemuksellisen roolinoton ja suhteen luomisen näkökulmasta sopii yhteen psykodraaman roolien kanssa. Mutta roolisuhteiden vapaampaa, syvempää muuttamista ja luovuutta en tavoita Sundénin teoriasta ja teorian käytännön esimerkeistä, vaikka roolin ottaminen ei Sundénin teoriassakaan

¹⁹¹ Sundén 1959, 60; 109–110; Honko 1972, 178. Hongon (1972, 166–167) mukaan uskontotieteessä ajatellaan, että uskonnollisen tradition omaksuminen on pohjimmiltaan roolien, arvojen ja normien sisäistämistä, joiden tunteminen helpottaa olennaisesti inhimillisen käyttäytymisen ja hengenelämän ymmärtämistä.

¹⁹² Hovi 2007, 37.

¹⁹³ Sundén 1959, 51–56; Geels & Wikström 2009, 100. Sundén kertoo esimerkin Englannissa 1600-luvulla eläneestä James Naylerista, joka oli uskonnollisen motivaation pohjalta osallistunut sotaan ja kokenut sen lopputuloksen pettymyksenä. Myöhemmin hän koki yksinäisyydessä merkittävän elämyksen, kun kylvötoissa auran perässä kulkiessaan ja mietiskellessään Jumalaa kuuli yhtäkkiä äänen sanovan: ”Lähde suvustasi ja isäsi kodista.” Nayler identifioi itsensä Abrahamiin (vrt. 1. Moos. 12:1) ja aktualisti Jumalan roolin. Elämyksessä vallitsi vastavuoroinen roolitilanne, jossa uskonnollinen traditio oli vaikuttavalla tavalla saanut yksilöstä yliotteen. Tämän kokemuksen jälkeen kaikki elämäntapahtumat Naylerin elämässä saivat uuden tulkinnan ja Naylerin identifikaatiot pysyivät raamatullisen tradition piirissä, kun hän etsi elämälleen toimintamalleja Raamatusta. Hänestä tuli uskonnollinen johtaja, joka myös asetettiin monta kertaa syytteeseen, koska hän oli sanonut, että Kristus on hänessä, ja hän omaksui itselleen Vapahtajan eleitä, sanoja, kunnian, palvonnan ja ihmetekojä sekä hänellä oli seuraajia, erityisesti naisia. Sundén tekee eron Kristuksen jäljittelyn ja Kristus-roolin sisäistämisen välillä. Roolin sisäistämisessä elämäntapahtumat ilmentävät elävän Kristuksen olemassaoloa, kun Kristuksen jäljittelyssä syntyy varjomainen varasto torjuttuja asenteita ja pyrkimyksiä, jotka yhtäkkiä saattavat kauhistuttavalla tavalla murtautua tietoisuuteen ja vaikuttaa käyttäytymiseen. Sisäistetyssä Kristus-roolissa ihminen saa olla se mikä hän on vikoineen ja puutteineen, kun taas Kristus edustaa Raamatun tekstin mukaista täydellisyyttä. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että kristityllä on kaksi mahdollisuutta: joko seuloa uskonnollisesta traditiosta normeja ja dogmeja ja pitää niitä voimassa tai valita esikuvallisia roolihahmoja ja aktualistaa niitä erilaisissa elämäntilanteissa. Sundén 1959, 57; Honko 1972, 176–178.

tarkoita pelkästään traditionaalisen roolin jäykkää toistamista.¹⁹⁴ Uskonnolliseen rooliin voidaan yhdistellä aineksia erilaisista osista tradition sisältä. Roolityöskentely on kuitenkin enemmän sosiodraamallista roolinvaihtoa ja siitä saatavaa kokemusta psykologisen roolin jäädessä vähäisemmäksi. Moreno mielsi roolin sisältävän sekä sosiaalisen että psykologisen, somaattisen ja kosmisen ulottuvuuden. Nämä ulottuvuudet voivat olla läsnä kaikissa morenolaisen draaman muodoissa eli psyko-, sosio- ja aksiodraamassa. Samoin bibliodraaman roolityöskentelyyn tarvitaan persoonan yksityinen eli psykologinen puoli yhteisen ulottuvuuden ohella. Siten bibliodraamassa raamatuntulkintaa luodaan yksityisen ja yhteisen kokemuksen pohjalta. Roolityöskentelyssä spontaanisuus kasvaa, kun draamassa tehdään pitkiä roolinvaihtoja roolin ja vastaroolin välillä. Vastaavasti spontaanisuuden puute vie yksilön toteuttamaan jäykästi ympäristön antamia rooleja, myös uskonnollisissa traditioissa ja yhteisöissä. Riittävässä spontaanuudessa vapain toiminnan muoto on roolin luominen, mikä tulee mahdolliseksi psykodraaman menetelmien avulla. Esimerkiksi roolinvaihto näyttämöllä vastarooliin auttaa tutkimaan omia reaktioita kehon, tunteiden ja ajatuksien tasolla.

Bibliodraaman kentällä Sundénin rooliteoria on omaksuttu yhdeksi draaman teoreettiseksi näkökulmaksi. Ruotsalaisen bibliodraamaohjaaja Magnus Myrbergin opinnäytetyön *Bibliodrama och rollteorin* (2007) tutkimuskysymys liittyy siihen, miten rooliteorian avulla voidaan ymmärtää bibliodraamaa. Hän löytää bibliodramasta rooliteorian mukaisia duaalisia roolisuhteita ja roolitalanteita, joita bibliodraamassa on mahdollista havainnollistaa ja toteuttaa myös kehollisesti näyttämöllä.¹⁹⁵ Marcel Martin liittyy Sundénin teoriaan pohtiessaan, miten bibliodraamassa voidaan vaihtaa roolia Jumalaan: kun kokeva ihminen ottaa Raamatun tekstissä esiintyvän inhimillisen persoonan roolin, hän löytää vastapäätä roolin Jumala.¹⁹⁶ Psykodraaman piirissä Grete Leutzin mukaan Sundénin rooliteoria soveltuu aksiodraamaan.¹⁹⁷

Sundénin teoriassa Jumalan roolista tulee suhteellisen vakioinen havaintomalli, kun ihminen oman raamatunlukukokemuksensa kautta eläytyy monesti raamatullisiin rooleihin.¹⁹⁸ Bibliodraamassa Jumalan rooli syvenee ja monipuolistuu roolinvaihdon avulla, ja monesti päästään pois stereotyyppisistä tulkinnoista. Marja Koskelan uskontotieteen alaan kuuluvassa pro gradu -tutkielmassa *Suojelusenkeli, viestinviejä, henkiopas, paha enkeli. Enkelien tehtävä kuuden miehen kertomissa kokemuksissa* (2014) tulee samoin esille tietty kapea-alaisuus Sundénin tavassa hahmottaa roolinotto ainoastaan toiseen roolin osapuoleen liittyvänä muuttuvuutena. Koskelan

¹⁹⁴ Ks. esim. Hovi 2007, 38.

¹⁹⁵ Myrberg 2007, 6, 36.

¹⁹⁶ Martin 2001, 94.

¹⁹⁷ Leutz 1974, 50, 52.

¹⁹⁸ Geels & Wikström 2009, 101.

tarkoituksena oli tuoda esille haastateltavien miesten opitun tradition kautta välittynyttä roolien täyttämistä ja roolien ottamista, mutta tutkimusaineistossa haastateltavien omat roolinotot olivat vaikeasti löydettävissä, eikä niihin liittynyt tehtävää tai muuta aktiivista toimintaa, kun taas enkelien rooli ilmeni erilaisina tehtävinä.¹⁹⁹

Sundénin teoriassa käsite rooli on antanut nimen teorialle, mutta se on osittain harhaanjohtavaa, koska teoria ensisijaisesti koskee havaintoprosessia.²⁰⁰ Tähän tutkimukseen morenolainen rooliteoria on toimivampi kuin Sundénin teoria, koska Morenon teoriaan perustuvassa roolityöskentelyssä voidaan tehdä roolinvaihtoja – myös Jumalaan. Vastarooleihin eläytymisen ja roolinvaihtojen kautta tulkintojen vaihtoehdot saavat suuremman muuttumisen mahdollisuuden.²⁰¹

2.3.4. Näyttämö

Morenolaisessa draamassa näyttämön käyttö on konkreettinen työtapana.²⁰² Moreno kehitti näyttämön erilliseksi tilaksi, jossa yksilö voi ryhmän avulla luoda näkyväksi kokemuksia ja suhteita.²⁰³ New Yorkissa Morenolla oli psykodraamaa varten rakennettu kolmitasoinen teatterinäyttämö.²⁰⁴ Näyttämön pyöreä muoto oli empiirisesti kehitelty valaistusjärjestelyineen ja parvekkeineen tehostamaan toiminnan vaikuttavuutta. Näyttämön korokkeilla oli symbolinen merkitys: henkilöiden liikuessa näyttämöä kohti korokkeelle astuminen osoitti kaikille, että he ovat siirtymässä psykodraaman todellisuuteen ja vaihtamassa roolia.²⁰⁵ Astumalla askel askeleelta tasolta toiselle ja yleisöstä näyttämölle tapahtuu vähitellen virittäytyminen rooliin ja käsiteltävään teemaan.²⁰⁶ Morenon pyöreä psykodraamanäyttämö on ollut esikuva sille, että ryhmässä istutaan tuolien muodostamassa kehässä. Toiminnallinen vaiheen alkaessa ympyrä avataan ja näyttämö rajataan puoliympyrässä istuvan ryhmän eteen. Bibliodraamassa toimitaan samoin.

Työskentelyn alussa näyttämö on tyhjä. Tyhjän näyttämön periaate ei liity vain työskentelyn tekniseen toteuttamiseen, vaan se auttaa ohjaajaa ja ryhmää siirtymään siihen psyykkiseen ja fyysiseen tilaan, jossa yhteinen tutkimusmatka alkaa mahdollisimman vapaasti.

¹⁹⁹ Koskela 2014, 82.

²⁰⁰ Geels & Wikström 2009, 96.

²⁰¹ Muun muassa Nils G. Holm on soveltanut sundénilaista rooliteoriaa. En ole perehtynyt hänen uskontopsykologisiin tutkimuksiinsa, joten tunnen Sundénin näkemyksiä vain vähän. FT Tuija Hovia kiitän, että hän luki tämän Hjalmar Sundénin rooliteoriaa käsittelevän tekstikatkelmani.

²⁰² Mielen näyttämö -vertauskuva on käytössä monessa terapiasuuntauksessa, mutta psykodraamassa näyttämö on yksi väline. Silvola & Merikivi 2012, 223.

²⁰³ Silvola & Merikivi 2012, 222.

²⁰⁴ Morenon teatterista ks. video *J.L. Moreno, M.D. / Therapeutic Theater*. YouTube, viitattu 24.9.2016.

²⁰⁵ Blatner 1988, 8–10. Hyvän keskusteluyhteyden ja käytännön syiden lisäksi Martti Lindqvist näkee näyttämön pyöreällä muodolla syvempää merkitystä. Se symbolisoi ikuisuutta, eheyttä ja elämää. Lindqvist 1994, 192.

²⁰⁶ Esser 2014, 24.

Näyttämön olemukseen kuuluu lisätodellisuus (surplus). Se tarkoittaa sitä, että näyttämöllä toimitaan sekä todelta tuntuvassa kuvitteellisessa että reaalisessa maailmassa. Näyttämö muistuttaa unen maailmaa, jossa voidaan liikkua paikasta toiseen ja ajallisesti nykyisyydessä, menneisyydessä ja tulevaisuudessa. Näyttämöllä on ajallinen ja paikallinen ulottuvuus: aika tiivistyy ja suhteiden oleelliset puolet tavoitetaan yllättävän helposti konkretisoinnin ansiosta.²⁰⁷ Menneisyyden tapahtumat tuodaan nykyisyyden näyttämölle, draama tapahtuu tässä ja nyt.²⁰⁸

Kaikissa draamoissa on näyttämöllinen näkökulma. Kirjoitetussa tekstissä näyttämö on kätkeytyä läsnä.²⁰⁹ Esittävässä draamassa näyttämöllä tapahtuu näyttelijöiden asettautuminen ja esiintyminen. Visualisointi on tärkeä osa näytelmän ja runouden lukemista. Lukukokemuksessa näyttämö on läsnä lukijan mielikuvissa niin kuin näyttämö on läsnä näytelmäkirjailijan mielessä.²¹⁰

Kun bibliodraamassa osallistujat lukevat tekstiä ja heille syntyy mielikuvia näyttämöistä, joita he draamassa konkreettisesti visualisoivat. Prosessi on vastaava kuin tekstin lukijalla. Jos tekstissä ei ole kuvattu tapahtumapaikkoja, ryhmä täyttää sen tilan mielikuvilla. Näyttämön rakentamisessa voidaan hyödyntää historiallista ja arkeologista tietoa. Esimerkiksi Betlehemin kaupungin portti on inspiroivampaa rakentaa, kun ryhmälle annetaan tietoa kaupungin muurissa olevasta välttämättömästä kulkuaukosta, jonka sisäpuolella avoimella paikalla oli kokoontumispaikka (Neh. 7:3). Tälle oikeudenhoitopaikalle kaupungin vanhinten edustus kokoontui päättämään asukkaiden yhteisistä asioista ja jakamaan oikeutta (ks. esim. 5. Moos. 21:19; 22:15 ja 25:7), ja portilla kuningas piti puheita (2 Sam. 19:9). Portti toimi myös vartiopaikkana tunkeilijoita ja vihollisia vastaan (Jer. 37:13), siellä tanssittiin (Val. 5:14), käytiin kauppaa ja julistettiin tuomioita (Aam. 5:10, 12, 15; Ps. 127:5; Job 5:4). Betlehemin portin läheisyydessä sijaitsi kaivo, josta käytiin ammentamassa vettä (2. Sam. 23:13–17).²¹¹

Bibliodraamassa ryhmä voi siirtyä toiseen tilaan roolityöskentelyn alkaessa. Esimerkiksi Pitzele on koulutuksissaan käyttänyt kappelia draamanäyttämönä ja luokkahuonetta ryhmän keskustelussa.²¹² Tilan vaihtaminen auttaa pitämään erillään roolityöskentelyn ja tekstin sekä osallistujien virittäytymis- ja jakamiskeskustelut, joissa tekstistä puhutaan asiatasolla tai jaetaan kokemuksia draamatyöskentelystä.

Mikä tahansa paikka – yksinkertainen seminaarihuone, yksi tuoli tai lattia – voi muodostua bibliodraaman tapahtumapaikaksi, kun ohjaaja ja osallistujat aistivat ajan ja tilan, jossa jotain on

²⁰⁷ Moreno 1953, 81–82, Silvola & Stenberg 2008, 51–57; Silvola & Merikivi 2012, 223.

²⁰⁸ Fox 1987, 5; Lindqvist 1988b, 417. Bibliodraamassa samoin kuin psykodraamassa menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus voidaan tuoda yhteen näyttämötyöskentelynä. Bobrowski 1991, 80.

²⁰⁹ Tiisanen 1968, 4.

²¹⁰ Tiisanen 1968, 331–348.

²¹¹ Zenger 1986, 78–79.

²¹² Pitzelen bibliodraamoissa ei aina ole keskustelua draaman jälkeen.

mahdollista tapahtua luovan mielikuvituksen avulla.²¹³ Kun tyhjälle näyttämölle asetetaan kaksi tuolia määrätyllä tavalla, siitä alkaa jo kertomus, jota voi kehittää eteenpäin.²¹⁴ Monesti kertomuksen alussa näyttämön merkitys on suurempi, kun roolihenkilöt vasta asettautuvat näyttämölle.²¹⁵ Psykodraamassa on tavallista, että näyttämö rakennetaan ensimmäiseen näytökseen tarkemmin kuin seuraaviin näytöksiin, koska tapahtumapaikan konkretisoinnin tavoitteena on aktivoida päähenkilön muistia siitä tilanteesta, jota hän aikoo näyttämöllistää ja prosessoida uudelleen. Bibliodraamassa ensimmäisen näytöksen rakentaminen havainnollistaa tekstin sisältöä ja virittää roolityöskentelyyn. Samoin koko tekstin tapahtumapaikkojen laittaminen ”kartaksi” lattialle auttaa hahmottamaan kokonaisuutta.²¹⁶

Bibliodraamaryhmässä draama tapahtuu näyttämöllä joko konkreettisesti tietyssä paikassa huonetta tai näyttämö on ryhmäläisten mielessä silloin, kun osallistujat eläytyvät rooleihin omilla paikoillaan puolikaassa istuen. Näyttämö on paikka, jossa ryhmän kokemusmaailma ja teksti kohtaavat. Siitä kohtaamisesta syntyy uusi kertomus tai tulkinta. Ryhmäläisille tilaa antava ohjaaja antaa roolihenkilöiden itse valita paikan näyttämöltä kysymällä: Missä sinun/teidän paikka on tässä tilassa? Mistä tulet? Mihin olet menossa?²¹⁷

Bibliodraamaa voi tehdä missä vain, klassisen seminaarihuoneen lisäksi ulkona luonnossa, keskellä kaupunkia tai kirkossa. Saksalainen bibliodraaman uranuurtaja Klaus-Werner Stangier kirjoittaa eri tilojen vaikutuksista bibliodraamaan. Jos bibliodraamaa ohjataan kirkossa, tulee olla tietoinen siitä, että kirkkotila ei ole neutraali vaan tradition rikastuttama ja kuormittama tila.²¹⁸ Kokemukseni mukaan bibliodraamaa voi ohjata kirkossa, kun huomioi sen, että paikka vaikuttaa draamaan ja siten tekstin tulkintaan.

Näyttämöllä toiminta on parhaimmillaan esteettistä. Psykodraamassa kohtausten draamallisuus ja kauneus ovat itsessään parantavia elementtejä.²¹⁹ Tilalla on aina merkitys. Se vaikuttaa ryhmäläisiin tiedostamattomalla tasolla, joko edistäen tai ehkäisten draamatyöskentelyä.²²⁰ Saksalainen bibliodraamakouluttaja Else Warns, jonka viitekehys on teatteripedagogiikka, hahmottaa Raamatun tekstit nimenomaan näyttämöteksteinä. Hän korostaa ryhmän tapaa käydä teksti läpi sana sanalta, jolloin askel askeleelta ryhmä astuu ’tekstihuoneeseen’ (Text Raum)²²¹. Teksti jäsentyy näytöksiin. Näyttämöllisessä toiminnassa tuodaan esille tekstin

²¹³ Esser 2014, 28.

²¹⁴ Stangier 2014, 10.

²¹⁵ Tiisanen 1968, 331–348.

²¹⁶ Karttatyöskentelystä on esimerkki Mäkisalonen case-bibliodraamassa jäljempänä tässä tutkimuksessa.

²¹⁷ Esser 2014, 24.

²¹⁸ Stangier 2014, 10.

²¹⁹ Silvola, Merikivi 2012, 224.

²²⁰ Schramm 1992, 62.

²²¹ Saksalaisen bibliodraamayhdistyksen lehti on myös nimeltään *Text Raum*, ”tekstihuone”.

henkilöiden väliset suhteet ja suhteiden muutokset. Esteettinen syvyysulottuvuus on läsnä kehityöskentelyn liikkeissä, eleissä ja muodoissa, musiikissa, äänissä, hiljaisuudessa, väreissä ja kielessä.²²²

Psykodraaman näyttämötyöskentelyn tarkastelu antaa perusteita siihen, miten bibliodraaman roolityöskentely näyttämöllä syventää tulkintaa. Teatteri ja näyttämö stimuloivat ihmisen spontaaniutta ja luovuutta. Näyttämö on tila, jossa mielen sisäiset kuvat voidaan ilmaista, kehollistaa ja konkretisoida niin, että niiden kanssa voi työskennellä. Psykodraaman ylitolollisuus-elementti (surplus) sallii päähenkilön näyttää myös sen, mitä reaali maailmassa ei ole tapahtunut ja siten luoda uutta todellisuutta. Teatterissa kaikki on mahdollista. Teatteri muuttaa kielen toiminnaksi ja tunteiksi ja tarjoaa mahdollisuuden päähenkilölle, apuhenkilöille ja yleisölle reflektoida kokemuksia ja vahvistaa havainnoivaa egoa.²²³ Bibliodraamassa Raamatun tekstin henkilöiden suhteet ja tapahtumat eletään näyttämöllä preesensissä. Kokemuksen lisäksi osallistujan havainnoiva puoli on läsnä, joten tekstiä prosessoidaan myös omasta roolista ja omasta aikakaudesta käsin.

2.3.5. Sosiometria

Sosiometria tarkoittaa ryhmässä vaikuttavien yksilöiden välisten suhteiden tai laajemmassa yhteisössä ryhmien välisten suhteiden tutkimista ja kehittämistä.²²⁴ Sosiometrisessä työskentelyssä tehdään näkyväksi valintoja ja mielikuvia, jotka määrittelevät yksilöiden aseman ryhmässä eri kriteereiden kannalta arvioituina.²²⁵ Tavoitteena on lisätä kykyä liittyä toisiin, muodostaa realistisia vastavuoroisia suhteita ja tehdä valintoja spontaanisti ja mielekkäällä tavalla.²²⁶ Sosiometrian avulla Moreno halusi vapauttaa käyttöön ryhmissä piilevää potentiaalia: kykyä rakastaa, jakaa asioita ja kohdata totuutta. Ihmiset voivat aktiivisesti toimia, valita ja hylätä sekä tutkia valintojen taustalla olevia syitä ja niiden seurausten lainalaisuutta. Sosiometriassa ryhmä nähdään kehittyvänä ja

²²² Warns, Redecker 1994, 16, 19–22. Samoin Näf 2008, 47–48.

²²³ Casson 1998, 73.

²²⁴ Hale 1985, 10.

²²⁵ Myös eksegetikassa ollaan havahduttu tarkastelemaan tekstin henkilöiden 'ryhmäkokemuksia'. Jokiranta ja Luomanen (2013, 80) kirjoittavat: "Voiko joitakin teksteistä tehtyjä havaintoja – yhdistettynä muuhun tietoomme antiikin ajan maailmasta, tekstien syntytilanteesta ja ryhmistä – selittää ja jäsentää paremmin, kun otetaan huomioon se, miten ihmiset näkivät itsensä ryhmien jäseninä."

²²⁶ Moreno 1953, 70; Marineau 1989, 158; Merikivi 2008, 104. Tyypillisiä sosiometrisiä kysymyksiä ovat esimerkiksi: Kenet koet tässä ryhmässä juuri nyt itsellesi kaikkein läheisimmäksi? Kuka on sinulle tässä huoneessa kaikkein vaikein henkilö? Kenellä mielestäsi tässä ryhmässä on eniten valtaa? Vastauksista voidaan luoda suhdekarttoja piirtämällä tai muodostamalla työskentelytilaan ryhmän jäsenistä kuvio, missä myös etäisyydet ja asennot ilmaisevat suhteiden laatua. Lindqvist 1992, 151–152. Ryhmä voidaan jakaa pienempiin ryhmiin tai asettaa janalle sosiometristen kriteerien mukaan. Williams 2002, 191. Esimerkiksi: seiso huoneen tässä päässä, jos tunnet hyvin VT:n Ruutin kirjan, ja toisessa päässä, jos kirja on sinulle aivan uusi.

muuttuvana järjestelmänä. Kaksi tärkeintä käsitettä ovat valinta ja kriteeri. Kriteeri on asia, jonka suhteen ihmisiä pyydetään tutkimaan eroavuuksiaan ja samankaltaisuuksiaan.²²⁷

Kun henkilöt vuorovaikutussuhteissaan molemmin puolin ymmärtävät toisiaan intuitiivisesti ja vaistoavat toisensa oikein sekä luottavat toisiinsa, tapahtuu kaksisuuntaista empatiaa, josta Moreno käytti käsitettä 'tele'. Toimivassa tunneyhteydessä ihminen tavoittaa toisen ihmisen häneen kohdistamat tunteet. Samanaikaisesti hän kokee toisen tavoittavan omat tunteensa. Telellä tarkoitetaan kaikkialla vaikuttavia tunneyhteyksiä. Tele ilmenee mielekkäinä valintoina ihmisten välillä sekä ryhmien kiinteytenä.²²⁸ Empatia on yhdensuuntaista tunnetta, tele vastavuoroista molemminpuolista tunnetta.²²⁹ Psykodraaman tavoitteena on vahvistaa tai luoda teleä ihmisten välille ja ihmisen sisäisten eri osien välille.²³⁰

Morenolle sosiometrisia positioita oli siis kaksi, positiivinen ja negatiivinen. Linnea Carlson-Sabelli on syventänyt valintoja niin, että molempiin vaihtoehtoihin lisätään ambivalenssi. Hän on ideoinut ryhmän työkaluksi ja suhteiden mittariksi vastakohtien timantin, jossa motivaation ristiriitaisuus ja monimutkaisuus tunnistetaan. Ihmisen kokemat vastakkaiset tunteet suhteessa tiettyyn asiaan voivat olla yhtäaikaan sekä puoleensa vetäviä että luotaan työntäviä tai harmonisia ja yhteensopimattomia.²³¹ Esimerkiksi bibliodraamatyöskentelyn jälkeen valittavat kriteerit voisivat olla: "Bibliodraama on vienyt vain henkilökohtaisiin subjektiivisiin kokemuksiin" ja "Pidin bibliodraamaa erittäin hyödyllisenä raamatuntutkimukselle, koska – –." Nämäkään vaihtoehdot eivät ryhmässä ole toisiaan poissulkevia vaan voivat ilmetä heikkoina, neutraaleina, vahvoina tai ristiriitaisina kokemuksina. Merkittävimmät luovat muutokset tapahtuvat usein vastakohtien ykseytenä.

Bibliodraamaan soveltaen sosiometrian ja telen huomioiminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että ohjaaja piirtää etukäteen itselleen tekstin kaikki roolit ja roolien väliset vuorovaikutussuhteet sosiogrammeiksi.²³² Tämä auttaa ohjaajaa sekä tekstin tuottamisessa draamaksi että

²²⁷ Moreno 1953, 6, 122; Williams 2002, 188–192.

²²⁸ Moreno 1946, 242; Fox 1987, 134; Lindqvist 1992, 156; Silvola & Merikivi 2012, 221.

²²⁹ Fox 1987, 134

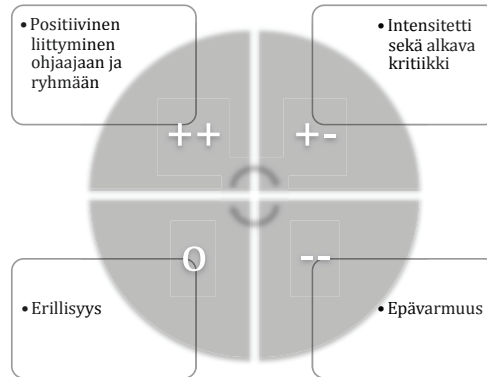
²³⁰ Moreno, Blomkvist and Rützel 2000, 14.

²³¹ Carlson-Sabelli, Sabelli & Hale 1994, 163; Hale & Little 2002, 25; Niemistö 1999, 137. Ks. lisää vastakohtien timantin menetelmän käytännöllisestä ohjauksesta esim. Niemistö 199, 136–139.

²³² Aitolehti 1988, 29. Kinnunen (1996, 12) kuvaa ohjaajan valmistautumista tehtäväänsä: "Hän käy kertomuksen eri henkilörooleissa ja piirtää tekstin ihmissuhteista sosiogrammeja." Aitolehden (1988, 29) kuvaus sosiometrian käytöstä on hyödyllinen ohjaajalle: "I use sociometry first when preparing a text for a group. After reading the text I draw sociograms. I draw all the roles and interactions between them. I keep on doing this until I feel at ease within the text and the interactions feel alive. Tele is a useful concept when looking into the relationships. When Jesus heals, he and the one healed seem to 'feel into the other'. Also Jesus and the devil 'know each other'. But the Pharisees 'don't know Jesus'; they are connected only with his social role."

ryhmäprosessissa, sillä tekstin sosiometria alkaa helposti elää erityisesti pitkissä ja intensiivisissä työskentelyissä sekä näyttämöllä että ryhmässä.²³³

Aholansaaren bibliodraamakoulutuksessa (2015) Aitolehti piirsi fläppitaululle sosiometriset statukset sisältävän ympyrän, jossa konkreettisesti kuvattiin ryhmäprosessin kulku ryhmän alusta sen päätökseen. Kuvaympyrä oli koko viikonlopun ajan esillä, jotta siitä voitiin tarkastella roolityöskentelyn, tekstin ja ryhmäprosessin keskinäisiä suhteita.

Kaavio: ”Ryhmäprosessi”

Kaavion mukaan bibliodraaman ryhmäprosessi näyttäytyy seuraavasti: Ryhmän toiminnan alussa kaikki on yleensä hyvin (++). Alku on ohjaajakeskeistä. Turvallinen liittyminen ohjaajaan tarvitaan, jotta ryhmä voi syntyä ja osallistujat liittyä toinen toisiinsa. Teksteiksi tähän vaiheeseen sopivat liittymistä, uutta alkua tai uutta tehtävää kuvaavat tekstit, esimerkiksi Jeesuksen oppilaiden kutsuminen. Seuraavassa vaiheessa ryhmässä esiintyy positiivisuuden ohella tyytymättömyyttä ja kritiikkiä (+-). Kolmannessa vaiheessa (--) ryhmäläisten kritiikki suhteessa ohjaajaan, toisiin ryhmäläisiin, tekstiin sekä bibliodraamaan menetelmänä kasvaa. Totutut vanhat kaavat murtuvat. Vain se, mikä on oikeasti totta tässä ja nyt, on merkityksellistä. Ryhmä näkee inhimillisyyteen kuuluvan vajavaisuuden, eikä enää ole niin sanotusti vieraskorea. Roolityöskentelyt syvenevät, kun pettymystä, epävarmuutta ja vaikeita tunteita uskalletaan ilmaista sekä rooleissa näyttämöllä että ryhmän keskusteluissa. Kun ohjaaja ei lähde ratkaisemaan ristiriitoja ja ahdistusta eikä vastaa ”messiasodotuksiin”, ryhmäläisten on mahdollista itse kasvaa omassa elämässään ja suhteessaan tekstiin. Teksteiksi tähän vaiheeseen sopivat esimerkiksi Jeesuksen oppilaiden riidat siitä, kuka

²³³ Aitolehti 1988, 6.

heistä on suurin. Ryhmän päätösvaiheessa (0) ilmapiiri on jälleen on jälleen seesteisempi. Ryhmäläisten kesken vallitsee selkeämpi erillisyyys, ja luottamus luovaan prosessiin on kasvanut.²³⁴

Tätä sosiometrista ryhmäprosessin ympyrää kutsutaan kasvunkehäksi, parantavaksi kehäksi tai vuodenaikaympyräksi. Alun perin idea siihen on saatu John Mosherin vuodenkiertomandalasta, johon Ann E. Hale yhdisti yhteistyössä Mosherin kanssa sosiometriset positiot. Mosherin vuodenkiertomandalalla kuvataan vertauskuvallisesti elämän prosessin eri vaiheita (The Healing Circle). Kevät on uuden alku ja syntymä. Kevään mielikuvassa ihminen syntyy näkyväksi yhteisönsä jäseneksi ja liittyy kaksisuuntaisessa vuorovaikutuksessa osaksi ympäristöään. Kesää kuvaa kypsyminen. Ihmisen kasvuun sijoitettuna kesän kuva, jolloin kasvit ovat täydessä kukassaan ja toisaalta luovuttavat hedelmänsä moneen suuntaan, symbolisoi ihmisen tietoisuutta ja vahvuutta itsenäistystä ja lähteä kulkemaan omia teitään. Syksy on luopumista siitä, minkä kevät toi sekä valmistautumista talvea varten. Syksyn kuvat liittyvät vanhenemiseen, yksin jäämiseen, hylätyksi tulemiseen ja suruun. Syksyssä ihminen kohtaa sen tosiasian, ettei kaikki ole hänen saavutettavissaan ja että ihmisen on suostuttava haavoittuvuuteen sellaisissa asioissa, jotka eivät ole hänen ymmärrettävissään, päätettävissään eikä määriteltävissään. Syksyn ja talven välissä on kuoleman raja. Talvi on tyhjä kohta kaiken loppumisen ja uuden alkamisen välissä. Se merkitsee yksilölle oman itsensä kannalta tuntemattomuuteen siirtymistä, eräänlaista hautomista kuoleman ja syntymän kohdassa. Yksilön elämässä muodonmuutoksen kiertokulku toistuu useita kertoja ja samankin yksilön eri elämäalueilla mahdollisesti eri tahdissa.²³⁵

Tämä morenolaisesta psykodraamasta nouseva näkökulma bibliodraamaan on tärkeä, jos tavoitteena on antaa ryhmässä tilaa ryhmäprosessille. Bibliodraamalle on ollut tyypillistä, että ryhmäprosessista puhutaan, mutta sillä tarkoitetaan helposti yksinomaan hyvän ilmapiiriin luomista ja siinä pysymistä. Kuten Martin kirjoittaa, että bibliodraamaprosessissa vältetään ärsyttävää ilmapiiriä eikä ainakaan edistetä sellaista. Ryhmäläisten vaikeita reaktioita vastaan toimii silloin sisäänrakennettuna turvana ohjaajan väliintulo ja huomion suuntaaminen takaisin tekstiin, joka on riippumaton projektioista.²³⁶

Aitolehti on käyttänyt toiminnallista sosiometriaa monin tavoin. Ryhmässä ilmaistaan suhteita tekstin käsitteisiin ja henkilöihin mittaamalla konkreettisesti etäisyyttä/läheisyyttä sekä muodostaen erilaisia ryhmittymiä. Ryhmän vuorovaikutussuhteet tehdään näyttämölle näkyväksi käyttäen kriteerinä tekstin sisältämiä vuorovaikutuksia, esimerkiksi Jeesuksen ja oppilaiden suhteessa: ”Ketä tämän ryhmän jäsentä lähtisit seuraamaan oppilaana, jos sinua pyydetäisiin?” tai:

²³⁴ Mosher 1987, 30–33; Aitolehti 1996, 151; Hale 2002, 34; Juola, ”Kokemuksia ja ajattelun lentoa bibliodraamaohjaajien neuvottelupäiviltä. Aholansaari 8.–10.5.2015.”

²³⁵ Mosher 1987, 27–33; Lindqvist 1999, 169–175; 2003, 29–31.

²³⁶ Martin 2001, 75–76.

”Jos sinun pitäisi valita itsellesi sopiva oppilas, joka seuraisi sinua kolme vuotta ja sitten pettäisi sinut, kenet valitsisit?”²³⁷ Bibliodraamassa tekstin roolihenkilöiksi voidaan valita ryhmäläiset sosiometrisilla valinnoilla. Samoin sosiometraa voidaan käyttää työskentelyn päättämiseen.

2.4. Bibliodraaman työskentelyvaiheet

Aitolehti jakaa bibliodraaman työskentelyvaiheet psykodraaman mukaisesti neljään osaan: virittäytyminen eli lämmittely, toimintavaihe, jakaminen ja prosessointi.²³⁸ Ennen ryhmän alkamista ohjaaja virittäytyy itse. Hän tutkii tekstiä etukäteen, jotta tekstistä tulee ohjaajalle niin tuttu, että hän ”uskaltaa päästää tekstin sellaisenaan vuorovaikutukseen” ihmisten elämän kanssa ryhmässä. Ohjaaja selvittää tekstin merkitystä synty-yhteisössään, miten teksti on puhutellut ihmisiä kirkon historiassa, mitä uskontojen symboleja se sisältää, miten tekstiä tulkitaan eri viitekehyksissä ja miten ohjaaja on itse ymmärtänyt sitä elämässään.²³⁹

Lämmittelyllä (warming up) on kaksi tehtävää: osallistujat virittäytyvät työskentelemään ryhmässä toiminnallisesti ja virittäytyvät työskentelemään valitun tekstin kanssa. Tähän vaiheeseen kuuluu tutustuminen toisiin ryhmän jäseniin sekä odotusten ja työskentelyn sääntöjen kertominen. Säännöissä keskeistä on luottamuksellisuus ja jokaisen vapaus toimia itseään kuunnellen. Bibliodraamassa ei ole tiettyä oikeaa tai väärää tapaa tuntea ja ajatella. Ryhmäläisiltä edellytetään sitoutumista työskentelyyn. Tekstiin virittäydytään lukemalla ja kertomalla sitä, keskustelemalla sekä pohtimalla omaa suhdetta tekstiin ja sen eri osiin. Esimerkiksi ohjaaja pyytää osallistujia valitsemaan tekstistä itselle tärkeitä sanoja, joita ilmaistaan maalaamalla, muovailemalla tai kirjoittamalla. Virittäytymisessä keskeistä on spontaanisuus, jota vahvistetaan fyysisellä liikkeellä, mielikuvilla ja vuorovaikutuksella. Aitolehti tiivistää bibliodraaman fyysisyyden: ”Ruumis voi olla tuorein väylä sisäiseen itseen, väylä myös elävään ajatteluun ja tunteeseen.”²⁴⁰

Karoliina Kata kuvaa virittäytymistä Johannes Kastajan seuraajan rooliin Aitolehden bibliodraamaryhmässä:

– me kävelimme ringissä ympäri huonetta. Siinä samalla laulettiin aina välillä laulua Jumalan Karitsa. Se tuntui oudolta. Ainakaan minä en ollut koskaan laulanut sitä muualla kuin jumalanpalveluksessa. Sirkku antoi ohjeita. ”Kiinnittäkää huomiota jalkoihin, jotka kulkevat maan kamaralla.” ”Kiinnittäkää huomiota silmiin. Mitä ne näkevät?” Kuljimme ensin Galilean maisemissa, sitten Juudassa.²⁴¹

²³⁷ Aitolehti 1989, 19. Ryhmässä osallistujat voivat vastata kriteerikysymyksiin suullisesti, kirjoittaa vastauksensa ryhmästä [tekstin roolisuhteista] piirrettyyn karttaan tai mennä nimetyn ihmisen [roolityöskentelyssä toisen roolin] luokse ja laittaa kätensä tämän olkapäälle tai asettua kuvitteelliselle janelle, joka on numeroitu asetikolla yhdestä kymmeneen. Vrt. Williams 2002, 194.

²³⁸ Aitolehti 1988, 10–28.

²³⁹ Aitolehti 1996, 145.

²⁴⁰ Aitolehti 1996, 150.

²⁴¹ Kata 1998, 31.

Ryhmän yhteisen meditatiivisen piirissä kulkemisen Aitolehti oppi Samuel Laeuchlilta Bad Segebergin ensimmäisessä bibliodraamaseminaarissa. Aitolehti kuvaa itse ringissä kulkemista seuraavasti:

Laeuchli loi ringin käyttämällä Zodiacia, minä panin ihmiset ringiin syntymäpäiväjärjestyksessä. Ringissä laulettiin teemalaulua. Laeuchli käytti tutkittavasta tekstistä poimittuja säkeitä, joihin hän loi tai valitsi sävelen. Minä en ollut niin kykenevä musiikin kanssa, joten annoin ryhmän luoda tai valita laulun. Rinki toimi draaman erillisten näytösten yhdistäjänä.²⁴²

Virittäytyminen on mahdollista aloittaa myös maailmantilanteesta tai osallistujien omasta elämäntilanteesta. Esimerkiksi Nooan kertomuksesta (1. Moos. 7–10) voidaan valita tilanteita, joissa näyttäytyy maailman pahuus. Tai tuhlaajapoikavertauksesta luodaan isän ja pojan tämän päivän kohtaamisia näyttämölle.²⁴³ Henkilökohtaisesta elämästä aloittaminen mahdollistaa tietoisien oman problematiikan mukaan ottamisen bibliodraamaprosessiin. Tekstin liittäminen nykyaikaan sekä tekstin kärjistäminen ajankohtaisten kriisien avulla auttaa siinä, ettei tekstiä ymmärretä muusta elämästä erillisenä. Luomiskertomuksen avulla luotu ihmisen ja Jumalan suhde voidaan viedä tänä päivänä esimerkiksi Syyrian tapahtumien äärelle.²⁴⁴ Tässä mielessä Aitolehden bibliodraama muistuttaa vapautuksen teologiaa, jossa raamattutyöskentely aloitetaan joko tekstistä tai ihmisten arjen kokemuksista ja tilanteista. Molemmissa tapauksissa raamatullinen ja nykyinen elämäntodellisuus syventävät toisiaan.²⁴⁵

Toimintavaihe (action) jakautuu useisiin sessioihin, joissa kussakin poimitaan tekstistä eri näkökulma. Tekstiä pyritään lähestymään ja työstämään mahdollisimman monesta suunnasta käsin ja käyttämään erilaisia työskentelytapoja. Psykodraamatekniikoiden lähtökohtana on rooleihin eläytyminen ja niissä toimiminen. Näyttämöllistämisessä Aitolehti käyttää sosiometriaa ja psykodraaman tekniikoita: yksinpuhelu, tupla, kaksoisminä, peili ja roolinvaihto.²⁴⁶ Näiden morenolaisten draamamenetelmien lisäksi Aitolehti käyttää muun muassa kehotyöskentelyä,

²⁴² Aitolehden haastattelu 22.1.2014.

²⁴³ Aitolehti 1988, 10–13. Vrt. esimerkki Aitolehden (1992, 51) tavasta yhdistää tekstin roolit ja osallistujien vastaavat sisäiset roolit: ”Aloitamme tekstityöskentelyn tuomalla näyttämölle siunaamistekstin roolit useita kertoja peräkkäin. Tekstissä vanhemmat tuovat lapsia Jeesuksen siunattavaksi. Opetuslapset estävät tuoja. Jeesus siunaa lapsia. Meillä on näin neljä roolia: lapsi, tuoja, estäjä, siunaaja. Kukin osallistuja asettaa nämä neljä roolia näyttämölle sellaisina kuin ne parhaillaan elävät hänen sisäisessä maailmassaan. Käytämme tekstin rooleja ja asetamme ne sisäisen maailman emmekä tekstin mukaisiin vuorovaikutussuhteisiin. Olisimme voineet tehdä toisinkin ja toinen valinta olisi vienyt meidät toisiin kysymyksiin. Mutta nyt tapahtuu näin.”

²⁴⁴ Aitolehden haastattelu 22.1.2014.

²⁴⁵ Vrt. Schürger (1997, 169–170), joka kirjoittaa vapautuksen teologiasta: ”Vapautuksen teologian raamatuntulkinta tapahtuu aina kehässä: se ei koskaan ole pelkästään työskentelyä Raamatun tekstin kanssa vaan aina myös oman arkipäivän kriittistä kohtaamista.”

²⁴⁶ Aitolehti 1988, 7. Morenolle psykodraaman tekniikoita ovat yksinpuhelu (soliloquy) eli päähenkilön monologi suhteessa yleisöön; terapeutinen yksinpuhelu (therapeutic soliloquy) eli päähenkilön sisäisten, kätkettyjen ajatuksien ja tunteiden ilmaisua; tupla (double); kaksoisminä (multiple double); peili (mirror) ja roolinvaihto (role-reversal). Moreno and Moreno, 1969; 239–244; Moreno 1977, 51–56; Hare & Hare 1996, 66–67; Aitolehti 2008, 11–22; Silvola & Merikivi 2012, 224–226. Esittelen psykodraaman tekniikoita luvussa 3, jossa analysoin Pitzelen bibliodraaman metodia suhteessa psykodraamaan.

hiljaisuutta, liikettä, laulua, maalaamista, tarinan kertomista ja pantomiimia.²⁴⁷ Bibliodraamassa Raamattua luetaan toiminnan avulla,²⁴⁸ mutta se ei kuitenkaan ole toimintamenetelmien kokoelma, jossa toiminnat ovat itsetarkoitus. Ohjaaja käyttää tehtäviä ja toimintoja auttaakseen ryhmän ja tekstin vuorovaikutusta.²⁴⁹ Työskennellä voidaan yksin, pareina, pienemmissä ryhmissä tai koko ryhmänä.²⁵⁰ Ohjaaja luo ja muuntelee tehtäviä tilanteen mukaan. Tehtävien on sovelluttava sekä ohjaajalle että ryhmälle, käytettävään tekstiin, tilaan ja aikaan.²⁵¹ Eläytyminen on spontaania, sillä näyttämöllistämistä ei harjoitella etukäteen. Ohjaajan interventiot tekevät työskentelystä sosiodraamallisen.²⁵² Esimerkiksi ohjaaja pyytää näyttämöllä roolissa olevaa henkilöä ilmaisemaan sanallisesti sisäisiä kokemuksiaan, ajatuksiaan tai mielipiteitään. Tavallisesti henkilö kääntää päänsä sivuun eleenä siitä, että ilmaisu on sisäistä puhetta. Kun draama jatkuu, muut toimivat ikään kuin he eivät tietäisi, mitä yksinpuhelussa on sanottu.²⁵³

Tekstin jokainen rooli luodaan jossain vaiheessa näyttämölle. Koko ryhmä voi olla yhtä aikaa samassa tekstin roolissa, esimerkiksi Jeesuksena ja vaihtaa sitten roolia paholaiseen. Roolityöskentelyssä lähdetään liikkeelle vastakkaisista rooleista tai vastakkaisista käsitteistä. Tekstin kahden keskeisen roolin, esimerkiksi Jeesuksen ja Bartimaioksen kohtaaminen, voidaan työskennellä pantomiimilla. Tällöin jokainen valitsee itselleen parin, jonka kanssa haluaa eläytyä rooleihin, ja kumpikin on vuorollaan molemmissa rooleissa. Välillä työskentely on lähempänä tekstiä, välillä kosketus omaan elämään tai tämän ajan maailmaan on tiiviimpää. Teksti ja ryhmäläisen oma elämä kohtaavat toisensa, mutta eivät kuitenkaan koskaan tule samaksi. Teksti saa uusia merkityksiä ja tulkintoja, myös osallistujan elämä uudistuu.²⁵⁴ Tekstin tarinallisuuden ohella tekstistä voidaan dramatisoida kuvia ja symboleita. Myös ryhmäläisten reaktioita tekstiin voidaan näyttämöllistää. Roolityöskentely sopii kaikenlaisiin teksteihin, myös runomuotoisiin.

Jakamista tapahtuu bibliodraamassa aina tarvittaessa, mutta erityisesti se on tarpeellista toiminnallisen vaiheen jälkeen. Jakamisessa ryhmäläiset kertovat omia kokemuksiaan rooleissa

²⁴⁷ Aitolehti 1988, 7. Bibliodraamaa tutkinut Jürgen Bobrowski (1991, 98) näkee myös bibliodraamamenetelmien kumpuavan psykodraamasta. Toimintavaiheessa roolinottamisen jälkeen ohjaaja voi käyttää monologia, dialogia, haastattelua, tuplaamista, roolivaihtoa, liikkeitä, kehotyöskentelyä ja patsaita.

²⁴⁸ Aitolehti (1992, 53) luettelee mahdollisia bibliodraaman toimintatapoja, esim.: puhuminen, kuunteleminen, lukeminen, hiljaisuus, kirjoittaminen, piirtäminen, maalaaminen, askartelu, savityöt, näytteleminen, naamiointi, pukeutuminen, laulaminen, soittaminen, tanssiminen, liikunta.

²⁴⁹ Aitolehti 1992, 53.

²⁵⁰ Vrt. Martin (2001, 61–62; 115), joka kirjoittaa bibliodraaman rytmistä ja vaihtelusta työskentelyssä välillä koko ryhmän toimiessa yhdessä ja välillä pienryhmissä.

²⁵¹ Aitolehti 1992, 53.

²⁵² Aitolehti 1988, 15–19.

²⁵³ Lindqvist 1992, 158.

²⁵⁴ Aitolehti 1988, 15–19. Laeuchli (1987a, 41) korostaa tekstin kaikkien roolien huomioimista ja sitä, että ohjaajan pitää itse pystyä eläytymään tekstin jokaiseen rooliin.

olemisesta sekä draamassa syntyneitä ajatuksia, tunteita ja oivalluksia.²⁵⁵ Psykodraaman jakamisvaiheessa päähenkilön työskentelyn painopiste liukuu itselle tärkeistä asioista ryhmän vuorovaikutukseen, johon toisetkin siirtyvät draaman roolien maailmasta. Samoin kuin psykodraamassa myös bibliodraamassa ”puhumisen fokus auttaa välttämään projektiivisuutta ja opettaa omista mielenliikkeistä kertomista ilman toisen neuvomista tai arvioimista.”²⁵⁶

Bibliodraama on kokonaisuudessaan jakamista. Kun esimerkiksi kaikki osallistujat ovat Jeesuksen roolissa, jaetaan yhdessä sitä, millaisia käsityksiä itse kullakin on Jeesuksesta. Tärkeä osa jakamista on roolin purkaminen eli astuminen ulos roolihenkilön maailmasta.²⁵⁷ Jos osallistuja on draamassa löytänyt kosketuskohtia mahdollisimman moniin tekstin henkilöihin ja tilanteisiin, hän ei todennäköisesti draaman jälkeen jää kiinni yhden roolin identiteettiin. Aitolehden ohjaukselle on ominaista, että erilaisia rooleja kokeillaan ja tehdään pitkiäkin roolinvaihtoja roolien kesken.²⁵⁸

Prosessoinnissa bibliodraamatyöskentelyä tarkastellaan teoreettisesti. Miten draama ilmaisee ryhmän sosiometriaa? Miten se vaikuttaa tekstin tulkintaan? Mitä draama kertoo yksilön omasta elämästä ja suhteesta muihin ihmisiin? Mitä ryhmä löysi tekstistä? Miten draama kosketi hengellistä todellisuutta? Prosessointi tapahtuu draamaistuntojen välissä ja jakamisen yhteydessä sekä erityisesti sitä varten varatuissa keskusteluissa. Bibliodraaman sisällön prosessointi jatkuu varsinaisen ryhmätyöskentelyn jälkeen ryhmäläisten ja ohjaajan arjessa.²⁵⁹

Lindqvist kirjoittaa sosiodraamatyöskentelyn prosessoinnista: ”Minimivaatimuksena tulisi olla se, että prosessoinnissa (joka sosiodraamassa voi tapahtua säännönmukaisesti heti draamatyöskentelyn päätyttyä) tähdätään aina samalle ongelmien, käsitteiden ja toimenpiteiden tasolle, mistä ongelma on alun perin haettu.” Lindqvistin mukaan ryhmäläiset jäävät helposti rooleihin eläytyessään kiinni voimakkaiden tunteiden ja roolien sisäisten ristiriitojen prosesseihin, joten ohjaajalta vaaditaan aktiivista prosessointivaiheen ohjausta.²⁶⁰ Samoin bibliodraamassa, jossa tekstin äärellä esitetään kysymyksiä ja raamatuntutkimuksellisia ongelmia, eläytyvän

²⁵⁵ Vrt. sosiodraaman jakaminen, Lindqvist (1992, 153): ”– ryhmä purkaa tunnetasolla kokemaansa ja antaa palautetta jäsenilleen.”

²⁵⁶ Silvola & Merikivi 2012, 225.

²⁵⁷ Aitolehti 1988, 25–27.

²⁵⁸ Martin 2001, 72–73. Martin on tallentanut kirjaansa Aitolehden käyttämiä konkreettisia menetelmiä roolin purkamisesta. Esimerkiksi rooleissa olleilta voidaan kysyä, mitä samankaltaisuuksia/eroavaisuuksia he kokivat itsensä ja roolin välillä. Myös tiettyyn rooliin jumittunutta ryhmäläistä voidaan pyytää tietoisesti ottamaan roolin vastarooli.

²⁵⁹ Aitolehti 1988, 27–28; Kinnunen 1996, 18. Martin (1995, 69) kokee draaman prosessoinnin tärkeäksi osaksi bibliodraamatyöskentelyä. Siinä käydään teoreettisesti läpi käytettyjä tekniikoita, ohjaajan työskentelyä, tekstin tulkintaa sekä pohditaan, mikä osa tekstistä jäi mahdollisesti vielä etäiseksi.

²⁶⁰ Lindqvist 1988a, 13. Vrt. Sterberg ja Garcia (2000, 84), jotka sosiodraamassa jakavat työskentelyn kolmeen vaiheeseen: lämmittely, toiminta ja jakaminen: ”During the warm-up, the focus is on group issues and the members’ personal feelings. In the enactment, the focus narrows to explore specific facets of those issues and feelings. The group explores then through a hypothetical situation, enacted most often by a few people, not by the body as a whole. The sharing again provides time for refocusing on the group’s issues at large, acknowledging one’s personal feelings.”

roolityöskentelyn jälkeen prosessoinnissa palataan alkuperäisten ongelmien ja kysymysten tasolle. Bibliodraamassa tullaan tietoisiksi tekstin rooleihin, suhteisiin ja tapahtumiin liittyvistä tunteista, jotka ovat avaimia raamatuntulkintaan, mutta erityisesti eksegetiikan vakavasti ottavassa bibliodraamassa on välttämätöntä keskustella myös tekstin vaikutushistoriasta ja tekstin syntyhistorian merkityksestä tekstin sisällölle.

2.5. Bibliodraama – suhteiden tutkimista

Aitolehden ohjaamissa bibliodraamoissa on vahvasti mukana psykodraamallisuus: Tekstin tapahtumat ja henkilöiden elämä suhteineen ja vastarooleineen tuodaan näyttämöllä näkyväksi. Rooleissa tehdään pitkiä eläytymisiä ja roolinvaihtoja. Rooleissa eläminen syvenee ryhmäläisten yksilöllisten elämäkokemusten ja tekstin vuorovaikutuksessa. Ohjaajan oma suhde tekstiin tai se, miten hän alkaa rakentaa siihen suhdetta, on väistämättä lähtökohta ryhmän kanssa työskentelylle, vaikka ryhmässä jokaisella on vapaus luoda oma suhteensa tekstiin. Näen kaksi lähtökohtaa, joista käsin Aitolehti lähestyy tekstiä: sosiometria ja vaikutushistoria. Nämä lähtökohdat tiivistyvät siinä, miten ohjaaja lukee tekstiä valmisteluvaiheessa:

– – miten henkilöt ovat suhteissa, miten olla suhteessa asioihin tai miten nämä näkökulmat suhtautuvat toisiinsa. Ja sitten alan etsiä näiden suhteiden kaltaisia [suhteita] ympäröivästä maailmasta. Välillä kuvittelen tekstiä kuulemaan erilaisia ihmisiä, erityisesti hyvin tuntemiani sairaita ja terveitä, rikkaita ja köyhiä, masentuneita ja onnellisia jne.²⁶¹

Uskollisuus tekstin sisällölle on mahdollistanut tilan eksegetiikan tuomille näkökohdille. Psykodraaman lisäksi Aitolehti on oppinut bibliodraamaa muun muassa Marcel Martinilta ja Heidemarie Langerilta²⁶². Laeuchlilta saamansa opetuksen hän tiivistää seuraavasti:

Ehkä vaikuttavinta Laeuchlilta saamaani oli kuitenkin se, että Raamatun tekstin suhteen sai järkyttyä ja ettei tekstejä ymmärretty vain arkisesta ja rumastakin elämästä erillisinä.²⁶³

Ohjaajan tärkein tehtävä on kyetä luomaan vuorovaikutusta ryhmän ja tekstin välille ja sallia ryhmäläisten erilaisia lähestymistapoja Raamattuun. Aitolehti, joka on ottanut bibliodraamoissa huomioon raamatuntutkimukselliset näkökohdat, näkee myös sen vaihtoehdon, että tekstiä voi ”ohjata juuri sellaisena kuin se on ottamatta kantaa siihen, missä ja miten se on syntynyt.”²⁶⁴ Ohjaajan ei tarvitse olla eksegeetti eikä tuntea Raamattua läpikotaisin, mutta jonkinlaista tuttuutta Raamatun kirjoihin ja koko kirjakokoelmaan on oltava, jotta ymmärtää esimerkiksi sen, miten

²⁶¹ Aitolehden tiedonanto 13.5.2016.

²⁶² Heidemarie Langer on saksalainen bibliodraamakouluttaja, jolle keho ja spirituaaliteetti ovat keskeisiä bibliodraaman painopistealueita. Langer on kouluttanut Suomessa useita kertoja: bd-kurssi 1987, 1988 ja 1990; bd:n metodikurssi 1992 ja kolmiosainen bd:n täydennyskurssi 1998–2000. Mäkeläisen sähköposti 23.6.2015.

²⁶³ Aitolehden haastattelu 22.1.2014.

²⁶⁴ Aitolehti 1996, 146.

yksittäinen teksti voi avautua aivan eri tavalla, kun se mielletään osaksi kirjakokoelmaa.²⁶⁵ Aitolehti korostaa uskollisuutta tekstile, niin että draamassa lähdetään liikkeelle tekstistä ja siihen palataan, vaikka välillä olisikin prosessoitu omaa elämää.²⁶⁶ Aitolehden tekstiuskollisuus on saanut vaikutteita Laeuchlilta.

Bibliodraamaliikkeen historiaa ja merkitystä Aitolehti pohtii seuraavasti:

Uskon, että bibliodraama oli omalla tavallaan vapauttamassa Raamatun tulkintaa. Historialliskriittinen metodi teki sitä toisaalta, mutta usein ihmiset kokivat, että sen mukana hävisi jotain tekstien merkityksellisyydestä. Bibliodraama oli myös merkityksellinen ryhmätyöskentelyn menetelmä kirkossa. Oma tapani ohjata sai merkittävimmät vaikutteensa psykodraaman menetelmästä. Sitä ei kuitenkaan kansainvälisesti ollut niin paljon. Luulen myös, että olin aika hyvä teologi. Kuten kaikessa tekemisessäni olin myös bibliodraamassa kiinnostunut ihmisen kokonaiselämän pelastumisesta. Kansainvälinen bibliodraama oli niin monimuotoista, että olin joidenkin kanssa samanlaisempi ja joidenkin kanssa erilaisempi. Luulen myös, että minun kanssani työskenneltiin sekä ryhmä- että yksilötasolla aika ”syvällisesti”.²⁶⁷

Sekä tekstin suhteiden että ryhmän ja tekstin vuorovaikutuksen tutkimiseen psykodraaman roolityöskentely on käytännöllinen ja konkreettinen menetelmä.

²⁶⁵ Aitolehti 1996, 146.

²⁶⁶ Aitolehti 1989, 14.

²⁶⁷ Aitolehden haastattelu 22.1.2014.

3. BIBLIODRAAMAN SUHDE KERRONTAAN

3.1. Johdanto

Tässä luvussa tutkin bibliodraamaa kerronnan näkökulmasta. Bibliodraama on kerrontaa draaman keinoin näyttämöllä. Koko prosessiin – ryhmän keskustelut mukaanlukien –kerronta kuuluu yhtenä vuorovaikutuksen välineenä. Olen kiinnostunut siitä, miten eri tavoin bibliodraamassa kannustetaan osallistujia kertomaan tekstin, yksilön ja ryhmän tasolla.

Kerronnallisessa tutkimuksessa kerrontaan liitetään kokemukset, joita jaetaan ja tehdään ymmärrettäväksi kertomalla.²⁶⁸ Kertomuksen merkitsevyys on sen prosessuaalisuudessa: tarina tapahtuu ja kehittyy. Tarina kulkee eteenpäin ja muuntuu toisiksi tarinoiksi. Tarinaan kuuluu sitoutuminen sekä omaan kertomukseen että myös kuultuihin toisten kertomuksiin, jotka ilmaisevat merkityksiä ja koettua elämää.²⁶⁹ Kertomus muokkautuu ja rakentuu ihmisten välisissä kohtaamisissa, jotka voivat olla joko spontaaneja tai keskusteluja, joille on järjestetty erityinen aika ja paikka.²⁷⁰

Raamatun teksteissä kerronnallisuus on läsnä kirjallisessa tekstissä ja tekstin syntyhistoriassa. Teksteissä kuuluu tekstin redaktorin, kertojan ja roolihenkilöiden äänet. Raamatun henkilöt ilmaisevat repliikeissään kokemuksellisuutta kuvaten joko menneisyyden kokemuksia tai reagoiden nykyhetkeen. Esimerkiksi Ruutin kirjan Noomi puhuu kaupungin naisille epäonnestaan Moabissa (Ruut 1:20–21) ja Ruut ihmettelee suorassa kohtaamisessa Boasin kanssa sitä hyvyyttä, jota Boas hänelle juuri siinä hetkessä osoittaa (Ruut 2:13).

Yhdysvaltalaisen biblio- ja psykodraamakouluttaja PhD Peter A. Pitzelen mukaan bibliodraama on keskustelua ihmisen itsensä ja Raamatun välillä: ”Bibliodraama on ihmisten tuomista kertomukseen sisälle, niin että he tuntevat olevansa yhdistettyjä Raamattuun. Raamattu on tehty kertomuksista. Tunteet ovat osa kertomusta. Mitä paremmin osaamme samaistua Raamatun henkilöiden tunteisiin, sitä paremmin niiden opetus osuu kohdalleen.”²⁷¹ Pitzelen bibliodraamassa mielenkiinto kohdistetaan sekä tekstin henkilöiden elämästä kirjoitettuun tarinaan että ilmaisemattomalle, puhumattomalle alueelle. Bibliodraaman perusidea on eläytyä rooleihin ja täyttää tekstin aukkoja omalla mielikuvituksella. Tätä tekstin, ohjaajan ja ryhmän dialogia voi toteuttaa mikä tahansa ryhmä niin synagogassa kuin kirkossa, seminaarissa tai opiskeluryhmässä.

²⁶⁸ Hyvärinen, 2006: ”Kerronnallinen tutkimus”. <http://www.hyvarinen.fi>. Viitattu 5.11.2015.

²⁶⁹ Lindqvist 1988b, 414.

²⁷⁰ Estola, Kaunisto, Keski-Filppula, Syrjälä & Uitto 2007, 22–23.

²⁷¹ <http://www.bible.fi/BIBLE>. Viitattu 29.12.2003. Katri Vappula haastatteli Peter Pitzeleä, kun hän vieraili kouluttajana bibliodraamaohjaajien täydennyskoulutuskurssilla Järvenpäässä 27.–30.10.2003.

Pitzelen bibliodraama suuntautuu ensisijaisesti Raamattuun ja tekstin kautta osallistujien elämään.²⁷²

Tässä luvussa tutkin Pitzelen bibliodraaman teoriaa ja käytäntöä. Tuon esille tekniikoita, joiden avulla bibliodraamassa kerrotaan. Miten eri tavoin Pitzele rohkaisee ryhmää kertomaan? Olen kiinnostunut Pitzelen käyttämistä menetelmistä ja niiden suhteesta psykodraamaan. Pitzelen tekstikeskeinen työskentelytapa herättää kysymyksen siitä, mikä on Pitzelen suhde Raamatun tekstiin ja sitä kautta eksegetiikkaan. Tutkimuksen empiiriseen osaan sisältyy Pitzelen ohjaama case-bibliodraama, jota ei voi tutkimuksellisesti lähestyä ilman monipuolista perehtymistä teoriaan.

Taustaksi kirjoitan lyhyesti Peter Pitzelestä bibliodraamaohjaajana ja -kouluttajana keskittyen siihen, miten hän kehitti narratiivisen menetelmänsä. Sen jälkeen tutkin draaman perusteita: Mistä kaikesta muodostuu Pitzelen näkemys tekstistä ja hänen suhteensa tekstiin sekä se käytäntö, miten teksti on esillä ryhmässä luettuna, kerrottuna ja roolityöskentelynä. Miten tekstin tulkintatapa johtaa roolityöskentelyyn?

Pitzelen työskentelytapaan sisältyvään kerrontaan ei ole aikaisemmin kiinnitetty huomiota menetelmää käsittelevissä kirjoituksissa. Otan tueksi kerrontaa koskevaa tutkimusta, johon voin peilata Pitzelen työskentelytapaa. Perusteiden jälkeen avaan menetelmiä: tyhjän tuolin tekniikka, kaikutekniikkaa, tuplaaminen, haastattelu, kuvapatsaiden rakentaminen, kohtaamiset ja roolinvaihto. Pohdin työskentelytapojen yhtäläisyyksiä ja eroja suhteessa psykodraamaan. Tavoitteeni on osoittaa, että Pitzelen metodin hallitseminen vaati bibliodraamaohjaajalta psykodraamaohjaajan taitoja. Pitzelen kertovaa tekstilähtöistä metodia pidetään Keski-Euroopassa melko yksinkertaisena ohjaajan ja ryhmän sanallisena vuorovaikutuksena toteutuvana dialogimenetelmänä, jonka oppimiseen ei tarvita yhtä laajaa koulutusta kuin ryhmäprosessille tilaa antavassa muussa bibliodraamassa. Lopuksi kommentoin saksalaisten bibliodraamaohjaajien esittämää kritiikkiä.

Aineistona käytän biblio- ja psykodraamakirjallisuutta sekä kerronnallisen tutkimuksen kirjallisuutta. Peter Pitzele on itse kirjoittanut bibliodraamasta kaksi teosta: *Our Fathers' Wells: A Personal Encounter with the Myths of Genesis* (1995)²⁷³ ja *Scripture Windows: Toward a Practice of Bibliodrama* (1998).²⁷⁴ Pitzelen menetelmästä ovat kirjoittaneet myös Grazin yliopiston

²⁷² Pitzele 1998, 11–12; <http://www.bibliodrama.com>. Viitattu 16.11.2013.

²⁷³ Kirjassa Pitzele kertoo omasta uskonnollisesta taustastaan, henkilökohtaisesta kasvuprosessistaan sekä suhteestaan Raamattuun ja bibliodraamaan.

²⁷⁴ Suomen Piipiaiseuran julkaisema käännös on nimeltään *Valkoinen tuli: Johdanto bibliodraaman perusteisiin ja menetelmään* (2001).

pastoraaliteologian professori Maria Elisabeth Aigner²⁷⁵ ja Kielin yliopiston käytännöllisen teologian professori Uta Pohl-Patalong²⁷⁶.

3.2. Peter Pitzele bibliodraamaohjaajana ja -kouluttajana

Peter Pitzele on syntyperältään juutalainen, mutta hän identifioitui juutalaisuuteen vasta keski-iässä ja kiinnostui erityisesti Genesiksen kertomuksista.²⁷⁷ Ensimmäisen bibliodraamansa hän ohjasi konservatiivisten rabbien johtamassa seminaarissa *The Jewish Theological Seminary*. Pitzele yhdisti opetukseensa kirjallisuusanalyysia (New Criticism), jossa ei keskitytä tekstin historiaan tai biografiaan vaan teksti otetaan vastaan sellaisena kuin se on luettavissa. Toiseksi Pitzele otti käyttöönsä psykodraaman ohjaamisen taidot, erityisesti kyvyn ohjata ryhmäläiset rooleihin.²⁷⁸ Osallistujia ensimmäisessä bibliodraamassa oli noin kymmenen juutalaista rabbia. Pitzele aloitti opetuksen: ”–we’re here to talk about leadership and I think Moses was a great leader, wasn’t he? – well you’ll be Moses. Tell me a story. Take a moment in your life when leadership was really an issue for you and there was something going on, your drama about being a leader.” Rabbit eläytyivät Mooseksen rooliin ja puhuivat ”Mooseksina” elämän erilaisissa johtamistilanteissa: Mooses Punaisella merellä, Mooses tuomassa kymmenen käskyn tauluja alas vuorelta, Mooses johtamassa kansaa autiomaassa. Lopuksi rabbit totesivat Pitzelelle: ”You know what we’re doing here, it’s kind of Midrash”.²⁷⁹ Rabbeilta Pitzele kuuli ensimmäisen kerran sanan Midrash.²⁸⁰ Tästä tapahtumasta alkoi Pitzele’n ura bibliodraamakouluttajana. Jacob Morenon rooliteorian ja kirjallisuustieteen lisäksi Pitzele alkoi liittää draamaan aineksia juutalaisesta traditiosta.

Aikaisemmin Pitzele tutki englantilaista kirjallisuutta²⁸¹, toimi terapeutina psykiatrisessa sairaalassa²⁸² ja ohjasi sekä koulutti psykodraamaa.²⁸³ Bibliodraamakouluttajana hän tuli kansainvälisesti tunnetuksi, kun hänet kutsuttiin Bad Segebergin konferenssiin esittelemään

²⁷⁵ Aignerin pääteos bibliologista on *Bibliodrama und Bibliolog als pastorale Lernorte* (2015).

²⁷⁶ Pohl-Patalongin pääteos bibliologista on *Bibliolog: Impulse für Gottesdienst, Gemeinde und Schule*. Band 1: Grundformen (2013).

²⁷⁷ Pitzele 1995, xi–xiv. Bad Segebergissä vuonna 1998 pitämänsä luennon aluksi Pitzele kertoi vanhempiensa uskonnosta ja heidän vaikeudestaan toisen maailmansodan ja holokaustin jälkeen identifioitua juutalaisiksi. Lapsuudessaan Pitzele ei esimerkiksi koskaan käynyt synagogassa. Krondorfer 1998, 20–21.

²⁷⁸ Pohl-Patalong 2013, 36.

²⁷⁹ Krondorfer 1998, 21–23; Pohl-Patalong 2013, 13, 37.

²⁸⁰ Pohl-Patalong 2013, 37.

²⁸¹ Pitzele on väitellyt tohtoriksi anglistiikasta Harvardin yliopistossa. Krondorfer 1998, 18.

²⁸² Pitzele on toiminut Morenon perustamassa Beaconin sairaalassa, joka oli terapeutinen yhteisö, psykodraaman ”syntypaikka”, jossa potilaiden kanssa tehtiin psykodraamaa psykodraamanäyttämöllä. Marineau 1989, 130–136.

²⁸³ Peter Pitzele’n elämänhistorian liittyminen morenolaisen psykodraamayhteisön alkujuurille, ”psykodraamaperheeseen” on mielenkiintoinen. Peterin isä avioitui Jacob Levi Morenon kuoleman (1974) jälkeen hänen leskensä Zerka Morenon kanssa. Isä kutsui poikansa opiskelemaan psykodraamaa ja työskentelemään Beaconin psykodraamakeskuksessa New Yorkissa. Krondorfer 1998, 21; Pohl-Patalong 2013, 36.

menetelmäänsä vuonna 1998. Ennen bibliodraaman ”Midrashim on Abraham” ohjausta hän piti luennon raamatullisesta psykodraamasta,²⁸⁴ joksi hän kutsui bibliodraamaansa vuosina 1984–1997.²⁸⁵ Saksassa Pitzelen tapaa tehdä bibliodraamaa alettiin kutsua ensin nimellä ’Bibliodraama als Midrasch’ ja myöhemmin nimellä ’Bibliolog’, suomeksi bibliologi.²⁸⁶ Bibliolog sisältää sanat Bibel, Dialog ja Logos.²⁸⁷

Suomessa Pitzele on kouluttanut neljä kertaa vuosina 2000, 2003, 2005 ja 2009 Kirkon koulutuskeskuksen, Seurakuntaopiston ja Helsingin psykodraamainstituutin kutsumana. Arvioin, että juuri Pitzelen tekstilähtöisyys bibliodraaman ohjauksessa on innostanut suomalaisia ohjaajia opettelemaan ja käyttämään tätä menetelmää. Pitzelen merkitys suomalaisen bibliodraaman kentällä on vahva, koska menetelmää opetetaan erillisten kurssien lisäksi osana bibliodraamaohjaajien kaksivuotista koulutusta.²⁸⁸ Pitzelen työtapaa kutsutaan myös narratiiviseksi bibliodraamaksi tai bibliodraamakerronaksi.

Pitzele erottaa bibliodraaman ohjauksessa lyhyemmän ja pidemmän muodon. Lyhyessä muodossa prosessi rakentuu vuorovaikutustapahtumista ohjaajan ja kunkin osallistujan välillä, eikä siinä tapahdu dialogia osallistujien kesken. Ohjaaja käyttää menetelminä tyhjän tuolin tekniikkaa, kaikutekniikkaa ja haastattelua.²⁸⁹ Pidemmässä ja vaativammassa draamassa menetelmiä ovat lisäksi muodostelmat ja roolihenkilöiden kohtaamiset. Pitzelen draamalle on ominaista, että sitä voi toteuttaa myös suuryhmien kanssa, lyhyttä muotoa esimerkiksi jumalanpalvelusten saarnoissa.

3.3. Pitzelen bibliodraaman perusteet

3.3.1. Musta ja valkoinen tuli

Pitzele puhuu tekstistä ja bibliodraamassa tapahtuvasta tulkinnasta juutalaisuudesta peräisin olevilla käsitteillä ’black fire’ (musta tuli) ja ’white fire’ (valkoinen tuli). Musta tuli tarkoittaa

²⁸⁴ Pohl-Patalong 2010, 4. Pitzelen draama ”Midrashim on Abraham” ja haastattelu Bad Segebergissä on dokumentoitu sekä englanniksi että Björn Krondorferin saksankielisenä käännöksenä julkaisemattomassa konferenssin vihkossa ”Abraham-Paradigma für ein Bibliodrama der Buchreligionen”, *Dokumentation des 13. Internationalen Bibliodramaworkshops Oktober 1998 in Bad Segeberg*.

²⁸⁵ <http://www.bibliodrama.com>. Viitattu 16.11.2013; Pohl-Patalong 2013, 38; Aigner 2015, 140. Susan ja Peter Pitzele käyttävät omasta työstään Bibliolog nimen ohella sanaa Bibliodrama, mutta kirjoittavat sen isolla alkukirjaimella tarkoittaessaan juuri tätä tekstilähtöistä omaa kehittämäänsä draamaa erotuksena pienellä alkukirjaimella kirjoitetulle bibliodraamalle, jossa toiminnallisilla menetelmillä työstetään Raamatun tekstejä. Bibliodraamojen luokittelua tarvitaan, jotta ihmiset tietävät, millaiseen työskentelyyn ovat kulloinkin osallistumassa.

²⁸⁶ Pohl-Patalong 2013, 8.

²⁸⁷ Pohl-Patalong 2013, 38; Aigner 2015, 141.

²⁸⁸ Mäkisalo & Lindström 2014, 55; Mäkisalo 2017, 63. Mäkisalo on ohjannut myös erillisiä bibliodraamakerronta -koulutuksia, joissa on keskitytty bibliodraamamenetelmistä ainoastaan Pitzelen metodiin. Koulutuksia on järjestetty Seurakuntaopistolla ja Kuopion hiippakunnassa. Koulutettavilta ei ole vaadittu aikaisempaa kokemusta bibliodraaman ohjaamisesta.

²⁸⁹ Pitzele 1998, 45–48.

konkreettisesti Raamatun sivuille tai kirjakääröön painettuja sanoja ja kirjaimia. Musta tuli on vakiintunut kanonisoiduksi tekstiksi, joka on luonteeltaan pysyvä ja ajallisesti muuttumaton. Valkoinen tuli käsittää rivien ja sanojen välissä olevan tyhjän tilan. Valkoinen tuli syttyy, kun ryhmäläiset tulkitsevat perinteisiä tekstejä elämäkokemuksen, tunteiden ja mielikuvituksen avulla. Bibliodraama toteutuu siinä tekstin avoimessa tilassa, jonka rajat muodostuvat kirjoitetuista kirjaimista eli mustasta tulesta. Valkoisessa tulesta toteutuu ääretön mahdollisuus tulkita tekstiä. Se tuli leimahtaa liekkiin yhä uudelleen, kun muuttuvat ajat ja muuttumattomat sanat kohtaavat toisensa.²⁹⁰ Sanaväli on tyhjää tilaa, mikä mahdollistaa tekstitulkinnan luovasti lukijan oman kokemuksen kautta.²⁹¹

Pitzele määrittelee bibliodraaman tulkitseväksi näytelmäksi, jota voi kutsua midrashiksi pienellä alkukirjaimella kirjoitettuna. Juutalaisten rabbien eksegeettistä työn tuotosta ja työprosessia myöhäisantiikin aikana hän kutsuu Midrashiksi isolla alkukirjaimella kirjoitettuna.²⁹² Rabbeille Raamatun tulkitseminen avautui sanaleikkeinä, analogioina ja jopa sutkauksina, jotka tekivät lukukokemuksesta entistä intensiivisemmän. Midrashissa kirjoitettua tekstiä tutkitaan tarkasti, jotta löydetään merkityksiä ja näkemyksiä rikastuttamaan ymmärtämistä. Pitzelen mukaan midrash pienellä kirjaimella kirjoitettuna ulottuu klassisen rabbiinisen kauden ulkopuolellekin. Kirjallisen tulkinnan lisäksi se voi sisältää draamaa, kuvataidetta, liikettä, musiikkia, kaikkea sitä, mikä klassisten edeltäjiensä tavoin auttaa valaisemaan Raamatun tekstien tarkoitusta.²⁹³ Draamassa osallistuja toimii Pitzelen mukaan samoin kuin klassisen rabbiinisen ajan juutalaiset opettajat luodessaan tekstistä midrash-kirjallisuutta. Bibliodraama alkaa lukijan mielessä, kun hän löytää

²⁹⁰ Pitzele 1998, 23–25. Käsitteet musta tuli ja valkoinen tuli ovat peräisin juutalaisesta kommentaarista, kabbalistisesta teoksesta Zohar (The Book of Splendor). Todennäköisesti metaforat mustasta ja valkoisesta tulesta ovat Zoharia varhaisempia. Kaikki, mikä on tulkittu tulevan suoraan Jumalalta, on sanottu annettavan tulesta. Toora annettiin valkoisen tulen muodossa ja kirjaimet kaiverrettiin mustassa tulesta. Ks. tarkemmin *Encyclopaedia Judaica* 1972, 1304 hakusana 'fire'.

²⁹¹ Pohl-Patalong 2013, 92–93.

²⁹² Midrash sana juontuu heprean verbistä דרש , jonka päämerkitys qalissa on ”olla kiinnostunut”, ”etsiä”; ”kysellä”. Tässä merkityksessä se esiintyy heprealaisessa Raamatussa (esim. Jer. 30:14). Verbi tarkoittaa myös ”tutkimista”, ”selvittämistä” (esim. Esra 7:10 ja 5. Moos. 17:4). Martolan (2001, 110) mukaan rabbiinisessa hepreassa sana viittaa yleensä kanonisen tekstin selittämiseen tai tulkitsemiseen.

Encyclopaedia Judaica (1972, 1507–1523) hakusana 'Midrash' tarjoaa taustatietoa Pitzelen midrashtyyppiseen bibliodraamaan. Midrashit jaetaan kahteen eri ryhmään: halakhistiseen, lakia käsittelevän aineksen kommentointiin ja haggadaan, kertovan aineksen kommentaariin. Halakhistinen midrash kertoo ymmärrettävämällä tavalla laista. Haggada syntyy siitä, että ihmiset haluavat ja tarvitsevat tietää lisää Raamatun teksteistä. Eksegeettinen midrash voi sisältää sekä halakhaa että haggadaa ja siinä tekstiä voidaan käsitellä ja tulkita luku luvulta, jae jakeelta. Homileettiset midrashit ovat saarnan oloisia, temaattisia midrasheja, jotka pohjautuvat synagogaluennan jaksoihin. Tämän perusteella Pitzelen bibliodraamaa voi verrata haggadaan.

Illman (2001, 26) kirjoittaa midrashikirjallisuuden juurista ja ajoituksesta. Vanhimmat tekstit ajoittuvat Palestiinaan vuoden 200 tienoille, mutta tekstejä on todennäköisesti tuotettu jo pian Jerusalemin toisen hävityksen jälkeen. Vuonna 425 Palestiinan (Tiberias) patriarkaatti lakkautettiin, jonka jälkeen rabbiininen kulttuuri ja sen luominen jatkui Babyloniassa. Klassinen rabbiininen kirjallisuus loppui varhaiseen keskiaikaan, mutta sen vaikutushistoria jatkuu yhä.

²⁹³ Pitzele 1998, 11–12.

tekstistä aukkokohtia ja alkaa kuvitella aukkokohtien täyttämistä. Bibliodraama etsii tekstissä piileviä alakertomuksia ja ääniä: Mitä kertomuksessa on jätetty ulkopuolelle?²⁹⁴

Jacob Morenon spontaanisuus- ja luovuusteoriaa soveltaen Raamatun tekstit voidaan määritellä kulttuurisäilykkeiksi, tietyssä ajassa ja paikassa syntyneiksi kirjallisiksi luovuuden tuotoksiksi. Tekstien on tarkoitus pysyä muuttumattomina (musta tuli), mutta ihmisen suhde niihin muodostuu jäykäksi ja joustamattomaksi, jos tulkinta pysyy samanlaisena vaihtuvissa konteksteissa. Kun ryhmä virittäytyy tekstin teemaan ja sisältöön, valmiiseen kulttuurisäilykkeeseen, virittäytymisen prosessi lisää spontaanuutta, joka mahdollistaa uuden luovan tavan olla suhteessa tekstiin. Jokaisessa bibliodraamassa ryhmän produktio, eläytyminen rooleihin ja tapahtumiin sekä keskustelu on uusi luova tuotos eli uusi tulkinta, jonka ytimessä on tunteenomainen katharsis tai älyllinen oivallus tekstistä. Morenon mukaan elämän prosessin edellytyksenä on pysyvyys ja muuntuvuus. Pysyvyydessä on kiinteät muodot ja rajat, muuntuvuudessa on läsnä uuden syntyminen ja virtaavuus. Mekaanisen toiston ja robottielämän vastakohta on luovuus, jonka kiertokulku on jatkuvaa prosessia: spontaanisuus → luovuus → kulttuurisäilyke → virittyminen → spontaanisuus...²⁹⁵

Rabbiinisen kirjallisuuden syntyprosessi tarjoaa esimerkin luovuudesta. Klassinen rabbiininen kirjallisuus kukoisti lähes tuhannen vuoden ajan ja loppui varhaiseen keskiaikaan, mutta midrashin tyyppistä tekstin täydentämistä voi tehdä edelleen taiteessa, myös bibliodraamassa.²⁹⁶ Juutalaisille rabbeille raamatulliset tekstit olivat tuttuja, joten he saattoivat tehdä laajasti intertekstuaalista²⁹⁷ tulkintaa, mutta länsimaisille oman aikamme raamatunlukijoille tekstit kertovat kaukaisesta ja vieraasta kulttuurista. Rabbit loivat midrash-kirjallisuutta, jossa tekstejä tulkittiin toisilla Raamatun kirjoituksilla ja jopa irrallisilla jakeilla. Pitzelen käsite valkoisen tulen alueesta on vapaa assosiaatioille, mutta juutalaisessa kontekstissa kulttuurin tuntemuksen myötä assosiaatiot ovat rajatumpia.

Pitzelen tavassa tulkita tekstiä näen yhtäläisyyksiä myös intertekstuaaliseen metodiin, jossa etsitään Raamatusta kertomusten verkostoja yhtenevien teemojen, tilanteiden ja muotojen perusteella. Vanhan testamentin professori Kirsten Nielsen lukee Raamattua intertekstuaalisesti ja hänen mukaansa esimerkiksi luettaessa Ruutin kirjan tekstiä dialogissa Genesikseen ja Tuomarien

²⁹⁴ Pitzele 1998, 23–27. Pitzele (2005, 16) tiivistää visionsa bibliodraamasta seuraavasti: ”I continue to believe, that Bibliodrama is useful methodology, that it has the ability to change people’s relationship to the Bible and to one another, and that it has a role to play in keeping the religions of scripture alive and vital.”

²⁹⁵ Moreno 1953, 39–48.

²⁹⁶ Pitzele 1998, 11–12.

²⁹⁷ Huttunen (2008, 232) jakaa intertekstuaalisuuden karkeasti suppeaan ja väljään merkitykseen: ”Kun kirjoittaja luo tekstiinsä kytkenään johonkin toiseen tekstiin, on kysymys intertekstuaalisuuden suppeasta merkityksestä. Väljä merkitys on kyseessä silloin, kun lukija kytkee tekstin toiseen tekstiin riippumatta siitä, onko jompikumpi kirjoittajista luonut tekstiinsä kytkentää vai ei.”

kirjaan saadaan tietoa kirjoittajan kontekstista. Nielsen kysyy, voidaanko ylipäänsä puhua Ruutin kirjan kirjoittajasta, koska teksteillä on pitkät traditiot linkittyen moniin edellisiin kertomuksiin. Tekstin aukkokohtiin vastaamalla lukija voi löytää aikaisempia tekstejä, mutta nykylukija ei omaa samanlaista tiedollista taustaa eikä pysty samalla tavoin havaitsemaan tekstistä signaaleja kuin aikalaiset, joille teksti on alun perin kirjoitettu.²⁹⁸

Jo tässä vaiheessa voin tehdä johtopäätöksen, että Pitzelen bibliodraaman perusta on hänen suhteensa ja käsityksensä tekstistä. Siihen, miten hän tulkitsee Raamattua ja ohjaa teksteistä bibliodraamaa, vaikuttaa sekä juutalainen uskonto että morenolainen teoria ja käytäntö.

3.3.2. Musta tuli bibliodraamassa – tekstin kertominen

Tekstin mustaa tulta ohjaaja tuo esille lukemalla tai kertomalla. Pitzelelle kirjoitetussa tekstissä tärkeintä on sen tarkka lukeminen, ei niinkään tiedot tekstin tapahtumien taustoista tai kirjoittajista.²⁹⁹ Bibliodraamassa ihmiset usein kokevat Raamatun inhimillisenä kirjana, kun henkilöiden elämäkerrat koskettavat ja jäsentävät lukijan prosesseja. Lindqvistin mukaan tarinaan tai tarinan roolihenkilöön samaistuessaan ihminen käy sisäisessä maailmassaan jossakin ydinkuvassa ja kokemuksessa, joka hetkeksi valtaa ihmisen mielen syrjäyttäen kaikki ulkoiset roolisuhteet. Ihminen ikään kuin siirtyy ajassa ja paikassa jonkin uuden kokemuksen syntymisen tilaan ja tietää sen jälkeen muuttuneensa.³⁰⁰

Kerronnallisessa tutkimuksessa kysytään, kuinka paljon tai ohuesti jokin aineisto on kerronnallinen. Kertomus koostuu vähintään kahdesta ajallisesti toisiaan seuraavasta tapahtumasta. Kognitiivisen narratologian edustaja David Herman esittää kertomuksen prototyypille neljä peruselementtiä: Kertomukset ovat tilanteisia esityksiä, joissa vuorovaikutus, kertomuksen konteksti ja subjektiasemien rakentaminen ovat olennaisia. Toisen elementin mukaan kertomukset mahdollistavat tapahtumien ajallisesti järjestyneen kulun, joko esittäessään asiat kronologisessa järjestyksessä tai kannustaen lukijaa rakentamaan tämän aikajärjestyksen mielessään. Kolmanneksi kertomuksilla on kyky luoda maailmoja, epäjärjestyksiä ja häiriötiloja. Neljäs peruselementti on kokemuksellisuus, jolla ymmärretään kertomuksen välittävän jonkun tietoisuuden kokemana sen, millaista on elää kuvatus epäjärjestyksen läpi.³⁰¹

Pitzele suosii bibliodraamassa kertovia tekstejä. Draamassa kertomus rakentuu kronologisesti ja vaihteittain siitä, mitä ohjaaja lukee tai kertoo ja siitä, mitä ihmiset rooleista käsin ilmaisevat. Kerrontaa tapahtuu sekä mustan että valkoisen tulen alueella. Ohjaaja pitää erityisesti

²⁹⁸ Nielsen 1997, 7–12.

²⁹⁹ Pitzele 1998, 26.

³⁰⁰ Lindqvist 1999, 169.

³⁰¹ Herman 2009, 71–74; Hyvärinen 2010, 91–92.

huolta tekstin sanoista ja tapahtumista, mutta myös ryhmäläiset voivat ilmaista vapaan assosiaation ohella tekstin mustaa tulta.

Pitzelen bibliodraama on kertomuksen näkökulmasta kokemista ja tekstiin eläytymistä yhdessä. Kun kerrontatapahtumalla on yhteisöllinen luonne, niin kertoja ja kuuliija/t sekä kertomusaines muodostavat yhteyden.³⁰² Pitzelen menetelmässä kertomuksen kuulijat ovat sekä kuulijoita että itse kertojia. Draamakerronnan päättyessä jokaisella osallistujalla on tekstin mustan tulen kertomuksen lisäksi kaksi uutta kertomusta: yhdessä ohjaajan ja toisten ryhmäläisten kanssa vuorovaikutuksessa syntynyt ääneen ilmaistu kertomus ja omalla mielen näyttämöllä luotu sisäinen kertomus. Omaan kertomukseen on voinut ottaa jotain mukaan toisten puheista, jotain jättää pois ja jotain kuvitella lisää.

Ohjaajan kerronnasta Pitzelen menetelmässä ei ole kirjoitettu eikä Pitzele itsekään ole keskittynyt siihen koulutuksissaan. Suomalaisessa ohjaajakoulutuksessa on korostettu, että kerronta olisi mahdollisimman lähellä tekstiä ja ettei se sisältäisi tulkintaa, jotta osallistujille jäisi vapaus itse tulkita tekstiä. Kertomus säilyy paremmin mustana tulena, kun teksti kerronnan sijaan luetaan Raamatusta.³⁰³

Pertti Luumin mukaan kertojan on nähtävä mielessään elävänä se, mistä hän tulee kertomaan: ”Se, miten kertoja näkee tapahtumat, antaa väriä kertomukseen. Henkilökohtainen kannanotto taas luo kertomukseen sen pohjasävy. Kertoja ei voi muovata kertomusainesta väreittäen sitä, lisäämättä siihen henkilökohtaisia nyansseja. Ellei kertomusmateriaali ole kulkenut kertojan aivojen läpi, tunkeutunut hänen persoonansa läpi, ei kertoja ole sallinut kertomuksen luovasti kasvaa. Siitä tulee korkeintaan tiedonanto jostakin tapahtumasta.”³⁰⁴ Pitzelen draamakerronnassa keskeistä on antaa tilaa mielikuvitukselle. Kuvittelua auttaa aistihavaintojen ajatteleminen: mitä värejä, ääniä, tuoksua ja hajuja liittyy tapahtumapaikkaan.³⁰⁵ Samoin roolihenkilöistä voi kuvitella, mistä he ovat tulossa, minne menossa ja millaista elämäkokemusta kantavat mukanaan.³⁰⁶

Kerronnassa jotakin mennyttä tulee jälleen nykyhetkeksi, tietyt käsitykset ja kuvat herätetään henkiin ja vieras elinympäristö taivotaan esille. Aito kertominen on mahdollista, kun kertoja muovaa tarinaansa sisäisestä visiostaan käsin ja kutsuu kuulijan osallistumaan, jopa

³⁰² Luumi 2006, 32.

³⁰³ Mäkiläisen tiedonanto 22.5.2016.

³⁰⁴ Luumi 2006, 36.

³⁰⁵ Esser 2014, 28.

³⁰⁶ Vrt. Lindqvist (2003, 23), joka kiteyttää ihmisen elämäntarinan kertomisen merkityksen seuraavasti: ”Ei sinua voida tuntea, ellei ole saanut omin sanoin kertoa, mistä olet tulossa, minne olet menossa ja mitä kannat mukana – mitä olet rakastanut ja mitä puolestasi joutunut kärsimään. Maailma ei jäsennä inhimilliseksi ilman tarinoita. Syvä laadullinen muutos yhteisössä on mahdollinen vain silloin, kun siihen yhteisöön kuuluvien ihmisten tarinat ovat saaneet osakseen aitoa myötäelämistä.”

identifioitumaan kerrotun kanssa.³⁰⁷ Bibliodraamassa identifioituminen roolihenkilöön tapahtuu konkreettisesti, kun ohjaaja pysähtyy tekstin tapahtuman äärelle ja kutsuu eläytymään rooliin.

Pitzelen menetelmässä kertojalta vaaditaan hyvää muistia, rohkeutta kaiuttaa eli mennä itse sisälle rooliin yhdessä ryhmäläisen kanssa ja syventää roolihenkilön ilmaisua. Ohjaaja puhuu sekä tekstin roolihenkilöiden rooleissa että ohjaaja-kertojana.³⁰⁸ Luumin mukaan kertoja tavallaan seisoo kerrotun tilanteen yläpuolella omistaen sen tiedon, miten hänen kertomuksensa henkilöt puhuvat ja toimivat ja millaisia ratkaisuja he tekevät. Kertojan sanojen voima ohjaa hänen kuulijoittensa mielikuvitusta. Kertojan tulee olla tietoinen tästä vaikutuksesta.³⁰⁹ Pitzelen kerronta poikkeaa perinteisestä kuulijan mielikuvitukseen ja tunteisiin vetoavasta kerronnassa siinä, että välillä kerronta tapahtuu yhdessä kuulijoiden kanssa. Silloin kertoja on itse vastaroolissa kuuntelijana. Pitzelen midrash-tyyppisessä bibliodraamassa ohjaaja voi yhtä hyvin kertoa vapaasti kuin lukea tekstiä Raamatusta. Ohjaajan on oltava tietoinen erilaisten vaihtoehtojen vaikutuksesta koko draamaprosessiin. Kerronta sisältää aina ohjaajan tulkintaa tekstistä. Se on mustan ja valkoisen tulen vuorovaikutusta, josta syntyy ohjaajan luoma reseptio. Palaan ohjaajan rooliin case-bibliodraaman analysoinnissa.

Tekstin kertomiseen ja siten bibliodraaman ohjaamiseen vaikuttaa aina tekstin sisältö. Tekstin valinnassa Pitzelellä on kolme arviointiperustetta:

1. Sisälle pääsyn ja sisään astumisen helppous tarkoittaa sitä, ettei teksti olisi osallistujille liian monimutkainen ja sisältäisi liikaa vieraita nimiä tai tapahtumia. Tavoiteltavaa on, että osallistujat tuntevat tekstin entuudestaan tai voivat nopeasti tutustua siihen. Ohjaaja päättää etukäteen, mistä kohtaa kertomusta hän aloittaa roolityöskentelyn. Helpompaa on valita ensiksi rooleja kertomuksen reuna-alueilta ja siirtyä vähitellen kohti keskustaa ja päähenkilöitä. Esimerkiksi kertomuksissa, joissa Jeesus oppilaidensa kanssa kulkee kylästä kylään ja puhuu ihmisille, Pitzele pyytää aluksi ihmisiä kuvittelemaan, että he ovat asukkaita kylässä, johon Jeesus on juuri tullut: ”Kerro, millaista sinulle on nähdä, että Jeesus saapaa kylään?” Kyläläisten rooleissa on useita erilaisia vaihtoehtoja vastata tähän, esimerkiksi: ”Olen innoissani, sillä olen kuullut Jeesuksesta” tai ”Minä olen epäluuloinen. Täällä kulkee kaikenlaisia saarnaajia.”³¹⁰

2. Kentän syvyys tarkoittaa sitä, miten kertomukset koskettavat lukijan elämäntapahtumia. Inhimillisiä elämäntapahtumia liittyviä tapahtumia ovat muun muassa syntymä, avioliitto, kuolema, kotoa lähtö, työpaikan saaminen, ristiriidat sisarusten kesken ja hengellisen totuuden löytämisen

³⁰⁷ Luumi 2006, 38–39.

³⁰⁸ Juolan tiedonanto 29.5.2016.

³⁰⁹ Luumi 2006, 40.

³¹⁰ <http://www.bible.fi/Bible>. Viitattu 29.12.2003.

kokemus. Tietyn raamatullisen merkittävän hetken dramatisoiminen merkitsee miltei väistämättä oman elämän merkittävän hetken dramatisoimista.

3. Tuntuma työskentelyn päätökseen on oltava ohjaajalla jo tiedossa, kun hän valitsee ryhmälle tekstiä: ”Miten teksti päättyy ja millaiseen tilanteeseen, kuolemaan vai jälleennäkemiseen päätän ohjauksen?”³¹¹

Pitzele ei valitse draamatyöskentelyn teksteiksi väkivaltaa tai muuta syvää traumaa sisältäviä tekstejä. Hän kehottaa välttämään esimerkiksi kertomuksia Aabraham uhraa lisäksi, Jeftan tyttären uhraaminen ja Jeesus ristillä. Valitsematta jättämistä hän perustelee sillä, että tekstit aktivoivat ihmisten omia traumaattisia kokemuksia, joita draamassa ei ole mahdollista avata, koska bibliodraama ei ole psykoterapiaa.³¹²

3.3.3. Valkoinen tuli bibliodraamassa – äänen antaminen roolille

Bibliodraaman suunnitteluvaiheessa ohjaaja miettii tekstistä tapahtumat, tapahtumien näyttämöt ja roolit. Roolit voivat olla Raamatussa esiintyviä henkilöitä, joko niitä joista kerrotaan tai niitä, jotka mainitaan vain nimeltä tai sellaisia, joita ei mainita, mutta joiden läsnäolon voi kertomusta lukiessa kuvitella. Draama voi sisältää kätkettyjä naisten kokemuksia, kuten Nooan vaimon tai Ruutin äidin tarinan. Roolien joukossa voi olla esineitä, kuvia ja paikkoja, jotka draamassa saavat muodon ääninä tai toimintoina, esimerkiksi käärme Eedenissä, Sykarin kaivo ja Betlehemin keto. Myös henkiolennot (enkelit, Jumala, Paholainen), henkilöt legenda-aineistoista (Lilith) tai historialliset Raamattua selittäneet ihmiset (Augustinus, Maimonides) voivat puhua bibliodraamassa.³¹³

Ohjaaja lukee tai kertoo tekstin, pysähtyy valitsemaansa juonen kohtaan ja pyytää osallistujia eläytymään rooliin ja antamaan äänen roolihenkilölle. Draamassa eletään uudelleen tekstin kertomus. Siitä kokemuksesta syntyy tapahtuma, jota ei voi toistaa ryhmässä kahta kertaa samanlaisena. Lukija lähestyy tekstin sisältöä ikään kuin omaa elämäntarinaansa, ilman että mikään dogma olisi tekstin ja lukijan välissä. Tekstin henkilön kautta lukija löytää samanaikaisesti oman

³¹¹ Pitzele 1998, 110–115.

³¹² Saksalainen lääkäri Dörtie Bewig (2010, 4–5) kertoo, miten hän lääkärinä ohjaa bibliologiaa psykosomaattisella klinikalla. Hän ohjaa roolityöskentelyä kerran viikossa tunnin ajan joko raamatullisista tai muista kirjallisista teksteistä. Potilailla on mahdollisuus lyhyen aikaa ottaa erilaisia rooleja, katsoa maailmaa muusta kuin omasta kipua kokevan roolista käsin ja näin lisätä itsetuntemusta. Vrt. psykodraamapsykoterapia, jossa voidaan prosessoida myös traumaattisia kokemuksia, esim. Blatner 2000, 41–50; Kellermann 2007; Silvola & Merikivi 2012, 228–229.

³¹³ Pitzele 1998, 11–12. Björn Krondorfer, bibliodraamaohjaaja, tanssija ja näyttelijä on tehnyt Pitzelen kanssa yhteistyötä ohjaamalla bibliodraamaa juutalaisten ja kristittyjen dialogiseminaareissa raamatunkirjallisuuden opiskelijoille. Krondorferin mukaan ihminen oppii Raamattua yleensä tradition kautta. Bibliodraamoihin Vanhan testamentin Esausta ja Luukkaan tuhlajapojasta he ottivat mukaan Rashin ja Augustinuksen roolit. Draamassa tarkasteltiin sitä, mitä traditiot ja traditionaaliset raamatuntulkitsijat puhuvat näistä teksteistä. Krondorferin mukaan bibliodraamassa on aina ryhmä, traditio ja teksti. Siksi on oltava tarkkana siitä, mikä vaikutus traditiolla on bibliodraaman tulkintaan. Traditio on ryhmän ja tekstin välissä. Krondorfer 1998, 19.

äänen ja Raamatun henkilön äänen.³¹⁴ Draamassa roolihenkilön tulevaisuus on vielä avoin, täynnä erilaisia mahdollisuuksia riippuen siitä, miten tekstin aukkoja täytetään ja millaista valkoista tulta luodaan. Jos ohjaaja tahtoo ryhmän tietävän enemmän tekstin henkilöistä, esineistä ja tapahtumapaikoista, niin hän esittää kysymyksiä, joihin ryhmäläiset vastaavat rooleista käsin. Äänen antaminen tapahtuu puoliympyrässä omalla paikallaan istuen.³¹⁵ Ohjaaja valitsee roolihenkilöille esitettävät kysymykset³¹⁶, joissa voi olla joko kognitiivinen tai emotionaalinen taso: Mitä ajattelet? Mitä tunnet? Kun roolihenkilöltä kysytään ”mitä tämä [hetki] on sinulle?”, vastaaja saa itse valita sen tason, josta tuottaa ilmaisuja.³¹⁷

Ohjaaja määrittelee roolin tietyille näyttämölle ja tiettyyn tilanteeseen, aikaan ja paikkaan, esimerkiksi:

- Ole Sakkeus puussa sillä hetkellä, kun näet Jeesuksen kävelevän sinua kohti. Mitä tämä hetki sinulle merkitsee?³¹⁸
- Noomi ja Elimelek jättävät Betlehemin ja ihmiset, jotka vielä jäävät sinne. Ole sinä betlehemiläinen, joka näet Noomin ja Elimelekin lähtevän. Mitä ajattelet ja mitä sanot, kun näet heidän kulkevan ulos kaupungin portista?³¹⁹
- Ole Ruut, joka Moabissa hyvästelet äitisi. Mitä sanot hänelle?
- Ole Eeva. Sinut on juuri luotu tähän paratiisiin. Mitä näet ja kuulet ympärilläsi?³²⁰
- ”Jeesuksen luo tuotiin lapsia, jotta hän koskisi heihin” (Mark. 10:13a). Keitä he ovat, jotka tuovat lapsia Jeesuksen luo? Mitä he puhuvat? Te kaikki olette heitä, jotka tuotte lapsia Jeesuksen luokse. Miksi olette tulleet tänne?³²¹

Vastaavasti Lindqvist virittää ryhmäläisiä sosiodraaman rooleihin: ”Olet sirkuksessa. Mitä näet? Jää mielessäsi tarkemmin katsomaan. Muutu siksi, mitä katsot. Kuka tai mikä olet?”³²²

Rooliin ohjaaminen voidaan tehdä myös kehollisesti. Osallistujat kävelevät hiljaa ja etsivät kehoonsa henkilön hahmon, jonka jälkeen puhuvat roolista käsin.³²³ Kehollinen rooliin eläytyminen

³¹⁴ Pitzele 1995, xxi–xxiii, 25–26; Pitzele 1998, 11; <http://www.bibliodrama.com>. Viitattu 16.11.2013.

³¹⁵ Pitzele 1998, 28–32. Vrt. Kinnunen (1992, 48), joka kirjoittaa raamattumietiskelyyn liittyvästä menetelmästä: ”Rooliharjoituksessa voidaan teksti läpieläjä siten, että kaikki samastuvat samaan kertomuksen henkilöön. Tällöinkin on kysymys mielikuvamatkasta, mutta tapahtumat koetaan yhden ihmisen kautta. Esimerkkitekstimme voisi ohjattuna olla esimerkiksi seuraavanlainen: Asut Kapernaumissa. Sinut tunnetaan ihmisenä, joka on halvaantunut. Itse tiedät, kuinka kaikki on tapahtunut ja kauanko olet ollut halvaantuneena. Sinä tiedät, mitä on elää näin (tauko). Tänä päivänä luoksesi tulee neljä ihmistä, jotka ovat valmiit viemään sinut Kapernaumiin tulleen Jeesuksen luokse. Mitä sinussa tapahtuu, kun he tulevat (tauko) jne.”

³¹⁶ Pohl-Patalong 2013, 54.

³¹⁷ Pohl-Patalong 2013, 57.

³¹⁸ Salmi 2011, 8.

³¹⁹ Pitzele, bibliodraama-case 2005.

³²⁰ Salmi 2011, 8.

³²¹ Muchlinsky 2002, 127.

³²² Lindqvist 1992, 11; 1994, 191.

³²³ Pitzele 1995, 189.

ja liikkuminen roolissa aktivoivat mielessä tapahtuvaa roolihenkilön sisäistä liikettä.³²⁴ Ohjaajan tehtävä on auttaa ihmisiä pysymään tekstin rooleissa ja pitäytymään ilmaisuissaan käsillä olevaan hetkeen.³²⁵ Esimerkiksi Ruutin kirjassa betlehemiläiset, jotka näkevät Noomin ja Elimelekin perheen lähtevän kaupungista pakoon nälänhätää, ja jotka itse ovat päättäneet olla lähtemättä, voisivat puhua seuraavasti:

- Olen epävarma, toivonko heidän onnistuvan matkallaan vai enkö toivo. Minussa elää ristiriita.
- Olen kateellinen, haluaisin itsekkin lähteä pois tästä kurjuudesta, mutta en uskalla yksin.
- He ovat aivan kahjoja, kun lähtevät, vielä Moabiin. He pettävät tämän oman yhteisön jättäessään meidät. Erityisesti Elimelek, joka on tärkeä mies kylässä, pettää.
- Tuokoon kohtalo heille kodittomuutta ja kuolemaa. He tulevat olemaan vielä pahoillaan.
- Minä haluan elää perheeni kanssa täällä, mutta toivon silti heille kaikkea hyvää. Rukoilen heille isiemme Jumalan siunausta.³²⁶

Äänen antaminen kirjalliselle henkilölle mahdollistuu, koska ihmiselämän ajatukset, tunteet ja kokemukset ovat aikakaudesta riippumatta samankaltaisia. Raamatun henkilöiden tarinat koskettavat ihmisiä tänäänkin, joten vanhoihin kertomuksiin voi kukin lukija yhdistää omat kertomuksensa.³²⁷

Rooliin astumista Pitzele kuvaa siirtymisenä tekstin tilaan. Hän käyttää tästä kokemuksesta sanaa ”transsi”, jolla hän tarkoittaa mielikuvituksella täydennettyä kokemusta, kun ryhmäläinen astuu sisään kuviteltuun maailmaan ja samaistuu rooliin ja draaman tapahtumiin.³²⁸ Bibliodraamassa kertomus voi kasvaa äärettömästi, koska sitä voi tulkita niin lukuisilla tavoilla.³²⁹ Äänen antaminen vertautuu psykodraaman yksinpuheluun, jolla tarkoitetaan sisäistä puhetta. Psykodraamassa ohjaaja pyytää päähenkilöä kääntämään päänsä sivuun ja puhumaan ikään kuin kukaan ei kuulisi. Sen avulla rohkaistaan, vapautetaan ja syvennetään ilmaisuja sekä saadaan näkyväksi ristiriitoja verbaalisen ja nonverbaalisen ilmaisun välillä. Lisäksi siinä luodaan kokemusta yksityisyydestä. Yksinpuhelun avulla päähenkilö virittäytyy paremmin näyttämön tapahtumaan, ja stereotyyppinen ilmaisu vähenee. Yksinpuhelu on sisäistä prosessia. Se on suhteessa olemista omaan itseen, kehoon, tunteisiin ja ajatuksiin.³³⁰ Bibliodraamassa yksinpuhelu

³²⁴ Mennen, Zürn 2016, 41. Sveitsiläiset bibliodraama- ja bibliologiohjaajat, sielunhoidon kouluttajat Claudia Mennen ja Peter Zürn kuvaavat kehittämäänsä uutta bibliologin muotoa, jossa bibliologia tehdään liikkeessä. Rooleissa ei istuta vain paikoillaan vaan rooli luodaan myös kehollisesti ja roolissa tehdään konkreettisesti matkaa tilassa liikkuen. Menetelmä sopii erityisesti Raamatun kertomuksiin, joissa teemana on matka, esim. Mooses matkalla Horebin vuorelle.

³²⁵ Pitzele 1998, 29.

³²⁶ Pitzele, bibliodraama-case 2005.

³²⁷ Pohl-Patalong 2013, 17.

³²⁸ Pohl-Patalong 2013, 28.

³²⁹ Pohl-Patalong 2013, 29.

³³⁰ Kellermann 1992, 147.

eli äänen antaminen roolille on suhteessa olemista itsensä kautta tekstin roolihenkilöön, ei niinkään ohjaajaan, joka menetelmän avulla vain mahdollistaa tapahtuman.

3.4. Pitzelen bibliodraaman menetelmät

3.4.1. Tyhjän tuolin tekniikka

Bibliodraamassa tuoleja käytetään havainnollistamaan henkilöiden suhteita, konkretisoimaan tilanteita ja kiinnittämään ryhmän huomio tiettyyn työstettävään asiaan. Näyttämölle nostetaan esimerkiksi neljä tuolia kuvaamaan tekstin neljää henkilöä. Konkretisointia voidaan jatkaa kiinnittämällä tuoleihin roolihenkilöiden nimilaput. Näin voidaan näyttämöllistää esimerkiksi perheen erilaiset tilanteet, kun Adam, Eeva, Kain ja Aabel elävät yhdessä ennen Aabelin murhaa ja erillään tragedian jälkeen. Tuolit voidaan järjestellä monin tavoin osoittamaan henkilöiden asemaa suhteessa toisiinsa. Osallistujat pohtivat perheenjäsenten keskinäisiä suhteita liikuttelemalla tuoleja ja tekemällä tuoleista muodostelmia. Vaihtoehtoisesti ohjaaja asettelee tuolit itse näyttämölle ja kysyy ryhmältä henkilöiden suhteista. Ohjaaja seisoo vuorotellen jokaisen tuolin takana ja kohdistaa ryhmäläisten huomion kutakin tuolia merkitsevään henkilöön ja ohjaa eläytymään rooliin.³³¹ Ohjaaja voi pyytää osallistujia istumaan tuoleille ja ottamaan Eevan, Aadamin, Aabelin ja Kainin roolit.³³²

Tyhjän tuolin tekniikka on lähtöisin psyko- ja sosiodraamasta. Kun ohjaaja asettaa ryhmän eteen tuolin ja pyytää ryhmäläisiä kuvittelevaan sovitun ihmisen tai asian tuolille, ryhmäläiset virittyvät suhteessa tuolilla istuvaan roolihenkilöön tai teemaan ja kohdistavat puheensa hänelle/tälle.³³³

Tyhjä tuoli näyttämöllä auttaa ohjaajaa ja ryhmäläisiä konkretisoimaan draaman henkilön jotakin ulottuvuutta ja tarjoaa rajatun esittämispaikan ilmaista roolia. Näyttämöllä tuolilla istuminen ei vaadi osallistujalta yhtä paljon rohkeutta kuin fyysisemmän draaman tekeminen. Kuitenkin istuminen näyttämöllä roolihenkilön tuolissa on erilaista kuin istuminen omalla paikalla katsojien joukossa. Tuoli näyttämöllä on eräänlainen koroke, joka auttaa ihmistä siirtymään puhuvasta roolista – joka hänellä on ollut istuessaan ryhmässä – bibliodraamanäyttämöllä toimivaan rooliin, jossa ilmaisu tapahtuu myös liikkein ja elein.³³⁴

³³¹ Mäkiläsalon case-bibliodraamassa on tästä menetelmästä esimerkki Ruutin kirjan perhekuvia käsittelevässä draamassa.

³³² Pitzele 1998, 40–41. Pitzele kehottaa välttämään Raamatun traumaattisten tekstien käyttöä bibliodraamassa, mutta tässä hän käyttää esimerkkinä tekstiä, johon liittyy murha.

³³³ Sternberg & Garcia 2000, 64–65.

³³⁴ Pitzele 1998, 40–41.

3.4.2. Kaiku

Kaikutekniikan yksinkertaisin tarkoitus on toistaa kovemmalla äänellä se, mitä ryhmäläinen roolissa puhuu. Kaikumenetelmässä ohjaaja eläytyy itse rooliin yhdessä ryhmäläisen kanssa. Jotta kaiku koskettaisi, se edellyttää käyttäjältä empaattisuutta, kykyä asettua roolihenkilön vierelle, sanoittaa tunteita ja fyysistä ilmaisua sekä etsiä sanojen takaa syvempiä merkityksiä. Bibliodraamassa ohjaajan kaiku rohkaisee osallistujaa ilmaisemaan enemmän. Kaiku pitää sisällään viestin: olen kiinnostunut siitä, mitä roolissa ilmaiset. Ohjaaja kuuntelee tarkkaan osallistujien puhetta ja kaikkea sitä, mikä kätkeytyy sanomattomaan. Kaiku on roolissaan puhuvan osallistujan sanojen toistamista ohjaajan luovan intuition antamin lisäyksin. Ohjaajalta vaaditaan kykyä kuulla roolipuheen tunnesisältöä ja ajatuksia ääneen ilmaistujen sanojen takana ja toistaa se korostettuna ja selkeytettynä. Kaiun käyttäminen on se hetki, kun ohjaaja samaistuu ryhmäläisen luomaan rooliin ja liittymällä mukaan lainaa hänelle omaa ääntänsä. Samalla ohjaaja tuo esiin kiinnostuksensa tätä ilmaisua kohtaan.³³⁵ Ohjaaja pitää koko ajan mielessään tekstin (musta tuli), ja hän voi antaa sen vaikuttaa kaiun sisältöön niin, että kertomus kulkee luontevasti eteenpäin. Kaiuttaminen tapahtuu osallistujan ja ohjaajan välillä ja synnyttää vuorovaikutustapahtuman, jossa ryhmä ja ohjaaja yhdessä elävöittävät ja laajentavat kertomusta, luovat valkoista tulta.

Kaikutekniikka tulee lähelle psykodraaman kaksoisminää. Psykodraamassa kaksoisminä eli tupla (double) tarkoittaa ryhmän jäsentä tai ohjaajaa, joka asettuu päähenkilön vierelle samaan asentoon eläytyen tämän kehonkieleen ja tilanteeseen. Siinä hetkessä kaksoisminä siirtää omat ajatukset ja tunteet sivuun ja seuraa päähenkilön kehoa pyrkien tavoittamaan tuplattavan henkilön kokemuksen ja ilmaisemaan tämän ajatuksia, tunteita, haluja ja mielikuvia.³³⁶ Kaksoisminän tehtävä on vahvistaa näyttämöllä olevaa henkilöä hänen roolissaan voimistamalla tunneilmaisua, antamalla sanallista kuvausta tai ilmaisemalla ristiriitaa sisältävää kaksoisviestiä. Kaksoisminätekniikan avulla tavoitellaan empaattista ymmärrystä samaistumalla päähenkilöön ja ilmaisemalla täydentäviä tunteita hänen tarpeitaan kohtaan.³³⁷ Kaksoisminä voi myös jäädä näyttämölle, kun ”alkuperäinen” päähenkilö tulee pois roolistaan.³³⁸ Psykodraamaterapiassa terapeutti toimii omassa mielessään koko ajan päähenkilön kaksoisminänä.³³⁹ Bibliodraamassa ohjaaja on koko ajan niin läsnä ryhmän tapahtumissa, että kykenee tarvittaessa kaikuna pukemaan sanoiksi sitä, mitä rooleissa alkaa syntyä.

³³⁵ Pitzele 1998a, 43–45, 47.

³³⁶ Silvola & Aitolehti 2006, 735; Aitolehti 2008, 61–62; Silvola & Merikivi 2012, 224–226.

³³⁷ Aitolehti 2008, 67–68.

³³⁸ Lindqvist 1988b, 417–418.

³³⁹ Silvola, Merikivi 2012, 226.

Psykodraamassa ohjaaja käyttää saavuttamansa ymmärryksen draaman kohtausten luomiseen, sanalliseen toteamukseen tai kysymykseen.³⁴⁰

Psykodraamassa myös ohjaaja tuplaa, oikeastaan ohjaajan on koko ajan omassa mielessään tuplattava päähenkilöä. Ohjaajassa tapahtuva tuplaus tai pitkäksi aikaa kokeneen kaksoisminän ottaminen päähenkilölle on sama kuin kaiku. Myös tupla ohjaa eteenpäin eikä vain toista. Ohjaajatuplan tai kokeneen kaksoisminän apuna on myös kaikki se, mitä ihmisen mielestä ja prosesseista tiedetään. Samoin bibliodraamassa kaikua voi seurata tarkentava kysymys.

Pitzele on selvästi luonut kaikutekniikan psykodraaman kaksoisminästä. Bibliodraamassa kaksoisminän idea toteutuu jo silloin, kun ryhmäläinen ottaa tekstin henkilön roolin. Mutta bibliodraamankin roolissa roolihenkilö voi mennä tilanteessa lukkoon, jolloin joko ohjaaja tai ryhmäläinen eläytyy rooliin ja pyrkii tuottamaan sanoiksi ja asennoiksi sitä, mitä roolissa alkaa syntyä. Bibliodraamassa ohjaaja toimii mielessään koko ajan näyttämölle asetettujen roolihenkilöiden kaksoisminänä.

Uta Pohl-Patalong määrittelee Pitzelen bibliologin kaikutekniikalle viisi tehtävää: 1. Kaiun tehtävä on toistaa draamaan puhe niin kovalla ja selkeällä äänellä, että suurryhmässä kaikki voivat kuulla sen. 2. Kaikua käyttämällä ohjaaja ilmaisee arvostuksensa subjektiivista rooleissa puhumista kohtaan. 3. Kaiku hidastaa ja syventää kertovaa kohtaamista tekstin kanssa. 4. Kaikkien osallistujien ei ole välttämättä helppoa tuoda esille selkeästi ajatuksiaan ja tunteitaan, joten kaiku rohkaisee ryhmäläisiä ilmaisemaan omia ideoitaan rooleissa, kontrolloimatta liikaa. 5. Kaiuttamisen avulla voi oppia ymmärtämään itseään paremmin.³⁴¹

Pohl-Patalong ei liitä kaikuun lainkaan psykodraaman tuplausta. On mahdollista, että kaikutekniikka on silloin lähempänä psykodraaman ”kuoroa” kuin vaikeammin toteutettavaa kaksoisminää. Kuoron tehtävä psykodramassa on toistaa puhetta.³⁴² Kuoro voi olla joko ryhmäläisten spontaanisti tekemä, päähenkilön valitsema tai ohjaajan lisäämä.³⁴³

3.4.3. Tuplaaminen

Pitzelen metodissa käsitteellä tuplaaminen tarkoitetaan eri asiaa kuin psykodraamassa. Tuplaaminen Pitzelen bibliodraamassa on sitä, että näyttämöllä voi olla yhtä aikaa useampi ihminen samassa roolissa, esimerkiksi monta Abrahamia tai Jeesusta. Pitzelen tuplaa lähelle psykodraamassa tulee

³⁴⁰ Silvola, Merikivi 2012, 226.

³⁴¹ Pohl-Patalong 2013, 67–69.

³⁴² Moreno 1977, 279–280; Blatner (1988, 23) kirjoittaa psykodraaman kuorosta: ”Several group members chaut or repeat some fixed statement in the background as a chorus, such as the contents of a hallucination, obsession, delusion, judgement attitude, secret wish, and so on.”

³⁴³ Fürst 2004, 262.

sosiaalinen tupla. Sosiaalinen tupla eli sosiodraamallinen kaksoisminä tuo esiin roolin erilaisia ulottuvuuksia ja toimintavaihtoehtoja. Se ei pyrikään tavoittelemaan yhden henkilön sisäistä maailmaa.³⁴⁴ Psykodraamassa voidaan myös käyttää sosiaalista kaksoisminää, kun päähenkilön tunteet ja toiminta ovat jumittuneet paikoilleen. Tarkoitus ei ole silloin tavoittaa päähenkilön kokemusta vaan tuoda näkyville ryhmän jäsenten esittämiä erilaisia vaihtoehtoja. Apuhenkilöiden tehtävä on ilmaista omia tunteitaan ja ajatuksiaan, kun he ovat päähenkilön näyttämässä tilanteessa. Juuttunut asetelma voi liikahtaa, ja päähenkilö voi kokea jotkut tarjotuista ehdotuksista itselleen mahdollisina.³⁴⁵

Pitzelen menetelmässä tuplaaminen on siis sitä, että henkilölle annetaan draaman tietyllä hetkellä useampia ääniä ja mahdollisuuksia. Esimerkiksi ryhmä antaa äänen monelle erilaiselle Eevalle Eedenin portilla: ”Kuvittele, että olet Eeva juuri tällä kertomuksen hetkellä. Kerro, miltä tämä hetki sinusta tuntuu.” Ryhmässä kaikki osallistujat ottavat yhtä aikaa Eevan roolin. Jokainen voi puhua, sanoa ääneen tai ajatella mielessään. Erilaisten Eevojen puheet eivät välttämättä liity toisiinsa. Tuplaamistekniikalla saadaan rikas ääni- tai kuvasarja useista tulkintamahdollisuuksista. Tuplaamistekniikassa kertomuksen eteneminen keskeytetään ja pysähdytään tutkimaan tuokiokuvia, tässä tapauksessa kuvia Eevasta erilaisissa mielentiloissa ja asennoissa juuri tuona tiettyä tekstistä poimittumana elämän hetkenä. Esimerkki samarialaisesta naisesta Sykarin kaivolla (Joh. 4) antaa kuvan siitä, miten erilaisia rooleja ryhmä voi luoda samasta tekstin henkilöstä:

Ohjaaja: Ole samarialainen nainen, joka tulet Jaakobin kaivolle hakemaan vettä. Mikä saa sinut tulemaan tänne tähän aikaan, keskellä kuuminta päivää?

Nainen 1: Olen tullut, koska kotona vesi loppui, ja on kuuma päivä. Käyn yleensä täältä kaivolta hakemassa vettä. Tämä on kylän paras kaivo.

Nainen 2: Tulin tähän aikaan, että saan olla rauhassa. Muulloin täällä on kyläläisiä, jotka katsovat minua halveksivasti, puhuvat pahaa minusta. En halua kuunnella sitä.

Ohjaaja (kaiku): Tiedän, mitä on kuunnella halveksuntaa tai katsoa heidän ilmeitään. En tarvitse sitä. Valitsen ajan jolloin voin tulla yksin, ettei kukaan halveksija ole täällä.

Nainen 2: Suojelen itseäni.

Nainen 3: En välitä toisten puheista. Tulen koska haluan pestä itseni raikkaalla vedellä ja pukea päälleni puhtaat vaatteet. Tulen milloin haluan. En pelkää muita. En ole riippuvainen heidän mielipiteistään. Nyt on jano.

Nainen 4: Nukuin huonosti, en jaksanut aamulla lähteä.

Ohjaaja (kaiku): Läksin vasta sitten, kun oli pakko lähteä.

Nainen 4: Yölläkin mietin elämääni. Miksi minulle käy näin?

³⁴⁴ Aitolehti 1988, 17; Silvola & Merikivi 2012, 224–226.

³⁴⁵ Aitolehti 2008, 65.

Ohjaaja (haastattelu): Käy miten?

Nainen 4: Epäonnistun aina uudelleen suhteessa miehiin. Petyin heihin. Olen masentunut ja yksinäinen. Nyt en enää jaksaa vanhaa elämääni, vaan toivon hartaasti jotain muutosta. Synkkyyn kesellä toivon, joskus jopa rukoilen Jumalaa.³⁴⁶

Rooleja tuplaamalla roolihenkilöiden ominaisuudet kasvavat ja tiivistyvät. Pitzelen ohjauksessa Adamin yksinäisyys Edenin puutarhassa syvenee draaman myötä:

Jumala asetti ihmisen Eedenin puutarhaan viljelemään ja varjelemaan sitä (1. Moos. 2:15). Millainen paikka tämä puutarha on? Ole Adam. Mitä tunnet? Ensimmäinen Adam näkee puutarhan kauniina ja runsaana, nauttii tuoksuista, tuntee itsensä sensuelliksi. Hän nauttii hiljaisuudesta, kylpemisestä ja syömisestä. Kun tehdään muodostelmaa erilaisista Adameista, ensimmäinen Adam asettuu lattialle kippuraan ja näyttää vaipuvan uneen. Toinen Adam tulee ja asettuu seisomaan hänen viereensä huokaisten: ”Kaunista on, mutta hiljaisuus on muuttunut raskaaksi. Vihreyttä ja hyvinvointia on joka puolella, mutta tunnen olevani suojatyöpaikassa. Olen elossa, mutta tunnen itseni kuolleeksi ja tyhjäksi. Olen tylsistynyt.” Hän kumartaa päänsä alas. Kolmas Adam astelee edestakaisin ja puhuu: ”Jumala kävelee joka päivä puutarhassa, mutta Jumala ei ole kanssani. Jumala on kuin varjo. Me elämme täällä yhdessä, mutta Jumala ei ole täällä, vaan jossain muualla, etäisyyden päässä. Tunnen itseni hylätyksi ja yksinäiseksi.” Tämä Adam tulee näyttämön reunalle ja katselee ulospäin. Seuraavat Adamit tulevat ja tuntevat itsensä rauhattomiksi ja yksinäisiksi. Yksi kertoo kävelevänsä joka päivä ja etsivänsä puutarhan reunaa, mutta puutarha jatkuu loputtomiin, joten hän kokee olevansa ansassa. Pitzele lukee tekstin: ”Jumala sanoi ihmiselle: Saat vapaasti syödä puutarhan kaikista puista. Vain siitä puusta, joka antaa tiedon hyvästä ja pahasta, älä syö, sillä sinä päivänä, jona siitä syöt, olet kuoleman oma”(1.Moos. 2:16-17). ”Adam, mitä tapahtuu? Miten koet nämä sanat?” Adam: ”Vihdoinkin, vihdoinkin Jumala puhuu minulle. Mitä nämä Jumalan sanat tarkoittavat?”³⁴⁷

3.4.4. Haastattelu

Kaikutekniikassa ohjaaja käyttää minä-muotoa ja haastattelussa sinä-muotoa.³⁴⁸ Haastattelua käytetään, kun osallistujat ovat jo rooleissaan ja kerrontaa johdetaan eteenpäin. Ohjaajan esittämät kysymykset vaikuttavat aina draaman sisältöön. Ohjaajan taito on naiiveja ja yksinkertaisia kysymyksiä käyttäen auttaa osallistujaa pääsemään syvemmin rooliinsa ja pysymään siinä.³⁴⁹ Esimerkiksi:

Ohjaaja: Jeesus kutsuu ensimmäisten oppilaiden joukossa Andreaksen. Andreas ei kuitenkaan lähde heti seuraamaan Jeesusta vaan menee ensin hakemaan veljensä Simonin mukaan. Ole Andreas. Miksi haet veljesi?

Andreas: Me ollaan läheisiä veljiä toisillemme. Tarvitsen hänen hyväksynnän.

Ohjaaja: Hyväksynnän, mihin?

Andreas: Jos veljeni Simon pitää hyvänä ideana lähteä seuraamaan tätä nasaretilaista, niin voin luottaa siihen.

Ohjaaja: Mikä tekee Simonin arvioinnista luotettavamman?

Andreas: Simon on luja ja vahva.

Ohjaaja: Kiitos Andreas.

³⁴⁶ Salmi 2011, 25–26.

³⁴⁷ Pitzele 1995, 18. Oma käännös (vapaa).

³⁴⁸ Pohl-Patalong 2013, 70–71.

³⁴⁹ Pitzele 1998, 55, 65–66.

Andreas hakee veljensä ja vie Jeesuksen luo. Jeesus katsoo Simonia ja sanoo: Sinun nimesi on Pietari (kallio). Ole nyt Simon. Mitä sinussa tapahtuu, kun Jeesus antaa sinulle tämän nimen?³⁵⁰

Avoimia kysymyksiä sisältävä teksti on hyvä lähtökohta bibliodraamatyöskentelylle ja roolissa haastattelulle. Esimerkiksi Adamin ja Eevan kertomuksesta voi esittää seuraavanlaisia kysymyksiä: ”Eeva, miltä sinusta tuntuu katsella hedelmää? Söit hedelmän. Miksi? Kerro, millaista elämäsi on hedelmän syömisen jälkeen?” ”Adam, miksi söit Eevan antaman hedelmän? Mitä sinussa tapahtui, kun söit hedelmän?” Pitzele muistuttaa, ettei näihin kysymyksiin ole oikeaa vastausta ja rohkaisee osallistujaa: ”Mutta sinä tulet löytämään oman vastauksesi. Ja samalla löydät oman Raamattusi.”³⁵¹

Psykodraamassa haastattelun avulla saadaan informaatiota päähenkilön elämästä. Päähenkilöä eri rooleissa haastatteleamalla apuhenkilöt saavat tietoa roolityöskentelyä varten.

3.4.5. Kuvapatsaiden rakentaminen ja muodostelmat

Bibliodraamassa kuvapatsas rakennetaan tekstistä valitusta yhdestä kohdistetusta tapahtumasta, joka voidaan ikään kuin nähdä kuvana. Menetelmä on sama kuin psykodraaman ”valokuva” päähenkilön elämän merkittävästä tapahtumasta. Kuvapatsas voidaan rakentaa yksinkertaisesti tuoleista sijoittamalla esimerkiksi Martta, Maria ja Jeesus vastaavan etäisyyden päähän toisistaan, kuin heidän suhteensa koetaan. Kun kuvapatsaat muodostetaan ihmisistä, saadaan mukaan kehollinen ulottuvuus ja mahdollisuus haastatella patsaan eri osia rooleissa. Pysäytetty kuva, vaikka se olisi mykkä, antaa osallistujille käsityksen Raamatun kertomuksen inhimillisestä ulottuvuudesta ja sen ilmaisuvoimasta.³⁵² Samasta kohtauksesta voidaan tehdä useampia patsaita. Ryhmä luo muodostelman joko yhdessä sosiodraamallisesti tai jokainen ryhmäläinen tekee oman kuvan. Raamatun teksteistä melkein mitkä tahansa kertomuksen tapahtumat voidaan ajatella näytelmän kohtauksina ja nähdä mielikuvissa. Kohtauksen näkemiseen liittyy valintojen tekeminen: missä paikassa kukin henkilö seisoo ja kehen hän on vuorovaikutuksessa? Pitzelen esittämät kysymykset helpottavat kuvapatsaan rakentamista: ”Jos olisit taiteilija, miten esittäisit tilanteen? Jos olisit valokuvaaja, miten asettelisit henkilöt kuvaasi? Missä kohtaus tapahtuu? Sisällä vai ulkona? Keitä siinä on ja missä he seisovat?”³⁵³ Seisominen merkitsee myös asentoa, johon liittyy asenteiden ja tunteiden vaikutusta. Siten asennoilla laajennetaan kuvapatsaan rakentamistekniikkaa yhä pidemmälle ilmaisullisuuden ja tulkinnan suuntaan. Aseman ottaminen etenee asennon ottamiseen.³⁵⁴

³⁵⁰ Salmi 2011, 26–27.

³⁵¹ <http://www.bible.fi/BIBLE>. Viitattu 29.12.2003.

³⁵² Pitzele 1998, 78.

³⁵³ Pitzele 2001, 78.

³⁵⁴ Pitzele 1998, 81–82.

Kuvapatsaisiin on mahdollista valita henkilöitä myös valkoisen tulen alueelta, esimerkiksi luoda patsas, jossa Ruut hyvästelee äitinsä Moabissa. Ryhmä katsoo kuvapatsasta kuin psykodraaman peilistä. Patsaan eri osia voidaan haastatella tai jatkaa kuvapatsaasta henkilöiden väliseen kohtaamiseen.³⁵⁵

Raamatun kertomusten suuret perheet ja suvut hahmotetaan paremmin, kun niistä tehdään näyttämölle muodostelmia. Osallistujia pyydetään eläytymään rooleihin ja tunnistamaan tunteita. Pitzelen bibliodraaman tavoite on antaa ihmisille kokemus siitä, että heidän tapansa lukea Raamattua on muuttunut: ”I will never read the Bible the same way again.”³⁵⁶

Kuvapatsaiden ja muodostelmien tekemisen taustalla näen morenolaisen sosiometrian keskeisen käsitteen ja psykodraaman käytännön työvälineen ”sosiaalisen atomin”. Se tarkoittaa yhden henkilön emotionaalisesti tärkeimmistä ihmissuhteista muodostuvaa verkostoa, jonka kautta ihminen määrittäytyi itsekseen.³⁵⁷ Suhdeverkoston ihmiset voivat vaihtua eri ikäkausina nopeastikin, mutta suhteiden luonne on kohtalaisen pysyvä. Sosiaalisen atomin muutos kuvastaa aina myös muutosta ihmisen mielessä. Suhdeverkosto voidaan piirtää paperille sosiometriseksi kuvioksi tai muodostaa apuhenkilöiden avulla patsaaksi psykodraamanäyttämölle.³⁵⁸ Kun suhteissa olemista tarkastellaan näyttämöllä, siihen liittyy mukaan ruumiillisuus. Sosiaalisessa atomissa ja muissa muodostelmissa läheisyyden ja etäisyyden sävyt tulevat näkyviin.³⁵⁹

3.4.6. Kohtaamiset

Psykodraaman keskeinen käsite on kohtaaminen, jolla tarkoitetaan ihmisten keskinäisiä kohtaamisia emotionaalisella tasolla tässä ja nyt olemalla tilanteessa ja vuorovaikutuksessa läsnä spontaanisti ja avoimena luovuudelle.³⁶⁰ Kahden roolihenkilön kohtaaminen näyttämölle rakennetaan bibliodraamassa samoin kuin psykodraamassa. Kun psykodraamassa päähenkilö haluaa kohdata äitinsä, hän tekee aluksi lyhyitä roolinottamisia ja valitsee ryhmästä apuhenkilön äidikseen. Bibliodraamassa tavallisempaa on tehdä sosiodraamallinen kohtaaminen. Ensin tuodaan näyttämölle yksi henkilö ja annetaan hänelle aikaa valmistella itseään draaman henkilöksi. Ohjaaja auttaa henkilöä haastatteleamalla. Sitten tämä henkilö ikään kuin jäädytetään hetkeksi, ja näyttämölle

³⁵⁵ Pitzele 1998 82–83.

³⁵⁶ Pitzele 1998, 27–28.

³⁵⁷ Moreno määrittelee sosiaalisen atomin: ”The social atom is the nucleus of all individuals towards whom a person is related in a significant manner or who are related to him at the same time; the relationship may be emotional, social, or cultural.” Moreno 1953, 48–54, 69–70; Hare & Hare 1996, 32.

³⁵⁸ Moreno 1953, 48–54; Lindqvist 1992, 152–153; Aitolehti 2008, 18.

³⁵⁹ Silvola & Stenberg 2008, 54.

³⁶⁰ Moreno 1953, 65; Sprague 1998, 258.

tuodaan toinen henkilö, jota haastatellaan niin, että hän ehtii virittäytyä rooliin. Tämän jälkeen ohjaaja tuo henkilöt yhteen ja auttaa heitä kehittämään spontaanin dialogin.³⁶¹

Bibliodraamassa voidaan toimia niinkin, että koko ryhmä on aluksi yhdessä roolissa (esim. Saara), ja ohjaaja auttaa syventämään roolia käyttämällä kaikua ja haastattelua. Tämän jälkeen ryhmä on yhtä aikaa toisessa roolissa (esim. Abraham) ja samoin ilmaisee tätä roolia moniäänisesti. Sitten yksi ryhmäläisistä tulee näyttämölle Saaraksi ja toinen Abrahamiksi. He aloittavat dialogin. Näyttämö mahdollistaa useampien roolihenkilöiden välisen dialogin. Voidaan toimia kuten sosiodraamassa, jossa ”jokainen osallistuu tutkimalla teemaa yhden roolin kautta, mutta jakamisessa ja jälkikeskustelussa halutaan kuulla myös toisten roolien kautta välittyviä näkökulmia.”³⁶² Bibliodraamassa tapahtuu vastaava kokemus kuin sosiodraamassa tutkittavan asian ympärillä, kun näkökulmat tekstiin laajentuvat, uteliaisuus, tiedonhalu ja yhteisöllisyys kasvavat.³⁶³

Kohtaamisia on vapaus rakentaa myös roolihenkilöille, jotka eivät tekstissä lainkaan ole tekemisissä toistensa kanssa tai heidän kohtaamisestaan ei kerrota. Näyttämöllä Saara saattaa keskustella pojanpoikansa vaimon, Raakelin, kanssa lapsettomuudesta. Tällöin bibliodraamaa tehdään valkoisen tulen alueella.

Kohtaamisia katsotaan ja reflektoidaan peilistä. Psykodraaman peilitekniikka tarkoittaa mahdollisuutta katsoa itseään ulkoapäin. Draaman kohtaus muutetaan peiliksi ottamalla päähenkilö näyttämöltä sivuun ohjaajan vierelle niin, että hän voi valita itsensä tilalle rooliin toisen ryhmäläisen. Näin hän saa rauhassa tutkia tilannettaan ja siihen liittyviä tunteita ja ajatuksia. Joskus vasta ulkoapäin katsoen tavoittaa kokemuksen kaikki puolet. Peilistä katsoessa käyttäytyminen ja oleminen saattavat koskettaa niin syvästi, että hän muuttaa toimintaa oma-aloitteisesti.³⁶⁴ Bibliodraamassa tapahtumaa katsotaan peilistä joko tekstin roolihenkilönä tai ryhmäläisenä.

3.4.7. Roolinvaihto

Psykodraamassa roolinvaihdolla tutkitaan päähenkilön mielessä olevia sisäistettyjä toisia ja sisäistettyjä suhteita. Kun päähenkilö tutkii suhdetta äitiinsä, hän asettuu ensin äidin rooliin ja kertoo äitinä itsestään ja suhteestaan tyttärensä. Sen jälkeen apuhenkilö tulee äidin rooliin ja päähenkilö ottaa tyttären roolin. Draama jatkuu siten, että päähenkilö ilmaisee itseään vuoron perään molemmissa rooleissa, ja apuhenkilö siirtyy aina vastarooliin. Apuhenkilö toistaa päähenkilön tuottamaa sisältöä.³⁶⁵ Roolinvaihtoa käytetään sekä kuljettamaan draaman kertomusta

³⁶¹ Pitzele 1998, 90–91.

³⁶² Krondorfer 1998, 31; Aitolehti 2008, 125.

³⁶³ Vrt. Aitolehti 2008, 125–126.

³⁶⁴ Leutz 1974, 47; Silvola & Merikivi 2012, 226–227.

³⁶⁵ Silvola & Merikivi 2012, 227–233.

eteenpäin että sisäistettyjen roolien tutkimisessa ja syventämisessä.³⁶⁶ Päähenkilö yllättyi luovuudestaan, rohkeudestaan ja viisaudestaan, kun hän uskaltaa päästää ne valloilleen ollessaan toisen roolissa.³⁶⁷ Psykodraaman ihmiskäsityksen ydinajatus on kohtaaminen roolinvaihdon avulla: ”Kun kaksi ihmistä vaihtaa roolia keskenään ja katsoo itseään sekä maailmaa toistensa näkökulmista, syntyy voimakas kohtaamisen kokemus.”³⁶⁸ Ohjaaja on tietoinen siitä, että näyttämölle rakennettu kuva suhteesta syntyy päähenkilön omasta kokemuksesta ja mielen luomuksesta eikä realistisesta toisesta ihmisestä. Lyhyillä roolivaihdoilla nähdään nopeasti, millaisina toiset ihmiset elävät päähenkilön mielessä.³⁶⁹

Sosiodraamassa ja bibliodraamassa roolinvaihtoa kahden roolin välillä tehdään vähemmän. Lindqvistin mukaan koko sosiodraama perustuu jo lähtökohdiltaan roolinvaihtoon, koska osallistuja astuu heti alussa näyttämölle jossakin muussa kuin omassa roolissaan. ”Näin hän on koko prosessin ajan kaksinaisessa suhteessa egoonsa.”³⁷⁰ Sama tapahtuu bibliodraamassa, kun osallistuja eläytyy näyttämöllä tekstin henkilön rooliin. Tämä ei ole psykodraaman roolinvaihtoa, jossa vaihto tapahtuu roolin ja vastaroolin välillä.

Bibliodraamassa roolinvaihtoja draaman sisällä ei käytetä niin paljon kuin psykodraamassa. En ole nähnyt Pitzelen käyttävän ohjauksissa lainkaan roolinvaihtoa draaman sisällä. Kirjassaan Pitzele kertoo, että hän käyttää roolinvaihtoja joskus Jumalan kohtaamisissa, koska Jumalan ja jokaisen ihmisen välinen dialogi on hyvin henkilökohtainen. Toisen ryhmäläisen tulkinta Jumalasta ei sovi yhtä hyvin draamaan kuin oma näkemys.³⁷¹ Bibliodraamassa roolinvaihtoa käytetään tekstin vastaroolien työskentelyssä, esimerkiksi Jeesus ja fariseukset. Jos psykodraaman roolinvaihtoa sovelletaan bibliodraamaan, tarkastellaan silloin yhden ryhmäläisen sisäistämää näkemystä fariseusten ja Jeesuksen suhteesta. Bibliodraamassa tällaisen roolinvaihdon käyttäminen edellyttää psykodraamaohjaajan taitoa.³⁷² Kun bibliodraamassa tehdään roolityöskentelyä ja vaihdetaan oma rooli raamatullisen rooliin, käytetään kuitenkin usein käsitteitä roolinvaihto tai rooli-identifikaatio.³⁷³

³⁶⁶ Aitolehti 2008, 72.

³⁶⁷ Silvola & Aitolehti 2006, 735.

³⁶⁸ Aitolehti 2008, 71.

³⁶⁹ Aitolehti 2008, 72.

³⁷⁰ Lindqvist 1988b, 418.

³⁷¹ Pitzele 1998, 221. Roolinvaihdossa Jumalaan jokainen vastaa omaan kysymykseensä, ks. esim. Pitzelen tavasta Krondorfer 1998, 33.

³⁷² Saksalainen Klaus-Werner Stangier (2008, 26–27) kuvaa psykodraaman roolinvaihdon soveltamista bibliodraamaan, jossa roolinvaihto tehdään tekstin vastaroolien välillä: ”Eine intensive Weise von Begegnung, die einen neuen Horizont schafft, einen neuen kreativen Blick für die Situation. Kain kann die Rolle mit Abel tauschen, Sarah mit Hagar, Jesus mit Judas.”

³⁷³ Ks. esim. Näf 2008, 51–52.

Draaman aikana ryhmäläiset puhuvat ainoastaan rooleissa, joten roolien purkaminen toimintavaiheen jälkeen on tärkeää. Yksinkertaisin tapa roolista irroittautumiseen on nousta seisomaan, hengittää syvästi sisään ja ulos, liikkua spontaanisti ja ravistaa rooli itsestä pois. Roolista takaisin omaksi itseksi palaamista vahvistaa oman nimen ääneen sanominen ryhmässä.³⁷⁴ Samoin konkreettisesti tilan vaihtaminen selkeyttää rajaa fiktiivisiin Raamatun draamaroleihin.

3.5. Bibliodraaman ja bibliologin yhtäläisyydet ja eroavaisuudet

Saksalaisen bibliodraamayhdistyksen Gesellschaft für Bibliodrama E.V. *TextRaum* lehti (32/2010) keskittyi teemanumerossa ”Nachdenken über das Verhältnis von Bibliodrama und Bibliolog” bibliodraaman ja bibliologin yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien pohtimiseen. Saksassa koulutukset ovat eriytyneet, ja sekä bibliodraamalla että bibliologilla on erilliset yhdistykset.³⁷⁵ Bibliolog-Netzwerk perustettiin Saksassa 2006.³⁷⁶ Koska tämä jako on laajemminkin olemassa eurooppalaisella bibliodraaman kentällä, tuon näkyväksi tähän aiheeseen liittyvää keskustelua.

Se, mikä bibliodraamalle ja bibliologille on yhteistä, tiivistyy kahteen perustavaan asiaan: molemmissa menetelmissä työskentely tapahtuu ryhmässä Raamatun äärellä ja tekstiä näyttämölistetään rooleja ottaen.³⁷⁷ *TextRaum* lehdessä ja muussa kirjallisuudessa esillä ollut keskustelu menetelmien eroavaisuuksista jäsentyy havaintojeni mukaan kolmeksi teemaksi: ohjauskäytäntö, suhtautuminen kehityöskentelyyn sekä prosessi tekstin ja ryhmäläisten välillä.

Bibliologin ohjaus mahdollistuu käytännössä myös lyhytkestoisissa ja kertaluontoisissa tapahtumissa. Se voi olla kestoltaan vaikka vain puoli tuntia ja jopa lyhyempikin esimerkiksi osana jumalanpalveluksen saarnaa. Menetelmä sopii ohjattavaksi pienryhmien lisäksi suurille osallistujajoukoille.³⁷⁸ Toimintaan kuuluu periaate, jonka mukaan kaikki saavat osallistua, mutta kenenkään ei tarvitse välttämättä puhua ääneen. Rooleihin kukin voi eläytyä omassa mielessään. Puheet eivät ole oikeita tai vääriä, vaan tila on avoin kaikenlaiselle ilmaisulle, kuten kaikessa bibliodraamassa. Bibliologisaarnoissa mahdollistuu erilaisten tekstitulkintojen kuuleminen.³⁷⁹ Samanaikaisesti toteutuu tekstin ja seurakunnan kohtaaminen.³⁸⁰

Bibliologin käytäntö on, että bibliologin ohjaaja lukiessaan tai kertoessaan tekstiä pitää kädessään avonaista Raamattua. Tämä tapa havainnollisesti fokusoi työskentelyn tekstilähtöisyyttä. Bibliodraamassa teksti voi olla monistettuna paperilla, mikä symbolisoi luovempaa ja vapaampaa

³⁷⁴ Pitzele 1998, 203–204.

³⁷⁵ <http://www.bibliodrama-gesellschaft.de> ja <http://www.bibliolog.de>. Viitattu 16.11.2013.

³⁷⁶ Pohl-Patalong 2013, 38.

³⁷⁷ Pohl-Patalong 2010, 4–7.

³⁷⁸ Pohl-Patalong 2010, 4–7.

³⁷⁹ Muchlinsky 2002, 124–127.

³⁸⁰ Pohl-Patalong 2013, 102–103.

työskentelyä.³⁸¹ Bibliologin ohjaajan tehtävä on pitää yllä kerronnan rakennetta, jonka sisään ryhmä luo sisällön.³⁸²

Marcel Martin pitää Pitzelen menetelmää vahvasti riippuvaisena ohjaajasta. Prosessi tapahtuu ohjaajan aloitteesta, ja käytetyt menetelmät ovat ohjaajakeskeisiä. Martinin mukaan työskentely suuryhmässä sopii elävöittämään roolien avulla saarnoja, mutta muuten siitä puuttuu bibliodraamalle ominainen kritiikin mahdollisuus tekstiä kohtaan. Martin pitää Pitzelen menetelmää liian harmonisena ja kaipailee tilaa radikaalille historialliselle ja psykoanalyttiselle kritiikille sekä tekstien patriarkaalisuuden kritiikille kuten Laeuchlin ryhmissä tapahtuu.³⁸³

Bibliologissa ihmiset istuvat pääasiassa tuoleilla omilla paikoillaan eikä toiminta muutu välttämättä keholliseksi ilmaisuksi.³⁸⁴ Erityisesti saksalaiseen bibliodraamaan kuuluu kehotyöskentely, joten muun muassa Ellen Kubitza ja Tim Schramm luokittelevat Pitzelen menetelmän draaman sijaan kertomuksen laajentamiseksi.³⁸⁵ Rooliin eläytyminen on ajatuksellista roolin ottamista.³⁸⁶ Maria Elisabeth Aignerin mukaan kehollisuus on läsnä vain ohjaajan vaihtuvissa asennoissa: ohjaaja istuu, seisoo tai kaiuttaessaan kävelee lähemmäksi ryhmäläisiä ja haastatteluvaiheessa siirtyy kauemmaksi. Vain kerrontaprosessin hiljaisissa hetkissä on tilaa aistia, mitä kehossa tapahtuu.³⁸⁷ Bibliologin laajemmassa muodossa käytetään menetelminä kohtaamisia ja muodostelmia, joten työskentely voi olla myös kehollista,³⁸⁸ mutta pääasiassa näyttämöllistäminen tapahtuu sisäisesti jokaisen osallistujan mielikuvissa.³⁸⁹

Merkittävä ero menetelmien välillä nähdään ryhmäprosessissa ja ryhmäläisten itsetuntemuksen kasvun mahdollisuudessa. Bibliodraamassa on koko ajan läsnä jännite tekstin tuntemuksen ja itsetuntemuksen välillä, mutta bibliologissa keskitytään ainoastaan tekstin tutkimiseen, tekstin ympärillä tapahtuvaan vuorovaikutukseen ja tulkintoihin, ei ryhmäläisten omiin prosesseihin. Bibliodraaman näyttämöllä voidaan spontaanisti poiketa tekstistä, mutta bibliologissa ohjaaja pitää huolen siitä, ettei tekstin mustaa tulta muuteta. Bibliologin ohjaus on direktiivistä, eleetöntä ja strukturoitua. Ohjaaja luo koko ajan aktiivisesti ryhmän kanssa dialogia kaiuttamalla ja haastatteleamalla. Bibliodraamassa toiminnan vapaus on suurempi.³⁹⁰

³⁸¹ Markert 2013, 64.

³⁸² Helfrich-Bruksch 2010, 16–17.

³⁸³ Martin 2001, 116, 130.

³⁸⁴ Aigner 2015, 163; Pohl-Patalong 2010, 4–7.

³⁸⁵ Kubitza und Schramm 2003, 12.

³⁸⁶ Aigner 2015, 165.

³⁸⁷ Aigner 2015, 166.

³⁸⁸ Drescher 2010, 19–21.

³⁸⁹ Aigner 2010b, 23.

³⁹⁰ Aigner 2006, 53–54; Pohl-Patalong 2010, 4–7; 2013, 43.

Bibliologissa ryhmäläiset kommunikoivat koko ajan tekstin rooleissa, eivät omissaan. Rooli antaa ihmiselle suojan ilmaista omia tunteita ja ajatuksia.³⁹¹ Aignerin mukaan bibliologi ei lisää ryhmäläisten itsetuntemusta eikä käynnistä kasvuprosesseja, koska rooliin ei liitetä henkilökohtaisuutta.³⁹² Pitzelen mukaan ohjaajan tehtävä on tuoda yhteen teksti ja ryhmäläisten elämä, luottaa prosessiin tässä kohtaamisessa sekä kunnioittaa osallistujien vapaaehtoisuutta. Tehtävä ei ole aktivoida ihmisiä syvemmmälle heidän omiin henkilökohtaisiin prosesseihinsa.³⁹³

Koska bibliologiin ei liitetä ryhmäprosessia, se voi olla kertaluonteinen lyhytkin tapahtuma suurelle ryhmälle.³⁹⁴ Fokus ryhmäläisten itsetuntemuksen sijaan on tekstin tuntemuksessa.³⁹⁵ Siksi bibliologia pidetään nopeammin opittavana kuin prosessinomaista bibliodraamaa.³⁹⁶

Pitzele arvioi eurooppalaista bibliodraamaa. Hänen mukaansa Raamattua käytetään pitkissä prosesseissa psykologisessa ja hengellisessä tarkoituksessa, eikä työskentelyä aina ohjata tekstilähtöisesti ja -uskollisesti.³⁹⁷ Jos tekstin ja ryhmäläisen suhdetta bibliologissa havainnollistetaan tyhjillä tuoleilla, sijoittuu Raamatun teksti edessä olevalla tuolille ja oma elämä sen taakse. Keskeinen työskentelyn päämäärä ja kysymys on: mitä tämä kertomus kertoo sinulle? Pitzelen mukaan saksalaisessa bibliodraamassa asetelma on usein vastakkainen: ryhmäläisen oma elämä sijoittuu edessä olevalle tuolille ja Raamattu taakse. Keskeiseksi kysymykseksi muodostuu: mitä sinä koit tässä tekstissä? Lähtökohtana ovat omat kokemukset ja kysymys siitä, mitä teksti kertoo osallistujan elämästä. Mihin henkilökohtaiseen tarinaan teksti virittää?

Lopuksi otan esille esimerkin, jossa Uta Pohl-Patalong käyttää haastattelua bibliologin menetelmänä. Tämä yksittäinen havainto kuvaa bibliodraaman ja bibliologin moninaisuutta ja sitä, miten pienillä ohjaajan käyttämällä sanavivahteilla on tekstin tulkinnan kannalta merkitystä. Ohjaaja kysyy Noomin roolissa olevalta henkilöltä, mitä hänelle merkitsee se, että Ruut lähtee hänen mukaansa Moabista Betlehemiin.

Noomi: Einerseits ist es natürlich schön, nicht allein zu gehen, aber andererseits ist die Verantwortung doch sehr groß.”

Ohjaaja: Noomi, wenn du in dich hineinhörst: überwiegt die Freude über die Gesellschaft oder die Last der Verantwortung?³⁹⁸

Ohjaaja kuulee Noomin puheessa ristiriidan: toisaalta on hyvä, ettei tarvitse tehdä matkaa yksin, mutta toisaalta vastuu Ruutista on suuri. Ohjaaja ei kuitenkaan tässä valitse menetelmäksi kaikua,

³⁹¹ Drescher 2010, 19–21.

³⁹² Aigner 2010a, 8–10; 2015, 155–156.

³⁹³ Pitzele 1998, 90.

³⁹⁴ Pohl-Patalong 2013, 40–41.

³⁹⁵ Pohl-Patalong 2013, 42.

³⁹⁶ Aigner 2015, 192.

³⁹⁷ <http://www.bibliodrama.com>. Viitattu 16.11.2013.

³⁹⁸ Pohl-Patalong 2013, 71.

jolla voisi ilmaista ambivalenssin ja antaa sen olla olemassa Noomin mielessä. Ohjaaja valitsee tekniikaksi haastattelun ja kysymyksellään laittaa Noomin valitsemaan, kokeeko hän enemmän iloa yhteydestä Ruutiin vai painavaa vastuuta. Tekstin musta tuli on jo ratkaissut sen, että Noomi ja Ruut kulkevat yhdessä matkan Moabista Betlehemiin. Itse näen, että valkoisen tulen alueella on tilaa myös roolihenkilön ristiriitaisille tuntemuksille, joita ei tarvitse yrittää ratkaista. Pohl-Patalongin mukaan mustalla tulella on viimeinen sana bibliologissa.³⁹⁹

³⁹⁹ Pohl-Patalong 2013, 97.

4. BIBLIODRAAMAN SUHDE EKSEGETIIKKAAN

4.1. Johdanto

”Onko bibliodraamassa kysymys vakavasti otettavasta hermeneuttisesta vaihtoehdosta, vai onko yhteys Raamattuun lähinnä assosiatiivinen?” Heikki Räisänen esitti tämän kysymyksen kommentoidessaan bibliodraamaa *Teologisessa Aikakauskirjassa* (1989). Saman artikkelin lopussa Räisänen suosittelee yhteistyötä draaman ja biblian välille: ”Pidän bibliodraaman kehityksen kannalta erittäin tarpeellisena, että ryhmissä olisi mukana eksegeettejä, jotka eivät häpeä todistusta työnsä historiallisesta annista ja sen välillisestä eksistentiaalisesta merkityksestä. Tämä tietysti edellyttää, että eksegeetit innostuisivat toiminnallisesta raamattutyöstä ja suostuisivat siihen kuuluviin ryhmäprosesseihin.”⁴⁰⁰

Räisänen toive bibliodraamaohjaajien ja eksegeettien yhteistyöstä sisältää ajatuksen, että eksegetiikalla on annettavaa bibliodraamalle ja draamalle eksegeeteille. Räisänen vakuuttui tästä, kun hän osallistui ensimmäistä kertaa bibliodraamaryhmään raamatuntutkimuksen asiantuntijana.

Tässä luvussa tarkastelen bibliodraaman suhdetta eksegetiikkaan teorian ja käytännön kokemuksen näkökulmasta. Lähdän liikkeelle kansainväliseltä kentältä kuvaten Marcel Martinin ja Tim Schrammin näkemyksiä draaman ja raamatuntutkimuksen yhdistämisestä. Tämän jälkeen kirjoitan eksegetiikan paradigmasta ja sen muutoksesta Kari Syreenin hahmottaman hermeneuttisen mallin mukaan. Tutkimushistoriallinen näkökulma ja lyhyt katsaus metodeihin toimivat johdantona seuraavalle luvulle bibliodraaman ja eksegetiikan yhteistyöstä, joka syntyi 1980-luvun lopussa Suomessa. Eksegetiikan ja bibliodraaman yhdistäjistä pääasiallisiksi auktoriteetiksi noston Heikki Räisänen. Räisänen kehittämä hermeneuttinen malli traditio–kokemus–tulkinta soveltuu bibliodraamaan. Räisänen mukaan bibliodraamassa tapahtuu moraalista kritiikkiä. Avaan tätä ajatusta erityisesti hänen esitelmänsä ”Bibliodraama ja ideologiakritiikki” avulla. Räisänen puhui bibliodraaman suhteesta ideologiakritiikkiin bibliodraaman koulutus- ja neuvottelupäivillä 1996.⁴⁰¹ Havainnollistan teoriaa kuvaamalla ohjaajien ja osallistujien kokemuksia bibliodraamasta ja eksegetiikasta. Luvun lopussa palaan bibliodraamaohjaajien kyselytutkimuksen kysymykseen⁴⁰², miten raamatuntutkimuksen näkökulmia voidaan huomioida bibliodraaman suunnittelussa ja toteutuksessa.

⁴⁰⁰ Räisänen 1989, 235–240.

⁴⁰¹ Esitelmää ”Bibliodraama ja ideologiakritiikki” ei ole julkaistu. Itselläni on käytössä Räisänen kirjoittama alkuperäinen esitys, jota hän myös siteraa kirjassaan *Taistelua ja tulkintaa. Raamatuntutkijan tarina* (2014). Olin kuuntelemassa esitelmää ja osallistumassa sen pohjalta käytyyn keskusteluun.

⁴⁰² Ohjaajien määritelmiä bibliodraamasta analysoin jo aikaisemmin tämän tutkimuksen ensimmäisessä luvussa.

Tavoitteeni on pohtia seuraavia kysymyksiä: Missä vaiheessa eksegetiikka on mukana bibliodraamaprosessissa? Millaiset eksegeettiset teemat nousevat draamassa kiinnostaviksi? Miten draaman ja ryhmäprosessin ohjaaja voi ottaa huomioon raamatuntutkimuksellisen tiedon? Pyrin tarkastelemaan myös sitä jännitettä, mikä syntyy, kun tekstiä lähestytään kriittisen raamatuntutkimuksen metodein ja samassa prosessissa tulkitaan Raamattua kokemusten pohjalta. Oletan, että bibliodraaman ja eksegetiikan suhde ei ole vain yksipuolinen, jossa eksegetiikka tuo lisäarvoa bibliodraamaan vaan vastavuoroinen: bibliodraama antaa myös itse jotain uutta eksegeettiseen työskentelyyn. Tämän tutkimiseen tarvitaan case-bibliodraamat ja tutkimuksen empiirinen osa, mutta jo nyt kysymys on tarpeen muistua.

4.2. Marcel Martinin näkemys bibliodraaman ja eksegetiikan suhteesta

Marcel Martinin lähtökohta bibliodraaman ja eksegetiikan suhteeseen on se, että eksegetiikka ja käytännöllinen teologia – jota Martin itse edustaa – tulkitsevat tekstiä eri tavoin. Eksegetiikan kysymykset tekstin kirjoittajasta ja siitä, mitä tämä on ajatellut ja halunnut sanoa, pyrkivät rekonstruoida tekstiä. Rekonstruoitu teksti asettuu vastapäätä nykylukijaa ja teksti alkaa tuntua aiempaa vieraammalta ja etäisemmältä. Etäisyyden päähän asetettuna tekstin omaleimaisuus saadaan kyllä näkyviin ja teksti riisutaan positiivisista ja negatiivisista ennakkokäsityksistä, mutta samalla lukija ottaa etäisyyttä itseensä.⁴⁰³

Martinin mukaan bibliodraamaprosessissa tavoitteena on tiedostaa tekstistä omia projektioita ja lukkiutuneita mielikuvia ja vapautua löytämään omaa ja toisten elämää tukevia mahdollisuuksia. Siten tekstien sisältämät kokemukset, muistot ja odotukset on tulkittava nykyaikaan.⁴⁰⁴ Teksti hahmottuu kenttänä tai tekstin tilana (Textfeld, Textraum), jossa bibliodraamassa liikutaan. Käytännöllisen teologian pohjalta esitetyt tekstin tulkinnan kysymykset sopivat parhaiten bibliodraaman menetelmään: Millaisia kokemuksia teksti sisältää? Mitkä tekstin ihmisten tilanteet on mahdollista siirtää ryhmän näyttämölle ja tehdä uudelleen eläviksi? Millaisia kokemuksia ja millaista toimintaa sekä liikettä (kehotyöskentely) teksti tarjoaa? Mitä toiminnan vaihtoehtoja se sulkee pois?⁴⁰⁵

Martin suhtautuu myönteisesti ja arvostavasti eksegetiikkaan, jota hänelle edustaa erityisesti historiallis-kriittinen tutkimus. Hän pitää sitä hyödyllisenä bibliodraamaohjaajan etukäteistyöskentelyssä. Martinin kritiikki kohdistuu menetelmän riittämättömyyteen sekä

⁴⁰³ Martin 2001, 34–36. Sama näkemys on Aignerilla, ks. Aigner 2015, 147–148.

⁴⁰⁴ Martin 2001, 9. ”Ziel des Prozesses ist es, daß Situationen/Personen der Bibel in den einzelnen TeilnehmerInnen und der Gruppe als Ganzer herausfinden aus positiv oder negativ besetzten emotionalen Klischees und/oder kognitiv erstarrten reinen Zeichen und in eine neue lebendige Bewegung kommen.”

⁴⁰⁵ Martin 2001, 34–35.

nykylukijalle että kirkolle Raamatun teologisessa tulkinnassa ja käytännössä.⁴⁰⁶ Tulkinta on kokonaisprosessi, joka pitää sisällään tekstin ymmärtämisen historiallisessa kontekstissa ja tämän pohjalta tekstin aktualisoimisen ja ajankohtaistamisen. Uskonnollisia tekstejä on luettava moniselitteisesti ja tulkinnalle on jätettävä suuri liikkumavara.⁴⁰⁷ Raamatun tekstien tulkinnan teologinen tehtävä on perinteensiirto. Historiallinen ja rakenteellinen Raamatun traditioiden luettelointi ja luokittelu eivät riitä, vaan perinteensiirtoprosessissa on uudistuttava, jotta Raamatun teksteille voidaan antaa useita nykyhetkelle avautuvia merkityksiä.⁴⁰⁸ Bibliodraama on hermeneutiikkaa, jossa pohditaan Raamatun ja kristillisen elämän merkitystä.⁴⁰⁹

Bibliodraamaohjaaja hyötyy historiallis-kriittisestä tutkimuksesta, kun hän ryhmän ohjaukseen valmistautuessaan tutustuu tekstiin ja lukee sen hepreaksi tai kreikaksi, tekee siitä tekstianalyysia. Tekstin rajausta ja jäsentelyä auttaa kirjallisuuskritiikki. Niin ikään traditio- ja redaktiokritiikki, yritys historiallisesta rekonstruktiosta sekä kirjallisuuslajin ja Sitz im Lebenin määrittelyt virittävät ohjaajaa työskentelemään ryhmän ja tekstin kanssa. Hyvä virittäytyminen tekstiin auttaa ohjaajaa ideoimaan toimintaa. Ryhmän kanssa työskennellessä sen sijaan tuttu ja valmis käännös helpottaa tekstin vaikutushistorian tutkimista.⁴¹⁰

Bibliodraamaryhmässä Martin suosii synkronista lähestymistapaa tekstiin. Tekstin tarkastelussa voi käyttää apuna rakenteellista analyysia, jolloin teksti irrotetaan kaikista sen ulkopuolisista suhteista ja tarkastellaan itsenäisenä kokonaisuutena. Martinin esittämä malli rakenneanalyysin tekemisestä yhdessä ryhmäläisten kanssa ei edellytä osallistujilta edes teologista koulutusta. Ohjaajan teologinen auktoriteetti saattaa vaikuttaa niin, että ihmiset rajoittavat vapauttaan tehdä itse tulkintoja. Rakenneanalyysissa etsitään tekstistä tyypillistä sanastoa, luokitellaan sanaluokkia ja -muotoja, analysoidaan tekstin aihetta, sisältöä ja toimijoita, tekstin tehtävää, tarkoitusta sekä sen vaikutusta. Niin sanotussa materialistisessa lukutavassa (materialistische Bibellektüre) keskitytään tekstin subjektien, toimintojen, tapahtumien, kronologian, kommunikoinnin muotojen ja symbolien kokoamiseen. Kaikkien näiden koodien avaaminen pakottaa lukemaan tekstiä moneen kertaan ja laatimaan siitä taulukoita ja diagrammeja.⁴¹¹ Tällainen tekstin lähiluku muistuttaa Sirkku Aitolehden tapaa piirtää sosiogrammeja tekstin henkilöiden vuorovaikutussuhteista.

⁴⁰⁶ Martin 1985, 515; 2001, 49–50.

⁴⁰⁷ Martin 2001, 34–36, 43.

⁴⁰⁸ Martin 2001, 34–37. Myös Aigner (2015, 152) korostaa sitä, ettei bibliodraama ole vain älyllistä ymmärtämistä tekstistä vaan erityisesti tekstin tulkintaa nykyaikaan.

⁴⁰⁹ Martin 2001, 9.

⁴¹⁰ Martin 2001, 35–36, 52–53.

⁴¹¹ Martin 2001, 38–48. Martin (2001, 43) viittaa Ulrich Bubenheimeriin, joka on kehittänyt erityisesti kertomustekstien analysointiin soveltuvan mallin. Analyysissa rajataan jakeittain kohtaukset ja niiden vaiheet, laaditaan luetteloita

Synkronisen lähestymistavan jälkeen diakroninen näkökulma nousee kiinnostavaksi. Rinnakkaisia tekstin rakenteita voidaan vertailla ja huomioida yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia.⁴¹² Yksi ja sama teksti mahdollistaa erilaisista näkökulmista ja lukuprosesseista käsin erilaisia lukutapoja ja tulkintoja.⁴¹³ Martinille bibliodraaman käytännön toiminta on ensisijaista ja teoria bibliodraamasta toissijaista. Teorian tehtävä on kriittisesti ja rakentavasti seurata ja muovata käytännön työskentelyä.⁴¹⁴ Martin aloittaa bibliodraamaprosessin aina tekstin teemaan liittyvällä kehotyöskentelyllä, ei koskaan tiedolla. Luovan näyttämötyöskentelyn jälkeen loppukeskustelussa on tilaa sekä sielunhoidolliselle että eksegeettiselle integroinnille.⁴¹⁵

Martin on käynyt joitakin kertoja Suomessa⁴¹⁶ ja tullut tutuksi suomalaisille ohjaajille kansainvälisissä seminaareissa. Sirkku Aitolehti sai omaan ohjaukseensa vaikutteita Martinilta:

Marcel Martin vaikutti minuun sikäli, että hän oli kiinnostunut myös yliopistoteologiasta, eikä eristänyt bibliodraamaa siitä.⁴¹⁷

Martinin harjoittama bibliodraamatyö Marburgin yliopiston käytännöllisen teologian laitoksella oli siis suomalaisille esikuvana siitä, että bibliodraama voi olla osa teologisen tiedekunnan opetusta.

4.3. Tim Schrammin narratiivinen eksegeesi

Hampurin yliopiston Uuden testamentin eksegetiikan emeritusprofessori Tim Schramm on Marcel Martinin ohella saksalaisia bibliodraaman uranuurtajia 1980-luvulta alkaen.⁴¹⁸ Schrammin mukaan historiallis-kriittinen tutkimus luo vierautta ja distanssia teksteihin, jotka eivät muutenkaan kerro nykyajan sosiaalisesta, poliittisesta tai henkisestä kontekstista.⁴¹⁹ Schramm pohtii eksegetiikan roolia draamaprosessissa: Kuuluuko eksegetiikka vain ohjaajan valmisteluvaiheeseen tai ryhmässä prosessin jälkikeskusteluihin? Mitä bibliodraamassa tarvittavaa eksegetiikka tarjoaa?⁴²⁰

paikan- ja ajanmäärittämisestä, henkilöistä, hahmoista ja rooleista, nimetään kommunikaation muodot (esim. kerronta, dialogi, sisäinen monologi) ja nimetään toiminnot.

⁴¹² Martin 2001, 38–40.

⁴¹³ Martin 2001, 45–46.

⁴¹⁴ Martin 2001, 11.

⁴¹⁵ Martin 2001, 10; 2005, 30.

⁴¹⁶ Martin on kouluttanut Suomessa ainakin vuosina 1989 ja 2008.

⁴¹⁷ Aitolehden haastattelu 22.1.2014. Martinin (2001, 11) mukaan bibliodraaman aineisto, metodit ja pohdinta eivät ole irrallaan käytännöllisen teologian klassisista kysymyksenasetteluista. Niillä on jatkuva yhteys uskonnonpedagogisiin, sielunhoidollisiin ja uskonnonpsykologisiin kysymyksiin, saarnaan ja jumalanpalvelukseen liittyviin kysymyksiin.

⁴¹⁸ Historiallis-kriittisen eksegetiikan lisäksi Schrammin (1992, 58–59; 2003, 9) tapaan tehdä bibliodraamaa on vaikuttanut kehotyöskentely, hahmoterapia ja psykologisena viitekehyksenä Themenzentrierte Interaktion (TZI), jossa keskeistä on käsiteltävä teema ja ryhmän vuorovaikutus. Tavoitteena on, että osallistujat voivat ryhmässä jakaa omia tunteitaan, ajatuksiaan, tietojaan ja tietämättömyyttään. Yksilön persoonallisella ja omaelämäkerrallisella tiedolla on arvoa ja merkitystä yksilölle, ryhmälle ja teemalle. Triangelin kolme osaa, yksilö, ryhmä ja teema (ICH, WIR, ES), ovat tasavertaisessa vuorovaikutuksessa.

⁴¹⁹ Schramm 1987, 118–119.

⁴²⁰ Barth, Schramm 1983, 168–171; Schramm 1987, 121.

Bibliodraamaksi työskentelyä voi kutsua vasta sitten, kun siinä on mukana kehotyöskentely, joka on keskeinen tulkinnan elementti. Draamassa teksti muutetaan ruumiinkielelle ja tekstistä syntyy liikettä.⁴²¹ Koska keho on alkuperäisin, pääasiallinen ja jatkuva tietoisuuden ja oppimisen lähde, ei pitäisi olla lainkaan hämmästyttävää, että ymmärtäminen on ruumiissa tapahtuva prosessi.⁴²² Kehotietoisuus on tietoisuutta omasta kehosta ja erilaisten vaihtoehtoisten liikkeiden ja asentojen kokeilemista.⁴²³ Kehon havainnointi ja liike ovat olennainen osa Schrammin ja hänen työparinsa kehopedagogi Ellen Kubitzan tapaa tehdä bibliodraamaa.⁴²⁴ Schramm erottaa yleisen kehotyöskentelyn ja erityisesti juuri tekstiin suuntautuvan kehotyöskentelyn (textbezogene Körperarbeit), jossa tekstin sanoja ja lauseita tulkitaan ruumiinkielellä.⁴²⁵ Ellen Kubitza ja Tim Schramm ovat yhdessä kirjoittaneet kirjan *Bibliodrama als lebendiger Gottesdienst* (2003). Siinä he käyttävät termiä 'Körperexegese'.⁴²⁶

Kehon ohella Schramm korostaa ryhmän merkitystä. Yhteisöllisyyden kokemus ja ryhmäprosessi on vahvaa erityisesti kaksivuotisissa bibliodraamakoulutuksissa.⁴²⁷ Valitessaan rooleja yksilö tekee omaa prosessiaan ryhmän sisällä. Juuri yhteisöllisyyden ja kokemusten jakamisen kautta ryhmässä voi olla terapeutisia elementtejä. Erityisesti Raamatun parantamiskertomuksien työstäminen on itsessään hyvää tekevää ja hoitavaa.⁴²⁸ Bibliodraamaa voi verrata jumalanpalvelukseen, jossa ryhmä toteuttaa saarnan. Bibliodraaman saarnatekstin tulkinta on yhteinen kokemus.⁴²⁹

Schramm piti Bad Segebergin kansainvälisessä bibliodraamakonferenssissa vuonna 1986 luennon aiheesta "Bibliodrama und Exegese".⁴³⁰ Schrammin mukaan bibliodraama ja eksegetiikka tarvitsevat toisiaan, eikä bibliodraamaa ilman eksegeesiä voi olla olemassa. Bibliodraama on ryhmässä tapahtuvaa tekstinselitystä, johon kuuluu eksegeettinen reflektio siinä missä

⁴²¹ Schramm 2003, 217.

⁴²² Schramm 1992, 61–62.

⁴²³ Kubitza und Schramm 2003, 12.

⁴²⁴ Kubitza und Schramm 2003, 63.

⁴²⁵ Schramm 2003, 221–222.

⁴²⁶ Kubitza und Schramm (2003, 100): "Strukturierte Körperübungen treffen manchmal so unmittelbar die Aussage eines Textes, oder anders formuliert, sie teilen so klar die Erfahrung mit, von der im Text die Rede ist, daß wir dann von 'Körperexegese' sprechen können." Siegfried Essen (2003, 75) puhuu samoin kehollisesta eksegetiikasta: "Bibliodrama ist also verkörpernde Exegesemethode, eine eigenständige Weise, einem Text zu begegnen und ihn zu verstehen."

⁴²⁷ Schramm vertaa ryhmässä koettua yhteyttä siihen, mitä Paavali kirjoittaa Roomalaiskirjeessä (12:1–3). Kubitza und Schramm 2003, 10.

⁴²⁸ Schramm 1992, 57–84.

⁴²⁹ Schramm 1987, 126; Kubitza und Schramm 2003, 9–10. 80-luvulla Schramm puhui bibliodraamasta saarnana, jossa saarnaajana ei ole vain yksilö vaan "täysi-ikäinen seurakunta". Schramm kirjoitti yhdessä työparinsa Ellen Kubitzan kanssa kirjan, jossa he kuvailevat omaa tapaansa työskennellä ja jossa bibliodraama on kuin elävää jumalanpalvelusta. Kirjan nimi on *Bibliodrama als lebendiger Gottesdienst* (2003).

⁴³⁰ Esitelmä on julkaistu teoksessa *Bibliodrama* (1987), jonka toimittajina ja artikkelien kirjoittajina toimivat Bad Segebergin kansainvälinen bibliodraamakonferenssiin osallistuneet bibliodraaman uranuurtajat Kiehn, Laeuchli, Langer, Martin, Passauer, Schramm, Spiegel ja Teichert.

sielunhoidollis-terapeuttinenkin aspekti.⁴³¹ Eksegetiikalla on paikkansa dramatisointia seuraavissa jälkikeskusteluissa.⁴³² Eksegetiikan avulla tekstistä tiedetään sen paikka, aika, kirjoittaja, ensimmäiset kuulijat ja tekstin vaikutukset. Eksegetiikalla on pitkä kokemus kysymysten esittämisestä tekstille.⁴³³ Bibliodraamassa näyttämöllis-kehollinen ymmärtäminen tapahtuu ryhmässä tässä ja nyt. Objektiivinen tekstin analyysi kuuluu myöhempään vaiheeseen.⁴³⁴

Räisänen kommentoi Schrammin esitystä.⁴³⁵

Schramm ymmärtää eksegeesin niin avarasti, että siihen kuuluu sellainen ”narratiivinen eksegeesi”, jota edustavat esim. Thomas Mannin Joosef-romaanit ja muut kaunokirjalliset tuotteet, jotka menneisyyttä kuvatessaan aina puhuvat tarkoituksellisesti myös nykyajasta. Schramm myöntää avoimesti allegoriselle tulkinnalle oikeutuksen. – – Hänen suhteensa historiallis-kriittiseen tutkimukseen on ambivalentti. Hän liittyy niihin, jotka valittavat tutkimuksen luoneen liian suuren etäisyyden tekstien ja nykyhetken välille; tekstit on pantu avuttomina potilaina leikkauspöydälle analysoitaviksi sen sijaan että ne olisivat keskustelupartneri.⁴³⁶

Räisänen mukaan ongelma ei niinkään ole se, että eksegeetit jättävät tekstit kauas menneisyyteen vaan pikemminkin se, että he liian nopeasti siirtyvät tekstistä nykyaikaan.⁴³⁷ Raamatun aktualisoinnissa Räisänen korostaa dialogia tekstin ja lukijan välillä. Dialogia ei voi luonnollisestikaan syntyä, ellei tekstiä tunneta.⁴³⁸

Schramm kirjoittaa narratiivisesta eksegeesistä (Narrative Exegesen), joka ei jätä tekstiä välimatkan päähän, vaan asettaa tekstin uudelle näyttämölle. Narratiivinen eksegeesi valaisee tekstin taustoja ja selvittää henkilöiden toimintaa ja tunteita. Siinä kertomusta luodaan eteenpäin muun muassa haastatteleamalla tekstin päähenkilöitä tai keitä tahansa roolihenkilöitä, joiden näkökulmasta teksti kerrotaan uudestaan.⁴³⁹ Schrammin esittämä narratiivinen eksegeesi on tekstin aukkokohtien täydentämistä ja kertomuksen jatkamista. Se ei ole niinkään dialogia tekstin kanssa vaan Raamatun kertomuksen luomista ryhmäläisen ”omaksi kertomukseksi” tulkitsemalla tekstiä omista kokemuksista käsin.⁴⁴⁰

Tim Schrammilla ja erityisesti hänen esitelmällään ”Bibliodrama und Exegese” oli välillinen vaikutus eksegetiikan ja bibliodraaman yhteistyön kehittämiseen Suomessa. Esitelmän

⁴³¹ Schramm 1987, 116.

⁴³² Schramm 1987, 131. Räisänen kirjoittaa myös, että eksegeettinen tietous toimii refleктоivana keskusteluna ryhmässä draamatyöskentelyn jälkeen. Lisäksi hän huomauttaa, ettei em. saksalaisessa bibliodraamateoksessa anneta yhtään esimerkkiä bibliodraamaan liitetystä jälkikeskustelusta. Räisänen 1989, 239; 2007, 2.

⁴³³ Barth, Schramm 1983, 165–167; Schramm 1987, 121–122.

⁴³⁴ Schramm 2003, 218–221.

⁴³⁵ Kommentointi perustuu Tim Schrammin Bad Segebergissä 1986 pitämään em. esitelmään ”Bibliodrama und Exegese”.

⁴³⁶ Räisänen 1989, 237.

⁴³⁷ Räisänen 1989, 237. Ks. lisää tätä keskustelua *Teologinen Aikakauskirja* 94, 235–240.

⁴³⁸ Aitolehti tuo esille tavallaan samaa asiaa kertoessaan, että bibliodraamaohjauksen lopettamiseen vaikutti myös hänen muuttonsa Viroon, jossa Raamatun tekstejä ei tunneta riittävästi uuden tulkinnan tekemistä ajatellen. Aitolehden haastattelu 22.1.2014.

⁴³⁹ Schramm 2003, 109.

⁴⁴⁰ Schramm 2003, 113.

kuuleminen ja Schrammin tapaaminen Bad Segebergissä innosti Sirkku Aitolehteä miettimään draaman ja yliopistoeksegeetiikan yhdistämistä Suomessa, jossa bibliodraama oli vasta syntymässä.⁴⁴¹

4.4. Eksegeettinen tutkimus suhteessa bibliodraamaan

4.4.1. Historiallis-kriittisestä paradigmasta hermeneuttiseen paradigmaan

Kun bibliodraama alkoi kehittyä menetelmänä, eksegeetiikan tieteenalan paradigma oli vallitsevasti historiallis-kriittinen raamatuntutkimus. Tutkimusalan kysymyksenasettelut, menetelmät (tekstikritiikki, kirjallisuuskritiikki, muotohistoria ja redaktorihistoria/redaktiokritiikki), teoreettiset mallit ja käytänteet muodostivat selvärajaisen kokonaisuuden, josta esimerkkinä on Riekkisen ja Veijolan metodioppi *Johdatus eksegeetikkaan* (1986).⁴⁴² Bibliodraaman kentällä erityisesti saksalaisten ohjaajien kritiikki suuntautui tieteelliseen raamatuntutkimukseen juuri historiallis-kriittisten metodien vuoksi. Yliopisto-opetus sai aikaan opiskelijoissa etäisyyden ottamista Raamatun teksteihin. Koska hermeneuttinen aktualisointi puuttui, kirkossa nuoret papit kokivat vaikeaksi ajankohtaistaa tekstejä saarnoissaan.⁴⁴³

Historiatieteessä Raamatun tekstejä lähestytään tietyissä historiallisissa olosuhteissa syntyneinä dokumentteina. Tutkimuksessa saadaan tietoa syventymällä käsikirjoitustraditioihin. Hermeneuttiseen kysymykseen tekstin merkityksestä nykyajalle päästään historiallisen työstämisen jälkeen. Tekstin aktualisoivaan vaiheeseen kuului myös 80-luvulla teologinen asiakritiikki, mutta esimerkiksi Wille Riekkinen kirjoitti vuonna 1986 *Teologisessa Aikakauskirjassa*, että tehtävänsä puolesta teologinen asiakritiikki sijoittuu luontevimmin systemaattisen ja käytännöllisen teologian alueille. Eksegeetiikan teologinen tehtävä on esittää kokonaiskuva Vanhan ja Uuden testamentin kirjoitusten sisältämistä teologisista ajatuksista.⁴⁴⁴

Tämän tutkimuksen kannalta on oleellista huomata, että eksegeetiikan menetelmät ja kysymyksenasettelut ovat laajentuneet olennaisesti bibliodraaman kolmikymmenvuotisen historian aikana. Uudet kysymyksenasettelut – kuten tekstikeskeiset, ideologiakriittiset ja sosiaalitieteelliset lähestymistavat – soveltuvat bibliodraaman hermeneuttisiin ilmiöihin. Kari Syreeni on käsitellyt

⁴⁴¹ Ks. jäljempänä. Seminaariin osallistunut Aitolehti keskusteli Schrammin mahdollisuudesta vieraillla Suomessa, mutta jo kotimatalla Aitolehdelle syntyi ajatus, ettei bibliodraamaan ole tarpeen kutsua eksegeettejä ulkomailta, kun heitä on kotimaassakin. Aitolehden sähköposti 24.11.2003.

⁴⁴² Eksegeetiikan klassiset metodit ovat luovuttamattomia perustyökaluja tieteellisessä raamatuntutkimuksessa. Raamatun alkukielinen tekstitutkimus on kriittisen raamatutieteen perusta ja lähtökohta. Vaikka historiallis-kriittinen metodi voitiin aikoinaan kuvata neljänä osa-alueena, todennäköisenä pidettiin, että tulevaisuudessa kehitetään uusia tutkimusmenetelmiä. Ks. esim. Riekkinen & Veijola 1983, 3; Kiilunen 1997, 15, 26; Räisänen 2013, 412–413.

⁴⁴³ Martin 2007, 44–77, 141.

⁴⁴⁴ Riekkinen 1986, 245–246. Riekkinen (1986, 245) kirjoittaa: ”Vasta eksegeetiikan historiallisen tehtävän jälkeen on nimittäin mielekästä esittää aktualisointikysymys: mitä *merkitystä* Raamatun tekstien sanomalla on tänään? Tähän hermeneuttiseen selvittelyyn kuuluu myös teologinen asiakritiikki. Tässä toisessa vaiheessa, joka tehtävänsä puolesta kuuluu luontevimmin systemaattisen ja käytännöllisen teologian alueille, tähdätään jo julistukseen tässä ja nyt.”

eksegetiikan tutkimushistoriallista kehityskulkua periaatteellisesti artikkelissaan ”Mitä historiallis-kriittisen tutkimuksen jälkeen?” Eksegetiikan kenttä on laajentuessaan muuttunut pirstaleisemmaksi. Historiallis-kriittisen näkökulman rinnalle on 1990-luvulta alkaen omaksuttu menetelmiä muun muassa kirjallisuustieteestä, antropologiasta, sosiologiasta, psykologiasta, sosiaalipsykologiasta ja kognitiotieteestä. Erilaiset kontekstuaaliset näkökulmat, kuten vaikutushistoria, kontekstuaalinen teologia, feministinen kritiikki ja sukupuolisuuden tutkimus ovat tulleet esiin.⁴⁴⁵ Syreeni kuvaa tilannetta niin, että eksegetiikan ”talo” on saanut lisäkerroksen: ”Vanha paradigma toimii vielä ’pohjakerroksen’ huoneissa, mutta taloa on remontoitu lisäämällä yläkertaan uusia huoneita. – – osa [asukkaista/tutkijoista] viihtyy pohjakerroksessa, osa yläkerran laajemmissa maisemissa. Yhä useammat asioivat sujuvasti molemmissa kerroksissa aina tarpeen mukaan.”⁴⁴⁶ Räisäsen mukaan ”klassinen historiallinen raamatuntutkimus on avoin kaikille kriittisille näkökulmille, myös moraaliselle kritiikille. Klassista paradigmaa on avarrettava, mutta syrjäyttää sitä ei tarvitse.”⁴⁴⁷

Uusista tutkimusmenetelmistä on luotu uusia synteesejä tavoitteena ryhmitellä menetelmiä suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Historiallis-kriittiset työkalut ovat edelleen korvaamattomia, kun Raamatusta tai muista antiikin teksteistä tutkitaan tekstien syntyhistoriaa ja tekstien heijastamaa sosiaalista ja historiallista todellisuutta. Uudet lähestymistavat, jotka soveltavat esimerkiksi psykologian ja sosiologian nykyajassa kehitettyjä malleja antiikin ilmiöihin, muistuttavat tekstin vaikutus- ja reseptiohistorian jatkumisesta Raamatun jälkeen. Menneisyyttä voidaan ymmärtää nykyhetkestä käsin. Tulkitsija on merkittävä osa tulkintaprosessia. Hermeneutiikan lähtökohta on, että tulkinta tapahtuu aina objektin ja subjektin välillä. Syreeni ehdottaa, että eksegetiikan uusi paradigma olisi hermeneuttinen.⁴⁴⁸ Bibliodraamasta voidaan puhua hermeneuttisena prosessina, jossa tekstin ja tulkitsijan välinen suhde on keskeinen. Ryhmän ja tekstin vuorovaikutuksessa tekstit sisäistyvät voimakkaasti osaksi ryhmäläisten omaa maailmaa.⁴⁴⁹ Martti Nissinen kirjoittaa tutkijan subjektiivisuudesta: ”Menneen ajan rekonstruktio tapahtuu aina siinä todellisuudessa, jossa tutkija ja tutkijayhteisö elävät, ja tämä vaikuttaa sekä kysymyksenasetteluun, tutkimusmenetelmiin että

⁴⁴⁵ Luomanen, Jokiranta, Latvus, Weissenberg & Yli-Karjanmaa (toim.) 2016, ”Eksegetiikanmenetelmien oppimisympäristö”. www.helsinki.fi/teol/pro/emo. Viitattu 18.1.2017; Luomanen & Hakola 2007, 73–74.

⁴⁴⁶ Syreeni –, ”Mitä historiallis-kriittisen tutkimuksen jälkeen?” www.helsinki.fi/teol/pro/emo. Viitattu 3.5.2018.

⁴⁴⁷ Räisänen 2006, 174.

⁴⁴⁸ Syreeni –, ”Mitä historiallis-kriittisen tutkimuksen jälkeen?” www.helsinki.fi/teol/pro/emo. Viitattu 3.5.2018; 2013, 33–34.

⁴⁴⁹ Vrt. Nissinen (2009, 562–563): ”Tutkija ja lähteet ovat eri asemassa sikäli, että tutkija on prosessin ainoa subjekti. Lähteet ovat tutkimuksen kohteita – ne eivät puhu eivätkä kuuntele, vaan antautuvat tutkijan subjektiivisen prosessin välineiksi. Lähteet ovat olemassa tutkijasta riippumatta, ja tutkija on aina niihin nähden ulkopuolinen. Tulkinnallisessa suhteessa lähteet kuitenkin samalla myös sisäistyvät osaksi tutkijan omaa maailmaa. Tutkijan ja lähteen välillä vallitsevalla toiseudella on siis samanaikaisesti sekä objektiivinen että subjektiivinen ulottuvuus.”

tuloksiin.”⁴⁵⁰ Bibliodraaman prosessissa ryhmäläisten elämäntodellisuudet ovat aina läsnä, koska omat kokemukset, tunteet ja ajatukset ovat välttämätön osa roolityöskentelyä.

Kari Syreenin ideoima ”kolmen maailman malli”⁴⁵¹ konkretisoi tekstien etäisyyttä ja toiseutta suhteessa nykylukijaan. Kolme maailmaa ovat tekstin sisäinen maailma, symbolinen maailma ja konkreettinen maailma. Jokainen teksti on historia- ja kulttuurisidonnainen kulttuurituotos.⁴⁵² Tämä soveltuu psykodraaman morenolaiseen ajatteluun valmiiksi tulevasta luovuuden tuotoksesta, kulttuurisäilykkeestä.⁴⁵³ Hermeneuttisessa mallissa ”konkreettinen maailma on kuvailtavissa fysikaalisten, kemiallisten ja muiden luonnontieteellisten ilmiöiden avulla”. Symbolisen maailman rakenteet ovat näkymättömiä, mutta arkitodellisuudessa ja tekstissä läsnä olevia sosiaalisia, psykologisia ja kognitiivisia prosesseja. Ideologisen tason ohella se sisältää ”koko arkitodellisuuden symbolisen kirjon: käyttäytymisnormit, tottumukset, asioiden normaalien yhteyksien ymmärtämisen”. Tekstimaailma on kuvailtavissa ja analysoitavissa esimerkiksi retorisen, narratiivisen tai tyylillisen analyysin keinoin.⁴⁵⁴ Bibliodraamassa ollaan kiinnostuneita tekstin konkreettisesta maailmasta eli konkreettisesta sosiaalisesta, historiallisesta ja uskonnollisesta todellisuudesta tekstissä ja tekstin syntyhistoriassa. Bibliodraamaohjaajat ovat kiinnostuneita saamaan eksegeeteiltä tietoa tekstin historiallisesta todellisuudesta ”sellaisena kuin se oli”. Draamatyöskentelyssä tulee näkyväksi myös tekstin sisältämä ideologia ja kulttuuri, jonka jäsentämiseksi tarvitaan ymmärrystä tekstin symbolisesta tasosta. Heikki Räisänen eksegeetiikan asiantuntijana bibliodraamaryhmissä toimiessaan ilmaisi vahvasti tekstin ideologisia näkökulmia sekä Raamatun vaikutushistoriaa. Räisänen näkemys oli, että bibliodraamassa harjoitetaan moraalista kritiikkiä.⁴⁵⁵

Petri Luomasen ja Raimo Hakolan mukaan Raamatun kertomusten ja lukijoiden suhdetta hyödyntävissä ajankohtaistavissa tulkintavoissa kuten bibliodraamassa ”ihmiset voivat tarkastella historiaansa, nykyisyytään ja tulevaisuuttaan raamatullisen perinteen valossa.” Ajankohtaistava tulkinta ei ole ristiriidassa historiallisen tutkimuksen kanssa, jos alkuperäistä tekstin kontekstia ja merkitystä ei unohdeta.⁴⁵⁶ Jos tekstin historiallista kontekstia ja siihen mahdollisesti sisältyviä ongelmia ei huomioida, vaan tulkinta tapahtuu täysin lukijan/kuulijan/katselijan omista lähtökohdista ja odotuksista käsin, hermeneuttinen prosessi jää vajaaksi.⁴⁵⁷ Eila Helander kirjoittaa

⁴⁵⁰ Nissinen 2009, 560.

⁴⁵¹ Syreeni 1999, 112–116; 2013, 33–52.

⁴⁵² Syreeni 2013, 40–42. Syreeni (2013, 41) huomauttaa, ettei mallia pidä sekoittaa Paul Ricoeurin innoittamaan ja eksegeettisessä kirjallisuudessa esiintyvään kolmijakoon: tekstin takana, tekstissä ja tekstin edessä oleva maailma.

⁴⁵³ Ks. tämän tutkimuksen luku 2.3.2. Spontaanisuus ja luovuus.

⁴⁵⁴ Syreeni 1999, 112–116; 2013, 41–43.

⁴⁵⁵ Ks. tarkemmin tämän tutkimuksen luku 4.6. Moraalinen kritiikki.

⁴⁵⁶ Luomanen & Hakola 2007, 83.

⁴⁵⁷ Luomanen 2017, 15.

lukijan samaistumisesta tekstin henkilöihin ja heidän elämäntilanteisiinsa: ”Raamattu tarjoaa ainekset, joiden avulla ihmiset voivat järjestää oman ja yhteisönsä elämäntilannetta. Sekä teologien kontekstuaalisissa Raamatun tulkinnoissa että ihmisten omasta elämäntilanteesta nousevissa tulkinnoissa tulee esille, miten Raamatun teksteille annetaan ihmisten elämäntilannetta selittävä merkitys.”⁴⁵⁸ Bibliodraamassa teksti auttaa lukijaa tarkastelemaan itseään, mutta ajattelen suunnan olevan myös toisinpäin. Kun omaa elämää pohtii tekstin äärellä, tekstistä voi syntyä uutta tulkintaa.

Bibliodraamassa korostuu kunkin osallistujan oma suhde tekstiin. Sen ei tarvitse olla muuttumaton eikä se sitä useinkaan prosessin keskellä ole. Työskentelyn alussa käydään läpi tekstiin liittyviä odotuksia ja lopussa pohditaan, miten suhde tekstiin on muuttunut. Petri Luomanen on kehittänyt raamattukeskustelun pohjaksi ’telttamallin’, jossa raamatuntulkintaa tehdään kertomuksen, dogman, etiikan ja rituaalin tulokulmista käsin. Tavoitteena on keskittyä uskontoon toiminnallisena kokonaisuutena ja tarkastella raamatuntulkintaa tekevää yhteisöä ja identiteettiin vaikuttavia tekijöitä.⁴⁵⁹ Luomanen kirjoittaa: ”Telttametaforan tarkoituksena on kuitenkin kuvata ensisijaisesti yhteisön muodostumista ja ennen kaikkea niin, että eri tavoin kokevat ihmiset voisivat kaikesta huolimatta kohdata toisensa yhteisessä tilassa.”⁴⁶⁰ Bibliodraamassa lähestymiskulma toisten ryhmäläisten kohtaamiseen ja keskusteluun tapahtuu ensisijaisesti kertomusten kautta. Draaman näyttämötyöskentely sisältää myös rituaaleja, jos roolityöskentely käsitetään toistuvana käyttäytymismallina.⁴⁶¹ Bibliodraamassa etiikan ja dogman kysymykset nousevat esille tekstin, draamatyöskentelyn ja yhteisen prosessoinnin pohjalta.

Bibliodraamassa tekstin tapahtumiin eläydytään niin kuin ne olisivat omia tapahtumia. Tekstin sisälle roolien kautta astuttaessa kysytään tekstin merkitystä itselle. Kysymyksiin ei ole etukäteen teologisia valmiita vastauksia, vaan tekstiä sisäpuolelta lukiessa on mahdollista etsiä itse merkityksiä.⁴⁶² Projisoidessa tekstin sisälle elämäntilanteita, kokemuksia ja tunteita, ryhmäläisellä on koko ajan kaksoistietoisuus omasta ja tekstin todellisuudesta. Tekstin tulkinnasta puhuminen edellyttää bibliodraamassakin sitä, että teksti koetaan yhtä aikaa erillisenä omasta identiteetistä ja

⁴⁵⁸ Helander 2003, 149.

⁴⁵⁹ Ks. lisää Luomanen 2017, 11–34.

⁴⁶⁰ Luomanen 2017, 30. Syreenin mukaan Luomasen ideoima telttametafora kutsuu keskustelemaan paremminkin kirkon identiteetistä ja sen elementeistä kuin käymään teltan sisällä raamattukeskustelua. Malli kuvaa yleisellä tasolla, mitä uskonto on ja mistä elementeistä se koostuu. Malli on sosiologinenkin, koska neljä nurkkaa rajaavat ja määrittävät uskonnollisen ryhmän identiteetin; ”teltan sisäpuolella ovat ne, jotka samastuvat ryhmään”. Syreeni 2017, ”Teltan lämmössä, katedraalin juurella” <http://www.vartija-lehti.fi/> Viitattu 5.5.2018.

⁴⁶¹ Vrt. Theissen (1999, 2–4) ja Luomanen (2017, 23–24). Luomanen määrittelee rituaalin viitaten Theissenin teokseen *A Theory of Primitive Christian Religion*: ”Rituaalit ovat toistuvia käyttäytymismalleja, jotka murtavat arkipäiväisen elämänrytmin ja kuvaavat myyttien edellyttämää toisenlaista todellisuutta. Rituaalit koostuvat kolmesta osasta: sanoista, teoista ja objekteista. Sanojen avulla tekoihin liittyy symbolinen merkitys, ja ne saavat näin lisäarvoa.”

⁴⁶² Bobrowski 1991, 2–3.

ytä aikaa mahdollisena kohdata sekä sisä- että ulkopuolelta.⁴⁶³ Outi Lehtipuu ja Hanne von Weissenberg kirjoittavat Raamatun tekstien merkityksellisyydestä nykylukijalle: ”Miten Raamatun nykylukijat tulkitsevat satoja, jopa tuhansia vuosia vanhoja tekstejä niin, että ne ovat heille merkityksellisiä? Raamatun tekstin tulkinta ei synny tyhjiössä, vaan yksilön tulkintaa ohjaavat erilaiset tulkintakaanonit – tavat joilla Raamatun teksteille annetaan merkityksiä.”⁴⁶⁴ Voisiko bibliodraaman liittää tähän tulkintakaanoniin?

Dialogi tekstien kanssa ei tähtää entuudestaan tuttujen asioiden kertaamiseen ja emotionaalisesti omaksuttujen asenteiden vahvistamiseen vaan kohtaamiseen, josta saattaa seurata käsitysten ja asenteiden tarkistamista. Tekstille esitettävät kysymykset vaikuttavat siihen, millaisia vastauksia teksti antaa. Eksegeettinen työskentely tai bibliodraama voi johtaa siihen, että osallistuja joutuu työstämään omia tai kirkon dogmeja. Samoin kuin raamatuntutkijan, myös bibliodraamaohjaajan tulee olla tietoinen omista lähtökohdistaan. Taustasta riippuen jokaisella on tietty ennakkokäsitys, ”esiymmärrys”, joka saattaa poiketa paljonkin muiden ryhmäläisten käsityksistä. Räisänen kirjoittaa kokemuksesta raamatuntulkinnan avainkäsitteenä: ”Raamattu kertoo tradition ja kokemuksen vuorovaikutuksesta tietyssä ympäristössä, tietyissä vaihtuvissa tilanteissa. Se kertoo kokemusten tulkinnasta sekä tulkittujen ja muisteltujen kokemusten vaikutuksista.”⁴⁶⁵ Räisänen kuvaama tekstin ja lukijan prosessi perustuu hänen kehittämäänsä dynaamiseen malliin, joka alunperin oli nelivaiheinen. Raamattu sisältää tuokiokuvia värikkäästä prosessista, jota luonnehtivat ”sellaiset termit kuin traditio, kokemus, tulkinta, todistus. Raamattu on kokoelma traditioita, jossa heijastuvat yhä uudet kokemukset, todistukset kokemuksista, tradition ja kokemusten tulkinnat.”⁴⁶⁶ Myöhemmin malli muotoutui kolmivaiheiseksi eteenpäin vieväksi ketjuksi traditio–kokemus–tulkinta. Uskonnollisen tradition avulla ei kyetä selittämään kaikkia kokemuksia Raamatun tekstien äärellä, vaan joskus kokemus⁴⁶⁷ voi olla niin voimakas tai ristiriidassa tradition kanssa, että traditiota on tulkittava uudella tavalla. Kokemukset voivat kyseenalaistaa perityn tradition. Tällöin traditiota on joko tulkittava uudelleen tai muokattava. Vähitellen uudet tulkinnat vakiintuvat traditioksi, jonka uudet kokemukset jälleen kyseenalaistavat, ja prosessi jatkuu. Räisänen näkemys oli, että kaikkia Uuden testamentin kirjoituksia voidaan

⁴⁶³ Vrt. Syreeni (1995, 15), joka kirjoittaa yleisen hermeneutiikan lähtökohdista: ”Tulkinnasta voidaan puhua vasta, kun tulkitsija kohtaa tekstin erillisenä identiteettinä, *toisena* ja siten enemmän tai vähemmän *vieraana* identiteettinä. Näin identiteetti on elimellisessä yhteydessä *sisä- ja ulkopuolisuuden* problematiikkaan.”

⁴⁶⁴ Lehtipuu & von Weissenberg 2017, 58.

⁴⁶⁵ Räisänen 1987, 377.

⁴⁶⁶ Räisänen 1984, 141.

⁴⁶⁷ Räisänen (1984, 141) avaa sanan kokemus moninaisuutta: ”Sana ei viittaa vain karismaattisiin tai muihin ”uskonnollisiin” elämyksiin, vaan myös esim. näköpiirin avartumiseen. Kokemuksiin kuuluvat myös muuttunut maailmankuva ja ihmiskuva, näkemys yhteiskunnallisesta todellisuudesta jne. Myös historiallinen raamatuntutkimus kuuluu meidän merkittäviin kokemuksiimme; klassisen raamatullisen mallin soveltaminen tänään merkitsee tradition tulkintaa myös *tämän* kokemuksen valossa.”

kuvata tradition, kokemuksen ja tulkinnan vuorovaikutuksena. Raamattua on aina tulkittu ja tulkitaan koko ajan uudelleen tulkitsijan ajattelun ja kokemusten valossa.⁴⁶⁸ Nykyhetkestä lähtevä uusi tulkinta on ohjannut tekstien käsittelyä ”niin kirkossa kuin juutalaisessa uskonyhteisössä, niin Raamatun kokoamisen jälkeen kuin jo Raamatun heijastaman kehitysprosessin sisällä”.⁴⁶⁹ Raamatullisessa traditiossa itsessään esimerkiksi Jerusalemin tuho ja Babylonian eksiili 587 eaa. aiheuttivat uskonnollisen ajattelun uudelleentulkinnan.⁴⁷⁰ Deuteronomistinen teologia syntyi traumaattisten kokemusten seurauksena.

Bibliodraamassa Raamattua luetaan monikerroksellisesti kokemuksen ja ajattelun valossa. Ryhmäläiset pääsevät kokemaan tekstin tapahtumat rooleista käsin ja dialogia käydään kokemusten – ryhmäläisten ja tekstin sisältämien – välillä. Bibliodraamaan soveltuu hyvin Räisäsen malli, joka kuvaa tulkitsijan ajatusmaailman kehitysprosesseja. Bibliodraamassa tekstin tulkinnan teorian taustalla on psykodraaman ja Jacob Morenon käsitys luovuudesta, joka perustuu prosessiin spontaaniuden, luovuuden, kulttuurisäilykkeen, virittymisen ja jälleen uuden spontaaniuden kiertokulusta. Räisäsen malli traditio-kokemus-tulkinta pohjautuu vastaavaan pysyvyyden ja muuntuvuuden sekä uuden syntymisen ja virtaavuuden ajatteluun.

4.4.2. Eksegeettisten menetelmien soveltuvuus bibliodraamaaprosessiin

Bibliodraamaohjaaja soveltaa joko tietämättään tai tiedostaen jollain tasolla historiallis-kriittisiä metodeja valmistautuessaan ryhmätyöskentelyyn. Tekstikritiikkiin⁴⁷¹ hän ottaa kantaa valitessaan tekstiä ja käännöstä ryhmän käyttöön. Suunnitellessa draamatekstin rajausta ohjaaja sivuaa kirjallisuuskritiikkiä⁴⁷². Kun ohjaaja pohtii näyttämölle asetettavia kohtauksia, hän väistämättä joutuu tutkimaan tekstin dispositiota ja kerroksellisuutta. Tekstin myöhemmät lisäykset voivat olla draamassa yhtä keskeisiä kuin tekstistä kuorittu varhaisempi ydinosi. Toisaalta tietoisesti voidaan rajata tekstistä pois kirjallisuuskriittisesti tutkitut lisäykset. Vaihtoehtona on ohjata bibliodraamaa niin, että vertailee eri tekstimuotoja. Esimerkiksi mitä vaikutusta draaman sisältöön on, jos Ruutin kirjan tapahtumat sijoittaa tuomarien aikaan verrattuna siihen, että jättää ajanmääreen pois.⁴⁷³

⁴⁶⁸ Räisänen 1972, 73–86; 1984, 140–142; 1987, 377–390; 1989b, 14–33; 2001, 215–226; 2013, 422; 2014, 57–59; Luomanen, Lehtipuu & Merenlahti 2010, 54; Huttunen 2017, 12–17. Räisänen (1995, 151, 156) kirjoittaa: ”Jonkin tradition suojassa on jokainen kasvanut; johonkin traditioon jokainen on sosiaalistettu. Sitä perinnettä me työstämme varmaan koko elämän ajan. Ellemme työstä, se ohjaa meitä tiedostamattamme. – – Tradition ja uusien löytöjen vuorovaikutus jatkuu loputtomana ja yllätysten täyttämänä prosessina.”

⁴⁶⁹ Räisänen 1988, 34.

⁴⁷⁰ Räisänen 2001, 217.

⁴⁷¹ Tekstikritiikissä alkuperäinen teksti pyritään rekonstruoimaan säilyneen käsikirjoitusmateriaalin perusteella niin pitkälle kuin mahdollista.

⁴⁷² Kirjallisuuskritiikissä pyrkimys on löytää tekstin eri kehitysvaiheita, aineksia ja kerrostumia, tutkia tekstin yhtenäisyyttä/pirstaleisuutta.

⁴⁷³ ”Siihen aikaan, kun tuomarit tuomitsivat” (Ruut 1:1aα) on yllättävä ajanmääre, sillä vaikka Ruutin kirjassa on juridinen näyttämö (portti luvussa 4), ei tekstissä esiinny yhtään tuomaria eikä verbiä tuomita. Zenger 1986, 14.

Tekstin kirjallinen muoto on yhteydessä tekstin heijastamaan sosiaaliseen tilanteeseen. Muotohistorian idea on päätellä tekstin muodosta sen käyttöyhteys (Sitz im Leben). Tietty sosiokulttuurinen tilanne tuottaa tekstin kirjallisen lajin ja muodon. Bibliodraamassa ohjaaja voi olla kiinnostunut tekstin estetiikasta, yksittäisistä erikoisista ja toistuvista avainsanoista tai tekstin taustalla olevan yhteisön tavasta käyttää tekstiä. Selvimmin bibliodraamaohjaaja hahmottaa tekstin lajeista rukoustekstit ja niiden käyttöyhteudet hartauselämässä. Vertaillessaan eri evankeliumien tekstejä keskenään ohjaaja hahmottaa kunkin evankelistan omaa profiilia.⁴⁷⁴ Redaktiokritiikissä teoksen nykyinen muoto kertoo ensisijaisesti kokoonpanijan työstä: redaktorin ideologisista pyrkimyksistä, lähteaineistojen käytöstä, kirjallisten tekniikoiden käytöstä ja redaktorin asemasta omassa yhteisössään.⁴⁷⁵ Redaktiokriittisessä tutkimuksessa esimerkiksi Uuden testamentin evankelistoja pidetään itsenäisinä ajattelijoina, joiden työskentelyä ohjasivat heidän omat teologiset näkemyksensä.⁴⁷⁶ Redaktiokriitikot kiinnittivät huomiota taustayhteisöihin ja näiden välillä esiintyviin tai uumoiltuihin konflikteihin. Myöhempi sosiaalitieteellinen näkökulma eksegetiikkaan edellyttää redaktiokriittistä tutkimusta. Räisäsen mukaan sosiaalitieteellinen ja kirjallisuustieteellinen analyysi voidaan ymmärtää redaktiokriittisen analyysin luontevaksi kehittelyksi. Esimerkiksi kysymys siitä, millaisia merkityksiä Raamatun kertomukset välittävät ja millaista ideologiaa ne haluavat edistää, on Räisäselä redaktiokriittinen korostus,⁴⁷⁷ jota hän piti esillä myös bibliodraamaryhmissä.

Historiallis-kriittinen tutkimus on korvaamatonta, kun tekstistä kysytään historiallisia kysymyksiä. Ongelmana on, että tekstien takana olevasta konkreettisesta historiallisesta todellisuudesta tai yhteisöistä, joissa tekstit ovat syntyneet, eksegetiikankin avulla tiedetään hyvin vähän.⁴⁷⁸ Täydellisen ja eksaktin kuvan luominen menneisyydestä on mahdotonta.⁴⁷⁹ Etäisyys Raamattuun on ajan ja erilaisuuden etäisyyttä. Osa Raamatussa on omaan aikaansa sitoutunutta ja vanhentunutta, osa yleispätevää ja ajatonta. Tekstin tavoite on joko tietyn informaation

⁴⁷⁴ Bibliodraamaa ohjattaessa huomaa usein sen, että varsinkin ensimmäistä kertaa draamaan osallistujilla ei ole käsitystä evankeliumien erilaisista Jeesus-kuvista. Saksalainen bibliodraamaohjaaja Klaus-Werner Stangier (1997, 57, 59) kertoo, ettei hän lähesty bibliodraamassa tekstiä eksegeettisesti, mutta silti hän huomioi sen, että jokaisella kirjoittajalla ja tekstin redaktorilla on omat teologiset positiot ja näkemykset esimerkiksi UT:ssa omat vastaukset siihen, kuka Jeesus oli.

⁴⁷⁵ Eksegetiikan klassista metodeista ks. tarkemmin, esim. Riekkinen & Veijola 1983; Kiilunen 1997, 17–25.

⁴⁷⁶ Luomanen, Jokiranta, Latvus, Weissenberg & Yli-Karjanmaa (toim.) 2016, ”Eksegetiikan menetelmien oppimisympäristö”. www.helsinki.fi/teol/pro/emo. Viitattu 18.1.2017; Hakola 2017, 92.

⁴⁷⁷ Räisänen 2013, 413.

⁴⁷⁸ Hakola 2017, 98. Hakola huomauttaa: ”Viimeaikaisessa tutkimuksessa on suhtauduttu yhä kriittisemmin pelkästään evankeliumien kertomusten perusteella tehtyihin, usein melko pitkälle meneviin teorioihin yksittäisten kristillisten yhteisöjen historiasta. Kasvanut ymmärrys esimerkiksi evankeliumien kertomusten juonen sommittelusta, henkilökuvauksessa toistuvista kaavamaaisista piirteistä tai sellaisten kirjallisten ilmaisukeinojen kuten ironian käytöstä ei ole tehnyt ainakaan aiempaa helpommaksi siirtymistä kertomuksista niiden taustalla olevaan historialliseen todellisuuteen.”

⁴⁷⁹ Nissinen 2009, 565.

välittämässä tai reaktion aikaansaamisessa lukijoissa. Tekstin tähtäyspiste on siinä itsessään tai edellyttää aikaisemmin tai jatkossa tunnetuksi tulevia kerrottuja asioita.⁴⁸⁰ Lähteinä ne eivät tarjoa suoraa ja välitöntä suhdetta menneeseen todellisuuteen. Teksteillä on ollut tehtävä oman aikansa ja kulttuurinsa rakentumisessa.⁴⁸¹

Martti Nissinen määrittelee historiallisen kritiikin tehtäväksi tekstin lukemisen ja ymmärtämisen historiallista taustaansa vasten ja historian vaiheiden selvittämisen niiden avulla. Kyse ei ole niinkään yhdestä tietystä tutkimusmetodista kuin orientaatiosta ja lähestymistavasta.⁴⁸² Historiantutkimus on tutkijan suhdetta menneisyyteen. Tutkimuksen ensisijaisena kohteena ovat tekstit, eivät tapahtumat. Kun kirjoitetut tekstit ovat tutkimuksen lähteenä, tutkimuksen peruslähtökohtiin kuuluu tekstien historiallisuus eli niiden kulttuurinen kontekstisidonnaisuus. Toisena lähtökohtana on historian tekstuaalisuus, mikä tarkoittaa tulkinnan kommunikointia tekstuaalisessa muodossa eteenpäin.⁴⁸³ ”Historiaa tutkitaan ajassa ja paikassa, ja historiantutkimus perustuu lähteisiin, jotka ovat syntyneet toisessa ajassa ja paikassa. Historia on suhde, joka vallitsee näiden kahden kontekstistaan riippuvaisen osapuolen, tutkijan ja lähteen, välillä. Tästä suhteesta syntyy hermeneuttinen prosessi, jossa tutkija ymmärtää kummankin osapuolen sijainnin omassa ympäristössään.”⁴⁸⁴ Bibliodraamassa tekstin tapahtumat ja roolit muodostavat näyttämölle konkreettisen asetelman, joka jo itsessään on tulkintaprosessia ja josta syntyy materiaalia teoreettiselle tulkinnalle.

Jos bibliodraamaryhmässä koettuja omasta elämäkokemuksesta käsin tulkittuja tekstin löytöjä aletaan pitää objektiivisena totuutena, vaarana on oman subjektiivisen eksegeesin tekeminen.⁴⁸⁵ Kun ihminen heijastaa tekstiin tunteitaan ja kokemuksiaan, ollaan usein kaukana tekstin alkuperäisestä tilanteesta ja tunnelmasta. Tähän bibliodraaman ongelmaan Räisänen kommentoi: ”Eksegeetin ei tarvitse kritikoida draamatikkoa, joka valjastaa tekstin uusiin tehtäviin – kun tämä tietää mitä tekee.”⁴⁸⁶ Teksti on joka tapauksessa syntynyt siksi, että kirjoittaja on tietoisesti halunnut sanoa jotain tärkeää aikalaisilleen. Tämä on ja pysyy tekstin ensimmäisenä merkityksenä.⁴⁸⁷ Kun bibliodraamassa ollaan kaukana historiallisten tapahtumien kuvaamisesta, on hyvä tiedostaa, että tekstistä on vapaus löytää itseään puhuttelevia merkityksiä, mutta kyse on uudelleentulkinnasta. Subjektiivisen merkityksen toissijaisuus on tunnustettava, mutta sama ilmiö

⁴⁸⁰ Riekkinen & Veijola 1983, 3–6.

⁴⁸¹ Nissinen 2009, 563.

⁴⁸² Nissinen 2009, 559.

⁴⁸³ Nissinen 2009, 562–563.

⁴⁸⁴ Nissinen 2009, 562.

⁴⁸⁵ Bobrowski 1991, 4.

⁴⁸⁶ Räisänen 1989, 239.

⁴⁸⁷ Lehtipuu ja Pesonen 2007, 42.

tapahuu jumalanpalvelusten saarnoissa.⁴⁸⁸ Tekstiä ei silloin käytetä välineenä, jonka avulla päästään käsiksi tekstin takaiseen historialliseen, uskonnolliseen ja kulttuuriseen todellisuuteen vaan tavoitteena on se, miten nykylukija ymmärtää tekstin sinänsä. Nykylukija on subjekti, joka antaa tekstille merkityksiä, arvottaa sitä ja voi myös tietoisesti arvioida ja arvostella.⁴⁸⁹

Räisänen näkemystä jatkaen Petri Luomanen ja Raimo Hakola kirjoittavat historiallis-kriittisestä tutkimuksesta, joka voi ”välillisesti hyödyttää myös Raamatun hengellistä käyttöä. Suunnatessaan huomion tekstiin ja sen merkitykseen alkuperäisessä kontekstissään kriittinen metodologia kyseenalaistaa lukijan omat ennakkokäsitykset tekstin luonteesta. Näin se luo kommunikatiivisen tilanteen, jossa teksti voi vaikuttaa luovasti lukijan ajatusmaailmaan.”⁴⁹⁰

Kristinuskon on tiettyssä historiallisessa kontekstissa syntynyt ja kehittynyt uskonto, joten sen kontekstin kokonaisvaltainen ymmärtäminen on luovuttamattoman tärkeää.⁴⁹¹ Historiallinen tutkimus on edellytys sille, että löydetään teksteistä ja niiden historiasta ongelmia, jotka puolestaan avaavat Raamatun inhimillisen todellisuuden. Raamatun henkilöhahmoihin voi samaistua ilman, että kiistää Raamatussa olevat jännitteet ja ongelmat.⁴⁹²

Nissinen pitää tärkeänä historiantutkijan kysymyksiä: Mitä tarkoitusta lähteet ovat aikoinaan palvelleet? Millaisiin kysymyksiin lähteet on tarkoitettu vastaamaan? Miten nykytutkijan kysymykset poikkeavat lähteiden muinaisten lukijoiden kysymyksistä ja millainen on tutkijan oma rooli lähteiden tulkinnassa? Hermeneuttinen kysymys lähteiden tarkoituksesta aikoinaan ja tarkoituksesta nyt sisältää kysymyksen tutkijan ja hänen yhteisönsä oman ideologian merkityksestä lähteiden tulkinnassa. Tutkija siirtää oman tulkintakontekstinsa kautta merkityksiä lähteistä historian rekonstruktioon.⁴⁹³ Bibliodraamaan on sisäänrakennettuna se, että tekstin tulkinta muuttuu aina kulloisenkin ryhmäkokoontamisen, kontekstin ja ajan mukaan.

Kirjallisuustieteellistä tai ideologikriittistä näkökulmaa käyttäessään eksegetiikan tutkija ottaa lähtökohdakseen tekstin sellaisena kuin se on nykylukijan saatavilla.⁴⁹⁴ Tekstin varhaisista historiaa olennaisempaa on silloin esimerkiksi se, miten lukija ottaa tekstin vastaan (lukijasuuntautunut tutkimus) tai minkälaisia sukupuolisuuteen tai muuhun asemaan liittyviä

⁴⁸⁸ Räisänen 1989, 236.

⁴⁸⁹ Luomanen, Jokiranta, Latvus, Weissenberg & Yli-Karjanmaa (toim.) 2016, ”Eksegetiikan menetelmien oppimisympäristö”. www.helsinki.fi/teol/pro/emo. Viitattu 18.1.2017.

⁴⁹⁰ Luomanen & Hakola 2007, 76. Vrt. Kiilunen (1997, 13), joka mukaillee kuulun eksegetin William Wreden (k. 1906) ajatusta: ”koska kristinuskon ankkuroituu historiaan, kirkon on hyväksyttävä se, että kaikkea historiallista – myös kristinuskon itseään – on voitava tutkia niiden periaatteiden pohjalta, jotka nousevat historiallisen tutkimuksen omasta luonteesta.”

⁴⁹¹ Luomanen & Hakola 2007, 81.

⁴⁹² Luomanen & Hakola 2007, 94.

⁴⁹³ Nissinen 2009, 566.

⁴⁹⁴ Luomanen & Hakola 2007, 73–103.

valtarakenteita teksti tukee (feministinen kritiikki, postkolonialistinen kritiikki).⁴⁹⁵ Lukijakeskeisissä lähestymistavoissa lukija kantaa vastuun siitä, miten hän valikoi ja painottaa Raamatusta joitakin puolia samalla, kun toiset puolet jäävät vähemmälle. Lukijan varassa on myös se, miten hän käyttää Raamattua todellisuuden jäsentämiseen.⁴⁹⁶ Tekstin kanssa hermeneuttiseen suhteeseen asettuminen merkitsee lukijan halua kuunnella tekstiä ja ottaa sen sanoma vakavasti. Mutta kuuntelu ei automaattisesti merkitse sanoman kaikinpuolista eikä edes osittaista hyväksymistä.⁴⁹⁷ Raamatun tekstit välittävät lukijalle arvoja ja teologisia vakaumuksia. Bibliodraamassa tekstiä on mahdollista tulkita kokonaisvaltaisesti ja aktualisoivasti, jos tunnetaan tekstin suhde sen taustalla olevaan reaali maailmaan. Näin toimivat Räisänen ja Mäkisalo tämän tutkimuksen empiirisen osan case-draamassa ”Matteuksen seurakunta”. Bibliodraama on tekstin tulkintaa kulloisellekin ryhmälle ja ryhmän jäsenelle niin, ettei tekstiä pyritä muuttamaan. Muutosprosessi tapahtuu lukijassa, vastaanottajassa, jonka raamatuntulkinta muuttuu ja saa uusia näkökulmia ja merkityksiä. Peter Pitzelen käsite valkoinen tuli konkretisoi kokemuksen vaikutusta tulkintaan.

Timo Veijola vertasi bibliodraamaa vapautuksen teologiaan. Molemmissa raamattutyöskentelyissä tavoitteena on laajentaa tulkinnan horisonttia niin, että tekstit tulevat kokemuksellisella tasolla lähemmäksi lukijan maailmaa.⁴⁹⁸ Tekstin sisältö muovautuu vuorovaikutuksessa kirjoittajan ja vastaanottajan välillä.⁴⁹⁹ Kirjoittajan ohella tekstin syntyyn ovat vaikuttaneet sen vastaanottajat.⁵⁰⁰ Samoin kuin bibliodraamassa myös vapautuksen teologiassa toiminta on yhteisöllistä. Eletyn elämän moninaisuus heijastuu tulkintaan. Raamatuntulkinta tapahtuu kehässä, jossa kriittisesti kohdataan sekä teksti että oma arkipäivän todellisuus.⁵⁰¹

Kari Latvus on tutkinut köyhyyttä Raamatun teksteissä ja pysähtynyt kuulemaan köyhien puhetta sekä syventänyt teemaa nykyhetken köyhyiden ulottuvuuksilla. Vapautuksen teologiassa tutkimuskohteen omasta todellisuudesta oppiminen tuo uusia näkökulmia historiallisiin kysymyksiin.⁵⁰² ”Luotaessa suomalaista kontekstuaalisen teologian hermeneutiikkaa, on erityisesti

⁴⁹⁵ Luomanen & Hakola 2007, 77.

⁴⁹⁶ Huttunen 2008, 245–246.

⁴⁹⁷ Syreeni 1995, 77.

⁴⁹⁸ Myös Räisänen (2017, 7) näkee yhtäläisyyksiä bibliodraaman ja vapautuksen teologian välillä: ”Bibliodrama could be seen as a form of contextual theology that has similarities, say, with the grass-root discussions familiar from reports by theologians of liberation.”

⁴⁹⁹ Vrt. rabbiininen midrash-tulkinta, jossa kirjoitettu teksti, tarina, kasvaa lukijan täyttäessä siinä olevia aukkoja omalla tulkinnallaan ja omalla mielikuvituksellaan.

⁵⁰⁰ Veijola 1995, 397.

⁵⁰¹ Schürger 1997, 169–172.

⁵⁰² Latvus 2010, 13–26; 2013, 158–172. Latvus (2002, 181–186) esittää vapautuksen teologiassa toteutuvan Raamatun tulkintaprosessin etenevän seuraavien vaiheiden mukaan: 1. Raamatun tekstin lukeminen (heprean ja kreikan kieliset tekstit sekä muut käännökset). 2. Tekstin historiallisen tilanteen, maailman tilanteen ja tekstin kirjoittamishetken sosiokulttuurisen kontekstin huomioiminen. Esimerkiksi millaiset olivat naisen elämän arkirealiteetit tai miksi käytiin

bibliodraaman mahdollisuuksia syytä tutkia perusteellisesti ja kehittää edelleen niin, että se voi vastata aiempaa paremmin myös yhteiskunnallisiin kysymyksenasetteluihin”, kirjoittaa Latvus.⁵⁰³ Bibliodraamassa nykyhetken yhteiskunnalliset ulottuvuudet tulevat tekstin tulkintaan mukaan ryhmäläisten tai ohjaajan kautta.

Postkolonialistinen kritiikki tekee näkyväksi länsimaiseen raamatuntulkintaan sisältyviä ideologian ja vallan kytköksiä. Se pyrkii löytämään Raamatusta tukahdutettuja vähemmistöjen ääniä.⁵⁰⁴ Esimerkiksi botswanalainen raamatuntutkija Musa W. Dube lähestyy Ruutin kirjaa yllättävästi Orpan näkökulmasta.⁵⁰⁵ Samoin bibliodraamassa nimettömät naiset saavat puhua ja kertomuksen sivuhenkilöt otetaan päähenkilöiden kanssa mukaan näyttämölle. Mutta näidenkään Raamatun naisten ongelmia ei voi lopulta ymmärtää irrallisena tekstin historiallisuudesta.⁵⁰⁶

Wayne G. Rollinsin teos *Soul and Psyche: The Bible in Psychological Perspective* (1999) käy läpi psykologista lähestymistapaa Raamattuun halki vuosisatojen ja sisältää ehdotuksen psykologisen raamatuntutkimuksen ohjelmaksi.⁵⁰⁷ Hänen mukaansa teksti tulkitsee lukijaansa yhtä paljon kuin lukija tekstiä.⁵⁰⁸ Psykologisen eksegeesin yksi keskeinen mielenkiinnon kohde on Raamatun patogeenisen ja terapeuttisen, sairastuttavan ja parantavan puolen jännite.⁵⁰⁹ Bibliodraamassa roolityöskentelyn avulla ryhmässä voi tunnistaa tekstin terapeuttisia ulottuvuuksia samoin kuin kritisoida tekstin sisältämää väkivaltaa ja henkilöiden erilaisissa traumaattisissa tapahtumissa kohtaamaa kaltoinkohtelua. Merenlahden mukaan psykologinen eksegeesi toimii silloin, kun tutkimuskohteena on nimenomaan Raamatun tekstin sosiokulttuurinen konteksti. ”Eksegeetin tulee tuntea Raamatun tekstin kirjallinen luonne, historiallinen syntyprosessi ja kulttuuritausta sekä olla tietoinen omista tulkinnallisista lähtökohdistaan.”⁵¹⁰ Kun tekstiä tutkitaan psykologisesta lähestymistavasta käsin, tekstin ja sen syntyhistorian, kirjoittajien, ilmaisun, rakenteen, formaatin, kääntämisen, lukemisen, tulkinnan, vastaanotto- ja vaikutushistorian ohella ollaan kiinnostuneita siitä, miten tekstit ”heijastelevat ihmismielen yksilöllisiä ja kollektiivisia

sotaa. 3. Nykylukijoiden ja eri aikoina eläneiden Raamatun tulkitsijoiden todellisuuksien hahmottaminen. Esimerkiksi: Mikä on maahanmuuttajien todellisuus tänään Euroopassa? 4. Suuntautuminen omaan itseän ja meihin ryhmänä (me/minä), jotka luemme Raamattua ja teemme tulkintaa. Esimerkiksi millä lailla olen tähän mennessä kasvanut ja oppinut ja mitä olen henkilökohtaisesti omassa elämässäni kokenut. Miten esimerkiksi suhtaudun maahanmuuttajiin?

⁵⁰³ Latvus 2002, 185.

⁵⁰⁴ Luomanen & Hakola 2007, 86.

⁵⁰⁵ Dube 1999, 145–150.

⁵⁰⁶ Vrt. Nissinen (2009, 561): ”Feministinen ja jälkikolonialistinen näkökuma puolestaan esitellään säännönmukaisesti jonakin muuna kuin historiallisena kritiikkinä siitä huolimatta, että feministisiä, ideologiakriittisiä tai jälkikolonialistisia ongelmia on mahdotonta käsitellä ilman menneisyyden näkökulmaa.”

⁵⁰⁷ Rollins erittelee eksegeettisen agendan ja hermeneuttisen agendan. Ks. lisää Rollins 1999, 115–181.

⁵⁰⁸ Rollins 1999, 145.

⁵⁰⁹ Rollins 1999, 175–181; Merenlahti 2005, 387.

⁵¹⁰ Merenlahti 2005, 403.

rakenteita, prosesseja ja taipumuksia ennen ja nyt”.⁵¹¹ Monia tekstejä voidaan tutkia esimerkiksi selvitymiskirjallisuutena, koska niiden taustalla vaikuttaa yksilön ja/tai koko yhteiskunnan kohtaamia traumaattisia tapahtumia, jotka kirjalliseen muotoon laitettuna sisältävät outoutta. Esimerkiksi Merenlahti analysoi Hesekielin kirjaa: miten tekstiin heijastuu sen syntyhistoria Jerusalemin tuhon kokeneen yhteisön keskellä. Traumaattisten omakohtaisesti koettujen tapahtumien merkityksen välittäminen eteenpäin on vaikeaa. Selviytyjät eivät kykene kertomaan kokemistaan tapahtumista. Taide, kuten kirjallisuus todistaa traumaattisista tapahtumista sanoinkuvaamattomuuden kokemuksen kautta.⁵¹² Bibliodraamassa roolityöskentelyn kautta päästään kokemaan sekä tekstin tekijän ja lukijan että tekstin kertojahahmon, tekstin sisällä olevien oletettujen kuulijoiden ja tekstin roolihenkilöiden psykologista ja tiedostamatonta tasoa.

Raamatun ajan sosiaalisen maailman ja sen eri ilmiöiden tutkimus on poikkitieteellistä ja yhdistää tekstien tutkimiseen sosiologisia, kulttuuriantropologisia tai arkeologisia näkökulmia. Abstraktisten teologisten käsitteiden sijaan tutkitaan eri ilmiöitä kuten perhe, sukupuoliroolit, seksuaalisuus, orjuus, verotus ja yhteiskunnan taloudellinen järjestelmä. Tämä auttaa ymmärtämään arkista ja konkreettista sosiaalista ja kulttuurista todellisuutta, joka heijastuu teksteissä ja jonka Raamatun tekstit usein asettavat kyseenalaiseksi.⁵¹³ Anni Pesosen ja Kirsi Valkaman teos *Arkielämä Raamatun aikaan* (2010) kuvaa Raamatun ajan elämäntapaa hyödyntäen Palestiinassa tehtyjä arkeologisia kaivauksia ja muinaisia tekstiilityöjä. Arkeologisissa löydöissä asutuksen jäänteet ovat keskeisimpiä arkielämän ymmärtämisen kannalta. Harvinaisemmat löydöt, patsaat, kuvat ja reliefit tarjoavat tietoa uskonnollisuuden alueelta.⁵¹⁴ Teos on käytännöllinen apuväline bibliodraamaohjaajalle, joka tarvitsee tietoa Raamatun sosiaalisesta maailmasta ja kulttuurimiljööstä. Samoin teoksessa *Johdatus sosiaalitieteelliseen raamatuntutkimukseen* (2013) on bibliodraamaohjaajalle hyödyllisiä artikkeleita Raamatun ajan sosiaalishistoriasta.

⁵¹¹ Rollins 1999, 77–78; Merenlahti 2005, 392.

⁵¹² Merenlahti 2005, 394–397. Tosin traumapsykoterapian näkökulmasta kerronta voi muuttua painajaisista, harha-aistimuksista ja sirpalemaisista terävistä yksityiskohtien muistamisesta kokonaiseksi selkeäksi kertomukseksi, kun traumaattinen tapahtuma on prosessoitu ja sisäistetty osaksi omaa elämänhistoriaa. Silloin se ei enää psyykkisesti häiritse kirjoittajaa, mutta sen voi muistaa.

⁵¹³ Uro 1997, 99; Luomanen & Hakola 2007, 90. Pesonen (1997, 28–29) kuvaa roolityöskentelyn ja Jeesuksen ajan yhteiskunnan sosiaalisen elämän yhdistämisen hankaluutta bibliodraamassa ”Jeesus parantaa halvaantuneen” (Mark. 2:1–12): ”Minä olen keksinyt olevani Mirjam, 17-vuotias aviovaimo maalta. Toisten naisten kanssa jutteleminen sujuu, mutta miesten kanssa huomaa olevani umpikujassa. Muistelen kuulleeni, etteivät tuntemattomat miehet ja naiset puhuneet keskenään ainakaan kadulla. Miten sitten pääsen ollenkaan mukaan tämän draaman tapahtumiin, kun Jeesuskin on minulle tuntematon mies? Ja miten Jeesuksen seuraajanaiset saivat kontaktin häneen? Joka pikku keskustelussa kapernaumilaisten kanssa minua kiusaa vierauden tunne, tietoisuus siitä, etten tiedä tämän yhteiskunnan sosiaalisesta elämästä yhtään mitään. Ehkä minun pitäisi unohtaa eksegeetin ja historioitsijan kriittisyys ja tyynesti luoda oma draamamaailma kaikkine käytössääntöineen ja kommervenkkeineen välittämättä siitä, muistuttaako se Jeesuksen ajan Palestiinaa vai ei?”

⁵¹⁴ Pesonen & Valkama 2010, 23.

Sosiaalitieteellinen kulttuurin ja sosiologisten rakenteiden tutkiminen tekstin antaman informaation valossa muistuttaa sosiometrista työskentelyä, jossa tutkitaan tekstin eri roolien suhteita toisiinsa.

Bibliodraamassa osallistuja kohtaa sen realiteetin, miten Raamattu on vaikuttanut itseän.⁵¹⁵ Eksegeetikassa tätä tutkii reseptio- ja vaikutushistoria. Raamatun vaikutus näkyy lukuisin tavoin kirjallisuudessa, yhteiskuntaelämässä, kuvataiteessa, musiikissa ja niin edelleen. Reseptiohistoria tutkii sitä, miksi ja miten Raamattua on käytetty esimerkiksi saarnoissa, taiteessa, opetuksessa, teologisissa tulkinnoissa, uskonnollissa ja ei-uskonnollisissa yhteyksissä. Se tarkastelee Raamattua osana sen käyttäjien ajattelumaailmaa ja sitä, minkä merkityksen lukija antaa tekstille. Vaikutushistoria puolestaan tutkii Raamatun osuutta merkityksien synnyssä.⁵¹⁶ Vaikutushistorian kautta nähdään menneiden tulkintojen kytkennät omaan aikaansa. Raamatuntulkinta muuttuu ja saa uusia elementtejä aikakaudesta ja tulkintaympäristöstä riippuen.⁵¹⁷ Raamatun vaikutus ihmiselle sekoittuu aina tulkitsijoiden omasta taustastaan esiin tuomiin aineksiin. Lukija ei passiivisesti omaksu tekstiä, vaan ymmärrys tapahtuu itsestä käsin.⁵¹⁸ Lukijakeskeinen tutkimus (reader-response criticism/reseptiohistoria) on kiinnostunut lukijan vaikutuksesta tulkinnassa.⁵¹⁹ Siinä voidaan jopa sanoa, että lukija luo tekstille merkityksen.⁵²⁰ Teksti ei koskaan ole täydellinen. Lukija luo merkityksellisen kokonaisuuden täyttämällä tekstin aukkoja.⁵²¹ Bibliodraamassa lukijan vaikutus tekstin kokonaistulkintaan on vahva, koska bibliodraama pohjautuu dialogiin tekstin ja lukijan välillä.

Niko Huttunen jakaa reseptio- ja vaikutushistoriallisen työskentelyn kolmeen vaiheeseen:

1. Intertekstuaalinen analyysi, jossa paikallistetaan Raamatun reseptio tutkittavassa tekstissä.
2. Reseptiohistoriallinen analyysi: Miten tekstin kirjoittaja käyttää ja tulkitsee Raamattua.
3. Vaikutushistoriallinen analyysi, jossa pyritään erottelemaan Raamatun vaikutus reseptiossa.⁵²²

Reseptio- ja vaikutushistoriassa Raamattua tarkastellaan syntykontekstin sijaan sen myöhemmissä käyttökonteksteissa. Tällainen tarkastelutapa avaa näkymän Raamatun jatkuvaan merkitykseen historiassa ja valaisee tekstin merkityksen sitoutuvuuden kunkin aikakauden ja kulttuurin

⁵¹⁵ Vrt. Räisänen (1993,11–12), joka kirjoituksessaan kysyy ”Mitä Raamattu on saanut aikaan?”: ”Raamatun vastaanoton ja käytön tutkimus on tärkeä työ, jolla edelleen riittää tehtävää. Kysymyksenäni on, voisiko Raamatun asemaa historiassa lähestyä myös toiselta suunnalta. Olisiko mahdollista kysyä, miten Raamattu on todella vaikuttanut ihmisten elämään? Onhan se ollut olennainen osa sitä traditiota, jonka valossa ihmiset ovat kristikunnassa elämänsä jäsentäneet.”

⁵¹⁶ Sveitsiläisen Ulrich Luzin mukaan ”vaikutushistorian tutkimus auttaa näkemään menneiden tulkintojen kytkennät omaan aikaansa ja vapauttaa tulkitsijan perinteen pakosta.” Luzin näkemys edellyttää Raamatun tulkinnan muuttuvan koko ajan ja saavan uusia elementtejä. Samoin Raamatun vaikutus on aina sekoittunut tulkitsijoiden omasta taustastaan tuomiin aineksiin. Huttunen 2008, 231.

⁵¹⁷ Luz 1994, 26–30.

⁵¹⁸ Huttunen 2008, 231.

⁵¹⁹ Veijola 1998, 10–12.

⁵²⁰ Huttunen 2008, 231.

⁵²¹ Veijola 1998, 10–12; Huttunen 2008, 231.

⁵²² Huttunen 2008, 232.

historialliseen kontekstiin. Myöhemmälle lukijalle kaikki tekstin sisältämät historialliset merkitykset eivät enää ole relevantteja eikä hän usein ole niistä edes tietoinen. Toisaalta jokainen lukija antaa omasta kontekstistaan tekstille merkityksiä, joita siinä ei aiemmin olisi voitu nähdä. Näin Raamatun tekstien merkitys ikään kuin rikastuu ajan kuluessa.⁵²³ Bibliodraama on osa tätä tekstin rikastamisprosessia.

4.5. Bibliodraama suhteessa eksegetiikkaan

Bibliodraaman ja eksegetiikan yhteistyö alkoi välittömästi muodostua, kun bibliodraama juurtui menetelmänä Saksasta Suomeen 1986. Bad Segebergin ensimmäisessä kansainvälisessä bibliodraamaseminaarissa Sirkku Aitolehti kysyi Tim Schrammin mahdollisuutta vierailla ja kouluttaa myös Suomessa, mutta yhteistyö alkoikin syntyä suomalaisten eksegeettien kanssa. Alkuvaiheessa yliopiston raamatuntutkijoista mukana olivat Wille Riekkinen ja Heikki Räisänen. Eksegeetin tehtävä oli rikastuttaa ryhmässä käytävää keskustelua tiedoilla tekstin historiallisista syntytaustoista.⁵²⁴ Ensimmäinen artikkelina dokumentoitu bibliodraaman ja eksegetiikan yhteistyö toteutettiin Uskonnonpedagogisen instituutin (Upi)⁵²⁵ ja Helsingin yliopiston järjestämällä uskonnonopettajien viisipäiväisellä bibliodraama–eksegetiikka–didaktiikka -kurssilla Järvenpäässä kesäkuussa 1988. Ohjaajana toimi Sirkku Aitolehti, eksegeettisenä asiantuntijana Heikki Räisänen ja didaktiikan asiantuntijana ja kehittäjänä instituutin toiminnanjohtaja, teologi Annikki Huhta.⁵²⁶ Räisänen kirjoitti työskentelystä kuvauksen *Vartijaan* (1988) otsikolla ”Bibliodraama on vahvaa hermeneutiikkaa”. Upi toimi kahtena seuraavanakin kesänä vastaavien kurssien suunnittelijana, mainostajana ja toteuttajana.⁵²⁷ Idea Raamatun tekstien tarkastelusta eksegetiikan, bibliodraaman ja didaktiikan näkökulmista kannusti opettajia liittämään tiedolliseen raamattuopetukseen toiminnallisia menetelmiä, jotka perustuivat oppilaiden omiin kokemuksiin ja oivalluksiin.⁵²⁸ Samoin koulutukset innostivat raamatuntutkijaa hyödyntämään draamatyöskentelyissä saatuja

⁵²³ Huttunen 2008, 245.

⁵²⁴ Aitolehden sähköposti 24.11.2003; Riekkisen sähköposti 22.5.2016.

⁵²⁵ Uskonnonpedagoginen instituutti perustettiin Järvenpään Seurakuntaopistolle 1986 tarjoamaan täydennyskoulutusta uskontoa opettaville luokan- ja aineenopettajille. Huhta 1988, 220.

⁵²⁶ Huhdan sähköposti 11.1.2017; Räisänen 2014, 372–373.

⁵²⁷ Huhdan sähköposti 11.1.2017.

⁵²⁸ Huhta (1998, 367–372) hyödyntää bibliodraama–eksegetiikka–didaktiikka -kurssien toiminnallisia työtapoja kirjoittaessaan opetussisältöjä lukion Raamattutieto-kurssille. Kurssin tavoite edellyttää, että opettajalla on bibliodraamataitojen koulutus: ”Kurssin jälkeen opiskelija tuntee Raamatun synnyn ja sisällön, tuntee erilaisia tulkintatapoja, on tutustunut yhteen Raamatun kulttuurivaikutuksista syvemmin, on lukenut sekä Vanhan että Uuden testamentin kertomuksia ja tekstit ovat olleet vuorovaikutuksessa hänen oman elämänsä kanssa.” Uskonnon lehtori Marja Maunukselan (1992, 67–70) mukaan bibliodraamakurssit antoivat osallistujille kokemuksia ja menetelmiä auttaa oppilaita eri tavoin elämään ja toimimaan uskonnon tunneilla niin, että oppilaat saivat Raamatun äärellä kokemuksia Raamatun historian ja oman historian sekoittumisesta ja toisiaan täydentävistä tulkintatavoista hyvin positiivisella tavalla. Molemmissa esimerkeissä korostuu vuorovaikutuksellisuus tekstin ja lukijan oman elämäkokemuksen välillä.

virikkeitä eksegeettiseen analyysiin.⁵²⁹ Jo aikaisemmin Luther-opistossa järjestetyt bibliodraamakurssit tarjosivat elämyksellistä sisältöä Raamattuun, mutta koska kurssveja toteutettiin psykodraaman tapaan, ne eivät sopineet kouluun sellaisenaan. Bibliodraama–eksegetiikka–didaktiikka -kurssit syntyivät tarpeesta yhdistää draamaan tiedollista sisältöä.⁵³⁰ Räisänen vaikutti bibliodraaman menetelmästä niin, että jatkoi yhteistyötä draamaohjaajien kanssa, vieraili ohjaajakoulutuksissa, kirjoitti bibliodraamasta lisää artikkeleita, osallistui Bad Segebergin kansainväliseen seminaariin vuonna 1995 sekä bibliodraaman neuvottelupäiville vuosina 1996 ja 2004 Järvenpäässä. Huomattavan työn hän teki ohjatesaan yhdessä Aino-Kaarina Mäkisalonen kanssa bibliodraaman työpajoja Helsingin seurakuntayhtymän työntekijöille vuosina 1996–2010.⁵³¹ Suomessa on kehitetty sellaista bibliodraaman versiota, jossa draamanvetäjä ja eksegeetti toimivat yhteistyössä niin, että eksegeetti toimii Raamatun asiantuntijana ja samalla ryhmän jäsenenä tai ohjaajaparina draamaohjaajan kanssa.⁵³²

Sirkku Aitolehti kuvaa bibliodraamaa kolmivaiheisena prosessina. Ensiksi ryhmä suostuu matkalle ennaltamäärättyyn maailmaan (teksti). Toiseksi matkan aikana siinä maailmassa ryhmälle tapahtuu jotain, jota se ei tiedä. Kolmanneksi ryhmä astuu ulos siitä maailmasta ja jäsentää tapahtuneet itseensä. Ryhmäprosessi ja tekstin dynamiikka ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Ensimmäisen bibliodraamakokemuksen perusteella Räisänen havaitsi bibliodraaman olevan vahvaa hermeneutiikkaa. Hän sanoitti Aitolehden kuvauksen hermeneuttisen prosessin näkökulmasta: ”Me sukellamme tekstiin oman elämäkokemuksemme ja -tilanteemme pohjalta; kohtaamme tekstin maailman siitä käsin. Teksti kohtaa myös meidät. Sikäli kuin historiallisen eksegetiikan panos saadaan prosessiin mukaan, liikumme subjektiivisen nykyhetken ja rekonstruoidun menneisyyden polttopisteiden väliä. Menneisyys ja nykyhetki valaisevat toisiaan.”⁵³³

Draama lisää osallistujien kiinnostusta tekstin historiallisiin yhteyksiin, kuten Räisänen kirjoittaa: ”Harvoin olen tavannut niin vastaanottavaa kuulijakuntaa kuin käydessämme

⁵²⁹ Räisänen (2014, 374): ”1989 käsiteltiin Luukkaan evankeliumin lukua 15, joka sisältää vertaukset kadonneesta lampaasta ja tuhlaajapojasta. Tästä kurssista sain virikkeen tuhlaajapoikavertauksen eksegeettiseen analyysiin, joka vei epätavalliseen tulokseen: vertaus on paljon todennäköisemmin peräisin Luukkaan kynästä kuin Jeesuksen julistuksesta.”

⁵³⁰ Huhdan sähköposti 11.1.2017.

⁵³¹ Räisänen 1989, 239; 2014, 372–375. Räisänen kuoleman (30.12.2015) jälkeen nekrologeissa muistettiin myös hänen kiinnostustaan bibliodraamaa kohtaan. Aila Lauha kirjoitti ”Heikki Räisänen elämäntyöstä teologisen tiedekunnan ja kirkon näkökulmasta” ja ”Heikki Räisänen – vaikuttaja teologiassa ja kirkossa” nekrologeissa muun muassa: ”Kiinnostava yksityiskohta oli Heikin mukanaolo kehittelemässä bibliodraamaa, työmuotoa, jossa Raamatun sanomaa tehtiin ymmärrettäväksi dramatisoinnin kautta. Heikissä asui myös pieni boheemi taiteilija.” Raija Sollamon kirjoituksessa ”In memoriam” on samoin huomioitu bibliodraama: ”Hän toimi myös bibliodraamakouluttajana.” <https://vartija-lehti.fi> Viitattu 30.12.2015; Lauha 2016, 19; Sollamo 2016, 5.

⁵³² Räisänen 1996, 35. Bibliodraamaohjaajien ja eksegeettien yhteistyötä on Järvenpään Uskonnonpedagogisen Instituutin ja Helsingin seurakuntayhtymän lisäksi toteutettu kirkkopäivillä (esim. Kuopiossa 1990 ja Oulussa 2005), Bibliodraaman koulutus- ja neuvottelupäivillä Järvenpäässä vuosina 1996 ja 2004, Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan eksegetiikan opetuksessa vuosina 1995–1998 sekä bibliodraaman ohjaajakoulutuksissa.

⁵³³ Räisänen 1988, 33–34.

Galatalaiskirjeen dramatisointien jälkeen vielä keskustelemaan tekstistä. Kokemuksen kautta syntyy myös tiedonhalu.⁵³⁴ Kokemus tekstiin eläytymisestä näyttämöllä johtaa kiinnostukseen siitä, miksi ja millaiseen tilanteeseen teksti on alkujaan kirjoitettu. Eksegeetin tehtävä ei ole kertoa ”miten asiat ovat” oikeasti. Eksegeetti kertoo sen, miltä asiat näyttävät yhdeltä kannalta eli historiallisesta näkökulmasta.⁵³⁵ Kriittinen ajattelu ja tunteminen eivät ole toistensa vastakohtia; ajatteluun voi sisältyä vahva tunnelataus.⁵³⁶

Räisänen kuvaa omaa kokemustaan ensimmäistä kertaa bibliodraamassa:

Myöskään eksegeetti ei draaman jälkeen voi lukea tekstiä aivan entisin silmin. Ryhmäkokemukset pakottavat kiinnittämään entistä suurempaa huomiota niihin kokemuksiin, jotka ovat aikanaan synnyttäneet tulkittavan tekstin.⁵³⁷

Aitolehden mukaan eksegeettinen tieto rikastuttaa bibliodraamatyöskentelyä antamalla tietoa tekstin syntyyn vaikuttaneista historiallisista tilanteista. Tieto voi poistaa esteitä jonkin tekstin osan kuulemiselta. Kun tekstiä luetaan ja työstetään sen syntyhetken sosiaalisessa tilanteessa, naiivilta tai helpolta tuntuva teksti voi muuttua puhuttelevaksi.⁵³⁸

Työskentelin kerran ryhmässä tuhlaajapoikavertauksen kanssa. Kiinnostuin kertomuksen sormuksesta. Minkä ihmeen sormuksen isä antoi kotiin palaavalle nuoremmalle pojalle? En löytänyt tietoa kirjoista. Soitin Heikki Räisäselle ja pyysin apua. Hän sanoi, että tuon ajan sormus oli todennäköisesti perheen sinettisormus, joita oli vain yksi kappale. Ryhmän tekemässä draamassa oli myöhemmin vaikuttava kohtaus, jossa isä seisoi keskellä näyttämöä vain yksi sormus annettavanaan ja molemmat pojat lähettyvillään. Kaikki haukkoivat henkeään, tilannetta ratkottiin monin tavoin ja se jäi vaivaamaan. Itsestäänselvyyys oli murtunut – siihen vaikutti tieto ja draama.⁵³⁹

Aitolehti pyrkii määrätietoisesti olemaan uskollinen tekstin historialle. Hän ei ohjatessaan tue myyttiä Raamatun ajattomuudesta.⁵⁴⁰ Bibliodraamatyöskentelyn valmisteluvaiheessa eksegeettinen tieto tekstin käsitteistä ja tekstiä ja sen tapahtumia ympäröivästä historiasta antaa tarpeellisia vastauksia tämäntyyppisiin kysymyksiin: Kuka on lapsi juutalaisessa yhteisössä? Mitä on lain noudattaminen? Mitä tarkoittaa Jaakobin sukukuntien hallitseminen? Bibliodraama on itsessään tulkintaprosessi, jossa tekstin tulkitseminen tapahtuu ihmisten keskellä. Siten Aitolehti ei kaippaa

⁵³⁴ Räisänen 1996, 92.

⁵³⁵ Räisänen 1996, 93.

⁵³⁶ Räisänen 1995, 153.

⁵³⁷ Räisänen 1988, 39.

⁵³⁸ Aitolehti 1996, 146–148.

⁵³⁹ Aitolehti 1996, 147.

⁵⁴⁰ Esimerkiksi Aitolehden ohjatessa uskonnonopettajille bibliodraamaa yhdessä Heikki Räisäsen kanssa ensimmäistä kertaa v. 1988, tekstinä oli Gal. 2:1–14. Räisänen rekonstruoi tekstin tilannetta ensin historiallisesti. Tekstin avautuminen sen syntyhistorian sosiaalisessa kontekstissa ei ollut pelkästään eksegeetin varassa: ”Aitolehti pyrki luomaan aitoa tilannetta myös yrittämällä rakentaa ryhmälle juutalaista identiteettiä, ennen kuin Galatalaiskirjeen tekstiä otettiin lainkaan esille.” Räisänen 1989, 239. Ks. myös Räisänen 1988, 32–39.

Raamatun selitysteoksista tulkintoja vaan konkreettista tietoa kahden tuhannen vuoden takaisista maailmoista, joita on hankalampi etsiä ryhmässä.⁵⁴¹

Aitolehden ja Räisäsen näkemys bibliodraaman ja eksegetiikan suhteesta on samankaltainen. Räisäsen mukaan eksegetiikan tehtävä bibliodraamassa on osoittaa tekstin ja nykyhetken välillä vallitseva etäisyys, jolloin luodaan dialogi nykyihmisen ja tekstin välillä. Silloin tekstin lukijan ja roolityöskentelyä tekevän ryhmäläisen kumppanina ovat juuri parin tuhannen vuoden takaiset ihmiset eivät hänen omat peilikuvansa.⁵⁴² ”Historiallinen selitys ja draamallinen eläytyminen eivät mitenkään sulje toisiaan pois.”⁵⁴³ Menneen ja nykyisyyden välille voidaan yhdessä yrittää rakentaa siltaa.⁵⁴⁴ Bibliodraaman haaste eksegetiikan näkökulmasta on sitoa tekstit historialliseen aikaan.⁵⁴⁵

Jos tekstiin heijastetaan ryhmäläisten omia, ajattomilta tuntuja problemaattisia teemoja, myös historiallinen teksti alkaa helposti näyttäytyä ajattomalta. Bibliodraamassa on hyödyllistä, jos sekä ohjaaja että osallistujat tiedostaisivat paremmin, mikä on heidän suhteensa tekstin varhaisvaiheisiin.⁵⁴⁶ Toimiiko teksti vain ponnahduslautana lukijan omien ongelmien käsittelyyn vai mikä on Raamatun rooli bibliodraamassa?⁵⁴⁷ Aitolehti korostaa bibliodraaman tavoitteena ryhmän ja tekstin vuorovaikutusta, jolloin tekstien kanssa työskennellään sellaisina kuin ne ovat.⁵⁴⁸ Bibliodraamassa roolien luomista vaikeuttaa Raamatun henkilökuvausten niukkuus ja tyyppittely. Evankeliumikertomusten henkilöt, esimerkiksi fariseukset tai ymmärtämättömät Jeesuksen oppilaat ovat yleensä karrikoituja stereotyyppisiä. Henkilöiden luonne tulee teksteissä esille lähinnä heidän toimintansa ja toiminnan taustalla olevien motiivien, ei niinkään sisäisen mielen syvällisemmän kuvaamisen kautta. Raamatun kirjoitusten kirjoittajat voidaan tuntea parhaiten henkilöinä, mutta heidätkin epäsuorasti.⁵⁴⁹ Tekstien henkilökuvaus ei perustu henkilöiden sisäisen tunnemaailman kuvailuun, vaan nykylukijan on pääteltävä henkilöhahmojen motiivit sen perusteella, miten tekstissä kuvataan heidän toimintaa. Hahmoja voidaan tulkita eri tavoin riippuen siitä, mitä piirteitä

⁵⁴¹ Aitolehti 1992, 54–55.

⁵⁴² Räisänen 1996, 86.

⁵⁴³ Räisänen 1989, 238.

⁵⁴⁴ Räisänen 1989, 239.

⁵⁴⁵ Räisänen 1989, 235–240. Ks. esimerkiksi Wolfgang Teichertin (1987, 7–15) kuvaus bibliodraamasta Mark. 10:6–21, kertomus rikkaasta miehestä ja Räisäsen (1989, 235) kritiikki Teichertin bibliodraaman irrallisuudesta historialliseen aikaan: ”– Tuntuu siltä, että rikkaan miehen tapaus puhuu kaikesta muusta paitsi rikkaudesta; kertomus on niin ajaton [Teichertin ohjaamassa bibliodraamassa], että se soveltuu kaikkiin aikoihin, paitsi Jeesuksen omaan.” Samoin Räisänen (1989, 236) kiinnittää huomiota Antje Kiehnin (1987, 91–115) bibliodraamakuvaukseen, jossa uskonallisen kokemuksen myötä ajan ja paikan merkitys katoaa kokonaan. Räisäsen mukaan Kiehnin bibliodraamakeisissä yhteys tekstien konkreettiseen historiaan on varsin löyhä. Kiehnin bibliodraamassa keskeisessä osassa ovat jungilaiset symbolit ja arkkityypit, joita haetaan Raamatun kertomuksista.

⁵⁴⁶ Räisänen 1996, 86–88.

⁵⁴⁷ Räisänen 1989, 235.

⁵⁴⁸ Aitolehti 1992, 53–55.

⁵⁴⁹ Räisänen 1996, ”Bibliodraama ja ideologikritiikki”; Merenlahti 1997, 59; 1999, 102.

lukija henkilökuvauksessa painottaa.⁵⁵⁰ Roolityöskentelyssä on havaittava sekin piirre, että usein esimerkiksi evankeliumien kertomuksissa lukija tietää Jeesuksesta enemmän, kuin kertomuksen juonessa mukana olevat henkilöhahmot.⁵⁵¹

Rooleihin liittyen osallistuja kohtaa eksegetiikan näkökulmasta toisenkin ongelman. Kuinka olla uskollinen tekstille ja toisaalta olla uskollinen omalle itselle? Kuinka esimerkiksi roolinvaihdossa Abrahamina on mahdollista sitoa roolihenkilö Iisak Jahven uhrialttarille tai Ihmisen Poikana tuomita vuohet ja lampaat lopullisesti joko taivaaseen tai helvettiin? Roolien sisäistäminen johtaa hyvin usein poikkeamaan tekstistä ”sellaisena kuin se on Raamatussa”, esimerkiksi inhimillistämään Ilmestyskirjan Johannesta. Räisänen viittaa Laeuchliin, joka korosti uskollisuutta tekstille (esimerkiksi Kainin on tapettava Abel). Räisäsen oma suhtautuminen ei ollut niin jyrkkää: Tekstistä on mahdollista poiketa draamassa, mutta jälkikeskusteluissa tulisi käsitellä sitä, miksi tekstissä ei voitu pysyä, miksi siitä täytyi poiketa, miksi jokin ei tuntunut oikealta.⁵⁵² Kun bibliodraamassa eläydytään tekstiin, on mahdollista, että inhimillisyyden näkökohdista käsin tekstille annetaan spontaania kritiikkiä.⁵⁵³

Räisänen mukaan bibliodraama sisältää eettisen ja/tai ideologisen kritiikin aineksia. Ideologikritiikissä tekstiä ei lueta vain ”myötäkarvaan”, vaan ”arvioidaan kriittisesti, mitä tekstillä on pyritty saamaan aikaan, ja myös mitä se on Raamatun osana, kanonisena tekstinä vaikuttanut. Mitä teksti tekee meille, jotka luemme sitä pyhänä tai klassisena tekstinä?” ”Kenen intressejä tietty teksti palvelee? Miten se vahvistaa tietyn ryhmän identiteettiä? Miten se vaikuttaa ryhmän suhteeseen ulkopuolisiin?”⁵⁵⁴ Millaisia erilaisia arvoja ja uskomuksia tekstin erilaisilla henkilöhahmoilla on? Kuka tekstissä alistaa ja ketä nöyryytetään?⁵⁵⁵ Ideologikriittisessä

⁵⁵⁰ Hakola 2017, 95–96. Hakola kirjoittaa esimerkin Johanneksen evankeliumin monitulkintaisesta hahmosta Nikodemoksesta, juutalaisten johtomiehestä ja fariseuksesta, ”joka ensin ymmärtää väärin Jeesuksen opetuksen (Joh. 3:1–21), mutta myöhemmin kuitenkin nousee puolustamaan Jeesusta (Joh. 7:45–52) ja lopulta yhdessä Joosef Arimatialaisen kanssa hautaa tämän (Joh. 19:38–42). Kertoja ei paljasta Nikodemoksen toiminnan vaikuttimia. Sekä antiikin varhaiskristilliset selittäjät että modernit tutkijat ovat olleet erimielisiä siitä, onko Nikodemoksen hahmo varoittava esimerkki puolitiheen jäävästä uskosta vai rohkaiseva esimerkki Jeesuksen kohtaamasta ihmisestä, joka alun väärinymmärryksen jälkeen saavuttaa todellisen uskon. Erilaiset, täysin vastakkaiset tulkinnat heijastavat sitä, että Nikodemos jää avoimeksi ja epämääräiseksi henkilöhahmoksi Johanneksen evankeliumissa.” Hakola pitää tällaista havaintoa Raamatun henkilöstä merkityksellisenä esimerkkinä bibliodraaman roolityöskentelylle.

⁵⁵¹ Hakola 2017, 94; 102. Hakola kirjoittaa esimerkin Jeesuksen ja samarialaisen naisen kohtaamisesta (Joh. 4:1–42). Kertomuksen lukija tietää jo Johanneksen evankeliumin alusta koko evankeliumin juonen, joka ”rakentuu sen ympärille, miten eri henkilöhahmot tunnistavat tai ovat tunnistamatta sen, kuka Jeesus todella on. Tämän juonen tiivistelmän voi löytää jo evankeliumin alkuhymnistä, jossa sanotaan, että Jeesus oli Jumalan luona ollut Sana, – –.” Kertomuksen lukija siis tietää, kuka Jeesus on, mutta kaivolle tullut samarialainen nainen ei tiedä.

⁵⁵² Räisäsen haastattelu 16.11.2003.

⁵⁵³ Räisänen 1996, ”Bibliodraama ja ideologikritiikki”; Räisäsen haastattelu 16.11.2003.

⁵⁵⁴ Räisänen 1996, ”Bibliodraama ja ideologikritiikki”.

⁵⁵⁵ Rhoads 1999, 281.

kysymyksenasettelussa tällaisia kysymyksiä tarkastellaan muun muassa sisäpuolisuuden ja ulkopuolisuuden problematiikasta käsin.⁵⁵⁶

Ihmiset tekevät bibliodraamassa teksteille samantyyppisiä kysymyksiä kuin eksegeettisessä tutkimuksessa. Draamassa ihmiset spontaanisti saattavat harjoittaa vahvaa kritiikkiä. Tätä voi Räisänen mukaan nimittää moraaliseksi kritiikiksi.⁵⁵⁷

4.6. Moraalinen raamattukritiikki

Raamatuntutkijan ”velvollisuuksiin kuuluu tekstien konfrontointi nykyisten eettisten arvojen kanssa. Pelkkään rekonstruktioon ja historialliseen ymmärtämiseen tyytyminen on syyllistymistä moraaliseen laiminlyöntiin, se on ongelmien kiertämistä.”⁵⁵⁸ Moraalinen kritiikki tarkoittaa tekstin arvointia jostakin lähtökohdasta, joka on tekstin itsensä ulkopuolella. Tavoitteena on rakenteellisen epäoikeudenmukaisuuden ja julmuuden torjuminen kultaisen säännön pohjalta. Se on tärkeää maailmantilanteessa, jossa maailmanrauha edellyttää viholliskuvien hylkäämistä. Moraalinen kritiikki ei lue tekstejä ”niiden omilla ehdoilla” vaan yhtä lailla ”vastakarvaan”. Kaikki tekstile esitettävät kysymykset sallitaan, kuten bibliodraamassakin. Tekstejä luetaan myös vastustajien näkökulmasta. Lukijan ottaessa todesta tekstin negatiiviset puolet hän voi uskottavasti korostaa myös tekstin positiivisia puolia. Valinnat ovat Räisäsen mukaan välttämättömiä, kun Raamattua käytetään. Moraalinen kritiikki lähentää tutkijoiden ja tavallisten raamatunlukijoiden kysymyksenasettelua toisiinsa.⁵⁵⁹

Bad Segebergin bibliodraamaseminaarissa vuonna 1995 aiheena oli Johanneksen kirje Laodikean seurakunnalle (Ilm. 3:14–22). Johannes näyttäytyi äärirooleissa, ensiksi ankarana ja tuomitsevana uskonnollisena saarnaajana ja toisaalta herkkänä sisäisenä äänenä. Johannesmainen roolin ottaminen koettiin vaikeaksi ja kysyttiin: ”Mihin Ilmestyskirjan haukkumakirjeitä tarvitaan, jos herkäät jäävät niiden alle syyttä ja vahvat sivuuttavat ne?” Ryhmän lopussa pystyttiin silti kohtamaan Johannes ja jopa ymmärrettiin häntä yksinäisenä, rakkautta kaipaavana hahmona, jonka kovan kuoren alla olivat herkkyyys ja heikkous. Räisänen kommentoi tätä muutosprosessia: ”Mitä muuta tämä on kuin tietynlaista Raamatun tekstin kritiikkiä? Kritiikkiä, joka ei suinkaan nouse pahansuopuudesta, vihamielisyydestä tekstiä kohtaan, vaan spontaanisti ihmisyyden näkökohdista.”⁵⁶⁰

⁵⁵⁶ Myllykoski 1997, 208.

⁵⁵⁷ Räisänen 1996, ”Bibliodraama ja ideologikritiikki”.

⁵⁵⁸ Räisänen 2006, 178.

⁵⁵⁹ Räisänen 2006, 178–181.

⁵⁶⁰ Räisänen 1996, ”Bibliodraama ja ideologikritiikki”; Mäkisalo 1996, 32–51; Virtaniemi 1996, 25–26.

Raamatuntutkijan suhtautumisesta tutkimuskohteeseensa Räisänen kirjoittaa artikkelissaan ”Kokemus raamatuntulkinnan avainkäsitteenä”: ”Tutkijan tulee ymmärtää tutkimuskohdettaan mahdollisimman pitkälle. Tämä vaatimus on kuitenkin käsitettävä avarasti: tutkijan on ymmärrettävä tasapuolisesti *koko* sitä prosessia, josta esim. UT:n kirjoittajat ovat *osa*. Hänen on kyettävä asettumaan paitsi Paavalin myös Paavalin *vastustajien* asemaan.”⁵⁶¹ Bibliodraamassa mahdollistuu sekä Paavalin rooliin että vastarooliin eläytyminen ja kokemuksen ilmaiseminen roolissa ja kahden tai useamman roolin kohtaamisessa. Mielenkiintoista on, että Räisänen suhtautui tutkijana Raamatun teksteihin sosiometrian ja roolinäkökulman katseella – vaikka ei käyttänyt samoja käsitteitä – jo ennen kuin oli ollut mukana yhdessäkään bibliodraamassa. Toinen esimerkki Räisänen rooliajattelusta on vuodelta 1979 hänen saarnastaan ”Vahvat ja heikot” (Room. 14:1–12) Teologian Ylioppilaiden tiedekuntayhdistyksen naispappeus-teemapäivän jumalanpalveluksessa: ”On aina ongelmallista pohtia, mitä joku menneen aikakauden henkilö sanoisi meille meidän ongelmistamme tässä ja nyt. Jos Paavali astelisi sisään Tuomiokirkon ovesta ja ottaisi kirkkaasti kantaa naisteologiien pulmiin – . Mitä Paavali sanoisi naispappeudesta?”⁵⁶²

Ryhmässä eksegeettinen tieto koetaan vapauttavana. Eksegetiikka auttaa ihmisiä Raamatun ongelmien käsittelyssä antamalla historiallista perspektiiviä. Matti-Pekka Virtaniemi koki Ilmestyskirjan bibliodraamatyöskentelyssä vapauttavaksi yllätykseksi sen, että Ilmestyskirja ”voidaan ymmärtää tappiolle jääneen kirkon vähemmistöryhmän, ’kaidan tien kulkijoiden’ ahdingosta käsin.”⁵⁶³

Mäkisalo pitää eksegetiikan mukanaoloa draamassa merkittävänä prosessina ryhmäläisten ja ohjaajan kannalta. Mäkisalo kuvaa, miten eksegeettinen tieto antaa vertauskuvallisen ja konkreettisen kartan bibliodraama-matkalle. Kun Mäkisalo valmistautui Kari Pekka Kinnusen kanssa ohjaukseen kansainvälisessä konferenssissa, he keskustelivat etukäteen Räisäsen kanssa.

Minulla oli nyt jonkinlainen kartta matkalle. Se oli kuin lapsen piirtämä; kömpelö ja kiehtova. Siihen oli piirretty vaaralliset kohdat, rotkot, vuoret, erämaa, piilopaikat, joet ja lähteet. Aukkoja oli paljon. Kysymyksiä oli paljon.⁵⁶⁴

Uutta tietoa Mäkisalo sai Ilmestyskirjan kirjoittamisen ajankohdasta, Laodikean seurakunnasta ja sen sisällä olevista jännitteistä sekä Johanneksen roolista. Mikä oli Johanneksen motiivi kirjoittaa kirje, ja millainen mies Johannes oikein oli? Kuka tässä tekstissä ”koputtaa oven takana” ja halutaanko hänelle avata? Eksegetiikka paljasti tekstin jännitteisyyden kirjoittamisen ajankohdassa.

⁵⁶¹ Räisänen 1987, 388.

⁵⁶² Räisänen 1984, 174.

⁵⁶³ Virtaniemi 1996, 26.

⁵⁶⁴ Mäkisalo 1996, 34.

Samaa jännitettä teksti herättää myös nykylukijoissa.⁵⁶⁵ Draamatyöskentelylle luotiin kiinnostava lähtökohta, kun kysymyksiä oli paljon.

Mäkisalo havainnoi historiallisen ulottuvuuden merkitystä:

Jos en olisi ollut ohjaajana selvillä Ilmestyskirjan, Johanneksen ja Laodikean taustoista, olisin ohjaajana ollut eksyksissä. Olisimme liikkuneet subjektiivisesta kokemuksesta toiseen tietämättä miten se liittyy tekstiin. Silti kokemukset olisivat voineet olla ryhmän jäsenille vahvoja.⁵⁶⁶

Bibliodraamaryhmässä vapaus ilmaista kritiikkiä voi saada aikaan sen, että asenne tekstiin muuttuu itse asiassa aiempaa myönteisemmäksi. Raamattukritiikki bibliodraamassa on elementti, joka on syytä tiedostaa ja tunnustaa.⁵⁶⁷

Laeuchlin ryhmissä kritiikkiä haettiin inhimillisyydestä käsin, ja tekstiä kuunneltiin tarkasti. Laeuchli tarvitsi tähän draamaa, Räisäselle historiallinen eksegetiikka oli tehnyt selväksi uskonnon sisäänrakennettuja kaameuksia, esimerkkinä Uudesta testamentista löytyvä juutalaisvastaisuus. Jotta eksegetiikka kykenee tällaiseen, ”sen tulee olla tinkimättömän historiallis-kriittistä”. Liian aikainen siltojen rakentaminen nykyaikaan hämärtää näköaloja.⁵⁶⁸

Ihmisillä on ongelmia Raamatun kanssa, kun he kysyvät kuinka Jumala/Jeesus voi olla/puhua tietyllä tavalla. Räisänen näki bibliodraaman foorumina, jossa teksteistä löytyy uusia ulottuvuuksia ja inhimillisyydestä nousevaa ideologiakriittistä näkökulmaa kuten sellaista perinnettä, joka estää aitoa vuorovaikutusta ihmisten kesken.⁵⁶⁹

Opiskelija kuvaa kokemustaan eksegetiikan oppiaineen bibliodraamakurssilla:

– – arvokkain ryhmässä koettu asia oli peloton ja kokonaisvaltainen keskusteluyhteys. – – On vapauttavaa saada olla oma akateeminen, skeptinen ja kriittinen itsensä joutumatta kuitenkaan heittämään syrjään tunnevaltaista, intuitiivista ja uskonnollista itseään.⁵⁷⁰

Räisänen pyrki työssään henkilökohtaiseen avoimuuteen itsekriittisillä pohdinnoillaan. Hän kysyi, kenelle kuuluu auktoriteetti raamatuntulkinnassa ja korosti arvovallan siinä kuuluvan todellisuudessa ihmisten omalle ajattelulle ja kokemukselle.⁵⁷¹ Hän itse oli myös tekstin ja tradition kokija ja uudelleentulkitsija: ”– – väitösluennosta lähtien olin tottunut pitämään esillä myös henkilökohtaista näkökulmaa tutkimukseen.”⁵⁷²

⁵⁶⁵ Mäkisalo 1996, 37–38.

⁵⁶⁶ Mäkisalo 1996, 50.

⁵⁶⁷ Räisänen 1996, ”Bibliodraama ja ideologiakritiikki”.

⁵⁶⁸ Räisänen 1996, ”Bibliodraama ja ideologiakritiikki”.

⁵⁶⁹ Räisänen 1996, ”Bibliodraama ja ideologiakritiikki”.

⁵⁷⁰ Pesonen 1997, 34.

⁵⁷¹ Räisänen 1972, 83; 2014, 106–107.

⁵⁷² Räisänen 2014, 103.

Kirkon tiedotuskeskus haastatteli Räisästä syksyllä 2015 – vähän ennen hänen kuolemaansa. Häneltä kysyttiin, mikä Raamatusta nousee tärkeäksi tässä ja nyt? Räisäsen vastaus antaa vahvan tuen bibliodraamalle:

Loppujen lopuksi se, mikä ehkä nyt kaiken jälkeen nousee päällimmäisenä, on minusta ne prosessit, mitä ihmisillä on Raamatun kanssa. Enemmän kuin itse kirja ja sen sisältö. Se, miten se vaikuttaa ihmiseen, miten ihmiset kamppailee sen kanssa, miten he soveltaa sitä uusissa tilanteissa.⁵⁷³

4.7. Bibliodraaman suunnittelussa ja toteutuksessa huomioitavia eksegeettisiä näkökohtia

Bibliodraamaohjaajille tekemääni tutkimukseen (2004 ja 2014) jaottelin eksegeettisten näkökohtien huomioimisen kahteen kysymykseen: 1. Miten paljon huomioit seuraavia eksegeettisiä näkökohtia bibliodraaman suunnittelussa? 2. Miten paljon seuraavat eksegeettiset näkökohdat ovat mukana bibliodraaman toteutuksessa? Vastaajat saivat valita yhden neljästä vaihtoehdosta: ei koskaan, satunnaisesti, melko usein, aina.

Kyselylomakkeen luettelo erilaisista vaihtoehdoista on jäsenitys niistä käytännön konkreettisia mahdollisuuksista, miten on mahdollista huomioida eksegeetiikka bibliodraaman prosessissa. Sekä suunnitteluun että toteutukseen liittyvistä näkökohdista keskustelin Heikki Räisäsen kanssa. Hänellä oli mahdollisuus kommentoida listaani.⁵⁷⁴

Bibliodraaman suunnittelussa esitin huomioitavaksi seuraavia eksegeettisiä näkökohtia:

1. Pohdin Raamatun tekstin rajausta.
2. Luen tekstistä eri kielisiä versioita.
3. Vertailen mahdollisia Raamatun rinnakkaisia kohtia.
4. Etsin taustatietoa erilaisista kulttuurisista tavoista (esim. häät).
5. Hankin taustatietoa tekstin historiallisesta tilanteesta.
6. Perehdyn tekstin sosiaaliseen tilanteeseen (esim. leskien asema, esikoisuuden merkitys).
7. Selvitän tekstissä esiintyvät paikannimet ja henkilönnimet.
8. Käytän apuna kartoja.
9. Käytän apuna Raamatun hakusanakirjoja.
10. Etsin tietoa kommentaareista.
11. Jotain muuta, mitä?

Vastauksien mukaan ohjaajat pohtivat tekstin rajausta melko usein tai aina. Tekstin erikielisiä käännöksiä luettiin vain satunnaisesti tai ei koskaan. Raamatun rinnakkaisten kohtien vertaileminen

⁵⁷³ ”Professori Heikki Räisäsen haastattelu syyskuussa 2015.” Julkaistu YouTubessa 10.1.2016.

⁵⁷⁴ Räisäsen sähköposti 17.2.2004.

oli tuttua. Taustatietoa haettiin sekä kulttuurista, historiasta että sosiaalisesta tilanteesta kommentaareista, hakusanakirjoista ja kartoista sekä internetin kautta tai kysymällä tutuilta eksegeeteiltä.

Ohjaajan etukäteistyöskentely tekstin kanssa virittää ohjaajaa tekstin teemoihin ja rooleihin. Aitolehti korostaa ohjaajan taidoissa avoimuutta sille, että teksti voi puhutella sekä häntä itseään että ryhmää ennakoimattomalla tavalla. Tekstin tutkiminen etukäteen auttaa siinäkin, että ohjaaja sallii tekstin olla sellaisenaan vuorovaikutuksessa ihmisten elämän kanssa. Kun ohjaaja tuntee itse tekstin, hän voi olla avoin tekstin ja ryhmän vuorovaikutukselle ja tekstin erilaisille tulkinnoille.⁵⁷⁵ Peter Pitzelen käsitteillä ilmaisten ryhmässä on tilaa vakoiselle tulelille, kun musta tuli tunnetaan riittävän hyvin, ja ohjaaja voi luottavaisesti päästää tekstin rooleineen ja tapahtumineen dialogiin ryhmäläisten kanssa. Tekstin ongelmien ja kysymysten hahmottaminen on oivallinen lähtökohta draamatyöskentelylle. Eksegeetiikka auttaa näkemään tekstiä rosoisena ja ristiriitaisena. Kysymysten kautta lukija pääsee heti dialogiin tekstin kanssa. Räisänen kuvaa omaa valmistautumistaan bibliodraamatyöpajaan *Vartija*-lehden artikkelissa ”Matteuksen ’Vuohet ja lampaat’ bibliodraaman käsikirjoituksena”.⁵⁷⁶ Räisäsellä oli aluksi kolme fokuoitua kysymystä viitaten 1. tekstin rooleihin (keitä on tarkoitettu ”vähimmillä veljillä?”), 2. koko evankeliumin teologiaan (Matteuksen tekoihin perustuvan pelastuskäsityksen ero Paavalin ja varsinkin luterilaisen teologian perusnäkemukseen pelastuksesta) sekä 3. tekstin vaikutushistoriaan (kahtiajako siunattuihin ja kirottuihin sekä helvetin ja helvetillä uhkaamisen teema). Näiden sisällöllisten kysymysten pohjalta Räisänen ja Mäkisalo ideoivat draamallista toimintaa ryhmälle.⁵⁷⁷ Tässä bibliodraaman mallissa toiminta rakentui sille pohjalle, mikä tekstissä raamatuntutkijan näkökulmasta oli merkittävää.

Näen haasteena ohjaajan oman raamattunäkemysvaikutuksen ryhmän raamatuntulkintaan. Esimerkiksi miten laajasti ohjaaja ja siten myös ryhmäläiset hahmottavat erilaisia Jeesuksen rooleja evankeliumeissa ja muissa teksteissä vai määrittääkö kirkon julistuksen Jeesus-kuva – jossa Jeesus on jo kuollut ja ylösnoussut – sellaistenkin tekstien bibliodraamatyöskentelyä, joissa päähenkilönä on ihminen Jeesus Nasaretilainen.⁵⁷⁸ Toinen haaste on, miten ohjaaja oppii tekemään tekstille kysymyksiä, jos ei työskentele yhdessä eksegeetin kanssa.

Bibliodraamaryhmän ohjaamisessa esitin huomioitavaksi seuraavia eksegeettisiä näkökohtia:

⁵⁷⁵ Aitolehti 1996, 145.

⁵⁷⁶ Räisänen 2004a, 123–127.

⁵⁷⁷ Ks. tarkemmin Räisänen 2004a, 123.

⁵⁷⁸ Mäkisalo ja Salmi 2015.

1. Luemme tekstistä eri käännöksiä.
2. Selvitän ryhmälle tekstin vieraiden sanojen, nimien ja paikannimien merkityksiä ennen draamatyöskentelyä.
3. Puhumme tekstin roolihenkilöiden taustoista ennen draamatyöskentelyä.
4. Käytän taustatietoa ohjatessani ryhmäläisiä tekstin rooleihin.
5. Puhumme tekstin historiallisesta syntytilanteesta.
6. Ohjaan ryhmälle draamamenetelmiä käyttäen sen historiallisen maailman, jossa teksti on syntynyt.⁵⁷⁹
7. Ohjaan draamatyöskentelyyn roolihenkilöksi tekstin todennäköisen kirjoittajan tai kokoajan.
8. Puhumme tekstin vaikutuksesta itsellemme, kirkolle ja maailmalle ennen draamatyöskentelyä.
9. Puhumme tekstin vaikutuksesta itsellemme, kirkolle ja maailmalle draamatyöskentelyn jälkeen.
10. Keskustelemme eksegeettisistä tiedoista draamatyöskentelyn jälkeen.
11. Annan ryhmäläisille tekstistä eksegeettistä tietoa kirjallisesti.
12. Eksegeetti on mukana ryhmässä.
13. Jotain muuta, mitä?

Vastauksien mukaan tekstin historiallisesta syntytilanteesta ja tekstin roolihenkilöiden taustasta puhuttiin melko usein bibliodraamaryhmässä. Muutamat kertoivat ohjanneensa tekstin syntytilanteen myös draamaksi ja joillakin oli ollut eksegeetti mukana ryhmässä. Kirjoittajan mukaanotto näyttämölle oli harvinaisempaa kuin tekstin ohjaaminen historialliseen ja sosiaaliseen syntykontekstiin. Eksegeettisen tiedon jakaminen kirjallisena osallistujille oli tyypillistä uskonnonopettajille. Tekstin vaikutushistoriasta (kohta 9) puhuttiin yleensä vasta draamatyöskentelyn jälkeen. Räisänen näki merkityksellisenä sen, puhutaanko tiedosta ja tekstin vaikutuksesta ennen vai jälkeen draamatyöskentelyn, vai sekä että.⁵⁸⁰

Eksegeettisten näkökohtien huomioiminen tiivistyy seuraaviksi osa-alueiksi: vaihtoehdot 1–2 liittyvät tekstiin virittäytymiseen; 3–4. roolityöskentelyyn; 5–7 tekstin syntyhistorian maailmaan; 8–9 vaikutushistoriaan; 10–11 eksegeettiseen tietoon/pohdintaan; 12. bibliodraamaohjaajan ja eksegeetin yhteistyöhön ryhmässä. Tutkimuksen lopullisia johtopäätöksiä

⁵⁷⁹ Ilmaisu ei tässä ole selkeä. Tarkoitan sitä, että ryhmäläiset ohjataan näyttämöllä tekstin historiallisen syntytilanteen tapahtumapaikkaan ja sosiaalisiin rooleihin.

⁵⁸⁰ Räisänen sähköposti 17.2.2004.

varten olen kiinnostunut empiirisessä osassa siitä, miten case-bibliodraamojen ohjaajat huomioivat työskentelyissä näitä alueita.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET BIBLIODRAAMAN TEORIASTA

5.1. Bibliodraaman draamateoria ja teologinen teoria

Bibliodraaman taustalla vaikuttaa Jacob Morenon kehittämä psykodraaman käytäntö ja teoria. Teorian ydinkohdat eli käsitykset roolista, kohtaamisesta, spontaaniudesta ja luovuudesta ovat edellytyksiä bibliodraamalle. Morenon käsitys luovuudesta perustuu prosessiin spontaaniuden, luovuuden, kulttuurisäilykkeen, virittämisen ja jälleen uuden spontaaniuden kiertokulusta.

Koska bibliodraamalla on uskonnollisia ja erityisesti raamatuntulkinnallisia ulottuvuuksia, draamateorian lisäksi tarvitaan teologinen teoria. Heikki Räisäsän kehittämä hermeneutiikan kolmivaiheinen dynaaminen malli traditio–kokemus–tulkinta sisältää vastaavan pysyvyyden ja muuntuvuuden sekä uuden syntymisen ja virtaavuuden ajattelun kuin Morenon teoria luovuudesta. Yhteisön kokemuksen kautta traditiot ja aiemmat tekstin tulkintatavat saavat uusia merkityksiä. Kokemuksiin kuuluvat muun muassa muuttunut maailmankuva ja ihmiskuva, näkemykset yhteiskunnallisesta todellisuudesta ja historiallinen raamatuntutkimus. Räisäsän mallissa tarkastelukohteena ovat ensisijaisesti yhteisö ja sen identiteettiin vaikuttavat tekijät, mutta teoriamalli soveltuu samoin yksilötasolle ja yksilön henkilökohtaisen elämäkokemuksen merkitykseen ja vaikutukseen raamatuntulkinnassa.

Edellä olen tutkinut bibliodraaman käytäntöä ja teoriaa menetelmien, työskentelyprosessien, bibliodraamakouluttajien ja -ohjaajien perspektiiveistä. Käytäntöön suuntautuva bibliodraaman menetelmä tarvitsee tuekseen teorian, josta uudet ja vanhat hyväksi todetut sovellukset johdetaan. Tässä tutkimuksessa bibliodraaman taustateoria muotoutuu Morenon draamateoriasta ja Räisäsän hermeneuttisesta teoriasta. Kahdesta eri teoriataustasta ja niihin perustuvista käytänteistä johtuen eksegeettispainotteisessa bibliodraamassa tarvitaan yhteistyötä eksegeetin ja koulutetun bibliodraamaohjaajan kesken.

5.2. Miten psykodraama ja eksegetiikka näkyvät ja toimivat bibliodraamassa?

5.2.1. Bibliodraaman hermeneuttisen prosessin osa-alueet

Teoriaosan tutkimuskysymys on: Miten psykodraama ja eksegetiikka näkyvät ja toimivat bibliodraamassa? Edellä kuvatun ja tutkitun pohjalta kokoaan yhteenvetoa ja johtopäätöksiä eksegeettispainotteisen bibliodraaman teoriasta neljällä konkreettisella osa-alueella: 1. Tekstin tulkintaprosessi bibliodraamaryhmässä; 2. Psykodraamaan pohjautuvat bibliodraaman menetelmät; 3. Eksegetiikan merkitys bibliodraamassa; 4. Bibliodraamaohjaajan suhde tekstiin. Näistä osa-

alueista syntyy bibliodraaman hermeneuttinen prosessi. Lopuksi kokoan keskeiset näkökohdat siitä, milloin bibliodraama on eksegeettispainotteista.

5.2.2. Tekstin tulkintaprosessi bibliodraamaryhmässä

Tekstin tulkintaprosessin tyypilliset piirteet ovat sekä yleisiä ja yhteisiä bibliodraaman ohjaajasta riippumatta että erityisiä. Siitä, miten Sirkku Aitolehti kuvaa bibliodraamaa kolmivaiheisena prosessina ja miten Heikki Räisänen ilmaisee saman hermeneuttisen prosessin näkökulmasta, muodostuu draamallinen ja eksegeettinen tulkintaprosessi: 1. Oman elämäkokemuksen ja -tilanteen sekä eksegeettisen tiedon pohjalta tekstiin suuntautuminen. 2. Tekstin ja ryhmän vuorovaikutuksellinen kohtaaminen draamassa. 3. Tekstistä takaisin ryhmään suuntautuminen ja kokemuksen jäsentäminen keskustelemalla.

Peter Pitzelen bibliodraama alkaa tekstin eli mustan tulen kohtaamisesta, kun ohjaaja lukee tai kertoo valitun tekstikatkelman, pysähtyy ja kutsuu osallistujia eläytymään rooliin ja antamaan äänen roolihenkilölle. Draama jatkuu dialogina ohjaajan ja roolihenkilöiden välillä. Äänen antaminen Raamatun henkilöille tai tekstin sisältämille muille elementeille on bibliodraaman valkoista tulta. Draamakerronnan päättyessä jokaisella osallistujalla on tekstin lisäksi kaksi muuta kertomusta: yhdessä ohjaajan ja toisten ryhmäläisten kanssa vuorovaikutuksessa syntynyt ääneen ilmaistu kertomus ja omalla mielen näyttämöllä luotu sisäinen kertomus. Tekstin tulkinta muotoutuu mustan ja valkoisen tulen kohtaamisesta. Pitzelen bibliodraamassa ei ole itsestään selvää, että prosessiin kuuluu integrointikeskustelu draaman jälkeen, varsinkin jos bibliodraamaa ohjataan lyhytkestoisesti suurryhmässä.

Sirkku Aitolehden bibliodraamassa virittäytymisen ja toimintavaiheen jälkeen on aina jakaminen ja prosessointi, jotka ovat keskustelua. Aitolehden bibliodraaman työskentelyvaiheet vastaavat psyko-, sosio- ja aksiodraaman prosesseja. Marcel Martinilla työskentelyvaiheet ovat kehotyöskentely, luova näyttämöllinen vaihe sekä keskustelu tekstin merkityksestä, ryhmäprosessista ja henkilökohtaisista kokemuksista. Loppukeskustelu on sopiva paikka puhua tekstin eksegeettisistä näkökohdista. Samoin kuin Martin, myös Tim Schramm ja Aino-Kaarina Mäkisalo pitävät tärkeänä kehotyöskentelyä, joka virittää rooleihin, ja roolityöskentelyn avulla tekstit koetaan kehollisesti. Tekstin näyttämölle asettaminen on fyysistä ilmaisua. Roolien ja näyttämön muiden elementtien kehollinen muistijälki on vahva ja siten osa tekstin tulkintaprosessia.

Kun bibliodraamassa eläydytään ryhmäläisten kokemuksen ja ajattelun avulla tekstiin, on mahdollista, että oma tulkinta on ristiriidassa tradition kanssa. Traditio tulee silloin kyseenalaistaa ja tulkita uudelleen tai muokata inhimillisen kritiikin vuoksi. Räisäsen mukaan bibliodraamassa harjoitetaan spontaanisti inhimillisyyden näkökohdista katsoen eettistä kritiikkiä.

Morenon teoriassa spontaanisuus lisääntyy vastavuoroisissa kohtaamisissa toisten ihmisten kanssa, ja ihmisten välisiä kohtaamisia voidaan lisätä ja syventää spontaanisuuden avulla. Bibliodraamassa tulkinnan vapaus kasvaa, kun ryhmä kykenee aidosti ja todesti kohtaamaan tekstin monenlaiset sävyt: harmonian, ristiriidat ja ongelmat. Tekstin sisällön ja roolien konkretisointi ja visualisointi sekä tapahtumien toiminnallisuus tapahtuvat joko konkreettisella näyttämöllä tai mielen näyttämöllä. Selittäminen korvataan näyttämällä ja ilmaisemisella, kuten morenolaisessa draamassa.

Bibliodraamassa osallistujat kokevat tekstin tapahtumat rooleissa ja dialogia käydään ryhmäläisten kokemusten ja tekstin roolihenkilöiden kokemusten välillä. Kun raamatuntutkimuksellinen tieto otetaan mukaan, kohtaaminen tapahtuu tässä ja nyt vuorovaikutuksessa tekstin, ryhmän ja eksegetiikan välillä. Silloin luovuus näyttäytyy siinäkin, miten tieto tekstistä, tekstin taustoista ja tekstin välittämästä ideologiasta liitetään ryhmän draamaan.

Bibliodraaman tekstitulkinnan ytimessä on kokemus ja oivaltaminen. Tämä vastaa psykodraaman katarsiskokemusta, joka on tietyn asian tunneyhteyteen pääsemistä ja sen elämyksellistä purkautumista sekä integroitumista omaan ajatteluun. Bibliodraama sopii menetelmäksi vaikutushistorian tutkimiseen, koska draamassa tulkinnan ensisijainen auktoriteetti on ryhmäläisen oma ajattelu ja kokemus tekstistä. Bibliodraamaryhmän tai ryhmäläisen muodostama tekstin tulkinta on yksi mahdollinen tulkinta monien muiden tulkintojen joukossa. Tulkintojen moninaisuus on realiteetti bibliodraamalle ja raamatuntutkimukselle.

5.2.3. Psykodraamaan pohjautuvat bibliodraaman menetelmät

Bibliodraaman ryhmämuoto, ryhmästä nouseva spontaanisuus ilmaisussa, luovuus tekstin tulkinnassa ja mielikuvien merkityksellisyys pohjautuvat psykodraaman morenolaiseen ajatteluun. Se, että draamanäyttämöllä voidaan tuoda yhteen menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus, on lähtöisin psykodraaman surplus-todellisuudesta. Bibliodraaman menetelmä, minämuotoinen roolityöskentely konkreettisella näyttämöllä tai mielikuvissa, on psykodraaman työskentelyväline.

Psykodraamakouluttajien Sirkku Aitolehden ja Peter Pitzelen bibliodraamakäytännöt ovat muotoutuneet morenolaisesta psykodraamasta. Vertaan Aitolehden ja Pitzelen roolityöskentelyjen ohjausta, kun kiteytän psykodraaman vaikutusta bibliodraamaan. Pitzelen draama toteutuu enimmäkseen osallistujien mielen näyttämöillä. Aitolehti ohjaa roolit ja roolien väliset suhteet sosiometrian avulla konkreettisille näyttämöille. Aitolehden draamassa äänen antaminen henkilölle toteutuu vuorovaikutuksessa vastarooliin tai useisiin tekstin rooleihin ja tapahtumiin näyttämöllä. Morenon rooli–vastarooli näkyy ohjauksessa siinä, että roolityöskentelyssä lähdetään liikkeelle

vastakkaisista rooleista tai vastakkaisista käsitteistä. Pitzelen draamassa tekstin vastaroolit ovat äänessä peräkkäin, ja vain pidemmissä draamoissa samanaikaisessa vuorovaikutuksessa. Molemmilla lähtökohta tekstin ja ryhmän kohtaamiseen on tekstin sosiometria. Aitolehti huomioi ohjauksessa ryhmän sosiometrian ja mahdollisesti historian kautta tekstin taustalla olevat suhteet. Aitolehden draamassa voidaan työskennellä yksin, pareina, pienemmissä ryhmissä tai koko ryhmänä. Pitzelen menetelmässä koko ryhmän eläytyminen yhtä aikaa samaan rooliin on tavallisempaa. Pitzelen draamassa ohjaajan kertojarooli on vahva. Aitolehden ryhmässä teksti on läsnä yhteisesti luettuna. Koska Pitzelen draamaprosessi ei itsestään selvästi sisällä ryhmän yhteistä integrointikeskustelua, osallistujien havainnot draamasta jäävät jakamatta. Aitolehdellä roolityöskentely päättyy jakamis- ja prosessointikeskusteluun, jotka mahdollistavat keholliseen kokemukseen ja tunteisiin pohjautuvan tulkinnan sekä tiedollisen analyysin.

Bibliodraamassa rooliin on aina liitettävä tekstin roolin sosiaalisen puolen lisäksi roolin ottajan oma psyyke ja sen sekä tietoinen että tiedostamaton puoli. Vastaavasti sosiodraamassa rooli ei tule eläväksi, jos siinä ei ole mukana mitään henkilökohtaista.

Psykodraamaan pohjautuvissa bibliodraaman menetelmissä keskeisiä kohtia ovat seuraavat: ryhmämuoto, spontaanius ja luovuus, roolityöskentely, tekstin ja ryhmän sosiometria, kehollisuus, näyttämön idea, surplus-todellisuus, kokemuksen ja mielikuvien merkitys, tavoite tunneyhteyden pääsemisestä sekä yhteinen jakaminen ja prosessointi.

5.2.4. Eksegetiikan merkitys bibliodraamassa

Heikki Räisänen yhteistyö Sirkku Aitolehden ja myöhemmin Aino-Kaarina Mäkisalonen kanssa loi toimivia käytänteitä siitä, miten eksegeetti voi toimia bibliodraamassa Raamatun asiantuntijana ja samalla ryhmän jäsenenä tai ohjaajaparina draamaohjaajan kanssa.

Bibliodraamoissa asiantuntijana toimiessaan Räisänen toi näkyväksi tekstin sisältämiä konflikteja ja erilaisia teologisia näkemyksiä tekstissä olevien eri ryhmien ja henkilöiden välillä. Räisänen kehitti aktiivisesti bibliodraaman ja eksegetiikan yhteyttä. Hän vaikutti bibliodraaman tutkimukseen. Bibliodraaman teologinen yliopistoyhteistyö Suomessa syntyi nimenomaan eksegetiikkaan. Näkemykseni mukaan tämä valinta on vahvistanut tekstin asemaa suomalaisessa bibliodraamassa. Kun bibliodraamassa koetaan tekstin tunteita ja ristiriitoja, niiden alkulähteille ei päästä ilman raamatuntutkimuksellista tietoa. Siksi yhteistyö eksegetiikan kanssa on perusteltua. Eksegeettisen tiedon ja oman kokemusmaailman rikas vuorovaikutus on erityisesti suomalaisen bibliodraaman yksi ominaispiirre ja jopa löytö, joka kansainvälisessä bibliodraaman kentässä ei ole itsestäänselvyys. Saksalainen bibliodraama, siten kuin se tässä tutkimuksessa näyttäytyy Gerhard Marcel Martinin ja Tim Schrammin teorioiden mukaan, suuntautuu käytännölliseen teologiaan.

Bibliodraaman syntyäikaan raamatuntutkimus oli pääsääntöisesti historiallis-kriittistä. Koska bibliodraama on itsessään tekstejä ajankohtaistava ja uusia merkityksiä etsivä työskentelytapa, juuri historiallisen kontekstin liittäminen draamaan antaa täydentäviä työkaluja ja näkökulmia sekä vahvistaa dialogia tekstin ja ryhmän välillä. Historialliset kysymykset suuntaavat kiinnostuksen tekstiin ja tekstin taakse. Bibliodraamassa ryhmäläinen löytää tekstistä omat kysymyksensä, jotka ovat voineet olla myös kirjoittajan kysymyksiä, mutta eivät välttämättä. Historiallinen eksegetiikka luo pohjan hermeneuttiselle selvittelylle ja varmistaa sen, että tekstistä ei vedetä liian suoria johtopäätöksiä nykyisyyteen. Raamatun aktualisoinnissa Räisänen korosti dialogia tekstin ja lukijan välillä, eikä dialogia voi luonnollisestikaan syntyä, jos tekstiä ei tunneta. Tekstin historiallisen kontekstin liittäminen draamatyöskentelyyn selkeyttää ryhmän ja Raamatun tekstin ajallista välimatkaa ja vahvistaa dialogia. Bibliodraamassa tutkitaan suhteita tekstissä, ryhmässä ja ryhmän ja tekstin välillä. Bibliodraamalle ja eksegetiikalle on yhteistä lukijan ja tutkijan dialogi tekstin kanssa.

Yhteistyö bibliodraamaohjaajan ja eksegeetin välillä on tiiviimpi, kun eksegeetti osallistuu myös draaman suunnitteluun ja toteutukseen. Eksegeetti voi antaa bibliodraamaohjaajalle tietoa tekstin syntyyn vaikuttaneista historiallisista tilanteista ja alkukielen osaamisen kautta laajentaa tekstin ymmärrystä. Eksegeetin jäsentämät tekstin ja sen taustahistorian ongelmat ja jännitteet ovat mahdollinen lähtökohta draamatyöskentelylle

Raamatuntutkimuksellinen tieto auttaa draamassa rooleihin eläytymisessä, rooleissa toimimisessa ja roolien sijoittamisessa tapahtumapaikoilleen. Ilman tietoa osallistujat täyttävät helposti Raamatun sosiaaliset roolit kokonaan omilla subjektiivisilla kokemuksillaan, mikä voi johtaa hyvään sielunhoidolliseen prosessiin, mutta samalla kauaksi tekstin maailmasta. Tieto auttaa rajanvedossa tekstin henkilön ja oman itsen välillä. Eksegeettinen tieto auttaa ryhmäläisiä pääsemään lähemmäksi sitä sosiaalista todellisuutta, joka on tekstin henkilöiden elinympäristönä. Bibliodraamassa ei kaivata valmiita tulkintoja, vaan konkreettista tietoa tekstiin ja tekstin kirjoitusaikaan liittyvästä sosiaalisesta, kulttuurisesta ja uskonnollisesta elämästä. Bibliodraama on itsessään tulkintaprosessi.

Eksegeettisiä näkökohtia voi huomioida virittäytymisessä siten, että tekstistä luetaan useita eri käännöksiä, selvitetään vieraiden sanojen, henkilönimien ja paikannimien merkityksiä sekä tapahtumien taustoja. Historiallisesta syntytilanteesta ja tekstin vaikutushistoriasta itselle, kirkolle ja maailmalle voidaan puhua ennen draamatyöskentelyä tai sen jälkeen, tiedostaen, että järjestyksellä on merkitystä draamaan. Roolityöskentelyssä draamaan on mahdollista ottaa mukaan tekstin todennäköinen kirjoittaja. Draamakokemuksen kautta ryhmässä syntyy lisää tiedonhalua ja kiinnostusta tekstin historiallisiin yhteyksiin.

Roolityöskentelyn jälkeen yhteisessä jakamisessa ryhmäläiset purkavat draaman kokemuksia ja liittyvät tekstin henkilöiden tarinoihin joko omasta elämästä tai rooleista käsin. Jakamisessa jokaisen tulkinta tekstistä on yhtä arvokas, eikä siihen kuulu toisen neuvominen tai arvioiminen. Prosessoinnissa palataan tekstissä olevien alkuperäisten ongelmien ja kysymysten tasolle. Keskustelu siitä, mitä draamassa on yhdessä ja yksilötasolla koettu ja nähty, auttaa ymmärtämään tekstiä: miten draama ja teksti ovat suhteessa toisiinsa, mitä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia havaitaan. Kaksoistietoisuus tekstin roolista ja oman elämäkokemuksen vaikutuksesta roolin luomiseen sisältää dialogia, jota ei roolityöskentelyssä välttämättä ole mahdollista tunnistaa. Dramatisointia seuraavissa jälkikeskusteluissa on tilaa tunnistaa ja purkaa näitä projektioita. Jos eksegeetti eläytyy itsekin näyttämöllä tekstin rooleihin, hän tulkitsee ja havainnoi oman kokemuksensa kautta tekstiä myös tekstin suhteiden ja tapahtumien sisältä. Eksegeetti saa bibliodraamasta uutta näkökulmaa tekstin tulkintaan menetelmän kokemuksellisuuden ja roolityöskentelyn kautta. Bibliodraamassa henkilökohtaiset kokemukset ja tunteet ovat tulkinnan välineitä.

Draamassa tekstistä on mahdollista poiketa, mutta jälkikeskusteluissa tulisi käsitellä sitä, miksi tekstissä ei voitu pysyä, miksi siitä täytyi poiketa, miksi jokin ei tuntunut oikealta. Integroivaan keskusteluun kuuluu reflektoida ryhmän tekemää draamaa suhteessa raamatuntutkimukseen sekä ulkoapäin omasta roolista että tekstin roolin sisältä. Tekstiä voidaan silloin arvioida nykyisten eettisten arvojen näkökulmasta.

Eksegeettiseen bibliodraamaan kuuluu aina jonkinlainen prosessointi, jossa draaman ulkoiseen todellisuuteen liittyvä kysymys tai oivallus esitetään raamatuntutkimukselle. Eksegeetti tai ohjaaja, jolla on riittävä eksegeettinen tieto, huolehtii eksegeetikasta keskusteluissa. Tätä prosessointia kutsutaan tässä tutkimuksessa integrointikeskusteluksi, ja siihen liittyvät ryhmäläisten jakamiset rooleista käsin, pohdinnat, kysymykset, draaman reflektointi suhteessa raamatuntutkimukselliseen tietoon, vaikutushistoriaan, osallistujien henkilökohtaiseen elämäkokemukseen sekä mahdollisesti sielunhoitoon ja dogmatiikkaan.

Bibliodraamaohjaajan ja eksegeetin yhteistyössä draamaohjaajan tehtävät ovat: ryhmän virittäminen, rooleihin auttaminen, osallistujien itseilmaisun tukeminen, draamallisten väliintulojen toteuttaminen, havaintojen tekeminen, työskentelyn loppuunsaattaminen, roolien purkaminen ja jakamisen mahdollistaminen. Bibliodraamaohjaajan ja eksegeetin yhteistyössä eksegeetin tehtävät ovat: selvittää tekstistä tarvittavat taustatiedot ja tekstin sisältämät ongelmat, ideoida yhdessä ohjaajan kanssa draamaan tilanteita, joissa eksegeettinen tieto tulee käyttöön, havainnoida ja osallistua draamatilanteisiin ja keskusteluihin sekä johtaa keskustelua, jossa tapahtuu draamakokemuksen ja tekstin integroiminen. Eksegeetin tehtävä bibliodraamassa tekstin

analysoinnin lisäksi on havainnoida draamaa sekä rooleista että roolien ulkopuolelta niin, että ottaa huomioon nämä molemmat tasot integrointikeskustelussa.

Bibliodraaman ammattilaisilta puuttuu usein vaativa eksegeettinen ymmärrys, ja eksegeeteillä ei ole koulutuksensa perusteella tarvittavaa draamaosaamista, ryhmän ohjaamisen ja psykodraaman taitoja. Niinpä yhteistyö on tarpeellista. Tekstilähtöinen bibliodraama tarvitsee tuekseen eksegetiikan.

5.2.5. Ohjaajan suhde tekstiin

Ohjaajan suhde tekstiin ja näkemys Raamatun tekstistä vaikuttaa niihin menetelmiin, joita hän kehittää ja käyttää bibliodraamassa.

Pitzelen bibliodraamassa korostuvat lukijasuuntautuneet menetelmät ja draamanäyttämöllä tapahtuva vuorovaikutus sen tekstin kanssa, jonka ohjaaja on valinnut. Pitzele ei suuntaa ryhmän kiinnostusta eikä dialogia tekstin synty- ja varhaisvaiheisiin.

Aitolehden bibliodraamassa lähdetään liikkeelle tekstistä ja siihen palataan, vaikka välillä olisikin prosessoitu ryhmäläisten elämää. Aitolehden bibliodraama pohjautuu sosiometriaan, jonka tarkastelun kautta astutaan sisälle tekstiin. Bibliodraamassa on tilaa henkilökohtaiselle tasolle tulkita tekstiä ja tulkita tekstin kautta myös omaa elämää sekä ottaa mukaan raamatuntutkimuksellisia näkökulmia. Bibliodraamassa on kyse suhteista: Mitä suhteita eri roolien välillä tekstissä on? Miten suhteissa ollaan? Mitä tunteita ja jännitteitä niihin liittyy? Miten henkilöt ovat suhteissa tapahtumiin? Miten erilaiset näkökulmat suhtautuvat toisiinsa? Miten tapahtumat ovat suhteessa toisiin tapahtumiin, tapahtumapaikat toisiin paikkoihin ja tekstin aika suhteessa tekstin syntyhistoriaan ja nykyaikaan. Raamatun maailman rooliasetelmat, kuten suhtautuminen varhaiskristillisyydessä juutalaisiin puhtaussäännöksiin ja ympärileikkaukseen, ovat nykylukijalle vieraita. Aitolehden ratkaisu on etsiä tekstin kaltaisia suhteita ympäröivästä nykymaailmasta. Niihin asettumalla, niiden kautta rooleja ja ryhmiä jaettaessa päästään kokemaan tekstin maailmaa samankaltaisessa tunteiden jännityskentässä. Tekstin sosiometria alkaa elää näyttämöllä ja ryhmän ryhmäprosessissa. Eksegeetti auttaa paitsi kertomalla tekstin taustoista, myös tekstissä ja sen syntyhistoriassa esiintyvien ryhmien olemuksesta ja ihmisten ja ryhmien välisestä sosiometriasta.

Räisäsen lähestymistapa Raamatun teksteihin oli temaattinen. Sekä raamatuntutkijana että bibliodraamoissa eksegeettisenä asiantuntijana toimiessaan hän teki näkyväksi tekstin sisältämiä konflikteja ja erilaisia teologisia näkemyksiä tekstissä olevien eri ryhmien ja henkilöiden välillä. Tämä lukutapa vastaa sosiometriaa. Kun draamaohjaaja osaa tehdä tekstistä ja ryhmästä sosiometrisia havaintoja, eksegeetti voi raamatuntutkimuksellisella tiedolla auttaa ohjaajaa luomaan

tekstistä vastaavia tilanteita nykyaikaan. Bibliodraaman ja raamatuntutkimuksen yhteistyön alkamista vahvisti Aitolehden ja Räisäsen samankaltainen suhtautuminen tekstiin.

Räisänen pyrki sekä bibliodraamassa asiantuntijana toimiessaan että tutkijan työssään pitämään esillä henkilökohtaista näkökulmaa ja ihmisten ja yhteisöjen kokemia prosesseja tekstien kanssa. Tutkijana hän otti huomioon sen, että on itsekin tekstin ja tradition kokija ja uudelleentulkitsija. Itsekriittisen pohdiskelun ja vahvan historiallisen tiedon rinnalla hän piti bibliodraamassa esillä tekstin vaikutushistoriaa. Räisäsen kysymys oli: Kenelle annetaan auktoriteetti tekstien tulkinnassa? Bibliodraamassa hän havaitsi, että menetelmä mahdollistaa itsekriittisen pohdinnan, tulkintojen moninaisuuden ja eettisen kritiikin. Tulkitsen, että Räisäsen huomioima henkilökohtaisuuden näkökulma osaltaan liitti häntä bibliodraamaan.

Marcel Martinin lähestymistapa tekstiin on synkroninen. Bibliodraamassa tekstiä tutkitaan itsenäisenä, ulkopuolisista suhteista erilleen irrotettuna kokonaisuutena. Martin on kiinnostunut tekstin rakenteesta sanojen, sisällön, subjektien, tapahtumien, teemojen, kronologian ja symbolien osalta. Tekstin lähiluvun, kehityöskentelyn ja dramatisoinnin jälkeen diakroninen näkökulma alkaa kiinnostaa. Mutta bibliodraaman lähtökohta on kohdata teksti sellaisena kuin se on lukijalla edessään, ja siitä syntyy ryhmässä erilaisia lukutapoja ja tulkintoja, joita voidaan lopuksi vertailla eksegeettisiin tulkintoihin.

Tim Schrammin suhde tekstiin bibliodraamassa muodostuu kehityöskentelyn ja ryhmäprosessin avaamana. Vaikka hän on eksegeetiikan emeritusprofessori, hän ei ole yhdistänyt bibliodraaman ja raamatuntutkimuksen menetelmiä yhteiseksi prosessiksi ryhmän raamatuntulkinnassa.

5.3. Milloin bibliodraama on eksegeettispainotteinen?

Bibliodraaman hermeneuttinen prosessi on ohjattu vuorovaikutus tekstin ja ryhmän välillä. Eksegeettispainotteinen bibliodraama on tulkinnan löytämistä yhdessä eli ryhmässä ja yhteistyössä draaman ja eksegeetiikan menetelmillä. Bibliodraamassa vuorovaikutus on sekä kokemuksellista että tiedollista. Käytäntö perustuu teoriaan, jonka osa-alueita ovat Morenon draamateoria ja Räisäsen hermeneuttinen malli. Kahdesta eri teoriataustasta johtuen eksegeettispainotteisessa bibliodraamassa yhteistyö eksegeetin ja bibliodraamaohjaajan kesken on lähtökohta ryhmätyöskentelylle.

Toimintavaiheet ovat virittäytyminen, roolityöskentely ja integrointikeskustelu. Bibliodraamassa on tilaa ryhmäläisten omalle ajattelulle, kokemuksille ja jakamiselle ryhmän eri vaiheissa. Raamatuntutkimukselliset näkökohdat ja tekstin sosiometria huomioidaan bibliodraaman

suunnittelussa ja toteutuksessa. Prosessi sisältää eksegeettistä tietoa tekstistä ja sen taustoista, sosiometrista tutkimusta tekstistä ja sen syntyhistoriasta sekä ryhmästä. Luovuutta tarvitaan siihenkin, miten tieto tekstistä ja tekstin taustoista liitetään draamaan.

Eksegetiikka voi olla ryhmässä esillä luentoina ja keskusteluina, mutta myös spontaanisti ja luovasti kehollisessa roolityöskentelyssä. Historiallinen konteksti suuntaa ryhmän kiinnostuksen sekä tekstiin että tekstin taakse. Eksegetiikka luo pohjan hermeneuttiselle selvittelylle ja varmistaa sen, ettei tekstistä vedetä liian suoria johtopäätöksiä nykyisyyteen.

Eksegeettispainotteisen bibliodraaman keskiössä on teksti. Kun draamaohjaaja osaa tehdä tekstistä ja ryhmästä sosiometrisia havaintoja, eksegeetti voi raamatuntutkimuksellisella tiedolla auttaa ohjaajaa luomaan tekstistä vastaavia tilanteita nykyaikaan. Siten ryhmä saa paremmin tunneyhteyden tekstin henkilöihin, suhteisiin ja tapahtumiin.

Pitzelen bibliodraamaa ei itsestäänselvästi voi kutsua eksegeettispainotteiseksi, koska siihen ei aina kuulu roolityöskentelyn ohella integroitikeskustelua draamasta osallistujien omissa rooleissa. Olen valinnut case-bibliodraamoihin Pitzelen draaman, koska konkreettisen tallennetun havaintomateriaalin avulla on mahdollista tutkia tarkemmin Pitzelen bibliodraaman suhdetta eksegetiikkaan ja miten menetelmää voi käyttää myös silloin, kun tavoitteet ovat raamatuntutkimuksellisia.

III BIBLIODRAAMAN EMPIIRINEN TUTKIMUS

6. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSPROSESSI

6.1. Tutkimuskysymykset ja johdanto empiiriselle osalle

Tutkimuksen käytännöllinen tavoite on kehittää bibliodraaman ja eksegetiikan muodostamaa hermeneuttista prosessia niin, että menetelmät voivat tukea ja täydentää toisiaan tekstin tulkinnassa. Tämä edellyttää molempien diskurssien erilaisuuden ja erityisyyden kunnioittamista. Koko työn tutkimuskysymys on:

Mitä uutta bibliodraama avaa raamatuntulkintaan ja miten eksegeettiset näkökohdat tekstistä saadaan integroitua osaksi bibliodraamaprosessia?

Teorian pohjalta olen laatinut tutkimuksen empiiriselle osalle seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Miten eksegetiikkaa käytetään ja millaisia erilaisia menetelmällisiä muotoja eksegetiikan käytöstä tulee näkyviin tähän tutkimukseen valituissa bibliodraama-aineistoissa? Tätä kysymystä käsittelen luvuissa seitsemän, kahdeksan ja yhdeksän.
2. Miten bibliodraamaohjaajan ja eksegeetin yhteistyö toteutuu? Tätä kysymystä käsittelen luvussa seitsemän.
3. Millaista raamatuntulkintaa ryhmä tuottaa tähän tutkimukseen valituissa bibliodraama-aineistoissa? Tätä kysymystä käsittelen luvuissa seitsemän, kahdeksan ja yhdeksän.

Empiirinen aineisto muodostuu kolmesta case-bibliodraamasta:

1. Aino-Kaarina Mäkilä ja Heikki Räisänen bibliodraama Matteuksen evankeliumista on malli siitä, miten tekstin redaktori tuodaan näyttämölle draamahenkilöksi. Tässä fokusoin bibliodraamaohjaajan ja eksegeetin yhteistyöhön. Luen aineistoa siitä näkökulmasta, miten eksegeettiset näkökohdat saadaan draamatyöskentelyyn mukaan ja mitä se vaatii ohjaajalta ja raamatuntutkijalta.
2. Peter Pitzelen bibliodraamassa Ruutin kirjan ensimmäisestä luvusta tutkin Pitzelen menetelmää ohjaajuuden näkökulmasta sekä ryhmän ja ohjaajan tuottamaa draamakerronnan sisältöä tekstin pohjalta. Vertaan ryhmässä syntynyttä tulkintaa tekstistä raamatuntutkijoiden näkemyksiin.
3. Aino-Kaarina Mäkilä ja Heikki Räisänen bibliodraamassa Ruutin kirjasta suuntaan tutkijan katseeni siihen, millaista sisältöä ryhmäläiset luovat tekstin roolihenkilöille ja tapahtumille näyttämötyöskentelyissä ja keskusteluissa. Vertaan tekstistä syntynyttä tulkintaa

raamatuntutkijoiden näkemyksiin. Olen kiinnostunut Mäkisaloon käyttämistä monenlaisista menetelmistä ja miten ohjauksessa huomioidaan eksegeettinen taustatieto Ruutin kirjasta. Draamatyöskentelyjen kuvaamisen rinnalla esitän teoreettisia pohdintoja niissä kohdin aineiston lukemista, kun ne ovat ajankohtaisia. Jokaisen case-bibliodraaman analysoin erikseen omana lukunaan. Sen jälkeen erittelen ja vertaan case-bibliodraamoissa esiintyviä tapoja huomioida tai jättää ottamatta huomioon eksegeettisiä näkökohtia draamaprosessin eri vaiheissa. Lopuksi kokoan tutkimustulokset.

Bibliodraaman tulkinnan prosessia lähestyn aina koko ryhmän tai ohjaajan kautta. En tutki sitä, mitä yksittäinen ryhmäläinen tekstistä tulkitsee tai miten hänen henkilökohtainen prosessinsa etenee.

6.2. Bibliodraamaryhmistä tutkimuksen aineistoksi

Aineiston tuottaminen oli monivaiheinen prosessi. Aloitin tutkimuksen professori Timo Veijolan ohjauksessa Ruutin kirjasta ja bibliodraamasta. Syksyllä 2002 olin yhteydessä bibliodraamakouluttajiin ja etsin sopivia ohjaajia ja ryhmiä toteuttamaan bibliodraamaa tutkimustani varten. Ensimmäiseksi keskustelin Kirkon koulutuskeskuksen silloisen sielunhoidon kouluttaja Matti-Pekka Virtaniemen kanssa, joka vastasi bibliodraamaohjaajien perus- ja täydennyskoulutuksesta. Toiveeni oli, että Virtaniemi ohjaisi yhdessä kouluttajakollegansa Aino-Kaarina Mäkisaloon kanssa draaman Ruutin kirjasta koulutusryhmälle. Koulutusprosessi oli kuitenkin siinä vaiheessa, että opiskelijat harjoittelivat itse ohjaamista, eikä koulutuksesta ollut ajallisesti mahdollista irrottaa kahta päivää jäsenkokemusryhmäksi, jota tutkimukseni olisi edellyttänyt. Mäkisalo lupautui muulla tavoin mukaan tutkimusprosessiin ja ehdotti yhteistyössä kanssani bibliodraamatyöpajan suunnittelua ja toteutusta Helsingin seurakuntayhtymässä.

Mäkisaloon ohjaama ryhmä toteutui kaksipäiväisenä maaliskuussa 2003. Osallistuin itse draaman suunnitteluun. Videoin bibliodraamatyöskentelyn. Bibliodraamassa toimin tarvittaessa Ruutin kirjan eksegeettisenä asiantuntijana, mutta pääsääntöisesti tarvittava tieto tuli ohjaajan kautta. Olin suunnitteluvaiheessa kertonut ohjaajalle keskeisiä asioita Ruutin kirjan taustasta ja tekstistä. Määrällisesti videoitua aineistoa kertyi yli 14 tuntia. Lisäksi ryhmäläiset kirjoittivat palautetta jälkikäteen ja osa ryhmäläisistä luovutti työskentelyn aikana tehdyt kirjalliset työt tutkimuskäyttöön. Haastattelin ohjaajaa työpajan jälkeen.

Kahtalainen roolini Ruutin kirjan eksegeettisen tiedon antajana bibliodraaman suunnittelussa ja tutkijan asemani ryhmässä vaativat pohdinnan tulosten analysoinnin luotettavuudesta. Aino-Kaarina Mäkisalo on minulle lisäksi ystävä ja bibliodraamaohjaajakollega pitkältä ajalta. Vuosina 1994–1998 olin Mäkisaloon ohjaamassa teatteriryhmässä *Pyhä Mekko*.

Toimin hänen kanssaan kouluttajaparina syksyn 2004 bibliodraamaohjaajien peruskurssilla Järvenpäässä. Viimeksi syksyllä 2015 ohjasimme yhdessä viikonlopun pituisen bibliodraaman Kittilässä Lapin NNKY:lle ja syksyllä 2017 työpajan bibliodraman ajankohtaispäivillä Järvenpäässä.

Osallistuessaan tutkimustilanteeseen tutkija on olennainen osa tutkimaansa todellisuutta.⁵⁸¹

Olen pyrkinyt tarkastelemaan tätäkin litteroitua aineistoa huomioiden, että kyseessä ovat ensisijaisesti ryhmän luomat draamat ja draamoista kehkeytyvät keskustelut. Ajallinen välimatka aineiston keruun ja analyysin välillä on helpottanut säilyttämään objektiivista otetta. Etäisyys lisää kriittisyyttä.

Tarkoitukseni oli saada aineistoksi useampia bibliodraamoja. Kysyin Sirkku Aitolehdelältä ja Suomen Piipaseuran raamattukouluttaja Martti Asikaiselta, mutta heillä ei ollut silloin mahdollista olla mukana aineiston tuottamisessa.

Syksyllä 2003 olin saksan kielen kurssilla Erlangenissa ja samalla matkalla keräsin kirjallisuutta bibliodraamasta. Osallistuin Bad Segebergissä kansainväliseen bibliodraamaseminaariin ja hankin omaa jäsenkokemusta siellä Uuden testamentin professori Tim Schrammin ryhmässä. Aikaisemmin olen ollut Bad Segebergin bibliodraamaseminaareissa vuosina 1990 ja 1991.

Myöhemmin samana syksynä 2003 olin ryhmäläisenä Räisäsen ja Mäkisalonen työpajassa ”Vuohet ja lampaat”. Kirjoitin havainnointipäiväkirjaa ja haastattelin Heikki Räisästä. Peter Pitzele ohjasi lokakuussa 2003 bibliodraamaohjaajien täydennyskoulutusta Järvenpäässä. Perehdyin silloin Pitzelen metodiin, johon olin aloittanut tutustumisen jo vuonna 2000 ja jatkoin kouluttautumista Pitzelen kursseilla vuosina 2005⁵⁸² ja 2009.

Vuonna 2004 olin suunnittelemassa ja toteuttamassa bibliodraamaohjaajien neuvottelupäiviä. Neuvottelupäivien yhtä seminaaria varten toteutin Kirkon koulutuskeskuksessa kyselytutkimuksen siihen asti kaikille valmistuneille suomalaisille bibliodraamaohjaajille. Vaikka vastaajien osuus oli pieni, hyödynsin vastauksia myös tämän tutkimuksen teoria-osassa. Edellä

⁵⁸¹ Heikkinen 2002, 188. Vrt. Päivi Mäen väitöskirja (Oulun yliopisto, kasvatustiede 2015) *Opettajana ja kehittäjänä: Vertaismentorointiryhmässä kehittäjäopettajan ammatillista identiteettiä kertomassa*. Mäki tutki kehittäjäopettajien ammatillista identiteettiä kerronnallisessa vertaismentorointiryhmässä, jossa minä toimin ohjaajana. Päivi Mäki ryhmäläisten esimiehenä osallistui ryhmän sisältöjen suunnitteluun kanssani mm. teemoitellen ryhmän tapaamiskertojen keskustelurunkoja. Hän osallistui ryhmään, ei ulkopuolisena havainnoitsijana, vaan kuunnellen ja kommentoiden opettajien kertomuksia. Hän arvioi tutkimustaan ja omaa asemaansa mm. näin: ”Liiallisessa tutkittaviin samaistumisessa on vaaransa. – – Etääntymistä tutkittaviin on tapahtunut tulkitessani litteroitua aineistoa ja kirjoittaessani tätä tutkimusraporttia. Ihanteenani on raportoinnissakin ollut eräänlainen empatian välittämä neutraali ja kunnioittava reflektointi kriittistä, henkilökohtaista ja erityistä tavoittelevaa tutkimusotetta unohtamatta.” Mäki 2015, 174–175.

⁵⁸² Elokuussa 2005 osallistuin Kirkon koulutuskeskuksen järjestämän kurssin lisäksi Helsingin psykodraaminstituutin organisoimaan Pitzelen koulutukseen, jossa Pitzele ohjasi bibliodraamaa terapeuttisesta viitekehyksestä käsin.

mainituilla neuvottelupäivillä Mäkisalo ja Räisänen ohjasivat suurryhmätyöskentelyn Matteuksen tekstistä. Nauhoitin bibliodraaman ja litteroin sen aineistoksi, jota käytin *Teologiseen Aikakauskirjaan* kirjoittamassani bibliodraama-artikkelissa ”Matteuksen seurakunnan sisäisiä ja ulkoisia jännitteitä: Eksegeettisen tiedon käyttö bibliodraamassa” (2007).⁵⁸³ Tässä tutkimuksessa analysoin aineistoa uudelleen osittain eri näkökulmasta.

Keväällä 2005 olin Göttingenissä OTSEM-seminaarissa⁵⁸⁴, jossa keskustelin tohtoriopiskelija Melanie Köhlmoosin⁵⁸⁵ kanssa Peter Pitzelen bibliodraamametodista ja sen sovellutuksista Saksassa ja Suomessa. Jaoin kokemuksiamme Pitzelen ryhmistä. Keskustelussa pohdin, miten suuri merkitys Pitzelellä on suomalaisen bibliodraamaan. Suomessa bibliodraamaohjaajat ovat ottaneet Pitzelen metodit aktiiviseen käyttöön. Keskustelun innoittamana pyysin Peter Pitzeleä ohjaamaan bibliodraamaa tutkimukseni aineistoksi. Idea toteutui jo elokuussa 2005, kun Pitzele ohjasi Järvenpään täydennyskoulutuksessa yhden illan pituisen draaman Ruutin kirjan ensimmäisestä luvusta englannin kielellä. Tällä kertaa videoinnin hoiti ulkopuolinen kuvaaja, jotta minun oli mahdollista keskittyä prosessin havainnoimiseen osallistumatta itse bibliodraamaan. Draaman litteroinnin tuotti videolta tekstiksi ulkopuolinen kääntäjä.⁵⁸⁶ Pitzelen aineistosta pidin yhden esitelmän OTSEM-seminaarissa vuonna 2006 Århusissa, jossa professori Kirsten Nielsen antoi rohkaisevaa palautetta ja vertasi Pitzelen draamaa intertekstuaaliseen raamatuntulkintaan. Opponenttina toimineen Corinna Körtingin⁵⁸⁷ kommentit auttoivat minua jäsentämään kysymystä, miksi teen työni eksegeetiikan oppiaineen piirissä, vaikka esimerkiksi Saksassa bibliodraama sijoitetaan useimmiten käytännölliseen teologiaan.

Tutkimusaineistoihin tutustuminen alkoi siitä, että olin itse tallentamassa ja havainnoimassa case-bibliodraamoja. Aineiston purkamisen työläydestä johtuen tutkija joutuu tekemään käytännön ratkaisuja ja tasapainoilemaan aineiston kommunikoivuuden ja luettavuuden sekä litteraation tarkkuusasteen kanssa. Koska tässä tutkimuksessa kiinnostus kohdistuu draaman asiasisältöihin, ei kovin yksityiskohtainen litterointi ole tarpeen.⁵⁸⁸ Olen tehnyt ratkaisun litteroida

⁵⁸³ Salmi 2007, 135–146.

⁵⁸⁴ OTSEM=Old Testament Studies: Epistemologies and Methods.

⁵⁸⁵ Nykyisin Melanie Köhlmoos on Vanhan testamentin professori (Goethe Universität, Frankfurt am Main).

⁵⁸⁶ Kiitokset Iita Kettuselle litteraatiotyöstä.

⁵⁸⁷ Nykyisin Corinna Körting on Vanhan testamentin professori (Hamburg Universität).

⁵⁸⁸ Vrt. Nikander 2010, 434–435 ja Ruusuvuori 2010, 424–431. Nikander (2010, 434) kirjoittaa litteraation tarkkuudesta: ”Aineiston purkamisen työläydestä johtuen tutkija joutuu tekemään käytännön ratkaisuja ja tasapainoilemaan tutkimuksen aikatehokkuuden, aineiston kommunikoivuuden ja luettavuuden sekä purun tarkkuusasteen välillä. Liian pikkutarkka litteraatio saattaa muuntaa kielen tunnistamattomaksi ja vaikeaksi lähestyä sekä sulkea joitakin lukijoita ulos. Raakalitteraatio taas kenties jättää olennaisiakin vuorovaikutuksen piirteitä tarkastelun ulkopuolelle.” Ruusuvuori (2010, 427–428) selvittää litteraatioprosessia tutkijan näkökulmasta: ”Litteraatiossa tutkija tekee jatkuvasti valintaa sen suhteen, mikä nähtävissä tai kuultavissa oleva informaatio on relevanttia meneillään olevan vuorovaikutuksen ymmärtämisen kannalta ja mikä ei – tutkija siis tulkitsee aineistoaan puhujayhteisön jäsenen näkökulmasta. Litteroidessaan tutkija miettii myös tutkimusaihettaan ja -ongelmaansa sekä

sanatarkasti, mutta kuvatessani bibliodraamoja olen luettavuuden kannalta ajoittain selkeyttänyt ilmaisuja. Olen korjannut kieltä ja muokannut repliikkejä lukijalle ymmärrettävään muotoon. Tutkijana litteroidessani aineiston itse, työvaihe sisälsi jo materiaaliin tutustumista ja alustavaa luokittelua sekä ensitulkintojen koettelua.⁵⁸⁹

Koska pyrkimykseni on ollut tehdä näkyväksi bibliodraamaa, eritellä sen moninaisuutta ja antaa teoreettisesti mielekäästä tulkintaa ilmiölle, on ollut tärkeää, että henkilöt, joilta olen tietoa kerännyt, tietävät ja omaavat mahdollisimman paljon kokemusta bibliodraaman ohjaamisesta. Tiedonantajien eli bibliodraamaa ohjaavien ja haastateltavien asiantuntijoiden valinta on ollut harkittua ja tarkoitukseen sopivaa.⁵⁹⁰ Kiinnostuksen kohteena ei ole ollut ensisijaisesti tietty asiantuntija sinänsä. Asiantuntijat on valittu sillä perusteella, että heillä on monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä.⁵⁹¹ Asiantuntijuudessa vahvistuminen tapahtuu ”henkilökohtaisten kompetenssien uusiutumisen ja monipuolistumisen, mutta ennen kaikkea verkostoitumisen kautta.”⁵⁹² Aino-Kaarina Mäkisalo, Heikki Räisänen ja Peter Pitzele ovat kaikki laajasti verkostoituneet bibliodraaman kansainväliseen kenttään.

Se, että Ruutin kirjasta on kaksi case-bibliodraamaa, mahdollistaa draamatyöskentelyjen ja tehtyjen tulkintojen vertailun. Räisänen ja Mäkisalon bibliodraama ”Matteuksen seurakunta” (Matt.11:25–30) on sekä suomalaisesta että kansainvälisestä näkökulmasta ainutlaatuinen dokumentti kahden vahvan osaamisalueen – Uuden testamentin eksegetiikan ja bibliodraamaohjauksen – uutta luovasta menetelmästä. Aineisto antaa valitun bibliodraamatekstin lisäksi tietoa koko Matteuksen evankeliumin syntyprosessista, tekstin takana vaikuttavista ajatussuunnista ja Matteuksen Jeesus-kuvasta. Erityisesti bibliodraamaohjaajat saavat metodin lisäksi raamatuntutkimuksellista tietoa draamallisesti esitettyä koko yhden Uuden testamentin evankeliumin osalta.

Matteuksen evankeliumin syntytilanteen bibliodraama-demonstraatiolla ja Ruutin kirjalla on myös samankaltainen teema. Molemmissa on kyse yhteisöllisyydestä: elämä yhteisössä ja

aineistolle tarkoitettuja analyttisiä kysymyksiä. Samalla hän tekee valintoja sen suhteen, mikä sanotussa ja toimituksessa on tutkimuksellisesti relevanttia eli tulkitsee aineistoa tutkijana.”

⁵⁸⁹ Vrt. Nikander 2010, 435.

⁵⁹⁰ Vrt. Tuomi, Sarajärvi 2009, 85–86.

⁵⁹¹ Vrt. Alastalo ja Åkerman, jotka kirjoittavat yhteiskuntatieteilijöinä aineiston keruusta (2010, 373–374): ”Tapaus- ja historiallisessa tutkimuksessa asiantuntijahaastattelulla tarkoitetaan yleensä tilannetta, jossa haastateltavilta pyritään hankkimaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä tai prosessista. Kiinnostuksen kohteena ei ole ensisijaisesti asiantuntija sinänsä, vaan henkilöä haastatellaan sen tiedon vuoksi, jota hänellä oletetaan olevan. Haastateltavien valinta perustuu joko heidän institutionaaliseen asemaansa tai muuhun osallisuuteensa tutkimuksen kohteena olevassa prosessissa. Aineiston keruun tavoitteena on tuottaa kuvaus jostain historiallisesti ainutkertaisesta tapahtumakulusta tai ilmiökentästä.”

⁵⁹² Mäki 2015, 37. Mäki (2015, 38) jatkaa: ”Asiantuntijatiedon voi määritellä muodostuvan käytännön tiedosta, teorian tiedosta sekä metakognitiivisesta ja reflektiivisestä tiedosta.”

yhteisöstä irtautuminen. Yksittäinen yhdistävä linkki Ruutin kirjan ja Matteuksen evankeliumin välillä on Jeesuksen sukuluettelo, johon Ruut on päässyt mukaan (Matt. 1:5).⁵⁹³

6.3. Menetelmät

Tutkimus on tehty useita metodeja hyödyntäen. Ruutin kirjan heprealaista tekstiä (BHS) olen tutkinut eksegeettisin menetelmin. Kirjallisuuskritiikissä olen liittynyt Erich Zengerin (1986) ja Irmtraud Fischerin (2001) perusteluihin myöhemmistä lisäyksistä. Tekstin pääsanojen poimiminen ja niiden merkitykseen perehtyminen sekä koko kirjan rakenteen analysoiminen olivat taustatyötä, joka auttoi tekstin pilkkomista draaman kannalta oleellisiin näyttämökuviiin. Bibliodraamassa ohjaajan on koko ajan tehtävä valintaa tekstistä, mistä yksittäisestä tekstin tapahtumasta, kerronnasta tai dialogista, hän aloittaa draaman näyttämöllä. Samoin ohjaaja tekee päätöksen siitä, mihin tekstin osaan draama päättyy.

Bibliodraaman näyttämöllisestä luonteesta johtuen teksti voi olla tarkoituksenmukaista jakaa osiin toisin kuin eksegeettisessä kirjallisuudessa. Muotohistoriaan kuuluvassa struktuurianalysissa pyritään kuvaamaan mahdollisimman tarkasti tekstin rakenne. Ulkoisessa struktuurissa teksti jäsentyy alajaksoihin lausetyyppien, sanaryhmien ja niiden keskinäisten suhteiden perusteella. Analyysi selvittää tekstin katkopaikat ja osoittaa tekstin keskuksen. Sisäisessä struktuurissa kysytään, mikä järjestys ja funktio yksityisillä jäsenillä on tekstikokonaisuudessa. Mikä tarkoitus on esimerkiksi kiasmeilla ja sanojen toistolla? Analyysissä on mahdollista kiinnittää huomiota tekstissä esiintyviin henkilö-, paikan- ja jumalanimiin, joilla voi olla keskeinen merkitys tekstin jäsentelyssä. Samoin näytöksiä voidaan erottaa toisistaan syntaktisten tuntomerkkien, puheen ja toiminnan, kerronnan ja dialogin tai henkilöiden perusteella.⁵⁹⁴ Sisäinen struktuuri on lähempänä bibliodraamaa, jossa teksti rakentuu ohjaajalle henkilöistä, tapahtumapaikoista, ajankohdista ja teemoista käsin.

Ohjaajan kysymyksiä tekstin roolihenkilöistä ovat: Kuka/ketkä ovat päähenkilöitä, sivuhenkilöitä ja miten henkilöt ovat suhteessa toisiinsa? Miten kuva henkilöistä hahmottuu repliikkien ja kerronnan perusteella? Jacob Morenon kehittämä sosiometria⁵⁹⁵ antaa työkaluja bibliodraaman tekstin roolihenkilöiden ja ryhmän suhdeverkostojen tutkimiseen.

Tekstin tapahtumapaikkoja ja ajankohtia hahmotetaan suhteessa roolihenkilöihin. Mitä, missä ja milloin roolihenkilölle tapahtuu merkittäviä asioita? Mikä on paikan ja ajan oma merkitys?

⁵⁹³ Ks. Ruutin esiintymisestä Jeesuksen sukuluettelossa, esim. Räisänen 1992, 45–48.

⁵⁹⁴ Riekkinen ja Veijola 1986, 164–171.

⁵⁹⁵ Sosiometria on yksilöiden ja ryhmien välisten suhteiden ja suhdeverkostojen tutkimista.

Liittyvätkö tekstin toistuvat teemat erityisesti tiettyyn paikkaan? Tekstin analyysin tavoitteena on etsiä teemoja ja motiiveja, jotka tulevat korostetusti esille tekstissä.

Bibliodraamanäytöksen rajattu teksti voi sisältää kerrontaa, dialogia tai molempia. Kirjoittajan asemaan on mahdollista asettua ja kysyä: mitä viitteitä kirjoittaja antaa kertomuksensa ymmärtämiseksi selityksillään tai huomautuksillaan tai tavallaan jäsentää materiaalia?

Feminististä raamatuntutkimusta Ruutin kirjasta ovat tehneet muun muassa Phyllis Tribble (1978), Athalya Brenner (1983) ja Musa W. Dube (2001). Botswanaalainen Dube on tutkinut Ruutin kirjaa ja muita Vanhan testamentin naisista kertovia tekstejä afrikkalaisessa kontekstissa. Naistutkimuksesta⁵⁹⁶ saadut virikkeet olen liittänyt tekstin roolihenkilöiden ja tapahtumapaikkojen tulkintaan.

Bibliodraamojen analysoinnissa käytän teoreettisena viitekehystenä psykodraamaa, Jacob Morenon elämäntyölle pohjautuvaa morenolaiseksi kutsuttua teoriaa ja draamamenetelmiä, joita esittelin tutkimuksen teoria-osassa. Tutkimusaineiston analysoinnissa olen käyttänyt laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysia. Sisällönanalyysissä aineistoa tutkitaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Tutkimusongelma suuntaa aineiston luokittelua, tulkintaa ja aineistoista tehtäviä johtopäätöksiä. Sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto selkeään ja tiiviiseen muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Aineiston analysoinnin tarkoituksena on pyrkiä luomaan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota, jotta johtopäätökset tutkittavasta ilmiöstä olisivat luotettavia. Idea on löytää aineistosta uutta ja ennen havaitsematonta, uusia jäsennyksiä ja merkityksiä. Laadulliselle analyysille on tyypillistä, että aineisto ja tutkimusongelma ovat vuoropuhelussa keskenään. Aineiston laadullinen käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, jossa aineisto aluksi hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan uudella tavalla johtopäätöksiksi. Analyysia tehdään tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jossa tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoisia tai sellaiseksi muutettuja aineistoja.⁵⁹⁷

Tässä tutkimuksessa videoidut ja nauhoitetut bibliodraamat litteroitiin tekstimuotoiseksi aineistoksi. Tekstiksi purettu puhe tuo laadullisen aineiston lähelle lukijaa, lisää analyysin läpinäkyvyyttä sekä mahdollistaa lukijan tekemät tulkinnat.⁵⁹⁸ Tekstimuotoinen litteraatio ei kuitenkaan koskaan voi tavoittaa alkuperäistä draaman tilannetta, jossa raamatuntulkintaa ovat

⁵⁹⁶ Tutkijoiden Tribe, Brenner ja Dube teksteissä puhutaan vielä naistutkimuksesta. Nykyinen termi olisi sukupuolentutkimus.

⁵⁹⁷ Tuomi, Sarajärvi 2009, 91–94, 103, 107–108. Haastattelun analyysin vaiheista ks. Ruusuvoori, Nikander ja Hyvärinen 2010, 9–14.

⁵⁹⁸ Vrt. Nikander (2010, 432–433): ”Vaikka kaikkea aineistoa ei koskaan voi lukijalle näyttää, tuo tekstiksi purettu puhe laadullisen aineiston lähelle lukijaa, lisää analyysin läpinäkyvyyttä sekä mahdollistaa lukijan tekemät tulkinnat ja uudelleenanalyysit.”

myös roolihenkilöiden kehon ilmaisut, henkilöiden sijoittumiset näyttämölle, nonverbaaliset viestinnät ja puheen kielelliset ja äänelliset nyanssit. Kun bibliodraamassa eläydytään rooleihin ja toimitaan niissä, oivallus tekstistä ei tapahdu ainoastaan sanojen ja ajatusten tasolla vaan kokonaisvaltaisena toiminnallisena tekstin tulkintana.⁵⁹⁹ Tunnistan litteraation rajallisuuden ja tiedostan, että esimerkiksi videoiden pysäytyskuville aineistoon saisi erilaista näkökulmaa. En näe sitä kuitenkaan ehdottoman tarpeellisena tutkimustehtävästä johtuen, kun fokusoin eksegetiikan ja bibliodraaman toisiaan täydentäviin pohdintoihin. Mahdollisimman tarkka purkutapa bibliodraaman verbaalisista ilmaisuista mahdollistaa riittävän erilaisten tulkintatapojen ja analyttisten näkökulmien omaksumisen.⁶⁰⁰ Laadullisessa sisällönanalyysissä aineistoa ei voi jättää puhumaan puolestaan, vaan analyysivaiheen tehtävä on saada aineistosta systemaattisesti irti jotain, joka suorissa lainauksissa ei ole sellaisenaan läsnä.⁶⁰¹ Varmistaakseni luotettavuutta ja selkeyttä sellaisellekin lukijalle, jolle bibliodraama on entuudestaan vierasta, sisällytän analyysiini paljon suoria aineistolainauksia. Näin näytän lukijalle, mistä aineiston kokonaisuus koostuu ja kuvaan ne aineiston osat, joille päähavainnot rakentuvat.⁶⁰²

Luen aineistoja myös kerronnallisesta perspektiivistä. Mielenkiinnon kohteena ovat kertomukset, sekä Raamatun tekstien kertomukset että draaman kertomukset, ja niiden paikka ihmisen elämässä ja uskonnollisen maailman jäsenyyksessä.

Tutkimuksen tyyliksi olen valinnut kertovan kielen. Erityisesti bibliodraamoja kuvatessa olen käyttänyt preesens-aikamuotoa, mikä mahdollistaa lukijan eläytymisen näyttämötyöskentelyjen tapahtumiin ja sitä kautta lukija voi luoda omia mielikuvia. Kerronnassa kokemuksellisuutta ilmaistaan preesensillä.⁶⁰³ Kertominen on osa tarkastelemaani ilmiötä eli draamatyöskentelyn kautta syntynyttä kerrottua ryhmäläisten omaa ja ryhmän yhteistä raamatuntulkintaa.

Tutkimuksessa käyttämäni metodia voi kutsua empiiriseksi hermeneutiikaksi, jossa yhdistetään raamatuntutkimuksen perinteisiä metodeja ja nykyaikaisen empiirisen

⁵⁹⁹ Vrt. Silvola & Merikivi (2012, 224): ”Psykodraamalle ominainen ilmaisun ja terapeutin muutoksen väline on rooleihin eläytyminen ja niissä toimiminen. Oivallus ei tapahdu ainoastaan sanojen ja ajatusten tasolla, vaan kokonaisvaltaisena toiminnallisena oivalluksena (action insight). Se on luonteeltaan sekä mielen sisäistä että ulkoista toimintaa ja niiden reflektiota.”

⁶⁰⁰ Vrt. Nikander 2010, 433–435. Nikanderin (2010, 433) mukaan litteraatio on aina epätäydellinen, koska se on tutkijan tekemien havaintojen ja valintojen tuote. Joskus raportissa näytetään puheen lisäksi videolta pysäytyskuvia tarkentamaan litteraatiota. Ruusuvooren (2010, 429) mukaan raporttiin lisättyjen pysäytyskuva on rajoitetumpi kuin video, mutta ”kuva kertoo silti enemmän kuin litteraatiotekstissä olisi mahdollista sanoa.”

⁶⁰¹ Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 19.

⁶⁰² Vrt. Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen (2010, 27): ”Luotettavuuden lisäämiseksi lukijalle näytetään, mistä aineiston kokonaisuus koostuu ja kuvataan ne aineiston osat, joille päähavainnot rakentuvat.”

⁶⁰³ Vrt. Aaltonen & Leimumäki (2010, 130), jotka analysoivat omaelämäkerrallisia kertomuksia, joissa kertomuksen kokemuksellisuus korostuu preesensissä kerrottuna.

kenttätutkimuksen välineitä.⁶⁰⁴ Esa Autero on kirjoittanut eksegetiikan väitöskirjan *Reading the Bible across Contexts: Luke's Gospel, Socio-Economic Marginality, and Latin American Biblical Hermeneutics* (2014) empiirisen hermeneutiikan metodilla vertaillen kahden eteläamerikkalaisen helluntaiseurakunnan köyhien, tavallisten ihmisten tuottamia tulkintoja tietyistä Luukkaan evankeliumin vertauksista. Auteron mukaan empiirisessä hermeneutiikassa ollaan kiinnostuneita siitä, miten Raamattua tulkitaan mielekkäästi uudessa kontekstissa ja toisaalta, kuinka lukijan konteksti tuottaa uutta ymmärrystä tekstistä.⁶⁰⁵ On kyse lukijan ja tekstin vuorovaikutuksesta ja siinä suhteessa tapahtuvasta raamatuntulkinnasta, kuten bibliodraamassakin.

6.4. Aineiston analyysi

Tutkimuksen aineiston analyysi on toteutunut vähitellen selkeytyvänä prosessina. Ei ole ollut valmista mallia analysointiin, vaan olen joutunut rakentamaan oman tapani analysoida. Aineiston luenta on ollut monivaiheista. Dokumentoituani bibliodraamassa tapahtuneet näyttämötyöskentelyt ja ryhmän keskustelut tutkimusaineistoksi sekä perehdyttyäni sen jälkeen litteroituun aineistoon, muodostui kokonaiskuva rikkaasta aineistosta ja sen potentiaalista. Tutkimuksen tavoite bibliodraaman ja eksegetiikan rinnakkaisuudesta ja metodien yhdistämisestä ryhmämuotoisessa raamatuntulkinnassa suuntaa koko ajan fokuksen valintaa.

Koska olen ollut mukana jokaisessa bibliodraamassa, jossa aineisto on syntynyt yhdessä tutkimukseen osallistujien kanssa, olen nähnyt draamoihin liittyvät rooleihin eläytymiset ja tapahtumat näyttämöllä sekä kuullut ryhmässä käydyt keskustelut. Litterointien jälkeen katsoin ja kuuntelin kirjoitettua tekstiä seuraten kaikki draamat uudelleen tallenteilta, tein korjauksia ja lisäsin tekstien reunoille huomautuksia oman muistini tueksi. Aineistoja useaan kertaan lukiessani tutkimuskysymykset muotoutuivat selkeämmiksi. Aineistosta käsin lähtevä tulkitseminen kuvasi analyysiprosessia.

Kokonaisuudessaan tutkimuksen analyysi toteutui pääpiirteittäin seuraavasti:

1. Kaikissa bibliodraaman havaintoaineistoissa ensimmäinen huomio kiinnittyi erilaisten menetelmien käyttöön. Ensimmäisessä luennassa pilkoin aineistoa osiin tekstin käsittelyn, näyttämötyöskentelyjen ja keskustelujen perusteella. Koska olin ollut itse mukana bibliodraamoissa, en ollut ainoastaan litteroidun tekstin varassa, vaan minulla oli myös muistikuvia ryhmästä.

⁶⁰⁴ Autero 2014, 39.

⁶⁰⁵ Autero 2014, 37, 58.

2. Seuraavassa vaiheessa valitsin, miten, millä tavalla ja minkä pituisia draamoja/keskusteluja kuvaan analyysissä: Onko tarpeellista keskittyä vain joihinkin roolityöskentelyihin vai tekstistä luotuihin kaikkiin rooleihin ja tapahtumiin näyttämöllä sekä niiden sisältöihin. Nouseeko draamasta tiettyjä teemoja, joita voisi tarkastella jonkun roolin kautta. Tavoitteena oli nostaa esiin eripituisia draamaprosesseja erilaisin menetelmin toteutettuna. Räisäsen ja Mäkisaloon draamassa tarkastelin menetelmää sekä ohjaajan ja eksegeetin työskentelyä koko prosessin ajan. Pitzelen bibliodraamassa kiinnostus kohdistui samoin ohjaajan työskentelyyn ja ohjaajan ja ryhmäläisten vuorovaikutukseen koko draaman ajalta. Mäkisaloon draamassa oli tehtävä valintaa, koska aineisto on runsas, ja ohjaaja käyttää hyvin monipuolisesti menetelmiä.

3. Tutkimusongelma suuntasi sitä, mikä osa aineistosta valikoitui analyysin välineistöksi aineistoa läpikäydessä, luokitellessa ja tulkittaessa. Aineistosta nousi analyyttisiä kysymyksiä: Mitä ohjaaja ja eksegeetti tekevät ja puhuvat draamatyöskentelyssä ja miten heidän työjakonsa muotoutuu? Mitä rooleja ohjaaja/ryhmä tekstistä valitsee ja miten ohjaaja virittää osallistujat rooleihin? Miten teksti kulkee mukana prosessissa? Millaisia rooleja ryhmäläiset näyttämöllä luovat ja mitä he jakavat omista kokemuksistaan, oivalluksistaan tai tunteistaan ryhmäkeskusteluissa? Miten eksegeettiset näkökohdat tekstistä tulevat huomioiduksi?

4. Lopullisiin johtopäätöksiin johtavassa analyysissä erittelin case-bibliodraamoissa toteutuneita eksegeettisiä lähtökohtia ja sitä, miten ja missä kohtaa työskentelyn prosessia pidetään esillä raamatuntutkimuksellisia näkökulmia.

Tutkijana vuoropuhelu bibliodraama-aineistojen ja haastattelujen kanssa muodostui aineistoon tutustumisesta, sen järjestämisestä ja luokittelusta, analysointiprosessista, tulkinnasta ja keskustelusta. Lopulliseen työhön sijoitetut aineistokatkemat paitsi lisäävät tutkimuksen läpinäkyvyyttä myös todentavat analysoinnin ankkuroitumista aineistoon.

Työssä on runsaasti suoria aineistolainauksia, jotka auttavat ymmärtämään bibliodraamaa ja luomaan kuvaa tutkittavasta ilmiöstä. Luettavuuden lisäämiseksi olen selkeyttänyt suoria lainauksia lisäämällä välimerkkejä ja käyttämällä kirjoitettua puhekieltä. Aineistolainauksissa käytän roolihenkilöiden nimiä, en rooleissa olevien oikeita nimiä enkä peitenimiä. Raamatunhenkilön roolinimi on suoran lainauksen alussa kaksoispisteen erottamana. Ohjaajan sitaateissa käytän joko sanaa ohjaaja tai ohjaajan omaa nimeä.

6.5. Eettiset näkökulmat

”Etiikasta on kyse aina siellä, missä puhutaan oikeuksista, velvollisuuksista, luvista ja vastuusta. Ne ovat hyvän ja pahan ohella etiikan ominta käsitteistöä”, tiivistää Martti Lindqvist ja jatkaa: ”Ihminen voi olla vastuussa vain niistä valinnoista, jotka ovat todella hänen mahdollisuuksiensa rajoissa.”⁶⁰⁶ Eettisen vastuun olennaisia osia ovat asiantuntevuus ja pätevyys. Etiikka haastaa asiantuntijaa oman alansa yhä tarkempaan ymmärtämiseen sekä riskien todennäköisyyden ja laadun ennakoimiseen.⁶⁰⁷

Sillä että draamat on ohjattu tutkimusyhteydessä, on aina merkitystä.⁶⁰⁸ Tutkimustyö samoin kuin käytännön ryhmänohjaus on perustunut morenolaisen draaman eettisiin ohjeisiin. Koska toiminta tapahtuu ryhmässä, edellyttää se kaikilta ryhmäläisiltä sitoutumista ehdottomaan luottamukseen, kun työskentelyssä tulee esille toisia koskevaa henkilökohtaista tietoa. Psykodraaman rooliteoria sisältää vapauden ja vastuun, luottamuksen: ”Minulle on sekä mahdollista että tarpeellista valita joskus myös sinun näkökulmasi elämään, eläytyä sinun tunteisiisi, ajatella sinun etuasi ja puolustaa sinun oikeuksiasi. Ja sinä olet velvollinen tekemään saman minun suhteen.”⁶⁰⁹ Kaikkiin ryhmiin pätee asiakaskeskeisyyden periaate, joka edellyttää asiakkaan tunteiden, rajojen, mahdollisuuksien ja perusoikeuksien ohjaavan kaikkea toimintaa.⁶¹⁰ Ryhmänohjauksen eettisiä periaatteita olen noudattanut tutkimustyöni raportoinnissa, analysoinnissa ja tulosten tarkastelussa. Ryhmään osallistujien anonymiteetti on turvattu litteroinnissa, kun osallistujien nimiä ei ole käytetty lainkaan, vaan draaman repliikit on merkitty Raamatun roolihenkilöiden mukaan. Ryhmäkeskustelujen litteroinnissa on annettu kullekin osallistujalle peitekirjain, jota on käytetty läpi aineiston, tai on eroteltu ainoastaan ohjaajan ja ryhmäläisten puheenvuorot. Eettisesti olen tahtonut suojella osallistujien anonymiteettia. Otin huomioon keskustelut ja draamakatkelmät, jotka toivottiin pysyvän salassa. Mahdollisuudet tulla tunnistetuksi ovat vähäiset, koska ryhmäläisten nimiä ei käytetä, eikä aineiston analyysissä missään vaiheessa fokus ole yksittäisen osallistujan prosessin kuvauksessa vaan ryhmässä. Ryhmäläisten tunnistamista vaikeuttaa sekin, että aineistot on kerätty yli kymmenen vuotta sitten. Tutkimuseettisiä ongelmia ei juuri ole.

⁶⁰⁶ Lindqvist 1985, 40–42.

⁶⁰⁷ Lindqvist 1985, 47.

⁶⁰⁸ Vrt. Spector-Mersel (2010, 216), jonka mukaan narratiiviselle paradigmalle, ryhmän kerrontaan ja kerronnan tulkintaan, on aina merkitystä sillä, että kertomukset ovat syntyneet tutkimusyhteydessä.

⁶⁰⁹ Lindqvist 1985, 53.

⁶¹⁰ Psykodraaman käytön eettiset ohjeet. Suomen Psykodraamayhdistys ry ja Morenolaisen psykodraaman kouluttajayhdistys (MOPSI) ry 2007. <http://www.mopsi.org/eettisetohjeet>. Viitattu 5.11.2015. Varhaisemmat Suomen Psykodraamayhdistyksen eettiset ohjeet ks. Lindqvist 1992, liite 2.

6.6. Tutkimustulosten luotettavuus

Tutkijana minua on ohjannut oma positiivinen kokemus sekä bibliodraamasta että eksegeetiikasta. En tarkastele kumpaakaan ulkoapäin vaan päivittäin teologina minua ovat ammatillisesti ravinneet juuri nämä lähestymistavat raamatuntulkintaan. Henkilökohtainen side tutkittavaan ilmiöön on auttanut tutkimustehtävän muotoilussa ja tutkimusaineiston valinnassa sekä bibliodraama-ajattelun näkyväksi tekemisessä.

Arvioin tutkimuksen luotettavuutta kerronnallisuuden tutkijoiden Heikkisen, Huttusen, Syrjälän ja Pesosen (2012)⁶¹¹ tutkimukselle asettamien arviointikriteerien kautta. He nostavat arviointikriteereinä esiin reflektiivisyyden, dialektisuuden, autenttisuuden, toimivuuden ja evokatiivisuuden.

Reflektiivisyyden tavoitteena on pyrkiä työssä läpinäkyvyyteen. Olen tavoitellut läpinäkyvyyttä kertomalla omista lähtökohdistani aiheeseen ja suhteistani tutkimukseen osallistuneisiin bibliodraaman ammattilaisiin. Tutkimusaineistoon liittyy tuttuuden kautta omia asenteita ja tunteita, joita pyrin tutkimusprosessin aikana reflektomaan. Kriittisyyteni perustuu avoimeen arvostukseen bibliodraamaa ja sen kehittämistä kohtaan.⁶¹² Työ on osoittautunut erityisen vaativaksi senkin vuoksi, että tutkimusaihe ja menetelmät poikkeavat eksegeettisen tutkimuksen perinteisimmistä tutkimuskohteista. Ajattelua ja kirjoittamista on ohjannut uteliaisuus, kun olen pyrkinyt näkemään mielenkiintoisia yksityiskohtia ja kokonaisuuksia. Olen pyrkinyt kohtaamaan kiinnostavia ja ratkaistavissa olevia haasteita, ongelmia ja bibliodraaman vaikeita kohtia sekä löytämään asiaperusteluja ratkaisuille. Johdonmukaisuuden tavoittelemista ja jokaisen kolmen case-bibliodraaman tasavertaista arvioimista sekä objektiivisuutta ammatillisuudessa on lisännyt työkokemukseni pappina ja psykoterapeuttina. Molemmissa rooleissa on välttämätöntä asettua ihmisen vierelle ja samanaikaisesti erottaa oma kokemus toisen kokemuksesta ja tehdä tulkintoja ammatillisuudesta käsin. Jännite ja sujuva vaihtuvuus etäisyyden ja läheisyyden välillä on tarpeellista osaamista myös kokemukseen perustuvan bibliodraamamenetelmän tulkinnassa ja tutkimuksessa.

Lähtökohtana ei ole ollut suoraan tutkia bibliodraamaan osallistujien omaa henkilökohtaista prosessia tekstin äärellä vaan tuoda näkyväksi ryhmässä yhdessä ohjaajan kanssa

⁶¹¹ Heikkinen, Huttunen, Syrjälä & Pesonen 2012, 5–21. Tutkimustulosten luotettavuuden arviointiin olen saanut virikkeitä Saara-Leena Kauniston Oulun yliopiston väitöskirjatutkimuksen luvusta ”Tutkimuksen arviointi”. Kaunisto 2014, 65–69.

⁶¹² Vrt. Leskelä-Kärki (2004, 327–328), joka pohtii tutkimusprosessin henkilökohtaisuuden elementtiä: ”Keskeinen henkilökohtaisuuden elementti muodostuu siitä suhteesta, mikä on rakentunut ja mitä rakennan tutkimini naisiin. Näkemyksiini sisältyy joukko asenteita, tunteita ja arvostuksia, joita minun olisi kyettävä tutkimusprosessin aikana reflektomaan ja purkamaan. Kriittisyys ei näin ollen tarkoita viileän etäistä tutkimusotetta, jossa pyrin häivyttämään itseni, vaan itseni esiin tuomista nimenomaan suhteiden ja tunteiden verkossa. Mitä syvemmälle kykenen menemään tässä reflektiossa, sitä henkilökohtaisempi työstäni mielestäni tulee.”

syntynyttä prosessia ja tutkia siitä prosessista menetelmiä, bibliodraama-ajattelua, lähestymistapoja tekstiin ja ryhmään sekä ohjaajien toimia. Aineisto on yli kymmenen vuotta vanhaa, mutta samat kysymykset bibliodraamassa ovat edelleen ajankohtaisia. Aineisto ei ole vanhentunut. Bibliodraaman ja eksegetiikan yhteistyömahdollisuuksia ei ole tutkittu aikaisemmin eikä aiheesta ole kirjoitettu juuri lainkaan. Maria Elisabeth Aignerin uusi kirja *Bibliodrama und Bibliolog als pastorale Lernorte* (2015) ei edelleenkään sisällä yhtään uutta näkökulmaa eksegetiikkaan. Sen sijaan Aigner löytää bibliodraamalle luontevimmin yhteyttä käytännölliseen teologiaan ja sielunhoitoon.⁶¹³ Suomessa ollaan edelläkulkijoita bibliodraaman ja eksegetiikan yhdistämisessä. Ruutin kirjaa käsittelevien case-bibliodraamojen pakolaisteema on nyt sekä maailmanlaajuisesti että Suomessa ajankohtaisempi kuin aineiston keruuvuosina 2003 ja 2005.

Olen kuvannut tutkimusmetodin ja tutkimusprosessin vaiheet. Kirjoituksessa olen pyrkinyt selkeään ilmaisuun ja pitkillä aineistokatkelmilla todentanut analyysini ankkuroitumista aineistoon. Dialektisuuden näkökulma tulee esille vuoropuhelussa biblio- ja psykodraaman teorian ja käytännön, eksegetiikan, draamaohjaajien ja ryhmiin osallistuvien kanssa. Bibliodraamallista tekstin tulkintaa ei voi tehdä yksin, koska se on nimenomaan ryhmässä tapahtuva tekstin tulkintamenetelmä. Ohjaaja tarvitsee jatkuvasti verkostoitumista toisiin ja oman ammatillisuuden kehittämistä. Tutkijana olen hyötynyt vuoropuhelusta. Pitkin matkaa olen keskustellut useiden bibliodraama- ja psykodraamaohjaajien/kouluttajien kanssa pohtiessani tutkimuskysymyksiä ja tutkimuksen haasteita. Koska bibliodraama on olemassa vain kollektiivisena ryhmätyöskentelynä, niin tutkimuksessa on runsaasti osallistujien ja ohjaajien erilaisia ääniä sekä omissa rooleissa että tekstien henkilöinä ilmaistuina. Bibliodraamassa on kyse jakamisesta ja suhteista. Dialektisuus näyttäytyy myös suhteessa Raamattuun. Koko bibliodraaman idea perustuu vuorovaikutukseen, jossa tavoitteena on syntyä yhteys ja vaikuttavuus eri osapuolien välillä. Tutkimus tuottaa moniäänisyyttä tekstin, ryhmäläisten, ohjaajien, teorian ja kokemuksen ja tutkijan kautta.

Autenttisuuteen olen pyrkinyt antamalla tilaa ryhmissä puhutuille alkuperäisille sitaateille. Olen valinnut tavan avata aineistoa suoraan mahdollisimman paljon, jotta sellainenkin lukija, jolla ei entuudestaan ole kokemusta bibliodraamasta, voisi ymmärrettävästi arvioida tutkimustuloksia. Olen halunnut olla uskollinen aineistolle, joten kieltä ja puhetta korjatessani olen miettinyt tarkkaan puhumisen sisältöjä. Koska olen pilkkonut kokonaisia draamatyöskentelyjä ja ryhmäkeskusteluja osiin ja ottanut joissakin kohdissa analyysiin vain litteraaticatkelmia, olen ymmärrettävyyden säilyttääkseni tarpeen vaatiessa muokannut sitaattien sanavalintoja. Tavoitteeni on ollut säilyttää sisältö, mutta luettavuuden huomioiden olen selkeyttänyt ilmaisua. Kielen korjaamisessa olen

⁶¹³ Aigner 2015, 147–160.

pyrkinyt samaan. Lainauksien kautta lukijalla on mahdollisuus pohtia tekemiäni päätelmiä ja tulkintoja. Olen ollut tietoinen siitä, että sillä on vaikutusta, mitä sitaatteja lainaan ja kuinka niitä tulkitsen. Draamoista kirjoittaminen on toiminut tutkijalle etäännyttävänä. Olen voinut katsella erilaisia bibliodraamoja ulkopuolelta, kuin psykodraaman peilistä. Siten minulla on ollut mahdollisuus luoda kokonaiskuvaa siitä, mitä kaikkea bibliodraaman ja eksegetiikan suhteessa tapahtuu.

Tutkimuksen evokatiivisuudella tarkoitetaan sitä, kutsuuko tutkimus ajattelemaan uudella tavalla tai herättääkö se tunteita. Bibliodraamaan kuuluu oleellisena osana spontaanisuus, jota pyritään nostamaan ryhmään ja tekstiin virittäytymisessä. Kaikissa case-bibliodraamoissa onnistuttiin luomaan uusia kokemuksia, ajatuksia ja tunteita, joita myös ilmaistiin ryhmissä. Tekstien äärellä tapahtui oivaltamista. Sama virittäytyminen ja spontaanisuus on vaikuttanut omaan luovuuteeni tutkijana. Tutkimuksen tekeminen on ollut kokeilevaa. Kirjoittaminen on ollut ajattelun prosessia, jossa ensimmäisistä epäselvistä pohdinnoista on vähitellen syntynyt uusia oivalluksia.

Sekä bibliodraamaohjaajan että tutkijan työ on valintojen tekemistä. Valintaan liittyy läheisesti valta. Ohjaaja voi antaa ryhmän valita tekstin Raamatusta ja tekstin sisältä roolit ja tapahtumat, joihin asettaudutaan näyttämötyöskentelyssä. Ryhmää voi ohjata sosiometrisesti, jolloin suhdeverkostojen näkyväksi tekeminen lisää liittymistä ja aktiivista osallisuutta. Useimmiten ohjaaja valitsee tekstin etukäteen ja myös ilmoittaa sen ryhmään saapuville ihmisille. Näin tapahtui tämän tutkimuksen bibliodraamoissa. Osallistujat tiesivät etukäteen tekstit, ja Mäkilalon ohjaamassa Ruut-bibliodraamassa myös kertomukseen liittyvän teeman ”Maahanmuuttajan suuri tarina”, johon työskentelyssä fokusoitiin. Tutkijan vaikutus näkyy siinäkin, mihin hän rikkaassa aineistossa suuntaa katseensa ja mielenkiintonsa. Aineisto on sellainen, että siitä voi tutkia monia asioita. Olen valinnut ja kerännyt monipuolisen bibliodraama-aineiston voidakseni mahdollisimman hyvin ja osuvasti vastata tutkimuskysymyksiini. Olen pyrkinyt käsitteellistämään ja tulkitsemaan kohdettani systemaattisen analyysin mahdollistamin keinoin ja tekemään analyysin laadukkaasti.⁶¹⁴

Kaikki tieto on siinä mielessä subjektiivista, että tutkija päättää tutkimusasetelmasta lopulta oman ymmärryksensä varassa.⁶¹⁵ Laadullista tutkimusta tehdessä on joka kerta määriteltävä, mitä on tekemässä. Tutkijan on tiedettävä, mitä tekee. Tämä liittyy sekä tutkimuksen tekniseen toteutukseen että eettiseen vireyteen. Asiaankuuluvaa on pyrkiä perustelemaan valintojaan, mutta

⁶¹⁴ Ruusuvaari, Nikander ja Hyvärinen (2010, 27) kirjoittavat: ”– validiteetin arvioiminen laadullisessa tutkimuksessa tarkoittaa puolestaan sekä kerättyjen aineistojen että niistä tehtävien tulkintojen käypyyden arviointia. Olenko valinnut oikean aineiston voidakseni mahdollisimman hyvin ja osuvasti vastata tutkimuskysymyksiini?”

⁶¹⁵ Tuomi, Sarajärvi 2009, 20.

tehtyjen valintojen purkamista ei voi avata rationaalisesti loputtomiin. Jossain kohti tulee vastaan perustelematon usko tai asenne. Tutkimusongelman muotoilukaan ei ole teoria- ja arvovapaata.⁶¹⁶

⁶¹⁶ Tuomi, Sarajärvi 2009, 67–68.

7. BIBLIODRAAMAOHJAAJAN JA EKSEGEETIN YHTEISTYÖ – Aino-Kaarina Mäkisalo ja Heikki Räisänen

7.1. *Bibliodraama – eksegetiikka -työpajat*

Aino-Kaarina Mäkisalo ja Heikki Räisänen kehittivät työparina bibliodraaman ja eksegetiikan yhteistoimintaa. Mäkisalo on ohjannut bibliodraamaa eksegeettien kanssa 90-luvulta lähtien. Hän osallistui alusta alkaen Sirkku Aitolehden koulutuksiin, joissa Räisänen oli mukana eksegeettisenä asiantuntijana. Kun Aitolehti ohjasi bibliodraamaa, jossa tekstinä oli Paavalin kuvaus Jerusalemin ja Antiokian seurakuntien kiistoista (Gal. 2:1–14), Räisänen kirjoitti työskentelystä:

Käyttämällä apunaan kysymystä miten puhdasoppisesti tai vähemmän puhdasoppisesti ryhmän jäsenet suhtautuivat kasteeseen ja ehtoolliseen (ympärileikkauksen ja ruokasäädöksistä kiinni pitävän ateriyhteyden lähimmät kristilliset vertauskuvat), ohjaaja sai ryhmästä muodostetuksi Jerusalemin ja Antiokian seurakunnat. Lisäksi Jerusalemiin syntyi jyrkempi ja vapaamielisempi siipi, Antiokiaan taas juutalais- ja pakanakristittyjen ryhmät.⁶¹⁷

Räisänen kuvasi, miten draamakokemuksen jälkeen oli entistä mahdollisempi lukea Paavalin kirjeitä puhtaasti teologisina selvittelyinä:

Teorioiden taakse kätkeytyvät monisäikeiset yhdessä elämisen ja toimimisen ongelmat pilkistävät esiin joka nurkasta. Elämä ei alkukirkossakaan ollut kiiltokuvamaista idylliä; tämän tiedostaminen voi joskus ehkä helpottaa meitä omien ongelmien keskellä.⁶¹⁸

Bibliodraama lähti liikkeelle tekstin ongelmista, jännitteistä ja eri ryhmien erimielisyyksistä. Arvioin, että tämä ja vastaavat Aitolehden bibliodraamatyöskentelyt yhdessä Räisäsen kanssa olivat suunnannäyttäjänä siihen, miten Räisänen myöhemmin raamatuntutkijana kehitti draamallisia menetelmiä Aino-Kaarina Mäkisaloon kanssa. Räisäsen mukaan historiallinen selitys ja draamallinen eläytyminen eivät mitenkään sulje toisiaan pois, vaan menneen ja nykyisyyden välille voidaan yhdessä yrittää rakentaa siltaa.⁶¹⁹ Bibliodraamassa eksegeetin ei tarvitse luopua raamatuntutkimuksen tieteellisestä kriittisyydestä.⁶²⁰ Mäkisaloon mukaan intellektuaalinen lähestymistapa Raamattuun prosessoi lukijaa samoin kuin draamallinen lähestymistapa. Hänen omaa raamatunäkemystään muutti Räisäsen kuvaama tekstin ja lukijan prosessi, jossa perittyä

⁶¹⁷ Räisänen 1996, 90. Aitolehti kertoo, miten hän konkreettisesti muodosti ryhmät: ”– Pyysin ryhmäläisiä ajattelemaan pientä lastaan ihan vieraassa kulttuurissa. Kutsuin huoneen toiseen päätyyn heidät, jotka eivät voisi kuvitellakaan luopuvansa vedellä kastamisesta, ja toiseen heidät, jotka voisivat kuvitella lasta nostettavan vaikkapa kohti aurinkoa vedellä kastamisen sijaan. Heikki meni sinne, missä vesikasteesta ei luovuttu, ja minä toiseen ryhmään.” Aitolehden tiedonanto 10.12.2017.

⁶¹⁸ Räisänen 1996, 92.

⁶¹⁹ Räisänen 1989, 238–239.

⁶²⁰ Räisänen 2008, 185.

traditiota tulkitaan uusien kokemusten valossa ja kokemuksen yhdistämisestä syntyy uusi tulkinta.⁶²¹

Mäkisalo ja Räisänen toteuttivat 'biblian' ja 'draaman' yhteistyötä erityisesti Helsingin seurakuntayhtymän bibliodraama–eksegeetiikka -työpajoissa vuosina 1996–2010. Työpajat pidettiin kaksipäiväisinä seurakuntien työntekijöille. Työskentelyissä keskityttiin ajankohtaisiin vaikeisiin teemoihin kuten Rikas mies ja Lasarus; Kanaanilainen vaimo; Jeesuksen perheväki; Uskontojen kohtaaminen Uuden testamentin maailmassa: Paavali Ateenassa (Apt. 17); Koraanin Jeesus; Jeesus ja juutalaisuus – erään viholliskuvan synty: Jeesus vastaan Mooses (Joh. 9); Viimeinen tuomio: Vuohet ja lampaat (Matt. 25:31–46); Homoseksuaalisuus – kirkko ja Raamattu; Synti–armo–sovitus (Room. 9–11, Gal. 2:11–21); Juudas – Uuden testamentin tekstit ja Juudaksen evankeliumi; Magdalan Maria – Uuden testamentin tekstit ja Marian evankeliumi; Rakkaus murtaa rajoja – Pietari ja Kornelius (Apt. 10– 11: 1-18); Inspiraation lähteillä 1. – Henki Vanhassa testamentissa ja Uudessa testamentissa (Room. 12: 3–9, 1. Kor.12–14, Gal. 5:13–26); Inspiraation lähteillä 2. (Joh. 3: 1–11, Joh 7: 37–44); Tuomaan evankeliumi.⁶²²

Mäkisalon ja Räisäsen yhteistyölle oli ominaista yhdistää bibliodraama ja tekstin historiallinen konteksti. Alussa työnjako toimi niin, että Mäkisalo ohjasi draamat ja Räisänen toimi eksegeettisenä konsulttina. Räisänen piti eksegeettisiä luentoja ja ohjasi tekstin ja draaman vuorovaikutukseen keskittyviä keskustelu- ja kyselyhetkiä. Koska ryhmien osallistujat olivat lähinnä seurakunnan työntekijöitä, paljon teologeja, teologis-intellektuaaliset näkökohdat korostuivat tavallista enemmän. Keskustelujen osuus oli keskimääräistä suurempi kuin yleensä bibliodraamaryhmissä.⁶²³

Yhteisen työkokemuksen tuloksena Mäkisalo ja Räisänen kehittivät kokonaan uuden menetelmän, jossa tekstin syntyhistoria ja vaikutushistoria integroidaan luontevasti mukaan draamaan. He ideoivat draamallisia toimintamuotoja, joihin liittivät tiedon. Koska bibliodraamassa ryhmä on virittäytynyt draamalliseen työskentelyyn, on merkitystä sillä, että myös tieto tulee draaman kautta. Oppiminen tapahtuu syvemmällä tasolla kuin luennoimalla, ja kysymykset sisäistetään paremmin.⁶²⁴ Draama menetelmänä on performatiivista. Räisästä kiinnosti pohtia, miten pyhiä kirjoja voi ryhmitellä niiden performatiivisen ja informatiivisen käytön perusteella.

⁶²¹ ”Olen nähnyt, että ajatuksellinen oivallus voi luhistaa koko rakennelman yhtä lailla kuin toiminnallinen elämys voi lainausmerkeissä pistää kaiken matalaksi ja on sen jälkeen rakennettava uudelleen.” Mäkisalon haastattelu 23.4.2003 ja 19.4.2004. Vrt. Räisänen (1989, 238) kommentoi Laeuchlia, jolle tekstitukimus ja luennointi ei kyennyt avaamaan näköaloja raamattukritiikkiin: ”Toisin kuin Laeuchlille, itselleni juuri historiallinen eksegeetiikka on tehnyt selväksi jotakin uskontomme ytimeen sisäänrakennetuista kaameuksista –.”

⁶²² Mäkisalo 2008b, 22.

⁶²³ Räisäsen haastattelu 16.11.2003; Räisänen 2008, 184.

⁶²⁴ Räisäsen haastattelu 16.11.2003.

Performatiivisuuden tavoitteena on vaikuttaa sanoilla asioihin, muuttaa niitä ja saada aikaan jotakin. Informatiivinen käyttö on tiedon välittämistä.⁶²⁵

Uuden menetelmän idea on sisällyttää evankeliumin kirjoittajan rooli mukaan draamaan. Evankelistan rooli luodaan sen mukaan, millainen kuva lukijalle hahmottuu kirjoittajasta. Rooliin sisällytetään taustatietoa tekstin syntyhistoriasta, mutta evankelista esiintyy draamassa fiktiivisenä hahmona. Räisänen kutsui metodia nimellä 'applied redaction criticism', soveltava redaktiokritiikki. Kun tekstin kirjoittaja tuodaan suoraan draamaan, vuorovaikutusta syntyy todella historiallisen tekstin kanssa eikä tekstin modernisoidun version. Tätä kautta bibliodraamassa voidaan ymmärtää jotain kirjoittajasta ja hänen kysymyksistään.⁶²⁶

Idea tähän syntyi spontaanisti, kun Räisänen katsoi raamatuntutkijana draamaa Jeesuksen ankarasta suhtautumisesta omaan perheeseensä Markuksen evankeliumin mukaan (Mark. 3:21, 31–35). Räisänen ajatteli silloin Luukkaan evankeliumia, jossa Jeesuksen suhde perheeseen on positiivisempi (Luuk. 8:19–21). Hän sai idean vaihtaa oma raamatuntutkijan ja sillä hetkellä havainnoitsijan positio evankelista Luukkaan rooliksi. Luukkaana hän teki intervention näyttämölle. Ryhmäläiset oppivat kokemuksellisesti, mitä tarkoittaa synoptinen vertailu.⁶²⁷ Sen jälkeen Räisäselle tuli tavaksi miettiä draamaan valmistautuessaan, mitä hahmoja hän voisi ”ruumiillistaa”. Hän esiintyi bibliodraamoissa esimerkiksi Martin Lutherin ja Johannes Khrysostomoksen rooleissa.⁶²⁸

Menetelmä on kansainvälisestikin ainutlaatuinen. Saksalainen bibliodraamaohjaaja Hermann Brandhorst on keksinyt ”tuoli-teatterin” (Stuhl-Theater). Siinä näyttämölle asetetaan tuoleja tekstin keskeisille henkilöille, esimerkiksi fariseus, Jeesus ja kysyjän tuoli. Kysyjän tuolissa kuka tahansa voi käydä esittämässä kysymyksiä Raamatun henkilöille. Samoin vastauksen voi käydä antamassa roolista käsin ryhmästä kuka tahansa, joka tietää vastauksen.⁶²⁹ Toiminnan hyödyllisyyttä ja menetelmää ei tarvitse epäillä, mutta vastaajilta ei edellytetä eksegeettistä ammattitaitoa toisin kuin Räisäsen ja Mäkisalons menetelmässä. Peter Pitzele kirjoittaa myös redaktorin roolista tarkoittaen lähinnä Vanhan testamentin kirjoittajaa. Ohjaaja johdattaa osallistujat tähän rooliin ja kysyy, esimerkiksi: ”Miksi kirjoitit juuri näin?”⁶³⁰ Pitzelellä redaktorin haastattelu, vastaukset ja kaikki repliikit perustuvat luovaan mielikuvitukseen (imagination), Räisäsellä tekstianalyysiin.

⁶²⁵ Räisänen 2003, 163.

⁶²⁶ Räisänen 2008, 184.

⁶²⁷ Räisänen 2008, 184.

⁶²⁸ Räisänen 2008, 194–195. Eksegeetti voi sopivassa työskentelyssä ottaa esimerkiksi kirkkohistoriasta raamatuntulkitsijan roolin.

⁶²⁹ Brandhorst 1994, 166–173.

⁶³⁰ Pitzele 1998, 68.

Mäkisaloon ja Räisäsen menetöissä vaihtelevat draama ja keskustelu. Alussa osallistujilla on mahdollisuus tehdä kysymyksiä teemasta ja tekstistä.⁶³¹ Sosiodraamallisten työtapojen avulla teksti viedään kontekstiin, jossa se on syntynyt. Lopuksi ryhmä muotoilee modernin version tekstistä. Saadun palautteen mukaan kognitiivinen elementti draamassa ei vähennä henkilökohtaista kokemusta.⁶³² Tekstin nykyaikaistetussa versiossa tulee ilmi tekstin vaikutushistoria ryhmälle.

Vaikutushistoriassa keskeinen aspekti on osallistujien henkilökohtainen historia suhteessa tekstiin.⁶³³ Vaikutushistorian ja draaman yhdistämistä valaisee esimerkki ”Vuohet ja lampaat” -työpajasta.⁶³⁴ Työskentelyn loppuvaiheessa jokainen sai itse valitsemassaan roolissa, ei omassa, kertoa suhteestaan viimeiseen tuomioon ja sen tuottamiin mielikuviiin. Roolit olivat sosiodraamallisia kuten pelkäävä lapsi, teologian opiskelija, joka piti tekstin tuomiota oikeudenmukaisena maailman kärsimyksen keskellä, nuoria ja vanhoja ihmisiä, joiden elämänvalintoihin teksti oli merkittävästi vaikuttanut. Roolin suojassa oli mahdollista kokea myös henkilökohtaisia tunteita.⁶³⁵ Räisäsen ennalta ideoitu sosiodraamallinen rooli oli Uppsalan yliopiston filosofian professori Ingemar Hedenius. Hedenius julkaisi vuonna 1972 kirjan *Helvetesläran*, jossa hän otti ankarasti kantaa evankeliumeissa kuvattuun kahtiajaon mustavalkoisuuteen ja helvetin rangaistuksen julmuuteen.⁶³⁶ Bibliodraamassa Räisäsen ”Hedeniukseksi” kertoi ystävästään, jolle Matteuksen helvettioppi oli aiheuttanut kohtuutonta kärsimystä, jopa depressioon sairastumisen. Draaman Hedenius oli täynnä myötätuntoa ystävänsä kohtaan, kuten myös kaikkia niitä ihmisiä kohtaan, jotka ovat joutuneet kärsimään tämänkaltaisten tekstien vaikutushistoriasta. Lopuksi bibliodraaman Hedenius pauskasi Raamatun lattialle symbolisena eleenä irtisanoutuakseen tästä tekstistä, jossa tuomion perusteena ovat tehdyt ja tekemättä jätetyt teot.⁶³⁷ Helvettiopin nujertamat ihmiset kuuntelivat helpottuneena Hedeniuksen

⁶³¹ Mäkisalo (2004, 131–132) kuvaa eksegeetin roolia ”Vuohet ja lampaat” -työpajassa, jossa raamatuntutkijalle oli mahdollista esittää kysymyksiä: ”Asetin huoneen keskelle tyhjän tuolin ja sanoin, että se on Matteuksen tuoli. Kysykää kaikkea, mitä teissä herää kuultuanne tämän Matteuksen tekstin. Kysymyksiä ja myös tunneilmaisuja tuli runsaasti. Jo tässä vaiheessa Matteus astui esille – Heikki Räisänen puki Matteuksen viitan ylleen – ja vastaili kysymyksiin. Välillä hän jätti Matteuksen roolin, heitti viitan yltään ja kertoi raamatuntutkijana näkemyksiään kysymyksiin, joihin Matteus ei osannut eikä voinut vastata. Bibliodraamassa Matteus kuten kaikki muutkin roolit syntyvät siten, että rooliin asettuva henkilö ottaa roolissa avukseen sen tiedon, joka hänellä on kyseisestä henkilöstä ja näyttelee häntä intuitiivisesti ja spontaanisti omana itsenään. Koska meillä oli mahdollisuus saada rooliin Matteukseen perehtynyt henkilö, vältimme stereotyyppioilta ja saimme vastaanottaa olennaista evankeliumiin liittyvää tietoa suoraan ’lähteestä’!”

⁶³² Mäkisalo 2008b, 22–23.

⁶³³ Räisänen 2008, 194.

⁶³⁴ ”Vuohet ja lampaat” -työpajan (Matt. 25:31–46) Mäkisalo ja Räisänen ohjasivat 6.–7.11.2003 Helsingin seurakuntayhtymässä. Osallistuin koulutukseen ja kirjoitin havainnoistani raportin.

⁶³⁵ Havainnointiraportti Mäkisaloon ja Räisäsen bibliodraamatyöpajasta ”Vuohet ja lampaat”; Salmi 2004, 135–136.

⁶³⁶ Ks. tarkemmin Hedeniuksesta Räisänen 2004, 126–127 ja 2008, 194–195.

⁶³⁷ Mäkisalo 2004, 134; Räisänen 2004, 126–127; 2008, 194–195; Salmi 2004, 135–136.

saarnaa.⁶³⁸ Draama oli vapauttava ja katarttinen, puhdistava kokemus ryhmälle.⁶³⁹ Hedeniuksen rooli muodostui vastarooliksi Matteukselle.

Raamatun tekstien vaikutukset ihmisen tunne-elämälle ovat vaikeasti arvioitavissa vaikutushistoriassa.⁶⁴⁰ Bibliodraamoissa ihmiset kertovat omasta historiastaan näitä kielteisiä vaikutuksia psyykkiselle hyvinvoinnilleen ja valinnoilleen.

7.2. Bibliodraama case: Matteuksen seurakunta (Matt. 11:25–30)

7.2.1. Johdanto

Bibliodraaman koulutus- ja neuvottelupäivillä Järvenpäässä 10.–12.9.2004 Mäkisalo ja Räisänen ohjasivat parin tunnin pituisen suurryhmätyöskentelyn aiheesta ”Matteuksen Jeesus”. Osallistujia oli 45. He olivat bibliodraamaohjaajia ja -kouluttajia sekä muita aiheesta kiinnostuneita.⁶⁴¹ Tavoitteena oli demonstroida menetelmää ja antaa osallistujille taustatietoa tekstistä Matteus 11:25–30 (Jeesuksen puhe ikeen kantamisesta)⁶⁴², jonka bibliodraamallista työstämistä jatkettiin koko viikonlopun ajan eri menetelmin toteutetuissa pienryhmissä. Ennen draamallista osuutta Räisänen ja Mäkisalo kertoivat aikaisemmin pitämistään työpajoista ja esittivät tulevan demonstraation rakenteen: Aluksi esitellään evankelista, jonka rooli perustuu mahdollisimman paljon siihen, mitä Matteuksen evankeliumista voidaan lukea. Draamassa keskitytään jakeeseen 11:30. Dramatisoinnin jälkeen on keskustelu, jossa analysoidaan sitä, mikä näyttämön tapahtumissa oli faktaa, mikä fiktiota.

Toimin työskentelyssä havainnoitsijana osallistumatta itse draamatyöskentelyyn ja tallensin tilanteen nauhurille. Muistiinpanojen ja litteroidun aineiston pohjalta laadin artikkelin ”Matteuksen seurakunnan sisäisiä ja ulkoisia jännitteitä: Eksegeettisen tiedon käyttö bibliodraamassa”, joka ilmestyi *Teologisessa Aikakauskirjassa* (2007).⁶⁴³

⁶³⁸ Havainnointiraportti Mäkisaloon ja Räisäsen bibliodraamatyöpajasta ”Vuohet ja lampaat”.

⁶³⁹ Mäkisalo 2004, 134; Salmi 2004, 135.

⁶⁴⁰ Tätä asiaa Räisänen pohti kirjoittaessaan erilaisista vaikutustyypeistä (1997, 163): ”Vielä vaikeammin [kuin vaikutukset arvo- ja ajatusmaailmaan] ovat Raamatun eri kohtien vaikutukset ihmisten tunne-elämään. Raamatusta on saatu rohkaisua, luottamusta ja toivoa. Mutta kirja on myös synnyttänyt pelkoa (uhkaukset helvetistä) ja epätoivoa (puhe synnistä Pyhää Henkeä vastaan, jota ei anneta anteeksi).”

⁶⁴¹ Bibliodraamapäivien aihe oli ”Suomalainen bibliodraama”. Räisäsen ja Mäkisaloon draama toteutettiin lauantaina 11.9. aamupäivällä. Sitä ennen kokoontuivat bibliodraamaryhmät, joissa aloitettiin tekstiin tutustuminen. Samat pienryhmät jatkuivat tämän suurryhmätyöskentelyn jälkeen.

⁶⁴² Raamatun teksti oli valittu kirkkovuoden mukaan *Kirkkoraamatusta* (1992). Heikki Räisänen oli kääntäjänä *Uusi testamentti nykysuomeksi* (1972) suomennoksen toimituskunnassa. Em. käännöksessä Matt. 11:25–31 on: ”Sitten Jeesus sanoi: ’Isä, taivaan ja maan Herra! Minä kiitan sinua siitä, että olet salannut nämä viisailta ja ymmärtäväsiltä, mutta ilmoittanut ne oppimattomille. Isä, se on sinun päätöksesi.’ ’Isäni on antanut kaiken minun käsiini. Poikaa ei tunne kukaan muu kuin Isä eivätkä Isää ketkään muut kuin Poika ja ne joille Poika tahtoo hänet ilmoittaa.’ ’Tulkaa tänne kaikki te jotka olette väsyneet kantamaan taakkojanne, tulkaa minun luokseni, niin minä annan teille levon. Nostakaa minun ikeeni päällenne ja ottakaa minusta esimerkkiä, sillä minä olen lempeä ja nöyrä. Silloin löydätte levon. Minun iestäni on hyvä kantaa, ja minun kuormani on kevyt.’”

⁶⁴³ Salmi 2007, 135–146.

Heikki Räisänen kirjoitti saman aineiston pohjalta artikkelin ”Matthew in Bibliodrama” Ulrich Luzin juhlakirjaan *Neutestamentliche Exegese im Dialog* (2008). Artikkelisi sisältää Järvenpään draaman kuvauksen, osallistujien esittämät eksegeettiset kysymykset ja Räisänen vastaukset sekä Matteuksen seurakuntayhteisön sosiaalisten rakenteiden analyysia Ulrich Luzin Matteuksen kommentaarien⁶⁴⁴ pohjalta. Artikkelissa kuvataan myös aikaisemmin toteutettua bibliodraamatyöpajaa ”Vuohet ja lampaat”, johon Räisänen ja Mäkisalo kehittivät vastaavan sosiodraamallisen näytännön Matteuksen seurakunnan kokouksesta.

Räisänen valitsi kirjoituksen mukaan viimeiseen artikkelikokoelmaansa, postuumina julkaistuun teokseen *The Bible Among Scriptures and Other Essays* (2017). ”Matthew in Bibliodrama” artikkeli kuuluu teoksen toiseen osaan ”Reception History”. Johdannossa Räisänen esittää toivomuksen, että raamatuntutkimuksen kollegat kokeilisivat bibliodraamaa: ”I very much hope that colleagues would be encouraged to experiment with this new method of creatively applying exegetical insights outside the classroom.”⁶⁴⁵

Oma artikkelini on raportti bibliodraaman roolityöskentelystä ja integrointikeskustelusta. Käyn kirjoituksessa läpi draaman tapahtumia. Työskentelyn menetelmiä vertaan morenolaiseen roolityöskentelyyn, erityisesti sosiodraamaan. Kuvauksen perusteella on selvää, että bibliodraama antoi osallistujille vankan tiedollisen ja kokemuksellisen selonteon Matteuksen evankeliumin syntyprosessista. Sekä eksegeetin että osallistujien roolityöskentelyn avulla historiallinen tieto oli vahvasti mukana draamassa. Kun eksegeetti oli itse osallisena draaman roolihenkilönä eli Matteuksena, hän kykeni koko prosessin ajan säätelemään sitä, että näyttämöllä pysyttiin uskollisena Matteuksen evankeliumin tekstille. Tämä helpotti osallistujien omaa roolityöskentelyä ja antoi roolin puitteissa tilaa vapaalle assosioinnille.⁶⁴⁶

Nyt analysoin samaa aineistoa vielä tarkemmin fokusoiden huomion eksegeetin ja bibliodraamaohjaajan työskentelyyn. Mäkisalon ja Räisänen malli on toimiva esimerkki siitä, miten bibliodraamaa ja eksegeettistä tietoa voidaan taidokkaasti yhdistää. Mutta millä edellytyksillä se mahdollistuu? Keskityn tutkimaan ohjaajan ja eksegeetin toimia ja puheita draamassa. Olen jakanut aineiston kolmeen osaan: virittäytyminen, roolityöskentely ja integrointikeskustelu. Virittäytymisen tavoite bibliodraamassa on ”lämmittää” toimimaan ryhmässä spontaanisti ja saattaa alkuun tekstin kanssa työskentely. Tutkin sitä, miten virittäytyminen tapahtui ohjaajan ja eksegeetin yhteistyönä. Roolityöskentelyllä tarkoitan tässä draaman tapahtumia, joissa osallistujat ovat rooleissa näyttämöllä tai seuraavat rooleista käsin auditoriossa näytännön tapahtumia. Olen kiinnostunut

⁶⁴⁴ Luz, *Matthäus* 1 (2002) ja *Matthäus* 2 (1990).

⁶⁴⁵ Räisänen 2017, 7.

⁶⁴⁶ Ks. Salmi 2007, 135–146.

siitä, mitä ohjaaja tekee näyttämötyöskentelyssä ja mikä on eksegeetin rooli näyttämötyöskentelyssä. Integrintikeskustelussa keskityn eksegeetin rooliin tiedonantajana. Kun tarkastelen konkreettisesti ohjaajan ja eksegeetin rooleja, huomioin samalla osallistujien näkökulman. Lisäksi pohdin tällaisen työskentelyn haasteita.

Kirjoitan preesensissä, kun kuvaan draamaa ja teen siitä havaintoja. Analysoinnissa käytän imperfektiä. Samoin integrintikeskustelun sisällön esittämisessä luontevin aikamuoto on imperfekti. Aikamuotojen vaihtelulla osoitan bibliodraamassa tapahtuvaa välimatkaa tekstin ja osallistujien välillä. Roolityöskentelyssä eläytymisen kautta ryhmä on lähempänä tekstin maailmaa kuin ryhmäkeskusteluissa, joissa tekstistä ja draamasta puhutaan ilman rooleja. Vaihtelen kirjoituksessa aikamuotoja, koska tavoitteeni on auttaa lukijaa eläytymään bibliodraamaan.

7.2.2. Bibliodraaman virittäytyminen ohjaajan ja eksegeetin yhteistyönä

Bibliodraama alkaa, kun ohjaaja pyytää eksegeettiä Matteuksen rooliin: ”Astu tähän näyttämölle Matteuksena.” Räisänen pukee mustan kankaan viitaksi ja eläytyy Matteuksen rooliin. Hän tervehtii Mäkisaloa: ”Shalom.” Bibliodraamaan virittäytyminen tapahtuu ohjaajan ja eksegeetin keskinäisellä näyttämötyöskentelyllä. Bibliodraamaan osallistujat istuvat auditoriossa yleisönä. Ohjaaja aloittaa Matteuksen haastattelun: ”Minulla on hyvin ainutlaatuinen mahdollisuus suoraan kysyä sinulta Matteus sinun seurakuntasi asioista.” Heti seuraavassa lauseessa ohjaaja ottaa yleisön mukaan sanoessaan: ”Ja myös teillä on mahdollisuus kysyä.” Ohjaaja jatkaa puhetta Matteukselle: ”Lähden ihan näistä perusasioista. Missä sinun seurakuntasi on ja mitä aikaa nyt eletään?”

Ohjaaja on haastattelijan roolissa nykyajassa ja liittää yleisön samaan aikaan, mutta Räisäsen luoma fiktiivinen hahmo Matteuksen evankeliumin redaktorista elää näyttämöllä historiallisessa ajassa. Ensimmäisessä vastauksessaan Matteus kutsuu yleisön vieraaksi omaan aikaansa ja seurakuntaansa: ”Tervetuloa tähän Antiokian seurakuntaan, valtakunnan suurimpaan kaupunkiin.”⁶⁴⁷ Tiedätte, että eletään vaikeita aikoja ja mitä Jerusalemissa viime aikoina tapahtui. Suurvalta on jyrännyt kaupungin – – vaikuttanut hankalasti meidänkin elämään täällä.” Yleisön kiinnostus Matteuksen tilannetta kohtaan on herännyt. Haastatteli ja Matteus jatkavat improvisoitua dialogia:

Haastatteli: Mitähän on vaikuttanut?

Matteus: Olemme pieni ryhmä täällä. Mahdumme melkein kaikki tähän huoneeseen. Joukkomme merkitys on suurempi kuin kokomme. Tuolla kadun toisella puolella on synagoga, josta hyvin ikävällä tavalla olemme joutuneet lähtemään. Meidät savustettiin sieltä ulos. Ajat ovat ankeat nyt, kun Israelin ja pakanoiden välit ovat kiristyneet tämän valitettavan sodan johdosta. Se heijastuu sitten monenlaisina paineina meihin. Suhteet

⁶⁴⁷ Antiokia todettiin draamassa myöhemmin hypoteesiksi. Tämä bibliodraama ei kuitenkaan olennaisesti rakennu sen tiedon varaan, että seurakunta olisi nimenomaan Antiokiassa.

nimelliseen Israeliin ovat entisestään huonontuneet, koska he eivät tahdo ymmärtää meidän avarampaa suhtautumista pakanoihin.

Haastattelija: Paljonko on nyt kulunut aikaa Jerusalemin melskeestä ja sodasta?

Matteus: Kymmenisen vuottahan siitä on kulunut, mutta ajat eivät silti ole hyvät.

Haastattelija: Niin ei varmasti.

Matteus: Puoli vuosisataa on kulunut siitä, kun Herramme Jeesus ristiinnaulittiin nimellisen Israelin johtajien ja kansan toimesta.

Haastattelija: Sanoit, että olette eronneet synagogasta. Mitäs muita – –.

Matteus keskeyttää haastattelijan: Emme oikeastaan eronneet.

Haastattelija: Teidät – –.

Haastattelija ja Matteus: Savustettiin sieltä ulos.

Matteus: Kyykäärmeen sikiöistä. Asiaan.

Evankeliumin syntyprosessin historiallinen tausta alkoi hahmottua Matteuksen näkökulmasta. Draamaan syntyi ensimmäinen jännite vastaroolien kautta⁶⁴⁸: Matteuksen seurakunta ja ”nimellinen Israel” eli synagogalaiset, joka on draamassa myöhemmin käytetty nimi. Tässä draamassa lähdettiin liikkeelle siitä oletuksesta, että ero synagogaan oli jo tapahtunut ja synagogan elämää katsotaan Matteuksen evankeliumissa ulkopuolelta.⁶⁴⁹ Osallistujat saivat tiedon ”kadun toisella puolella” olevasta juutalaisten ryhmästä Matteuksen kertomana. Matteuksen puhe sisälsi seurakunnan jännitteen suhteessa juutalaisiin. Sama jännite välittyy evankeliumitekstin lukijoille. Nyt näkemyksille annettiin historiallinen tausta viittaamalla juutalaisuuteen ja eroon synagogasta. Bibliodraama rakennettiin sen olettamuksen pohjalle, että Matteuksen seurakunnan juuret olivat synagogassa, josta oli jouduttu lähtemään pois.

Seuraava haastattelijan kysymys on: ”Minkälaisia ihmisiä sinun seurakunnassasi on?” Matteus vastaa: ”Meitä on hyvin monenlaisia ihmisiä, ja meidän kuvaamme vaikuttaa suuresti meidän taustamme tuolla synagogassa, kadun toisella puolella.” Tässä vastauksessa Matteus alleviivasi seurakunnan suhdetta juutalaisiin. Se oli tarkoituksella informatiivinen ja kärjistetty yleisöä varten.

⁶⁴⁸ Morenon (1953, 70) mukaan yksilön läheisimmistä vuorovaikutussuhteista koostuu ’sosiaalinen atomi’, jossa yksilön ego heijastuu rooleina ja vastarooleina. Roolilla tarkoitetaan sitä yksilön minuutta, joka on virittynyt ilmaisemaan itseään suhteessa vastapäätä olevaan.

⁶⁴⁹ Bibliodraaman purkamiskeskustelussa Räisänen raamatuntutkijana toi tämän esille. Räisänen (2011, 48) kommentoi Matteuksen seurakunnan tilannetta: ”Tutkijat kiistelevät, toimiiko Matteuksen yhteisö yhä juutalaisen synagogan sisällä vai onko se konservatiivisuudestaan huolimatta jo irtautunut siitä. Jälkimmäinen vaihtoehto on todennäköisempi. Evankeliumi lienee kirjoitettu Syyriassa.”

Omista seurakuntalaisistaan Matteus esittelee ensimmäisenä ”oikeiston” eli veljet, joilla on ”kovin läheiset siteet vielä tuonne vanhaan yhteisöön” ja ”jotka lukevat pyhän sanan hyvin kirjaimellisesti”:

Laista ei saa kadota yksikään kirjain eikä pieninkään piirto. He ovat näitä perinteisen seurakuntanäkemyksen miehiä, jotka suhtautuvat vielä hiukan epäluuloisesti siihen yhteyteen, että olemme niiden kanssa, jotka eivät ole israelilaisia – . He vetoavat siihen, että Herramme Jeesus Kristus itse aikoinaan sanoi, että ei pidä mennä Israelin ulkopuolelle eikä Samariaan. Mutta me olemme aikojen saatossa kypsyneet tähän vakaumukseen, että kyllä Herra tarkoitti, että mennään myös niille alueille, niille, jotka eivät ole Israelista lähtöisin.

Myöhemmin tämä ryhmä nimetään vanhoillisiksi. Matteuksen puheesta voi lukea, ettei hän itse ole vanhoillisten kanssa samalla kannalla siitä, että pakanat pitäisi torjua seurakunnan jäsenyydestä. Matteus osoitti johtajana suhteensa vanhoillisiin, ja draamaan syntyi toinen jännite.

Matteus jatkaa seurakuntalaistensa esittelyä:

Vasemmalla on veljiä, joiden mielestä kaikki kukat saisivat kukkia. Enemmän tai vähemmän he vetoavat Paavaliin, joka sitten sanoi ja kirjoitti kaikenlaista hämää, jota ymmärtämättömät ovat tulkinneet. Kieroa (nauria yleisössä). Olen sitä mieltä, jos olen oikein ymmärtänyt, että Raamatun laista tulisi, jos ei nyt kokonaan luopua, niin – – suhtautua hyvin vapaamielisesti. Ja olen huomannut, silloin kun ollaan tekemisissä pakanoiden kanssa, jollakin tavalla – – vapauksia ottavat monien ruokasäädösten suhteen. Voi ymmärtää, että näiden välillä on melkoista jännitystä ja ristiriitaa.”

Haastattelija: Mulla on vähän semmoinen olo, kun mä haastattelen sua, että jännitys on vähän sinussakin. Olet ristiriitojen keskellä.

Matteus: Ei kukaan voi asettua rabbiksi rabbin paikalle. Kaikki me olemme veljiä. Me olemme veljiä, mutta minut on pantu tällaiselle aika tuuliselle paikalle.

Tätä ryhmää kutsutaan myöhemmin draamassa paavalilaisiksi. Matteus kertoo ihmisistä, joille Paavali on auktoriteetti. Yleisön nauru ilmaisee ryhmän intensiivistä läsnäoloa ja kuuntelemista. Yleisö on asettunut katsomaan seurakuntaa samaistuen Matteukseen. Haastattelija kommentoi tunnetasolla ja tulkitsee Matteuksen asemaa ristiriitojen keskellä. Mäkisalo on ohjaaja, joka elää draaman hetkessä, reagoi siihen, mitä ilmaistaan ja houkuttelee esille roolihenkilön sisäistä puhetta sekä tunteita.

Kolmanneksi seurakunnan ryhmäksi Matteus esittelee suuren joukon jäseniä, jotka eivät samaistu kumpaankaan ääriryhmistä:

He eivät ylipäänsä ole hirveän kiinnostuneita opillisista kiistakysymyksistä. He ovat, sanoisinko, yksinkertaisia sieluja, jotka ottavat hyvän sanoman vastaan sellaisena kuin se on ja elävät hurskasta ja turvallista elämää.

Myöhemmin draamassa yksinkertaiset nimetään lapsenmielisiksi.⁶⁵⁰

⁶⁵⁰ Myöhemmin integrointikeskustelussa Räisänen tarkensi, että Matteuksen evankeliumista voi päätellä, että seurakunnassa oli erilaisia ryhmittymiä, joiden kesken vallitsi jännitteitä. Hän jakoi kaikille osallistujille monisteen Matteuksen evankeliumin jakeista, joihin hän perusti ryhmäjaon, Matteuksen silmin. Vähäisiä,

Ryhmiä esittelyn jälkeen roolihenkilö Matteus puhuu innostuneesti seurakuntansa ”tutkijakollegiumista”, johon itsekin kuuluu:

Täällä on pieni oppineitten piiri. Meillä on tällainen ”Raamattu tutuksi” -piiri (valtavaa naurua yleisössä⁶⁵¹), jossa luemme kirjoituksia, lakia. Löydämme sieltä melkein joka päivä uusia viittauksia siitä, kuinka meidän Herramme elämä ja kuolema on kerrottu jo kauan sitten. Tätä Mooseksen istuimella istuvat lainopettajat eivät tietenkään tahdo mitenkään ymmärtää. Sitten meillä on seurakunnalle tarkoitettu ”Sanasta elämä” -ryhmä⁶⁵². Ehkä saan mainita, että minullahan oli tällaisia tiettyjä tutkijan tehtäviä tuolla synagogassa. Ja urani oli aika hyvin nousussa, mutta sitten alkoivat nämä jännitteet kasvaa, ja oli aika ikävä joutua sieltä ulos, ei kirjastoonkaan päässyt.

Haastattelija: Suuri jännite. Kuulen, että olet tuonut tutkimuksen myös tänne omaan seurakuntaasi.

Haastattelija kertoo jännitettä ja korostaa Matteuksen roolia. Ohjaaja on Matteusta haastattellessaan samalla asettanut huoneeseen laput, joihin on kirjoitettu seurakunnan ryhmittymät: vanhoilliset, paavalilaiset ja lapsenmieliset. Nyt hän lisää vielä juutalaisyhteisön eli synagogalaiset: ”– ja sitten samassa kaupungissa on synagoga, josta sinut [Matteus] on savustettu pois.” Sanavalinnoillaan ohjaaja korostaa draamallista jännitettä. Tässä vaiheessa ohjaaja antaa yleisölle mahdollisuuden tehdä kysymyksiä Matteukselle. Yleisöstä esitetään kysymys: ”Miten sinä Matteus olet päätenyt tähän seurakuntaan?” Matteus kertoo synagogan puitteissa toimineesta pienestä solusta, ”joka koostui israelilaisista, jotka uskoivat Jeesukseen Israelin luvattuna Messiaana”. Matteus itse suhtautui heihin epäluuloisesti, kunnes synagogaan saapui kierteleviä profeettoja mukanaan kirjallinen Herran Jeesuksen sanojen kokoelma⁶⁵³, kertomus siitä, miten Jeesus toimi ja mitä hän opetti. Profeettojen todistukset tekivät Matteukseen suuren vaikutuksen:

Minusta tuli kirjanoppinut, josta on tullut taivasten valtakunnan opetuslapsi. Ymmärsin, että Jumala antoi Jeesuksessa meille Messiaan, joka opettaa meille oikean tavan tulkita pyhää lakia. Hän haluaa saattaa meidät

”lapsenmielisiä/yksinkertaisia”: 11:25; 18:6, 10, 14; 25:40, 45. Vanhoillisten ja paavalilaisten ryhmittymät määräytyvät jakeiden 5:18–19 mukaan. ”Kadun toiselta puolelta” synagogasta tulevien juutalaisten vierailijoiden roolit perustuvat Matteuksen kannanottoihin ei-kristittyihin juutalaisiin: 4:23; 9:35; 10:17; 12:9 ja 13:54. Seurakunta on jo irtautunut ’normaalista’ juutalaisuudesta. Räisänen huomautti, että nykyinen *Kirkkoraamattu* (1992) on kadottanut käännöstyössä tärkeän vivahteen, kun kreikankielinen teksti käyttää muotoa ’heidän’ synagogissaan 4:23 – διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν ja 12:9 Καὶ μετὰ τὸς ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν. Räisänen käännöksessä *Uusi testamentti nykysuomeksi* (1972) jae 4:23 on: ”– opetti juutalaisten synagoogissa –”. Vastaavasti Räisänen on kääntänyt jakeen 12:9: ”– meni juutalaisten synagoogaan.” Läheisyydestä ja polemiikista kertovat jakeet 23:2–3, 13–26. Uusi Jumalan kansa, joka on syrjäyttänyt vanhan, esiintyy jakeessa 21:43. Ks. tarkemmin Räisänen 2004a, 123–124. Räisänen (2008, 183) viittaa erilaisista suuntauksista jakoa tehdessään Ulrich Luzin kommentaareihin Luz, Matthäus 1 (2002), 317, n.85 ja Luz Matthäus 2 (1990), 207.

⁶⁵¹ Fiktiivisen Matteuksen roolissa Räisänen käyttää huumoria. Ihmisten mielikuvitusta virittävä leikillinen puhe saa ihmiset innostumaan eri tavoin kuin faktojen ilmaiseminen. Vrt. Puheen merkitys kerronnallisessa tutkimuksessa, esim. Puutio 2002, 86 ja Mäki 2015, 88. ”Raamattu tutuksi” -piiri on 1990-luvulla kehitetty Raamatun opiskeluohjelma aikuisille. Sley on julkaissut piiriä varten materiaalia.

⁶⁵² ”Sanasta elämä” on 1990-luvulla kehitetty ryhmämuotoinen Raamatun opiskeluohjelma aikuisille. Ohjelmaan liittyy materiaalikirja *Sanasta elämä, Raamattukurssi aikuisille*. SKSK-kustannus, 1995.

⁶⁵³ Herran sanojen kokoelma on Q-lähde eli Logialähde, kokoelma Jeesuksen sanoja. Matteuksen ja Luukkaan evankeliumit sisältävät tätä erityismateriaalia, jota ei tavata muualla. Tämän aineksen evankelistat ovat ainakin osaksi saaneet suullisesta perimätiedosta. Räisänen, Saarinen 1978, 107.

taivasten valtakuntaan. Jos me toteutamme tätä lakia ja elämme niin, että kun meidät viimeisenä päivänä tekojen mukaan tuomitaan, niin siinä tilanteessa voimme kestää.

Ohjaaja antaa yleisölle uuden mahdollisuuden tehdä kysymyksiä. Kysymyksiä ei tässä vaiheessa esitetä enempää. Ohjaaja siirtää mielenkiinnon Matteuksen kirjalliseen työhön.

Haastattelija: Haluatko kertoa kirjallisesta työstäsi?

Matteus: Kuten sanoin, niin tavallaan kaikki lähti liikkeelle siitä, että joukkoomme tuli näitä kiertäviä profeettoja ja opettajia. He toivat mukanaan kirjakäärön – joukon lehtisiä oikeastaan – joka oli Herran Jeesuksen sanojen kokoelma. Se sisälsi Jeesuksen opetukset, jotka oli hyvin pitkälle opittu niiltä miehiltä, jotka kulkivat hänen mukanaan, omilta oppilailtaan. Nämä Herran sanat tekivät meihin suuren vaikutuksen ja niitä me edelleen luemme täällä Herran päivänä kokouksissa.

Matteus jatkaa kertomalla tutkijapiirin, ”tutkijakollegiumin”, toiminnasta:

– – meillä on tämä tutkijapiiri, joka etsii uutta valoa pyhistä kirjoituksistamme. Ja virisi ajatus, että tarvitsemme jotakin enemmän. Vaikka aika on lyhyt, niin kuitenkin ehkä tämän sukupolven aikana – vielä ehkä on tätä maailman aikaa jäljellä – on hyödyllistä saada täyteläisempi kuva siitä, mistä on kysymys.

Sitten meillä on toinen teksti, jota me jatkuvasti käytämme täällä: Markuksen kuvaus Jeesuksen toiminnasta. Olemme sen kiitollisina ottaneet vastaan. On joitakin puutteita, nimenomaan Herramme opetus on siinä esitetty niukasti.

Ja tästä halusin luoda käsikirjan, jossa on vakuuttavasti esitetty, sillä tavalla kuin Herra itse sen tänä päivänä tässä tilanteessa meille puhuisi. Kaikki eivät sitä ehkä ymmärrä, mutta täytyy tietysti ottaa huomioon, että jos Herramme tänään olisi keskelläme, hän ei samalla tavalla puhuisi.

Matteus on siirtynyt historiasta ja omasta taustastaan edessä olevaan uuteen haasteeseen. Matteuksen roolissa eksegeetti on tullut kertoneeksi yleisölle Matteuksen evankeliumin syntyprosessia. Nyt Matteus haluaa itse luoda käsikirjan Herran opetuksista: ”Jos Herramme tänä päivänä olisi täällä, hän ei puhuisi samalla tavalla. Miten Hän puhuisi tänään meille tässä tilanteessa?” Tulkitsen, että tässä kysymyksessä oli limittäin useampi aikakerros. Ensiksi tarkoitus oli viitata siihen, että Matteuksen evankeliumissa Jeesuksen opetuksia on tulkittu osittain uudelleen.⁶⁵⁴ Toiseksi kysymys viittasi tulevan draaman toimintaan, jossa ryhmäläiset saivat Matteuksen aikalaisten rooleissa ottaa kantaa käsikirjan sisältöön. Kolmanneksi kysymys piti sisällään bibliodraamassakin läsnäolevan ulottuvuuden, jossa ryhmä uudelleen tulkitsee tekstejä omasta kontekstistaan käsin. Tässä konkretisoitui monella tasolla Räisänen hermeneuttinen kaaava traditio–kokemus–tulkinta.

Bibliodraaman spontaanin luonteen omaisesti Mäkisalo ja Räisänen eivät olleet etukäteen harjoitelleet haastattelua. Eksegeetti oli koko virittäytymisen ajan Matteuksen roolissa. Haastattelussa Matteus puhui omasta seurakunnastaan ja seurakuntansa suhteesta synagogaan. Kysymyksien vastauksissa Räisänen Matteuksen roolissa määritteli tulevan draaman näyttämön,

⁶⁵⁴ Jeesuksen puheiden uudelleentulkintaa on tapahtunut samoin muissa evankeliumeissa.

tapahtumapaikan, keskeiset roolit ja ryhmien väliset jännitteiset suhteet. Matteuksen oma rooli syveni vuorovaikutuksessa haastattelijan kanssa. Haastattelija sanoitti ja vahvisti roolihenkilön tunteita ja fyysistä ilmaisua. Ohjaaja käytti bibliodraaman kaikutekniikkaa. Haastattelija fokusoi Matteuksen puhetta kysymyksillä ja teki lisää tarkentavia kysymyksiä sekä huomioi Matteuksen ilmaisemia ja ilmaisemattomia tunteita. Koulutettu ohjaaja kykenee johdattamaan määrätietoisesti rooliin niin, että roolihenkilö puhuu kolmannen persoonan sijaan roolista käsin ensimmäisessä persoonassa. Tällöin roolihenkilö on läsnä tässä ja nyt ja voi spontaanisti luoda sosiaalista roolia ja syventää sitä omalla psykologisella roolilla.

Pohjatiedon antaminen oli liitetty draaman virittäytymisvaiheeseen. Matteuksen haastattelun kautta osallistujissa – istuivat auditoriossa – tapahtui omaa virittäytymistä ja spontaaniuden kasvua. Draamalliseen haastatteluun sisällytetyn tiedon myötä kiinnostus teemaan kasvoi. Haastattelijalla oli kolme pääkysymystä: 1. Missä sinun seurakuntasi on ja mitä aikaa nyt eletään? 2. Minkälaisia ihmisiä sinun seurakunnassasi on? 3. Haluatko kertoa kirjallisesta työstäsi? Ohjaaja huolehti siitä, että yleisöllä oli myös mahdollisuus tehdä kysymyksiä. Yleisöstä nousi yksi kysymys: ”Miten sinä Matteus olet päätnyt tähän seurakuntaan?” Eksegeetti Matteuksen roolissa vastasi siitä, että bibliodraamaan osallistujat saivat ymmärrettävästi taustatietoa historiallisesta ajasta ja seurakunnan sosiaalisesta rakenteesta.

Jännitteiden korostamisen kautta kertomukseen syntyi ristiriitaa ja enteitä siitä, että jatkossa draamassa mahdollisesti asettaudutaan konfliktien äärelle. Yleisö ja ohjaajahaastattelija olivat koko ajan nykyajassa.

7.2.3. Ohjaajan ja eksegeetin toimet roolityöskentelyssä

Matteuksen ja seurakunnan esittelyn jälkeen ohjaaja suuntaa huomion yleisöön. Osallistujien on aika astua rooleihin ja aloittaa draama yhdessä Matteuksen kanssa fiktiivisessä Matteuksen seurakunnassa. Ohjaaja kehottaa jokaista nousemaan ylös paikaltaan ja valitsemaan oman ryhmän sen mukaan, mikä kiinnostaa. Ohjaaja jatkaa: ”Kun astut tämän lapun luokse, olet Antiokian, Matteuksen seurakunnan jäsen, joka jollakin tavalla liittyy tähän ryhmään. Älkää unohtako synagogaa ja synagogassa olevia juutalaisia.” Matteus ei malta olla hiljaa vaan kommentoi: ”Kyykäärmeen sikiöt.” Yleisö nauraa.

Matteuksen haastattelun seurauksena draamaan nimettiin roolikohortit eli ryhmät, joiden jäsenillä on jokin yhteinen sosiaalinen rooli, jolla heitä voi kuvata. Ryhmän sisällä osallistujat saattoivat vapaasti luoda omat konkreettiset roolinsa. Edellä draaman ensimmäinen näytös sisälsi opetusta siitä historiallisesta tilanteesta, jossa Matteuksen evankeliumi syntyi. Raamatuntutkijan

roolinvaihto Matteukseksi toimi virityksenä spontaaniin draamaprosessiin. Morenon rooliteorian mukaan ihmisten keskinäinen vuorovaikutus pohjautuu rooliin ja vastarooliin. Siten myös Matteuksen roolihaamo näyttämöllä auttoi osallistujia ottamaan vastaroolin joko seurakuntalaisena tai toisen yhteisön jäsenenä, johon Matteuksella ja hänen seurakunnallaan oli jännitteinen suhde. Draaman dynamiikan kannalta oli oleellista ottaa roolihenkilöiksi myös Matteuksen yhteisön ulkopuolella olevia synagogan juutalaisia.

Ryhmäläiset jakautuivat seuraavasti: vanhoillisia valikoitui 8, paavalilaisia 13, lapsenmielisiä 13 ja synagogalaisia 9. Ohjaaja pyysi edelleen ryhmittymien sisällä muodostamaan pienempiä ryhmiä ja kertomaan roolissa, kuka on ja miten liittyy juuri tähän ryhmään. Vanhoilliset ja synagogalaiset jakautuivat molemmat kahteen pienryhmään, paavalilaiset ja lapsenmieliset kolmeen. Ryhmillä oli viisi minuuttia aikaa keskinäiseen esittäytymiseen. Tämä esittäytyminen vahvisti roolien luomista.⁶⁵⁵ Lopuksi kukin ryhmä valitsi keskuudestaan kaksi edustajaa fiktiiviseen seurakuntalaisille tarkoitettuun ”Sanasta elämä” -ryhmään.

Ohjaaja asettaa näyttämön eteen yhdeksän tuolia seurakunnan raamattupiiriläisille ja Matteukselle, johtajalle. Räisänen jatkaa roolityöskentelyä. ”Sanasta elämä” -ryhmä muodostetaan ”akvaarioksi” näyttämölle. Sosiodraamassa on aina tehtävä päätös, osallistuvatko kaikki työskentelyyn vai jääkö osa katsomoon havainnoimaan draaman prosessia.⁶⁵⁶ Akvaariolla tarkoitetaan tässä yhteydessä huomion keskittämistä ryhmän ytimeen asetettujen roolihenkilöiden vuorovaikutukseen. Akvaariossa roolihaamot jatkavat draamaa välittämättä siitä, että huomio on heissä. Muut draamaan osallistujat seuraavat tilannetta ulkopuolelta joko roolissa pysyen tai omana itsenään.⁶⁵⁷ Tässä bibliodraamassa osallistujat auditoriossa saivat ohjeen pysyä draaman ajan siinä roolissa, jonka he olivat itse jo aikaisemmin valinneet. Heillä oli mahdollisuus osallistua keskusteluun.

Ohjaaja pyytää piiriläisiä esittäytymään. Paavalilaisia edustavat kreikkalainen kauppias Alex ja Antiokiassa asuva roomalainen nainen Julia. Vanhoillisista ryhmään saapuu kaksi miestä, kirjoitustentutkija Johannes ja ”opettajan kaima” Matteus, jotka molemmat ilmoittautuvat

⁶⁵⁵ Koska spottia, yhteistä huomiota, ei siirretty vuorotellen näihin ryhmänäyttämöihin, äänitysnauhalla ei ole tätä työskentelykohtaa selkeästi kuunneltavissa. Havainnoitsijanakaan en tehnyt erillisiä muistiinpanoja pienryhmien toiminnasta. Jos työskentelyssä olisi ollut enemmän aikaa, pienryhmien toiminnot olisi voitu vuorollaan asettaa valokeilaan pysäyttämällä muiden ryhmien toiminta siksi aikaa.

⁶⁵⁶ Lindqvist 2005, 20.

⁶⁵⁷ Lindqvist (2005, 24) kuvaa akvaarion käyttöä sosiodraamassa: ”– tietyt draaman kannalta sosiometrisesti keskeiset roolihaamot asettuvat rooleissa pysyen ryhmän ytimeen ja jatkavat keskinäistä vuorovaikutusta. Muut, jo rooleistaan pois tulleet ryhmän jäsenet, eläytyvät tilanteeseen sivusta seuraamalla sekä kommentoivat ja tekevät mahdollisesti sosiometrisia valintoja suhteessa tähän roolimaailman keskiöön.”

Jaakobin⁶⁵⁸ seuraajiksi. Lapsenmieliset ovat naisia, nuorempi perheen äiti, Jeesuksen seuraajaksi itseään kutsuva Johanna ja vanhempi ”viisautta etsivä” Saara. Johannan puhuessa hänen oma ryhmänsä yleisöstä kannustaa häntä: ”Hyvä Johanna.” Synagogan vieraat, Raakel ja Johannes, puhuvat välittömästi vastuusta, jota heillä on siirtäessään uskonnollista perintöä lapsilleen. Huomiota herättävää on, että kaikki synagogalaiset nousevat seisomaan, kun Raakel ja Johannes esittäytyvät. Raakel kertoo tekevänsä työkseen purppuranvärjäystä, ja suhdetta synagogaan kuvaavat sanat: ”kotini lapsesta asti”.

Esittäytymisen jälkeen ohjaaja luovuttaa puheenjohtajuuden Matteukselle. Ohjaaja sanoo, että hän ohjaajana voi välillä keskeyttää tilanteen ja tehdä tarkentavia kysymyksiä. Näyttämötyöskentelyn aikana ohjaaja muistuttaa yleisöä mahdollisuudesta tulla eteen itsekin roolihenkilönä ottamaan osaa ”Sanasta elämä” -ryhmän keskusteluun.

Ryhmien edustajien kokous oli draaman päätapahtumana, jossa kaikki osallistujat olivat rooleissa joko näyttämöllä tai auditoriossa. Eksegeetistä tuli Matteuksena yksi draaman osallistuja, ja hänen roolinsa kokouksen puheenjohtajana oli keskeinen. Haastatteli ja väistyi. Eksegeetiltä vaadittiin tässä kohtaa sekä rohkeaa heittäytymistä spontaaniin draamaan että ymmärrystä roolityöskentelystä.

Aluksi Matteus pitää tervetuliaispuheen, jossa hän kärjistää ristiriitoja:

Toivotan [teidät] vielä tervetulleeksi tähän opintopiiriin. Ja tervetuloa myös vieraamme kadun toiselta puolelta. Se on aivan iloinen ajatus, että olette halunneet tulla tänne kuulemaan, miten on mahdollista vapautua sen raskaan ikeen alta, mitä Mooseksen istuimella istuvat synagogan johtajat haluavat edelleen kannettavaksi ja päämääräksi.

Kärjistyksen vuoksi synagogalaiset yleisöstä kommentoivat: ”Lähdetäänpö pois?” Mutta jäävät kuitenkin.

Matteus jakaa opintopiirille kolme tekstiä luettavaksi (Luuk. 10:21–22⁶⁵⁹; Sir. 51:1, 23–27 ja Matt. 11:25–30). Samat tekstit ohjaaja jakaa auditoriossa istuville roolihenkilöille. Matteus ei pysähdy tarkemmin Luukkaan tekstin äärelle vaan toteaa sen olevan seurakuntalaisille entuudestaan tuttu. Sen sijaan Matteus kertoo tutkijapiirin pohdintoja Siirakin kirjan tekstistä, joka alkaa samanlaisella Jumalan ylistyksellä kuin Luukkaan teksti (Sir. 51:1): ”Minä ylistän sinua, Isä, taivaan ja maan Herra”⁶⁶⁰

⁶⁵⁸ Jaakob on UT:ssa Jeesuksen veli ja Jerusalemin seurakunnan johtaja. Tässä draamassa Jaakobin seuraajilla viitataan myös draaman aikana ajankohtaiseen, Suomen kirkkoa puhutelleeseen Lähetysshiippakunnan Suomen Luther-säätiön seurakuntaan.

⁶⁵⁹ Luuk. 10:21–22 on synoptinen tekstin Matt. 11:25–30 kanssa. Molempien tekstien taustalla on Q-lähde, Jeesuksen puheiden suullinen kokoelma.

⁶⁶⁰ Myöhemmässä integrointikeskustelussa Räisänen kertoi Matteuksen liittyvän juutalaiseen elämänviisauksperinteeseen, jota Siirakin kirja edustaa. Matteuksen evankeliumissa Jeesus ottaa VT:n viisausperinteessä esiintyvän Jumalan viisauden paikan.

Matteus: Me mietimme ja mietimme tätä ja vähitellen ymmärsimme, että tässä ei tietenkään voi olla kysymys siitä, miltä pinnalta katsoen näyttää eli Jumalan laista nimellisen Israelin kirjanoppineiden tulkitsemana. Koska sehän on raskas ies, eikä anna lepoa vaan tuottaa sietämätöntä taakkaa ihmisille. Ja ymmärsimme, että muinaisajan kirjanoppinut on tässä ymmärtänyt jotakin siitä, mitä on tulossa Herrassamme Jeesuksessa Kristuksessa. Sillä Hänhän se on, joka kutsuu oppimattomia luokseen. Hänhän se on, joka tarjoaa kevyttä iestä ja lepoa.

Viimeinen teksti on Matteuksen kirjoittama luonnosteksti uuteen käsikirjaan, jota hän on tekemässä, ja pyytää kommentteja erityisesti jakeesta 30⁶⁶¹, mitä Herramme Jeesuksen Kristuksen kevyt ies itse kullekin merkitsee. Synagogan Johannes ehtii väliin hämmästelä, miksi Matteus on kirjoittamassa jotain uutta, vaikka Toora on jo olemassa. Matteus vastaa Johannekselle: ”Herramme Jeesus Kristus opetti niin kuin se, jolla on valta, eikä niin kuin teidän kirjanoppineet.” Keskustelu alkaa vilkkaana.

Raakel (synagogasta): Matteus, te valitsette tekstejä. Muistat varmasti niiltä ajoilta, kun olit synagogassa, mitä Psalmeissa sanotaan: Minun lakini on minun iloni. Ei se ole raskas kantaa.

Matteus: Jeesus Kristus ei tullut kumoamaan lakia. Hän tuli täyttämään sen, mutta täytetty laki voi ehkä näyttää hiukan toisenlaiselta kuin täyttämätön laki. Toivon, että seurakunnan puolelta joku vastaisi.

Matteus, seurakuntalainen (vanhoillinen): Rakas Raakel, rakas Johannes, te olette aivan oikeilla jäljillä. Jumala on laki. Sen kun oikein ymmärtää, niin se on kevyt ies. Meidän Herramme Jeesus, jonka Jumala armossaan lähetti, rakentaa Mooseksen perustukselle. Jeesus, suurempi lainopettaja kuin Mooses, opettaa meille, millä tavalla se laki on kevyt ies.

Johannes (vanhoillinen): Ei ole ristiriidassa millään tavalla.

Johannes (synagogasta): Minusta valta on nyt joutunut hieman väärin käsiin. Jeesus sanoo, että hän on saanut sen vallan. Olen näkevinäni, että joku muu ottaa sen vallan. Sehän on niillä, totta kai, ketkä virallisesti edustavat tätä Jumalan antamaa lakia.

Matteus: Emme me ole millään tavalla virallisia täällä. Me olemme kaikki veljiä keskenämme. Ketään ei täällä kutsuta rabbiksi eikä opettajaksi. Tuolla, kadun toisella puolella ovat ne valkeaksi kalkitut haudat.

Auditorion penkeistä⁶⁶² kuuluu huutoa ja melskettä, järjestyksen vaatimista ja synagogaisten keskuudesta kauhistelua Matteuksen sanoista.

Matteus: Istuvat kadunkulmissa ja istuvat ensimmäisissä pulpeteissa, eivätkä – –.

Näyttämöllä ja auditoriossa osallistuvat puhuvat päällekkäin.

Raakel (synagogasta) kovalla huutoäänellä: Lasten ja nuorten takia katsokaa tulevaisuuteen. Profeettoja on tullut ja mennyt ennenkin vaikka kuinka paljon, mutta jos temppeli on hävitetty, niin jotain täytyy pysyä. Lasten täytyy tietää, että he ovat Abrahamin tyttäriä ja poikia. Ei mitään yhtä profeettaa, joka täyttää lain tai ei täytä. Vaan se, että lapset tietävät, ketä he olivat, ovat, Abrahamin tyttäriä ja poikia.

Matteus: Raskasta kuultavaa.

⁶⁶¹ Matt. 11:28–30: ”28. Tulkaa minun luokseni, kaikki te työn ja kuormien uuvuttamat. Minä annan teille levon. 29. Ottakaa minun ikeeni harteillenne ja katsokaa minua: minä olen sydämeltäni lempeä ja nöyrä. Näin teidän sielunne löytää levon. 30. Minun ikeeni on hyvä kantaa ja minun kuormani on kevyt.”

⁶⁶² Auditoriossa istuvat osallistujat ovat myös rooleissa. Merkitsen heidän puheenvuoronsa ryhmittymän mukaan ja sulkuihin kirjoitan selvennykseksi ”auditorio”. En halua tässä vaiheessa puhua yleisöstä, sillä kaikki itseäni ja ohjaajaa lukuun ottamatta ovat rooleissa.

Matteus sanoo omalle seurakunnalleen: Pitäkää nyt huoli.

Julia (paavalilainen): Juutalaiset väittelyt eivät minusta kuulu tähän Jeesus-uskoon ollenkaan. Ne ovat teidän omia lakeja ja tapoja.

Synagogasta (auditorio): Kannamme vastuuta koko yhteiskunnasta.

Yhteen ääneen puhuminen jatkuu.

Johanna (lapsenmielinen): Minä en nyt ymmärrä keskustelusta mitään, mutta —.

Muut: Kyllä me opetamme.

Johanna (lapsenmielinen): Minä vain muistan, että kaikki hymyilivät Jeesuksen lähellä, ja siinä oli hyvä olla. Tämä teksti vaikuttaa oikein hienolta, mikäli minä osaan tätä lukea. Minä annan teille levon, eikä siinä ole suuri viisaus?

Alex (paavalilainen): Te juutalaiset, ette huomaa, että eri kansoilla on erilaisia tapoja. Ja Jeesukseen uskovilla on jotain muuta, kuin sitä, miten arkista elämää täytyy elää.

Johannes (synagomalainen): Me opetamme hyvin selkeästi. Kuuntele vain.

Vanhoillisten Matteus: Jeesus ei tullut kumoamaan lakia vaan täyttämään sen. Me ymmärrämme lain sillä tavalla kuin hän halusi sen meidän ymmärtävän. Se on keveä ies. Se on helppo kantaa. Kyllä tekin sen ymmärrätte. Tehkää niin kuin me neuvomme.

Synagomalainen (auditoriosta): Minusta tuntuu siltä, että te otatte lain kansalta pois. Te sanotte, että laki on saatavilla. Te sanotte, että Jumala ilmoittaa sen vain joillekuille. Mutta on kirjoitettu, että ei minun lakini ole saatavissa. Ei Jumala antanut lakia taivaaseen, että se pitäisi erikseen ilmoittaa. Hän sanoi, ettei se ole meren takana. Hän sanoo, että se on meidän sydämessämme. Me opetamme, miten sydämeen kirjoitettua lakia noudatetaan joka päivä elämässä. Me annamme lain kansalle, te nostatte sen pois. Meidän ikeemme on kevyt, se voi olla osa ihmistä, mukana joka päivä. Ettekö te ota lakia kansalta pois?

Matteus: Meidän ikeemme on kevyt, koska lain ydin on rakkaus. Me kehotamme ihmisiä rakastamaan. Joka rakastaa, on täyttävä lain. Joka tekee lähimmäiselleen, mitä toivoisi itselleen tehtävän, hän on täyttänyt lain ja profeetat. En minä usko, että meillä tässä olisi suurempaa erimielisyyttä. Me voisimme ehkä hyvinkin päästä yhteisymmärrykseen teidän kanssanne, ellei teillä olisi noita kelvottomia johtajia, jotka selittävät ja selittävät, ja laittavat teidän kannettavaksi raskaampia taakkoja, kuin pystyvät kantamaan.

Matteus seurakuntalainen (vanhoillinen): Minun sydämeni aivan itkee teidän puolesta rakas Raakel ja rakas Johannes ja kaikki te rakkaat ihmiset siellä. Te olette vääristäneet Jumalan kevyen ikeen. Te olette tehneet siitä itsellenne raskaan ikeen. Aivan totta, mitä veli siellä sanoi, että Jumala on antanut lain kaikille kansoille, kaikkien kansojen kannettavaksi. Mutta ei sillä tavalla kuin te sitä aivan perversillä tavalla —.

Näyttämöllä ja auditoriossa on hälinää ja naurua.

Synagomalainen (auditoriosta): Te saatatte ihmiset epätoivoiseen tilaan, kun he eivät tiedä miten pitää elää ja kantaa vastuuta oikein.

Raakel (synagogasta): Hyvä Matteus ja arvoisa, mikä sinun nimesi olikaan. Onko kyse keveästä taakasta vai kepeästä sanomasta, kun te puhutte rakkaudesta yhtä höpinää. Me olemme valittu kansa. Jumala valitsi, te tiedätte.

Matteus: Te olitte valittu kansa. Valinta on otettu teiltä pois ja annettu kansalle, joka tekee oikeita hedelmiä. Hedelmät ovat nyt kaiken ydin. Ei meitä ole kutsuttu kevyelle tielle, vaan tekemään hyvää hedelmää. Puu, joka tekee huonoa hedelmää, hakataan pois.

Synagogalainen (auditoriosta): Meidän tulee välttää hurmahenkistä touhua. Roomalaiset tulevat tänne, jos tällainen jatkuu.

Matteus seurakuntalainen (vanhoillinen): Jumala voi käyttää myös pakanakansaa oman tahtonsa välikappaleena. Eikö temppelin hävitys jo teille kerro, että te ette –.

Synagogalainen (auditoriosta): Tämä hurmahenkisyys. Roomalaiset tulevat taas tänne. Kaiken maailman rakkauden –.

Matteus seurakuntalainen (vanhoillinen): Te ette osaa noudattaa.

Matteus: Ikävä kyllä, te itse pyysitte itsenne ja lastenne päälle Herramme Jeesuksen Kristuksen verta. Jos Jumala käytti roomalaisia tätä toteuttamaan, niin –.

Saara (lapsenmielinen): Jeesus otti syliin.

Paavalilainen: Ettekö muista, Jeesushan on noussut kuolleista.

Matteus: Hän on täällä meidän keskellämme, missä kaksi tai kolme on koolla.

Paavalilainen: Uusi alku, ja vanha on jäänyt taakse.

Johannes (synagogasta): Synagogan esimiehenä yritän pitää kaikki järjestyksessä. Ja kaikki perinteiset symbolit. Olen kuullut, että joitakin salakuvioitakin on löytynyt. Kala? Mitä meidän synagogallemme tapahtuu? Kaikki perinteet, eikö se ole tärkeintä?

Matteus seurakuntalainen (vanhoillinen): Mitä tapahtui temppelin esiripulle, kun Jeesus kuoli? Eikö se ole merkki taivaasta?

Raakel (synagogasta): Siitä on jo monta vuotta. Puhutte yhdestä profeetasta tai Messiaasta. Haluamme, että lapset ja lastenlapset kulkevat sitä tietä, mitä Jumala –.

Keskusteluun Jeesuksen ikeen merkityksestä käytettiin 38 puheenvuoroa.⁶⁶³ Vuoropuhelu painottui synagogan ja vanhoillisten edustajien sekä Matteuksen välille. Keskustelusta nousi kuusi keskeistä teemaa: laki, valta, rakkaus, valinta, Jeesuksen tappaminen ja ylösnousemus.

Synagogalaiset ilmaisivat, että laki on heidän ilonsa, kirjoitettuna sydämessä, kevyt toteuttaa, ja se opetetaan lapsille ja lastenlapsille. He korostivat selkeää lakia neuvona ihmisille oikeasta tavasta elää. Matteus ja vanhoilliset puhuivat Jeesuksesta Kristuksesta suurimpana lainopettajana ja lain täyttäjänä. Matteuksen puheessa oli esillä rakkaus.⁶⁶⁴ Paavalilaiset ilmaisivat, etteivät juutalaiset lait ja tavat kuulu Jeesus-uskoon. Lapsenmieliset keskittyivät tekstissä kohtaan ”minä annan teille levon”⁶⁶⁵ ja kokemuksellisiin muistoihin Jeesuksesta. Heille Jeesus oli vapauden, levon ja turvan antaja.

⁶⁶³ Kokouksessa vierailevat synagogalaiset käyttivät 13 puheenvuoroa, Matteus 8, vanhoilliset 8, paavalilaiset 4, lapsenmieliset 3, yksi puheenvuoro oli kokoukseen osallistujien yhteinen kommentti lapsenmielisten edustajalle ja yksi yleisön kommentti jäi havainnoitsijalta epäselväksi.

⁶⁶⁴ ”Meidän ikeemme on kevyt, koska lain ydin on rakkaus. Me kehotamme ihmisiä rakastamaan. Joka rakastaa, on täyttävä lain. Joka tekee lähimmäisilleen, mitä toivoisi itselleen tehtävän, hän on täyttänyt lain ja profeetat.”

⁶⁶⁵ Matt. 11:28.

Lakiin liittyi synagogalaisten ja Matteuksen välinen keskustelu vallasta. Kenellä on valta tulkita lakia? Onko valta Matteuksella, Matteuksen seurakunnalla, Jeesuksella vai synagogalaisten sanoin niillä ”ketkä virallisesti edustavat tätä Jumalan antamaa lakia”?

Synagogalaiset muistuttivat Jumalan valittuna kansana olemisesta, mihin Matteus kommentoi: ”Te olitte valittu kansa. Valinta on otettu teiltä pois ja annettu kansalle, joka tekee oikeita hedelmiä. Hedelmät ovat nyt kaiken ydin. Ei meitä ole kutsuttu kevyelle tielle, vaan tekemään hyvää hedelmää. Puu, joka tekee huonoa hedelmää, hakataan pois.”

Yleisön joukosta synagogalaiset kommentoivat keskustelun hurmahenkisyyttä ja roomalaisten pelosta. Tähän Matteus muistutti: ”Ikävä kyllä te itse pyysitte itsenne ja lastenne päälle Herramme Jeesuksen Kristuksen verta.” Synagogalaiset eivät vastanneet tähän syytökseen. Lapsenmielisten kommentti ”Jeesus otti syliin” saattoi tässä yhteydessä merkitä halua välttää ristiriitaisuutta. Paavalilaiset käänsivät puheen Jeesuksen tappamisesta ylösnousemukseen, uuteen alkuun. Keskustelun lopuksi synagogalaiset muistuttivat vielä kirjoitusten opettamisen tärkeydestä.

Ohjaaja pyytää lopuksi kutakin kokouksen osanottajaa ilmaisemaan sen, miltä tuntuu, mitä juuri nyt liikkuu mielessä ja millaisia ajatuksia heillä on tulevaisuudesta. Sosiodraamassa tätä menetelmää kutsutaan haastatteluksi roolissa tai sisäisen puheen hakemiseksi rooleissa olevilta. Se on menetelmä, jota ohjaaja voi käyttää aktiivisena väliintulona draamassa.⁶⁶⁶ Draaman lopussa menetelmä toimii kaksinkertaisena roolin purkuna. Ensiksi rooleissa olleet purkavat kokemustaan ja ajatuksiaan rooleista käsin, ja sitten vasta ohjaaja pyytää heidät omiin rooleihinsa.⁶⁶⁷

Yhteinen keskustelu koettiin mieltä kuohuttavana väittelynä. Paavalilaisille Jeesus-usko on tärkeintä, ei niinkään Toora. Vanhoilliset ilmaisevat luottamuksensa seurakunnan johtajaan ja päättävät, ettei ongelmia syntyisi, jos kaikki ajattelisivat samoin kuin he itse: ”Vilpittömästi [olen] pahoillani synagogalaisten puolesta, käärme paratiisissa. Matteus pystyy kertomaan Herran elämästä.” Lapsenmielisille tärkeää ovat arkipäivän ilot ja surut, ”katsoa taivaan lintuja ja kedon kukkia” ja kokea ”arkipäivän raskautta”. Synagogan Raakel tunnistaa kiitollisuuden Jumalan edessä ”äideiltämme ja isoäideiltämme” saadusta lakiopetuksesta ja huomauttaa, ettei siinä opetuksessa puhuttu mitään ympärileikkauksesta. Hänellä on huoli tulevaisuudesta, ”mihin ollaan menossa?” Synagogan Johannes toteaa, että ”teimme oikean ratkaisun, kun sanoimme, ettei ole paikkaa synagogassa”. Matteus miettii, oliko lainkaan viisasta kutsua vieraita, olisi saatu rakentavampi keskustelu omilla joukoilla. Toisaalta hän samalla tunnustaa, että vieraiden näkökannat tuntuvat vahvoilta. Ohjaaja tarkentaa kysymystä: ”Ne vaikuttavat. Kuulenko?” Tähän Matteus jatkaa: ”En

⁶⁶⁶ Sosiodraamassa näyttämölistäminen voidaan lopettaa kysymällä jokaiselta roolissa viimeiset ajatukset, mitä haluaa sanoa ja mitä on tarpeen vielä sanoa. Sternberg, Garcia 2000, 81; Lindqvist 2005, 21.

⁶⁶⁷ Lindqvist 1988a, 15. Roolien purkaminen sosiodraamassa on tärkeää, koska roolit jäävät helposti päälle. Sama tapahtuu bibliodraamassa.

minä sitä sanonut. Mutta ymmärrän sen. Ikään kuin vaikuttavat.” Matteus päättää sisäisen pohdintansa: ”Meillä ei ole mitään halpaa armoa täällä. Meillä on ahdas portti, josta meidän on mentävä sisälle ja tehtävä hyviä hedelmiä, ja meillä on hyvin vakavat ikuisen tulen näköalat edessämme, jos emme tätä noudata. Minä olen ehkä vähän liian kiivas, kun näistä asioista puhutaan. Nämä haavat ovat vielä niin tuoreet. Toisaalta vähän toivoakin on siitä, että löytäisimme jonkinlaisen yhteisymmärryksen, ja nämä synagogan ihmiset tulisivat tuntemaan totuuden. Ehkä he kuitenkin ovat niitä, joille Isämme tahtoo ilmoittaa totuuden sanat.” Ohjaaja tarkentaa vielä ja kysyy Matteuksen tunteista: ”Oletko vähän vihainen, pettynyt?” Matteus vastaa: ”Jos Jumala on vihainen syntisille, niin mikä minä olen sanomaan, että näin ei olisi. Tuo on aika pitkälle menevää tulkintaa. En lähtisi psykologisoimaan.” Faktatietojen lisäksi ohjaaja oli koko työskentelyn ajan kiinnostunut tunteista ja siitä, mitä rooleissa spontaanisti syntyi.

Kokous päättyi. Ohjaaja pyysi kaikkia tulemaan pois rooleista ja jakamaan pienissä ryhmissä jotain siitä, mitä päällimmäisenä oli mielessä. Myös yleisössä muodostettiin jakamisryhmät. Jakamiselle annettiin aikaa kymmenen minuuttia.

Draamatyöskentelyyn kuuluu vielä yksi osuus. Ohjaaja laittaa eteen tyhjän tuolin Jeesukselle. ”Sillä tuolilla istuu Jeesus, jolla on ollut mahdollisuus seurata tätä kaikkea Matteuksen seurakunnassa. Mitähän Jeesus sanoisi tilanteeseen?” Kenellä tahansa on mahdollisuus mennä tuolin taakse ja Jeesuksen roolissa kommentoida kokousta. Ryhmästä nousee neljä ”Jeesusta”: 1. ”Monenlaista te murehditte.” 2. ”Näin sinä Isä olet hyväksi nähnyt” (kommentin jälkeen yleisössä kuuluu paljon naurua). 3. ”Minulla on lampaista myös muista lammastarhoista.” 4. ”Olen sydämeltäni nöyrä ja lempeä.”

Draamassa näyttämö muistuttaa unen maailmaa, jossa mittasuhteita, aikaa ja paikkaa voidaan vaihtaa. Morenolaisessa draamassa tätä kutsutaan lisätodellisuudeksi.⁶⁶⁸ Bibliodraamassa tämä mahdollistaa samalla näyttämöllä eri aikojen ja eri tekstien roolihenkilöiden kohtaamisen. Antiokian seurakunta ajoitettiin Jeesuksen kuoleman jälkeiseen aikaan,⁶⁶⁹ mutta näyttämön lisätodellisuus mahdollisti Jeesuksen roolin. Draaman Matteus puhui kovia sanoja Jeesuksen suulla käyttäen evankeliumitekstin repliikkejä. Nyt Jeesuksella oli mahdollisuus kommentoida tilannetta.

Suuryhmässä Jeesuksen rooli näyttämöllä jäi määrällisesti vähäiseksi. Sen sijaan muutamat Jeesuksen kommentit koettiin sitäkin vaikuttavimmiksi. Draaman Matteus käytti omassa puheessaan evankeliumin Jeesuksen vuorosanoja, mikä auttoi osallistujia hahmottamaan

⁶⁶⁸ Lisätodellisuudessa (surplus-todellisuus) liikutaan kuvittelun ja mielikuvituksen alueella. Morenolaisen dramaan keskeisin menetelmä roolinvaihto pohjautuu lisätodellisuuteen. Esimerkiksi psykodraamassa roolinvaihdossa äitiin, ihminen tavoittaa mielensä sisällä olevan äidin ajatuksista ja tunteista jotakin, vaikka tietääkin, ettei ole oma äitinsä. Fox 1987, 9; Silvola & Stenberg 2008, 54–56. Samoin bibliodraamassa ryhmäläinen luo Raamatun henkilön roolia sekä mielensä sisältä että tekstistä.

⁶⁶⁹ Räisänen puhui Matteuksen roolissa: ”Puoli vuosisataa on kulunut siitä, kun Herramme Jeesus ristiinnaulittiin –.”

Matteuksen Jeesus-kuvaa. Eksegeetiikkaa vähemmän opiskelleille ei ole välttämättä selvää, että voidaan todella puhua Matteuksen Jeesuksesta erotuksena vaikkapa Johanneksen Jeesukseen.⁶⁷⁰ Tämä oivallus johtaa uuteen lukutapaan. Tämän draaman Jeesuksen repliikkejä voidaan luonnehtia lempeiksi ja sovinnollisuutta rakentaviksi.

Matteuksen Jeesus on suuri opettaja, lain uudelleen tulkitsija, joka vaatii seuraajiltaan käytännön tekoja. Evankelista Matteus esittää Jeesuksen oppilaat vähäuskoisina. Usko ei ole kuitenkaan se, joka pelastaa. Pelastus on mahdollista, jos taivasten valtakunnan opetuslapset tulkitsevat pyhää lakia Jeesuksen opetuksen mukaisesti ja tekevät hyviä tekoja.

7.2.4. Eksegeetti tiedonantajana integrointikeskustelussa

Viimeinen työskentelyosuus oli integrointikeskustelu, jossa kaikilla oli mahdollisuus esittää kysymyksiä ja kommentteja draamasta, tekstistä tai Matteuksen seurakunnasta. Ohjaaja asetti näyttämölle kaksi tuolia, toinen Matteukselle ja toinen raamatuntutkijalle. Osallistujat saivat vielä keskustella Matteuksen kanssa. Näin palattiin vastaavaan tilanteeseen kuin työskentelyn aloituksessa, jossa yleisö esitti kysymyksiä roolihenkilö Matteukselle. Nyt Matteus oli tutumpi, mikä välittyi hänelle esitettävissä kysymyksissä ja kommentoinneissa, muun muassa:

- Teitkö tekstin todella porukan tutkittavaksi ja hyväksyttäväksi? Eihän toi porukka voi hyväksyä.
- Matteus, sun seurakuntas tulevaisuus on aika hatarissa käsissä.
- Mä haluaisin haastaa Matteusta – – väität, että ies on kevyt, mutta vaadit suurempaa täydellisyyttä ja tarkempaa lain noudattamista.
- Fariseukset yrittivät tehdä täyttä totta uskostaan. Olivatko he niin kauheita?
- Olisitko ikinä uskonut, että kahden tuhannen vuoden kuluttua tätä ihan samaa jauhetaan?

Ohjaaja siirsi tuolit pois ja antoi puheenvuoron raamatuntutkija Heikki Räisäselle. Fiktiivinen roolihenkilö Matteus ei enää ollut näyttämöllä. Räisänen kertoi, mikä työskentelyssä oli faktaa ja mikä fiktiota. Faktaa oli Matteuksen seurakunnan ryhmäjako ja Matteuksen repliikkien perustuminen evankeliumiin. Menetelmässä eksegeettisesti olennaista oli keskittyminen Matteukseen. ”Sanasta elämä” -ryhmä oli menetelmällinen keino dramatisoida tekstiä.

Matteuksen evankeliumin kirjoittamisprosessista esitettiin kysymyksiä: Kenelle Matteus kirjoitti ja miksi? Kysymykset koskettivat kirjoituksen tyyliä ja sisältöä. Kysymyksiin vastaaminen antoi mahdollisuuden tarkentaa osallistujien tietoja esimerkiksi fariseuksista. Räisänen kertoi Matteuksen kirjoittaneen sen ajan kristikunnalle. Hän huomautti, että vältti tietoisesti käyttämästä

⁶⁷⁰ Ks. Matteuksen evankeliumin kuvaa Jeesuksesta, esim. Syreeni & Luomanen 1997, 183-232. Räisänen 2004b, 182-183.

sanaa 'kristityt', koska se ei tuossa vaiheessa ollut vielä yleinen termi. Ylipäänsä rajanveto siitä, mihin juutalaisuus loppuu ja mistä kristinusko alkaa, oli liukuva. Matteuksen seurakunnan aikaan kristinusko oli varhaisessa syntyvaiheessa ja käymistilassa. Draamassa joutuu aina tekemään ratkaisuja erilaisten tiedollisten valintojen välillä.

Keskustelussa kommentoitiin ikeen ristiriitaisuutta, kun ies on kevyt, mutta Matteus vaatii täydellisyyttä ja lain tarkempaa noudattamista. Onko ies kevyt vai raskas? Mikä on kevyen ikeen salaisuus? Räisänen mietti, kuinka paljon Matteuksen tilanteeseen luettiin tämän päivän tilanteita sekä mitä draamatyöskentely mahtoi kertoa työskentelyyn osallistujien omasta kokemuksesta luterilaisesta kirkosta ja kenties bibliodraamayhteisöstä. Kertoiko tämä draama jotain bibliodraamayhteisön tai luterilaisen kirkon sisällä olevista jännitteistä?⁶⁷¹ Räisänen pohti, miten pappi kestää saarnoja valmistellessaan Raamatun sisältämän jännitteen Paavalin ja Matteuksen ristiriitaisen opetuksen välillä. Luterilainen pappi joutuu saarnaamaan Matteuksen evankeliumista Paavalin opetuksen mukaan, että usko yksin riittää pelastukseen, vaikka Matteuksella vaaditaan tekoja.⁶⁷² Pappi törmää aina siihen, ettei Raamatusta löydy yhtenäistä näkökulmaa.

”Tietämys juutalaisuudesta myös kasvaa, mitä enemmän elämme juutalaisten parissa tai tutkimme juutalaisia kirjoituksia. Laki ei ole silloin taakka, vaan lahja, josta iloitaan.” Räisänen huomautti, että draaman jälkeisessä pienryhmäkeskustelussa tuli esille, että ”Sanasta elämä” -ryhmän roolihahmo Raakel oli oikeasti elänyt juutalaisten parissa. Hänen kokemuksensa toi rooliin tietoa juutalaisten suhtautumisesta lakiin.⁶⁷³

Räisänen kertoi omista kokemuksistaan Matteuksen roolissa ja perusteli ankarien sanamuotojen valintaa sillä, että Matteuksen evankeliumissa kovat sanat esitetään Jeesuksen suulla.⁶⁷⁴ Räisänen mukaan draamassa tuli voimakkaasti esille jännite synagogaan, kun taas jännite paavalilaisiin jäi vähemmälle. Matteuksen tilanne ei Räisäsestä tuntunut roolissa selkeältä. Hän arveli, että sekavuutta lisäsi tekstissä itsessäänkin olevat ristiriitaisuudet. Räisänen puhui lievästä syyllisyydestä karrikoidessaan Matteusta, joka varmasti hyvin vilpittömästi yritti tasapainoilla vanhan ja uuden välillä. Toisaalta Jeesus on lempeä, ja ies on kevyt, mutta kuitenkin hän puhuttelee

⁶⁷¹ Luterilaisen kirkon sisällä olevilla jännitteillä Räisänen tarkoittaa voimakasta vastakkaisuutta suhteessa naispappeuteen ja seksuaalivähemmistöihin. Räisänen 2008, 192.

⁶⁷² Räisänen 2008, 193.

⁶⁷³ Vrt. ja ks. Aitolehti (1992, 53), joka eräissä bibliodraamassa tietoisesti antoi ryhmälle tehtävän, jossa he joutuivat prosessoimaan kristillisessä kirkossa usein stereotyyppisen kielteiseksi muodostunutta kuvaa juutalaisen lain noudattamisesta. Osallistujien oman elämän arvojen työstämisen kautta (jokainen kirjoitti paperille viisi käskyä, joita haluaa todella elämässään noudattaa ja keräsi sen jälkeen oman laintaulun ympärille esineitä kuvaamaan kaikkea sitä, mitä elämässään omistaa) kertomus rikkaasta nuorukaisesta ja juutalaisesta laista näyttäytyy toiselta: ”Meistä alkaa tuntua, ettei edessä oleva laki olekaan itse keksitty. Se on saatu Jumalalta. Sen inhimillinen muoto on meidän antamamme. Moni meistä kokee, että on nuoruudestaan asti kulkenut tämän lain viittomaa tietä. Olemme kiitollisia laista. Juutalaiset ja heidän lakinsa ja rikas nuorukainen tulevat rinnallemme. Rikas nuorukainen onkin ehkä vilpittön etsijä.” Tämä Aitolehden ohjaama työskentely on näkemykseni mukaan yhdistelmä aksio- ja bibliodraamaa.

⁶⁷⁴ Jeesuksen ankarista sanoista Räisänen viittasi esimerkiksi Matteuksen lukuun 23.

juutalaisia kyykäärmeen sikiöiksi. Matteuksen evankeliumia värittää myös helvetin uhka. Tekstissä on sisäpuolisuuden ja ulkopuolisuuden dynamiikka. Miten Matteus näkee, ketkä ovat sisäpuolella? Räisänen huomautti, että juutalaisten rooleissa olleet olisivat voineet kysyä ”millä oikeudella, Matteus, omaksut meidän tekstit, kyse on meidän laistamme ja viisaudestamme.” Räisänen pyrki työskentelyssä katsomaan tekstiä eri ryhmien näkökulmista. Hän tavoitteli tasapuolista objektiivisuutta ja toivoi, että sisäpuoliset näkökohdat haastavat myös sitä, mitä tämä Jeesuksen puhe on ulkopuolisille eli synagogalaisille. Mustavalkoinen helvettioppi oli myös esillä. Ideologinen taso oli koko ajan läsnä.

Jännite tiivistyi lopussa yleisöstä esitettyyn kommenttiin, jossa kommentoija huusi tai lähinnä karjui: ”Matteuksen evankeliumissa Jeesus sanoo: Minä olen nöyrä ja lempeä.” Sanojen sisällön ja ilmaisun ristiriita purkivat jännitettä, joka oli ilmapiirissä läsnä koko työskentelyn ajan. Se oli katartinen, puhdistava luova hetki, jolloin ryhmässä yhteisöllisyys oli vahvaa, jännitteet vähentyneet ja avoin keskustelu ja läsnäolo mahdollista.⁶⁷⁵ Ryhmä oli tyytyväinen, että oli saanut työskennellä tekstin kanssa sekä tiedollisella ja persoonallisella tasolla.

7.3. Yhteenveto

”Matteuksen seurakunta” -bibliodraamassa keskeinen menetelmä oli roolityöskentely. Bibliodraamaohjaaja ohjasi sekä eksegeetin että osallistujat eläytymään tekstin syntytilanteen kannalta keskeisiin rooleihin, Matteuksen seurakunnan johtajaan, seurakuntalaisiin kolmen eri viiteryhmän kautta ja synagogan edustajiin. Roolit liitettiin tiettyyn historialliseen aikaan, jolloin Matteuksen seurakunta oli jo eronnut synagogayhteydestä. Keskeinen tapahtuma oli ylitodellinen ”Sanasta elämä” -ryhmän kokous, jossa fiktiivinen Matteus antoi kokoukseen osallistuville tehtäväksi pohtia kirjoittamaansa käsikirjoitusta tulevaan Matteuksen evankeliumiin.

Raamatun tekstien kirjoittajista henkilöinä on vaikea tietää mitään muuta kuin se, mitä he ovat kirjoittaneet. Kirjoittajien intentio ei koskaan siirry tekstiin sellaisenaan.⁶⁷⁶ Tekstin henkilöiden roolit ovat aina kirjallisia henkilöitä, joten draamassa ollaan tekemisissä kirjallisen tarinan rakenteen ja tavoitteiden kanssa, jotka ovat heijastuksia kirjoittajan sosiaalisesta maailmasta tai ihanteista.⁶⁷⁷ Tässä työskentelyssä kaikki roolit rakentuivat tutkijoiden päättelämän tekstin redaktorin tiedon pohjalle evankeliumin syntyprosessin ajan sosiaalisesta ja historiallisesta todellisuudesta. Historiallinen lisäinformaatio vaikutti ratkaisevasti tekstin ymmärtämiseen ja siitä

⁶⁷⁵ Vrt. Sternberg & Garcia (2000, 75), jotka ymmärtävät katharsiksen ei vain ”tunteiden huuhteluna” vaan luovana hetkenä. Zeier (2003, 37–38) jakaa katharsiksen kolmeen lajiin: 1. Observaatiokatharsis, joka mahdollisesti tapahtuu psykodraamaa katsomallakin. 2. Aktiivinen katharsis, jonka näyttelijä kokee. 3. Ryhmässä tapahtuva katharsis, jolloin yhteisöllisyys on vahvaa, avoin keskustelu mahdollista ja jännitteet vähentyneet.

⁶⁷⁶ Huttunen 2008, 241.

⁶⁷⁷ Pesonen ja Valkama 2010, 17.

tehtyihin tulkintoihin. Tiedon välittäminen tapahtui elävästi draaman menetelmiä hyväksi käyttäen. Tämä mahdollistui, koska toisena ohjaajana oli Uuden testamentin professori, jolla oli lisäksi laaja ymmärrys bibliodraamasta. Tieteellinen tieto muokattiin tavoitettavampaan ja kommunikoivampaan muotoon.⁶⁷⁸ Bibliodraamassa yhdistyi osallistujien kokemustieto ja eksegeetin asiantuntijatieto. Bibliodraaman rooleissa oli mukana myös ryhmäläisten omia kokemuksia. Esimerkiksi roolihenkilö Raakelilla oli henkilökohtaisesti saatua tietoa juutalaisesta laintulkinnasta. Ryhmä tulkitsti tekstiä omasta todellisuudestaan käsin.⁶⁷⁹ Yhdistävin tekijä tämän draaman osallistujille oli kuuluminen bibliodraamayhteisöön. Yhteisöön kuuluvat yksilöt jakavat samoja muistoja ja muistikuvia, joista muodostuu yhteinen sosiaalinen identiteetti.⁶⁸⁰ Myös Matteuksen seurakunnan kokouksessa oli kyse yhteisön identiteetistä, tässä tapauksessa murroksen keskellä. Matteus toi esille yhteisiä muistoja.

Tulkintaprosessi muodostui tekstin, raamatuntutkimuksellisen tiedon ja ryhmän todellisuuden yhteisvaikutuksesta. Ryhmän vapaan assosioinnin lähestymistapa tekstiin edellytti tiedon, kertomusten, tunteiden, ajatusten ja kokemusten yhdistämistä. Työskentely tuotti älyllisen katharsiksen, oivalluksen siitä, ettei evankeliumin syntyäikoinakaan Jeesuksen seuraajien yhteisö ollut harmoninen. Matteuksen seurakunta eli kriisin keskellä, ja yhteisössä eli eri tavoin ajattelevia ihmisiä. Matteuksen evankeliumi on pinnalta katsoen kertomus Jeesuksen toiminnasta, mutta ”heijastelee (myös) tietyn omaleimaisen yhteisön elämää vuosikymmeniä myöhemmin”.⁶⁸¹

Bibliodraamaohjaajan yksi tehtävä oli haastatella Matteusta. Haastattelijana hän ei pyytänyt yhdellä kertaa Matteusta kertomaan koko elämäkertaa tai seurakunnan tilannetta, vaan kysymykset seurasivat toisiaan. Kysymykset oli mietitty ja teemoitettu ennalta draaman suunnittelussa, mutta haastattelutilanteessa ohjaaja pyysi tarkennuksia ja kohdisti kiinnostusta myös roolihenkilö Matteuksen kehonkielen ja äänensävyjen kautta tunteisiin, siihen mitä tapahtui tässä ja nyt Matteukselle. Spontaaniutta dialogiin lisäsi kaikkien ryhmäläisten mahdollisuus esittää kysymyksiä. Haastattelu oli kerronnallinen ja koostui erilaisista jaksoista. Ohjaaja antoi luvan ja jopa kannusti Matteusta kertomaan laveasti.⁶⁸² Matteus kertoi heti alkuun kaksi merkittävää

⁶⁷⁸ Vrt. vapautuksen teologia, jossa lisäinformaatio tekstin historiallisesta ja sosiaalisesta todellisuudesta on merkittävä kokemustiedon ohella. Latvus 2002, 182, 186.

⁶⁷⁹ Morenolaisen draaman mukaan roolit syntyvät tiettyssä ympäristössä ja tilanteessa suhteessa vastarooliin. Roolit bibliodraamassa koskettavat aina myös roolin ottajan henkilökohtaista suhdetta ilmiöön ja tekevät siten työskentelystä kokemuksellista, elävää ja monipuolista ymmärrystä tuottavaa. Rooli voi olla myös suoja, mikä estää ihmistä oman itsensä haavoittavilta paljastuksilta. Näyttämön rooleissa on aina jotain itsestä läsnä. Lindqvist 2005, 22.

⁶⁸⁰ Lehtipuu & Luomanen 2013, 106.

⁶⁸¹ Räisänen 2013, 413–414.

⁶⁸² Vrt. Kerronnallisuuden tutkimus, jossa haastattelussa haastattelijalla kannustaa kertomaan laveasti, jotta haastattelu sisältäisi kerrontaa ja kokemusta. Ks. esim. Hyvärinen 2010, 96.

kertomusta, joilla draaman kannalta oli harkittu ja keskeinen funktio.⁶⁸³ Ensimmäinen kertomus koskettti historiallista tilannetta, jossa Matteuksen seurakunta irrottautui juutalaissodan jälkeen synagogyhteisöstä. Toinen kertomus oli Matteuksen henkilökohtainen prosessi seurakuntaan liittymisestä. Nämä molemmat kertomukset Matteus kertoi ennen kuin osallistujat valitsivat rooleja. Kertomukset sisälsivät prosesseja, häiriöitä ja yllätyksiä, jotka ovat tyypillisiä kokemuskertomuksille. Matteuksen historiallinen kertomus eteni tapahtumien kronologian mukaan.⁶⁸⁴ Matteus kuvasi elävästi, miten hänen oma tekstinsä oli syntynyt prosessinomaisesti ja aikaisempien kertomusten tukemana ja innostamana. Hän kuvasi kerronnallista ympäristöä, josta teksti nousi eli tietyn ajanjakson tilannetta Antiokian seurakunnassa.⁶⁸⁵ Yhteisön sosiaaliseen muistini narratiivisuus ilmenee siten, että menneisyys ja sen yksittäiset tapahtumat ymmärretään kertomuksina, joilla on alku, juoni ja loppu.⁶⁸⁶

Matteuksen haastattelua voi yhtä aikaa pitää asiantuntijahaastatteluna ja kokemuskertomuksena.⁶⁸⁷ Fiktiivinen roolihahmo Matteus oli kokemuskertoja ja Heikki Räisänen eksegeettinä asiantuntija. Nämä roolit eivät olleet erillään vaan toisiinsa integroituneina. Matteuksen rooli pohjautui tekstianalyysiin.

Ryhmäläiset saivat kaikissa draaman vaiheissa kysyä ja kommentoida. Eksegeetti tuotti tietoa, joka vastasi osallistujien todellisiin kysymyksiin ja kiinnostuksen kohteisiin. Kysymyksiin annettiin selkeitä vastauksia. Niitä ei palautettu ryhmälle takaisin mietittäväksi, paitsi eksegeetti esitti pohdintakysymyksiä tekstin vaikutushistoriasta. Dramatisoinnilla saatiin näyttämölle näkyväksi jotain Matteuksen seurakunnan rakenteesta, jännitteistä, suhteista ja historiallisesta tilanteesta sekä tehtävästä.

Bibliodraamaohjaajan oli hallittava toiminnan ja näyttämöllistämisen kieli. Eksegeetti ja ohjaaja olivat etukäteen yhdessä ideoineet draamallisen toiminnan niin, että tekstin teemat ja kysymykset saatiin näyttämölle. Ryhmänohjaajana bibliodraamaohjaaja auttoi osallistujia liittymään toisiinsa. Pienryhmissä jokainen sai esitellä itsensä roolihenkilönä ja draaman jälkeen jakaa kokemuksia. Ohjaajan haaste oli saada sekä ryhmäläiset että roolissa toimiva eksegeetti olemaan ilmaisuissaan rohkeita. Roolit luotiin sekä tiedon että tilanteesta nousevan kokemuksen

⁶⁸³ Kerronnallisessa tutkimuksessa haastattelukertomuksen analyysissa on syytä paikantaa, missä kohtaa aineistoa kertomuksia on ja miksi jokin elävä tai vaikuttava kertomus kerrotaan juuri tällä kohtaa haastattelua. Hyvärinen 2010, 90–91.

⁶⁸⁴ Vrt. Hyvärinen (2010, 93): ”Kertomusten erottamaton piirre on niiden eteneminen kahdella eri tasolla. Toisaalta on tapahtumien (päätelty) ajallinen eteneminen, toisaalta on kertovan tekstin eteneminen.”

⁶⁸⁵ Vrt. Hyvärinen (2010, 114): ”Kertomukset syntyvät harvoin yksin, ilman aikaisempien kertomusten tukea ja myötävaikutusta. Silti usein kysytään pelkästään sitä, miten ja mitä tämä yksittäinen opettaja, lääkäri tai urheilija kertoo. Pohtimatta jää, millaisesta kerronnallisesta ympäristöstä yksittäiset kertomukset nousevat.”

⁶⁸⁶ Vrt. Lehtipuu & Luomanen 2013, 108.

⁶⁸⁷ Vrt. Hyvärinen (2010, 115), joka erottelee asiantuntijahaastattelun kokemuskertomuksesta. Kokemuskertomuksessa asioihin otetaan kantaa selkeämmin oman kokemuksensa pohjalta.

pohjalta. Rooleissa reagoitiin omilla sanoilla siihen, mitä spontaanissa tilanteessa tapahtui juuri sillä hetkellä. Rooleista olisi syntynyt stereotyyppisiä, ja draamasta näytelmänoloinen, jos todellinen minä olisi suljettu pois. Ohjaajalla oli taitoa esittää roolihenkilöille syventäviä kysymyksiä ajatuksista, tunteista ja kehonkielestä. Roolien sisällä käytiin monologia, minäpuhetta, jossa oli kyse refleктоivan mielen puheesta itselle ja itsekseen.⁶⁸⁸ Mäkisalo ja Räisänen onnistuivat bibliodraamassa yhdistämään asiatiedon ja kokemustiedon. Roolihenkilö Matteus ei jäänyt ulkokohtaiseksi, vaan ilmaisi rohkeasti myös mielen sisällä olevaa ristiriitaa.

Bibliodraaman teksti (Matteus 11:25–30) sisältää luterilaisen kirkon opin ja käytännön kannalta keskeisiä lauseita. Tekstin alkuosa sisältyy messun ehtoolliskutsuun: ”Tulkaa minun luokseni, kaikki te työn ja kuormien uuvuttamat. Minä annan teille levon.” Tekstin loppuosa liittyy pappisvihkimyksen kohtaan, jossa piispa pukee vihittäville stolan ja lausuu: ”Jeesus sanoo: Ota minun ikeeni harteillesi. Minun ikeeni on hyvä kantaa ja minun kuormani on kevyt.” Tässä suuryhmän bibliodraamassa ei keskitytty keskustelun tasolla tekstin vaikutushistoriaan eikä yksilöiden omiin aikaisempiin kokemuksiin tekstistä. Tätä pohdintaa samoin kuin Jeesuksen roolin prosessoimista oli mahdollista jatkaa pienemmissä draamaryhmissä eri ohjaajien kanssa.⁶⁸⁹

Muistitutkimus kiinnittää huomiota siihen, miten valittu näkökulma vaikuttaa käsitykseen menneestä. Se kysyy, kenen tulkinnasta on kysymys ja kenellä on valta ylläpitää vallitsevaa näkemystä historiasta.⁶⁹⁰ Tässä bibliodraamassa osallistujille välittyi kokemuksen kautta historiaa varhaiskristillisestä Matteuksen seurakunnasta. Roolityöskentelyn kautta Matteuksen evankeliumin sisältämä Jeesuksen puhe muuttui osaksi ryhmäläisten omaa kokemusta. Tässä on kyse vaikutushistoriasta.⁶⁹¹

Samoin vaikutushistoriallinen prosessi oli nähtävissä fiktiivisissä Matteuksen seurakunnan ryhmittymissä, joihin myös liitettiin fyysisesti rooleissa. Räisänen tavassa jäsentää ja tuoda esille Matteuksen seurakuntalaisten kirjavaa ajatusmaailmaa oli sosiometrinen näkökulma. Matteuksen evankeliumin tekstistä Räisänen päätteli, että ”Matteuksen näköpiirissä oli monenlaisia kristittyjä, joiden kesken vallitsi jännitteitä”.⁶⁹² Varhaiskristillisten ryhmien ja yksilöiden värikäs ja vaihteleva

⁶⁸⁸ Vrt. Aaltonen ja Leimumäki (2010, 126–127): ”Sisäisessä monologiassa on kyse refleктоivan mielen sisäisestä äänettömästä puheesta itselle ja itsekseen.” ”Kolmannen persoonan kerronnassa kertoja voi esittää tarinan henkilöhaahmon sekä ulkoista että mielen sisäistä puhetta eri tavoin. Tästä on kyse, kun kerrotaan esimerkiksi, mitä joku muu kuin itse on ajatellut tai tuntenut.”

⁶⁸⁹ Bibliodraaman koulutus- ja neuvottelupäivien pienryhmistä ei ole dokumentoitua havainnointiaineistoa. Olin itse ohjaamassa Petri Merenlahden kanssa yhtä ryhmää, jossa jatkettiin bibliodraamaa mm. tutkien Jeesuksen roolia.

⁶⁹⁰ Lehtipuu & Luomanen 2013, 113.

⁶⁹¹ Vrt. Järveläinen (1994, 60): ”Raamatullisuus, jolle on luonteenomaista Raamatun kertomuksen muuntuminen yksilön elämäkertomukseksi, osoittautuu samalla sekä puhuttelevaksi että ongelmalliseksi. Kyseessä on Raamatun vaikutushistoriaksi kutsuttu ilmiö.”

⁶⁹² Räisänen 2004a, 123.

ajatusmaailma on seurausta erilaisista ”traditioista, elämäntilanteista, kokemuksista ja oivalluksista.”⁶⁹³

Räisänen kuvasi omaa valmistautumisprosessiaan vastaavaan Matteuksen seurakunnan bibliodraamaan artikkelissa ”Matteuksen ’Vuohet ja lampaat’ bibliodraaman käsikirjoituksena”.⁶⁹⁴ Draamaan valmistautuminen alkoi tekstistä nousevien ongelmien, ”polttopisteiden” hahmottamisesta.⁶⁹⁵ Siten tulkitsen, että eksegeettispainotteisessa bibliodraamassa tekstin ongelmat tuodaan mukaan bibliodraamaan sisällöllisinä kysymyksinä ja ne ovat lähtökohtana draamatyöskentelyn menetelmän ideoinnille. Tällaisessa valmistautumisessa keskipisteessä ovat tekstin tärkeimmät ongelmat ja niiden ratkaisuyritykset.⁶⁹⁶ Tältä pohjalta voi havaita, että case-bibliodraaman sosiometrinen kriteeri, joka asetettiin keskiöön, oli suhtautuminen Jeesuksen puheeseen ikeen kantamisesta. Räisänen esitti tekstistä nousevan kysymyksen Matteuksen roolissa ja draamallisesti siirrettynä Matteuksen seurakunnan kontekstiin: ”– – miten on mahdollista vapautua sen raskaan ikeen alta, mitä Mooseksen istuimella istuvat synagogan johtajat haluavat edelleen kannettavaksi ja päämääräksi.”

⁶⁹³ Räisänen 2011, 313.

⁶⁹⁴ Räisänen 2004a, 123–127.

⁶⁹⁵ Bibliodraamassa ”Vuohet ja lampaat”, Matt. 25:31–46, Räisänen esitti kolme tekstistä nousevaa ongelmaa: 1. Keitä on tarkoitettu ”vähimmillä veljillä”? 2. Miten ihminen pelastuu? 3. Ihmiskunnan jyrkkä kahtiajako siunattuihin ja kirottuihin. Räisänen esitti tekstistä kaksi selkeää polttopistettä: toisaalta kärsivä lähimmäinen ja toisaalta ihmisten erilaiset ikuiset kohtalot. Räisänen 2004, 123, 126.

⁶⁹⁶ Vrt. Räisänen (2011, 19): ”Esitys varhaiskristittyjen ajatusmaailmasta voitaisiin jäsentää monin tavoin. Kullakin tavalla on etunsa ja haittansa, ja hyödyllisintä olisikin tutustua erilaisiin esityksiin. On esimerkiksi mahdollista edetä kirjoitus tai kirjoitusryhmä kerrallaan: Paavalin aidot kirjeet, synoptiset evankeliumit (Matteus, Markus, Luukas), Johannes-kirjallisuus, ja niin edelleen. Tällöin lukija saisi selvemmän yleiskuvan eri kirjoittajien ajattelusta, esimerkiksi Paavalin teologiasta kokonaisuudessaan, mutta tekstien välinen vertailu jäisi vähemmälle. Yksittäisten kirjoitusten ja kirjoittajien teologiasta on suomeksikin saatavilla ansiokkaita esityksiä. Niinpä olen valinnut toisen tien: jäsenitys etenee aiheittain, jolloin keskipisteessä eivät ole yksittäiset kirjoittajat, vaan tärkeimmät ongelmat ja niiden ratkaisuyritykset. Näin saadaan esille yhtäläisyyksiä ja eroja, ja samalla luullakseni helpottuu linjanveto tekstien vaikutushistoriaan ja nykyiseen kristinuskoon.”

8. BIBLIODRAAMAOHJAAJA JA RYHMÄ KERTOJINA – Peter Pitzele

8.1. *Bibliodraama case: Ruutin kirjan luku 1*

8.1.1. Johdanto

Peter ja Susan Pitzele kouluttivat suomalaisia bibliodraamaohjaajia vuonna 2005 Järvenpäässä.⁶⁹⁷

Tässä koulutuksessa Peter Pitzele ohjasi 3.8.2005 bibliodraaman Ruutin kirjan ensimmäisestä luvusta. Osallistujia oli 18, joista yhtä lukuun ottamatta kaikki olivat mukana neljän päivän pituisessa koulutuksessa.⁶⁹⁸ Useilla ryhmäläisillä oli aikaisempaa kokemusta Pitzelen ohjaamista bibliodraamoista vuosien 2000 ja 2003 koulutuskursseilta. Työskentelyssä oli erikseen mukana videokuvaaja. Itse toimin havainnoitsijana ja tein muistiinpanoja. Bibliodraaman kontekstiin liittyi yllättävää surua, kun vain pari tuntia aikaisemmin ryhmä sai tietää, että professori Timo Veijola oli kuollut.⁶⁹⁹ Tieto järkytti kaikkia, erityisesti minua tutkijana ja Veijolan oppilaana. Kuoleman teema on läsnä Ruutin kirjassakin, tiivistyen nimenomaan ensimmäiseen lukuun. Tästä johtuen aineiston analysoinnissa huomioin kontekstin, miten ryhmän kohtaama suruviesti vaikutti draaman sisältöön, ohjaajan valintoihin ja ryhmän tulkintaan tekstistä.

Peter Pitzele ei ole eksegeetti, eikä teologi. Bibliodraaman ohjauksessa hän hyödyntää sekä kerronnassa että kaikutekniikassa mahdollisuutta opettaa osallistujille juutalaista perinnetietoa ja traditiota. Hänen oma juutalainen kontekstinsa ja morenolainen psykodraamakoulutus vaikuttavat ohjaukseen ja raamatuntulkintaan.

Litteroidun bibliodraama-aineiston kävin aluksi läpi kronologisesti ja erittelin siitä ohjaajan ja ryhmäläisten puheenvuorot. Jatkoin aineiston luokittelua jakamalla kokonaisuuden pienempiin näytöksiin sen mukaan, missä kohtaa ohjaaja vaihtoi kertomuksen teemaa tai ohjaaja pyysi ryhmäläisiä eläytymään uuteen roolihenkilöön tai henkilön muuttuneeseen tilanteeseen tekstissä. Aluksi nimesin yhdeksän näytöstä:

1. Johdanto työskentelyyn ja Ruutin kirjaan.
2. Tuomarien aika.
3. Nälänhätä.
4. Noomin lähtö Betlehemistä.
5. Betlehemiläisten reaktiot perheen lähtöön.

⁶⁹⁷ 2.–5.8.2005.

⁶⁹⁸ Tutkimusta varten järjestettyyn tilaisuuteen kutsuttiin mukaan Kirkon koulutuskeskuksen muilla kursseilla sillä hetkellä opiskelevia kirkon työntekijöitä. Myös Peter Pitzelen vaimo Susan Pitzele osallistui draamaan.

⁶⁹⁹ Timo Veijola kuoli 1.8.2005. Järvenpään kurssilaiset kuulivat suruviestin 3.8.2005.

6. Miesten kuolemat Moabissa.
7. Naisten ratkaisut.
8. Noomin ja Ruutin saapuminen Betlehemiin.
9. Draaman lopetus.

Kun seuraavassa vaiheessa luokittelin näistä yhdeksästä näytöksestä teemoja ja roolihenkilöitä, tiivistin jaottelua:

1. Virittäytyminen tekstiin.
2. Noomin lähtö Betlehemistä.
3. Noomin elämä Moabissa.
4. Noomin ja Ruutin saapuminen Betlehemiin.
5. Draaman päättäminen.

Toteutuneessa draamassa Noomi on selkeästi päähenkilö, jonka näkökulmasta tekstiä tulkitaan. Myöhemmin havaitsin, että tämä jaottelu täsmää kirjallisuudentutkimuksen viisivaiheiseen kerronnan kaavaan:

1. Expositio tai orientaatio.
2. Kriisitekiöiden ilmaantuminen/kertomuksen monimutkaistuminen.
3. Kriisi, käännekohta tai huippukohta.
4. Kriisiratkaisu tai ratkaisu, tilanteen laukeaminen.
5. Loppunäytös tai -tilanne/yhteenveto.⁷⁰⁰

Pidän tämän kertomuksen rakenteellisen ja osien keskinäiseen järjestykseen liittyvän jäntevyyden mielessä, kun analysoin bibliodraamaa.

Selkeyttääkseni draamasta kirjoitettua litteraatiota numeroin erikseen ohjaajan ja ryhmäläisten repliikit. Ohjaajan puheenvuorojen numeroinnin edelle merkitsin P-kirjaimen. Ryhmäläisten repliikkejä en eritellyt eri osallistujille. Litteraatio ei ole siltä osin tarkka, ettei se kerro, ovatko peräkkäiset puheenvuorot samalta osallistujalta vai useammalta. Tein valinnan tarkoituksellisesti, koska olen kiinnostunut ryhmän yhteisesti luomasta sisällöstä. Tutkimuksellisesti olisi voitu tarkastella myös yksittäisten ryhmäläisten kehittämiä kertomuksia ja tulkintoja tekstistä, mutta se olisi vaatinut osallistujien haastatteluja. Se, mitä kunkin ryhmäläisen oman mielen sisällä tapahtui rooleihin eläytymisen kautta, jää tutkimuksen ulkopuolelle. Bibliodraama ei sisältänyt yhteistä jakamista ja/tai draaman jälkeistä keskustelemaa prosessointia, jossa subjektiivista tulkintaa olisi mahdollisesti esiintynyt.

⁷⁰⁰ Luumi 2006, 64–73.

Tässä luvussa kuvaan Pitzelen ohjausta ja ryhmän kanssa yhdessä tuotettua kerrontaa tutkimusaineiston pohjalta. Tähän aineistoon liittyvät päätutkimuskysymyksen – Mitä uutta bibliodraama avaa raamatuntulkintaan ja miten eksegeettiset näkökohdat tekstistä saadaan integroitua osaksi bibliodraamaprosessia? – lisäksi alakysymykset yksi ja kolme: 1. Miten eksegeetiikkaa käytetään ja millaisia erilaisia menetelmällisiä muotoja eksegeetiikan käytöstä tulee näkyviin tähän tutkimukseen valituissa bibliodraama-aineistoissa? 3. Millaista raamatuntulkintaa ryhmä tuottaa tähän tutkimukseen valituissa bibliodraama-aineistoissa? Etsin kysymyksiin vastauksia tarkastelemalla Pitzelen roolia ohjaajana. Miten ohjaaja luo kertomusta yhdessä ryhmän kanssa? Miten hän käyttää menetelmiä? Mikä on ohjaajan ja ryhmän vaikutus tekstin tulkinnan muotoutumisessa? Miten menetelmään olisi mahdollista lisätä eksegeettistä tietoa? Olen kiinnostunut kertomuksen rakentumisesta vaiheittain, ryhmässä kerrotusta ja ryhmän tulkinnoista.⁷⁰¹ Koska Pitzelen bibliodraamassa ohjaajan kerronta kehittyy siitä, mitä hän kuulee ryhmältä,⁷⁰² suuntaan kiinnostukseni siihen, miten case-bibliodraamassa kokemus muokkautuu kertomukseksi eli kuka johtaa keskustelua ja kuka luo kerrontaan käännteitä ja häiriötekijöitä.⁷⁰³

Analysoin aineistoa systemaattisesti ja luotettavuuden sekä autenttisuuden säilyttämiseksi lainaan litteraation englanninkielistä tekstiä. Litteraatio on laajuudeltaan sopiva avattavaksi tähän kuvaukseen kokonaan. Selkeyden lisäämiseksi alleviivaan ohjaajan kerronnasta lauseet, joilla ohjaaja kutsuu ryhmän eläytymään rooleihin juuri tietyllä kertomuksen ja tapahtuman hetkellä. Kirjoitan kuvaukseni ja havaintoni draamasta sekä tekstin tulkinnan peilauksen eksegeetiikkaan preesensissä.⁷⁰⁴ Bibliodraaman yhteenvedon kirjoitan imperfektissä. Aikamuotojen valinnoilla tavoitteeni on auttaa lukijaa hahmottamaan draaman kerronnallista luonnetta ja mahdollistaa lukijan eläytyminen tekstin ja draaman eri rooleihin. Ruutin kirjan eksegeettistä tietoutta tuon esille niissä kohdissa kuvausta ja analysointia, kun Pitzelen tulkinta poikkeaa tutkijoiden näkemyksistä tai eksegeettien tulkinta vahvistaa draamassa syntyntä tulkintaa. Eksegeettiset huomiot keskeyttävät kerrontaa, mutta toisaalta avaavat bibliodraaman tulkinnan ja raamatuntutkijoiden tulkintojen vuorovaikutusta.

⁷⁰¹ Vrt. Aaltonen ja Leimumäki (2010, 120–121), jotka ovat tutkineet afaattisten puhujien kertomuksia yhdessä puheterapeutin kanssa tuotettuina. Tutkijat kysyvät: ”Määritelläänkö kertomukseksi hänen [afaattinen henkilö] osuutensa vai yhdessä toisten ihmisten kanssa yhdessä tuotettu puhe tuossa tilanteessa?”

⁷⁰² Pitzele 1998, 24–26.

⁷⁰³ Vrt. Pöysä (2010, 155–157), joka kirjoittaa haastattelutilanteista asemointitapahtumana. Haastattelun toteutuminen ei ole sidottu kulttuurisesti ennalta määrättyihin haastattelijan ja haastateltavan rooleihin, vaan kiinnostavampaa on tutkia haastatteluista, ”kuka vie keskustelua ja mihin suuntaan.”

⁷⁰⁴ Vrt. Hyvärinen 2010, 93. Aaltonen ja Leimumäki 2010, 130. Kerronnassa preesens-aikamuodolla ilmaistaan kokemuksellisuutta.

8.1.2. Virittäytyminen tekstiin

Bibliodraama alkaa tilanteesta, jossa ryhmä istuu puoliympyrässä ja Pitzele seisoo ryhmän keskellä pitäen kädessään Raamatua. Hän toivottaa kaikki tervetulleiksi ja kertoo osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Heti alkuun hän ilmoittaa draamatyöskentelyn tekstin. Sitä seuraa laajahko kerronta (jonka aikana ohjaaja istuu) Ruutin kirjan kontekstista heprealaisten kirjoitusten osana ja juutalaisen viikkojuhlan tekstinä. Maanviljelyksen vuodenkierrossa viikkojuhla liittyi viljanleikkuuseen ja uutistähkän uhraamiseen, joten sitä kutsuttiin sadonkorjuujuhla. Viikkojuhlassa muisteltiin erityisesti Jumalan ilmestymistä Siinainvuorella ja Tooran antamista Moosekselle.

P1: Yes, I'd like to -- we have guest tonight, and I'd like to welcome you in particular. You are very brave, you are very --? We are glad to have you here, and I know that we have not had enough bibliodrama today⁷⁰⁵. I know that we must have it more, so here is more bibliodrama. And I remind you, that I -- you don't have to play, you don't have to participate, you volunteer as you are ready to.

And, we're going to do together the first part of the Book of Ruth. And I just -- I want to tell you a little bit about the Book of Ruth as a book in the Hebrew scripture, because it occupies a special place in Hebrew scripture. It is one of the books that has its own holiday and is read once a year on a holiday of Shavuot. This is a Fall or Autumn holiday, it is associated with the harvest, but it is the holiday, it is -- celebrates the day on which God gave the Torah to the people of Israel. So, the Book of Ruth is a book, that is read to celebrate or to memory both the fullness of the earth but also this extraordinary gift of God to His people, the five books of Moses.

And it is a bit of a mystery, why of all the books in the Bible the Book of Ruth is the book that is read to celebrate the giving of the Torah, which you would think would have its own book, or would be in the Leviticus or Deuteronomy. No, the Book of Ruth, which has nothing to do with God, who is never mentioned in the Book of Ruth, or the Torah. And yet, this is the book that is read in what some people think, is one of the most special of all the Jewish holidays.

Ohjaajan kerronnassa juutalaisten suhde Ruutin kirjan tekstiin määrittyy viikkojuhlan tradition kautta.⁷⁰⁶ Ohjaaja ei kysy ryhmältä osallistujien omaa suhdetta Ruutin kirjaan, vaan tekstin ja ryhmän dialogin väliin lisätään Pitzelen esittämä juutalainen juhlatraditio. Kysymys muinaisten rabbin toiminnasta muodostaa kehyksen draamalle ja toimii motivaationa työskentelylle. Pitzelen ensimmäisessä draamaan virittävässä kerronnassa on Morenon rooliteorian mukaisesti havaittavissa rooli ja vastarooli: me, jotka aloitamme bibliodraamatyöskentelyn Ruutin kirjasta ja juutalaiset, jotka tulkitsevat tekstiä omasta kontekstistaan käsin. Sosiometrisesti keskiössä on Ruutin kirjan

⁷⁰⁵ Todellisuudessa takana oli pitkä ja tiivis koulutuspäivä. Pitzelen kommentti viittaa humoristisesti osallistujien innokkuuteen osallistua bibliodraamaan.

⁷⁰⁶ Heprealaisessa Raamatussa (BHS) Ruutin kirja kuuluu Codex Leningradensiksessa VT:n kolmanteen osaan, kirjoituksiin. Kirjoitukset ryhmitellään vielä kolmeen osaan, joista kesimmäisenä on Megillot-käärö. Viisi Megillot kirjaa ovat 1100-luvulta lähtien kuuluneet juutalaisten tärkeimpien juhlien liturgiaan (Ruut viikkojuhlaan, Laulujen laulu pääsiäiseen, Saarnaaja lehtimajajuhlaan, Valitusvirret temppelin hävityksen muistopäivään ja Ester purimjuhlaan). Viikkojuhlaa (שבועות) vietetään seitsemän viikkoa (tästä johtuu juhlan nimi) eli 50 päivää pääsiäisen jälkeen. Maanviljelyksen vuodenkierrossa se oli juhla, joka liittyi viljanleikkuuseen ja uutistähkien uhraamiseen (2. Moos. 34:22; 4. Moos. 28:26; 5. Moos. 16:9–10). Raamatun jälkeisenä aikana viikkojuhlassa on muisteltu erityisesti Jumalan ilmestymistä Siinainvuorella ja Tooran antamista Moosekselle (2. Moos. 19–20). Smend 1989, 6; Kaiser 1992, 153 ja Harviainen 1995, 49.

teksti, johon Pitzele viittaa ja esittää ryhmälle kysymyksen: Miksi kaikista kirjoista muinaiset rabbit valitsivat juuri Ruutin kirjan juhlistamaan Tooran antamista?

And so, in the course of our bibliodrama I want us to think, and maybe in the end we will reflect on the question, as to why did the ancient rabbies choose this book for this occasion?

Bibliodraaman ensimmäinen rooli on tekstin reuna-alueelta. Pitzelen mukaan kertomukseen on helpompi päästä sisälle aloittamalla jostakin taustaroolista, joka on vapaammin luotavissa kuin päähenkilön rooli. Ohjaaja johtaa ryhmän eläytymään tuomarien aikakauteen, johon hän myös ajallisesti sijoittaa Ruutin kirjan kertomuksen.

So, let us begin. At the beginning – – the Book of Ruth begins with the sentence that says, that it takes place at the time when the judges judged. So, we know there is a time of the patriarchs, there is a time of the judges, there is a time of the kings. The Book of Ruth belongs to the time of the judges.

And the first line in the Book of Ruth, which is translated as ”In the days when the judges judged” can also be translated as ”in the days when the judges were judged”. Who would judge the judges? I don’t know. But let me begin by putting you into this time.

You are living in the time of the judges, not of the patriarchs, not yet of the kings. What is it like to live in the time – the political time – of the judges? Now, I know you don’t know the answer to this question, nobody does. But make it up! What might it be like to live in the time of the judges?

1: At least we live in quite small villages. (Pitzele menee lähelle ryhmäläistä ja vasemmalla kädellään piirtää ilmaan pieniä kuviteltuja ryhmiä).

P2: So, we have judges, because we are a people that lives in villages across a large land and we – – each village might have it’s own judge, and we still live in these small communities.

2: Because God hasn’t sent any prophets at all for a long time. It’s our job to understand what God is saying. (Pitzele menee jälleen lähelle puhujaa).

P3: No, we have God’s laws and the rules but we don’t have Moses to interpret them. We have to make our life by our understanding these things ourselves, and there are certain men and women, our judges and they help us. We need them!

3: I feel safe because the land is divided by twelve brothers of Jacob, and they have struggled between themselves, and now we have someone over them. It’s a long time when these brothers were living. (Pitzele nyökkää).

P4: There was a time when these tribes, the twelve tribes were – – could fight, but now we have someone to appeal to, that is above the tribes, judges, and so we have a chance for things to be decided on the basis of what’s fair and right, not just ”oh, oh, well, this is a tribe of Judah, this is the tribe of Benjamin, bah!”

(Pitzele menee lähelle ryhmää ja jatkaa puhetta). I remember, this line in Hebrew can also be translated, that ”this is the time when the judges were judged”, as if to say, that maybe all is not so perfect in the time of the judges.

4: I was thinking also, that is the judgement always the same everywhere?

P5: Now, I will go to this judge, and this judge says this, oh, thank you very much. And now I go to this judge and maybe I give you something, and I – – so, judges can be a problem. One judge, OK, many judges – many different verdicts could be a problem. (Pitzele kiertää ryhmäläisten luona).

Ryhmäläiset ja ohjaaja luovat valkoista tulta tuomarien ajan elämän ominaispiirteistä: ihmiset elävät pienissä kyläyhteisöissä (1); tuomareita tarvitaan pienten kyläyhteisöjen johtajiksi (P2); profeettoja ei ole tulkitsemassa Jumalan sanoja (2), mutta tuomarit, jotka voivat olla miehiä tai naisia, tulkitsevat Jumalan lakia (P3); tuomareiden olemassaolo tuo aikalaisille turvallisuutta kansan yläpuolelle asetettujen auktoriteettien kautta (3).

Pitzele muistuttaa jakeen 1a ”Siihen aikaan, kun tuomarit tuomitsivat” יהי בימי שפט השפטים käännösvaihtoehdosta aikana, jolloin ’tuomarit tuomittiin’.

Tekstissä (BHS) verbi tuomita שפט on qal-muotoinen infinitivus constructus ja osana constructus-ketjua, jossa lause alkaa konsekutiivisella imperfektillä. Infinitivus constructus on kuin lauseenvastike, joten sananmukaisesti lauseen voi kääntää ”tuomarien tuomitsemisen päivinä”. Teoriassa käännös voi olla myös ’tuomareita tuomitaan’. Tässä Ruutin kirjan kontekstissa Pitzelen käännös johtaa erikoiseen tulkintaan tuomarien ajasta.

Ryhmä jatkaa Pitzelen käännöksen jälkeen sen pohtimista, onko tuomareiden tuomio kaikille sama (4).

Useiden tutkijoiden mukaan Ruutin kirjan ensimmäinen lause (1:1aα) tuomarien ajasta on kirjallisuuskriittisesti sekundaari.⁷⁰⁷ Se on yllättävä ajanmääre kirjan alkuun. Vaikka Ruutin kirjan neljännessä luvussa tapahtumapaikkana on kaupungin portti, johon kaupungin vanhinten edustus kokoontui perinteisesti päättämään asukkaiden yhteisistä asioista ja jakamaan oikeutta (5. Moos. 21:19; 22:15; 25:7) sekä julistamaan tuomiota (Aam. 5:10,12,15; Ps. 127:5; Job 4:4), ei Ruutin kirjan henkilöinä esiinny yhtään tuomaria. Tekstissä ei esiinny edes verbiä שפט tuomita.⁷⁰⁸ Targumissa Ruutin kirjan tapahtumat liitetään tuomarien aikaan, satoja vuosia tuomari Otnielin jälkeen, jolloin israelilaisten olot olivat kaoottiset. Rangaistukseksi Israelin Jumala lähetti nälänhädän.⁷⁰⁹ Midrashin mukaan Ruut ja Orpa ovat Moabin kuningas Eglonin tyttäriä.⁷¹⁰ Kuningas Eglonin häpeällisestä kuolemasta kerrotaan Tuomarien kirjassa (3:12–30).

Ruutin kirjan loppuun liitetyn sukuuuttelon (4:18–22) mukaan kuningas Daavid polvetuu Ruutista. Se huomioiden Ruut on täytynyt sijoittaa ajallisesti ennen Daavidia, joten tuomarien aika

⁷⁰⁷ Kirjallisuuskriittisesti liityn Ruutin kirjan osalta Zengeriin (1986, 10–14), joka pitää seuraavia Ruutin kirjan osia myöhempiä lisäyksinä: kirjan alku, tuomarien aika 1:1aα; sandaalin riisuminen tapana vahvistaa kauppa 4:7–8a; onnentoivotukset 4:11b–12; naisten puhe 4:14b ja sukuuuttelo 4:18–22.

⁷⁰⁸ Zenger 1986, 14, 32, 78–79. Zakovitch (1999, 75–76) kiinnittää huomiota siihen, että vastaavia aloituksia on Vanhassa testamentissa käytetty muuallakin, mutta silloin ajanmääreeseen on lisätty kulloisenkin kuninkaan nimi, esim. ”tapahtui Amrafelin aikaan” (1. Moos. 14:1), ”tapahtui Ahasin päivinä” (Jes. 7:1) ja ”tapahtui Ahasveroksen päivinä” (Est. 1:1).

⁷⁰⁹ Midrash-kirjallisuudessa rabbinit keskustelevat nälänhädästä ja mainitsevat kymmenen nälänhätää: Adamin tähden maa kirottiin, Nooan isän Lemekin aikaan Jumala oli kironnut maan, Abrahamin, Iisakin ja Jaakobin aikaan oli nälänhätä, kuudes nälänhätä tuomarien aikaan (Ruutin kirja), seitsemäs Daavidin aikaan (2. Sam. 21:1), Elian aikaan ei tullut sadetta, Elisän aikaan oli nälänhätä Samariassa, kymmenes nälänhätä on Aamoksen profetiassa tulevasta Jumalan sanan nälästä. Neusner 1989, Ruth Rabbah 5,2. Targum 1:1; Ginzberg 1909, 30–35.

⁷¹⁰ Neusner 1989, Ruth Rabbah 1:4.

on sopiva tähän näkökulmaan. Sukuluettelon kuulumisesta alkuperäiseen Ruut-kertomukseen on tutkijoilla erilaisia näkemyksiä. Itse liityn Zengerin kirjallisuuskritiikkiin ja määrittelen sukuluetton sekundaariksi.⁷¹¹

Tuomarien kirjassa tuomarien aikaan liittyy kaksi suurta teemaa: sankarihahmot, jotka aina pelastivat Israelin kuoleman uhkalta (Tuom. 1–16) ja uskottomuuden sekä siveettömyyden olotilat (Tuom. 18:1; 19:1a). Tuomarien aikakautta kuvataan aikana, jolloin kukin teki, miten itse oikeasti näki parhaaksi (Tuom. 17:6; 21:25). Kun Ruutin kirja sijoitetaan Tuomarien aikaan, lukija miettii, mihin tämä kertomus vielä johtaa.⁷¹²

⁷¹¹ Smend (1989, 29–30, 171) vertaa Ruutin kirjan sukuluettoa muihin VT:n sukuluettoihin. Daavidin kymmenpolvinen sukupuu noudattaa Pappiskirjan toledot-kaavaa (esim. Adamin toledot 1. Moos. 5:1–28; 30–32; Seemin toledot 1. Moos. 11:10–26; Ismaelin kahdentoista pojan toledot 1. Moos. 25:12–17). Sukuluettelon paikka Ruutin kirjan lopussa on kuitenkin poikkeuksellinen. Tavallisesti sukuluetot ovat kertomuksen alussa tai kertomuksen ensimmäisessä osassa. Zengerin (1986, 10) mukaan on epätavallista, että Ruutin kirjan miespäähenkilöllä, Boasilla, ei ole paikkaa sukuluetton alussa eikä lopussa, vaan Boas mainitaan seitsemäntenä. Witzernath (1975, 37) kiinnittää huomiota siihen, että naispäähenkilöitä Noomia ja Ruutia ei mainita lainkaan. Lisäksi we-konjuktioilla aloitettu Peresin sukuluetto tuntuu kömpelöltä muuten niin taiteellisessa kerrontatekniikassa. Ei ole todennäköistä, että alkuperäinen kirjoittaja olisi tällä tavoin vaarantanut teoksensa tyyliä, varsinkaan lopussa. Samoin Würthwein (1969, 24) pitää tätä epätodennäköisenä. Zengerin (1986, 10–11) huomio kiinnittyy myös sukuluetlossa esiintyvään Obediin. Obed ei voi juridisesti olla Boasin, vaan Mahlonin poika, jos Ruutin ja Boasin liitto on leviraatti- eli lankousavioliitto. Yhtä vähän kirjan alku 1:1–5 liittyy loppuun. Alussa Juuda on alueellinen nimi, mutta jakeessa 4:12 Juuda on Daavidin suvun kantaisä. Witzernath (1975, 37) pitää todennäköisenä, että sukuluetto on omaksuttu Aikakirjasta (1. Aik. 2:9–15). Ruutin kirjan sukupuussa ei ole muita nimiä kuin ne, jotka Aikakirja luetlee Peresin jälkeläisinä. Zengerin kirjallisuuskriittisestä analyysistä poiketen Fischer (2001, 70–76) päätyy omassa tutkimuksessaan tulokseen, että sukuluetto kuuluu alkuperäiseen Ruut-kertomukseen. Sukuluetto ei ole riippuvainen Aikakirjasta, vaan muistuttaa enemmän Genesiksen sukuluettoja. Semin sukuluetlossa kymmenentenä jäsenenä on Abram, samoin kuin Ruutin kirjan Peresin sukuluetlossa Daavid on kymmenes. Semin sukuluetto ei ala Semin isästä Noasta, aivan kuten Peresin toledot ei mainitse Peresin isää Juudaa. Ruutin kirjan sukuluetlossa Tamarin poika Peres on ensimmäinen, Boas seitsemäs ja Daavid kymmenes jäsen. Suorat kymmenjäseniset sukuluetot ovat tyypillisiä Genesikselle. Aikakirjojen sukuluetlossa sen sijaan otetaan huomioon myös sivulinjat, eli muutkin pojat kuin esikoiset. Fischerin näkemys on, että Ruutin kirjan Peresin sukuluetto jatkaa Genesiksen sukuluettojen linjaa ja siten Ruutin kirja liittyy kantavanhempikertomuksiin. Myös Jaakob-kertomuksissa sukuluetto on kertomusten lopussa (1. Moos. 37:2). Fischer perustelee myös sukuluetton alkuperäisyyttä Zakovitchin (1999, 62) näkemyksellä määritellä Ruutin kirja eksegeettiseksi, halakistiseksi midrashiksi. Tämä kirjallinen muoto ei rajoitu ainoastaan oikeustekstin tulkintaan vaan sisältää myös narratiivista tekstiä, kuten Genesiksessä. Genesiksestä löytyy esikuvia, miten kertovaa tekstiä ja sukuluettoja yhdistetään. Ruutin kirjan sukuluetto jättää selkeästi pois muuten Ruutin kirjassa vallitsevan naisnäkökulman, mutta myös kirjan alussa Elimelekin perheen esittelyssä on perinteinen patriarkaalinen järjestys (1:1–2). Fischer (2001, 248) ja Zakovitch (1999, 60–61) korostavat, että sukuluetlossa tulee esille kuningas Daavidin rooli. Peresistä alkava sukuluetto päättyy Daavidin syntymään. Sukuluetto on Aikakirjassa (1. Aik. 2:3–15) ja Peresin syntymästä kerrotaan myös Genesiksessä (1. Moos. 38). Ruutin kirjan toinen keskeinen tapahtumapaikka on Betlehem. Elimelek ja Noomi ovat kotoisin Juudan Betlehemistä. Daavid on Juudan Betlehemissä asuvan efratilaisten miehen, Iisain poika (1. Sam. 17:12). Ruutin kirjan lopussa, onnentoivotuksissa Boasille puhutaan myös Betlehemistä ja Efratasta: ”Tee voimatekoja Efratassa ja saata nimesi kuuluisaksi Betlehemissä.” (4:11) Efrata ja Betlehem liitetään yhteen Genesiksessä Raakelin hautaamiskertomuksessa (1. Moos. 35:19; 48:7). Profeetta Miika puhuu Betlehemistä, josta tulee Israelin hallitsija: ”Ja sinä, Betlehem Efrata, pienin Juudan sukujen joukossa” (5:1). Zakovitch (1999, 60–61) vertaa Boasia Daavidiin. Boas esitellään rikkaana ja mahtavana miehenä Ruut 2:1: חַיִּל גִּבּוֹר אִישׁ. Myös Daavidia kuvataan samalla adjektiivilla חַיִּל (1. Sam. 19:16,18). Ruutin ja Boasin kohtaaminen muistuttaa Daavidin ja Abigailin kohtaamista. Abigail kumartuu Daavidin eteen (1. Sam. 25:23) samoin kuin Ruut Boasin eteen (2:10). Niin kuin Daavid kehuu Abigailia (1. Sam. 25:32–33) niin Boas ylistää Ruutia (2:11–12). Abigailista tulee Daavidin vaimo (1. Sam. 25:42) niin kuin Ruutista Boasin vaimo (4:13). Bibliodraaman näkökulmasta pidän mielenkiintoisena, että Peresin sukuluetto on osana Jeesuksen sukuluettoa Uudessa testamentissa (Matt. 1:3–6 ja Luuk. 3:31–33). Matteuksen kirjoittaja mainitsee Ruutin Obedin äitinä. Ruutin kirjan bibliodraamatyöskentelyyn olisi siten mahdollista lisätä myös Matteuksen teksti. Näin teimme Mäkisaloon kanssa syksyllä 2017 Bibliodraaman ajankohtaispäivillä.

⁷¹² Zenger 1986, 32–33.

Kirsten Nielsenin mukaan Ruutin kirja sopii Tuomarien kirjan narratiivisten kertomusten joukkoon. Kertomusta Ruutista ja Noomista on mahdollista lukea perspektiivissä, jossa Israelin Jumala kutsuu sankareita johtamaan sotaa ja maan valloitusta. Lukijan uteliaisuus on herätetty: kuulemmeko lisää tottelemattomuudesta ja vääryydestä (Tuom. 19–21) vai Jumalan väliintulosta niin, että jotain uutta hyvää voisi syntyä. Ruutin kirjassa ulkomaalaisen naisen, Ruutin, kautta luodaan uusi monarkian instituutio maahan. Tämä korostuu Septuagintassa, jossa kirja on sijoitettu heti Tuomarien kirjan jälkeen.⁷¹³ Tuomarien kirjan lopun tapahtumat ovat vastakohta kuninkuuden mukanaan tuomalle järjestykselle. Kaaoksista ei selvitä ilman kuninkuutta. Redaktori muistuttaa neljään kertaan lukujen 17–21 aikana, ettei ”vielä siihen aikaan ollut kuningasta” (Tuom. 18:1a; 19:1a) ja kahdesti vielä lisää, että jokainen ”teki sitä, mikä hänen omissa silmissään oli oikein” (17:6; 21:25).⁷¹⁴ Smendin mukaan lukujen 17–21 tehtävä on havainnollistaa syvää alennustilaa, joka on suurin sitten Egyptistä lähdön jälkeen (19:30).⁷¹⁵ Tämän johdosta Jahve antaa Israelin vihollisten käsiin.⁷¹⁶

Nielsenin argumentit sen puolesta, että Ruutin kirjaa tulee lukea intertekstuaalisesti suhteessa Tuomarien kirjan loppulukuihin jättävät laajemmat teemat seka-avioliitoista vähemmälle huomiolle. Itse näen Ruutin kirjan sisällöllä yhtäläisyyksiä esimerkiksi Deuteronomiumin lakitekstien kanssa, joissa kielletään avioliitot vierasmaalaisten kanssa (5. Moos. 7:3). Historiallisesti seka-avioliitot tulevat ensimmäistä kertaa esille Esran (Esra 9) ja Nehemian (Neh. 10:31; 13:23–27) aikaan, mutta niistä on mainintoja jo deuteronomistisessa kirjallisuudessa (Joos. 23; Tuom. 3:6; 1. Kun. 11:1–3).⁷¹⁷

Heprealaiseen Megillot-juhlakääröön kuuluessaan Ruutin kirjaa luetaan viikkojuhlassa, ja kertomus liitetään juutalaiseen traditioon, lain antoon Siinailla, kuten Pitzele kertoo draamassa.

⁷¹³ Nielsen 1997, 39–40. Kirsten Nielsenin (1997, vii, 9) kiinnostus kohdistuu VT:n kirjallisuuteen ja teologiaan. Nielsen lukee Ruutin kirjaa osana Vanhaa testamenttia ja painottaa kirjan läheistä suhdetta muihin naiskertomuksiin. Intertekstuaalisesti lukeminen tarkoittaa sitä, että Raamatusta etsitään tekstejä, jotka muodostavat verkostoja ja näin voidaan tavoittaa kirjoittajan omaa kontekstia. Ruutin kirjaa tulee lukea ymmärtäen sosiaalinen ja poliittinen tilanne. Merkitystä on sillä, että Jumala valitsi moabilaisen Ruutin Daavidin sukuuetteloon. Ruutin kirja saa nimenkin Ruutin mukaan, vaikka Noomista puhutaan paljon. Ruut on kuitenkin Daavidin esiäiti, ei Noomi.

⁷¹⁴ Nielsen 1997, 39–40.

⁷¹⁵ Smend 1989, 85.

⁷¹⁶ Tuomarien kirjassa on yksi kertomus, jossa vihollinen hyökkää Israelia kohtaan, kun viljasato on kylvetty (Tuom. 6:1–8). Sanaa nälänhätä רעב ei kertomuksessa esiinny, mutta kontekstista ilmenee, että israelilaiset kärsivät nälästä (Tuom. 6:3). Nälänhätä on sodasta johtuvaa, mutta vieraiden kansojen hyökkäyksien syynä on se, että Israelin kansa tekee sitä, mikä on ”pahaa Jahven silmissä”. (Vastaavia kohtia Tuomarien kirjassa on: Tuom. 2:11; 3:7,12; 4:1; 10:6; 13:1). Tuomarien kirjassa esiintyy deuteronomistinen Jumalan vihan tema noudattaen tiettyä kaavaa: 1. Kertomukset alkavat siitä, että Israelin kansa tekee sitä, mikä on ”pahaa Jahven silmissä”. 2. Tämän johdosta Jahve antaa Israelin vihollisten käsiin, vieraan hallitsijan valtaan. 3. Kansa huutaa Jahvea avuksi. 4. Jahve lähettää kansalle tuomarin pelastajaksi, vapauttajaksi, profeetaksi. 5. Jahve antaa Israelin tuomarin johdolla saavuttaa voiton viholliskansasta. 6. Kansa saa elää rauhassa tuomarin elinajan. Sama kaava toistuu, kun tuomari kuolee. Smend 1989, 80–84; Kaiser 1992, 110–111.

⁷¹⁷ Veijola 2004, 198.

Nielsen viittaa Targumin tulkintaan, jossa Ruut on esimerkillinen käännynnäinen halutessaan päästä Israelin Jumalan suojelukseseen.⁷¹⁸ Tuomarien aika ei tule mitenkään esiin kertomuksessa eikä siis voi olla kertomuksen keskeinen elementti. Ajattelen, että Ruutin kirja on päässyt kaanoniin sukuluettelossa mainitun Daavidin ansiosta. Draamassa tuomarien aikaa kuvataan ainoastaan valkoisen tulen alueella.

Draama jatkuu. Pitzele suuntaa ryhmän huomion Betlehemin nälänhätään. Nälänhätä on yleisinheimillistä. Nälänhätään kuka tahansa aikakaudesta ja paikasta riippumatta osaa eläytyä ja kuvitella sen seurauksia yksilöille ja yhteisöille. Nälkä, leivän puute ja leipä ravintona ovat koko Ruutin kirjan kertomuksen yksi keskeinen teema, erityisesti ensimmäisessä luvussa (1:1a; 1:6b ja 1:22b). Teemana nälänhätä aktivoi roolityöskentelyssä eri tavoin roolin somaattista ja psyykkistä puolta kuin tuomarien aika.

P5 (jatkuu): OK, in the time of the judges there was a famine in the land. You know this word famine in Finnish? This word famine is –.

5: Nälänhätä (Pitzele nyökkää).

P6: Perfect, exactly. Just testing you to see if you know this word – Now, the question I have for you is: you are living still in this time of the judges and there is – something that happens that becomes called a famine. How long does it take for something that is going on in your land to be called a famine? One summer?

6: No.

P7: How long does it take before you call this a famine? And what is happening around you, that it makes you say, you know, this is a famine? This is not just a bad crop, couple of bad years, a plague or pestilence of cows? What happens? Such that you say, no, this is a famine.

7: People are disappearing –.

P8: How did they disappear?

8: They only go.

P9: People are leaving. Why? Why do people leave?

9: Because they are hungry.

P10: Because they are – people are leaving their homes because they have nothing to eat. Why? What else do you see going on in the time of famine that makes you think?

10: People are dying.

P11: Who is doing? Who dies?

11: Old people and children.

12. The poorest also.

⁷¹⁸ Nielsen 2000, 17–31.

13: --

P12: The poor die, the young die, the old die, we are seeing people die in this time of famine. What else happens in the time of famine?

14: The people have eaten their cattle and other animals.

P13: The people are consuming their livestock, their very -- the things that they depend on for food, for milk, for butter, for cheese. They are eating this, and that leaves them with nothing.

15: And some people start to steal.

P14: And people become desperate and --.

16: Criminal.

P15: Criminal, and there is a break down of all the thing that make for community in the time when the judges judged. There was a famine. And some people may be thinking, you know why we have a famine? It's because of those judges. They are rotten. They are not good judges, who knows? You wonder, why this famine? Why this break down of society? And, that's how the Book of Ruth begins. Famine.

Pitzele ohjaa ryhmäläiset kuvittelemaan ja katselemaan ympärillään nälänhädästä aiheutuvia tapahtumia. Pitzele ei ohjaa osallistujia suoraan nälänhädästä kärsivien rooleihin. Ryhmäläiset havainnoivat tapahtumia etäisyyden päästä, mutta kuitenkin kertomuksen sisällä. Ohjaaja käyttää menetelmänä haastattelua. Ryhmään syntyy epätoivoinen tunnelma, kun ihmiset kuvaavat pakenemista, lähtemistä, kuolemaa, ryöstöjä ja nälkää. Epätoivon kokemus syvenee, kun ryhmäläiset kuvailevat köyhien, nuorten ja vanhojen kuolemia sekä ihmisten elannon, karjan syömistä (12, 14). Kuoleman teema on läsnä bibliodraamassa. Pitzeleen ohjaus on tarkasti harkittua. Suoraan kärsivien betlehemiläisten rooleihin eläytyminen olisi mahdollisesti avannut draaman alkuvaiheeseen liikaa ihmisten yksilöllistä psyykkistä ja fyysistä kärsimystä vaikeuttaen vuorovaikutuksellisesti etenevää prosessia tekstin kanssa.⁷¹⁹

Pitzele tekee rohkeasti johtopäätöksiä siitä, että Betlehemin nälänhätä johtuu tuomareiden huonosta toiminnasta (P15). Ruutin kirjan tekstissä nälänhätää ei millään tavalla liitetä Jahven rangaistukseksi. Se ei ole seurausta kansan rikkomuksista. Tekstissä kertoja ei kerro syytä nälänhätään.⁷²⁰ Vanhassa testamentissa nälänhätä voi olla seurausta sodasta tai luonnon olosuhteista, tyypillinen seuraus sateen pois jäämisestä ja kuivuudesta (1. Kun. 17–18 ja 2. Kun. 8:1–6), laidunmaiden vähyydestä (1. Moos. 47:4), heinäsirkoista (Joel 1; Aam. 7:1–3), viljasairauksista ja syöpäläisistä (5. Moos. 28:39–42). Vastakohtana metafora hyvästä viljasadosta

⁷¹⁹ Vrt. Lindqvist (1988, 14–15): ”Eräs opiskelijani ohjasi draaman yksinäisyydestä, jossa hän otti näyttämölle kymmenkunta hyvin yksinäistä ihmistä. Selvää oli, että jokainen heistä putosi ihan omaan maailmaansa eikä siten ollut mahdollista koota draamaa yhdeksi vuorovaikutukselliseksi ja eteneväksi prosessiksi.”

⁷²⁰ רעב sanan (1:1a) käyttö viittaa laajemmalla alueella olevaan nälänhätään, eikä pelkästään Juudan Betlehemissä, josta mies lähtee pakolaiseksi Moabiin. Sasson 1979, 15.

on ilon, jopa messiaanisen ilon vertauskuva (Jes. 9:2; Ps. 4:8; 65:14; 126:6). Kuvaukset kuivuudesta ja nälkäkatastrofista ovat metaforia tuomiolle ja rangaistukselle (Joel 1-2).⁷²¹ Ruutin kirjan nälänhätäkertomus on siten poikkeuksellinen, koska nälänhätää ei paeta Egyptiin tai Gerasiin vaan Moabiin. Ensimmäisessä näytöksessä on kaksi jännitettä: Betlehemissä, ”leivän talon” kaupungissa on nälänhätä, ja pakolaiseksi mennään muualla Vanhassa testamentissa viholliskansana pidetyn Moabin kansan luo (4. Moos. 25:1–2, 22–24; Tuom. 3:12–14; 5. Moos. 23:3; Neh. 13:1; luopumista Israelista: 2. Kun. 1:1 ja 3:1–5). Pitzele tuo esille nämä jännitteet ja Elimelekin sosiaalisesti keskeisen aseman Betlehemissä.

Pitzele yhdistää Ruutin kirjan kaksi erillistä ajanmäärettä ja luo niistä ajankuvan, johon hän liittää tapahtumapaikat ennen kuin aloittaa konkreettisen ryhmäläisten ohjaamisen tekstin henkilöiden rooleihin.

P15 (jatkuu): And we read, that a certain man of Bethlehem in the Judah went to live in the country of Moab. So, first of all, let me tell you, what the word Bethlehem means in Hebrew. It means the house of bread. Judah was – – or Bethlehem was the breadbasket of Israel. Of all the places for there to be a famine this was the worst. And a certain man went with his family to Moab and, for those of you who don’t know your Bible, I will tell you, that Moab was an ancient enemy of Israel. It would be like – – oh, a Finn going to Russia at a certain point in your history. You have a famine in Finland and somebody goes to Russia. Well, think this is right? Right. It would be like – – It would be something you have to find what would be like Moab. But to go to Moab is not to go to a friendly place.

And, the man who goes and takes his family has a name, his name is Elimelech. Eli, el, is the same root for God, and melech is the word for king. The name of the man who takes his children and his wife to Moab is God is my King. We don’t know, what position Elimelech had in the town of Bethlehem, but it sounds like he could have been an important person with such a name.

So, I’m always interested in – – there’s this phrase in English: the straw that breaks the camel’s back. You have something like this in Finnish? What words is it in Finnish?

17: Heinänkorsi joka rikkoo kamelin selän.

P16: Exactly.

18: Ruoko.

P17: Oh, I couldn’t bring it to mind. The last – – the thing, that, that does it! I can take, and take it and take it and take it, but I can’t take it anymore, the last straw. I don’t know, what the last straw was for Elimelech and his wife Naomi. Perhaps you could think what it might be. The death of a child? The death of a parent? Whatever. Elimelech and Naomi decided to leave Bethlehem to go to Moab.

Kerronnassa ohjaaja antaa tietoa Bethlehem nimen merkityksestä ja Elimelekin nimestä, josta voi päätellä Elimelekin sosiaalisen aseman kaupungissa. Pitzele vertaa israelilaisten suhteita moabilaisiin viholliskansana Venäjän ja Suomen suhteisiin sodan aikana. Ohjaaja johdattaa kerronnan avulla ryhmäläiset kuvittelemaan tilannetta, jossa Elimelek ja Noomi päättävät lähteä

⁷²¹ Zenger 1986, 30–33.

Betlehemistä kohti Moabia. Kerronnassa annetaan tilaa osallistujien ajattelulle ja tunteen tasolla eläytymiselle.

8.1.3. Noomin lähtö Betlehemiästä

Tekstissä ei kuvata ihmisten ajatuksia ja tunteita pakolaisuuteen lähtemisestä. Draamassa Pitzele pyytää osallistujia eläytymään Noomin rooliin ja kertomaan, millaista Noomin on hyvästellä Betlehem ja lähteä Moabiin. Pitzele ei valitse pääosaan Elimelekiä eikä Mahlonia tai Kiljonia. Tulkitsen roolivalinnan perusteeksi sen, että ainoastaan Noomi on Ruutin kirjassa mukana alusta loppuun asti.

And I want to put you in the role of Naomi. And I want you to tell me, what is it like for you to be leaving Bethlehem to go to Moab.

P18: I like this silence, feels right, that there would be – – because it’s a deep moment for you, Naomi. What goes to your mind and what goes to your heart as you get ready to leave Bethlehem?

19: It’s terrible. I know that I have to go but I’m so hungry. I think I don’t even have the strength to go.

P19: I – – I – – (puhuu edellisen päälle).

20: We have to walk.

P20: I – – I – –, it’s only my desperateness and my hunger that leaves me to go, and I don’t know, whether I’m strong enough to make the journey

21: I’ve prayed days and nights that there should – – that there would be another solution. There is not.

22: I have looked for any possibility to stay, and I’ve been praying and nothing, I see no other choice.

23: I don’t want to leave my family and friends.

P21: I’m taking my husband and my children, but I belong to a community that we go back many generations in Bethlehem, and I’m having to say goodbye to my life as I know it.

24: And I’m also afraid, because I know, who – – I’ve been here and who my family is, but we are going into enemy land and how do I know, if we can even live there?

P22: I mean, we are so desperate, that we are going to Moab, but I don’t know, whether I will be able to make a life in Moab. Maybe it’s better to die in Bethlehem than survive as an outcast in Moab.

25: Or maybe they even can be killed by them?

P23: Or maybe – – people say, what are you doing here? Get out of here! We’ll run you out of town, we don’t want any – –, we’ll make an example, we don’t want any people from Bethlehem, we’ll kill you and that’ll make sure nobody comes. Who knows what the future brings?

26: If we decide to go, then we must go so long as we have energy.

P24: If we’re going to go, we better go while we can still make the journey, because the time will come, when we can’t even get – – be strong enough to leave.

27: I don’t want my family be buried in a strange land, I want them here.

P25: Yes, and I think about taking my family to another country and – we have our practices as Jews and they are Moabites and they're different, and we have our burial places here, where our ancestors are buried and, God forbid, should I have to bury anybody in Moab. What are the practices in Moab? Horrible choice I've been forced to make here!

28: My children and I couldn't decide anything. I was so desperate. My husband. He decided. And now I only follow him, and I'm carrying one child, and he is carrying the other one. And I only see the earth under my feet and I just cry.

P26: So, we make our departure and, as Naomi, I let my husband decide, and he said we must go, and so we see the picture of Naomi carrying the child or leading the child by the hand. Elimelech leading the other child and the cracked, dry earth of Bethlehem in which nothing grows.

Ohjaaja ja ryhmä luovat kerronnalla Noomin, joka kokee ristiriitaa paetessaan Betlehemistä. Motiivi lähtemiselle on nälkä (19). Pitzele vahvistaa Noomin epätoivoa käyttäen kaikua: "it's only my desperateness and my hunger that leaves me to go" (P20).

Noomi tuo esiin asioita, jotka vaikeuttavat lähtöä ja siten puoltaisivat jäämistä. Näitä ovat:

- Epävarmuus siitä, onko nälkäisenä riittävästi voimaa matkan tekoon (19).
- Betlehemiin jäävistä sukulaisista ja ystävistä on vaikea erota (23, P21).
- Pelko tuntemattoman edessä ja pelko Moabista vihollisten maana (24).
- Parempi vaihtoehto olisi kuolla Betlehemissä kuin elää hylkiönä Moabissa (P22)
- Pelko, että tulee tapetuksi Moabissa tai ajetuksi pois sieltä (25, P23).
- Perheenjäseniä ei haluta haudata vieraaseen maahan (27).

Noomin mukaan on lähdettävä liikkeelle, kun on vielä energiaa lähteä (26, P24). On mahdollista, että myöhemmin nälkä veisi loputkin voimat kävelemiseltä. Noomi on miettinyt ja rukoillut sen puolesta, että löytyisi muita vaihtoehtoja selvitä (21). Ryhmä luo draamaan rukoilevan Noomin.

Noomi ei voi itse päättää lähdöstä, mies päättää. Patriarkalisessa yhteiskunnassa normaalin roolijaon mukaan mies on perheenpää, mutta tässä draamassa Noomi kuvaa epätoivonsa syyksi siihen, ettei voi tehdä päätöstä: "My children and I couldn't decide anything. I was so desperate. My husband. He decided." (28) Myös tekstin mukaan Elimelek tekee päätöksen. Noomi sekä pojat seuraavat häntä: Mies lähti Juudan Betlehemistä asumaan muukalaiseksi Moabin maahan, hän ja hänen vaimonsa ja hänen kaksi poikaansa (1:1b).⁷²² Tekstissä ei perustella millään tavalla sitä, miksi mies tekee päätöksen. Tekstissä ei tuoda myöskään esille kenenkään perheenjäsenen vaikeutta lähteä tai Noomin ristiriitaa. Nälänhätään ja pakolaisuuteen liittyvistä tunteista ei puhuta. Betlehemin nälänhätä on motiivi lähtemiselle (1:1a). Myöhemmin Noomi palaa Moabin maasta takaisin Betlehemiin, koska hän on kuullut nälänhädän päättymisestä (1:6).

Tarkastelen seuraavaksi Pitzelen puheenvuoroja saadakseni selville ne kohdat, joissa hän kaikenmenetelmää käyttäen laajentaa kertomusta, lisää Noomin rooliin jotain uutta, mitä ryhmä ei

⁷²² Käännös oma.

siihen tuota. Pitzelellä on tässä näytöksessä yhdeksän puheenvuoroa, joista yksi on epäselvä (P19). Kahdesti ohjaajan kerronnassa ei tule sisällöllisesti mitään uutta draamaan (P20 ja P24).

Kaiku P21 (”I’m taking my husband and my children, but I belong to a community that we go back many generations in Bethlehem, and I’m having to say goodbye to my life as I know it.”) selventää, mitä Noomi tarkoittaa perheellä, jonka kanssa hän lähtee ja toisaalta perheellä ja ystävillä, jotka hänen on jätettävä Betlehemiin (20: I don’t want to leave my family and friends). Ohjaaja tuntee koko Ruutin kirjan tekstin ja muistaa, että kun Noomi palaa Betlehemiin, siellä on yhteisö vastassa (Ruut 1:19). Miehen ja lasten lisäksi muista Noomin sukulaisista ei Ruutin kirjassa kerrota, mutta kirjoitetun tekstin rajat sallivat kuvitella muitakin sukulaisia.

Noomi puhuu pelosta liittyen tietämättömyyteen, voiko vihollisen maassa edes elää: ”– – we are going into enemy land and how do I know, if we can even live there?” (24) Pitzele laajentaa roolia ja lisää Noomin puheeseen epäröinnin siitä, että ehkä on parempi kuolla Betlehemissä kuin elää hylkiönä Moabissa (P22). Samoin Noomin pelkoon, että heidät tapettaisiin Moabissa (25), Pitzele lisää perustelun, miksi moabilaiset tappaisivat: ”– – we don’t want any people from Bethlehem, we’ll kill you and that’ll make sure nobody comes” (P23). Vierasmaalaisten tappaminen pysäyttäisi mahdolliset uudet pakolaiset. Noomi puhuu läheistensä hautaamisesta, joita ei halua haudata vieraaseen maahan (27). Tästä Pitzele laajentaa kuoleman teemaa toteamalla juutalaisten ja moabilaisten hautajaiskäytäntöjen olevan mahdollisesti erilaisia (P25).

Ryhmäläisen puheenvuoro 28 on elävä kuvaus matkanteosta, jossa Noomi kantaa yhtä lasta, mies toista. Noomi näkee vain jalkansa ja itkee. Pitzele kaiuttaa Noomin minäpuhetta lisäämällä kuvaukseen aikaisemmin esillä olleen kuivuudesta kärsivän Betlehemin maan: ”– – and so we see the picture of Naomi carrying the child or leading the child by the hand. Elimelech leading the other child and the cracked, dry earth of Bethlehem in which nothing grows.” Ohjaajan kokoava kerronta (P26) muodostuu osallistujan luomasta Noomin roolista ja ohjaajan kaikulisäyksestä. Tekstissä Noomi ei itke.

Teksti ei kerro Noomin elämästä Betlehemissä. Lähtökin kerrotaan lyhyesti Elimelekin kautta. Peter H. W. Lau on tutkinut Ruutin kirjan henkilöiden persoonallista ja sosiaalista identiteettiä. Laun mukaan Noomin status Betlehemissä ennen pakolaiseksi lähtemistä on olla nimenomaan israelilainen. Noomi kuuluu Elimelekin sukuun avioliiton kautta eli Noomilla on tyypillinen patriarkaalisen yhteiskunnan naisen paikka.⁷²³ Näen merkityksellisenä Noomin psykologisen roolin, joka ilmenee tekstistä. Noomi ei vaihda omaa nimeään, kun lähtee nälkää

⁷²³ Lau 2010, 120–121.

pakoon Betlehemistä. Kansallinen katastrofi ei vaikuta nimenvaihdokseen, toisin kuin myöhemmin tapahtuva henkilökohtainen katastrofi (1:20).

Seuraavaksi ohjaaja pyytää eläytymään betlehemiläiseen, joka itse jää kaupunkiin ja katsoo Elimelekin ja Noomin pakomatkaa. Tässä draamassa Betlehemin kaupunkiin nälänhädän aikana jäävät ihmiset muodostavat vastaroolin Elimelekille ja Noomille. Tämä vastarooli vahvistaa edellä kerrottua Noomin roolia. Kertomuksen tapahtumia katsotaan sekä sisäpuolelta että ulkopuolelta.

And so, as this first scene ends, Naomi and Elimelech leave Bethlehem and they leave behind people, who are still living in Bethlehem, and you see Naomi and Elimelech to leave. And what do you think and what do you say when you see Elimelech and Naomi leaving the town? You are the community of Bethlehem

29: They will make it.

P27: I hope, they don't make it. Because --.

30: They are braver than me.

P28: Oh, I hope they do make it? Do I hope they will succeed?

31: I'm not sure.

P29: You know, part of me sees how brave they are to go to Moab, and part of me feels something else, which is --.

32: Jealousy?

P30: I can't, I can't find the courage to do this. I don't have a husband to --, who says, yes, let's do this. So, I -- I envy that they have hope in Moab. What else, you, who live in Bethlehem?

33: I think, they are fools. I want to live here with my family.

P31: They are fools to leave this place.

34: They are also letting us down, because this is our community and we have always stuck together through all the difficult things and so, when one leaves, it means that we all leave.

P34: And especially Elimelech. He leaves -- it's like a betrayal, because we are a community, we stand together, we fall together, but this is -- this is something else. And so, what do I say in my heart, as I see them go?

35: Well, you'll see what your fate is, hah-hah-hah!

P35: Yes, this is the Finnish way. We are polite. We see, what your fate is, which could be translated to mean -- what? What kind of a fate do you hope they find?

36: We see them -- homeless home and die (epäselvä) --.

P36: You'll be sorry. Ja? I hope, that you will be sorry, that you did this and did this to us!

37: I'm looking after them when they are going. And I'm so sad, I'm blessing them. I hope they will manage. So, hopefully we all won't die (loppu on epäselvä, P. puhuu päälle).

P37: -- yes, maybe, maybe you will be our hope for the future, and I love you, Naomi, and I hope it will be good for you. OK that, too.

38: I will stay here even I die. I won't betray my country.

P38: I feel, that I'm better than you are, Naomi. I am -- not proud, but I'll tell you, what comes first for me is my community, not saving myself. I stay! OK, so, here is the first scene: in the days, when judges judged, there was a famine in the land, and a certain man of Bethlehem in Judah went to live in the country of Moab with his wife and his two sons. End of scene one.

Betlehemiläisten puheenvuorot ovat ristiriitaisia. Toiset ihmiset hyväksyvät Noomin ja Elimelekin lähdön, toiset vastustavat. Alussa tulee esille Noomin ja Elimelekin rohkeuden ihailu (30), mutta pääpaino on pakomatkan kritisoinnissa, mikä tulee esille seuraavissa kommentteissa:

- Epävarmuus siitä, toivooko heidän onnistuvan matkalla vai ei (31).
- Kateus heitä kohtaan (32).
- He ovat kahjoja (33, P31).
- Me haluamme elää perheemme kanssa (33).
- Olemme yhteisö, he pettävät yhteisön jättäessään sen (33).
- Erityisesti Elimelek pettää (P34).
- Tuokoon kohtalo heille kodittomuutta ja kuolemaa (35).
- He tulevat olemaan vielä pahoillaan (P36).
- Minä pysyn täällä enkä petä ja olen siten parempi (37, P38).

Osa kotiin jäävistä betlehemiläisistä haluaa siunata lähtijät ja toivoa heille onnistumista, etteivät kaikki kuolisi nälkään, vaan lähtijät voisivat myöhemmin olla toivo yhteisön säilymisestä. Kerronnan kaaren tässä vaiheessa tapahtumiin ilmaantuu kriisitekijöitä. Noomin elämässä kriisit näyttäytyvät pakolaisuuden todentumisena ja pelkona tulevaisuudesta, miten vieraassa maassa otetaan vastaan ja mitä siellä tapahtuu. Lähteminen on ainut harkittu mahdollisuus. Ohjaaja ei pyydä osallistujia enää uudelleen Noomin rooliin sen jälkeen, kun ryhmä on ollut Betlehemiin jäävien rooleissa. Tässä draamassa ei ole mahdollista kuulla, miten kaupunkilaisten kommentit vaikuttavat Noomiin. Ohjaaja päättää näytöksen jälleen omaan kokoavaan kerronnalliseen kuvaukseen tapahtumista (P38). Samalla hän tiivistää lyhyeksi tarinaksi koko siihen asti ideoidun ryhmän ja ohjaajan kerronnan Betlehemin tapahtumista: "In the days, when judges judged, there was a famine in the land, and a certain man of Bethlehem in Judah went to live in the country of Moab with his wife and his two sons." Tämä loppukooste sisältää tekstin mustaa tulta ja Pitzelen tulkintaa tuomarien ajasta.

8.1.4. Elämä Moabissa

Pitzele kertoo Ruutin kirjan tekstistä (1:2b–5) perheen tapahtumia Moabissa. Ohjaaja tekee kertomuksessaan selkeän rajauksen ja pysäyttää draaman alkavaksi siitä, kun Noomin pojat ovat kuolleet. Ohjaaja johdattaa ryhmäläiset suoraan Noomin elämän henkilökohtaisiin katastrofeihin

Moabissa. Hän pyytää osallistujia eläytymään Noomin roolin tilanteessa, jossa Noomi hautaa molemmat poikansa.

Scene two: Moab. They remained in the country of Moab. They went, they weren't killed, they weren't rejected, they dwelled in the country of Moab. And, Elimelech, Naomi's husband, died in Moab. And she was left with her two sons, but she doesn't go back to Bethlehem. Her two sons married Moabite women, one by the name of Orpah, and the other, Ruth. And they lived with their wives for ten years and then these two sons of Naomi also died. And we read that the woman – not even name of Naomi at this point, but the woman was left without her two sons and without her husband. And I ask you, Naomi, in this moment, as you bury your sons in Moab, what do you think?

39: It's better go home.

P39: Pardon?

40: It's better go home.

P40: If – – there is nothing for me in Moab anymore. It's better to go home now. OK.

41: I'd like to die.

42: – –

P41: And my life is over. What more can there be in my life? Sons, no longer, grandchildren – I have none, a husband – I do not have. My life is over. Take me!

43: I wish I had never left, because I could have buried my loved ones at home.

P42: How many times have I regretted leaving Bethlehem? When my husband died, I regretted leaving Bethlehem and I thought, if we hadn't left, maybe – – and then when my sons died, if we hadn't left, maybe my sons wouldn't have died. And I don't know, whether it's my fault, or that I chose to let (...) follow my husband, that's his fault, but it looks like everything we've done, has been punished, I feel punished! Yes?

44: There is a God's – – do you say curse?

P43: Yes! I – – I, I feel like I'm cursed among women.

45: Because we left.

P44: Because we left and it's most – – and now I am no woman with no name in no place. And so, it comes into my mind to go back to Bethlehem. Why do I want to go back to Bethlehem?

46: I want to die with my own people.

P45: The only choice I have left is where I will die. And I want to die in Bethlehem.

Tekstin tässä vaiheessa Noomi ei ole vielä kuullut Jahven huolenpidosta Betlehemissä eikä tehnyt päätöstä paluusta (1:6). Pitzelen kertoessa Elimelekin kuolemasta Pitzele korostaa, ettei Noomi lähde Betlehemiin miehen kuoleman jälkeen (P38). Ohjaaja kertoo Ruutista ja Orpasta, avioliitoista ja uusista miniöistä sekä Noomin poikien kuolemista. Kerronnassa lähdetään liikkeelle Elimelekin kuolemasta ja päädytään poikien hautaamiseen. Ohjaaja ei kysy tässä kohtaa Noomin tunteista eikä olotiloista vaan Noomin ajatuksista. Kysymys ajatuksista suuntaa Noomin mielen tietoisella tasolla tulevaan. Noomi ilmaisee ensin toiveensa palata kotiin ja vasta sen jälkeen epätoivonsa: "I'd like to

die.” Pitzele laajentaa Noomin ilmaisua ja kaiuttaessaan ilmaisee kuulleen ja vastaanottavansa Noomin epätoivon. Kaiku osoittaa myötätuntoa: ”And my life is over. What more can there be in my life? Sons, no longer, grandchildren – I have none, a husband – I do not have. My life is over. Take me!” Ryhmän Noomin puhe kuolemasta – jota tekstissä ei ole – on mahdollista tulkita niin, että Noomin rooliin vaikuttaa tieto professori Veijolan kuolemasta. Ryhmä ilmaisee kuoleman todellisuutta ja surua. Pitzelellä on tilaa kuulla ja vastaanottaa. Bibliodraamassa ja erityisesti Pitzelen kaikutekniikassa tarvitaan kuuntelevaa, vastaanottavaa tilaa. Harri Hyypä sanoittaa tällaisen avoimen tilan seuraavasti: ”Kuuntelu ja kuunteleva tila vasta alkavat kutsua puhetta ja tekevät sen mahdolliseksi. Puhe ei aina luo kuuntelua, mutta keskittynyt kuuntelu luo ja kirvoittaa puhetta ja antaa sille esiintulon mahdollisuuden. Kuuntelu syventää puhetta, saa puhujan ilmaisemaan tuntojaan ja ajatteluaan ja tavoittaa sanotusta sen ytimen. Ei vain sen, mitä sanotaan, vaan onnistuessaan myös sen, mikä jää sanomatta tai tulee verhotusti sanotuksi.”⁷²⁴ Pitzelen menetelmässä kuunteleva tila on keskeinen elementti.

Ryhmässä luotu Noomin psykologinen rooli koostuu ilmaisusta ”parempi mennä kotiin” (39), halusta kuolla (41) ja pakolaismatkan katumisesta (43). Noomilla on käsitys hyvästä elämästä, johon kuuluu hyvä kuolema. Hän päättää toimia päästäkseen kotiin kuolemaan. Pitzele perustelee Noomin toivetta kuolla: Noomi kokee, että elämä on ohi. Muuta EI voi enää elämässä saada, kun ei ole poikia, ei lapsenlapsia, ei miestä (P41). Ohjaaja lisää kerrontaan katuvaan Noomin: ”How many times have I regretted leaving Bethlehem? When my husband died, I regretted leaving Bethlehem and I thought, if we hadn’t left, maybe – – and then when my sons died, if we hadn’t left, maybe my sons wouldn’t have died.”

Pitzele korostaa, ettei tässä kohdassa tekstiä puhuta Noomista nimellä, vaan puhutaan naisesta. Ohjaaja kysyy, millainen tämä tilanne on Noomille. Eräs Noomi ilmaisee, ettei hänen olisi tarvinnut haudata poikia, jos ei olisi alun perinkään lähtenyt Moabiin. Pitzele lisää tähän rangaistuksen elementin (P42), jonka jälkeen seuraava Noomin roolissa puhuva kokee olevansa Jumalan kiroama. Tekstissä ei puhuta rangaistuksesta, eikä Elimelekin perheen Moabiin muuttoa mitenkään arvioida vääräksi teoksi.⁷²⁵

Vanhan testamentin kontekstissa Noomin on mahdollista kokea kohtalonsa rangaistuksena. Tekstissä Noomi itse puhuu sekä miniöilleen (1:11–13) että Betlehemin naisille (1:20–21)

⁷²⁴ Hyypä 2016, 71.

⁷²⁵ Midrashissa (Neusner 1989, Ruth Rabbah 5,2; 9,1) on kertomus, jossa rabbit keskustelevat siitä, miksi Elimelekiä rangaistiin, miksi hän kuolee? Oli oikeutettua lähteä nälänhätää pakoon. Niin oli tehty aikaisemminkin ja niin tehtiin jatkossakin, ”ruton ja sodan aikaan jää kotiin, mutta nälänhädän aikaan muuta pois.” Rabbit kertovat Boasista tarinaa, haggadistista midrashia, ymmärtääkseen Boasin rangaistuksen. Boasia rangaistiin, koska hän rikkoi Israelin luottamuksen. Elimelek oli kaupungin suuri mies, mutta kun nälänhädän vuodet tulivat, hän pakeni, koska ei halunnut nälkäänäkevien tulevan ovelle koputtamaan ja ruokaa pyytämään. Elimelekin synti oli se, että hän pakeni ja jätti israelilaiset. Rangaistukseksi seuraa hevosten, aasien, kamelien, Elimelekin ja Elimelekin poikien kuolemat.

katkeruudestaan ja Jahvesta katkeruuden aiheuttajana, mutta Jahven rangaistuksesta hän ei puhu. Noomi puhuu siitä, kuinka hän oli 'täysi' מלאה kun lähti Betlehemistä, ja Jahve tuo hänet 'tyhjänä' ריקם takaisin.

Draamassa tulee esille Noomin syvä suru ja tyhjyys. Näissä olotiloissa Noomi aloittaa paluumatkansa kohti Betlehemiä, mihin Pitzele saattelee kerronnallisella koostella, nyt itsekin Noomin roolissa kaiuttaen: "The only choice I have left is where I will die. And I want to die in Bethlehem" (P45). Pitzele ei tässä kohtaa lisää kerrontaan tekstin mustaa tulta siitä, että paluun motiivina on nälänhädän loppuminen Betlehemissä, josta Noomi oli jo Moabissa kuullut (1:6). Kuoleman teeman rinnalle ei draamassa tule toivon teema viljankorjuusta ja leivästä Betlehemissä. Oman näkemykseni mukaan Noomin psykologinen rooli tekstissä pitää sisällään sekä surun että toivon: Hän (Noomi) lähti, hän ja hänen miniänsä. Hän palasi Moabin maasta, sillä hän oli kuullut Moabin maassa, että Jahve oli pitänyt huolta kansastaan antaen heille leipää.⁷²⁶

Kriisi on syventynyt ja ilmenee kollektiivisen nälänhätä- ja pakolaiskriisin jälkeen yksilöllisenä perheen subjektiivisena menetyksenä. Noomi ei ole täysin yksin, koska hänen perheeseensä kuuluvat moabilaiset miniät. Moab pysyy tapahtumapaikkana. Pitzele pyytää ryhmäläisiä eläytymään Ruutin rooliin ja vastaamaan kysymykseen, miksi hän haluaa lähteä Noomin kanssa Betlehemiin. Näin syntyy seuraava vastarooli. Orpa jätetään sivuun ja hänestä puhutaan vain Pitzelen kertomuksessa.

And so, I, as Naomi, begin my journey home, and, lo! and behold!, my two daughters-in-law Orpah and Ruth want to come with me. And I turn to them and I say to them: you don't want to go with me to Bethlehem. This is black fire, this is in the text. There are not husbands for you, I'm not gonna have children, who will then become your husbands. Go back to your mother's house, you are Moabites!

And they go, and she says no, and they go and she says no, and finally Orpah says OK, I'll go back and let you go, and Ruth does not go back home, Ruth insists on going with her mother-in-law on this journey. And Ruth says to her mother-in-law, she says: Do not force me to leave you, says Ruth to Naomi. Do not ask me to turn back from following you. For where you go, I will go, where you lodge, or you live, I will live, your people shall be my people, and your God my God. And, when Naomi saw that Ruth was determined to go with her, she stopped talking about going home, sending her home.

And here we come to the mystery: there appears to be no difference between Orpah and Ruth. Neither one of them is described in a way, that would make us understand, that they were different. Orpah goes home, Ruth goes on. And the question I have is, why? What is it, Ruth? And you are now Ruth. Why do you want to go on to Bethlehem? Why? What is it that you have felt or seen, that makes you want to do this?

47: I have nothing back there. My --, my -- My former family despises me, because I married a Jewish man, and this family, this family has become my family.

P46: OK, so I as Ruth, when choosing to marry your son, Naomi, I turned my back on my own family, and my family turned their back on me. This is the only family I have.

48: I just can't bear to think, that Naomi would go alone, completely alone!

⁷²⁶ Ruut 1:6, käännös oma.

P47: There is something in my heart that breaks at the thought of Naomi going alone back to her village. I cannot let her go alone.

49: Two lonely women is more than one lonely woman

P48: And no one knows my loss better than Naomi. And we are like sisters in a way, because each of us knows so deeply, what the other has suffered. We are two lonely women, who are trying to find a future. And we will find it together.

50: I promised my husband to take care of his mother.

P49: And I made a vow to my husband on his deathbed, that I would never let his mother be alone.

51: I've also learnt to love Naomi, because when I was at home, I was still a child, a young woman but a child. But all my adult life I've spent with Naomi, and there is a kinship and we understand each other.

P50: I've learnt to love Naomi and I have seen how she can suffer and how she bears her suffering. And I have loved her even more because of her spirit of – in the suffering.

52: It's something else, – not easy to explain, her God has been so hard to Naomi. I feel like some kind of craziness. It's easier to say, that I'm interested in Naomi's God (epäselvä).

P51: I as Ruth, I could have expected, that Naomi would curse her God. That she feels cursed, and, that she wants nothing to do with her God. But she hasn't done that. There is a relationship that Naomi carries with her God. That is not like anything I've seen in Moab. And this is what I've been watching, I've been watching the love that Naomi, or the connection, a thread, between Naomi and her God, and it is unbroken. And such a thing I have never seen. And it is this thing that I wish to follow. I wish to see if I could adopt and be adopted by this God. Thy people should be my people, thy God my God. That's Ruth's home.

Moniäänisesti draaman Ruut kertoo motivaatiostaan lähteä Betlehemiin. Ohjaaja liittyy kerrontaan kaiuttamalla.

- Ruutilla ei ole Moabissa suhteita omiin sukulaisiinsa (47).
- Noomi on yksin ja Ruut kokee empatiaa häntä kohtaan (48).
- Ruut kokee, että he molemmat ovat yksinäisiä naisia (49).
- Ruut oli luvannut miehelleen hoitaa miehensä äitiä (50).
- Ruut on Noomin ystävä, jonka kanssa hän on jakanut koko aikuisikänsä (51).
- Ruutia koskettaa Noomin kärsimys ja kuinka hän kantaa sitä mukanaan (P50).
- Ruut on kiinnostunut Noomin jumalasta, joka kohtelee Noomia ankarasti (52).
- Ruutia kiinnostaa Noomin jumalasuhteet, johon jumalankirouksesta huolimatta kuuluu Noomin puolelta rakkaus (P51).

Ruutin puhe Noomin Jumalasta alkaa ryhmästä (52). Ohjaaja (P51) lisää kaikumenetelmällä siihen aikaisemmin esillä olleen kirouksen. Kuolemien yhteydessä Noomi puhui kokemastaan jumalankirouksesta (44). Jumalasuhteeseen liittyen draaman Noomi kertoi edellä rukouksestaan (21).

Tekstissä Noomi puhuu Jumalasta Orpalle ja Ruutille matkalla Betlehemiin (1:8aβ–9a) sekä Betlehemin naisille, kun saapuu kaupunkiin (1:20–21). Lisäksi kehottaessaan Ruutia

palaamaan takaisin Moabiin hän viittaa Orpan Jumalaan (1:15). Tekstissä Ruut puhuu Jumalasta vannoessaan Noomille valaa (1:16–17): Älä pakota minua jättämään sinua ja lähtemään luotasi. Minne sinä menet, sinne minäkin menne, ja mine sinä jäät, sinne minäkin jään. Sinun kansasi on minun kansani ja sinun Jumalasi on minun Jumalani. Missä sinä kuolet, siellä minäkin tahdon kuolla ja sinne minut haudattakoon. Jahve rangaiskoon minua nyt ja aina, jos muu kuin kuolema erottaa minut sinusta.⁷²⁷

Jälleen Pitzele päättää näytöksen ja kokoa yhteen draaman tapahtumia. Tällä kertaa hän eläytyy itse Ruutin rooliin ja 'Ruutina' kertaa motiiveja, jotka liittävät hänet Noomin seuraan (P51). Viimeisessä lauseessa ohjaaja ilmaisee tekstin mustaa tulta Ruutin puheesta Noomille: "Thy people should be my people, thy God my God. That's Ruth's home."

Kerronnan kaaren tässä vaiheessa kuoleman kriisistä alkaneet tapahtumat Pitzele päättää käännekohtaan, jossa naiset ovat jo yhdessä matkalla Betlehemiin ja Ruut kokee kodikseen Noomin kansan ja Noomin jumalan.

8.1.5. Noomin ja Ruutin saapuminen Betlehemiin

Draaman viimeisessä roolityöskentelyssä ohjaaja pyytää osallistujia valitsemaan joko Noomin tai Ruutin roolin. Kukaan ei eläydy Ruutin rooliin tai kukaan hänen rooliinsa eläytyvä ei puhu ääneen. Noomin puheet sisältävät aisti- ja tunnehavaintoja.

And so, Ruth and Naomi leave Moab, and they approach Bethlehem. And you could be Ruth, or you could be Naomi as you get close to Bethlehem. You begin to have certain thoughts that maybe you didn't have in Moab. But as you enter Judah and come towards Bethlehem, perhaps you remember, Naomi, what people said, when you left. Perhaps you have questions, but I'm wondering, Ruth, Naomi, Naomi, Ruth, what is in your mind as you come close to Bethlehem?

53: I'm smelling the air. It's so familiar. I —, I — I find something, I didn't —, I'm so happy, it's home! I feel a little bit alive!

P52: I'm Naomi and this smell, that's in the air, makes me feel like I've never been reborn after so many years.

54: I'm Naomi and I love to see the familiar hills again. But for the first time I'm thinking, will anybody I know be alive, because the family was banned. It's not just the hills but the people, who will be there.

P53: Who will I find in Bethlehem?

55: Is there our house anymore?

P54: And would it ever be our house for how we left it, and there for someone lives in our home?

56: Will people accept me when I come home?

P55: Will my people let me become part of them again or will they say: Aha, here's Naomi, we told you so!

⁷²⁷ Käännös oma.

57: And will they accept Ruth?

P56: And will they accept Ruth from Moab, because our people hate the Moabites and I have – – I’m bringing her into this community where I don’t know, how I’m gonna be accepted and I don’t know how she’s gonna be accepted.

Noomi on onnellinen kaupungin tuoksuista (53), ilmasta, kukkuloista, ja miettii, ketkä ihmiset voisivat olla vielä elossa (54). Hän muistaa talot ja miettii, onkohan oma talo olemassa (55). Hän pohtii itsensä ja Ruutin vastaanottoa, hyväksytäänkö heidät (56, 57).

Tekstin Noomi puhuu Betlehemiin palatessaan täysin vastakkaisia asioita (1:19-21): He kulkivat yhdessä, kunnes tulivat Betlehemiin. Heidän tullessaan Betlehemiin, koko kaupunki oli liikkeellä heidän tähtensä ja he [naiset] sanoivat: ”Onko tuo Noomi?” Hän sanoi heille: ”Älkää kutsuko minua Noomiksi, kutsukaa minua ’Maraksi’, sillä Shaddaj on katkeroittanut minut. Minä lähdin täältä täytenä, mutta Jahve tuo minut tyhjänä takaisin. Miksi kutsutte minua Noomiksi, kun Jahve on nöyryyttänyt minua ja Shaddaj tuottanut minulle onnettomuutta.”⁷²⁸ Tekstissä Noomi puhuu omasta muuttuneesta jumalakuvastaan. Phyllis Tribler tulkitsee Noomin puhetta niin, että Noomi kokee kuolemat jumalallisena kirouksena. Suloisuuden ja täyteen vastakohtana on tyhjyys, joka konkretisoituu nälänhädässä ja perheen menetyksessä.⁷²⁹ Yhtäkkiä Noomille ei ole mitään merkitystä silläkään, mikä ratkaisi hänen paluunsa Betlehemiin (1:6 Jahve on huolehtinut kansastaan). Ruutin ystävyydellä ei ole merkitystä,⁷³⁰ eikä kaupungin asukkaiden vastaanotolla.⁷³¹

Pitzelen rooliohjeistus ”what is in your mind as you come close to Bethlehem?” virittää tarkasti kuunneltuna tilanteeseen, jossa naiset vasta lähestyvät kaupunkia. Draamassa syntyvän narraation kannalta on merkitystä sillä, mihin tekstin tapahtumaan ja aikaan roolityöskentely sijoitetaan.

Pitzelen kokoava kerronta (P56) on kaikuva vastaus Noomin pohdintaan Ruutin hyväksymisestä. Kaikupuheessa Noomi on epävarma saapuessaan Betlehemiin. Noomikaan ei voi tietää, miten hänet otetaan vastaan ja miten moabilainen Ruut hyväksytään.

Kerronnan kaaressa kriisi alkaa saada ratkaisun. Pahin tilanne on lauennut jo edellisessä näytöksessä, kun Noomin ei tarvinnut yksin lähteä paluumatkalle. Ruutin kirjassa ei ole kuvausta luonnosta, mutta ryhmän draamakerronnassa Noomi ja Ruut monin aistein ihastelevat Betlehemiä.

⁷²⁸ Käännös oma.

⁷²⁹ Tribler 1978, 174–175.

⁷³⁰ Zenger 1986, 43.

⁷³¹ Noomin katkeruus ei jää kuitenkaan viimeiseksi puheenvuoroksi tekstin ensimmäisessä luvussa. Viimeinen sana on kertojalla, joka mainitsee ohrankorjuun alkamisesta Betlehemiin. Se aika mahdollistaa tyhjyyden täyttymisen ja nälänhädän loppumisen. Tribler 1978, 175.

8.1.6. Draaman päättäminen

Draaman päätöksessä jokainen osallistuja on jälleen omassa roolissaan. Tehtyä roolityöskentelyä havainnoidaan palaamalla Pitzelen alussa esittämään kysymykseen, miksi muinaiset rabbit valitsivat Ruutin kirjan juhlistamaan Tooran antamista.

So, let this chair be just a chair, this chair is just a chair, and do you remember I asked you at the beginning – now we haven't read the whole story of the Book of Ruth, but based on what we have read - how would you begin to think about this question of why is the Book of Ruth read on the holiday that celebrates the giving of the Torah to Israelite people? What did the rabbis see in this story, in this part of the story, that might have made them think there's something deep here, that belongs – – that should say something about God and the people. Do you have any idea so this far, Susan?

58: Well, I was thinking about the famine and – – in the Book of Ruth and that a holiday is a harvest, so it's a way, in a way say: "Thank God, we are not starving the way Ruth is starving". We celebrate the harvest, we have this abundance of food. And then you asked the question, and I thought we also have this other gift, this abundance, that feeds our soul.

P61: If a people can go hungry, they can go hungry in two ways: they can go hungry for food and they can go hungry for spirit. And in the Book of Ruth there is a famine and there is food in the end, and there is some hunger that is also met in this book.

59: It became in my mind, that the story of Ruth is somehow similar like the story of Moses escaping Egypt and it's shorter and it's one family story and still they went to find the earth and they came back and they had hard times and they believed God and I want to believe that also Ruth has some important role there. And now I remember how the story is ending.

P62: Yes, we come to that, but – – but there is a way, that the Book of Ruth retells the story of exile and return. And of exile to Egypt, into Moab, into death, into lost, but not into the despair, and a return to promise.

60: Maybe one is to celebrate – – the Torah is a feeling of hope?

P63: That Naomi's God and her tradition lived so much in her heart, that it could shine out to a Moabite and draw Ruth into a different faith.

My answer is no smarter than yours, but I think that the Book of Ruth is a love story, that Ruth loves Naomi, and love is always a mystery. And this is a great love, that Naomi – – Ruth has for Naomi. And I think, that this is a love between two women, it's a love that is not based on sex, family, it's just a deep, mysterious and beautiful love between two women, and in that perhaps is a sense, that the giving of the Torah is an act of love. And then a love story is what you need to read, if you really want to get into the heart of the giving of the Torah to the Israeli people.

Now, how does the Book of Ruth end? Naomi and Ruth – – Ruth finds herself a husband, who is a kinsman of Naomi's Boaz, and Ruth has children, and from Ruth's – – Ruth has a son, and Ruth's son is the great, great, grand sir of David, King David, and from line of David the King will come the Messiah. So, from a Moabite woman will come the Redeemer of the world. Think of that!

So, thank you very much for having the energy for one more bibliodrama in our very long day.

Keskustelu ei ole vilkasta. Pitzele kokoaa yhteen Ruutin kirjan tapahtumia kertoen oman näkemyksensä kirjasta ja siitä, miten kertomus päättyy pojan syntymään ja kuningas Daavidin sukupolvien ketjuun. Hän viittaa sukuuutteleon, tulkitsee sitä ja kehottaa ajattelemaan tulkintaa.

8.2. Yhteenveto

Pitzelen menetelmässä sekä ohjaaja että ryhmäläiset osallistuivat bibliodraamakerrontaan. Rooleista käsin tilanteiden kokeminen ja tapahtumia jäsentävä, merkityksiä luova kerronnallistaminen⁷³² tapahtuivat samanaikaisesti.⁷³³ Ryhmässä kertominen oli kommunikointia ja kanssakäymistä – dialogista, vuorovaikutteista ja katkelmallista.⁷³⁴ Dialogissa ohjaajalla oli 63 puheenvuoroa, osallistujilla yhteensä 60.

Pitzelen metodi toimi yksinkertaistaen niin, että ohjaaja kutsui koko ryhmän samanaikaisesti eläytymään vuorotellen tekstin eri rooleihin. Jokainen saattoi esimerkiksi Noomin roolissa pohtia lähtöä Betlehemistä ja kuulla siihen hetken päästä reaktiot toisenlaisen päätöksen tehneeltä kaupunkilaiselta, jonka rooliin itse eläytyi. Vastaroolissa oli mahdollista ajatella ja reagoida itse sisäistämäänsä Noomin ajatuksiin ja tunteisiin. Samoin oli mahdollista kuulla ja reagoida siihen, mitä toiset 'Noomeina' puhuivat. Dialogi tapahtui sekä eri ihmisten ottamien roolien välillä että kunkin osallistujan oman mielen sisällä eri roolien välillä. Roolin suojassa jokainen ilmaisi jotain itsestään.⁷³⁵ Pitzelen metodissa improvisoitu draama tapahtuessaan mielen sisäisessä maailmassa oli osaltaan yksityistä, sillä kaikki saivat luoda yhteiseen kehykseen – ohjaajan valitsemaan – persoonallisen tarinan.⁷³⁶ Toisten ryhmäläisten roolityöskentelyt vaikuttivat omaan mielikuvaan ja tulkintaan rooleista ja tapahtumista. Se, mitä ryhmän draamakerronnassa tapahtui, oli riippuvaista ohjaajan kerronnasta, roolieläytymisten aloituksesta ja päätöksestä, avoimista kysymyksistä, kaiuttamisesta ja haastattelusta.

Ohjaajalla oli vahva näkemys Ruutin kirjan kertomuksen ajasta ja aikakauden tulkinnasta. Viittaus moabilaisten ja israelilaisten suhteisiin tehtiin implisiittisesti muita Vanhan testamentin tekstejä ajatellen vertaamalla suomalaisen sotahistoriaan. Pitzele ei maininnut Raamatusta tekstejä, joissa kuvataan moabilaisten ja naapurikansojen välisiä vihamielisiä suhteita. Ohjaaja selvitti tekstistä hepreankielisten nimien merkityksiä (Betlehem, Elimelek). Kuten Pitzele liitti draamaan tekstintulkintaa ja tietoa juutalaisesta traditiosta voidaan tähän bibliodraamakerronnan menetelmään sisällyttää eksegeettistä tietoa tekstistä ja sen syntyhistoriasta.

⁷³² Vrt. Aaltonen & Leimumäki (2010, 129), jotka omaelämäkerrallisia kertomuksia analysoidessaan tutkivat myös sitä, "miten kerrontatilanne ja siihen osallistuvat yhdessä luovat merkityksiä ja tuottavat kerronnallisuutta."

⁷³³ Vrt. Aaltonen & Leimumäki (2010, 126–127), jotka pohtivat samanaikaisen kokemisen ja kerronnan mahdollisuuksia, voiko yhtä aikaa kokea ja kertoa kokemastaan. Omaelämäkerronnallisissa kertomuksissa kokeminen ja kertominen voivat vuorotella ja olla ajoittain myös päällekkäisiä.

⁷³⁴ Mäki 2015, 30.

⁷³⁵ Vrt. Aaltonen & Leimumäki 2010, 133. Puhuessaan itsestään minämuodossa ihminen kertoo toisille sitä, kuka hän on ja itselleen kuka minä olen. Minämuodossa puhuttaessa rakennetaan identiteettiä.

⁷³⁶ Vrt. Lindqvist (1992, 11–12), joka kirjoittaa sosiodraamatyöskentelyä käsittelevässä kirjassaan *Unelma rohkeasta elämästä* ryhmään liitettyä kehystarinaa sirkuksesta: "Tämäkin tarina on suurempi kuin yksikään sille annettu selitys. Tuo aamuhetken tunnelmasta improvisoitu draama puhuu jokaiselle ryhmän jäsenelle eri kieltä, sillä mielen kuvat ovat yhdellä tasollaan äärettömän yksityisiä. Kaikki saavat luoda yhteiseen kehykseen oman persoonallisen tarinansa."

Ohjaaja loi alkuun jännitteitä ja vastarooleja 'me raamatunlukijat' ja muinaiset rabbit; tuomarit ja tuomareiden 'tuomitseminen'; Betlehem ja israelilaisten viholliskansa Moab; pakolaisuuden lähtevä Noomin ja Elimelekin perhe sekä ihmiset, jotka olivat päättäneet jäädä kaupunkiin; nälänhätä kaupungissa, jonka nimi Betlehem tarkoittaa 'leivän taloa'; Elimelekin merkittävä asema kaupungissa ja hänen valitsemansa käytännön toiminta paeta. Nämä havainnot osoittavat, että lähtökohta tekstin dramatisointiin oli sosiometrinen. Myös ryhmäläiset asettautuivat omissa roolieläytymisissään näihin jännitteisiin ja ongelmiin, joita ohjaaja nosti esiin. Esimerkiksi Noomi Betlehemiin palatessaan pohti sitä, miten kaupunkilaiset vastaanottaisivat Ruutin ja hänet (56, 57).

Ohjaaja päätti jokaisen draaman osan kokoavaan kerrontaan (P15, P26, P38, P45, P51 ja P63), jossa hän kokosi yhteen tekstiä, roolityöskentelyjä, traditioita ja omaa tulkintaa. Kokoava kerronta oli kuvaus siihen asti tapahtuneesta ja koetusta tai roolista käsin ilmaistua kaikupuhetta. Tulkitsen, että tällainen case-bibliodraamassa havaitsemani Pitzelen käyttämä koostekerronta vahvistaa ryhmän yhteistä bibliodraamakerrontaa luisumasta liikaa osallistujien subjektiiviselle mielen tasolle.

Draamassa rooleihin eläytymällä ja rooleista käsin kertomalla rakennettiin roolihenkilöiden identiteettiä, vahvinten Noomin identiteettiä pakolaisena ja paluumuuttajana. Kertomukseen kutoutuu aina väistämättä jotain kertojan minuudesta.⁷³⁷ Tässäkin draamassa ryhmäläisten ja ohjaajan persoonat heijastuivat kerrontaan. Esimerkiksi Noomin roolissa Betlehemissä lähdön hetkellä puhuttiin epävarmuudesta, voimavaroista, itseluottamuksesta ja kivusta erota läheisistä (19, 23, P21, 24); Moabissa ilmaistiin epätoivoa, koti-ikävää ja halua kuolla (39, 41, 43, 46) ja Betlehemiin palatessa turvaa tutuista paikoista ja ihmisistä (53, P52, 54).

Marcel Martin kritisoi Pitzelen draamaa ohjaajakeskeiseksi, jossa ohjaaja on vastuussa draaman kertomuksen muodosta ja syvyydestä.⁷³⁸ Pitzele on vakuuttunut siitä, että tekstin ohella hän ohjaajana on kiinteässä yhteydessä ryhmän luomiin spontaaneihin ja dynamisiin impulsseihin.⁷³⁹ Tässä draamassa ohjaaja käytti avoimia kysymyksiä ja antoi tilaa ryhmäläisille täyttää itse tekstin aukkoja. Esimerkiksi hän kysyi nälänhädän luonteesta (P7) ja Noomin mielentiloista sekä ajatuksista pakolaisuuteen liittyen (P18).

Lukijakeskeisissä lähestymistavoissa lukija kantaa vastuun siitä, miten hän valikoi ja painottaa Raamatusta joitakin puolia samalla, kun toiset jäävät vähemmälle. Lukijan varassa on se,

⁷³⁷ Vrt. Aaltonen & Leimumäki (2010, 146): "Kerronnallistaminen on yksi keino yrittää ymmärtää, jäsentää ja tulkita sekä välittää myös toisille omaa koettua todellisuutta. Samalla kertomuksiin kutoutuu väistämättä jotain kertojan minuudesta ja identiteetistä."

⁷³⁸ Pitzele 1998, 145.

⁷³⁹ Pitzele 1998, 153; 244; Martin 2001, 116–117.

miten hän käyttää Raamattua todellisuuden jäsentämiseen.⁷⁴⁰ Pitzelen bibliodraamasta kiinnostavaksi nousi ohjaajan rooli ja menetelmät, jotka pohjautuivat sekä psykodraaman menetelmiin että käytettyyn kieleen kerronnassa, haastattelussa ja kaikumenetelmässä. Ohjaajan ja ryhmän välisessä vuoropuhelussa, jossa tulkinta muodostui, olennaista oli juonellisuus, yhdessä kertominen ja kuuntelu. Yhteisessä kerronnassa keskeistä oli, että osallistujat saivat kuunnella, kommentoida, haastaa ja jatkaa kertomusta, joka ensisijaisesti oli ohjaajan johtama.

Bibliodraamassa ohjaaja yleensä käyttää puhetta monella tavalla, kun antaa ohjeita ja ohjaa keskustelua tai draamaa. Pitzelen ohjaus ja puhe olivat koko ajan luonteeltaan kertovaa, kuvailevaa. Myös rooleihin eläytymisen hän ohjasi narratiivisesti. Lindqvistin mukaan sosiodraaman ohjauksessa on ehdottomasti vältettävä antamasta tunneinstruktioita, jotta rooleissa olevat saisivat itse tuottaa spontaanisti tunteensa ja reaktionsa.⁷⁴¹ Pitzelen bibliodraaman ohjaus ei vastaa tätä sosiodraaman käytäntöä, koska kertojan kieli on väistämättä tunteita sisältävää, aistimuksia ja mielikuvia herättävää. Ruut-bibliodraama osoitti, että ohjaajan oma suhde tekstiin tuli vahvasti esille. Kerronnallisessa bibliodraamamenetelmässä ohjaajan oma tulkinta korostuu juuri kertovan kielen seurauksena.

Työskentely ei sisältänyt osallistujien omien kokemusten jakamista suhteessa tekstin vaikutukseen heihin itseensä, ei ennen draamaa, sen aikana tai jälkeen. Tämä Ruut-bibliodraama oli lyhyt muoto Pitzelen draamamenetelmästä. Pidemmässä bibliodraaman lähestymistavassa olisi tehty enemmän roolien välisiä suoria kohtaamisia, myös roolinvaihtoa.

⁷⁴⁰ Huttunen 2008, 245–246.

⁷⁴¹ Lindqvist 1988a, 14.

9. BIBLIODRAAMAMENETELMILLÄ SISÄLLE TEKSTIIN – Aino-Kaarina Mäkisalo

9.1. *Bibliodraama-case: Maahanmuuttajan suuri tarina (Ruut)*

Aino-Kaarina Mäkisalo ohjasi tätä tutkimusta varten kaksipäiväisen bibliodraamatyöpajan Ruutin kirjasta 19.–20.3.2003 Helsingin seurakuntayhtymässä. Aiheena oli ”Maahanmuuttajan suuri tarina”.⁷⁴² Osallistujia oli 11. He olivat yhtä lukuun ottamatta kirkon työntekijöitä, joilla oli entuudestaan kokemusta bibliodraamasta. Osallistujia oli pyydetty etukäteen lukemaan Ruutin kirja. Oma roolini oli olla mukana raamatuntutkijana.

Yhteisessä suunnittelupalaverissa Mäkisalon kanssa kerroin tutkimustietoa Ruutin kirjan tekstistä ja taustoista. Mäkisalo luki myös pro gradu -tutkielmani ”Ruutin kirjan jumalakuva. Matka Moabista Betleheemiin.”⁷⁴³ Sovimme, että pidän ryhmässä kaksi lyhyttä keskustelualustusta aiheista ”Moabilaisten jumala” ja ”Ruutin kirjan ajoitus”. Suunnittelimme yhdessä työpajaa, mutta menetelmien ideoinnissa päävastuu oli ohjaajalla. Bibliodraaman ohjaukseen en osallistunut millään tavalla. Tauoilla keskustelimme jonkin verran ohjauksen suunnasta, edetäänpö suunnitelman mukaan vai onko tarpeen tehdä jotain toisin. Osallistuin niukasti ryhmän aloitus- ja päätöskeskusteluihin. Näyttämötyöskentelyjä ja draaman jakamiskeskusteluja seurasin havainnoitsijana, paitsi jos minulla oli jotain sanottavaa eksegeettisestä näkökulmasta. Tallensin bibliodraaman videona ja myöhemmin litteroituna tekstinä. Koko ryhmän draamat ja keskustelut ovat kohtuullisen helppoja seurata videolta, sen sijaan kaikkia parityöskentelyjä tai pienryhmätyöskentelyjä ei ollut mahdollista kuvata yhtä aikaa. Pyysin osallistujia antamaan kirjallista palautetta työskentelyn jälkeen.⁷⁴⁴

⁷⁴² Bibliodraama toteutettiin 19.–20.3.2003 (molempina päivinä klo 9–16) Helsingin seurakuntayhtymän valtuustosalissa. Kutsuun oli kirjoitettu seuraava teksti: ”Maastamuuttoja ja paluita, viljankorjuuta ja tuoksuöljyä, neuvotteluja ja juonitteluja, Israelin Jumalan siipien alla, suuria menetyksiä ja lapsi syntyy...

Ruutin kirjan kertomuksessa Noomi ja hänen perheensä, mies ja kaksi poikaa, muuttavat Israelista Moabiin nälänhädän vuoksi. Pojat avioituvat moabilaisten naisten kanssa. Miehet kuolevat. Noomi ja hänen miniänsä Ruut palaavat Israeliin. Miksi Ruut jättää oman kansansa ja sukunsa ja lähtee anoppinsa kanssa vieraaseen maahan? Mitä tapahtuu Ruutin jumalasuhteelle? Noomi on paluumuuttaja. Mitä tapahtuu, kun hän saapuu kotimaahansa kaikkensa menettäneenä? Ruutin ja Noomin tarina on erittäin ajankohtainen. Tarinat evakkomatkoista, Ruotsiin muutoista ja paluista, inkeriläisten paluumuutoista sekä nälän ja sodan jaloista paenneista elävät maassamme. Millaisilla ehdoilla kahden kulttuurin kohtaaminen on mahdollista? Kenen ehdoilla toimitaan? Millaisia mahdollisuuksia annetaan vierasmaalaisille naisille? Miten ylipäättään selvittää ylivoimaisilta tuntuissa olosuhteissa?”

⁷⁴³ Pro gradu -tutkielma Helsingin yliopistolle Vanhan testamentin eksegetiikasta, helmikuu 1996, Minna Tarkkonen.

⁷⁴⁴ Palautteessa pyysin vastaamaan kahteen kysymykseen: Mikä minulle oli merkittävää tässä kahden päivän bibliodraamatyöskentelyssä? Muuttivatko päivien aikana käytetyt menetelmät ymmärrystäni Ruutin kirjasta? Kirjeessä oli jo kerrottu bibliodraaman videoinnista. Ryhmän alkaessa kerroin lisää tutkimuksesta ja pyysin allekirjoittamaan tutkimusluvan.

Bibliodraama sijoittui ajankohtaan, jolloin kahden työskentelypäivän välisenä yönä syttyi Irakin sota.⁷⁴⁵ Sotaa osattiin odottaa, mutta ryhmä jakoi pettymyksen ja pelon tunteita toisen päivän aamun kuulumiskierroksella.

Tässä luvussa analysoin työpajan draamatyöskentelyjä ja vertaan draamojen ja ryhmäkeskustelujen sisältämää tekstin tulkintaa raamatuntutkijoiden eksegeettisiin tutkimuksiin Ruutin kirjasta. Tutkimuskysymyksien pohjalta tarkastelen ohjaajan käyttämiä menetelmiä ja ryhmän toimintaa näyttämöllä ja keskusteluissa sekä tämän bibliodraaman tarjoamaa tulkinnallista perspektiiviä Ruutin kirjaan. Feminististä näkökulmaa tutkineen Tikva Frymer-Kensky mukaan raamatuntutkijoiden erilaiset menetelmät yhteen tuotuina luovat uutta perspektiiviä tekstin tulkintaan. Omat arvot ja ideologia vaikuttavat siihen, minkä läpi tekstiä luetaan ja millaisia kysymyksiä tekstille tehdään.⁷⁴⁶ Eksegetiikan ja bibliodraaman yhdistäminen samassa työpajassa voi mahdollistaa tämän.

Mäkisalo käyttää ohjauksissaan monipuolisesti bibliodraaman menetelmiä: kehotyöskentelyä, roolityöskentelyä, improvisointia, sosiodraamaa, symboleja, värejä ja kuvia.⁷⁴⁷ Ruut-bibliodraamassa Mäkisalo käytti osaa näistä menetelmistä. Tavoitteena tässä tutkimuksessa on myös esitellä bibliodraaman erilaisia menetelmiä. Siksi kuvaan konkreettisesti menetelmäohjauksia tai tarkennan niitä alaviitteissä.

Litteroitua havaintomateriaalia lainaan valikoiden niin, että mahdollisimman erilaiset näkökulmat tulevat esiin. Koko draamaprosessin eli jokaisen näyttämöllä tapahtuvan roolityöskentelyn, muun toiminnallisen menetelmän käytön ja keskustelujen kuvaaminen ei ole tässä mielekästä. Aluksi kävin läpi kaikki näyttämötyöskentelyt ja keskustelut, jotta hahmotin toistuvia teemoja. Tämän jälkeen pystyin tekemään valintaa tutkimuksessa esitettävistä draamoista ja reflektiokeskusteluista.

Kaksipäiväinen draamatyöpaja koostui seuraavista osista:

1. Esittäytymiskierros ja tutustuminen.
2. Bibliodraamapäivien ohjelma ja aikataulut. Työskentelyyn liittyvät säännöt. Tutkimuksesta kertominen.

⁷⁴⁵ Helsingin Sanomat (Sillanpää, 20.3.2003, A3) uutisoivat Yhdysvaltojen hyökkäystä Irakiin otsikolla ”Saddam Husseinin armonaika kului umpeen viime yönä”: ”USA:n joukot työntyivät keskiviikkona aivan Irakin rajalle, kertoivat kuvaitleisviranomaiset. Amerikkalaisotilaiden leirissä kaikki merkit viittasivat siihen, että Yhdysvallat aloittaisi hyökkäyksen heti presidentti George W. Bushin Irakin johtajalle Saddam Husseinille langettaman aikarajan umpeuduttua torstaina aamuneljältä paikallista aikaa eli kolmelta Suomen aikaa.”

Silloinen arkkikiispa Jukka Paarma oli vedonnut kirkkoihin ja seurakuntiin, että ne järjestäisivät ihmisille mahdollisuuksia kokoontua kirkkoihin rukoilemaan maailmanrauhan ja erityisesti Irakin kriisin vuoksi. Tukkimäki, HS 20.3.2003, A7. Bibliodraaman aikana maailmantilanne oli kriittinen. Sodan, väkivallan ja kuoleman pelko oli aistittavissa ryhmässä.

⁷⁴⁶ Frymer-Kensky 2002, xxiv–xxv.

⁷⁴⁷ Mäkisalon haastattelut 23.4.2003 ja 19.4.2004; Mäkisalo 2010, ”Tapani tehdä bibliodraamaa”.

3. Odotukset ja tavoitteet. Lattialla karttakuva tekstin tapahtumapaikoista.
4. Karttatyöskentely tekstin tapahtumapaikoista.
5. Jakaminen.⁷⁴⁸
6. Tekstin 1:1–5 lukeminen osissa ja perhekuvat.
7. Tekstin 1:6–22 lukeminen osissa useita kertoja peräkkäin ja kehityöskentely keskittyen jalkoihin.
8. Ruutin ja Noomin kohtaaminen pienryhmissä. Teksti 1:15–18. Akvaariossa jakaminen. Yhteinen jakaminen.
9. Saapuminen Betlehemiin. Teksti 1:19–22. Kahdessa ryhmässä improvisointi. Jakaminen.
10. Ensimmäisen päivän päätös.
11. Aamukuulumiset ja hiljaisuus maailmantilanteen äärellä.
12. Keskustelualustus ”Moabilaisten jumala”. Ruutin ja Noomin parikeskustelut uskonnosta. Jakaminen.
13. Kehityöskentely keskittyen käsiin. Teksti 2:1–17. Tietoa Boasista.
14. Keskustelualustus ”Ruutin kirjan ajoitus”.
15. Teksti 2:5–17. Ruutin ja Boasin kohtaaminen viljapellolla pareittain.
16. Koko ryhmän improvisointi viljapellolla.
17. Ruutin identiteetti parikohtauksina ja kirjoittamalla.
18. Jakaminen.
19. Teksti Ruut 4:13–17. Tekstyöskentelyä. Parityöskentely Noomin, Ruutin ja lapsen kohtaamisesta kodissa.
20. Aikajana lapsen syntymästä.
21. Jakaminen.
22. Rituaalinen päätös: bibliodraamakokemuksen tiivistäminen yhdeksi lauseeksi.⁷⁴⁹

Pyrin antamaan riittävän kokonaiskuvan bibliodraamasta ja keskityn roolityöskentelyihin. Ryhmän yhteiset jakamiskeskustelut draaman kokemuksista syventävät tekstin tulkintaprosessia, joten liitän keskustelut tarvittaessa mukaan. Draamoja ja ryhmän keskusteluja suoraan kuvatessa käytän aikamuotona preesensiä. Samoin käytän preesensiä, kun tuon esille raamatuntutkijoiden näkökulmia Ruutin kirjasta. Kun kommentoin tai analysoin tehtyä draamaa tai keskustelua, käytän imperfektiä.

⁷⁴⁸ ’Jakaminen’ tässä case-bibliodraamassa pitää sisällään ryhmäläisten omakohtaisten kokemusten kertomiset roolityöskentelystä ja tekstistä sekä tekstin prosessoinnin ja reflektion oman elämän välillä.

⁷⁴⁹ vrt. Martin (2001, 23): Rituaalisessa päätöksessä jokainen kertoo ryhmälle tekstistä tai draamasta yhden sanan – kommentoimatta ja tulkitsematta – jonka ottaa mukaansa bibliodraamasta.

9.2. Virittäytyminen ryhmään ja tekstiin

9.2.1. Virittävä keskustelu

Ryhmän alussa osallistujat istuvat piirissä. Ohjaaja toivottaa tervetulleeksi ”ihmettelemään, hämmästelemään, tutkailemaan, – – työskentelemään.” Bibliodraamakurssin persoonallisesta ja yhteiskunnallisesta ulottuvuudesta kertoo ohjaajan puhe:

Nyt näiden viimeisten päivien aikana tähän valmisteluprosessiin on väistämättä tullut vahvana elementtinä maailmantilanne. Me ollaan tässä kirjan tarinassa sillä alueella, josta nyt on kysymys Irakissa, Jordaniassa, koko tuolla alueella, saati sitten teemassa – –. Me kuljemme Ruutin tarinassa ja katsotaan, mitä meille tapahtuu, omaan elämäämme ja maailmantilanteeseen.

Esittelykierroksella⁷⁵⁰ ja tavoitteita tarkastelevassa keskustelussa⁷⁵¹ ryhmässä nousivat esiin seuraavat teemat: työ, maahanmuuttaja, anopin ja miniän suhde, äidin ja lapsen suhde, juhlat, sota ja bibliodraama. Työhön kirkossa liittyi moninaisuutta työuran jo tehneistä työttömyyteen ja kysymys, miten ratkaista toimeentulo. Osa työskenteli maahanmuuttajien kanssa, osa kohtasi työssään maahanmuuttajia, osa koki itsekin olevansa kuin maahanmuuttaja omassa elämässä tulevien isojen muutosten vaikutuksesta (”muuttamassa yhtä tuntemattomaan kuin Ruut tässä”). Joku oli asunut itse useita kertoja vieraassa maassa. Yhdellä oli omakohtaisia kokemuksia ulkomaalaistaustaisena lapsena Suomeen muutosta. Hänellä oli odotuksia tämän tarinan avulla muistaa ja löytää oma maahanmuuttajan tarinansa. Raamatun kertomuksen ja oman elämän tunnelman kohtaamista valottaa lause: ”Ajattelin lähtöä ja luopumista – omassa elämässä luopumista ja uuteen lähtemistä, alan elää siellä maisemassa [Ruutin kirja].” Kokemukset työstä somalinaisten kanssa laittoivat pohtimaan Noomin alakulua: ”Kuinka onneton voi palaaajana olla.”

”Miten pitkä Ruutin ja Noomin matka konkreettisesti oli?”, kysyi ryhmäläinen, joka pohti omaa sisäistä matkaansa, prosessia suhteessa anoppiinsa ja äitiinsä ja valintoja vanhojen naisten hoitamisesta: ”Liikutun nyt jo. Tänä on äidin kuolinpäivä – –. Olen lähtenyt anopin helmoihin, äiti jäänyt sinne meidän taustalle. Nyt anoppi on erittäin huonossa kunnossa. Kysyn, voinko hoitaa häntä jossakin vaiheessa. Onko minusta saattamaan anoppia, kun omaa äitiä en – –.” Ryhmäläinen, jolle Ruutin kirjan lukeminen oli nyt helpompaa kuin aikaisemmin, sanoi: ”Oma elämäntilanne vaikuttaa lukemiseen, millaiset välit omaan anoppiin – –.”

Ruutin kirja naisten kertomuksena viritti miettimään itselle tärkeitä ihmisiä, jotka ovat kulkeneet vierellä. Sitä, miten tekstissä omaa elämäntilannetta lähellä olevat roolit koskettivat, kuvaavat ryhmäläisen sanat: ”Lohdutti anoppi, kuinka ihanasti kohtelee miniää. Rakkautta, hyvänolon tunnetta. Mä haluan olla se maahanmuuttaja suhteessa anoppiin.”

⁷⁵⁰ Esittelykierroksella vastattiin ohjaajan kysymykseen: ”Kuka olet ja mistä tulet?”

⁷⁵¹ Ohjaaja laittoi lattialle kartan Juudasta ja Moabista ja kysyi: ”Mitä odotat tältä Ruutin kirjan työskentelyltä, jossa on tämä matka mukana? Millaiselle matkalle sinä olet lähdyssä tässä vaiheessa?”

Ryhmäläiset jakoivat kokemuksia äitiydestä ja arjesta pienten lasten kanssa sekä lastenlasten syntymisistä. Tällä teemalla on yhteys Ruutin kirjaan, jonka lopussa lapsi syntyy. Tunnelmat olivat sekä kepeitä ja pohtivia: ”juhlaa – –, muistoja menneestä – –, otin sisäkengät mukaan juhliin – –, kuka mahtuu mukaan ja jääkö joku ulkopuolelle – –, että raskaita: ”Katsoin paikkaa ja ajattelin sotaa, lähellä.”

Bibliodraamasta puhuttiin positiivisesti: ”– – tulen aina mukaan, kun mahdollista”; ”käyn usein”; ”Raamattuni on lakihenkinen – –, ja bibliodraama puhdistaa”; ”– – Vanha testamentti on alkanut kiinnostaa.”

Mäkisaloon ohjaaman draamaryhmän alkuodotukset kertovat juuri siitä, että bibliodraamassa ihminen astuu Raamatun henkilön rooliin vieden sinne tarinoita omasta elämästä.⁷⁵² Koska ryhmässä kaikilla oli entuudestaan kokemusta bibliodraamasta ja heitä oli pyydetty etukäteen lukemaan Ruutin kirja, niin oman elämän tarinat tulivat luontevaksi osaksi Ruutin kirjan kertomusta jo alkuodotuksissa. Virittäytyminen suuntasi osallistujat heti sekä tekstiin että omiin kokemuksiin.

Ruutin kirjassa kertomuksen syvyys näyttäytyy erityisesti Noomin elämän tapahtumakaareissa alkaen luvusta yksi ja päättyen lukuun neljä: kuolemien jälkeen Noomi kokee itsensä tyhjäksi (1:21), Ruut antaa Noomille pellolta keräämänsä jyvät (2:18), Boas antaa Ruutille ohraa tuliaiseksi Noomille (3:15, 17), Noomi saa pojan (4:16). Keskeisiä teemoja ovat leipä ja leivän puuttuminen, kuolema ja uuden elämän syntyminen. Bibliodraamaryhmäläisten alkuodotuksissa tulivat esille teemat luopumisesta ja uuteen suuntautumisesta työssä ja ihmissuhteissa, ulkopuolisuus ja yhteyden kokemus. Leivän puutteesta ja nälänhädästä ei puhuttu. Alkuodotukset liittyivät omiin elämänskysymyksiin, Ruutin kirjaan ja bibliodraamaan menetelmänä.

9.2.2. Kartta tapahtumapaikoista

Tekstin keskeiset tapahtumapaikat luotiin symbolisesti suureksi kartaksi lattialle.⁷⁵³ Ryhmäläiset valitsivat erivärisiä kankaita kuvaamaan paikkoja, joita olivat Betlehem, Kuollutmeri, Jordan, vuoristot, Arnon ja Moab.⁷⁵⁴ Paikkojen olemusta syvennettiin liikkeillä, asennoilla ja sanoilla.⁷⁵⁵

⁷⁵² Saksalainen bibliodraamakouluttaja Wolfgang Wenberg (1994, 234–236) kirjoittaa bibliodraamaryhmäläisten osallistumismotiiveista. Ihmiset tulevat bibliodraamaan saadakseen mahdollisuuden kehityöskentelyyn, itseilmaisuun, taiteellisuuteen ja keskusteluun sekä Raamatun lukeminen yhdessä.

⁷⁵³ Saksalaiset bibliodraamaohjaajat puhuvat draaman esteettisyydestä (ästhetisch) tarkoittaen sillä aistikokemuksia, tunnetta ja ymmärrystä. Martin 2001, 104. Mäkisaloon tapa ohjata on esteettistä.

⁷⁵⁴ Särkiö (1997, 353–354) kuvaa Moabin maantieteellistä asemaa suhteessa Israeliin: ”Israelin itäisen naapurikansan Moabin perinnäinen alue sijaitsee Kuolleenmeren itäpuolisella ylängöllä. – – Moabin pohjoisena rajana on Arnon-joen syvä ja rosoreunainen wadi.”

⁷⁵⁵ Tämä menetelmä on mukaelma saksalaisen E. Natalie Warnsin ”Neljän nurkan työskentelystä” (Vier-Ecken-Wort-Spiel), jossa joko ohjaaja etukäteen tai ryhmä yhdessä valitsee tekstistä keskeiset teemat, jotka papereille kirjoitettuna sijoitetaan huoneen eri nurkkiin. Ryhmäläiset kulkevat tilassa ja valitsevat spontaanisti sen nurkan, joka tuntuu itselle jollain tavoin merkittävältä. Ohjaaja kysyy: Mitä kokemuksia, ajatuksia ja tunteita tämä paikka herättää? Erilaisten

Karttatyöskentelyn vaiheet olivat seuraavat:

1. Keskusteltiin yhdessä Ruutin kirjan tapahtumapaikoista ja luotiin ne näyttämölle. Halukkaat saivat valita värikkään kankaan, paikkaan liittyvän liikkeen ja sanat.
2. Jokainen kulki hiljaa omassa tahdissaan matkan Betlehemistä vuoriston ja Kuolleenmeren kautta Moabiin ja takaisin. Kartalla jokainen kokeili itsekseen edellä näytettyjä liikkeitä.
3. Jokainen kulki edelleen yksin, mutta yhdisti liikkeeseen sanat.⁷⁵⁶
4. Jokainen valitsi kartalta itselle merkittävän paikan. Ohjeena oli tulla tietoiseksi siitä, onko meno- vai paluumatkalla (Betlehem – Moab – Betlehem). Valitsemassaan paikassa jokainen näytti oman liikkeen ja ilmaisi omat sanat.
5. Keskusteltiin yhdessä kokemuksista.

Tekstissä Moabin tapahtumista ei määrällisesti kirjoiteta paljon, eikä niitä kuvata muutoin kuin luettelomaisesti, vaikka ajanjaksona elämä Moabissa kestää ainakin kymmenen vuotta (Ruut 1:4). Betlehemiin sijoittuu muutakin kuin lähtö ja paluu. Ruutin viljapellolla työskentelyä yhden päivän aikana kuvataan kokonainen luku sisältäen lähdön ja paluun Noomin luo (luku 2). Samoin puimatantereen tapahtumista kerrotaan yhden luvun verran sisältäen lähdön illalla ja paluun aamulla (luku 3). Viljapelto⁷⁵⁷ ja puimatanner⁷⁵⁸ ovat keskeisiä paikkoja Ruutin ja Boasin keskusteluille.

toiminnallisten menetelmien avulla ryhmä kulkee läpi tekstin tunnemaastoa ja omana itsenään sijoittaa itsensä ”tekstin kartalle”. Tavoitteena on, että osallistujia saa henkilökohtaisen kosketuksen tekstiin ja liittää siihen omia aiheita ennen kuin tekstiä työstetään roolien ja tapahtumien kautta. Menetelmää voi käyttää myös rooleihin virittämiseen. Warns, Redecker 1994, 24–30; Martin 2001, 58–59.

Mäkisalo on soveltanut tätä aikaisemminkin. Hän kirjoittaa bibliodraamasta (tekstinä Matt. 25:31–46): ”Asetin tekstin keskeiset jännitteet näkyville huoneeseen, neljään nurkkaan suurille paperiarkeille kirjoitettuna: vuohet, lampaat, vähimmät veljet ja Ihmisen Poika kirkkauden valtaistuimella. Osallistujat kulkivat huoneessa ja tutkailivat, millaiselta eri nurkat vaikuttivat ja valitsivat niistä sen, jonka teema jostakin syystä puhutteli eniten juuri nyt. He valitsivat suurista värikkäistä kankaista nurkalleen oman värin. Niinpä meillä oli hetkessä huoneessa punainen vuohien nurkka vasemmalla, vihreä lampaiden nurkka oikealla, vähäisten veljien nurkka ilman väriä ja keltainen kuvaamassa kirkkauden valtaistuinta. Osanottajat kertoivat nurkissaan toisilleen, mikä kyseissä teemassa oli heitä kiinnostanut. Vuohien nurkka oli täynnä elämää ja siellä oli eniten osanottajia. Punainen kangas hulmusi oven suussa kuin siltana kappelin ja maallisen elämän välillä, joka on täynnä energiaa ja tapahtumia. Lampaiden vihreä nurkka näytti seesteiseltä, lähes energiattomalta. Keltainen vaikutti majesteettisen tyneltä ja yksinäiseltä. Vähäiset istuivat lattialla kuin masentuneina. Ryhmät alkoivat keskustella keskenään spontaanisti. Muut halusivat vähäisten liittyvän mukaan ja joku vuohien ryhmästä vai oliko se sittenkin lampaiden porukasta vei heille sinisen kankaan. Tämä laupeuden teko sai heidät nousemaan ylös, sillä se suututti heitä. He kokivat, että heidän puolestaan halutaan tehdä asioita eikä kunnioiteta heitä. Keskustelu oli lähes kiivasta. Ryhmä oli erittäin innostunut saadessaan näin näyttää tekstin jännitteitä. Emme olleet enää vain kahтия jaetussa Matteuksen kertomuksessa vaan jännitteitä oli enemmän.” Mäkisalo 2004, 132.

⁷⁵⁶ Vrt. Martin (2001, 59–61), joka kuvaa yhtä bibliodraamaprosessin aloitusmahdollisuutta. Ryhmäläiset valitsevat tekstistä sillä hetkellä itseään kiehtovan tai häiritsevän sanan, jolle miettivät liikkeen tai eleen esitettäväksi piiriin kokoontuneelle ryhmälle. Liikkeeseen voi liittää myös ääniä. Toiset ryhmän jäsenet toistavat liikkeen.

⁷⁵⁷ Viljankorjuuseen muinaisen Israelin maatalouskulttuurissa kuului viljan leikkaaminen, puinti ja viskaaminen. Viljasta ensimmäisenä kypsyi ohra (Ruut 1:22; 2:23; 2. Sam. 21:9). Viljapellolla työskentelivät työnjohtaja (Ruut 2:5–6), leikkaajat (Ruut 2:3; Aam. 9:13; Jer. 9:21; Ps. 129:7; 2. Kun. 4:18) ja kerääjät (Ruut 2:8). Kypsä vilja leikattiin sirpillä (5. Moos. 16:9; 23:26; Jer. 50:16; Joel 4:13). Leikkaaja keräsi toiseen käteensä kimpun viljaa, piti varresta kiinni ja leikkasi toisella kädellä (Jer. 17:5; Ps. 129:7). Leikkaajien takana kulki kerääjiä, nuoria naisia ja miehiä, jotka sitoivat

Noomin ja Ruutin keskustelut käydään Betlehemissä (luvut 2 ja 3) tai matkalla Betlehemiin (luku 1). Portilla⁷⁵⁹ tapahtuu sukulunastus (4:1–12). Boasin ja Ruutin yhteistä avioelämää ei kuvata, mainitaan vain avioliitto ja pojan syntymä (4:13). Sen sijaan Noomille suunnattuihin onniteluihin lapsesta annetaan tekstissä enemmän tilaa (4:14–17). Kartta olisi ollut erilainen, jos Betlehemiin olisi sijoitettu myös viljapello, puimatanner ja portti. Tässä bibliodraamassa virittäydettiin aluksi Ruutin kirjan ensimmäiseen lukuun ja maantieteellisesti laajempaan alueeseen kuin Betlehemiin. Myöhemmin bibliodraamassa viljapello oli yhtenä tapahtumapaikkana.

Ryhmä kokoontui Helsingin seurakuntayhtymän valtuustosalissa, jossa on iso puusta veistetty portti sisutuselementtinä. ”Tuossa talli”, osoittaa yksi ryhmäläinen porttia ja rakentaa siihen Betlehemin punaisella kankaalla. Ensimmäinen mielikuva Betlehemistä on Jeesuksen syntymä. Ohjaajan muistuttaessa Betlehemin nimen merkitystä, ryhmäläinen vie sinne keltaisen kankaan kuvaamaan viljan runsautta. Ohjaaja jatkaa: ”– – kaupunki, josta lähdettiin ja johon palataan, ja joka ei ollut leivänkaupunki silloin, kun sieltä lähdettiin – –. Ei ollut nälänhätää, kun sinne palattiin – –. Voitko sä – – mennä siihen Betlehemin kaupunkiin. Kun kuulostelet sitä leivän kaupunkia, ja että se on ollut kaupunki, josta on pitänyt leivän puutteen takia lähteä ja palata siihen leivän ääreen, niin minkälainen liike tai olo sinulle tulee?” Yksi ryhmäläinen nojaa portin pylvääseen, kädet pylvään ympärillä selän takana: ”Ei oikein osaa kuvitellaakaan, mitä olisi, jos joutuisi kotoa lähtemään.” Työskentelyn myöhemmässä vaiheessa Betlehemiin liitetään turvaa: ”– – haluan maistella, mitä elämässä voi olla hyvää”.

Moabin väriksi ryhmä valitsee vihreän ja laittaa sen puun (iso viherkasvi) katveeseen. Kerron Moabin nimen merkityksen ja moabilaisten syntykertomuksen Lootin tragediasta (1. Moos. 19:31–38) sekä israelilaisten ja moabilaisten välisistä ristiriidoista, jonka ohjaaja tiivistää: ”viholliskuvasta annettu nimi”. Yksi ryhmäläinen ottaa mustan kankaan ja kiertää sen kaulansa ympärille ja ahdistuneena huutaa avukseen äitiä. Ohjaaja haastattelee ja käyttää lopuksi kaikua: ”– –

viljan lyhteiksi (5. Moos. 24:19). Lyhteet koottiin kasoiksi puimatantereelle kuljetusta varten (2. Moos. 22:5; Tuom. 15:5). Uskonnollisen lain mukaan köyhiä oli muistettava viljaa korjatessa. Viljaa ei saanut leikata pellolta reunoja myöten eikä poimia maahan pudonneita tähkiä leikkuun jälkeen. Ne oli jätettävä köyhille (3. Moos. 19:9; 23:22; 5. Moos. 24:19). Ruut lähti pellolle poimimaan tähkiä kerääjien jäljessä (2:16). Ruut sai erikoiskohtelun, kun sai juoda maanomistajan, Boasin, ruukusta (2:9) ja syödä yhdessä työntekijöiden kanssa hapanviiniin kastettua leipää ja paahdettuja jyviä (2:14). Dalman, 1964, 9; Borowski 1987, 57–61.

⁷⁵⁸ Puimatanner sijaitsi kaupungin ulkopuolella, korkealla paikalla, missä puhalsi länsituuli (Hoos. 13:3). Tuuli oli välttämätön viljan viskaamisessa. Kerätty vilja kuljetettiin puimatantereelle vaunuilla ja eläimillä (Miika 4:12). Myös ihmiset saattoivat kantaa viljaa suurissa koreissa. Jos pellolle unohtui lyhteitä, ei niitä saanut palata hakemaan vaan ne oli jätettävä muukalaisille, orvoille ja leskille (5. Moos. 24:19). Puinti suoritettiin joko kepillä, eläinten avustamana, puintimoukarilla tai puintipyörällä (Jes. 28:27; 21:10; 5. Moos. 25:4; Hoos. 10:11; Miika 4:13). Puimisen jälkeen murskattu vilja puhdistettiin roskista ja oljenkorsista. Viljaa viskattiin ilmaan halikoilla ja viskimellä (Jes. 30:24), jolloin tuuli kuljetti siitä pois epäpuhtaudet (Jer. 4:11) ja raskaampi osa viljasta jäi ihmisen ravinnoksi. Sen jälkeen vilja vielä siivilöitiin, ja puhdas vilja oli valmista jauhattavaksi. Dalman, 1964, 103; Borowski 1987, 62–69.

⁷⁵⁹ Boas tekee ratkaisunsa traditionaalisella oikeudenhoitopaikalla, portilla. Portista paikkana olen kirjoittanut aikaisemmin luvussa 2.3.4. Näyttämä.

maan historiassa on niin murheellista. Tai tarinassa. Ei voi puhua kuin tarinasta, siitä että maan historian tarinassa on jotain näin surullista.” Myöhemmissä valinnoissa ryhmäläiset ottavat rooleja suhteessa Moabin riemukkaaseen elämään, vihreyteen ja pakolaisena kodin etsimiseen: ”Etsin aidointa kotia, enkä tiedä missä se on.” Kukaan ei enää halunnut olla kosketuksissa Moabin mustaan väriin.

Moabin lisäksi Kuollutmeri ja Jordanvirta koetaan ristiriitaisiksi paikoiksi. ”Se on niin kuollut se meri. Se voi tappaa, jos luulee, että siitä vois juoda.” Toisaalta: ”Syvää raikasta vettä, mutta tutkimaton.” Keholiikkeissä toinen silittää vettä ja tekee aaltoliikkeitä, toinen käpertyy.

Vuoristo ja rajaseutu koetaan haastavana valinnan paikkana, jota kuvaa ohjaajan ja yhden ryhmäläisen keskustelu:

Ryhmäläinen: Raskaan matkan aikana tullut tähän kohtaan, en vielä käännekohtaan, mutta menossa sinne.

Ohjaaja: Sä tunnistat sitten sen käännekohdan?

Ryhmäläinen: Tuo (viittaa kädellä Moabiin). Tää on se käännekohta, mennäkö yli?

Ohjaaja: Kuulen niin, että pelkää, jos menet yli, et pääse takaisin –.

Osa kulkee rohkeasti päämäärää kohti vuoristossakin, vaikka liike, jossa työnnetään käsiä ylhäälle ja puristetaan kämmeniä nyrkkiin, kuvaa vaikeutta. Kartalle luodut pienet purot ovat lepopaikkoja.⁷⁶⁰

Keskustelussa jaettiin kokemuksia työskentelyn herättämistä asioista ja assosiaatioista. Ryhmäläiset puhuivat avoimesti kokemuksistaan, kuinka kukin kävi kartalla läpi omia elämänvaiheitaan miettien, missä kohti oli ollut aikaisemmin, mikä tuntui tutulta ja kuinka joistakin kohdista halusi lähteä kiireesti pois. Kartalla pohdittiin valintoja ja valintojen ratkaisemisen vaikutusta: millä perusteella ihminen tekee valinnan, jos on mahdollisuus valita. Joku halusi kuunnella muiden ryhmäläisten valintoja työstä ja ihmissuhteista ja mietti, onko itsellä rohkeutta lähteä ja kohdata muutoksia. Yksi sanoi, ettei samaistunut Ruutiin eikä Noomiin, vaan koki Betlehemissä ja Moabissa oman elämän tämänhetkisiä vaikeita tunteita: ”Kauhun kokemus, Moabiin pitää mennä –.” Toiselle Moabiin meneminen oli vaikeaa ulkomailla kohdatusta rasismista johtuen: ”– – olivat kyllästyneitä ulkomaalaisiin. Apua, tonne Moabiin pitää mennä.” Ryhmä puhui siitä, miten Ruutin kirjassa oli välttämätöntä lähteä kohti parempaa sekä siitä, mikä olisi ollut kolmannen tien mahdollisuus, jos ei Betlehem eikä Moab. Moab koettiin ihanana, mutta ristiriitaisena paikkana.

Yhdessä kulkeminen nousi tärkeäksi teemaksi: ”– – en kulkenut yksin, muitakin naisia oli matkalla.” ”Mitä Ruut koki, ei ole vain naisen kokemaa, voi olla miehenkin kokemaa”, sanoi

⁷⁶⁰ Sanoja, joita ryhmäläiset eri äänensävyillä sanoivat kulkiessaan bibliodraaman kartalla: lepo, tuki, koti, ystävä, aika, raskas matka, elämänjano, murhe, kaunis, jano, vastustaa, uusi alkua, vihdoinkin, menestys ja kärsimys, suolaa, ei löydy, jano, pikku esteitä, vihdoinkin perillä, tällainen maa, vettä, vehmasta, huokailua, rukous, vieras, missä, missä ihmeessä, äiti, toivo, ihanaa, perillä, ohi on, uudet elämän mahdollisuudet.

miesosallistuja, joka totesi kertomuksen päähenkilöiden olevan naisia. Kaipuu kodin ja oman paikan löytämisestä elämässä nousi myös keskusteluun.

Bibliodraamassa kartalle rakennetuissa paikoissa Betlehem kuvattiin turvallisena, mutta Moab synkkänä. Tekstissä molempiin paikkoihin liittyy katastrofeja. Kansallinen katastrofi nälänhätä tapahtuu Betlehemissä. Perhettä kohtaa yksilötason katastrofien sarja, kun perheen isä ja pojat kuolevat Moabissa.⁷⁶¹ Silti bibliodraaman tässä vaiheessa Betlehemissä ei korostunut nälänhätä. Leipä ja leivän puute ei tullut esille ryhmäläisten alkuodotuksissakaan. Ainoa hankala asia, joka liitettiin Betlehemiin, oli lähtö: hyvästä ja turvallisesta paikasta, kodista, täytyi lähteä pois. Tekstissä yksilöllisten katastrofien syvetessä ja Noomin jäädessä yksin kansallinen katastrofi Juudassa raukeaa. Draamassa kansallista katastrofia ei kuvattu Betlehemin kartalle synkällä värillä. Kaksipäiväisessä bibliodraamassa Ruutin kirjan kertomuksen nälänhätä voidaan katsoa olevan esillä vielä toisena päivänä, jolloin ryhmä keskusteli vahvasti ja tunteita sisältäen sekä hengellisellä tasolla että senhetkisen maailmantilanteen pohjalta. Moabin synkkyys tuli draamaan eksegeettisen tiedon kautta moabilaisten ja israelilaisten ristiriidoista ja intertekstuaalisesti Lootin kertomuksen kautta.

Karttatyöskentelynä bibliodraaman aloitus oli subjektiivinen. Ohjaaja antoi tilaa ryhmäläisten spontaaniudelle valita oma paikka sen mukaan, mikä sana puhutteli heitä sillä hetkellä joko positiivisesti tai negatiivisesti. Keskustelu yksittäisten sanojen herättämistä ajatuksista olisi voinut viedä painopisteen kauaksi tekstin teemasta, mutta niin ei tapahtunut. Kun karttaa hahmotettiin lattialle, eksegeettistä tietoa oli saatavilla maantieteellisistä paikoista. Niistä myös keskusteltiin yhdessä. Kartalle valituissa paikoissa jokainen näytti liikkeen, jota toiset pyrkivät toistamaan tarkasti. Liikkeet olivat subjektiivisia, sillä eleet syntyvät niiden ilmaisijan kehossa ja ovat siten subjektiivista ilmaisua. Liikkeiden toistamisen kautta siirryttiin kohti intersubjektiivista ja sisällöllistä työskentelyä.

9.2.3. Eksegeettinen näkökulma Moabin ja Juudan suhteisiin

Musa W. Duben mukaan Ruutin kirjaa tulee lukea fokusoiden kansainvälisiin suhteisiin. Juudassa on nälänhätä, Moabissa ruokaa. Elimelekin perhe tekee päätöksen ja lähtee Juudasta kohti Moabia, mutta heidän kokemuksensa Moabissa ovatkin aivan toisenlaisia, kuolemia ja lapsettomuutta. Tapahtumat Moabissa ovat negatiivisia. Uusi toivo ilmaantuu, kun Noomi kuulee, että Jumala on pitänyt huolta omasta kansastaan Juudassa ja antanut sinne leipää. Moabilainen Ruut ei ole hedelmällinen Moabissa, mutta saa lapsen, kun muuttaa Juudaan ja sitoutuu Israelin kansaan ja

⁷⁶¹ Fischer (2001, 120–121) jakaakin johdannon teemoittain nälänhätään (1:1–2) ja kuolemantapauksiin (1:3–5).

uskoon. Noomi kärsii Moabissa (1:19–21), mutta Ruutin kokemukset hänelle vieraassa maassa Juudassa ovat toisenlaiset. Nuoret miehet ovat Moabissa lapsettomia, mutta Juudassa Ruut saa vanhan miehen kanssa heti lapsen.⁷⁶² Lapsen on synnyttävä, jotta Mahlonin nimi säilyisi.⁷⁶³

Samoin Nielsenin mukaan teksti ei selvitä nälänhädän äkillistä loppumista Juudassa, vaan tarkoitus on asettaa vastakkain Moabin hedelmättömyys ja Juudan hedelmällisyys.⁷⁶⁴ Jakeen 1:6b (Jahve oli pitänyt huolta kansastaan antaen heille leipää) verbiä 'pitää huolta' יָרָא käytetään Vanhassa testamentissa, kun Jahve ottaa huoltaakseen nälästä kärsivän kansan (1. Moos. 50:24–25; 2. Moos. 3:16; 4:31; 13:9; Ps. 80:15; 106:4 ja Sak. 10:3). Jahve huolehtii maasta antaen sille sadetta ja hedelmällisyyttä (Ps. 65:10).⁷⁶⁵ Huolehtia-verbiä יָרָא käytetään myös kertomuksissa Saarasta ja Hannasta (1. Moos. 21:1 ja 1. Sam. 2:21), jotka ovat hedelmättömiä, mutta saavat avun Jumalalta. Intertekstuaalisesti Vanhaa testamenttia lukiessa voi kysyä, olisiko tämä nyt myös moabilaisen naisen hyvä osa, voisiko hänkin Betlehemissä – leivän talon kaupungissa – tulla raskaaksi.⁷⁶⁶

Bibliodraamassa ei ollut esillä näitä tulkintoja, mutta jo vähäisellä kerronnallisella tiedolla moabilaisten alkuperän liittymisestä Lootin ja tyttärien inestisuhteeseen sekä israelilaisten ristiriitaisesta suhtautumisesta moabilaisiin Moabista syntyi vastenmielinen paikka. Sinne liitettiin henkilökohtaisen elämän vaikeita tapahtumia.

Tikva Frymer-Kensky esittää toisenlaisen tulokulman häpeälliseksi tulkittuun kertomukseen Moabin kansan esi-isän syntymisestä inestisuhteessa Lootin ja hänen esikoistytärensä välillä. Kyse ei hänen mukaansa ole inestistä, vaan patriarkaalisessa maailmassa tyttärien rakkaudellisesta ja uskollisesta teosta isäänsä kohtaan. Isän kautta muodostuva suku uhkaa loppua, mutta tyttäret ratkaisevat asian. Keskeisintä on, että Terahin, Abrahamin isän jälkeläisen Lootin miessukupolvi jatkuu ja Terahin siemen on näin kaksinkertaisesti läsnä moabilaisissa sekä kolmannessa (Loot) että neljännessä (tyttäret) sukupolvessa. Kun kertomus lisäksi sijoittuu ensimmäiseen Mooseksen kirjaan, jossa Jumala joko avaa naiselle mahdollisuuden raskauteen tai sulkee naisen kohdun, on Ammonin ja Moabin syntymä Jumalan teko ja siunaus. Samoin kuin Lootin tyttäret, samoin Ruut mennessään puimatantereelle ratkaisee isällisen sukupolven jatkumisen tilanteessa, jossa on saatava lapsi ilman aviomiestä.⁷⁶⁷

Vanhassa testamentissa kielletään moabilaisten kuuluminen Jahven seurakuntaan (5. Moos. 23:4–5) ja kerrotaan Salomon moabilaisista vaimoista, joista Jahve on käskennyt pysymään

⁷⁶² VT:ssa lapsettomuutta pidetään suurena onnettomuutena. Jälkikasvua vaille jääminen on miltei kuoleman veroinen rangaistus (3. Moos. 20:20–21; Jer. 15:7, 22:30; Hoos. 9:12). Nissinen 2013, 202.

⁷⁶³ Dube 2001, 179–195.

⁷⁶⁴ Nielsen 1997, 45.

⁷⁶⁵ Jahve huolehtii myös pakkosiirtolaisista (Jer. 29:10; Sef. 2:7), yksityisistä ihmisistä, Jeremiasta ja kuningas Sidkiasta (Jer. 15:15; 32:5) sekä Babyloniaan viedyistä temppelein esineistä (Jer. 27:22).

⁷⁶⁶ Nielsen 1997, 46.

⁷⁶⁷ Frymer-Kensky 2002, 257–263.

erossa (1. Kun. 11:1–2). Timo Veijola huomioi, että Deuteronomium (5. Moos. 2:9) sisältää toisenlaisenkin kuvan suhtautumisesta moabilaisiin. Israelin kansa kulkee sotamatkalla pohjoiseen Moabin kautta, jolloin Jahve kieltää ryhtymästä sotimaan moabilaisia, veljiä vastaan. Rauhanomaista suhtautumista moabilaisiin perustellaan sillä, että he ovat Lootin poikina israelilaisten verisukulaisia.⁷⁶⁸ Ruutin kirjan tekstissä ei itsessään mainita mitään moabilaisten ja israelilaisten suhteista.

Myöhemmin kertomuksen edetessä Noomi sanoo, että Jahve voi osoittaa hyvyytensä Israelin ulkopuolella samoin, kuin aiheuttaa israelilaisille onnettomuuden vieraassa maassa (1:13, 20, 21). Jahven vaikutusalue on laajempi kuin se piiri, jossa häntä palvellaan.⁷⁶⁹ Noomin mukaan Jahve voi konkreettisesti tehdä hyvää antamalla naisille uudet miehet.⁷⁷⁰ Menneisyyden kokemukset eivät vakuuta Noomia hyvän tulevaisuuden mahdollisuudesta, vaan miniöiden uskollisuus todistaa hänelle armollisen jumaluuden olemassaolosta.⁷⁷¹ Jakeen 1:6 perusteella Noomi kaikesta huolimatta luottaa Jahven hyvyteen ja huolenpitoon. Niin kuin Jahve on huolehtinut kansastaan antaen sille leipää samoin Jahve voi huolehtia miniöistä Moabissa. Ruutin kirjassa moabilaisten jumalaa Kemosta ei mainita nimeltä, mutta tekstistä voidaan lukea, että Moabin kansalla on kertomuksessa eri jumala kuin Israelin kansalla (1:15; 2:11–12). Tekstissä Noomi ja Boas rukoilevat Jahvelta apua moabilaisille naisille: ”Antakoon Jahve teidän löytää turvan miehenne talossa” (1:9) ja ”Minulle on kertomalla kerrottu kaikki, mitä sinä olet tehnyt anopillesi miehesi kuoleman jälkeen, ja miten sinä hylkäsit isäsi ja äitisi ja synnyinmaasi ja lähdit kansan luo, jota et aikaisemmin tuntenut. Jahve palkitkoon tekosi. Tulkoon sinulle täysi palkka Jahvelta, Israelin Jumalalta, jonka siipien alta olet tullut etsimään turvaa.” (2:11–12)⁷⁷²

9.3. Perhekuvat roolihenkilöistä

Virittäytyminen tekstin roolihenkilöihin tehtiin Pitzelen narratiivista metodia käyttäen. Ohjaaja asetti näyttämölle tuolit vapaaehtoisille roolihenkilöille, joiden tehtävänä oli vain istua rooleissa, ei puhua. Ohjaaja kuljetti tapahtumia eteenpäin lukemalla Raamattua ja kertomalla (Ruut 1:1–5). Muut ryhmäläiset eläytyivät vuorotellen kunkin henkilön rooliin tiettyssä tekstin tilanteessa ja puhuivat roolista käsin. Ruutin kirjan johdannossa roolihenkilöillä ei ole repliikkejä. Kerronnassa olevat verbit kuljettavat tapahtumia tiiviisti eteenpäin. Tekstissä ei myöskään ilmaista tunteita.

⁷⁶⁸ Veijola 2004, 45–46, 52.

⁷⁶⁹ Jahve toimii VT:n mukaan muun muassa Mesopotamiassa, Midianissa ja Egyptissä (1. Moos. 12:17; 2. Moos. 3:5–7) Loader 1994, 393.

⁷⁷⁰ Fischer (2001, 135–136) huomauttaa, että Noomi toivoo traditionaalista naisen osaa miniöilleen. Nainen voi löytää täyttymyksensä ja sosiaalisen turvallisuuden miehen kodissa.

⁷⁷¹ Tribble 1978, 169.

⁷⁷² Käännös oma.

Työskentely jakautui kahteen perhekuvaan. Ensimmäinen kuva oli Betlehemistä, jossa kuultiin Elimelekin ja Noomin ajatuksia ja tunteita nälänhädästä ja pakolaisuuteen lähtemisestä. Toinen perhekuva oli Moabista ja siihen sisältyi kolme tapahtumaa: Elimelekin kuolema, poikien avioitumiset ja poikien kuolemat. Tapahtumia tarkasteltiin Noomin, Ruutin ja Orpan näkökulmista. Yhteensä rooleihin eläytymisiä oli 11.⁷⁷³ Poikien Mahlonin ja Kiljonin rooleille ei annettu ääntä, mutta pojat olivat näyttämön perhekuvilla istumassa ja siirtyivät Elimelekin tavoin kuvasta pois, kun ohjaaja kertoi kuolemista. Esitän roolityöskentelyt valikoiden repliikkejä ja tiivistäen litteraatiotekstiä. Ohjaajan haastatteluista ja kaiuttamisista kirjoitan esille vain ymmärrettävyyden kannalta on tarpeellisen ja näkökulmat, jotka tuovat kertomukseen jotain uutta.

Kun ensimmäinen perhekuva oli asetettu näyttämölle (Elimelek, Noomi ja kaksi poikaa Mahlon ja Kiljon), ja ohjaaja oli kertonut heprealaisten nimien merkitykset,⁷⁷⁴ käytiin ryhmää virittävä keskustelu, jossa nälänhädän teema tuli draamaan mukaan poikien nimien kautta.

Ohjaaja: Kuinka on mahdollista, että näin hyvinvoivalle, onnelliselle parille syntyy kaksi poikaa, joille annetaan tällaiset nimet? Millaisia mielikuvia teille tulee? Mitä täytyi tapahtua?

Ryhmäläinen: Kirjoittaja antaa ymmärtää, mitä tulee tapahtumaan. Lapset kuolevat.

Ohjaaja: Ja mistä se ymmärrys tulee?

Ryhmäläinen: Siellä maassa on nälänhätä. Syntyneet jo heikkoina.

Ryhmä eläytyi ensimmäiseksi Elimelekin rooliin. Tekstissäkin Elimelek mainitaan ensimmäisenä. Hänen kauttaan määritellään Noomi vaimona (1:2). Tämä on tyypillinen naisen identiteetin määrittely patriarkalisessa yhteiskunnassa.⁷⁷⁵ Patriarkalisessa eli miesvaltaisessa ja -johtoisessa mallissa perhe on yhden miehen johtama kokonaisuus.⁷⁷⁶

Elimelek

Ohjaaja: ”Perhe asuu Juudan Betlehemissä, leivän kaupungissa. Ja nyt on useita vuosia ollut huono viljasato ja varastot on käytetty loppuun. On edessä tilanne, jossa jotkut ovat jo lähteneet, jotkut

⁷⁷³ Ryhmäläiset eläytyivät seuraaviin tilanteisiin, tuokiokuviiin: 1. Elimelek perheen isänä Betlehemissä tilanteessa, jossa jotkut olivat jo lähteneet nälänhätää pakoon, jotkut jääneet kaupunkiin ja jotkut harkitsevat lähtöä. 2. Elimelek lähdön hetkellä. 3. Noomi perheen äitinä nälänhätä-tilanteessa. 4. Noomi lähdön hetkellä. 5. Noomi Moabissa miehen kuoleman jälkeen. 6. Ruut miniänä ja Mahlonin vaimona. 7. Orpa miniänä ja Kiljonin vaimona. 8. Noomi tilanteessa, jossa pojilla on vaimot. 9. Noomi poikien kuolemien jälkeen. 10. Ruut miehensä kuoleman jälkeen. 11. Orpa miehensä kuoleman jälkeen.

⁷⁷⁴ Elimelekin nimi אלימלך tarkoittaa Jumalani on kuningas. Noomin nimi tulee juuresta נעם rakastettava, miellyttävä, onnellinen, suloinen. Poikien nimet viittaavat sairauteen, nääntymiseen ja kivuliaisuuteen. Mahlonin nimen sanajuuri מלה kuvaa sairautta ja hedelmättömyyttä. Kiljonin nimi muodostuu juuresta כלה, joka merkitsee ”olla lopussa”.

⁷⁷⁵ Fischer 1999, 25.

⁷⁷⁶ Nissinen 2013, 191.

jääneet, jotkut harkitsevat lähtöä. Ole Elimelek, tämän perheen isä, tässä tilanteessa. Mitä ajattelet, mitä tunnet Elimelek?”

Elimelek: Huolissaan, lapset kärsineet.

Elimelek: Jotain meidän pitäisi keksiä, jossain pitäis olla ruokaa.

Elimelek: Olen perheenpää, minulla on vastuu.

Ohjaaja: Minun on tehtävä tässä päätös, minun on vastuu, koska olen perheenpää. Minun on pidettävä huolta vaimostani ja lapsistani.

Elimelek: Moabissa kuuluu olevan viljaa paremmin, mutta emme me nyt sinne voi lähteä.

Ohjaaja: Minulla on todella suuri ristiriita, Moabissa on kuulemma viljaa, mutta miten sinne voidaan mennä, vihollismaahan.

Elimelek: Emme me kuitenkaan voida tännekään jäädä.

Elimelek: Ei enää yhtään ruumisarkkua.

Ohjaaja vie kertomusta eteenpäin kerronnalla ja siirtää Elimelekin seuraavaan tilanteeseen.

Ohjaaja: ”Ajatellaan, että perhe tekee päätöksen kaikkien ristiriitojen keskellä, että he lähtevät Moabin maahan. Ole Elimelek, olet päättänyt lähteä vaimosi ja lastesi kanssa. Mitä nyt tunnet ja ajattelet lähdön hetkellä?

Elimelek: Minulla on suuri vastuu tästä päätöksestä.

Elimelek: Matka ei saa epäonnistua, olen tehnyt päätöksen yksin, vastoin Noomin tahtoa.

Elimelek: Minulla on tunne, että näin on tehtävä. Tämä on ainoa mahdollisuus.

Elimelekin roolissa korostui huoli ja vastuullisuus perheestä ja päätöksenteosta sekä ristiriita Moabiin lähtemisestä. Elimelekin nimi sisältää Jumalan nimen El, mutta draaman Elimelek ei puhunut Jumalasta, eikä ilmaissut katastrofissa turvautumista Jumalaan. Elimelekin jälkeen ohjaaja siirsi näkökulman Noomiin.

Noomi

”Tällaista mieltä perheenisä, perheenpää Elimelek. Ole Noomi, hänen vaimonsa, joka näkee myös lapset ja on mahdollisesti puhunut miehensä kanssa tilanteesta. Mitä sinä Noomi ajattelet ja tunnet?

Noomi: Elimelek haluaa lähteä, mutta minä en halua.

Ohjaaja: Minulla on ristiriita. Mies haluaa lähteä, minä en ole vielä valmis.

Noomi: Mitä tahansa, mikä lapsille on hyväksi.

Noomi: Odotetaan, kyllä Jumala pitää meistä huolen.

Noomi: Mitenkähän lapset selviävät matkasta?

Ohjaaja: ”Ole Noomi. On lähdönhetki. On hyvästeltä ystävät, sukulaiset, jos niitä vielä on muutama jäljellä, katsot viimeisen kerran kotikaupunkia Betlehemiä, joka jää taakse. Mitä tunnet, ajattelet?”

Noomi: Rukoilen Jumalaa. Hän on meidän kanssa.

Ohjaaja: Kuljen rukoillen. Jumala on kanssamme.

Noomi: Mieheni on mukana, selviydymme.

Ohjaaja: Uskon, että selviydymme: koko perhe on yhdessä.

Noomi: Tuntematon maa pelottaa.

Noomi: Elimelek on hyvä mies.

Ohjaaja: Luottavaisena kuljen miehen rinnalla. Hän on hyvä mies.

Noomi jatkaa siitä, mistä Elimelek aloitti. Noomi ei halua lähteä Betlehemistä. Lähdön hetkellä Noomi turvautuu Jumalaan ja mieheensä. Noomin roolissa kukaan ei kuvaa sitä, että edellä myös Elimelekillä oli ristiriitaa lähtemisestä.

Ohjaaja kertoo perheen saapumisesta Moabiin ja ryhmä lukee jakeen 1:2b: ”he tulivat Moabin maahan ja jäivät sinne asumaan”. Ohjaaja kertoo Elimelekin kuolemasta ja pyytää näyttämöltä Elimelekin roolissa istunutta pois:

”Noomi jäi yksin poikiensa kanssa. Mies, joka johdatti matkan, teki päätöksen, on poissa. Noomi, miltä elämä Moabissa tämän menetyksen jälkeen tuntuu? Olette asettuneet, pojat ovat ottaneet isänkin töitä. Ole Noomi, miltä elämä tuntuu nyt?”

Noomi: Minulla on ristiriitainen olo. Tämä on epäreilua. Mies toi meidät tänne ja jätti.

Noomi: Ei meillä ole mitään hätää, kun olemme yhdessä.

Ohjaaja: Onneksi meitä on vielä me kolme. Ei meillä ole mitään hätää.

Noomi: Mutta minä kaipaen Elimelekiä koko ajan.

Ohjaaja: Pojat eivät korvaa miestäni. Kaipaen häntä. Sisimmässäni on suru.

Noomi: Onneksi pojat ovat jo isompia ja saivat olla isän kanssa silloin, kun olivat pieniä.

Noomi: Jokin minussa kaipaa vielä takaisin.

Ohjaaja: En alunperin halunnut lähteä. Osa minusta kaipaa takaisin. Tämä ei ole lopullista.

Noomi: Toivottavasti pojat löytävät itselleen vaimot.

Elimelekin kuoleman jälkeen draaman Noomin ristiriitaan sisältyi pettymystä. Noomi ilmaisi, ettei alun perinkään olisi halunnut lähteä Moabiin. Hän puhui surusta ja kaipuusta sekä Elimelekiä että

Betlehemissä kohtaan. Elimelekin kuoleman jälkeen hän ei puhunut mitään Jumalasta. Tekstissä ei kerrota Noomin reaktiota miehensä kuolemaan, eikä Noomi koko kertomuksen aikana puhu kuolleesta miehestään.

Myöhemmin draaman jälkeen keskustelussa pohdittiin kokemuksia rooleissa. ”Mistä sain pääähäni, että Noomi ei halunnut lähteä. Se ei ole tässä tekstissä. Varmaan raskaalta Elimelekinä tehdä päätös yksin.” Toinen ryhmäläinen jakoi vastaavaa kokemusta Elimelekin roolista: ”Voiman, selkeän olemisen kohta, tunsin että Noomi rakasti minua. Ei näyttänyt siltä, että hän ei olisi halunnut lähteä. Hän oli minun kädessä kiinni koko ajan.” Tämä on esimerkki siitä, miten bibliodraamamenetelmällä on mahdollista ilmaista roolihenkilöiden sisällä olevaa ristiriitaa.

Ruut ja Orpa

Ohjaaja pyytää ryhmää lukemaan jakeen 1:4a ”Pojat ottivat itselleen moabilaiset vaimot, toisen nimi oli Orpa, toisen Ruut.” Ruut ja Orpa pyydetään näyttämölle ja samalla kerrotaan heidän nimiensä merkitykset ja kumpi naisista on kummankin miehen vaimo. Perhekuvassa on nyt viisi henkilöä, ja Noomi on keskellä.

Ohjaaja: Ole Ruut, Moabin kansan jäsen. Sinulla on oman kansasi jumala. Tämä perhe muuttanut – –, olet löytänyt sieltä kumppanin. Miltä Ruut tuntuu tulla tähän perheeseen jäseneksi?

Ruut: Onhan tämä outoa, mutta haluan yrittää.

Ruut: Mitenkähän pärjään anopin kanssa?

Ruut: Toisaalta minut on otettu ihmeen hyvin vastaan.

Ruut: Olisi ollut ihana tuntea Noomin mies, mieheni isä. Minkälainen mies hän oli?

Ohjaaja: Jotain tästä perheestä kyllä puuttuu. Olisi ollut ihana tuntea Noomin mies ja mieheni isä, minkälainen mies?

Ruut: Millaista siellä on, mistä he ovat tulleet. Pääsispä joskus käymään siellä.

Ruut: Seuraan sivusta heidän uskonnonharjoitustaan, jota haluaisin ymmärtää.

Ohjaaja: Arkana seurailen. He palvelevat omaa jumalaansa. Olen utelias, avoin ja kuitenkin sivussa.

Ohjaaja: ”Entäs Orpa. Täällä on toinenkin miniä. Teitä on kaksi. Sinä olet Kiljonin vaimo. Miltäs sinusta tuntuu?”

Orpa: Kyllä kaikki Moabin miehet kalpenivat Kiljonin rinnalla

Orpa: Mutta on minusta inhottava muuttaa identiteettiä.

Orpa: Nössykkä mies sopii mulle.

Ohjaaja: Kiljon on minun hallintavaltani alla. Se sopii minulle hyvin. Muut eivät sitä huomaa.

Orpa: Avioliitto on ihanaa, mutta en ole valinnut tätä perhettä, miehen kyllä.

Orpa: Noomin kanssa tulee vielä taistoja, mutta ei se minua pelota.

Orpa: Haluan lapsia.

Noomi

Ohjaaja: ”Olet Noomi. Suuren perheen vanhin. Pojilla on vaimot. Odotettavissa on lapsenlapsia. Tännekö elämä jää. Sukuni kasvaa. Miltä sinusta tuntuu, Noomi?”

Noomi: Onhan se vähän vierasta, kun pojilla on vierasuskoiset vaimot.

Ohjaaja: Pieni vieraus. Vierasmaalaisia ja vierasuskoisia.

Noomi: Tapahtui paljon. Ei ihan pysy kärryillä.

Noomi: Ei olis pitänyt lähteä.

Ohjaaja: Vielä on ristiriita. Entäs jos olisi jääty kotimaahan.

Noomi: Olisko Elimelek elossa, jos oltais jääty kotiin.

Ohjaaja: En voi olla ajattelemta, olisko Elimelek elossa, jos oltais jääty kotiin.

Noomi: Orpa ja Ruut ovat kuitenkin osoittautuneet hyviksi vaimoiksi.

Ohjaaja: Mutta kun katson näitä miniöitä, he ovat osoittautuneet ihan hyviksi vaimoiksi. Olen tyytyväinen heihin.

Noomi: Ei ole koskaan ollut omaa tytärtä, voiskohan näistä kasvaa.

Ohjaaja: Kaipaukseni omaan tyttäreeseen kasvaa. Minulla ei ole ollut tyttäriä. Minulla on poikia. Jospa näistä olisi.

Noomi: Kohta mä saan pojantyttären.

Miniöistä ryhmä teki erilaiset. Ruutin suhde Noomiin oli läheisempi kuin Orpan. Ruut ilmaisi, että olisi halunnut tuntea Noomin miehenkin. Orpa halusi pitää enemmän etäisyyttä Kiljonin perheeseen. Noomin ristiriita liittyi Moabiin ja Elimelekin kuolemaan. Suhteessa Ruutiin ja Orpaan Noomi koki myös ristiriitaa: toisaalta vieraus, toisaalta tyytyväisyys. Noomin kaipaus tyttäreeseen ei ole tyypillistä Vanhan testamentin maailmassa. Tekstissä anopin ja hänen miniöidensä suhteesta ei kerrota tarkemmin. Kymmenen vuotta asumista Moabissa kertoo juurtumisesta uuteen maahan, mutta lapsien syntymistä ei kerrota mitään.⁷⁷⁷

Elimelekin suora suku ei jatku, mutta hänen perheestään vaimo ja miniä toimivat niin, että suvusta syntyy kuningas (sukuluettelo).⁷⁷⁸ Fischerin mukaan miehen, jonka nimi julistaa Jumalan

⁷⁷⁷ Sarai on myös asunut Abramin kanssa kymmenen vuotta Kanaaninmaassa, kun Sarai antaa orjattarensa Hagarin miehellensä (1. Moos. 16:1–3), jotta saisi hänen kauttaan jälkeläisen.

⁷⁷⁸ Fischer 2001, 35.

kuninkuutta, on johdonmukaisesti kuoltava, jotta Israelin kansalle voi syntyä kuninkaaksi Daavid.⁷⁷⁹ Dube huomauttaa, että vanha mies Elimelek kuolee välittömästi Moabissa, mutta hänen ikäisensä mies, Boas Juudassa, jää nälänhädässä henkiin ja onnistuu saamaan pojan, josta polveutuu kuningas Daavid.⁷⁸⁰

Ryhmä lukee tekstiä eteenpäin 1:4a–5.

Ohjaaja: ”Kymmenen vuotta tämä perheyhteisö oli, eikä siihen syntynyt lapsia. Myös molemmat pojat kuolivat. Pyydän, että pojat nousette, ettekä enää ole Mahlon ja Kiljon. Menette omalle paikalle. Niin Noomi oli yksin menetettyään sekä miehensä että poikansa. Nyt hänen ympärillään ei ole pojat, vaan kaksi naista, hänen miniänsä. Noomi, olet menettänyt Moabin maassa sekä miehesi että poikasi. Miltä nyt tuntuu?”

Noomi: Eikö tämä kuoleminen ikinä lopu tässä suvussa.

Ohjaaja: Suru on. Eikö tämä kuoleminen ikinä lopu tässä suvussa.

Noomi: Teinkö Jumalan vastaisen teon, kun lähdin. Suostuin lähtöön. Onko tämä rangaistus?

Ohjaaja: Täytyy olla jokin selitys. Onko tämä Jumalan rangaistus, johtuuko se siitä, että lähdimme Jumalan tahdon vastaisesti tähän maahan.

Noomi: Kuka nyt pitää huolta, ei ole enää yhtään miestä.

Ohjaaja: Todella huolissani, kuka meistä pitää huolta, ei ole enää miehiä.

Noomi: Onko nyt se aika, että minun on päätettävä.

Noomi: En tunne enää nimeäni omakseni.

Ohjaaja: Nimeni merkitsee onnellista, suloista. Se ei tunnu omalta nimeltä.

Noomi: Siinäkin oli tarpeeksi surua, että lapsenlapsia ei syntynyt, vaikka odotin niitä.

Noomi: Mieheni ja poikani ovat täällä haudattuna. Onko minunkin paikkani täällä? Kuolla tänne?

Noomi: Ikävä kotiin.

Noomi: Ei ollut oikea ratkaisu.

Noomi: Turhaan. Emme luottaneet Jumalaan. Kotimaahan on tullut sato. Olisi pitänyt odottaa.

Ohjaaja: Mietin vaan. Emme sittenkään luottaneet Jumalaan. Olisko siellä käynyt hyvin.

Ruut

Ohjaaja: ”Sitten Ruut. Istut Noomia lähellä, olet menettänyt miehesi. Myös toinen sureva nuori leski lähellä.”

⁷⁷⁹ Fischer 2001, 125.

⁷⁸⁰ Dube 2001, 186.

Ruut: [Olen kasvanut] kiinni tähän perheeseen. Noomi on minulle kuin äiti. Enemmän kuin oma äitini. Oma äiti ei ole koskaan ollutkaan. Täytyy keksiä, millä itseä elättäisi. Haluan, että pysytään yhdessä. Olen nuorempi. Olen vastuussa, pidetään toisistamme huolta. Keksiä joku tapa tehdä se. Ilman Noomia tuntisin itseni paljon turvattommaksi.

Ruut: Mä oon kiitollinen vuosista Mahlonin kanssa. En voi koskaan kuvitellakaan, että haluaisin, olisin kenenkään toisen miehen kanssa. Ainoa, joka antaa tunteen, että Mahlon on lähellä, on Noomi. Niin kauan kuin kuljen Noomin lähellä, tunnen, että mieskin tavalla tai toisella on mun lähellä.

Ruut: Jos mä lähden täältä, niin ainoa syy siihen on Noomi. Ajattelen, että kuulun tähän kansaan, kotiin ja suvun läheisyyteen. Toisaalta miks mulla ei olisi oikeutta valita sitä, mikä tuntuu hyvältä.

Ruut: Miehen menettäminen ei tuhoa elämäni, koska Noomi on lähellä. Hänestä haluan pitää kiinni ja seurata häntä, mihin ikinä hän menee.

Ruut: Kaiken tämän ahdistuksen keskellä Noomin turvautuminen Jumalaansa puhuttelee minua.

Orpa

Ohjaaja: ”Orpa, olet menettänyt miehesi ja olet osa tätä israelilaisen Noomin perhettä.”

Orpa: Olen surullinen. Mies on kuollut. Ärsyttää tilanne. Olisin halunnut miehen, enkä tätä perhettä. Aaaah, pitäisikö lähteä kiittämään? Mutta ei se tässä kulttuurissa ole tapana. En tiedä, mitä tekisin. Kauheesti jyllää sisällä. Haluan pitää etäisyyttä.

Orpa: Tartiskohan jutella Ruutin kanssa, että miten homma hoidetaan. Ei ole läheiset välit Ruutin kanssa. Mä olen vähän oman tien kulkija.

Orpa: Toisaalta, vaikka Ruut ja Noomi näyttävät läheisemmiltä, niin kyllä minäkin Noomia rakastan.

Poikien kuolemien jälkeen draaman Noomi mietti Betlehemistä lähtöä Jumalan vastaisena tekona ja tulkitsi perheen kohtaamia yksilöllisiä katastrofeja Jumalan rangaistukseksi. Tätä vahvisti tieto siitä, että Betlehemissä on leipää (”Kotimaahan on tullut sato”). Ruut turvautui Noomiin kuin äitiin. Myös Noomin turvautuminen Jumalaan puhutteli Ruutia, vaikka Noomi oli juuri ilmaissut, että Jumala rankaisee. Draaman Orpa puhui, että valitsi miehen, ei perhettä, koska anopin kanssa tulee vielä vaikeuksia. Ryhmä teki Orpan roolista vastakohdan Ruutille. Noomin puheissa toistuivat teemat: suhde Jumalaan ja ristiriita Moabiin pakolaiseksi lähtemisestä. Noomi ilmaisi ristiriitaa kaikissa muissa roolityöskentelyn tilanteissa lukuun ottamatta hetkeä, kun oli lopulta lähdettävä ja hän katsoi viimeisen kerran taakse jäävää kotikaupunkia Betlehemiä. Silloin hän rukoili Jumalaa ja uskoi, että perhe tulee selviytymään, vaikka tuntematon maa pelotti.

Tekstissä Elimelekin ja poikien kuolemien jälkeen miehet määrittellään Noomin kautta (1:3). Noomista tulee kertomuksen päähenkilö, ja kertomuksen näkökulma vaihtuu feministiseksi.⁷⁸¹ Miesten kuolinsyitä ei kerrota. Merkittävää on, että miesten kuolemista ei puhuta moabilaisten vaimojen Orpan ja Ruutin näkökulmasta, vaan aikuisten miesten kuolemat kerrotaan äidin näkökulmasta, äidin, jolta kuolevat molemmat lapset. Kerronnallisesti tämä merkitsee sitä,

⁷⁸¹ Fischer 1999, 25; 2001, 126; Nielsen 1997, 44.

että tekstinlukija samaistuu Noomin kokemukseen. Tässä kohdassa (1:5) käytetään ensimmäistä kertaa sanaa ילד 'lapsi', joka toistuu, kun kerrotaan Ruutin lapsen syntymästä (4:16).

Tekstissä Noomin oma kokemus menetyksistä ilmaistaan ensimmäistä kertaa Noomin repliikissä vasta naisten ollessa matkalla Betlehemiin (1:11–13). Kirjan alku on täynnä luettelomaisesti kerrottuja suuria tapahtumia, ja ensimmäinen tunnesävyinen lohduttava viesti on se, että Noomi on kuullut Jumalan pitävän huolta kansastaan (1:6). Ensimmäinen tunteenilmaisu tekstissä on miniöiden itku (1:9–10). Orpan ja Ruutin tunnereaktion jälkeen Noomi puhuu katkeruudestaan. Tekstissä lasten kuolemien jälkeen on välittömästi kerronta Jahven huolenpidosta. Bibliodraamassa tunteita ilmaistiin heti ensimmäisessä Elimelekin roolissa: ”Huolissaan, lapset kärsivät.”

Tekstin kertoja puhuu Jahvesta ainoastaan kahdesti koko kertomuksessa: Jahve huolehtii kansasta antamalla leipää (1:6) ja antaa Ruutin tulla raskaaksi (4:13). Jahve toimii suoraan vaikuttaen ihmisten elämään. Kerronnassa esiintyy Israelin Jumalan erisnimi, mutta ei lainkaan Jumalan yleisnimeä. Kummassakin jakeessa kertoja käyttää verbiä נתן 'antaa'. Jakeet 1:6 ja 4:13 luovat kehyksen Jahven nimen esiintymiselle Ruutin kirjan alkuperäisessä kertomuksessa.⁷⁸² Bibliodraaman roolieläytymisessä Noomi puhui Jumalasta tai ilmaisi uskoa Jumalaan kaikissa muissa draaman tilanteissa, paitsi Elimelekin kuoleman jälkeen.

Bibliodraamasuunnitelmassa olimme tehneet tekstin jaottelun niin, ettemme ottaneet jaetta 1:6 kertomuksen johdantoon.⁷⁸³ Rooleissa ollessaan ryhmä kuitenkin liitti tämän jakeen sisällön spontaanisti Noomin elämään Moabissa (Noomi: ”– – emme luottaneet Jumalaan.” / ”Kotimaahan tullut sato.” / ”Olisi pitänyt odottaa.”). Raamatuntutkijoilla on erilaisia näkemyksiä siitä, kuuluuko jae 1:6 johdantoon vai sitä seuraavaan paluukertomukseen. Tulkinnot perustuvat heprealaisen tekstin struktuurianalyysiin, kertomuksen teemaan tai kerronnan jännitteisiin.⁷⁸⁴

⁷⁸² Koko Ruutin kirjassa Jahve יהוה mainitaan 17 kertaa: kerronnassa 1:6; 4:13; Noomin puheessa 1:8, 9, 21, 21; 2:20; Ruutin puheessa 1:17; Boasin tervehdyksessä 2:4; palvelijoiden vastatervehdyksessä 2:4; Boasin puheessa 2:12, 12, 20; 3:10, 13; naisten puheessa 4:14. Lisäksi Noomi käyttää Jumalasta kahdesti nimeä Shaddaj שדי (1:20–21). Kun Noomi kehottaa Ruutia seuraamaan kälyään Moabiin, hän kertoo Orpan lähteneen takaisin kansansa ja Jumalansa אלהים Elohim luo (1:15). Ruut vastaa käyttämällä samaa jumalan nimeä (1:16b). Boas puhuu Ruutille Jahvesta, Israelin Jumalasta, jonka siipien alta Ruut tulee etsimään suojaa (2:12).

⁷⁸³ Tekstiä luettiin 1:1–5.

⁷⁸⁴ Johdanto kertoo juutalaisen perheen pakolaisuudesta ja rappiosta vieraassa maassa. Kaikki miespuoliset henkilöt kuolevat. Nainen jää yksin. Jakeessa 1:5 kaikki kuolleet miehet määritellään Noomin kautta, jolloin Noomista tulee kertomuksen päähenkilö. Jakeesta 1:6 alkaa uusi jakso, jossa kaikkensa menettänyt Noomi päättää lähteä pois Moabista. Tapahtumien kerrontanäkökulma siirtyy Noomiin. Fischer (1999, 25; 2001, 120–121, 126), Nielsen (1997, 44), Sakenfeld (1999, 17–21) ja Zenger päättävät ensimmäisen jakson jakeeseen 1:5. Fischer (2001, 131) korostaa symmetristä kokonaisuutta: Kun jae 1:6 aloittaa uuden jakson, joka päättyy jakeeseen 10, muodostuu keskiöksi Jahven hyvät teot: Jahve on pitänyt huolta kansastaan antaen sille leipää (1:6), ja Noomi toivoo miniöilleen Jahven hyvyyttä samoin, kuten nuoret naiset ovat huolehtineet kuolleista ja Noomista (1:8b–9a).

Jakeen 1:6 liittäminen Moabin näyttämön tapahtumiin on perusteltua, koska juuri Moabissa Noomi kuulee Jahven huolenpidosta ja tekee päätöksensä palata Betlehemiin. Jae kuvaa Noomin reaktiota ja toimintaa katastrofien jälkeen. Noomi ei palaa Betlehemiin miehensä kuoleman jälkeen. Noomi ei palaa myöskään välittömästi sen vuoksi, että pojat kuolevat. Noomi lähtee paluumatkalle vasta sitten, kun kuulee nälänhädän päättymisestä kotimaassa. Jae 1:6 voisi sisältönsä puolesta olla jo matkakertomusta, mutta jakeen loppuosa liittyy Moabin tapahtumiin. Kun ajatellaan Noomin elämää Moabissa, teksti kertoo saapumisesta ja asettumisesta maahan, Elimelekin kuolemasta, poikien avioitumisesta, poikien kuolemista ja Noomin päätöksestä palata takaisin Betlehemiin. Teksti jättää avoimeksi, millaista perheen elämä Moabissa oli ja miksi miehet kuolivat. Teksti ei jätä kuitenkaan avoimeksi sitä, miksi Noomi päättää lähteä takaisin Betlehemiin. Noomi tekee päätöksen Moabissa. Jakeesta 1:7 alkaa uusi jakso matkasta kohti Betlehemiä.

9.4. Naisten matka Moabista Betlehemiin

9.4.1. Eksegeettisiä näkökohtia tekstijakson rakenteesta ja henkilöiden suhteista

Tässä luvussa esitän aluksi eksegeettisiä näkökohtia tekstijaksosta, jonka jälkeen kuvaan valikoiden ja tiivistäen ryhmän bibliodraamaa. Draaman teemojen pohjalta keskityn raamatuntutkimuksellisessa esityksessä tekstin rakenteeseen, Orpan rooliin ja siihen, miten Jumala/jumalat tai suhde jumaluuteen näyttäytyy tekstissä.

Suunnittelussa olimme valinneet draamatyöskentelylle jakeet 1:6–22, mutta koska jae 1:6 liittyy vielä Moabiin, ja jakeet 1:19b–22 kuvaavat jo tapahtumia Betlehemissä, olisi tarkempi tekstin rajausta ollut keskittyminen jakeisiin 1:7–19a. Tämä jakso muodostuu kerrontaosista ja viidestä repliikistä, joita kaikkia edeltää puhejohdanto. Noomin (1:8–9a), miniöiden (1:10), Noomin (1:11–13), Noomin (1:15) ja Ruutin (1:16–17) puheet muodostavat kolme keskustelua: kaksi keskustelua Noomin ja molempien miniöiden välillä ja kolmas keskustelu Noomin ja Ruutin

Zakovitch (1999, 11, 74–75) poikkeaa tästä jaottelusta. Hän perustelee jakeen 1:6 kuulumista johdantoon sillä, että se sisältää ratkaisun, jossa kansallisen katastrofi raukeaa. Jahve puuttuu tapahtumien kulkuun ja kansasta huolehtimisen ja leivän antamisen myötä tekee ensimmäisestä hädästä lopun. Ensimmäisen hädän päättymisen herättää toivoa, että yksilöäkin, Noomia, kohdannut hätä ratkeaa. Lukija miettii, voiko Jumala tarjota apua. Zakovitchin perusteluna jaottelulle on teema.

Sasson (1989, 21–22) tarkastelee myös jakeita 1:1–6 kokonaisuutena. Jae 1:6 sisältää Sassonin mukaan ongelman: ensimmäinen lähtemistä ilmaiseva verbi on kolmannen persoonan feminiini ja liitetään siis Noomiin, mutta myös miniöihin, jotka lähtevät hänen kanssaan וְתָקַם הָיָא וְכִלְתִּיהּ ותקם היא וכלתיה. Jakeen toisessa osassa palaamista ilmaiseva verbi voidaan liittää vain Noomiin: "hän palasi Moabin maasta" וַתָּשָׁב יִמְשָׁד מוֹאָב ותשוב ימשד מואב. Tässä vaiheessa Noomi ei voi vielä tietää varmasti, lähtevätkö miniät hänen mukaansa. Jae 1:7 on toiston takia tarpeeton, mutta Sasson katsoo sen olevan kirjoittajan tapa korostaa kertomuksen dramaattisuutta. Jakeet 1:7 ja 1:19 reunustavat naisten matkasta kertovia jakeita 1:8–18 ja vahvistavat kertomuksen draamaa: kolme naista lähtee Moabista, mutta vain kaksi heistä saapuu Betlehemiin.

Trible (1978, 166–168) määrittelee johdantoon kuuluvaksi jakeet 1:1–7. Johdanto alkaa exoduksella Juudasta ja päättyy siihen tietoisuuteen, että takaisin palataan vielä. Johdanto alkaa sillä, että mies perheenpäänä valitsee perheelleen tulevaisuuden ja päättyy siihen, että nainen ainoana eloonjääneenä perheestä valitsee oman tulevaisuutensa.

välillä.⁷⁸⁵ Noomi on aloitteellinen kaikissa keskusteluissa ja käskee miniöitään palaamaan takaisin Moabiin. Miniät vastaavat repliikeillä, tai kertoja kuvaa miniöiden reaktioita.⁷⁸⁶

Noomin ensimmäinen puheenvuoro (1:8–9a) on koko Ruutin kirjan ensimmäinen repliikki. Se sisältää Noomin ohjeen ’tyttärille’ palata takaisin äidin taloon Moabiin (1:8a); siunauksen (1:8b), jotta Jahve olisi hyvä Ruutille ja Orpalle (8bβ), kuten he ovat olleet hyviä Noomia ja kuolleita kohtaan (8bα)⁷⁸⁷ ja rukouksen, jotta molemmat löytäisivät uudet miehet ja turvan⁷⁸⁸ miehen luona (1:9a).⁷⁸⁹

Noomi kehottaa miniöitä palaamaan äitiensä luo, kun tavallisesti leski palaa isänsä taloon.⁷⁹⁰ Ruutin kirjan lisäksi ilmaus tyttärestä äidin talossa esiintyy Vanhassa testamentissa Rebekka-kertomuksessa (1. Moos. 24:28) ja Laulujen laulussa (3:4; 8:2).⁷⁹¹

⁷⁸⁵ Raamatuntutkijat jakaavat keskustelut yleensä kolmeen osaan, esim. Zenger (1986, 36–37): 8–10, 11–14 ja 15–18. Zakovitch (1999, 84–99) jakaa keskustelut Noomin neljään yritykseen saada miniät palaamaan takaisin Moabiin: 8–10; 11, 12–14 ja 15–17. Zakovitch perustelee jakoaan sillä, että kaikissa Noomin puhejaksoissa esiintyy verbi שׁוּב palata.

Kerronnan ja dialogin vaihtelu naisten keskusteluissa on seuraavanlainen:

7 kerronta: lähtö matkalle

8aα puhejohdanto

8aβ–9a Noomin puhe

9b kerronta: Noomin suutelu, miniöiden reaktio, itku

10aα puhejohdanto

10 Miniöiden vastaus Noomille

11aα puhejohdanto

11–13 Noomin puhe

14 kerronta: itkeminen, Orpan suutelu, Ruutin jääminen

15aα puhejohdanto

15 Noomin puhe

16aα puhejohdanto

16–17 Ruutin vastaus

18 kerronta: Noomi lopettaa puhumisen

19a matkan päätyminen, saapuminen Betlehemiin

⁷⁸⁶ ks. tarkemmin struktuurianalyysien kaaviot: Fischer 2001, 131, 138 ja 144.

⁷⁸⁷ Jakeiden 8bα ja 8bβ välillä on sisällöllinen yhteenkuuluvuus. Perusteluna Jahven mahdollisille ’hyvyyden’ teoille on naisten ’hyvyys’ vainajia kohtaan. Vastaavasti muualla VT:ssa Daavid toivoo Gileadin Jabesin miehille Jahven siunausta, koska he osoittivat uskollisuutta Saulille ja hautasivat hänet (2. Sam. 2:5). Daavid haluaa Jonatanin tähden osoittaa ystävyyttä Mefibosetille, Jonatanin rammalle pojalle (2. Sam. 9:1,3,7). Myös Nahasin pojalle Hanunille Daavid haluaa osoittaa ystävyyttä, niin kuin hänen isänsä osoitti Daavidille (2. Sam. 10:2).

⁷⁸⁸ Turvasta miehen talossa puhutaan muun muassa seuraavissa VT:n kohdissa: 1. Moos. 49:15, Ps. 23:2; Jes. 11:10; 28:12; 32:18; 66:11.

⁷⁸⁹ Sakenfeld 1999, 23–25.

⁷⁹⁰ Isän talo (esim. 1. Moos. 24:38; 46:31; Joos. 22:14) on patriarkaalinen kotitalousyksikkö, jossa miespuolinen perheenpää käyttää päätösvaltaa ja johon kuuluu naisia, lapsia, vanhuksia ja karjaa (5. Moos. 3:19). Patrilineaarinen järjestelmä tarkoittaa sitä, että suku- ja perimislinjat määritellään isän kautta. Perheenpäällä on vastuullaan alaisia. Nissinen 2013, 194. Paluusta isän taloon kertovat VT:n kohdat: 1. Moos. 38:11; 3. Moos. 22:13; 4. Moos. 30:17; 5. Moos. 22:21; Tuom. 19:2.

⁷⁹¹ Zengerin (1986, 38) mukaan ilmaisu ”äidin talo” alleviivaa nykyistä tilannetta, jossa Noomi elää yhdessä miniöidensä kanssa naisten kesken. Juridinen tapa on, että leski palaa isänsä taloon. Myös Fischer (2000, 145) korostaa kertomuksen feminististä näkökulmaa, jossa keskeiset asiat tapahtuvat naisten kesken. Ilmaus ’äidin talo’ vahvistaa naisnäkökulmaa kertomuksessa, jossa myöhemminkin keskeiset asiat tapahtuvat naisten kesken. Triblen (1978, 169) mukaan äidin talo viittaa radikaaliin irrottautumiseen miehistä. Nielsen (1997, 46) tuo esiin, ettei Noomi pyydä apua miespuolisilta sukulaisilta. Zakovitchin (1999, 89) mukaan Noomi käskee tyttäriä menemään äidin taloon, jotta naiset voivat keskustella asioistaan ja tapahtumistaan omien äitiensä kanssa. Laulujen laulussa nainen puhuu miehelleen äitinsä talosta, jonne hän haluaa viedä rakkaansa. Keel (1986, 118) analysoi näitä jakeita Laulujen laulussa siten, että

Puheen jälkeen Noomi suutelee miniöitä jättääkseen hyvästit. Miniät itkivät (1:9b). Noomin itkusta ei puhuta mitään. Tämä on ensimmäinen kerta, kun tekstissä ilmaistaan tunteita. Itkemisestä ei kerrota nälänhädän, pakolaisuuden tai kuolemien yhteydessä.

Jos tekstijakso jaetaan Noomin kolmen puheen mukaan: 1:6–10, 11–14 ja 15–18,⁷⁹² jakeiden 1:6–10 keskuksiksi jäävät Jahven teot. Siten Fischer tulkitsee, että Noomia motivoi nimenomaan Jahven hyvät teot, jotka ovat jakeiden 1:6–10 keskuksena: Jahve on pitänyt huolta kansastaan antaen leipää (1:6b) ja Noomi toivoo miniöille: Olkoon Jahve teille armollinen niin kuin te olette olleet vainajille ja minulle. Antakoon Jahve teidän löytää turvan miehenne talossa (8b–9a). Noomi kiittää miniöitä ja toivoo, että kuten Jahve voi antaa hyvyyttä kansalle, samoin Jahve voi antaa hyvyyttä (חסד) naisille,⁷⁹³ jotka palaavat omien äitiensä luokse ja voivat tulevaisuudessa Jahven siunauksen avulla löytää turvan kumpikin miehen talossa. Noomin ja miniöiden välistä suhdetta kuvaa adjektiivi חסד. Miniät vastaavat Noomin ehdotukseen kieltäytymällä (1:10).

Noomin toinen puhe voidaan jakaa kahteen osaan: 1:11–13a alku ja 1:13b katkeruus. Puheen alussa (11-13a) Noomi perustelee miniöille, miksi heidän ei kannata seurata häntä: 1. Hänellä ei ole antaa muita poikia miehiksi naisille. 2. Ikänsä takia Noomi ei voi enää saada lapsia. 3. Vaikka Noomilla olisikin toivoa saada lapsia, eivät naiset jaksaisi odottaa. Puheen loppuosa (1:13b) sisältää valitusta ja katkeruutta: ”Ei tyttäreni, sillä minä olen hyvin murheissani/onneton teidän tähtenne, sillä Jahven käsi on koetellut minua.”⁷⁹⁴ Noomi ei ole ainoastaan omasta tilanteestaan katkera, vaan myös miniöidensä puolesta. Edellä kertoja kertoi Mahlonin ja Kiljonin kuolemat Noomin näkökulmasta, kuinka Noomi menetti lapsensa (1:5). Nyt Noomi osoittaa

äiti on tyttären esikuva eroottisesta naisesta, luotettava ja uskottu ihminen ja rakkauden suojelija. Tytär samaistuu äitiinsä ja astuu äitinsä rooliin kutsuessaan rakastettunsa ’oman kantajansa’ taloon.

⁷⁹² Sakenfeld 1999, 21–22. Fischer jakaa naisten keskustelut puheenvuorojen mukaan kolmeen osaan: ajatukset lähdöstä 6–10, puoliksi onnistunut käännetyssyritys 11–14, Ruutin uskollisuudenvala ja naisten saapuminen Betlehemiin 15–19a. ks. tarkemmin strukturaaliansalysien kaaviot Fischer 2001, 131, 138 ja 144

⁷⁹³ Keskeinen sana חסד kuvaa suhdetta jumaluuden ja ihmisen välillä tai ihmisten keskinäistä suhdetta. Se voidaan kääntää tarkoittamaan armoa, laupeutta, uskollisuutta, hyvyyttä, lojaliteettia. Erityisesti perheiden ja heimojen välisissä suhteissa uskollisuuden tehtävänä on suojella ja säilyttää yhteisöä. Uskonnollisessa merkityksessä Jahve on usein subjekti. Formeli עַם חָסֵד יְהוָה esiintyy Ruutin kirjan lisäksi seitsemässä kohdassa Vanhassa testamentissa: 1. Moos. 24:12,14; 2. Sam. 2:6; 15:20; 1. Kun. 3:6; 2. Aik. 1:8 ja Job 10:12. Zobel 1986, 46–52; 54–55. Würthwein tulkitsee tämän käsitteen kautta koko Ruutin kirjan tarkoituksen kertoa ihmisten toimintaan ulottuvasta hyvyydestä ja uskollisuudesta jopa niin, että se liitetään ennakkoluulottomasti moabilaiseen naiseen. Niinpä Ruutin kirja liitetään viisaukirjallisuuteen. Würthwein 1969, 5–6.

Noomi puhuu Jumalan hyvyydestä sen jälkeen, kun hän itse on kuullut Jahven huolenpidosta. Orpa ja Ruut ovat ainoita Vanhan testamentin naisia, joille toivotaan tätä Jahven lojaliteettia. Noomin rukouksessa merkittävää on, että hän antaa jäähyväissiunauksen moabilaisille miniöilleen käyttäen sanaa חסד. Tätä uskonnollista sanaa käyttää myös Boas puheesaan (2:11–12), mutta Ruut ei kertaakaan. Lim 2007, 273, 277.

⁷⁹⁴ Käännös oma. Campbell (1975, 70) kääntää tekstin eri lailla: ”Ei tyttäreni, sillä minä olen paljon onnettomampi kuin te, sillä Jahven käsi on koetellut minua.” Jahven käden tuhoavaa toimintaa kuvataan esim. Ps. 32:4; 39:11 ja Job 12:9. Jahven käsi levittää ympärilleen turmiota ja kuolemaa. Tämä merkitsee VT:n elämäkäsitetyksessä sitä, että ihmisiä, joita Jahven käsi on kohdannut tuhoavasti, on parempi välttää, ettei tulisi myös itse epäonnistumaan. Sen vuoksi Noomi vaatii miniöitä irrotautumaan itsestään ja hänen huonosta tilanteesta. Noomi on paitsi onneton, myös katkera siitä, että huono onni leviää toisiin. Zenger 1986, 40.

myötätuntoa miniöille. Noomi kutsuu heitä tyttäriksi: ”Palatkaa⁷⁹⁵ takaisin, tyttäreni” (11a; 12a); ”Ei, tyttäreni – –”(13a).⁷⁹⁶ Noomi alkaa kutsua Ruutia ja Orpaa tyttäriksi sen jälkeen, kun he ovat päättäneet sitoutua (1:10).

Kun Orpa suutelee hyvästiksi,⁷⁹⁷ Ruut liittyy Noomiin. Verbiä קָרַב käytetään Jahvistin luomiskertomuksessa (1. Moos. 2:4b–25), jossa miestä kehoitetaan jättämään vanhempansa ja liittymään naiseen (2:24). Verbiä קָרַב käytetään useimmiten kuvaamaan jumalasuhdetta, mutta kun se esiintyy ihmisten välisissä suhteissa, sillä ei missään muualla Vanhassa testamentissa kuvata naisen toimintaa.⁷⁹⁸ Tekstissä Ruut oma-aloitteisesti liittyy anopin seuraan, ja myöhemmin kertomuksessa hän Boasin kehotuksesta ja Noomin vahvistamana liittyy Boasin palvelijoitten joukkoon (2:8, 21, 23). Orpa toimii Noomin kannalta odotetusti, Ruut ei. Kirjoittaja mainitsee nyt ensimmäistä kertaa johdannon jälkeen Orpan ja Ruutin nimet.⁷⁹⁹

Viimeinen Noomin puhe (1:15) on osoitettu Ruutille. Dube kritisoi Noomin kehotusta palata Moabiin äidin ja jumalien luokse, koska hänen tekstitulokintansa mukaan Moabissa ei ole jumalallista voimaa.⁸⁰⁰ Toisen tulkinnan mukaan Noomin sanojen takana on viesti Ruutille: kansa ja heidän jumalansa kuuluvat yhteen ja tietylle alueelle. Betlehemiin ei voi mennä moabilaisten jumalien kanssa.⁸⁰¹ Tekstissä miniät ovat ilmaisseet, että he tahtovat palata Noomin kanssa nimenomaan hänen kansansa luo (1:10).

Ruut aloittaa valansa toistamalla Noomin sanoja kansasta ja jumalasta.⁸⁰² Jumalan puhuttelunimet vaihtelevat tekstissä erikoisella tavalla. Noomin jumalasta ja moabilaisten jumalasta käytetään samaa nimeä. Noomi toivoo miniöilleen oman jumalansa hyvyttä ja samanaikaisesti tietää, että Moabin kansalla on eri jumala. Noomi ei käytä jumalasta nimeä Jahve, jota hän käytti jakeissa 1:8, vaan nimeä Elohim.

Ruutille ei riitä Noomin perustelu siitä, ettei Noomilla ole antaa miehiä miniöilleen. Ruutille Noomi, Noomin kansa ja jumala ovat etusijalla. Ruut ei valassaankaan puhu kuolleen miehensä kansasta ja Jumalasta vaan Noomin kansasta. Ruutin puhe Noomin kansasta ja jumalasta

⁷⁹⁵ Verbi שׁוּב ’palata’ on ensimmäisen luvun pääverbi esiintyen siinä 12 kertaa, jakeissa: 6, 7, 8, 10, 11, 12, 15a, 15b, 16, 21, 22a ja 22b. Sama verbi esiintyy myös jakeissa 2:6; 4:3 ja 4:15.

⁷⁹⁶ Fischer 2001, 116–117, 130–131.

⁷⁹⁷ Sasson 1989, 27. Laban antaa jäähyväissuudelman lapsenlapsilleen ja tyttärilleen (1. Moos. 31:28; 32:1). Suuteleminen on jäähyväisiä, hyvästelyä, hyväksymistä (1. Moos. 27:26, 27; 29:11,13; 45:15; 48:10; 50:1).

⁷⁹⁸ Berquistin (1993, 23–37) mukaan Ruutin liittyminen Noomin matkaan pitää sisällään rakkauden ja avioliiton, mahdollisesti myös seksuaalisen suhteen. Nadar (2001, 164) korostaa luomiskertomuksen miehen aloitteellista roolia suhteessa naiseen. Samoin Ruut on aloitteellinen ja ottaa siten suhteessa Noomiin maskuliinisen roolin. Hän liittyy Noomin kuin aviomies tai asioista huolehtija.

⁷⁹⁹ Tribel 1978, 171–172.

⁸⁰⁰ Dube 2001, 180.

⁸⁰¹ Honig 1999, 59.

⁸⁰² Fischerin (2000, 185) mukaan Ruut on Noomin välityksellä oppinut tuntemaan Israelin jumalan.

(1:16) vertautuu Noomin puheeseen Orpan kansasta ja jumalasta (1:15).⁸⁰³ Kun Elimelekin perhe lähti Betlehemistä, ei tekstissä puhuttu mitään omasta jumalasta ja kansasta.

Orpan rooli saadaan tekstissä paremmin esille, kun naisten keskustelut jaetaan kahteen osaan: Orpan päätös erota Noomista (6–14) ja Ruutin päätös jatkaa Noomin kanssa matkaa (15–22).⁸⁰⁴ Nielsen ottaa huomioon myös Orpan, kun jakaa keskustelut neljään osaan: 8–10, 11–13, 14–15 ja 16–18, joista jakeet 14–15 keskittyvät Orpan reaktioihin: Orpan kääntyminen, ja Noomin puhe Ruutille Orpan paluusta kansansa ja jumalansa luo. Nielsen vertaa Orpan roolia Ruutin kirjan nimettömään sukulunastajaan (4:1). Orpa tarvitaan kontrastiksi Ruutille, joka valitsee pysyä Noomin vierellä. Orpan ja nimettömän sukulunastajan kieltäytymisen vuoksi Ruutin ja Boasin päätökset sitoutumisesta näyttäytyvät entistä arvostettavampina.⁸⁰⁵

Textissä ei kerrota mitään Orpan paluusta Moabiin ja elämästä siellä ”äidin talossa”, sadonkorjuusta, maata virkistävistä sateista ja jumalien siunauksesta. Musa W. Dube tulkitsee tämän valinnan korostavan Moabin hahmottumista lukijalle nälänhädän, kuolemien ja lapsettomien avioliittojen maaksi. Moabista puuttuu jumalallinen voima.⁸⁰⁶

Dube laajentaa kertomusta Orpan elämästä kirjoittamalla neljä Orpan kirjetä Ruutille, mielikuvituksellista rekonstruktiota vaihtoehtoisesta historiasta. Ensimmäisessä kirjeessä Orpa kuvaa Sodoman ja Gomoran hedelmällistä laaksoa ja sitä kohdannutta maanjäristystä. Toisessa kirjeessä Orpa kertoo Noomin ja Elimelekin saapumisesta Moabiin ja kuningas Eglonin tarjoamasta huolenpidosta. Noomi synnyttää Mahlonin ja Kiljonin. Kuningas saa kaksi tyttäretä, Ruutin ja Orpan. Sodassa Elimelek ja kuningas kuolevat ja kuninkaan pojasta Balakista tulee uusi kuningas. Noomin pojat ja kuninkaan tyttäret avioituvat. He jatkavat elämää Moabissa. Kolmannessa kirjeessä miehet kuolevat väkivaltaisissa taisteluissa, ja Noomi päättää palata omaan maahansa. Sitä, etteivät molemmat miniät lähde hänen mukaansa perustellaan järkevällä valinnalla: toinen jää Moabiin huolehtimaan omasta äidistään. Neljännessä kirjeessä Orpa kysyy Ruutin kuulumisia matkasta ja elämästä Betlehemissä. Orpan pojan nimi on Loot ja tyttären Ruut. Orpa kirjoittaa, ettei Moabissa ikinä unohdeta Ruutia. Samoin hän kehottaa Ruutia opettamaan lapsilleen oikean tarinan Moabista ystävällisenä, vieraanvaraisena maana, jossa taistellaan elämän puolesta.⁸⁰⁷ Nämä tarinat voisi nimetä Orpan kirjaksi.⁸⁰⁸

⁸⁰³ Fischer 2001, 116–117, 130–131.

⁸⁰⁴ Kaiser 1992, 153.

⁸⁰⁵ Nielsen 1997, 46–50. Nielsen vertaa Ruutin kirjan miniöitä myös tuhlaajapoikakertomuksen (Luuk. 15), isän poikiin, joista toinen haluaa lähteä maailmalle. Samoin tässä Raamatun kirjassa naisella on kaksi miniää, jotka ovat eläneet yhdessä samassa perheessä.

⁸⁰⁶ Dube 2001, 189.

⁸⁰⁷ Dube 1999, 145–150. Kesällä 1994 Raivoisat Ruusut -teatteri järjesti Raamattu-festivaalin, jossa suomalaisten lisäksi virolaiset, latvialaiset, norjalaiset ja ruotsalaiset teatteriryhmät esittivät teatteria Raamatun naisista. Ruutin kirjasta nähtiin kaksi erilaista reseptiota, latvialaisten ja ruotsalaisten. Nissinen (1994, 432) kuvaa ruotsalaisen

Afrikkalaiset naistutkijat lukevat Ruutin kirjaa omasta traditiostaan käsin. Monissa Afrikan maissa pidetään yllä edelleen käytäntöä, jossa leskinainen kuuluu kuolleen miehensä veljelle. Naiset tulkitsevat, että teksti tukee tätä kulttuurista käytäntöä. Heille, jotka valitsevat Orpan osan, ei löydy siunausta Raamatusta, toisin kuin Ruutille, joka mainitaan jopa Jeesuksen sukuluettelossa (Matt.1:5).⁸⁰⁹ Teksti ei kerro Ruutin kaipuusta Moabiin. Betlehemissä Noomi saa surra menetyksiään, mutta Ruutin surusta ja ikävästä Orpaa ja Moabia kohtaan ei kerrota lainkaan.⁸¹⁰ Rabbiinisessa kirjallisuudessa Orpalle annetaan nimen perusteella hylkääjän rooli. Hänestä tulee israelilaisten kuuluisimman vastustajan Goljatin äiti.⁸¹¹

Raamatun kirjoitukset ovat sitoutuneet vain yhteen näkökulmaan. ”Tästä näkökulmasta voidaan myös poiketa ja tarkastella kirjoitusten kuvaamia tapahtumia toisesta perspektiivistä. Kertomukselle voidaan esittää vastakertomus, joka näyttää tapahtumat toisessa valossa.”⁸¹² Kertomukset Orpasta ovat tällaisia vastakertomuksia, joita on mahdollista draamallisesti tutkia bibliodraamassa.

Noomi uskoo, että Jahve voi osoittaa hyvyytensä Israelin ulkopuolella samoin kuin aiheuttaa israelilaisille onnettomuuden vieraassa maassa (1:13, 20, 21). Noomin jumalakuvassa Jahven vaikutusalue on laajempi kuin se piiri, jossa häntä palvellaan.⁸¹³ Noomin jumalakuva on merkittävässä roolissa Ruutin kirjassa.

Mäkisaloon kanssa oli etukäteen suunniteltu, että tämän matkakertomuksen sisällä pysähdytään tutkimaan Noomin ja Ruutin viimeistä keskustelua (1:15–18). Kun seuraavaksi analysoin bibliodraamaa, huomaan siinä aineksia myös naisten kahdesta ensimmäisestä keskustelusta (1:7–10 ja 1:11–14). Näin draaman tulkinnassa kiinnostavaksi nousevat seuraavat teemat: Noomi on keskusteluissa aloitteentekijä ja aktiivinen, tapahtuuko samoin bibliodraamassa? Miten kertojan kuvaamat Ruutin ja Orpan reaktiot Noomin puheisiin tulevat esiin bibliodraamassa? Millaista jumalakuvaa ryhmäläiset luovat Noomille? Noomi kutsuu miniöitään tyttäreiksi sen jälkeen, kun he ovat lähteneet Noomin matkaan (1:11). Bibliodraamassa tekstiä luetaan monta kertaa. Jääkö lukijoille mieleen tämä Noomin puhuttelu, vai kuinka draamassa Noomi puhuttelee Ruutia ja Orpaa? Miten Ruutin ja Orpan vastakkaisuus näkyy draamassa, jääkö Orpan rooli taka-

teatteriryhmän esittämää Orpan roolia ja tarinaa: ”Orpa, joka palaa näyttämölle piiritetyn kaupungin sairaalan johtajana, on kulkenut tietään eri tavalla kuin Ruut – riippumattomampana, ehkä ristiriitaisempana, mutta yhtä lailla vastuunsa kantavana.” Bibliodraamassa on mahdollista teatterin ja afrikkalaisten luovien teologioiden tavoin luoda vastakertomuksia niille Raamatun henkilöille, jotka traditionaalisesti ja stereotyyppisesti on tulkittu hyvin kapea-alaisesti.

⁸⁰⁸ Boer 1999, 166–169.

⁸⁰⁹ Kanyoro 2001, 105–106.

⁸¹⁰ Honig 1999, 73.

⁸¹¹ Donaldson 1999, 141–142.

⁸¹² Lehtipuu & Luomanen 2013, 119.

⁸¹³ Tämä ei ole ainutlaatuista, sillä Jahve toimii Vanhan testamentin mukaan muun muassa Mesopotamiassa, Midianissa ja Egyptissä (1. Moos. 12:24; 2. Moos. 3:5–7). Loader 1994, 393.

alalle? Tekstissä miniät itkevät, Noomin itkusta ei puhuta mitään. Millaisia tunteita Noomi ja miniät ilmaisevat draamassa? Entä ilmaiseeko Ruut bibliodraamassa ristiriitaa?

9.4.2. Draamallinen eläytyminen naisten matkaan Moabista Betlehemiin

Bibliodraamassa naisten matkaa Moabista Betlehemiin (1:6–22) käsiteltiin monin tavoin: kehotyöskentelyssä keskityttiin jalkoihin ja matkantekoon, Noomin ja Ruutin keskusteluissa käytettiin parityöskentelyä ja improvisoituja kohtaamisia näyttämöllä. Toiminnan lisäksi tekstiä luettiin erilaisia lukutapoja käyttäen ja ryhmän keskusteluissa jaettiin kokemuksia ja ajatuksia. Kehotyöskentely alkoi ohjaajan perustelulla, miksi nyt keskitytään jalkoihin ja miten jalat liittyvät tekstiin kulkemisen kautta:

Jalkoihin liittyy voimakkaasti liikkeelläolo ja myös tahto. Ja täällähän on ollut aika paljon kysymys myös valinnoista – –. Mihin suuntaan minä menen. Joskus ihmisille, jotka eivät tiedä, mihin mennä, niin voi sanoa, katso mihin jalkasi ovat menossa – –. Lähdetään jalkapohjista, varpaista, päkiöistä, polkemisharjoitusta, jossa tulette tietoisiksi jalkapohjasta. Sehän on se, joka koskettaa maata. Ja jonka päällä olemme ja jossa on luottamus, luotanko minä siihen, että tämä maa kantaa, että voi kulkea, vai käperryinkö ja jäänkö.

Suuressa salissa ryhmäläisillä on riittävästi tilaa ympärillään liikkua. Ohjaaja näyttää ja tekee itse koko ajan liikkeitä ja pyytää välillä ryhmäläisiä sulkemaan silmät, jotta olisi helpompi keskittyä kehoon. Kehotyöskentely tehdään omilla rooleissa, mutta motivoivana on Noomin, Ruutin ja Orpan keskustelut ja kohtaamiset matkalla. Ajatus Orpasta on vielä mahdollista olla mukana, tai ainakin tasapainoharjoituksen ohjeistuksen lause ”meniskö eteenpäin vai peruutanko” virittää valintaan, jatkaisiko matkaa Betlehemiin vai palaisiko takaisin Moabiin. Ohjaaja kysyy, kuka on menossa eteenpäin, kuka jommallekummalle sivulle ja kuka taaksepäin. Kaikille suunnille on kulkijoita. Fyysinen tila ja liikkeet antavat mahdollisuuden keskittyä pään sijasta kehoon.⁸¹⁴ Samoin kuin jokainen tekee ja kokee kehon asentojen muutokset, jokainen voi itse tulkita tekstiä. Kehotyöskentelyssä on mahdollista viitata tekstin sisällöissä esiintyviin liikkeisiin. Mäkisalo viittaa Ruutin polvistumiseen viljapellolla miehen edessä. Ohjaaja rohkaisee tulemaan tietoiseksi kehon ja liikkeen mahdollisuuksista:

Lähtekää tekemään jaloilla erilaisia liikkeitä. Tulkaa tietoisiksi siitä, kuinka paljon luovuutta jaloissa on. Voi potkia kiviä, potkia taakse. Kaikkea ei tarvitse kantaa mukana.

Ryhmäläiset liikkuvat koko tilassa ensin omalla kävelynopeudella ja vaihdellen sitten tempoa. Ohjaaja pyytää pysähtymään ja valitsemaan katseella päämäärän, johon tahtoo päästä ja katsetta seuraten kulkea ensimmäiseen tavoitteeseen ja sieltä seuraavaan. Ohjaaja kannustaa valitsemaan

⁸¹⁴ Luottamusta kehoon todellisuuden tulkitsemisessa ja ilmaisemisessa korostaa myös kehotyöskentelyyn erikoistunut bibliodraamaohjaaja Björn Krondorfer. Krondorfer 1992, 175.

haasteellisia kohteita. Välillä kehityöskentelyä tehdään hiljaisuudessa. Ohjaaja päättää kehityöskentelyn tekstikatkelman 1:6–7 lukemiseen ja omiin sanoihin: ”Voi olla, että tässäkin joukossa on vielä niitä, jotka kokevat olevansa lähellä Orpaa. Anna sen olla itsessäsi. Me mennään kohtaan, jossa Orpa on jo lähtenyt Moabin maahan.” Kehityöskentelyn teemaksi muodostui valinta. Virittäytyminen Noomin ja Ruutin keskusteluun (1:15–18) tehtiin parityöskentelynä.⁸¹⁵ Yhdessä ryhmässä oli parin sijaan kolme henkilöä, ja he loivat spontaanisti näyttämölle dramatisoinnin, jossa Jumalallakin oli rooli:

Ruut istuu maassa, Noomi seisoo ja Jumala on kaiken yläpuolella.

Noomi: Ruut riippuu minussa.

Jumala: Siunaan (teidät). Olen Jumala yläpuolellanne ja siunaan sen mitä tapahtuu.

Ohjaaja: Hyväksytkö Jumala sen, mitä tapahtuu?

Jumala: Molemmat (naiset) osoittavat luottamusta.

Valinnan teema jatkui ryhmäprosessissa, kun näyttämölle tehtiin Noomin ja Ruutin kohtaamiset kolme kertaa peräkkäin niin, että rooleista käsin valittiin itselle vastarooli:

Nyt kun näette tätä maisemaa (ryhmäläiset ovat valinneet Ruutin ja Noomin kohtaamisen paikaksi rajan Moabin ja Juudan välillä), niin ne jotka haluavat olla Noomin roolissa, tulkaa seisomaan tänne ja sitten Ruutit, jotka lähtivät seuraamaan anoppiaan omasta kotimaastaan vieraaseen maahan, tulkaa tähän seisomaan. Kääntykää toisiaanne vastaan, katsokaa sieltä itsellenne anoppi ja miniä.

Näyttämölle astui kuusi ihmistä, jotka olivat valinneet joko Ruutin tai Noomin roolit. Ruut oli vapaa käyttämään valitsemiaan sanoja tai poimimaan tekstistä lisää sanoja. Noomille ohjaaja antoi ohjeeksi käyttää tekstin sanoja kehotuksesta lähteä ja myös hiljaisuutta. Kohtaamiset katsottiin peräkkäin ilman välikeskustelua. Kun kaikki kolme kohtaamista oli nähty, roolityöskentelyyn osallistuneet kävivät akvaariokeskustelun istuen tuoleilla ryhmän keskellä. Muut olivat ympärillä kuunnellen. Ohjaaja sanoi: ”– mitä teille tapahtui näissä kohtaamisissa, mikä erityisesti yllätti,

⁸¹⁵ Ruutin päätös lähteä oli helppo, Noomi ei vastustanut lähtöä. Ryhmäläisistä kaksi valitsi Noomin rooliin liittyvän lauseen (Noomi käsitti, hän ei halunnut puhua siitä enempää/ Noomi käsitti, että Ruut oli päättänyt seurata häntä), loput Ruutin (älä pakota minua eroamaan sinusta ja lähtemään luotasi/ missä sinä kuolet, siellä minäkin haluan kuolla/ minun jumalani/ minne sinä menet, sinne minäkin menen/ sinun kansasi on minun kansani, sinun jumalasi on minun jumalani/ luottamus (ajattelen sanaa luottamus). Kukaan ryhmäläinen ei valinnut tekstistä kohtaa, jossa Noomi kääntyy Ruutin palata tai jossa Ruut puhuu rangaistuksesta. Draamaan ei syntynyt jännitettä, ei vastaroolleja eikä päätöksen teon vaikeutta.

Kun ryhmä kulkee tilassa ja toistaa omaa valitsemaansa lausetta, yhdistyvät liike ja sanat, keho ja kognitio. Tämä on yksi tekstin lukemisen tapa bibliodraamassa. Ohjaaja pyytää katsomaan ympärilleen ja sanomaan omaa lausetta myös toisille. Sen jälkeen ohjaaja pyytää ryhmäläisiä asettumaan vastakkain kahteen riviin, jossa parille sanotaan oma lause pyrkimyksenä vakuuttaa toinen asiasta. Ohjaaja kehottaa toistamaan lausetta useasti ja eri äänensävyillä, vuoronperään tai yhtä aikaa. Draamaan ei tullut uutta Noomin ja Ruutin kohtaamisissa, koska päätös lähtemisestä oli jo molemmilla selvä, ja Noomikin hyväksynyt sen.

hämmästytti, kosketti teitä, olitte kummassa roolissa tahansa. Ja sitten sen jälkeen muut yhdytään tähän keskusteluun.”

1. Ruut ja Noomi

Noomin roolissa ollut jakoi keskustelussa huolta siitä, ettei tytölle ole hyväksi lähteä hänen mukaansa, koska matkasta voi tulla surullinen. Noomi ajatteli vain sitä, mikä olisi parasta Ruutille. Noomi koki itsensä masentuneeksi, joten nyt oli pääasia, että tyttö lähtee ja sitten voi katsoa, mitä itselle tapahtuu. Noomi koki olevansa toistamiseen valinnan äärellä ja varoi, ettei uudelleen valitsisi väärin, kuten koki valinneensa Moabiin lähtiessä. Kun Ruut rauhallisesti samoja sanoja toistaen ja silmiin katsoen vakuutti päätöstään lähteä, alkoi Noomi luottaa, että Ruut ottaa itse vastuun sen sijaan, että Noomin tarvitsisi huolehtia hänestä. Kehonkieli näyttämöllä viesti paljon. Lattiatasolla istuen käyty keskustelu kuvasi tasa-arvoista asemaa ja rauhallista pysähtymisen tilaa.

Näyttämöllä Noomi oli aloitteellinen sekä liikkeissään että pukiessaan Ruutille viittaa päälle pitäen kättä huolehtivasti Ruutin olkapäällä ja avatessaan keskustelua. Samaan aikaan Noomi oli alavireinen. Valinnan ja ristiriidan teema oli jälleen läsnä Noomissa, joka oli varma omasta päätöksestään palata Betlehemiin, mutta epävarma siitä, onko Ruutin viisasta lähteä vieraaseen maahan. Ruut ei epäillyt.

2. Ruut ja Noomi

Näyttämöllä Noomi puhui vähän ja Ruut puhui koko ajan hitaasti ja rauhallisesti. Kohtaamisessa oli paljon hiljaisuutta. Ruut oli aloitteellinen, kun toisti kahteen kertaan: ”Istutaan, istutaan.” Kun he lopulta lähtivät jatkamaan matkaa yhdessä, he kävelivät vierekkäin käsikynkkää.

Akvaariokeskustelussa Noomina ollut jakoi siitä, miten hienolta tuntui olla vapaa ja riippumaton, eikä tarvinnut Ruutia. Noomille sopi, että Ruut on mukana, kunhan hän ei sääli eikä ripustaudu. Draaman Ruut pohti sitoutumistaan ja vakuuttelun vaikeutta: Voiko ihminen sanoa toiselle jopa viimeisenä repliikkinä ”rangaiskoon minua Jumala nyt ja aina, jos muu kuin kuolema erottaa minut sinusta – –.” Miten sen voi sanoa? Se, joka näin sanoo, suostuu Jumalan rangaistukseen. Ryhmäläinen vertasi Ruutin ja Noomin voimakasta ystävyysuhdetta puolisoiden väliseen suhteeseen, ja kuinka siinä suhteessa luottamuksen pettäminen olisi kuin Jumalan rangaistus.

3. Ruut ja Noomi

Draaman Noomi jakoi akvaariokeskustelussa sitä, miten hän ensin itsestään selvästi ajatteli, että Ruut olisi menossa muualle. Ruutin kiintymys, joka loisti kasvoilta, osoitti Noomille rakkautta.

Draaman Ruut koki olonsa yllättävän valoisaksi: ”Mä olen nuori nainen, joka kantaa taakkoja, olen vastuussa päätöksestä. Mä teen. Valitsin sut – –. Mä en halua torjuntaa tässä jutussa – – haluan sellasen, joka ottaa sitoutumisen vastaan.”

Noomin roolissa ollut kertoi liikuttuneensa siitä, että on toiselle ihmiselle niin tärkeä, että toinen luopuu jopa kansastaan ja jumalastaan. Tähän hänen vastaroolissaan ollut Ruut sanoi: ”– – kansat ja jumalat oli, että älä nyt höpötä, ei ne kuulu tähän, vaan tämä ihminen, jonka kanssa on mentävä. Mun tehtävä on nyt vakuuttaa – –.” Ruut kertoi valinneensa vastaroolikseen Noomin, joka ei olisi masentunut vaan sellainen, joka siunaten lähettää eteenpäin. Ruut koki, että Noomi on käynyt jo kerran läpi lähtemiseen liittyvät tunteet ja tietää millaista on jättää oma suku ja kansa. Ruut asetti ihmissuhteen kaikkein tärkeimmäksi.

Näyttämöllä Ruut puki Noomille valkoisen vaatteen päälle. Draama sisälsi hiljaisuutta, mutta myös naurua ja energiaa. Seuraava katkelma näyttämökohtaamisesta kuvaa naisten välistä ystävyyttä ja läheisyyttä:

Ruut: Tuun sun mukaan.

Noomi: Mukaan? Mutta sun kansas ja jumalas?

Ruut: Mä en halua jättää sua. Tahdon tulla sun mukaan (naurahtaa).

Noomi hymyillen: Tiedätkö, mitä se tarkoittaa. Se on ihan eri kansa ja eri jumala. Ootko sä varma siitä?

(Hiljaisuus)

Ruut: Mä luulen, tää on se paras juttu.

Noomi hymyilee ja katsoo silmiin: Voi tyttö kulta, (ottaa Ruutia olkapäästä kiinni) mieti nyt vielä tarkkaan.

Ruut ottaa vastaavasti Noomia olkapäästä kiinni: Mä oon kuule miettinyt tän asian.

Ruut koskettaa, sanoo päättäväisesti ja kovalla äänellä: Mennään.

Noomi: Mennään.

(Naiset nousevat ja lähtevät.)

Noomi iloisesti: Mä voin kantaa välillä [ruukkua], jos sä et jaksa.

Ruut: Kyllä tämä menee. (Nostaa ruukun.)

Yhteisessä keskustelussa puhuttiin rakkaudesta ja vapaudesta. Noomi koettiin surullisena ja masentuneena. Toisaalta Noomi siunasi aktiivisesti läheisiään. Ryhmäkeskustelussa muisteltiin Noomin raskasta oloa, kun hän lähti Moabiin. Oman kokemuksen kautta hän kenties toivoi varjelevansa Ruutia vierauden tunteelta, jota hän joutuisi kokemaan oudossa maassa. Ryhmä puhui Ruutin rohkeudesta kohdata Noomin kansa ja jumala, jotka olivat kuitenkin jo yhteisten vuosien

aikana tulleet tutuiksi: ”Iso juttu vaihtaa uskontoa ja kansallista identiteettiä. Noomi sanoo ensin, kälysi lähti kansansa ja jumalansa luo. Ruutin retorinen tapa ilmaista sitoutumista.” Noomi ei puhutellut Ruutia miniäksi tai tyttäreksi, eikä Noomi puhunut kuolleista. Kuoleman teema ei noussut keskeiseksi tässä kohtaa. Vaikka Noomi aloitti keskustelut eli oli ulkonaisesti aktiivinen, mitä raamatuntutkijatkin korostavat, Ruut oli puheiden sisällöissä aktiivinen. Ruut ei alistunut passiivisesti ottamaan vastaan Noomin neuvoja. Hän vastasi itse omasta elämästään ja sitoutui Noomiin kiintymyksestä ja vapaudesta käsin. Näyttämöllä valinnan ja sitoutumisen teemat kulkivat mukana prosessinomaisesti, kun Noomin ja Ruutin kohtaamisia toistettiin kolme kertaa. Ensimmäisessä dramatisoinnissa Noomilla oli ristiriita, mutta Ruut oli varma päätöksestään seurata Noomia. Toisessa kohtaamisessa Noomi koki vapautta, mutta nyt Ruut mietti sitoutumista. Kolmannessa keskustelussa ei ollut enää ristiriitaa vaan kiintymystä Ruutin ja Noomin välillä. Tämä on esimerkki siitä, miten bibliodraamassa samaa tekstikohtaa useamman kerran näyttämöllistettäessä tulkinta monipuolistuu ja syvenee.

Draamassa jumalakuva jäi ohueksi. Näyttämökeskusteluissa Noomi ja Ruut eivät puhuneet Jumalasta muutoin kuin toistamalla sanoja ’jumala’ ja ’kansa’, ja Noomi ihmetteli, miksi Ruut jättää jumalansa ja kansansa. Ryhmä loi spontaanisti näyttämölle Jumalan, joka siunasi molemmat. Ryhmän luoma jumalakuva on yhtäläinen jakeen 1:6 kanssa, jossa Jumala antaa leipää Juudassa. Rankaiseva jumalakuva ei tullut esille, eikä kukaan käyttänyt Ruutin sanoja Jumalan rangaistuksesta. Ruutin kirjan tekstissä Ruutin puhe Noomille ei ole vain miniän ja anopin välisen kiintymyksen ilmaus, vaan ennen kaikkea Ruutin periaatteellinen ratkaisu. ”Mihin sinä menet, sinne minäkin menen, ja mihin sinä jäät, sinne minäkin jään. Sinun kansasi on minun kansani, sinun Jumalasi on minun Jumalani” (1:16).⁸¹⁶ Näillä sanoilla Ruut hylkää moabilaiset sukujuurensa ja liittyy miehensä suvun ja Israelin kansan jäseneksi, hylkää moabilaiset jumalansa ja kääntyy Israelin Jumalan puoleen, Jahven käsivarsien suojaan (vrt. Ruut 2:11–12).⁸¹⁷

Orpa ja Ruut eivät tekstistä poiketen itkeneet missään kohdassa. Orpa jäi tässä draamassa taka-alalle. Ryhmä ei spontaanisti tehnyt Orpaa näyttämölle. Keskusteluissa Orpasta ei puhuttu mitään. Tekstin Orpa on vastarooli Ruutille, joten roolinvaihdolla Orpaan olisi mahdollisesti löytynyt Ruutin rooliin sisäistä ristiriitaa ja moninaisuutta.

⁸¹⁶ Käännös oma.

⁸¹⁷ Sollamo 1983, 34.

9.5. Saapuminen Betlehemiin

Ohjaaja antoi tehtäväksi kahdessa ryhmässä lukea teksti Ruut 1:19–21, jakaa roolit, sopia näyttämöstä ja sen jälkeen vuorotellen improvisoida tapahtuma näyttämölle.⁸¹⁸ Rekvisiittana oli suuria värikkäitä kankaita ja soittimia. Molempien improvisaatioiden jälkeen sekä katsojat että rooleissa olleet ryhmäläiset jakoivat ajatuksiaan kokemuksesta.⁸¹⁹ Sosiodraamasta tämä roolityöskentely erosi siten, ettei ohjaaja tehnyt väliintuloja. Olen jäsentänyt molempien ryhmien näyttämötapahtumat kolmen teeman mukaan: 1. Saapuminen ja vastaanotto; 2. Noomin masennus ja sen ilmaiseminen; 3. Ruutin muukalaisuus ja uskonnollisuus. Tutkin draamoja yhtenäisesti näistä teemoista käsin. Tuon raportissani esille katkelmia molempien draamojen näyttämötyöskentelyistä ja keskusteluista.

1. Saapuminen ja vastaanotto

Ryhmä kiinnitti huomiota siihen, kuinka hiljaa ja varovasti Noomi ja Ruut saapuivat Betlehemiin. Ruut kulki puoli askelta Noomin takana. Tämä varovaisuus välitti katsojille tunteen tärkeästä ja pelottavasta saapumisesta. Kävellessä Noomi kertoi Ruutille Betlehemistä:

Ruut: Noomi, tuolla näkyy Jerusalemi.

Noomi: Betlehem. Se kaupunki on tuolla. Tässä on tämä kapea sola. Minä olen sinulle monta kertaa kertonut siitä, kuinka minä synnyin täällä.

(Kaupungin naiset alkavat soittaa tamburiineja ja kyselevät toisiltaan: kuka tuo on?)

Noomi: Täällä syntyi myös mieheni Elimelek ja meidän poikamme, jotka kuolivat. He syntyivät täällä.

Ruut: Tämä kaupunki on meidän kotikaupunkimme.

Noomi: Siitä tulee myös sinulle kaupunki, kotikaupunki.

(Naiset kävelevät vierekkäin, pysähtyvät ja puhuvat. Sen jälkeen he kulkevat kohti kaupungin porttia, jonka luona on kolme naista.)

Betlehemiläisten vastaanotto koettiin lämpimänä ja kauniina:

Noomi: Hei.

Naiset: Hei.

⁸¹⁸ Ruutin kirjan tekstissä Noomin ja Ruutin saapuessa Betlehemiin vuorovaikutusta tapahtuu Noomin ja betlehemiläisten kesken. Noomin ja Ruutin keskustelusta ei kerrota mitään. Noomi ei huomioi Ruutin läsnäoloa, eivätkä Betlehemin asukkaakaan. Tekstikatkelmassa ainoastaan kertoja huomioi Ruutin tulon Betlehemiin. Athalya Brenner (1999, 158–162) tulkitsee tämän olevan yksi tekstin sisällössä oleva peruste sille, että Ruut esiintyy omalle nimelle nimetyssä kirjassaan todella ulkomaalaisena työläisenä.

⁸¹⁹ Vrt. Martin (2001, 67–68), joka kuvailee näyttämötyöskentelyn jälkeistä palautevaihetta, jossa sekä kaikki luovaan prosessiin osallistuneet kertovat huomioita, kokemuksia ja ajatuksia esityksen aikana, että ”katsojat”, jotka eivät toimineet aktiivisesti näyttämöllä, kertovat omista huomioistaan. Erityisesti sanattomia ilmaisumuotoja käytettäessä on Martinin mukaan hedelmällistä antaa katsojien ensin yrittää kuvailla, mitä he näkivät ja tunsivat.

Nainen3: En toista tunne.

Nainen1: Kuka tuo toinen on? Toinen on kyllä Noomi.

Nainen1: Eikö ole?

Nainen 2 nousee istumasta seisomaan: Oletko sä Noomi? Hyvänen aika sentään.

Noomi: Teissäkin on jotain tuttua.

Nainen1: Onhan se Noomi. Kahdenkymmenen vuoden jälkeen.

(kaksi naisista nousee, nainen 1 halaa iloisesti ja lämpöisesti Noomia, nainen 2 väkinäisemmin ja nainen3 jää istumaan).

Roolien sisällä Betlehemin kaupungin naiset kokivat, että he olivat torjuvia ja inhottavia Noomille ja Ruutille. Yksi nainen kommentoi, että Ruut on betlehemiläisiä naisia huonompi, joten kenenkään kaupungin miehen ei kannattaisi tuollaisen naisen kanssa mennä naimisiin. Sekä Noomin että Ruutin rooleissa koettiin, että kaupungin asukkaat puhuivat paljon tilanteesta, jossa he itse kulkivat hiljaa valmistautuen kohtaamaan menneisyyttä ja surua Noomin synnyinpaikalla. Kaupunkilaiset hälisivät koko ajan, kävivät halaamassa ja toivottamassa tervetulleeksi, mutta eivät kuitenkaan oikeasti pysähtyneet kuulemaan naisten surua. Yksi kaupungin naisen roolissa ollut ryhmäläinen kommentoi menetelmää, miten vaikeaa rooleihin eläytyminen on ja miten kaoottiseksi tilanne voi tulla, kun yrittää improvisoida yhdessä: ”Yritin toteuttaa aikaisempaa näkemystä, mutta ei ollut paljon aikaa tunnustella.”

Toisessa improvisaatiossa jatkui pohtiminen Noomin tunnistamisesta:

(Portin alapuolella maassa on keltainen kangas. Noomilla on ruskea vaate, Ruutilla violetti.)

Nainen 1 laskee ruukun maahan: Oioioi. Kävin hakemassa ruukullisen viiniä.

Nainen 2: Huh huh, onpas ollut päivä.

(Betlehemiläiset ovat piirissä. Työ ja juhliminen näyttävät yhdistävän heitä.)

Noomi: Tunteeks noi ihmiset? Mennään kattomaan ja yritetään löytää vain joku paikka, minne mennään täksi yöksi. Katotaan sitten mitä tapahtuu.

naiset:

- Mitäs täällä tapahtuu?

- Hei kattokaa, mitä tuolla.

- Noomi?

- Missä miehet on?

- Eiks ollut poikia?

- Kaks poikaa?

- Onks se saanut Moabissa vielä tytön?

Noomi Ruutille: Me saadaan olla täällä ulkopihalla.

Nainen: Sinne ne lähti sitä nälänhätää pakoon.

Neljä kaupunkilaista seisoo rintamassa: Niin lähti.

- On Noomi laihtunut.

- On se Noomi.

- Hei, ootsä Noomi?

Noomi: No. Olen vanhalta nimeltä Noomi, mut en oikeestaan muuten olekaan. Se kaikki hyvä, mitä sillon oli, kun lähdin. (Kaupungin naiset ja Noomi sekä Ruut ovat seisovat vastakkain.)

Nainen 1 keskeyttää Noomin puheen: Siis ootko Noomi vai et oo Noomi?

Noomi: No. Kutsukaa minua Maraksi. Sen takia, että sillon kun mä läksin, mulla oli mies ja kaksi poikaa ja lähdin niinku paremman leivän perässä. Mutta mulla ei oo enää mitään siitä jäljellä. Jumala on kääntänyt mulle selkänsä ja antanut mulle vain onnettomuutta. En mä oikein ymmärrä tätä, mut ajattelin nyt kuitenkin palata tänne ja kattoo mitä —.

Kaupungin naisten rooleissa näyttämöllä olleet kertoivat, että kokivat aitoa ystävyyttä ja aitoa halua pyytää tulijoita mukaan, koska työvoimaa tarvittiin viljankorjuuseen.

Nainen 4: Tänne vain hommiin. Meillä on alkamassa ohranleikkuu tässä ihan lähipäivinä.

Noomi: Tota. Mä en oikein tiedä, jaksanko. Mulla on kaikki voimat menny. Mä oon ollu niin masentunut. Ehkä mä vähän kattelen, mitä te touhuutte.

Naiset: Just joo.

Noomi: Voisin vähän levätäkin, kun meillä on ollut niin raskas reissu.

Nainen 4: Täällä on kyllä niin hyvä sato tullut, että kaikki työvoima on tarpeen.

Noomi: Kyllä mieluusti auttaisin. Mitä sä Ruut, jaksaisiks sä?

Nainen 3: Ootteks te sopineet paikan missä asutte?

Noomi: Hoh, hoh, kaikki on niin auki, että. Kai tässä on sitten pakko viimeisillä voimilla. Ei kyllä millään jaksaisi.

(Noomi laittaa huivia paremmin, Ruut ottaa Noomia kiinni olkapäästä)

Nainen: Mutta jos sä yön yli nukkuisit rauhassa ja sitten aloittaisit huomenna.

Noomi: Niin, se kuulostaa paremmalta. Kyl mä varmaan huomenna jaksan.

Nainen: Jos sun sukulaisetkin on täällä? Ota tyttös mukaan.

Noomi: Ruut on ainakin niin energinen, ihanan innokas (katsoo Ruutia), että Ruut varmaan tekee munkin puolesta. Mä yritän parhaani. Mutt ihanaa, että pääsin takasin tänne, kyllä mulla on ollut niin ikävä. Se on ihana nähdä, että teillä on vähän paremmin, kun mulla.

Nainen topakasti: On meilläkin täällä vaikeet ajat ollu.

Noomi: Niin kyllä mä sen uskon. Muistan, mitä se oli, kun mä lähdin.

Nainen: Niin kyllä vuorotellen käydä siellä, missä paremmin on, helpommalla pääsee.

Noomi: En kyllä tiedä. Kukaan tässä helpolla pääsee. Kyllä mulla on ainakin pelkkää surua ollu tää elämä. Ois kiva kuulla, mitä teillä on tapahtunut?

(Ruut katsoo alaspäin maahan.)

Kaupungin naisiksi eläytyneet tunnistivat rooleissaan piiloaggressiota ja halua piikitellä Noomin ja Ruutin surkeaa elämäntilannetta. Kaupunkilaiset olivat myös itse katkeria. Yksi nainen huomasi tarvetta vetäytyä tilanteesta pois, koska asenne Noomia kohtaan oli hyvin kritisoiiva: ”– – jukran pujut, töihin siitä, älä nyt nössöile.” Kaupunkilaiset kertoivat, että he saattoivat valita, miten ottivat Noomin ja Ruutin vastaan, joko ihastuksella tai kielteisesti. Noomin roolissa ryhmäläinen koki pettymystä, koska vastaanottajat eivät nähneet eivätkä ymmärtäneet hänen väsymystään.

Tekstissä ei kirjoiteta kaupunkilaisten reaktioista Noomin valitukseen. Sakenfeldin mukaan Noomin paluun Betlehemiin ja kaupunkilaisten kohtaamisen voi tulkita aivan yhtä hyvin iloisena jälleennäkemisenä kuin epätodellisenä ihmettelynä, voiko tulija olla Noomi.⁸²⁰ Näin bibliodraaman keskustelussakin edellä todettiin. Peter H. W. Lau tulkitsee, että betlehemiläisten on vaikea tunnistaa Noomia, joka on vuosikymmenessä vanhentunut ja muuttunut ulkonäöltään. Ehkä hän myös pukeutuu eri tavoin.⁸²¹

2. Noomin masennus ja sen ilmaiseminen

Draamassa Noomi toisin kuin tekstissä kertoi kuolemista Moabissa, kun naiset kysyivät syytä siihen, miksi hän tuli yksin. Tapahtumien kerronta sai Noomin ilmaisemaan tunteita:

Nainen 2: Miten sinä yksin tulet? Missä Elimelek on?

Nainen 3: Kuka tuo toinen on, hei?

Nainen 1: Entäs Mahlon?

Noomi: Mun mieheni on kuollut. Hän kuoli Moabin maassa – –. Niin kuolivat poikanikin. Surua tämä elämä on ollut. Pelkkää surua.

(Kun Noomi kertoo surusta, nainen 2 katsoo alaspäin. Kaikki ovat hetken hiljaa.)

Tekstissä Noomi ilmaisee tunteitaan kertoessaan vertauskuvallisesti miesten kuolemista (1:21). Kun draaman Noomi alkoi kertoa kivusta, kaupungin naiset etääntyivät tuskasta ja huusivat: ”Tulkaa juomaan viiniä.” Katsojilla nousi tästä ärtymystä. Noomin nähtiin nyt näyttämöllä ilmaisevan jotain

⁸²⁰ Sakenfeld 1999, 35.

⁸²¹ Lau 2010, 126.

omasta olostaan. Ryhmä aisti Noomin pettymyksen siitä, ettei kaupunki ollutkaan samanlainen, josta hän oli aikoinaan lähtenyt. Yksi ryhmäläinen sanoi Noomin pettymystä: ”Kun Noomi itse on muuttunut, niin toivois, että jossain olis pysynyt [samanlaisena], että se koti olisi tuttu paratiisi. Se helpottais, ois jotain mikä ei olisi muuttunut.” Toinen ryhmäläinen peilasi omaa masennustaan Noomin roolin kautta ja puhui vaikeudestaan hyväksyä itseään.

Kaupunkilaisten ilo viljankorjuutalkoista ja kutsu yhteiseen juhlaan saivat Noomin sanomaan, että Jumala on hylännyt hänet. Betlehemiläiset eivät voineet yhtyä tähän kokemukseen, että Jumala olisi hylkääjä. He elivät ohranleikkuun, eivät nälänhädän aikaa. Yksi naisista kuvasi tilannetta iloisesti tamburiinilla soittaen: ”Eri meininki”; ”Betlehemissä ollaan onnellisia”. Mitä enemmän Noomi kohtasi kaupunkilaisten iloa kypsästä viljasadosta, ja mitä enemmän he kutsuivat yhteyteensä, sitä vahvemmin Noomi oli katkera.

Noomi: Jumala on hylännyt minut.

Nainen3: Täällä jumala ei ole hylännyt ketään. Tulkaa tänne. Kaikki ovat täällä onnellisia.

(Nainen1 jatkaa leikkuuta, nainen 2 seisoo, nainen 3 soittaa tamburiinia.)

Noomi: Älkää kutsuko minua enää Noomiksi. Minä olen Mara. Jumala on kääntänyt selkänsä minulle.

Nainen1: Mukaan vain! Ja koita piristyä.

Myöhemmin Noomi huomasi, etteivät sanat kohdanneet, eivätkä ihmiset, ”niin siinä kohdassa aloin entistä enemmän seistä omilla jaloillani ja päätin, että pitää lähteä etsimään yösiijaa.” Noomi ei halunnut juhlia muiden kanssa viljankorjuuta. Hän koki nopeuden ja hitauden suurta eroa. Yksinäisyys tuntui välttämättömältä, eikä hän lopulta nähnyt kyläläisiä, ei edes Ruutia vierellään.

Tekstissä kukaan ei kysy Noomilta, missä miehet ovat. Noomi ei kerro suoraan heidän kuolemistaan. Noomin sosiaalinen asema on muuttunut. Hänellä ei ole miestä eikä poikia, joiden kautta kuuluisi Betleheemiin. Hän on lapseton leski ja marginaalissa oleva kotiinpalaaaja. Noomi etäännyttää itsensä naisten yhteisöstä, luopuu siitäkin sosiaalisesta verkostosta. Noomi ei voi kertoa naisille omaa tarinaansa eivätkä naiset voi lohduttaa häntä. Noomista tuli katkera, kun hänen poikansa kuolivat, eikä hänellä ole enää yhteyttä Elimelekin sukuun. Hänellä oli mahdollisuus palata isänsä kotiin (1. Moos. 38:11; 3. Moos. 22:13) tai äitinsä taloon (1:8). Betlehemissä Noomi elää ainoastaan anopin roolissa. Vasta lopussa lapsen syntymän kautta Noomi saa takaisin sosiaalisen asemansa.⁸²² Bibliodraamassa tämä muutos tuli esille, kun Noomi koki itsensä ulkopuoliseksi.

⁸²² Lau 2010, 122, 124–127.

3. Ruutin muukalaisuus ja uskonnollisuus

Draamassa Ruut nähtiin hiljaisena ja nöyränä sivussa olevana. Katsojia itketti se, miten Ruut vastaanotettiin, koska kaupungin naiset koettiin kitkerinä, vaikka näyttivät ystävällisiltä. Yhtä naisen roolia tehnyt ryhmäläinen oli mies ja katsojat tulkitsivat, että hän oli iloinen kaupunkiin saapuvasta muukalaisnaisesta ja mahdollisuudesta hänen suhteensa. Myös Ruutin roolissa ollut piti häntä miehenä. Vaistomaisesti mies sanoi ottavansa naisenkin roolissa miehisen vieraanvaraisuuden näkökulman: ”Tolla tavalla miehet saatto katsoa muukalaisnaista, vierasta, yksinäistä naista – –.” Olosuhteet loivat draamaan jännitteen kaupungin miehen ja Ruutin sekä toisten naisten välille. Mies (nainen 3) kutsui Ruutia osallistumaan hauskaan iltaan, mutta Ruut kertoi vierastavansa häntä, eikä oikeasti ymmärtänyt, eikä kuullut kutsua.

Draaman Noomilta kysyttiin Ruutista. Hän pystyi kohtaamisessa yllättäen puolustamaan Ruutin uskoa sanomalla, että Ruut ”kuuluu meikäläisiin”.

Nainen 2 kysyy tiukasti: Kuka tuo tyttö on tuossa?

Nainen 3: Niin sitä minä jo kysyin.

(Nainen 2 nyökkäilee kolme kertaa)

Noomi: Hän on minun miniäni Ruut, joka tahtoi seurata minua.

Nainen 2: Muukalainen siis?

Noomi: Moabista. Hän uskoo isiemme jumalaan.

Nainen 2 ja nainen 1 väkinäisesti hymyillen Ruutille: Hei.

Nainen 3: Meillä on täällä viljanpuintitalkoot menossa. Tulkaa tänne vaan.

Ruut halusi rauhassa tarkkailla ja seurata tilannetta sivusta Noomin kautta. Ruut kertoi kunnioittavansa Noomia, koska Noomi oli vanhempi nainen, ja nyt saavuttiin hänen kotikaupunkiinsa. Sen vuoksi hän kulki Noomin jäljessä. Kaupungissa kaikki oli Ruutille vierasta, eikä hän pystynyt itse vastaamaan kysymyksiin uskosta ja jumalasta: ”En pysty itse puolustautumaan, että olen omaksunut teidän jumalan.”

Toisessa improvisaatiossa Noomi esitteli Ruutin sitoen hänet omaan elämäntalouteensa Moabissa:

Nainen 3: Mitä sulle on tapahtunut?

Noomi: Mies kuoli ja pojat kuoli. Pojat meni naimisiin, mutta pojatki kuoli. Kaikki meni. Mut tässä on yhden poikani vaimo (kääntyy Ruutin puoleen ja ottaa tätä olkapäästä halausasentoon). Hän vain sitten päättäväisesti halusi tulla mun mukaan, vaikka toinen vaimoista lähti sinne takasin, mutta jostain syystä Ruut on saanut päähänsä, että se haluaa lähteä mun kanssa.

Nainen 3: Miten Ruut täällä aloittaa?

Noomi: Ruut⁸²³ (Noomi pitää Ruutia olkapäästä kiinni) on Moabin maasta. Hän kyllä lukeutuu meikäläisiin. Hän sanoi: Meidän ja minun jumala on hänen jumalansa ja tää kansa on hänen kansansa, että yritetään ajatella, että Ruut on meikäläisiä.

Ryhmän mielestä draaman Noomi suhtautui Ruutiin anteeksipyydellen: ”– ei välitetä, kuuluu meihin, eikös niin –.” Ryhmäläinen, joka oli ollut edellisessä improvisaatiossa näyttämöllä Ruut, jatkoi: ”Ruut ei voi itse lähteä kauheesti itseään tuomaan esille. Kun hän tulee vieraaseen paikkaan, niin edellyttää, että hänet esitellään kaikkien tiettyjen tapasäännösten ja muodollisuuksien mukaisesti, ja vasta sitten saa identiteetin siinä ja tulee olemassa olevaksi, ehkä ajan kanssa. Oletetaan, että hänet esitellään. Mäkin koin mahdottomana Ruutina, että tuossa kohden olisin avannut suun ja sanonut jotain. Olis ollut yllättävää.”

Kaupungin naiset kiinnittivät huomiota vieraaseen tyttöön, josta eivät kuitenkaan enää olleet kiinnostuneita sen jälkeen, kun saivat Noomilta vastauksen, että hän uskoo isien jumalaan. Ruutissa nähtiin olevan puhtia paljon enemmän rajajoella kuin kaupunkiin saapuessa. Ruut koki itsensä roolissa masentuneeksi vieraiden ihmisten ympäröimänä.

Ruutin kirjan tekstissä Ruut puhuu yhteensä 11 kertaa, joista kahdesti raportoi Boasin puhetta Noomille (2:21 ja 3:17). Lisäksi hän puhuu kerran yhdessä Orpan kanssa 81:9–10).⁸²⁴

9.6. Irakin sodan vaikutus bibliodraamatyöskentelyyn

Toisen päivän aamukierroksella ryhmässä jaettiin ajatuksia ja tunteita maailmantilanteesta ja edellisen päivän bibliodraamasta. Yöllä alkanut Irakin sota oli esillä puheenvuoroissa. Sodan suru liitettiin lapsiin:

- Kun näkee omat lapsensa onnellisina keikkumassa puissa, toisella puolella maailmaa lapset kuolevat tai ovat jo kuolleet.
- Aamulla – – teipattiin lasten kanssa keittiön seinälle maailmankartta, katsottiin missä se Irak on. Huomattiin, että se on lähellä, 4000 kilometriä.

Ryhmäläiset olivat pettyneitä sodan syttymisestä ja vertasivat maailmaa kohdannutta katastrofia Ruutin kirjan sekä yhteisölliseen että yksilötason onnettomuuteen. Tiedotusvälineissä näkyvät ihmisten kohtalot muistuttivat Ruutin pettymystä: ”– niin kuin Ruut, odotti elämässään – ja odotus muuttui toisennäköiseksi.” Yksi ryhmäläisistä pohti: ”Voinko olla täällä päivän kuuntelematta uutisia? Uskallanko olla tietämättä?” Myös kurdien tilanne herätti ristiriitaista oloa.

Ruutin kirjan kertomus yhdistettynä maailmantilanteeseen nosti ryhmäläisten mieliin henkilökohtaisia muistoja kuolemista. Toisaalta tekstin teema oli virittänyt pohtimaan esimerkiksi

⁸²³ Noomi sekoittaa tässä nimet, kutsuu Ruutia Noomiksi. Olen selvyyden vuoksi kirjoittanut repliikit oikeilla nimillä.

⁸²⁴ Kaikkiaan Ruutin kirjassa on 50 repliikkiä. Kirjan 85 jakeesta 59 jakeessa on replikointia. Naisten puhetta tekstissä on 29 jakeessa, miesten 27 jakeessa. Lim on tutkinut femiinistä ääntä Ruutin kirjassa. Limin (2007, 269–270; 2011, 102) mukaan kertomuksen femiinistä luonnetta vahvistaa se, että Ruutin kirjassa ei selvästi kuvata sotaa, kuolemaa eikä väkivaltaa vaan enemmän rakkautta, luottamusta ja uskollisuutta.

omaa anoppi–miniä -suhdetta. Yksi ryhmäläisistä oli kokenut roolityöskentelyssä hämmennystä siitä, mitä itselle oli tapahtunut kaupunginnaisen roolissa, kun oli vastaanottamassa Ruutia ja Noomia: ”Miten voimakas reaktio! Miten [olin] niin tyly? Mikä ihmeen tarve minulla on [nyt] äkkiä selittää tätä pahaa minusta pois?” Hän viittasi vaikeuteensa hyväksyä Noomia ja Ruutia. Tässä itsereflektiossa näkyy kaksoistietoisuus roolissa, miten näyttämöllä tehty rooli kertoo aina jotain ihmisestä itsestään.

Edellisen päivän draamasta ryhmäläiset pohtivat Noomin alakuloa ja Ruutin valintaa omasta kodista. Toisen bibliodraamapäivän alkutunnelmassa oli pelkoa sodasta, mitä Ruutin kirjan katastrofien teemat vielä syvensivät. Tunnelmassa oli samanaikaisesti toivoa ja turvaa, jota kuvasi ryhmäläisen kommentti: ”Olen nauttinut aurinkoisesta aamusta vauvan kanssa.”

Ohjaaja tiivisti ryhmän kokemuksia ja tekstin sisältöä: ”Noomin saapuminen Betlehemiin puhuttelee [meitä]. Mikä mieletön väsymys Noomilla on. Onko vastaanottajien mahdollista nähdä ja kuulla pakolaisten väsymystä. Kun saisi edes paikan missä nukkua. Olen pettynyt sodan syttymisestä. Ei ole vaikutusmahdollisuutta – –. Mutta muuten tekstissä lapsi on syntynyt. Ja lapsia syntyy.”

Bibliodraaman hengellinen ulottuvuus oli esillä aamukierroksen päättävässä hiljaisessa rukouksessa tuohuksien valaistessa piiriä. Bibliodraaman yhteiskunnallinen ulottuvuus oli läsnä keskusteluissa.

9.7. Ruut ja Noomi Betlehemissä

Tekstissä Ruutin ja Noomin yhteisen elämän kuvaus Betlehemissä rajoittuu Ruutin viljapellolle ja puimatantereelle lähtöön ja paluuseen. Bibliodraama naisten keskustelusta Betlehemissä tehtiin valkoisen tulen alueella parityöskentelynä, johon virittäytyminen tapahtui lyhyellä keskustelualustuksella Moabin jumalasta, Kemosista. Luin Vanhasta testamentista kohtia, joissa Kemosista puhutaan eri näkökulmista:

- moabilaisten palvoma jumala (4. Moos 21:29)
- kuningas Salomo rakensi uhrikukulan Moabin jumalalle Kemosille (1. Kun. 11:7)
- Joosian kulttireformissa vieraille jumalille rakennetut alttarit tuhottiin (2. Kun. 23:13)
- Moabille ja Kemosille lausutut profeettojen vihapuheet (Jer. 48:7, 48:13, 46)
- Kemos auttaa omaa kansaansa Moabia sodassa (Tuom. 11:24)
- ihmisuhrin käyttö taistelussa (2. Kun. 3:26–27)

Joosian kulttireformissa vuonna 622 eaa. kiellettiin muiden jumalien kuin Jahven palvominen Juudassa ja Jerusalemin temppelissä. Polyteismista siirryttiin lopullisesti monoteismiin ”Jahve yksin” -liikkeen vaatimuksesta, kun Babylonian kuningas Nebukadnessar valloitti vuonna 586 eKr

Juudan ja väestö joutui pakkosiirtolaisuuteen. Monoteismissä Jahve ei ole ollut ainoastaan Israelin kansalle ainoa oikea jumala, jota kansa sai palvella, vaan hän oli ylipäänsä ainoa jumala. ”Jahve yksin” -liike ja pakkosiirtolaisuuden aikaiset teologitoimittajat, deuteronomistit, tulkitsivat Israelin ja Juudan katastrofien syiksi kansan synnit. Jahven viha syytyi kansan rikoksista lakia kohtaan ja erityisesti vieraiden jumalien palvomisesta. Pelastuksen ydin oli Israelin kansan paluu Jahven, ainoan olemassaolevan jumalan luo. Siten katastrofi voi päättyä, ja kansalla on tulevaisuus.⁸²⁵ Deuteronomistinen liittoteologia sisältää kansan ja jumalan vastavuoroisen suhteen ja liiton.

Alustuksessa toin esille näitä historiallisia vaiheita sekä moabilaisten ja israelilaisten uskonnollisten piirteiden yhtäläisyyksiä jumalien palvelemisessa, esimerkiksi uhrialttareita ja jumalanpalveluspaikkoja. Se, mitä Vanhassa testamentissa kerrotaan Kemosista, liittyy sotaisiin taistelutapahtumiin. Rituaalisen sodankäyntiin sekä Moabissa että Israelissa kuului vihollisen kansan vihkiminen jumalalle kuuluvaksi uhriksi ja voitetun vastustajan jumalankuvien tai kulttiesineiden kuljettaminen voittoisan jumalan eteen.⁸²⁶

Ryhmä havaitsi, että kuva jumalasta on hyvin miehinen, ja keskustelua syntyikin mahdollisista naisten jumalattarista suojelijoina kodeissa ja lasten synnytyksissä. Ryhmä oli kiinnostunut siitä, kerrotaanko Kemosista Raamatun ulkopuolisissa lähteissä. Kerroin Mesan kivistä, joka sisältää piirtokirjoituksen Moabin kuninkaan Mesan toiminnasta, ja jonka tarkoituksena Pekka Särkiön mukaan on ”säilyttää kuninkaan muisto elävänä niin Moabin jumalan Kemosin kuin ihmisten mielissä.” Piirtokirjoituksessa Mesa sanoo rakentaneensa muistokiven Kemos-jumalan kunniaksi, joka vapautti hänet vihollisistaan. Piirtokirjoituksessa kuvataan Israelin kuninkaan Omrin johtamia taisteluja Moabia vastaan. Mesa pitää Moabin tappion syynä Kemos-jumalan vihastumista maahansa. Tämä muistuttaa edellä kuvattua deuteronomistista ajatusmaailmaa Vanhassa testamentissa, missä Jumalan vihasta seuraa kansan onnettomuus.⁸²⁷ Ryhmä kysyi Kemos-jumalan nimen merkityksestä, johon yksi ryhmäläinen kommentoi: ”Eihän Jahve nimenkään alkuperää tiedetä.” Bibliodraamassa eksegeettisistä keskustelualustuksista tulee helposti vuorovaikutteisia tapahtumia, koska ryhmällä on dramatisoinnin jälkeen erityisen paljon kiinnostusta tietoon. Sitä todistaa tässäkin ryhmässä syntynyt keskustelu.

Noomin ja Ruutin elämää Betlehemissä tutkittiin kohtaamisilla fiktiivisessä kodissa, johon he olivat majoittuneet. Ohjaaja pyysi jokaista ryhmäläistä Noomin ja Ruutin rooleissa pareittain keskustelemaan teemoista: Mikä elämässä on tärkeää? Mistä nämä kaikki tapahtumat johtuvat? Rankaiseeko Jumala? Olenko tehnyt jotain sellaista, että Jumalan rangaistus seuraa? Entä jos olisin

⁸²⁵ Lauha 1991, 9–12; Särkiö 1997, 353–354.

⁸²⁶ Särkiö 1997, 357.

⁸²⁷ Särkiö 1997, 352–361.

jäänyt? Jos tätä kaikkea ei olisikaan tapahtunut? Millainen on Ruutin jumala? Minkälaiseen jumalaan hänen kansansa uskoo? Tietääkö hän, mihin hän liittyy?

Noomin ja Ruutin keskustelujen ilmapiirit koettiin valoisiksi ja luottavaisiksi: ”ei huolta huomisesta”; hyväksyntää nykyistä elämäntilannetta kohtaan. Yksi pari kertoi keskustelun olevan ”tasapainoista äiti–lapsi -suhdetta”. Keskustelujen sisällöt liittyivät jumaluuteen ja käytännön elämän järjestelyihin. Ruutiin sijoitettiin vahva usko, joka alkoi kannatella myös Noomia. Keskusteluissa puhuttiin käytännön huolista, miten Ruut saisi uuden miehen, ja auttaisiko Jumala siinä asiassa. Joitakin ryhmäläisiä ei lainkaan kiinnostanut Jumala vaan elämän uudelleen järjestäminen. Joidenkin ryhmäläisten rooli Noomina oli lohduton, kun taas toiset loivat Noomin, joka uskoi Ruutin saavan vielä lapsia Betlehemissä. Yhdessä ryhmässä käytiin syvälinen keskustelua jumaluuden eroista Moabissa ja Betlehemissä. Noomi oli aktiivisesti johdatellut keskustelua jumaluuden olemassaoloon, Jumalaan turvautumiseen ja Jumalan merkitykseen yhteisön suojelijana ja apuna sodankäynnissä. Noomi opasti Ruutia, ettei ainakaan julkisesti puhuisi Moabin jumalasta Kemoksesta, jotta Ruut ymmärtäisi, että Juudassa Kemosta pidetään iljetyksenä: ”Koin äitinä velvollisuuden ohjata tätä lasta, että hän varmasti nyt ymmärtää tämän asian, että hänen ei pidä nyt tästä Kemoksesta puhua julkisesti myönteiseen sävyyn, vaan hänen on liityttävä rukoushetkiin, joissa ylistetään Jahvea. Nyt kun hän huomenna menee sinne Boaksen viljapellolle keräämään tähtiä, hän kiltisti ja nöyrästi on mukana rukouksessa, ja tekee sen, ettei vaan meidän perhe-elämän turvallisuus turmellu.” Tässä roolissa Noomi neuvoi ja opasti Ruutia kuten Ruutin kirjan tekstissä, jossa Noomi antaa Ruutille ohjeita puimatantereelle menoa varten (3:3). Mielenkiintoista on, että nyt roolityöskentelyssä Noomin ja Ruutin vuorovaikutusta kuvattiin äidin ja tyttären suhteena.⁸²⁸

9.8. Viljapellolla

Viljapellon tapahtumiin virittäydettiin kehutyöskentelyllä keskittyen käsiin. Kädet liittyvät tekstiin, sillä käsillä poimittiin ja leikattiin viljaa sekä käsin vilja puitiin päivän loppuksi.⁸²⁹ Kehutyöskentelyn jälkeen luettiin teksti 2:1–17, ja ohjaaja johdatti kaikki eläytymään yhtä aikaa Boasin roolin:

Kutsun teitä Boasin rooliin, mahtavan rikkaan miehen rooliin, hänen ohrapellolleen, aamulla varhain, jolloin leikkuuväki ei vielä ole tullut. Maanomistaja on tullut katsomaan peltojaan. Meidän tekstimme ei kerro Boasista ja hänen elämästään ennen Noomin ja Ruutin saapumista, mitä hänen elämässään on tapahtunut. Lähde kävelemään täällä. Kun otat ensimmäisen askeleen, olet Boas, rikas ja mahtava mies. Katsele peltojasi.

⁸²⁸ Britta Jüngst (2005, 120–121) kirjoittaa juutalaisten ja kristittyjen yhteisten feminististen keskusteluseminaarien pohjalta, että hänen näkemyksensä mukaan tässä Noomin ja Ruutin keskustelussa henkilöt eivät edusta ensisijaisesti juutalaista ja ei-juutalaista naista, vaan Noomi ja Ruut keskustelevat käytännön asioiden järjestämisestä.

⁸²⁹ Vrt. vastaava kehutyöskentely jalkojen kanssa luvussa 9.4.2. Draamallinen eläytyminen naisten matkaan Moabista Betlehemiin.

Anna ajatustesi liikkuu. Mitä sinulle on tapahtunut? Katso, mitä sinulla on, elinvoimainen Elimelekin sukulainen. Mitä on tapahtunut tätä ennen? Miten hän on yksin? Mies parhaassa iässä. Se on sitä valkoista tulta, mitä kävelet seuraavilla askeleilla. Kulje, katso, mitä sinulla on Boas. Voit tulla tietoiseksi, minkä ikäinen olet, millaista elämää olet elänyt. Mitä sinulla on ja mitä elämäsi kaipaavat, mitä elämästäsi puuttuu? Tule myös siitä tietoiseksi. Ja haluaisin kuulla, Boas, sinulta aamuvarhaisella pelloillasi, mitä ajattelet elämästäsi. Mitä sinulla on ja mitä sinulta puuttuu? Parilla lauseella. Kuka tahansa voi aloittaa.

Boasin rooleissa hahmottui seuraavanlaisia teemoja:

1. Vanheneminen ja sukupolvenvaihdos

- Boas katselee peltoja: Peltö kasvaa. Ikää alkaa karttua, kenellä ne on sitten minun jälkeeni?
- Boas nojaa puhujankorokkeelle: Jaksaisin vielä joitakin vuosia, vuosikymmenen. Kenelle teen tätä työtä? Kuka nauttii peltojen siunauksesta? Voinhan kuolla yllättäen. Minulla on tuo kummallinen ajoittainen kipu sydämalassani. Pelkään, jos kuolen tähän, niin kuka jatkaa, mitä sitten.

2. Oman perheen kaipuu

- Nainenkin minulla on, mutta intohimo on laantunut. Kaipaisin, kaipaisin pesänrakennustunteen.
- Haluaisin katsella pikkulapsia. Haluaisin oman vaimon. Rakastan olla täällä pellolla. Aurinko paistaa ympärillä. Haluaisin taas, että minä olisin minä. Oma kroppa tuntuu hyvältä. Toisaalta olen aika pitkällä. Ihan siinä, kun minun iässäni pitää ollakin.
- Minulla ei ole poikia, vain tyttäriä. Haluaisin pojan, joka jatkaisi sukua. Myös vaimon, joka olisi hyvä ja hellä.
- Jumala on pitänyt huolta. Haluaisin pienen pojan.
- Tahtoisin kumppanin.

3. Suhde palvelusväkeen ja työhön

- Boas katselee ohrantähkää, jota pitelee kädessään: Mä oon aina ajatellut, että täällä on sellaisia täydellisiä valioyksilöitä. Mitähän multa vielä puuttuu? Ihmisiä on pilvin pimein ympärillä, palvelusväkeäkin. Ei oo, ei oo sitä yhtä.
- Näitä aamuja minä rakastan, tätä hiljaisuutta ympärillä.
- Vastuu painaa. Monet tarvitsevat minua.
- Olen aina halunnut olla hyvä – —. Oikeudenmukainen palvelijoille. Aamu yksin pellolla on ihana asia. Voisin huolehtia pojista.

Bibliodraaman jälkeen yksi ryhmäläinen kirjoitti palautteessaan Boasin roolista: ”Jossain määrin minua häiritsi se, että hänen mieleensä panemamme ajatukset olivat kaikki omasta päästämme, ikään kuin fiktiota, mutta niiden ansiosta Boas kuitenkin muuttui lihaksi ja vereksi.” Vastaavasti Petri Merenlahti kirjoittaa tarinan aukkokohtadista: ”Kun kertomusta aletaan tulkita, merkitykselliseksi käy ennen pitkää myös se, mitä kertomuksessa *ei* sanota. Viimeistään tällä kohtaa lukijan rooli on korvaamaton. Mikään kertomus ei kerro kaikkea, vaan lukijan on täydennettävä sitä taustatiedolla ja oletuksilla. – — Toisaalta pidättyväisyys ja sanomatta jättäminen

ovat myös olennainen osa Raamatulle ominaista todellisuudenkuvauksen tapaa, joka edellyttää lukijan aktiivista osallistumista.”⁸³⁰

Boasin rooliin eläytymisen jälkeen näyttämön viljapellolle laitettiin tuoli konkretisoimaan Boasia. Tuolille asetettiin ryhmän valitsemat kankaat: violetti ja punainen kuvaamaan lemmenkipeyttä ja vihreä symbolisoimaan vireyttä ja kasvua. Boasin vastarooliksi asetettiin Ruutin rooli samoin tyhjälle tuolille. Ruutin ulkonäköä ja paikkaa viljapellolla pohdittiin yhdessä. Ryhmä laittoi Ruutin pellon reunalle, kauemmaksi keskustasta. Ryhmän mielestä Ruut oli pellolla arkivaatteissa, joten Ruutille valittiin ruskea kangas ja kuumuuden takia vaihtovaatteeksi valkoinen ja keltainen.

Seuraavaksi ohjaaja ohjasi ryhmäläiset leikkuuväen ja palvelusväen rooleihin:

Sinä tiedät, että jokin aika sitten Noomi, betlehemiläinen nainen, joka lähti nälänhätää pakoon useita vuosikymmeniä sitten, on palannut takaisin mukanaan moabilainen miniänsä Ruut. Ja kaikenlaista muutakin olet kuullut hänestä. Ja nyt isäntä kysyy, kuka on tuo tyttö.⁸³¹ Vastatkaa. Kaikki voivat vastata. Mitä te tiedätte. Puhukaa tästä.

Leikkuu- ja palvelusväen rooleissa Ruutista puhuttiin Noomin moabilaisena miniänä. Hänen ulkonäköönsä ja naisellisuuteensa kiinnitettiin huomiota arvostellen: ”hyvännäköinen”, ”ja minkä värinen?”, ”kovin on kapeat lanteet, mahtaako selvitä synnytyksestä”. Hänestä puhuttiin vierasuskaisena, jonka toisaalta kerrottiin osallistuvan aamulla rukoukseen, mutta epäiltiin, pysykö hän jatkossa mukana. Ruutin toiminta pellolla nähtiin samoin ristiriitaisesti: ahkera, nöyrä, hiljainen, lupaa kysyvä, mutta toisaalta ”yrittää tehdä vaikutuksen”. Puheissa korostui ihailu Ruutin kaunista ulkomuotoa kohtaan ja kateus sekä pelko siitä, että Ruut pääsisi Boasin suosioon tai saisi viljapellon miesten huomion. Ruut herätti myös myötätuntoa ja auttamishalua: ”– olisin halunnut sanoa hänestä jotain hyvää, mutta muut tietää paremmin. Ahdistaa kielteisyyss”.

Tekstin Ruut 2:5–17 lukeminen kiinnitti ryhmän huomion Boasin huolenpitoon Ruutia kohtaan: ”– tulee lisää asioita, joista haluaa Ruutille kertoa ja lisätä sitä hyvää. Ensin sanoo vain, jos jano, tuolla vettä, sitten tule tänne syömään ja kasta leipäpalasi ja sitten tarjoaa ruokaa –.” Ryhmä mietti, voiko Boas olla oikeasti niin hyvä, vai oliko hänellä jokin taka-ajatus vilpittömästä Ruutia kohtaan. Oliko Ruutissa jotain erityistä säteilyä, josta Boas innostui? Ryhmä huomasi nyt sen, että tekstissä Boas kutsuu Ruutia tyttäreksi. Boasin käytöstä pidettiin isällisenä suojeluna patriarkaalisessa maailmassa, jossa Boas viestitti turvallisuutta arvoansa alemmalle naiselle ja rikkaana maanomistajana kantoi sosiaalista vastuuta köyhistä. Ruutin aitoutta mietittiin: voiko

⁸³⁰ Merenlahti 2007, 86–87.

⁸³¹ Tekstissä Boas kysyy: ”Kuka tuo tyttö on?” (2:5)

ihminen olla niin nöyrä ja toisaalta, mitä Ruut oli jo kokenut päivien aikana, kun sanoi, ettei kelpaisi edes Boasin palvelusväen joukkoon.⁸³²

Ennen viljapellon tapahtumien dramatisoinnin jatkamista pidin eksegeettisen keskustelualustuksen Ruutin kirjan syntyvaiheista keskittyen tulkintaan, että Ruutin kirja on protesti Esran (Esra 10) ja Nehemian (Neh. 13) ajan ankaraa seka-avioliittopolitiikkaa vastaan. Luin aluksi tekstin, jossa israelilaisia kielletään liittoutumasta ja solmimasta avioliittoja vierasmaalaisten kanssa (5. Moos 7:1–6). Kerroin tekstin olevan lakikirjaa (5. Moos. 7 ja 5. Moos. 23), joka Esran ja Nehemian aikana löytyi temppelistä. Tämän vuoksi pakkosiirtolaisuuden aikana solmitut seka-avioliitot oli purettava ja vierasmaalaisten naisten oli lähdettävä maasta pois, koska Jahven seurakuntaan ei saanut kuulua ketään muita, kuin israelilaisia (5. Moos. 23:3–9).⁸³³ Ryhmässä kysyttiin: ”Tuliks toi laki voimaan nyt? Onks ne tehneet väärin vai olleet tietämättömiä?”

Ruutin kirja osoittaa, että vierasmaalainen ja moabilainen voi kuulua Jahve-uskoon. Kun kymmenennessäkään polvessa ei voi liittyä kansaan, niin jos kuningas Daavidin isoäiti on moabilainen, on Ruutin kirjan mahdollista olla polemiikkia vallitsevaa käytäntöä vastaan. Ruutista moabilaisena naisena annetaan tekstissä myönteinen kuva ja kaupungin portilla⁸³⁴ kansa ja vanhimmat hyväksyvät Ruutin (4:11–12). Missään kohdin kertomusta ei aseteta kyseenalaiseksi Elimelekin poikien tai Boasin avioliittoja moabilaisten naisten kanssa. Boas pitää vierasmaalaista naista kelpo naisena ja kertoo Ruutille kaikkien kaupungissa tietävän sen (3:11).

Ryhmän keskustelun sisällön tiivistää ryhmäläisen kommentti kuningas Daavidin moabilaisista sukujuurista/esiäidin vierasmaalaisuudesta: ”Olennaista on se, – – että Ruut on Daavidin, kansan sankarin, isoäiti. Jos toinen teksti polemisoi, ettei kymmenennässäkään polvessa voi kuulua kansaan, niin Daavid ei voi kuulua. Niin menehän se kirkkaasti vastaan.”

Ruutin kirjan kertomus betlehemiläisten positiivisesta suhtautumisesta moabilaiseen, on vastoin Nehemian kirjan tekstiä, jossa käsketään purkamaan seka-avioliitot (Neh. 13:23–31). Ruutin ja Boasin draamallista kohtaamista reflektoitin nyt tätä tietoa vasten:

Ohjaaja: Tämä, mikä syntyi pellolle – – olisi voinut olla rankempikin tuon tietouden kanssa.

Ryhmäläinen: Boas kieltää koskemasta. [Tekstissä] uhka oli olemassa!

Minä: Myös yksinäiset naiset olivat suojeluksessa.

Ryhmäläinen: Boas on moneen kertaan kuullut hyvää [Ruutista].

⁸³² Vrt. Ruut 2:10

⁸³³ Fischer 2000, 186.

⁸³⁴ Oikeudenkäynnin kuvas portilla (4:1–12) on ainutlaatuinen koko VT:ssa, ja siksi sillä on myös merkitystä VT:n oikeudenkäyntiin liittyvässä tutkimuksessa. Kaiser 1984, 194.

Viljapellon tapahtumat dramatisoitiin näyttämölle yhteisesti. Ryhmäläistä yksi eläytyi Ruutin rooliin, toinen Boasin ja loput leikkuuväen rooleihin. Leikkuuväellä oli vapaus itse luoda roolinsa. Näyttämöllä oli neljä Boasin palvelijaa, joista yksi oli työnjohtaja ja yksi palvelijan tyttö; kolme köyhää leskinaista, joista ainakin yksi oli myös muukalainen; yksi miesleski ja Boasin 18-vuotias tytär, joka suhtautui avoimesti ja myönteisesti muukalaisiin, koska kaikkia tarvittiin viljankorjuussa.

Improvisoinnin alussa kaikki leikkaavat viljaa työnjohtajan ohjeiden mukaan. Boas pysähtyy ja kutsuu Ruutin luokseen, toivottaa hänet tervetulleeksi pellolle ja kehottaa häntä välillä juomaan vettä. Näyttämön tapahtumat mukailevat tekstiä. Tekstistä poiketen leikkuuväen naiset kommentoivat Ruutin ja Boasin kahdenkeskistä keskustelua. He katselevat hieman kateellisina Boasin huolenpitoa Ruutia kohtaan ja puhuvat toisilleen:

Maria, leski: Ihmettelen, millanen suhde.

Salome, palvelijan tytär: Sitä ihmettelen, niin monet vuodet täällä pellolla ollut, nyt tapahtuu jotain, mitä en ole nähnyt ennen.

Maria, leski: [Ruut on] Noomin miniä, läheinen sukulainen.

Salome, palvelijan tytär: Hänhän on moabilainen, erityisasemassa.

Työnjohtaja kutsuu kaikki iltarukoukseen ja ruokatauolle. Ruokailun yhteydessä keskustellaan Ruutista Noomin miniänä ja Mahlonin leskenä. Kaikki istuvat yhteisessä piirissä, ja juttelu on ystävällistä ja myötätuntoista Ruutia kohtaan. Ruut on rauhallinen ja vastaa tyynesti hänelle esitettyihin kysymyksiin. Esimerkiksi, kun häneltä kysytään, oliko Mahlonilla ja hänellä lapsia, hän vastaa: ”Ei ollut vielä. Molemmat olisimme halunneet lapsia. Elämässä ei voi saada kaikkea, mitä haluaa.”

Ohjaaja huomaa yhden roolihenkilön istuvan sivummalla, pyytää ruokailijoita keskeyttämään puhumisen ja kuuntelemaan tätä miesleskeä.

Ohjaaja: – – sinä olet ollut syrjässä täällä koko päivän. Mitä olet nähnyt täällä? Nytkin katsot syrjästä, miltä tuntuu?

Miesleski: Kun on päässyt kuokkimaan, jyviä poimimaan, joitakin on löytynyt. Ei ole soveliaasta mennä heidän aterialle. Jotain erikoista siellä on tänään tapahtunut. Yksi meistä, joka oli siellä keräämässä tähteitä, on päässyt sinne mukaan syömään. Ihmettelen, mistä on kysymys.

Ohjaaja: Sinua ei ole kukaan pyytänyt sinne?

Miesleski: Ei.

Ohjaaja pyysi lopuksi jokaista roolista käsin kertomaan tunteistaan ja ajatuksistaan. Leikkuuväen mielestä tämän päivän tapahtunut olivat poikkeuksellisia, ja Boas oli erilainen. Työnjohtaja

kommentoi Boasin käytöstä: ”Olen ollut huolissani Boasin masentuneisuudesta. Nyt huomasin hänessä vireyttä. Se miellyttää minua. Masentunut esimies on kiukkuinen ja ankara alamaisilleen – –. Tarkkailen tilannetta.”

Viljapellolla osoitettiin suurta hyväksyntää ja kiinnostusta Ruutia kohtaan, toisin kuin Noomin ja Ruutin saapuessa Betlehemiin. Leikkuuväki koki, että Ruutin varjolla muutkin saivat syödä. Syömään tultiin vain kutsusta. Joku kävi jopa itse kysymässä, saisiko hänkin tulla mukaan. Kaikki istuivat lähekkäin ympyrän muodossa. Ryhmä koki, että syrjäänvetäytyvän leskimiehen kautta näyttämöllä tuli esiin jotain tärkeää koko tekstin teemasta, jossa kuitenkin joku jää ulkopuolelle.

Tekstin Ruut on aloitteellinen kysyessään Noomilta lupaa mennä viljapellolle. Luvan saatuaan hän menee ja kerää viljaa ahkerasti.⁸³⁵ Kun Ruut tulee pellolta takaisin Noomin luo mukanaan ruokaa (2:17), ja Noomi kuulee, että Ruut on ollut Boasin omistamalla viljapellolla, Noomin olotilassa tapahtuu merkittävä muutos. Noomi kertoo Ruutille Boasin olevan ”meidän sukulainen” קרוב לנו האיש (2:20) tarkoittaen, että Ruut kuuluu samaan sukuun Noomin kanssa. Seuraavassa luvussa Noomi alkaa aktiivisesti järjestää Ruutin ja Boasin avioliittoa. Noomin katkeruus vähenee, ilman Ruutia Noomi jäisi onnettomaksi ”maraksi”(1:20).⁸³⁶

9.9. Ruutin identiteetti

Sosiaalinen identiteetti on yksilön käsitys itsestä ryhmän jäsenenä. Se vaikuttaa asenteisiin, havaintoihin, tunteisiin ja toimintaan. Identiteetti rakentuu jatkuvasti ja on tilannesidonnainen.⁸³⁷ Näin ajatellen kertomuksen Ruutin minäkäsitys on ensin muodostunut Moabissa ja sen jälkeen Betlehemissä suhteessa lähimpiin ihmisiin sekä kaikista niistä arvoista ja tunteista, joita näihin suhteisiin liittyi.⁸³⁸

Bibliodraamassa virittäytyminen Ruutin identiteetin pohtimiseen tehtiin parityönä. Toinen parista otti Ruutin roolin, ja toinen kysyi häneltä: ”Kuka olet?” Vuoropuhelun jälkeen parit vaihtoivat keskenään rooleja. Tämän jälkeen jokainen jatkoi itsekseen roolissa ja kirjoitti: ”Kun olen Ruut, olen...”

⁸³⁵ Laun (2010, 130) mukaan Noomi on koko tekstissä kolme kertaa aloitteellinen: 1. Noomi päättää palata Betlehemiin (1:6). 2. Noomi käskää Ruutin ja Orpan kääntyä matkalta takaisin Moabiin. 3. Noomi käskää Ruutin mennä puimatantereelelle.

⁸³⁶ Lau 2010, 130.

⁸³⁷ Jokiranta & Luomanen 2013, 68.

⁸³⁸ Tajfel (1981, 255), joka on sosiaalisen identiteetin kehittäjä, määrittelee sen seuraavasti: ”Sosiaalinen identiteetti on se osa henkilön minäkäsitystä, joka on peräisin ryhmään (tai ryhmiin) kuulumisesta sekä tähän kuulumiseen liitetyistä arvoista ja tunteista.” Suomenkielinen käännös Jokiranta & Luomanen 2013, 75.

Ryhmläisten kirjoituksista hahmottuu seuraavia Ruutin identiteettiin liittyviä teemoja: rooli leskenä ja maahanmuuttajana, rooli suhteessa Noomiin, Boasiin ja betlehemiläisiin sekä tulevaisuuden toiveet.

Ruut on leski ja maahanmuuttaja

Ruut on sureva ja uupunut israelilaisen Mahlonin nuori lapseton leski, joka on ”kuoleman kasvoja katsellut” ja jonka ”menneisyys on tumma, mutta se on takana”. Ruut toivoo, että jaksaa jatkaa elämäänsä vieraassa maassa. Maahanmuuttajana Ruut on vieras, arka, muukalainen, vieraasta maasta ja uskonnosta, muualta tullut, erilainen, erinäköinen, erikielinen, eriuskoinen. Hän on aina uusien ihmisten edessä, ja kaikki on hänelle outoa. Hän kokee olevansa toisen luokan kansalainen, vaikeneva ja vaiettu. Ruut pohtii: ”Miksi ne kyselevät, mikä minussa kiinnostaa. Olenhan muukalainen, minulle riittää, kun saan jyviä kerätä.” Suhteessa moabilaisuuteen yksi Ruut kokee, että oli ennen moabilainen, mutta nyt on israelilainen. Toinen Ruut kokee pysyvänsä aina moabilaisena ja tuntevansa juurensa, vaikka elää Betlehemissä ja palvelee Juudassa jumalana Jahvea.

Ruutin rooli suhteessa Noomiin

Suhteessa Noomiin Ruut on miniä, joka on tehnyt ison päätöksen lähteä omasta maastaan Noomin kanssa Betleheemiin. Päätös ei kaduta. Osa itsestä kuuluu aina Mahlonille: ”– kun lupasin seurata Noomia, niin tein sen rakkaudestani ennen kaikkea entiselle miehelleni.” Ilman Noomia Ruut olisi yksin. Noomin kautta hän saa oikeuden olla Betlehemissä ja tulla hyväksytyksi osana kansaa. Ruut mieltää kuuluvansa Noomin perheeseen ja kantaa tyttärenä vastuuta Noomista: ”Olen Noomin elämän ilo ja turva.” Toinen Ruut kirjoittaa: ”Rakastan anoppiani.”

Ruutin rooli suhteessa Boasiin

Suhteessa Boasiin Ruut on köyhä ja riippuvainen, mutta samalla itsenäinen. Boasia kohtaan Ruut kokee sekä ihailua että ihmetystä ja pelkoa. Ruut kokee itsensä reilun, hyvän ja anteliaan miehen suojatiksi.

Ruutin rooli suhteessa betlehemiläisiin

Suhteessa betlehemiläisiin Ruut näyttäytyy ulkopuolisena. Samanaikaisesti Ruutilla on tahto päästä sisälle yhteisöön. Ruut pyrkii ansaitsemaan uuden kansan luottamuksen ja pelkää ”muiden naisten kateellisuudesta johtuvaa piikittelyä.” Ruut on varuillaan, hyljeksitty, ylenkatsottu, vieroksuttu ja huonona pidetty. Ruutin oman kansan jumalaa sanotaan iljettäväksi, mutta Ruut puolustaa itseään: ”Olen teidän kansanne uusi jäsen, uusi uskonsisarenne, olen teidän jumalanne palvelija.”

Ruutin tulevaisuuden toiveet

Tulevaisuuden toiveet Ruutilla liittyvät perheeseen ja lapsiin sekä itsensä etsimiseen: ”Nyt kun olen Ruut, olen tullut aikuisemmaksi, etsin uutta tietä. Haluan nähdä valoa.” Ruut kirjoittaa olevansa

rakastunut, onnellinen, rohkea, oma-aloitteinen, kaunis nainen, joka on kiittollinen ja tietää mistä on tullut ja miksi. Hän on valinnut oman tiensä.

Tekstissä Ruutin nimen merkitys on epäselvä. Hän on Ruutin kirjan kertomuksessa ainut henkilö, jonka nimelle ei löydy selkeää merkitystä.⁸³⁹ Sillä, ettei hänen nimellään ole israelilaisille ymmärrettävää merkitystä, on mahdollisesti kertomuksessa korostettu Ruutin vierasmaalaisuutta ja muukalaisuutta. Poikkeuksellista Vanhan testamentin naisten joukossa on myös se, ettei Ruutin ulkonäöstä kerrota mitään.⁸⁴⁰

Tekstissä Ruutilla ei ole missään vaiheessa ristiriitaista oloa suhteessa Noomiin tai omaan elämänmuutokseen. Bibliodraamaryhmäläisten kirjoituksissa tuli esille Ruutin suru ja ulkopuolisuuden kokemus.

Tekstissä Ruutin moabilaista identiteettiä korostetaan, kun Ruut kohtaa ensimmäistä kertaa uudet ihmiset tai kertoja tai toiset roolihenkilöt esittivät hänet. Ensimmäiseksi Ruut esitellään Noomin pojan vaimona (1:4). Moabilaista syntyperää korostetaan, kun Noomi ja Ruut saapuvat Betlehemiin (1:22a), ja Ruut keskustelee Betlehemissä Noomin kanssa (2:2aα ja 2:21a).⁸⁴¹ Viljapellon vastuussa oleva työntekijä vastaa Boasin kysymykseen Ruutin identiteetistä (2:6b): ”Hän on moabilainen, Moabin maasta.”⁸⁴²

Kun Ruutista tulee Boasin vaimo, hänestä ei puhuta enää moabilaisena. Tekstin Ruutin roolissa tapahtuu asteittainen oman kansan ja oman jumalan hylkääminen ja kulkeminen kohti syvempää liittymistä Israelin kansaan. Näin tapahtui myös draamassa.

Jakeessa 4:13 Ruutista puhutaan viimeisen kerran, ja siinä Ruutiin ovat suhteessa Boas, joka ottaa Ruutin vaimokseen ja Jahve, joka antaa hänen tulla raskaaksi, ja hän (Ruut) synnyttää pojan. Lapsen syntymän jälkeen tekstissä ei enää ole Noomin ja Ruutin keskustelua. Ruutin viimeinen repliikki on Noomille (3:17) ”Hän antoi nämä kuusi mittaa ohria, koska hän sanoi, ettei sinun pidä mennä tyhjänä anoppisi luo.”

⁸³⁹ Knauf (1994, 547–548) arvelee nimen taustalla olevan moabilaisen juuren.

⁸⁴⁰ Vrt. esim. Sarai (1. Moos. 12:14), Rebekka (1. Moos. 24:16), Raakel ja Lea (1. Moos. 29:17) ja Judit (Judit 8:7).

⁸⁴¹ Vuoden 1992 suomalaisessa Raamatun käännöksessä on jätetty moabilaisuus kääntämättä näissä kohdissa (2:2a ja 2:21), joten Ruutin moabilaisuus ei korostu niin vahvana. Vuoden 1938 käännöksessä moabilaisuus on mukana molemmissa em. jakeissa. Lim (2011, 112) huomauttaa, että Ruutin moabilaisuutta korostetaan Ruutin kirjassa yhteensä viisi kertaa: 1:22; 2:2; 2:21; 4:5, 10.

⁸⁴² Sana Moab esiintyy koko tekstissä viisi kertaa: 1:1, 2, 4, 6a, 6b. Ruut moabilainen liittyy seuraaviin kohtiin:

1. Vaimoksi Noomin toiselle pojalle 1:4
2. Palaa anoppinsa kanssa Betlehemiin 1:22 (Noomi ja Ruut moabilainen...)
3. Kertoo anopillensa aikeistaan lähteä pellolle töihin, 2:2 (Ruut moabilainen sanoi Noomille)
4. Esitellään Boasille 2:6 (tyttö, palvelijatar moabilainen, joka palasi Moabin kedolta Noomin kanssa)
5. Ruut moabilainen kertoo Noomille liittymisestään Boasin palvelijoiden joukkoon 2:21
6. Boas esittelee Ruutin sukulunastajalle: ”Ruut moabilainen, kuolleen miehen vaimo” 4:5

Boas julistaa portilla ostavansa Ruut moabilaisen, Mahlonin vaimon vaimokseen 4:10

9.10. Lapsen syntyminen

Bibliodraaman lopuksi lattialle tehtiin kankailla aikajana, jonka toinen pää kuvasi Ruutin aikaa ja toinen pää sitä aikaa, jota ryhmässä parhaillaan elettiin.⁸⁴³ Aikajana alkoi vierekkäisillä keltaisella ja violetilla kankailla, jatkui keltaisena, sitten vihreänä, sinisenä, mustana ja punaisena. Ryhmä kertoi mustan värin symbolisoivan sotaa. Keltainen ja vihreä kangas muodostivat keskelle ristin. Ohjaaja kehotti jokaista eläytymään vapaasti valitsemaansa rooliin joko Ruutin kirjasta, nykyisyydestä tai jostain siltä väliltä. Rooliin siirryttiin aikajanalla: ”Kun astut tähän kankaiden lähelle, niin astut rooliin.”

Valkoisesta kankaasta tehty nyytti kuvasi vastasyntyntä lasta, joka laitettiin kiertämään sylissä syliin aikajanalla. Jokainen piti vuorotellen lasta sylissään ja puhui lapselle, esimerkiksi:

- Mä oon Ruut. Tää on mun esikoispoikani Obed. Se, mitä eniten haluan sen lapsuudessa ja sen koko elämän aikana, niin [sanon] ”älä pelkää”.

- Elän vuotta 2003, mutta mä oon täällä Raamatun ajassa, maailmassa ja kulttuurissa. Ehkä mä kohtaan jotain samaa somalialaisten parissa täällä [Raamatun maailmassa]. Enemmän heidän keskuudessaan kuin tuolla [nykyisyys]. Mulla on tää maahanmuuttajalapsi sylissä. Haluan vakuuttaa, että hän kyllä selviää, kun hän on oman kulttuurinsa ympäröimänä vieraassa maassa. Hänen täytyy jaksaa kohdata enemmän vaikeuksia

- Mä oon Leevi, 1800-luvun puolessavälissä Ruotsin Lapissa. Teen työtä poromiesten kanssa. Suurin osa heistä on alkoholisoitunut. Mä oon huomannut sen, että tässä ei auta muu kuin väkevä herätyssaarna. Viittaatan saarnassani Ruutiin, joka Jumalan voimasta uskoí hyvään. Ja samalla tavalla kuin Ruut näki elämän edessä, niin kyllä siitä viinan perkeleestäkin pääsee eroon, kun vaan rukoilee Jumalaa ja jaksaa uskoa.

- Olen äiti. – – jokaisella sukupolvella on omat koettelemuksensa. Luotan, että Kaikkivaltias Jumala siunaisi (itkee).

- – – mä oon isoäitisi. Pojan poika (itkee), yritän auttaa äitiäsi. Hän on niin nuori vielä. Sä kasvat. Rakastan sua.

- Sinun äitisi (itkua). Elämä kantaa.

Aikajanalla oli paljon itkua. Moni oli omana itsenään äitinä ja puhui joko lapselleen tai lapsenlapselleen. Puheet sisälsivät sanoja rakkaudesta ja rohkaisua siihen, ettei tarvitse pelätä. Ryhmä koki aikajanana voimakkaasti:

- Se hetki siinä, kun hän [lapsi] tuli, selkeästi siinä oli ilo ja toivo.

- Pyhä olo – –. Vaikka se oli mun villatakki, niin se oli ihan oikeen näköinen.

- – – toivo ja luottamus vihdoinkin läsnä.

⁸⁴³ Ohjaajan tarkistaessa minulta Ruutin kirjan aikaa, sanoin ajaksi noin 400 eaa. Todellisuudessa se aika saattaa olla mahdollinen Ruutin kirjan kirjoittamisen aika Esran ja Nehemian kaudella. Mutta Ruutin aika on se fiktiivinen aika, johon Ruut ja muut kertomuksen hahmot ja tapahtumat on sijoitettu eli tekstin mukaan (jos ei tehdä kirjallisuuskritiikkiä) tuomarien aika, noin 1100–1000 eaa. Ruutin kertomuksen ja Ruutin kirjan syntyajan ajoituksen sekavuudessa tulee esille yksi bibliodraaman vaikeus eri aikojen suhteen: tekstin sisällön aika, tekstin syntyhistorian aika ja bibliodraaman aika tässä ja nyt.

Joku ryhmäläisistä mainitsi, että aikaisemmat kysymykset ja ristiriidat menettivät merkityksensä, kun lapsi syntyi. Ruutin kirjassa nähtiin sukupolvien ketju kuolemasta syntymään ja toisaalta synkässä Moabissa käyminen sai merkityksensä lapsen syntymässä. Ryhmän mukaan Moab tarvittiin siihen, että juuri tämä lapsi syntyi. Lapsen syntymä nousi ryhmässä vaikuttavaksi keskeiseksi tapahtumaksi.

Kun lapsi tekstissä syntyy Boasille ja Ruutille, Noomi saa takaisin täydet sosiaaliset oikeudet israelilaisena yhteiskunnassa, ja naiset kutsuvat häntä jälleen Noomiksi (4:17).⁸⁴⁴

9.11. Palautetta koetusta draamasta

Palautteessa ryhmäläisiä pyydettiin vastaamaan kolmeen kysymykseen:

1. Mikä sinulle oli merkittävää tässä kahden päivän bibliodraamatyöskentelyssä?
2. Muuttivatko päivien aikana käytetyt menetelmät ymmärrystäsi Ruutin kirjasta jollain tavoin? Millä tavoin?
3. Mitä kommentteja tai kysymyksiä sinulle heräsi Ruutin kirjasta, bibliodraamasta, eksegeetiikasta?

Palaute annettiin kirjallisesti jälkikäteen.

Bibliodraama koettiin kokonaisvaltaisena työtapana, jossa olivat läsnä sekä osallistujien omat tunteet että tiedollinen ulottuvuus:

- Ruutin tarinassa kuljetin omaa elämääni.

- Ajattelen että bibliodraamassa on kaksi tasoa: osallistujat syvenyvät tekstiin ja sen maailmaan ja pyrkivät ymmärtämään sitä paremmin. Toisella tasolla peilaavat tekstiä omaan persoonaan, omiin kokemuksiin, omaan elämäntilanteeseen.

- Joskus tuntuu, että bibliodraamatyöskentely lisää itsetuntemusta enemmän kuin Raamatun tuntemista. Mitä panemme tekstin henkilöiden suuhun ja mieleen, on sitä, mitä me henkilökohtaisesti heidän asemassaan kuvittelisimme ajattelevamme ja tuntevamme. Sehän voi olla varsin kaukana todellisuudesta. Toisaalta Raamatun henkilöiden pään sisään me emme enää voi päästä, ja teksti puhuu meille ehkä ihan eri asioita kuin heille. Jos siis Raamatun haluaa nähdä Jumalan puheena ihmiselle (kuten minä) ehkä tärkeintä onkin juuri se, mitä se tänä päivänä puhuu itse kullekin lukijana. Pidin silti hyvänä, että paikalla oli eksegeettistä tietämystä, niin että jonkinlainen tuntuma säilyi tekstin alkuperäiseen mahdolliseen intention meidän eläytymisemme ohella.

Ryhmässä koettiin, että draamatyöskentelyssä sai kokonaiskuvan käsiteltävästä tekstistä ja ”tapahtumat asettuivat kartalle”. Ruutin kirjan teksti hahmottui konkreettisiksi eläviksi kuviksi ja tunteita sisältäväksi omaakin elämää koskettavaksi kertomukseksi. Menetelmällisesti roolityöskentelyn avulla ”pääsi henkilöiden ihon alle”, ja tapahtumia katsottiin näyttämöllä rooleista käsin. Tekstin käsitteleminen pienemmissä osissa, yhteinen pohdiskelu ja meditatiivinen työskentely koettiin antoisana.

⁸⁴⁴ Lau 2010, 135.

Jäsen­nän tarkem­min osal­listu­jien mer­kit­tä­viä ko­ke­muksia tässä bibliodraamassa ja sen kautta tekstistä muodostuneita tulkintoja Ruutin kirjasta käyttämällä Mäkisal­on bibliodraamatasojen jaottelua: 1. Persoonallinen, ryhmäläisten omaa elämää koskettava taso; 2. Ryhmäprosessin taso; 3. Yhteiskunnallisen kontekstin taso; 4. Hengellisen elämän taso; 5. Arkkityyppinen taso⁸⁴⁵

Persoonallinen omaa elämää koskettava taso:

Draamassa ryhmäläisillä tapahtui oman elämän prosessointia suhteessa ristiriitaisiin tunteisiin, ihmissuhteisiin, elämäntilanteisiin ja valintoihin. Rooleihin eläytyen ja eri rooleja kohtaamalla oli mahdollisuus tunnistaa ja pohtia omia reaktioita sekä havaita tekstistä, että: ”Elämä on samansuuntaista tänäkin päivänä”. Bibliodraamatyöskentely koettiin aika ajoin niin persoonalliseksi, että vaikka eksegeettisten taustojen selvittelyä pidettiin hyvänä, ei sen katsottu ohjaajavan draamaa. Esimerkiksi Ruutille esitetty kysymys ”Kuka sinä olet?” muuttui seuraavina päivinä kysymykseksi: ”Kuka minä oikein olen?” Ruutin identiteetin pohtiminen viritti miettimään omaa identiteettiä: ”Heidän [Noomi ja Ruut] menettelyssä oli kyse henkiinjäämistäistelusta ja ymmärsin, kuinka kaunis naisten välinen rakkaus ja sitoutuneisuus oli.”

Ruutin kirjan inhimillisyy­ys näyt­täytyi kateu­den ja epäily­n tunteina sekä syvänä naisten välisenä ystävy­ytenä ja läheisyytenä. Ruutin halu seurata Noomia ei vaikuttanut draaman jälkeen enää niin mystiseltä.

Ryhmän tasolla tärkeänä koettiin työskentelyn luottamuksellinen ilmapiiri ja osanottajien keskinäinen vuoropuhelu.

Yhteiskunnallisella tasolla pohdittiin muun muassa:

- Miten otan vastaan erilaisen ihmisen? Paljonko vaadin perusteluja ja puolustuspuheenvuoroja toisen oikeutukselle olla se, joka hän on?
- – – miten valtavan suuri Noomin ja Elimelekin ja myöhemmin Noomin ja Ruutin päätös maastamuutosta oli.
- Tuntui riipaisevalta nähdä betlehemiläisten ennakkoluulo ja syrjintä Ruutia kohtaan, samoin kuin tämän liikuttava kiitollisuus siitä, että joku, Boas, osoitti hänelle odottamatonta ystävällisyyttä. Mitähän kaikkea Ruut oli sitä ennen saanut kokea?

Hengellisellä tasolla merkittävää oli suhde Raamattuun. Tekstin tapahtumien näyttä­möl­listäminen ja roolityöskentely tarjosivat osallistujille hengellisiä kokemuksia:

- Kohta missä Ruut tuli Noomin luokse lapsen kanssa oli pyhä.
- ”Minä olen Ruut – – minä olen se joka minä olen.” oli vahva hengellinen kokemus [kirjoittamistehtävä]. Ei tarvinnut selitellä olemistaan, vertasi siihen, ettei Jumalakaan, eikä Kristus selittele olemistaan.

⁸⁴⁵ Ks. edellä luvusta 1. Draamaa vaan ei näytelmää – mitä bibliodraama on? alaluku 1.1. Johdanto.

Palautekirjoituksissa ei hahmotu arkkityyppisen ulottuvuuden tasolla tapahtunutta merkittävää kohtaamista, mutta toki sitä oli bibliodraaman roolityöskentelyissä ja draamojen symboleissa.

Bibliodraamakokemuksesta ja Ruutin kirjasta esitettiin kommentteja ja kysymyksiä, joista olen poiminut tähän merkittävimmät:

- Miten Orpalle kävi myöhemmässä vaiheessa?
- Miksi Ruutin kirja pääsi kaanoniin? Hyväksyttiinkö Ruutin kirja mukaan vastalauseena vallitsevalle politiikalle? Otettiin Ruutin kirja paikkaamaan karua vierasuskoisten sortopolitiikkaa?
- Ajoitus kiinnostaa. Onko tällä mitään historiallisia yhtymäkohtia?
- Miten juutalaiset käyttivät/ käyttävät tätä tarinaa?
- Onko vain sukuluettelo tehnyt kirjasta merkittävän?
- Miten paljon vierasuskoisia suvaittiin pakkosiirtolaisuuden jälkeen?
- Millainen oli Moabin kansan usko?
- Noomin tahtoa jäätin miettimään sekä tekstin henkilöiden mahdollisuutta vaihtaa uskontoa.
- Ruutin liittyminen Daavidin sukuun kiinnosti. Mikä oli sen symbolinen merkitys?
- Siirtolaisuuden ja vierauden kysymykset.
- Irakin sota.
- Ruutin ja Noomin elämänasenne.
- Perinnäistavat, uusi ja vanha.
- Kirjan taustan yhteys ulkomaalaisia vaimoja koskevaan politiikkaan oli uutta.

9.12. Yhteenveto

Mäkisaloon ohjaama Ruut-bibliodraama oli kestoltaan kahden päivän pituinen, joten ryhmällä oli mahdollista tutkia tekstiä monipuolisemmin kuin Pitzelen lyhyessä ohjauksessa. Tätä konkretisoi myös pidempi tutkimusluku. Bibliodraama sijoittui ajankohtaan, jolloin kahden työskentelypäivän välisenä yönä syttyi Irakin sota. Maailmanlaajuinen katastrofi sävytti bibliodraamaa, jossa Ruutin kirjasta ei niinkään korostunut kriisinä nälänhätä kuin moabilaisten ja israelilaisten väliset ristiriidat.

Eksegeetin ja bibliodraamaohjaajan yhteistyö alkoi jo suunnitteluvaiheessa Ruutin kirjasta ja taustatiedoista keskustellen. Työnjako draaman toteutuksessa oli selkeä, koska eksegeetti ei osallistunut ohjaukseen eikä näyttämödraamatisointiin. Koko prosessin ajan ryhmässä oli saatavilla raamatuntutkimuksellista tietoa. Draamaa refleктоitiin suhteessa tekstiin ja ryhmäläisten omiin kokemuksiin ja tietoon. Tämä bibliodraama vahvisti näkemystä, että draama lisää osallistujien

kiinnostusta tekstin historiallisiin taustoihin ja eksegeettisiin kysymyksiin. Lyhyet eksegeettiset keskustelualustukset Ruutin kirjan ajoituksesta ja Moabin jumalasta muodostuivat vuorovaikutteisiksi. Koska ryhmässä oli useita teologeja, oli sekä tietoa että tiedonhalua runsaasti, mikä näkyi vielä palautekirjoituksissa, joissa ryhmäläiset esittivät lisää kysymyksiä. Palautekirjoitukset palvelivat tutkimusta, mutta antoivat samalla mallin siitä, miten kirjoittaminen jäsentää osallistujien draamakokemuksia ja uusia oivalluksia tekstistä. Bibliodraamaprosessi jatkuu osallistujien mielessä työskentelyn päätyttyä. Erilaiset oppimispäiväkirjat sopivat bibliodraamaan, kun halutaan lisätä tiedollista ja tutkivaa otetta esimerkiksi yliopiston bibliodraamaopetuksessa. Kysymyksiä on hyvä miettiä yhdessä eksegeetin ja bibliodraamaohjaajan kesken, jotta prosessia voisi tarkastella sekä draaman että raamatuntutkimuksen näkökulmista.

Raamatuntutkimuksessa teksti jaetaan osiin alkukielisen tekstin struktuurianalyysin, teemojen ja kronologian mukaan. Dramatisoitavan tekstin valitseminen ja rajaaminen kuuluvat bibliodraamaohjaajan etukäteissuunnitteluun. Ryhmä voi silti tuottaa näyttämölle jotain muuta yli pilkotun jakson, jos osallistujat tuntevat koko kertomuksen tai laajemmin Raamattua. Nyt ryhmäläisiä oli pyydetty etukäteen lukemaan Ruutin kirja. Tätä tietämystä hyödyntäen ryhmä tuotti esimerkiksi Noomin rooliin sen, että hänen paluutaan Betlehemiin motivoi miesten kuolemien lisäksi erityisesti Moabissa kuultu tieto Jahven huolenpidosta Juudaa kohtaan. Tätä ei huomioitu ohjaajan ja eksegeetin etukäteen tekemässä tekstin rajauksessa, mutta raamatuntutkijoiden näkemykset tukevat ryhmän tulkintaa tekstin jaottelusta.

Mäkisalo käytti monipuolisesti erilaisia bibliodraamamenetelmiä: keho- ja roolityöskentelyjä, ryhmäimprovisaatioita, parikohtaamisia, Pitzelen kuvapatsaiden rakentamista (perhekuvat), liikkeitä, tekstin erilaisia lukutapoja ja kirjoittamista. Ohjaaja teki väliintuloja haastatteleamalla, kaiuttamalla ja kutsumalla esiin roolihenkilöiden sisäistä puhetta. Värikkäät isot kankaat toimivat rekvisiittana niin tekstin tapahtumapaikkoja lattialle asetettaessa kuin konkretisoimassa aikajanaa Ruutin kertomuksen ajasta nykyisyyteen. Menetelmiin oli luontevaa ottaa mukaan eksegeettistä taustatietoa, esimerkiksi sanojen merkityksiä rooleista ja paikoista, koska ohjaaja oli sisäistänyt sen tiedon, josta eksegeetin kanssa oli etukäteen keskusteltu. Tämä ilmeni esimerkiksi ohjaajan kaikupuheessa, kun virittäydettiin Moabiin: ”– – maan historiassa on niin murheellista. Tai tarinassa. Ei voi puhua kuin tarinasta, siitä että maan historian tarinassa on jotain näin surullista.” Kommentti kertoo ohjaajan suhteesta Raamatun tekstiin ja tekstimaailmaan, joka sisältää kertomuksia ja vastakertomuksia, historiaa ja kokemuksesta syntyynyttä fiktiota.

Moabilaisten ja israelilaisten ristiriitaiset suhteet Vanhassa testamentissa eivät ole esillä Ruutin kirjan tekstissä. Bibliodraaman karttatyöskentelyssä Moabin väriksi valittiin musta, johon sijoitettiin Lootin tyttären inestikertomus ja ryhmäläisten omia vaikeita elämäkokemuksia. On

mahdotonta sanoa, olisiko vastakohta Juudan ja Moabin välille tullut näin voimakkaaksi, jos ryhmälle ei olisi kerrottu kansojen vihollisuhteista. Betlehem muodostui osallistujien mielissä positiiviseksi paikaksi, johon liitettiin välittömästi Jeesuksen syntymä. Hepreankielisen nimen merkitys 'leivän talo' sisältää sekin myönteisiä mielleyhtymiä. Draaman Noomin ja Ruutin saapuessa Betlehemiin kaupunkilaiset riemuitsivat viljasadosta ja torjuivat Noomin valituksen toteamalla: "Betlehemissä ollaan onnellisia". Tässä ryhmä havainnollisti näyttämölle jännitteen, josta Musa W. Dube puhuu kommentoidessaan Ruutin kirjaa: Moabiin liitetään kuolemat ja lapsettomuus, Juudassa syntyy lapsi.

Virittäytyminen suuntasi osallistujat heti sekä tekstiin että omiin kokemuksiin, koska ohjaaja johdatti tekstiin tapahtumapaikkojen ja roolihenkilöiden kautta ja kysyi myös osallistujien alkuodotuksia: "Millaiselle matkalle olet lähdössä?" Heti alussa teemaksi muodostui luopuminen ja uudet mahdollisuudet.

Bibliodraamassa keskityttiin enemmän Noomin ja Ruutin vuorovaikutukseen kuin Orpan rooliin, joka tekstissä on vastarooli Ruutille. Ruutin rooli oli aluksi draamassa ristiriidaton ja Ruutille päätös lähdöstä Betlehemiin oli selkeä. Draaman edetessä ryhmä ilmaisi enemmän Ruutin ristiriitaa ja erityisesti Ruutin identiteetistä kirjoittaessa kokemusta ulkopuolisuudesta. Jälkeenpäin ajatellen Orpa olisi kannattanut huomioida sekä eksegeettisissä keskustelualustuksissa että dramatisoinneissa. Nyt tehty valinta ja sen seuraukset kiinnittävät huomion jokaisen tekstin roolin merkitykseen. Ulkopuolisuuden teema, jota Orpa edusti tekstissä sekä nimellään ('uppiniskaisuus'; 'niskan taittaminen') että päätöksellään palata Moabiin, tuli draamaan toista kautta. Kun Betlehemin viljapellolla työnjohtaja kutsui kaikki viljankorjaajat iltarukoukseen ja ruokatauolle, kaikki istuivat yhteisessä piirissä ja keskustelivat ystävällisesti keskenään ja olivat erityisen kiinnostuneita kuulemaan Ruutin puhetta hänen elämästään. Samaan aikaan ohjaaja huomasi yhden roolihenkilön istumassa yksinään sivummalla. Boasin pellolla viljaa ja tähteitä keräävä miesleski ei kokenut soveliaaksi mennä muiden mukana syömään, eikä häntä kukaan pyytänyt liittymään seuraan. Näyttämödraamatisoinnin jälkeen ryhmäläiset keskustelivat tästä, mitä draamassa spontaanisti tapahtui ja miten ulkopuolelle jättäytyvän mieslesken rooli kosketi ryhmäläisiä tunnetasolla. Ulkopuolisuuden teema alkoi elää uudella tavalla viljapellon draamassa, vaikka tekstissä kukaan ei jättäydy pois yhteisestä ruokailusta. Pidempi bibliodraama mahdollistaa ryhmän uskalluksen alkaa luottaa sekä tekstiin että omaan kokemukseen. Tästä ihmisten elämän ja tekstin vuorovaikutuksesta syntyy lisääntyvän spontaaniuden ja luovuuden kautta erilaista uudelleen ymmärtämistä, tapahtuu paralleeli-ilmiö tekstin ja ryhmän ihmisten prosessien välille. Se, mitä on jo aikaisemmin dramatisoitu tai ohitettu tekstistä, on mahdollista tulla esille toisessa kohtaa. Bibliodraaman roolit eivät tule eläviksi, jos niissä ei ole jotain ihmisestä itsestään. Pidemmässä

bibliodraamaprosessissa tämä vuorovaikutus kahden roolitason välillä syvenee ja tapahtuu integroitumista, ja sitä kautta uudenlaista ymmärrystä tekstistä. Ryhmä luo spontaanisti jotain uutta näyttämölle, jota ei ole tekstissä, mutta joka vastaa tekstin keskeistä teemaa.

Ruut-bibliodraamassa jokainen osallistuja eläytyi useita kertoja samoihin tekstin henkilöihin eri kokoonpanoissa: näyttämöllä koko ryhmänä, puolikkaana ryhmänä improvisoimassa ja parikohtaamisissa. Jokainen näyttämötilanne on aina uusi kokonaisuus, mutta samaan aikaan tekstin roolit syvenevät prosessin edetessä. Myös osallistujat tekevät omaa henkilökohtaista matkaan rooleissa ja pohtivat millaista on olla kuin Ruut, Boas tai viljankorjaaja. Joskus on tehtävä valintaa ollako uskollinen omalle näkemykselleen roolista ja tekstin tapahtumista vai eläytyä sosiodraamallisesti siihen tilanteeseen, jossa näyttämöllä tässä hetkessä tekstiä dramatisoidaan. Roolin sosiaalisen puolen ensisijaisuutta verrattuna psykologiseen puoleen kuvasi yksi ryhmäläinen improvisaatiossa, kun betlehemiläiset olivat vastaanottamassa Noomia ja Ruutia: ”Yritin toteuttaa [omaa] aikaisempaa näkemystä[ni], mutta ei ollut paljon aikaa tunnustella.”

Kehotyöskentelyn vaikutuksesta rooleissa yhdistyivät kokonaisvaltaisesti keho, liike, aistit, tunteet ja kognitiot. Kehotyöskentely viritti esimerkiksi viljapellon draamaan, jossa viljaa leikattiin ja korjattiin käsillä. Tekstissä tunteet ovat vähäisiä, varsinkin kertomuksen alussa, jossa ensimmäinen tunneilmaisu on vasta miniöiden itku. Bibliodraamassa roolihenkilöt ilmaisivat tunteitaan heti alkaen Elimelekistä, joka oli huolissaan lasten kärsimyksestä nälänhädässä.

Raamatun teksteissä se, mitä ei kerrota, muodostuu tulkinnassa myös merkitykselliseksi. Bibliodraamassa lukijat pääsevät täyttämään tekstin aukkoja fiktioillaan, joiden ansiosta tekstin henkilö muuttuu todelliseksi. Näin kävi esimerkiksi Boasin roolissa, kun ryhmäläiset eläytyivät jokainen yhtä aikaa Boasiksi viljapellolla. Roolin tuplaaminen auttoi muodostamaan ryhmän yhteistä käsitystä Boasista. Ohjaajan instruktio sisälsi taustatietoa Boasista, mutta näyttämöllä ”hänen mieleensä panemamme ajatukset olivat kaikki omasta päästämme”, kuten yksi ryhmäläinen kirjoitti palautteessaan ja jatkoi: ”mutta niiden ansiosta Boas kuitenkin muuttui lihaksi ja vereksi.”

Keskustelut ja tekstin lukeminen moneen kertaan uudelleen auttoivat ryhmäläisiä peilaamaan näyttämöllä koettua draamaa tekstiin. Aivan spontaanisti yksi ryhmäläinen vertasi itseään draaman Noomina tekstin Noomiin: ”Mistä sain päähäni, että Noomi ei halunnut lähteä [Betlehemistä Moabiin]. Se ei ole tässä tekstissä. Varmaan tuntui raskaalta Elimelekinä tehdä päätös yksin.” Roolien kautta tunnistettiin omia elämänvaiheita. Esimerkiksi yksi ryhmäläinen Noomina Betlehemiin palatessaan koki olonsa masentuneeksi ja muisti, miten vaikeaa itsellä oli jossain elämänvaiheessa ja miten sitä kokemusta ei tahtonut hyväksyä. Samoin Noomille menneisyyden kohtaaminen oli raskasta.

Bibliodraamaan syntyi kaksi keskeistä teemaa: ulkopuolisuus ja lapsen syntyminen. Lopussa aikajanalla lapsen kiertäminen sylistä syliin eheytti ristiriitaisia kokemuksia. Bibliodraama oli luova vuorovaikutteinen kokonaisuus, jossa raamatuntulkinta muodostui tekstistä, roolityöskentelyistä ja muista draamallisista ryhmätoiminnoista, ihmisten omista henkilökohtaisista kokemuksista, yhetiskunnallisista ja maailmanlaajuisista teemoista, eksegetiikasta ja kaiken tämän prosessoitumisesta.

10. JOHTOPÄÄTÖKSET EMPIIRISESTÄ TUTKIMUKSESTA: BIBLIODRAAMOJEN VERTAILU

10.1. Johdanto

Tässä luvussa erittelen ja vertaan bibliodraamoja siitä näkökulmasta, miten ja missä kohtaa työskentelyä eksegeettiset näkökohdat suhteessa tekstiin ja tekstin dramatisointiin olivat esillä. Tarkastelen eksegeetiikan huomioimista seuraavilla osa-alueilla: tekstiin virittäytyminen, roolityöskentely, tekstin syntyhistorian maailma, vaikutushistoria, eksegeettinen tieto/pohdinta sekä bibliodraamaohjaajan ja eksegeetin yhteistyö ryhmässä. Nämä osa-alueet jäsentyivät keskeisiksi bibliodraamaohjaajien kyselytutkimuksessa (2004, 2016).

Bibliodraamassa virittäytyminen suuntautuu sekä ryhmään että tekstiin. Ensiksi virittäytymisen tavoite on luoda ryhmään tila, jossa osallistujille mahdollistuu spontaani ja luottamuksellinen suhde toinen toisiinsa ja itseensä. Toiseksi tavoitteena on päästä vapaasti resonoivaan vuorovaikutukseen tekstin kanssa. Bibliodraamojen vertailussa keskityn vain siihen, miten tekstiin virittäytyminen toteutui.

Eksegeetiikan huomioimista roolityöskentelyissä tarkastelen apukysymyksillä: Mitä rooleja tekstistä valittiin draamaan? Oliko tekstin roolien lisäksi dramatisoinnissa muita rooleja? Miten luotiin vastarooleja? Mikä kaikki vaikutti roolien sisältöön? Miten rooleissa yhdistettiin kokemusta ja tietoa?

Tekstin historiaan suuntautuvan diakronisen metodin ohella tekstejä voidaan eksegeetikassa tutkia synkronisella lähestymistavalla keskittyen tekstin lopulliseen muotoon. Bibliodraamaprosessiin vaikuttaa se, lähdetäänkö liikkeelle tekstin syntyhistoriasta vai onko se jollain tavoin esillä draamassa ja/tai keskustelussa vai eikö sitä huomioida lainkaan.

Bibliodraamassa osallistuja tunnistaa tekstin vaikuttavuuden tässä ja nyt sekä sen, miten teksti on vaikuttanut häneen aikaisemmin. Bibliodraamassa tapahtuu moraalista kritiikkiä, kun tekstiä tulkitaan sekä tekstin sisältä rooleista käsin että lukijan roolista tekstin ulkopuolelta. Omassa roolissa havaintoja tekstistä tehdään ennen draamaa ja sen jälkeen. Tekstin kanssa käydään dialogia ja analysoidaan tekstin tulkinnan käännteitä näyttämötyöskentelyissä. Keskustelun avulla luodaan etäisyyttä voimakkaisiin tunteisiin, joita rooleissa on koettu. Kun ryhmä prosessoi tekstiä ja draamaa näyttämön ulkopuolelta, ryhmäringissä keskustellen roolien purkamisen ja jakamisen jälkeen, ryhmä on suhteessa tekstiin ja draaman tapahtumiin kuin psykodraaman peilimenetelmässä. Prosessoinnissa teksti ja draama siirretään asiatasolle, mikä mahdollistaa myös eksegeettisen reflektion. Tässä tutkimuksessa tätä vaihetta kutsutaan integrointikeskusteluksi. Sekä

loppukeskustelussa että kaikissa ryhmän keskusteluissa on mahdollista analysoida tekstin vaikutushistoriaa. Suhde tekstiin on jatkuva luova prosessi.

Case-bibliodraamat sisälsivät vaihtelevan määrän eksegeettistä tietoa ja raamatuntutkimuksellista pohdintaa. Eksegeetin ja bibliodraamaohjaajan yhteistyö toteutui ohjauksen tasolla ainoastaan Räisäsen ja Mäkisaloon bibliodraamassa. Mäkisaloon Ruut-bibliodraamassa eksegeettiset näkökohdat huomioitiin suunnittelussa ja ryhmän aikana tiedonantoina ja keskustelualustuksina, mutta bibliodraamaohjaaja ja eksegeetti eivät yhdessä ohjanneet roolityöskentelyä.

10.2. Raamatun tekstiin virittäytyminen

10.2.1. Räisäsen ja Mäkisaloon bibliodraama

Bibliodraaman teksti (Matt. 11:25–30) luettiin ensimmäisen kerran tätä suurryhmytyöskentelyä edeltävissä bibliodraamapäivien työpajoissa. Draaman pääidea oli rakennettu tekstistä käytyyn keskusteluun fiktiivisessä Matteuksen seurakunnassa. Raamatun teksti nimettiin roolihenkilö Matteuksen luonnostekstiksi hänen uuteen käsikirjaansa. Ryhmä virittäytyi tekstiin seuraamalla ohjaajan ja Matteuksen dialogia. Vuorovaikutuksessa jäsenyksi Matteuksen kertomus tekstin syntyprosessista. Kertomuksen taustalla oli redaktiokriittistä työskentelyä sekä eksegeetin ja bibliodraamaohjaajan yhdessä luomaa fiktiota dramatisointia varten.

Roolihenkilö Matteuksen kertomus sisälsi kuvauksen luonnostekstin syntyvaiheista ja lähtökohdat bibliodraamanäyttämöllä tapahtuvaan ”Sanasta elämä” -ryhmän keskusteluun. Taulukossa 1. erittelen ryhmät, jotka tulevat esille Matteuksen ja ohjaajan ensimmäisessä dialogissa. Virittäytymisen prosessi jäsenyyksi, kun tutkii tarkasti, mitä tekstejä/kirjallisuutta näillä ryhmillä oli käytössä, mitä havaintoja he tekivät niistä sekä mitkä olivat kunkin ryhmän tehtävät ja tavoitteet tekstin äärellä. Taulukon ilmaisussa samoin kuin tämän luvun muissa taulukoissa on lainauksia bibliodraamojen litteraatioteksteistä.

Taulukko 1. ”Tekstiin virittäytyminen Räisäsen ja Mäkisaloon bibliodraamassa”

	KIERTÄVÄT PROFEETAT JA OPETTAJAT	MATTEUKSEN SEURAKUNTA	TUTKIJAKOLLEGIUM	SANASTA ELÄMÄ - RYHMÄ/OSALLISTUJAT AUDITORIOSSA
TEKSTIT/ KIRJALLISUUS	Kirjakäärö Herran sanojen kokoelmasta = Logialähde	- Logialähdettä eli Herran sanojen kokoelmaa luettiin ”Herran päivänä kokouksissamme”. - Markuksen evangeliumi	- Logialähde - Markuksen evangeliumi - VT:n kirjoituksia	- Luuk. 10:21–22 - Sir. 51:1, 23–27; - Matt. 11:25–30= bd:n Matteuksen kirjoittama käsikirjan luonnosteksti.
TEKSTIEN			Logialähteen kohdassa	

PARISSA TEHDYT HAVAINNOT		”Markuksen kuvaus Jeesuksen toiminnasta. Olemme sen kiitollisina ottaneet vastaan. On joitakin puutteita, nimenomaan Herramme opetus on siinä esitetty niukasti.”	Luuk. 10:21–22 on yhtäläisyyksiä Siirakin kirjaan 51:1, 23–27.	
TEHTÄVÄT/ TAVOITTEET	Viedä kirjakäärö Matteuksen seurakuntaan.	”Tarve saada täyteläisempi kuva siitä, mistä Herran opetuksissa on kysymys.”	- ”— etsiä kirjoituksista uutta valoa”. - kirjoittaa uusi evankeliumi siitä, miten ”Herra itse sen [sanoman] tänä päivänä tässä tilanteessa meille puhui.”	Keskustella jakeesta Matt.11:30. Keskiössä on Matteuksen esittämä kysymys: ”Mitä Herramme Jeesuksen Kristuksen kevyt ies itse kullekin merkitsee?”

Matteus kertoi, että seurakunnan tehtävänä oli kirjoittaa Matteuksen evankeliumi, jossa tavoitteena oli tulkita osittain uudelleen Jeesuksen opetuksia: ”– jos Herramme tänään olisi keskellämme, Hän ei samalla tavalla puhui.” Matteus redaktorina loi uutta tekstiä lähdemateriaalin ja oman aikansa ja yhteisönsä historiallisen kontekstin kohtaamisessa. Draaman Matteus vei käsikirjoituksensa kommentoitavaksi ryhmälle, jossa oli edustettuna seurakunnan eri ryhmittymät ja taustayhteisö synagogasta. Virittäytyminen bibliodraaman tekstiin tapahtui siten tutustumalla sekä Matteuksen seurakunnassa käytettävissä oleviin lähdeteksteihin että tekstin syntykontekstin yhteisöön/yhteisöihin.

Matteuksen kertomus pitää sisällään Räisäsen mallin traditiosta, kokemuksesta ja tulkinnasta. Draamassa traditiota edusti lähdemateriaali, kokemusta Matteuksen seurakunnan historia ja nykyisyys, tulkintaa Matteuksen kirjoittama luonnosteksti. Matteus kutsui bibliodraamaan osallistujia tekemään edelleen uutta tulkintaa Matteuksen aikalaisten rooleissa käsikirjan luonnostekstistä ja erityisesti Jeesuksen sanoista ikeen kantamisesta. Tämä oli lähtökohta näyttämöllä tapahtuvalle roolityöskentelylle ”Sanasta elämä” -ryhmässä, johon palaan myöhemmin.

Todellisuudessa osallistujat tekivät tulkintaa keskustelemalla Jeesuksen ikeen merkityksestä sekä draamarooleissa että omasta kontekstistaan käsin Matteuksen evankeliumin valmiista tekstistä (suomalainen Kirkkoraamattu 1992). Virittäytymisprosessin kokonaisuus muodostui vuorovaikutuksesta monien osatekijöiden kesken: draaman Matteuksen luonnosteksti, Matteuksen evankeliumin teksti, bibliodraamaan osallistunut ryhmä ja tekstin syntyhistorian kontekstista sosiometrisesti havaitut fiktiiviset Matteuksen seurakunnan ryhmät.

Räisänen ja Mäkisalo eivät missään ilmeise, että he käyttäisivät morenolaista sosiometriaa draaman valmistelussa, mutta heidän tavassaan hahmottaa Matteuksen seurakunnan

ryhmärakennetta on yhtäläisyyksiä Sirkku Aitolehden bibliodraamaan, jossa tekstin sosiometria on oleellinen. Aitolehti tutkii tekstin henkilöiden suhteita, koska tekstin sosiometria heijastuu bibliodraamaryhmään. Samoin ryhmäprosessin vaihe vaikuttaa tekstin tulkintaan. Räisänen kertoi tekstin syntyhistoriasta ja yhdessä Mäkisaloon kanssa kehitti Matteuksen seurakunnan sosiometriaan pohjautuen draamallista toimintaa näyttämölle, jossa kohtasivat erilaiset ajatussuuntaukset.

10.2.2. Pitzelen bibliodraama

Pitzele aloitti draaman kertomalla Ruutin kirjan paikantumisesta Heprealaisessa Raamatussa ja kontekstista juutalaisessa viikkojuhlassa. Ohjaajan kertomuksesta jäsenyi kolme virittävää osaa: Ruutin kirjan paikka Raamatussa, kertomuksen rituaalinen käyttökonteksti juutalaisessa juhlatraditiossa ja bibliodraamatyöskentelyä motivoiva ongelma/ kysymys.

Taulukko 2. ”Tekstiin virittäytyminen Pitzelen bibliodraamassa”

RUUTIN KIRJAN PAIKKA RAAMATUSSA	RUUTIN KIRJAN KONTEKSTI RABBEILLA	RUUTIN KIRJA SUHTEESSA BIBLIODRAAMARYHMÄÄN
Heprealaisessa Raamatussa Ruutin kirjan kontekstina on VT:n kolmas osa eli kirjoitukset. (vrt. Kreikkalais-latinalaisen raamattutradition mukaan esim. suomalaisessa kirkkoraamatussa Ruutin kirjan kontekstina on historiakirjat, Tuomarien ja Samuelin kirjojen välissä.)	Viikkojuhla	Ohjaajan kysymys ryhmälle: Miksi muinaiset rabbit valitsivat kaikista kirjoista Ruutin kirjan juhlistamaan Tooran antamista?

Ryhmäläisten virittäytyminen tekstiin tapahtui muinaisten juutalaisten rabbien Ruutin kirjan reseption kautta. Pitzele antoi heti alussa ryhmälle tehtävän pohtia vastausta siihen, miksi rabbit arvostivat Ruutin kirjaa niin paljon, että valitsivat juuri sen juhlistamaan Tooran antamista. Tällä kysymyksellä ohjaaja asetti ryhmäläiset muinaisten rabbien rinnalle tekemään tulkintaa Ruutin kirjasta. Pitzele loi reseptiolla spontaanin motivoivan tilan, jossa ryhmän tehtävä oli luoda jälleen uusi reseptio. Rabbien reseptiota käytettiin motivointina ryhmän roolityöskentelyyn. Tekstiä (Ruut 1) ei luettu yhdessä ääneen, mutta Pitzele itse luki ja kertoi sitä draaman kuluessa.

10.2.3. Mäkisaloon bibliodraama

Ryhmäläisiä oli pyydetty etukäteen lukemaan Ruutin kirja. Osallistujat olivat saaneet kirjallisen kutsun, jossa oli tekstiin virittävää kerrontaa ja kysymyksiä, muun muassa: ”– Miksi Ruut jättää oman kansansa ja sukunsa ja lähtee anoppinsa kanssa vieraaseen maahan? Mitä tapahtuu Ruutin jumalasuhteelle? Noomi on paluumuuttaja. Mitä tapahtuu, kun hän saapuu kotimaahansa kaikkensa menettäneenä? Ruutin ja Noomin tarina on erittäin ajankohtainen. Tarinat evakkomatkoista, Ruotsiin muutoista ja paluista, inkeriläisten paluumuutoista sekä nälän ja sodan jaloista paenneista elävät maassamme. Millaisilla ehdoilla kahden kulttuurin kohtaaminen on mahdollista? – –

Millaisia mahdollisuuksia annetaan vierasmaalaisille naisille? Miten ylipäätään selvittää ylivoimaisilta tuntuissa olosuhteissa?”⁸⁴⁶

Pidemässä bibliodraamassa virittäytymistä tekstiin tarvitaan pitkin matkaa. Esitän aluksi (taulukko 3.) ryhmän alkuvaiheessa tapahtuneen tekstiin virittäytymisen, jotta voin verrata sitä Räisänen/Mäkisalo ja Pitzele case-draamojen vastaaviin virittäytymisiin. Lopuksi kokoon bibliodraamassa käytetyt muut virittäytymiset.

Alkuvirittäytyminen tekstiin ja sen teemoihin tapahtui kolmessa vaiheessa. Aluksi ohjaaja laittoi piirin keskelle lattialle kartan, jossa näkyivät Ruutin kirjan tapahtumien keskeiset paikat, Betlehem ja Moab. Puheessaan ohjaaja liitti tekstin silloiseen (v. 2003) ajankohtaiseen maailmantilanteeseen:

Me ollaan tässä kirjan tarinassa sillä alueella, josta nyt on kysymys Irakissa, Jordaniassa, koko tuolla alueella, saati sitten teemassa – –. Me kuljemme Ruutin tarinassa ja katsotaan, mitä meille tapahtuu, omaan elämäämme ja maailmantilanteeseen.

Toiseksi ryhmäläisten esittelykierroksella oli mahdollista kommentoida Ruutin kirjaa. Kolmas osa alkuvirittäytymistä oli kartan luominen lattialle tekstin tapahtumapaikoista.

Taulukko 3. ”Tekstiin virittäytyminen Mäkisalon bibliodraamassa”

OHJAAJAN AVAUS	ORIENTOIVA ESITTELYKIERROS	KARTTA TAPAHTUMAPAIKOISTA
<ul style="list-style-type: none"> - Alueen kartta lattialle. - Avauspuheessa ohjaaja viittasi Ruutin kirjan tarinaan, maailmantilanteeseen, sotilaallisiin kriiseihin ja ryhmäläisten omaan elämään. 	<p>Yhteisiä teemoja Ruutin kirjassa, ryhmäläisten omissa elämäkokemuksissa ja maailmantilanteessa olivat työ, maahanmuuttajuus, anopin ja miniän suhde, äidin ja lapsen suhde, juhlat, yhteiskunnalliset katastrofit ja sota</p>	<p>Betlehem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omat mielikuvat kaupungista (joulu) - tietoa heprealaisesta nimestä (leivän talo) - tekstistä: nälänhädän kaupunki - tekstistä: viljankorjuu - kehotyöskentely/liikkeet: kokemus kodista ja turvasta
	<p>Esimerkkejä ryhmän ja tekstin kohtaamisesta:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Oman elämän kontekstista kohti Ruutin kirjaa: ”Ajattelin lähtöä ja lupumista – omassa elämässä luopumista ja uuteen lähtemistä, alan elää siellä maisemassa [Ruutin kirja].” - Oman työn kontekstista ja kokemuksesta somalainien parissa kohti tekstin Noomin alakulua: ”Kuinka onneton voi palaajana olla.” 	<p>Moab:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tekstistä: koska sinne lähdettiin pakolaiseksi, siellä lupaus ravinnoista → vihreä maa - kertomus Lootin tragedista (1. Moos.19:31–38) ja israelilaisten ja moabilaisten välisistä ristiriidoista → Moabin musta väri, synkkyys - henkilökohtaisten traumamuistojen mieleen tuleminen Moabissa → ohjaajan reflektio VT:n tekstien luonteeseen (mistä

⁸⁴⁶ Ks. tarkemmin luku 9.1. Bibliodraama-case: Maahanmuuttajan suuri tarina (Ruut).

		näkökulmasta kirjoitettu: ”– – maan historiassa on niin murheellista. Tai tarinassa. Ei voi puhua kuin tarinasta. Että maan historian tarinassa jotain näin surullista.”)
	Ruutin kirjan kontekstista kohti oman elämän prosessia: ”Miten pitkä Ruutin ja Noomin matka konkreettisesti oli?”, kysyi ryhmäläinen, joka pohti mitenkähän kauan oma äiti ja anoppi tarvitsevat vanhana hoitoa?	Kuollutmeri, Jordan-virta ja vuoristo muodostuivat bibliodraaman kartalle valinnan paikoiksi, käännekohdiksi, haasteita ja ristiriitoja sisältäviksi paikoiksi.
	Tekstistä kohti bibliodraaman roolivalintoja: ”Se lohdutti, kuinka ihanasti anoppi kohtelee miniää. Rakkautta, hyvinolon tunnetta. Mä haluan olla se maahanmuuttaja suhteessa anoppiin.”	

Bibliodraaman aloitus oli subjektiivinen. Ohjaaja loi ryhmään meditatiivisen tilan, jossa toteutui ryhmäläisten spontaanisuus. Ryhmän esittelykierröksellä löytyi yhteisiä teemoja Ruutin kirjan roolihenkilöiden, tekstin tapahtumien ja ryhmäläisten kokemusten välillä. Yhteys oli molemminpuolista, välillä suunta oli omasta elämästä kohti Ruutin kirjaa ja välillä Ruutin kirjan teksti viritti oman elämän pohdintoja. Näin roolihenkilöihin ja tapahtumapaikkoihin viritettiin alustavaa yhteyttä. Betlehemin ja Moabin välille syntyi jännite, joka ei avaudu Ruutin kirjan tekstiä lukemalla. Moabin synkkyys tuli draamaan eksegeettisen tiedon kautta, jota ohjaaja vahvisti kaiuttamalla ja tiivistämällä: ”[Moabin nimi on] viholliskuvasta annettu nimi”; ”– – maan historiassa on niin murheellista. Tai tarinassa. Ei voi puhua kuin tarinasta, siitä että maan historian tarinassa on jotain näin surullista.” Ohjaaja huomioi tekstin syntyhistorian luonteen, ettei moabilaisten alkuperästä kertova Lootin tarina ole moabilaisten itsensä kehittämä. Tässä yksityiskohdassa näkyy selkeästi Mäkisaloon syvällinen taito tehdä raamatuntulkintaa niin, että tuo esille tekstin sisä- ja ulkopuolisia näkökulmia. Moabin nimen syntytarinan pohtiminen monilta puolilta palvelee ideologista kritiikkiä. Tapahtumapaikkojen näkyväksi tekeminen kartalle oli esteettistä työskentelyä, jossa aistien avulla koettiin tekstin tunteita ja tapahtumia (värit/liikkeet yksin ja yhdessä/eleet/sanat/äänet/ hiljainen kulkeminen/hiljainen pysähtyminen=meditaatio).

Myöhemmin tekstiin virittäytymisen menetelmiä olivat: tekstin lukeminen vaihtelevin tavoin, kehutyöskentely (jalkojen kautta Noomin ja Ruutin kulkemiseen, käsityöskentelyllä viljanleikkuuseen ja -puintiin) ja keskustelualustus (moabilaisten jumalasta). Erilaisia lukemisen tapoja oli seuraavanlaisia: ryhmä istui piirissä, ja jokainen luki tekstistä jakeen/katkelman vuorotellen ääneen; ryhmä istui puolikaassa ja luki tekstiä pienissä jaksoissa rakentaen näyttämölle tuolien ja vapaaehtoisten ryhmäläisten avulla tapahtumakuvia; saman tekstijakson

ääneen lukeminen useita kertoja peräkkäin; ohjaaja luki tekstikatkelman ääneen ja ryhmäläiset kuuntelivat sitä silmät suljettuina; luetusta/kuullusta tekstistä jokainen ryhmäläinen valitsi tietyllä kriteerillä yhden lauseen, jota ryhmässä liikkuen näytettiin muille ja samoin toistettiin valittua lausetta tekstin ääneen lukemisen kohdassa; rooleissa ääneen lukeminen, puolet ryhmästä luki yhtä aikaa ääneen esimerkiksi Boasin repliikit ja puolet Ruutin, ohjaaja luki kertojan osuudet; hiljaa itsekseen tekstin lukeminen.

Mäkisaloon draamassa tekstiin virittäydettiin vuorovaikutuksessa ryhmäläisten elämäkokemusten, maailmantilanteen, luetun tekstin ja sen eksegeettisen tiedon kanssa, johon kiinnostus suuntautui tekstin lähiluvussa.

10.3. Roolityöskentely

10.3.1. Räisäsen ja Mäkisaloon bibliodraama

Räisäsen ja Mäkisaloon bibliodraaman teksti oli muodoltaan Jeesuksen puhetta. Draaman roolihenkilöt eivät Jeesusta lukuun ottamatta olleet suoraan tekstistä. Rooliryhmät fiktiivisistä Matteuksen seurakunnasta ja seurakunnan alueella vaikuttavista varhaiskristillisen ajatusmaailman monimuotoisista uskonnollisista ryhmistä hahmottuivat Matteuksen kertomuksesta. Jeesuksen rooli luotiin näyttämölle lopuksi kommentoimaan ”Sanasta elämä” -ryhmässä tapahtunutta keskustelua. Taulukossa 4. jäsenien draaman roolit ja eri tekijöiden vaikutukset roolien sisältöön.

Taulukko 4. ”Roolityöskentely Räisäsen ja Mäkisaloon bibliodraamassa”

HAASTATTELIJA	MATTEUS	VIERAAT SYNAGOGASTA, VANHOILLISET, PAAVALILAISET, LAPSENMIELISET,	JEEBUS
- Bd-ohjaajan oma rooli. -Osallistujien esittämät kysymykset.	- Tieto Matteuksen seurakunnan historiasta = Matteuksen kokemukset. - Jeesuksen puheet ja sanavalinnat Matteuksen evankeliumissa -Räisäsen eksegeettinen asiantuntemus ja kokemustieto.	-Roolihenkilö Matteuksen kertoma kokemukset. - Eksegeettinen kertoma tieto Matteuksen roolin kautta. - Ryhmissä jaetut esittäytymiset. - Jokaisen osallistujan omat kokemukset. - ”Sanasta elämä” -ryhmän sosiometria ja ryhmäprosessi. - Matteuksen rooli ”Sanasta elämä” -ryhmässä. -Auditiosta	-Ryhmäläisten sisäistämät jeesuskuvat. -Draaman tapahtumat.

		ilmaistut kommentit ja reaktiot.	
--	--	-------------------------------------	--

Eksegeetti ja bibliodraamaohjaaja kehittivät yhteistyönä fiktion Matteuksen seurakunnasta. Osallistujat tarvitsivat rooleihin eläytymistä varten tietoa seurakunnan erilaisista ryhmittymistä. Evankeliumin syntyprosessin historiallinen tausta hahmottui Matteuksen kerronnan näkökulmasta. Draamaan luotiin monia jännitteitä jo ryhmien esittelyssä: Matteuksen seurakunta ja ”nimellinen Israel” eli vieraat synagogasta; Matteus ja vanhoilliset; paavalilaiset ja vanhoilliset; lapsenmieliset ja muut.

Osallistujien siirtyminen omasta roolista draaman rooleihin tapahtui roolihenkilö Matteuksen kuvaaman kokemukseksi ja Matteuksen seurakunnan esittelyn perusteella. Jokainen osallistuja sai oman kiinnostuksensa mukaan valita sen ryhmän, johon liittyi. Roolien sisältöön vaikutti lisäksi esittäytymiset pienryhmissä. Eksegeetti toi esille roolien sosiodraamallista puolta, mutta esittäytymisestä alkaen jokainen toi valitsemaansa roolihenkilöön omaa persoonallisuuttaan.

Matteuksen rooli syveni dialogissa ohjaajaan haastattelun aikana. Eksegeetti roolihenkilö Matteuksena liitti koko ajan rooliin tietoa tekstin syntykontekstista, johtamansa seurakunnan ihmisistä ja tapahtumista. Matteuksen vastaroolina toimi aluksi haastattelija, jolloin dialogia käytiin eri aikakausiin liittyvien ihmisten välillä. Matteus edusti tekstin syntymämaailmaa, haastattelija nykyajan tekstin tulkitsijaa eli bibliodraamaohjaajaa. Tässä toteutui Räisäsen yksi tavoite bibliodraamalle tutkia Raamattua etäisyyden päästä, jotta todella päästään dialogiin ryhmän ja tekstin maailman kesken.

Osallistujien roolien syventyminen jatkui ”Sanasta elämä” -ryhmän keskustelussa. Eksegeetti roolihenkilö Matteuksena vahvisti ryhmäläisten sosiodraamallista roolia käyttämällä omissa puheenvuoroissaan Jeesuksen sanoja evankeliumista. Ryhmässä oli spontaania tilaa jakaa omaa tietämystä. Esimerkiksi synagogalaisten roolihenkilöksi eläytynyt Raakel oli itse elänyt oikeasti juutalaisten parissa ja henkilökohtaisen kokemuksensa kautta tuotti rooliin tietoa juutalaisten lain tulkinnasta: ”Minun lakini on minun iloni. Ei se ole raskas kantaa.”

10.3.2. Pitzelen bibliodraama

Pitzele valitsi ryhmälle rooleja tekstistä sekä mustan että valkoisen tulen alueelta. Ensimmäinen rooli oli fiktiivinen rooli tekstin reuna-alueelta. Pitzelen mukaan kertomukseen on helpompi päästä sisälle yleistettävissä olevien roolien kautta, jotka ovat vapaammin luotavissa kuin päähenkilöiden roolit.

Taulukossa 5. tuon näkyväksi roolit ja jäsentelyn tekijöistä, jotka vaikuttivat roolien sisältöön draaman eri vaiheissa.

Taulukko 5. ”Roolityöskentely Pitzelen bibliodraamassa”

IHMINEN TUOMARI- EN AIKANA	NÄLÄNHÄDÄS- TÄ KÄRSIVÄ IHMINEN TUOMARIEN AIKANA	NOOMI	BETLEHE- MIIN JÄÄVÄ ASUKAS	SUREVA NOOMI MOABISSA	RUUT	NOOMI/ RUUT PALAAVAT BETLEHE- MIIN
- Ohjaajan antama tieto tuomarien ajasta. -Ryhmäläisten omat tiedot ja mielikuvat Raamatun tuomareista. -Ryhmäläisten omat tiedot ja mielikuvat Ruutin kirjasta, koska ohjaaja satoi Ruutin tekstin tuomarien aikaan. -Toisten ryhmäläisten ilmaisut rooleissa.	-Ryhmässä jaetut kuvaukset nälänhädästä. -Ryhmän omat kokemukset ja mielikuvat. -Toisten ryhmäläisten ilmaisut rooleissa.	-Ohjaajan kertomus Elimelekin perheestä. -Heprealaiden sanojen merkitykset. -Ohjaajan kertomus moabilaisten ja israelilaisten suhteista ja vertaus Suomen ja Venäjän suhteisiin sodan aikana. -Sananlaskun käyttö (the straw that breaks the camel's back) ja mielikuvat elämäntilanteista, joihin se sopii. -Ryhmäläisten omat mielikuvat Noomista. -Ryhmäläisten omat kokemukset lähtemisistä. - Toisten ryhmäläisten ilmaisut rooleissa.	-Ryhmäläisten omat mielikuvat Elimelekin ja Noomin lähdöstä. -Vastarooliin asettuminen. -Ryhmäläisten omat kokemukset. -Ohjaajan käyttämä kaiku. -Toisten ryhmäläisten ilmaisut rooleissa.	- Ohjaajan kerronta. -Ryhmäläisten omat kokemukset. -Kaiku. -Toisten ryhmäläisten ilmaisut rooleissa.	-Ohjaajan kerronta. -Ryhmäläisten omat kokemukset. -Kaiku. -Toisten ryhmäläisten ilmaisut rooleissa	-Ohjaajan kerronta. -Ryhmäläisten omat kokemukset. -Kaiku. -Toisten ryhmäläisten ilmaisut rooleissa. -Ohjaajan muistutus vastaroolista (Betlehemistä lähtö).

Roolien sisältöihin vaikuttivat ohjaajan antama tieto, ryhmäläisten oma tieto, ryhmäläisten kokemukset ja mielikuvat, ohjaajan kerronta, ohjaajan käyttämä kaiku, toisten ryhmäläisten ilmaisut rooleissa eli tuplaaminen sekä roolien ja vastaroolien suhde.

Ohjaaja kutsui kaikki osallistujat yhtä aikaa eläytymään moniäänisesti vuorotellen tekstin yhteen rooliin tai rooliryhmään. Rooli ja vastarooli -asetelma oli draamakerronnassa koko ajan läsnä, mutta se ei ollut yksinkertaista kahden roolin improvisoitua vuoropuhelua. Lähemmässä tarkastelussa Pitzelen bibliodraamasta hahmottuvat seuraavat tavat luoda rooli ja vastarooli:

1. Ohjaaja asetti roolihenkilölle vastaroolin roolihenkilön todellisesta (tekstin) tai kuvitteellisesta (valkoinen tuli) yhteisöstä sosiometriaa hyödyntäen. Menetelmällisesti ohjaaja toi vastaroolin näyttämölle kertoen.

a. Tuomarien ajan ihmisille vastarooliksi tuomarit:

- You are living in the time of the judges, not of the patriarchs, not yet of the kings. What is it like to live in the time – the political time – of the judges?

- I remember, this line in Hebrew can also be translated, that "this is the time when the judges were judged", as if to say, that maybe all is not so perfect in the time of the judges.

b. Betlehemin asukkaille, jotka jäivät Betlehemiin, vastarooliksi kuvaus Elimelekin perheen lähdöstä:

And so, as this first scene ends, Naomi and Elimelech leave Bethlehem and they leave behind people, who are still living in Bethlehem, and you see Naomi and Elimelech to leave. And what do you think and what do you say when you see Elimelech and Naomi leaving the town? You are the community of Bethlehem.

c. Betlehemiin lähtevän Ruutin vastarooliksi Orpa, joka palaa Moabiin:

Orpah goes home, Ruth goes on. And the question I have is, why? What is it, Ruth? And you are now Ruth. Why do you want to go on to Bethlehem? Why? What is it that you have felt or seen, that makes you want to do this?

d. Betlehemiin saapuvien Noomin ja Ruutin vastarooliksi Betlehemin asukkaiden kommentit niiltä ajoilta, kun perhe lähti Moabiin:

But as you enter Judah and come towards Bethlehem, perhaps you remember, Naomi, what people said, when you left.

2. Vastarooli luotiin vasta seuraavassa roolin eläytymisessä:

a. Noomi lähtee Betlehemistä, josta kaikki asukkaat eivät lähde (vastaroolina Betlehemin asukkaat):

- And I want to put you in the role of Naomi. And I want you to tell me, what is it like for you to be leaving Bethlehem to go to Moab.

- And so, as this first scene ends, Naomi and Elimelech leave Bethlehem and they leave behind people, who are still living in Bethlehem, and you see Naomi and Elimelech to leave. And what do you think and what do you say when you see Elimelech and Naomi leaving the town? You are the community of Bethlehem.

3. Roolihenkilö joutui itse niin sanotusti vastarooliin kriisin kautta:

a. Noomi ja Noomin kohtaamat menetykset Moabissa:

And I ask you, Naomi, in this moment, as you bury your sons in Moab, what do you think?

4. Rooli luotiin psykodraaman peilitekniikkaa soveltaen mielikuvissa:

a. Nälänhädästä kärsivä ihminen:

And what is happening around you, that it makes you say, you know, this is a famine?

10.3.3. Mäkisalón bibliodraama

Mäkisalón bibliodraamassa näyttämölle tehtiin tekstin rooleja ja kuvitteellisia, valkoisen tulen alueen rooleja. Improvisoinneissa ryhmäläisillä oli mahdollisuus tekstin päähenkilöroolien lisäksi itse päättää rooleja, esimerkiksi kaupunkilaisina vastaanottamassa Noomia ja Ruutia Betlehemiin. Siirtymä omasta roolista draaman rooliin luotiin seuraavilla menetelmillä: kehotyöskentely; ohjaajan käyttämä Pitzelen metodi tapahtumia kertoen ja roolihenkilöitä haastatellen sekä yhdessä näyttämökuvia rakentaen; tiedon antaminen sanojen, erityisesti heprealaisten nimien merkityksistä; tekstin tapahtumapaikkojen rakentaminen näyttämölle (”Nyt kun näette tämän maiseman”); raamatuntutkimuksellisen tiedon jakaminen; keskustelu roolihenkilöistä. Välillä kaikki olivat näyttämöllä yhtä aikaa tekstin eri rooleissa, välillä kaikki eläytyivät samaan rooliin, esimerkiksi Boasiin viljapellolla. Koska Mäkisalón draama sisälsi useita työskentelyjaksoja, esitän taulukon muodossa vain yhden koko prosessin kannalta keskeisen työskentelyn, josta nostan esiin tekijöitä, jotka vaikuttivat rooleihin näyttämöllä. Esitän toisen päivän dramatisoinnin viljapellón tapahtumista Ruutin kirjan tekstistä 2:1–17. Tässä bibliodraaman loppuvaiheen dramatisoinnissa tekstin teema ulkopuolisuudesta alkoi elää ryhmässä uudella tavalla.

Taulukko 6. ”Roolityöskentely Mäkisalón bibliodraamassa”

VILJAPELLON TYÖNTEKIJÄ	BOAS	BOAS JA RUUT VILJAPELLOLLA PATSAINA	LEIKKUUVÄKI JA PALVELUSVÄKI	RUUT, BOAS JA VILJAPELLON TYÖNTEKIJÄT, TYÖNJOHTAJA
-Kehotyöskentely, jonka taustaksi tietoa viljankorjuusta.	-Tekstin 2:1–17 lukeminen. -Ohjaajan kerronta Boasista: tietoa ja tilaa mielikuville ja ohjaajan tulkintaa.	-Väriillisillä kankailla tuoleille muodostetut patsaat. -Yhteistyö ryhmässä.	-Ohjaajan kerronta Noomin ja Ruutin saapumisesta Betlehemiin. -Ruut vastaroolina näyttämöllä.	-Teksti. -Ryhmäläisten omat kokemukset. -Ryhmäprosessi. -Toisten tekemät roolit. -Ohjaajan tekemät interventiot.

Tekstin roolit tehtiin näyttämöllä eläviksi liittäen ne tiettyyn tapahtumaan, aikaan ja paikkaan. Roolihenkilöiden vuorovaikutus tapahtui improvisoiden. Roolin ottamista helpotti kehotyöskentely, tekstin lukeminen monin vaihtelevin tavoin, mukana olleen eksegeetin lyhyet tiedonannot ja luovien menetelmien käyttö, esimerkiksi roolien havainnollistaminen erivärisillä isoilla kankailla. Roolityöskentely oli koko ajan kehollista, myös silloin kun Mäkisalo käytti Pitzelen kertovaa menetelmää. Tekstin roolit havainnollistettiin konkreettisesti näyttämölle apuhenkilöiden avulla. Tässä toteutui Mäkisalón näkemys draamatyöskentelystä, jonka jokaisessa vaiheessa on selkeästi määritelty, missä ja milloin draama tapahtuu, ketkä ovat draaman henkilöt, mitä he tekevät ja puhuvat. Roolilla on nimi ja sanat; draamalla tietty aika, paikka ja tila.

10.4. Tekstin syntyhistorian maailma

10.4.1. Räisäsen ja Mäkisalons bibliodraama

Räisäsen ja Mäkisalons bibliodraamassa eksegeettinen tieto esitettiin performatiivisesti. Tapahtuma toimi samalla tekstin virittäjänä, kuten olen edellä esittänyt. Draaman lähtökohtana oli kiinnostus tekstin syntyhistoriaan ja siihen, miten teksti heijastaa Matteuksen evankeliumin syntyajan sosiaalista ja historiallista tilannetta. Tieto olisi ollut mahdollista antaa luennoimalla, mutta koska kontekstina oli bibliodraamayhteisö, ja tavoitteena oli toteuttaa yhdessä spontaania draamaa, oli ryhmäläisille luontevampaa omaksua eksegeettinen tietous draaman muodossa.

Bibliodraaman lähtökohtana oli mennä tekstin taakse, sen syntytilanteeseen. Historiallisen kriittisen tutkimuksen keinoin oli tavoitettu tekstin syntykontekstia ja sitä, miten siinä kontekstissa kokemuksen kautta jotakin oli kiteytynyt Raamatun tekstiksi. Lähtökohta bibliodraamaan oli diakroninen.

10.4.2. Pitzelen bibliodraama

Pitzelen kerronnassa Ruutin kirjan tapahtumat ja henkilöt ajoitettiin Tuomarien aikaan tekstin itsensä sisältämän yhden aikamääreen mukaan. Pitzelen näkökulma Vanhaan testamenttiin oli intertekstuaalinen, kun hän kerronnassa jaotteli patriarkkojen, profeettojen ja tuomareiden aikakausia. Pitzele ei tuonut millään tavalla ilmi raamatuntutkimuksessa esiintyviä vaihtoehtoisia Ruutin kirjan ajoituksia. Taustalla ei ollut redaktiokriittistä työskentelyä. Raamatuntutkimuksessa tuomarien ajasta kertova jae Ruut 1:1 tulkitaan kirjallisuuskriittisesti myöhemmäksi lisäykseksi.

Tuomarien ajasta ei annettu historiallista tietoa, vaan lopullinen kuvaus tuomarien aikakaudesta syntyi ohjaajan kerronnan ja ryhmäläisten roolityöskentelyn kautta valkoisen tulen alueella. Tekstin taustalla oleva syntyhistoria ei ollut lähtökohta, mutta lähtökohta ei ollut myöskään selkeästi synkroninen, sillä tekstin ja ryhmän vuorovaikutuksen välissä oli ohjaajan esittämä Ruutin kirjan reseptio juutalaisesta viikkojuhlasta.

10.4.3. Mäkisalons bibliodraama

Mäkisalons draamassa tekstin syntyhistoria ei ollut lähtökohta työskentelyn suunnittelulle eikä toteutukselle. Tekstiä havainnollistettiin paikkojen, roolihenkilöiden ja tapahtumien kautta. Draamassa ajanmääreistä olivat esillä päähenkilöiden elämänvaiheiden sijoittuminen kolmeen ajanjaksoon ja siirtyminen ajasta ja tapahtumapaikasta toiseen: Betlehemin nälänhätä, pakolaisuus Moabissa ja viljankorjuu sekä lapsen syntyminen Betlehemissä. Dramatisoinnissa ei menty tekstin taakse, mutta syntyhistorian yhdestä mahdollisesta kontekstista, Esran ja Nehemian ajasta pidin

keskustelualustuksen. Kerroin, että Ruutin kirja on mahdollista nähdä protestina Esran ja Nehemian seka-avioliittopolitiikkaa vastaan. Raamatuntutkijoilla on useita mahdollisia ajoituksia Ruutin kirjalle, joista nyt esitetty vaihtoehto Esran ja Nehemian ajasta oli valittu oman pro gradu -tutkielmani perusteella. Esran ja Nehemian aikakauden ankaraa suhtautumista seka-avioliittoihin (Neh. 13:23–25), ei dramatisoitu näyttämölle. Siitä aikakaudesta ei tehty mitään roolityöskentelyjä. Tämän tiedon vaikutus draamaan jäi vähäiseksi. Litteroidusta bibliodraama-aineistosta voi kuitenkin nostaa esiin yhden yksityiskohdan mahdollisesta vaikutuksesta. Tekstijakson 5. Moos. 7:1–6 lukemisen jälkeen yksi ryhmäläinen kysyi: ”Tarkottaako toi siis, että Ruutin kääntyminen ei ole mahdollinen?”

Lähtökohta draamaan oli synkroninen, mutta bibliodraaman jälkeen palautekirjoituksissa tuli esille ryhmäläisten kysymyksiä Ruutin kirjan syntyvaiheista.

10.5. Tekstin vaikutushistoria

10.5.1. Räisäsen ja Mäkisalón bibliodraama

Räisäsen ja Mäkisalón bibliodraamassa rooleja oli sekä Matteuksen seurakunnan sisä- että ulkopuolelta. Tekstin vastakarvaan työstämistä oli ottaa mukaan synagogalaiset, jotka toivat keskusteluun kritiikkiä ja omaa näkökulmaansa ”Sanasta elämä” -ryhmässä.

Synagogaalainen (auditoriosta): Minusta tuntuu siltä, että te otatte lain kansalta pois. Te sanotte, että laki on saatavilla. Te sanotte, että Jumala ilmoittaa sen vain joillekuille. Mutta on kirjoitettu, että ei minun lakini ole saatavissa. Ei Jumala antanut lakia taivaaseen, että se pitäisi erikseen ilmoittaa. Hän sanoi, ettei se ole meren takana. Hän sanoo, että se on meidän sydämessämme. Me opetamme, miten sydämeen kirjoitettua lakia noudatetaan joka päivä elämässä. Me annamme lain kansalle, te nostatte sen pois. Meidän ikeemme on kevyt, se voi olla osa ihmistä, mukana joka päivä. Ettekö te ota lakia kansalta pois?

Draamassa harjoitettiin moraalista kritiikkiä Matteuksen seurakunnan ulkopuolelta, vastustajan näkökulmasta.

Draaman jälkeen integrointikeskustelussa kaikkien osallistujien oli mahdollista tehdä eksegeetille kysymyksiä. Kaikenlaisille kysymyksille avoin ilmapiiri oli seurausta Heikki Räisäsen rohkeudesta joka tasolla katsoa tekstiä ja lähestyä sitä inhimillisesti. Toiseksi prosessoinnin tila oli avoin moninaisille tulkinnoille, koska draamassa avautui varhaisten kristittyjen asenteiden ja ajatusten laaja kirjo. Ryhmä oli virittäytynyt hyvin tekstiin ja teemaan.

Ryhmä oli tekemisissä tekstin vaikutushistorian kanssa juuri tässä ja nyt pohtiessaan tekstin vaikutusta kirkolle ja myös bibliodraamayhteisölle. Lähtökohtana tähän oli eksegeetin pohdinta, joka liittyi tekstin ulkoiseen todellisuuteen:

Tässä [draamassa] tuli tämä jännite synagogaalisiin, jota vanhoilliset säestivät, voimakkaasti esille. Vähemmälle jäi bibliodraamassa jännite paavalilaisiin. Pidemmässä draamassa olisi yritetty [lisätä] jännitettä paavalilaisiin (Jae. 5:19 ”ei katoa pieninkään piirto – –”). Ei ole takeita, että tämä Matteuksen kontekstissa

tarkoittaisi Paavalia. Hyvin sopisi. Koska suoraa polemiikkia tähän suuntaan ei ole, joutuu katsomaan rivien välistä. – – [Matteuksella] rikas mies tuli Jeesuksen luokse ja kysyi, miten pääsen iankaikkiseen elämään. Jeesus kysyi: Mitä [sanotaan] laissa? Mies vastasi, että sitä olen noudattanut nuoruudesta asti. Jeesus sanoi, ok, yksi sinulta puuttuu. Tule ja seuraa minua. Tähän suuntaan – – menee Matteuksen teologia. Se on Jeesuksen käskyjen noudattamista, lain kiristämistä. Armo tarvitaan siihen, että pystyy noudattamaan.

Loppukeskustelussa yksi osallistuja vertasi Matteuksen maailmaa nykyajan luterilaiseen kristinuskoon:

Meidän uskonnossamme on henkilökohtainen jumalasuhde. Otetaan henkilökohtaisesti. Jumala on kauhean kova minulle. Matteuksella [keskeistä on] se, mitä tehdään lähimmäiselle, eikä niinkään se, minkälainen Jumala. Mitä se tarkoittaa henkilökohtaisesti (puhujaa jatkaa konkreettisia asioita, joita lähimmäiselle voi tehdä).

Eettinen konfrontointi tapahtui suhteessa tekstistä nykymaailmaan.

10.5.2. Pitzelen bibliodraama

Pitzelen bibliodraamassa ryhmän/yksilön omasta taustasta nouseva kokemus tuli mukaan tekstin tulkintaan, mutta jakamisen puuttuessa yksilöiden omaa tulkintaa ei tässä ole mahdollista tarkastella. Tekstin lukijoina ja kertojina sekä ohjaaja että ryhmäläiset täyttivät tekstin aukkokohtia ja loivat uusia reseptioita. Reseptioiden kautta teksti sai merkityksen ja paikan kunkin osallistujan omassa elämässä. Pitzelen bibliodraama oli selkeämmin reseptiohistoriaa mukailevaa kuin vaikutushistoriaa. Tekstin merkitys syntyi yhteisessä bibliodraamakerronnassa.

Tekstin tarkastelu oletetun tuomarien ajan syntykontekstista sekä myöhemmästä juutalaisesta käyttökontekstista käsin avasi näkymän Ruutin kirjan merkitykseen tiettyssä historian ajassa ja valaisi tekstin liittämistä juutalaisen kulttuurin kontekstiin. Bibliodraaman osallistujat eivät välttämättä etukäteen olleet tietoisia Ruutin kirjan käytöstä viikkojuhlan liturgiassa.

Teoriassa Pitzele puhuu tekstistä valkoisena tulena, joka syttyessään antaa mahdollisuuden tulkita tekstiä ryhmien muuttuvissa konteksteissa. Nyt Pitzele satoi Ruutin kirjan tulkinnan rabbiiniseen traditioon, ja tämä herättää kysymyksen, oliko draaman lähtökohta lukija/osallistujakeskeinen. Saiko jokainen kokea tekstin omista lähtökohdistaan käsin vai miten paljon ohjaajan rooli vaikutti draamassa syntyneeseen yhteiseen mustan ja valkoisen tulen rikastuttamaan kertomukseen.

Pitzelen bibliodraamassa ohjaaja valitsi tekstin aukkokohtat, roolihenkilöt ja tilanteet. Bibliodraama oli lähempänä ihmisiä, jotka ohjattiin dialogiin tekstin kanssa. Dialogissa syntyi uusi tapa kertoa yhdessä.

Tutkimuksen bibliodraaman perusteella teoria-osassa aloittamani pohdinta Pitzelen bibliodraamasta ja bibliologista vahvistuu. Pitzelen draaman on mahdollista olla kahtalaista, joko bibliologia tai bibliodraamaa riippuen siitä, miten prosessissa on tilaa osallistujien reflektoinnille.

Bibliologissa ohjaaja ei käytä puhetta vaan kertoo, liittää kerrontaan reseptioita ja kutsuu osallistujia mukaan kerrontatapahtumaan, mutta samalla ohjaa itse prosessia. Ohjaaja esimerkiksi pitää huolta jokaisen näytöksen kertovasta loppukoosteesta. Osallistujat voivat toki itse mielessään draaman aikana ja sen jälkeen reflektoida. Pitzelen menetelmä on bibliodraamaa, kun roolityöskentelyn ohella on mahdollista jakaa ja prosessoida yhdessä tehtyä reseptiota – uutta kerrontaa, kuvapatsaita, muodostelmia – ja tekstiä osallistujien omista rooleista käsin. Saksassa Pitzelen metodologiaa ei mielletä bibliodraamaksi, koska siitä puuttuu kehityöskentely ja ryhmäprosessi. Tämän tutkimusaineiston perusteella nämä molemmat osa-alueet on mahdollista liittää Pitzelen draamaan.

10.5.3. Mäkisaloon bibliodraama

Mäkisaloon Ruut-työpajassa draamat ja ryhmän keskustelut vuorottelivat. Työskentelyissä oli tilaa jakaa kokemuksia rooleista käsin ja pohtia yhdessä näyttämöllä näkyväksi tullutta ja koettua. Esimerkiksi, kun Noomin ja Ruutin saapuminen Betlehemiin improvisoitiin näyttämölle kahdessa ryhmässä, jakoivat katsomossa olleet havaintojaan siitä, mitä näkivät, kuulivat, tunsivat ja mikä erityisesti kosketti draamassa. Yksi ryhmäläistä huomioi Ruutin, joka saapui Betlehemiin vieraaseen ihmisjoukkoon:

– – tavallaan tunne, jos se olisi ollut vaikka lehmä, niin ei olisi ollut paljon enempää äänessä. Tää toinen [Noomi] tulee taluttaen ja sanoo: ei välitetä, kuuluu meihin, eikös niin? Vähän niin kuin anteeksipyydellen. Siinä on se Ruutin vaikutus.

Toinen ryhmäläinen, joka itse oli ollut oman ryhmän improvisaation vastaavassa tilanteessa Ruut, ymmärsi toisin Ruutin vaatimattoman tavan tulla kaupunkiin:

– – Ruut ei voi itse lähteä kauheesti itseään tuomaan esille. Kun hän tulee vieraaseen paikkaan, niin edellytetään, että hänet esitellään kaikkien tiettyjen tapasäännösten ja muodollisuuksien mukaisesti. Ja vasta sitten hän saa identiteetin siinä ja tulee olemassa olevaksi. Ehkä ajan kanssa. Oletetaan, että hänet esitellään. Mäkin koin Ruutina mahdollisena, että tuossa kohden olisin avannut suun ja sanonut jotain. Ois ollut yllättävää.

Ohjaaja jakoi myös havaintojaan:

Tämä koskee minua sydämeen. Pinnan alla on valtavaa paljon sellaista, mikä ei vielä ole löytänyt sanoja. Sekä niiden puolella, jotka olivat Betlehemissä valmiina vastaanottamassa että tässä [Noomissa ja Ruutissa]. Mitähän sanoja sieltä oikeasti tulisi, jos sanoisivat, mitä ajattelevat. Epäluuloa, kysymyksiä?

Betlehemiläisten puolelta kokemus oli erilainen:

Mä koin aitoa ystävyyttä. Vilja korjataan, työvoimaa tarvitaan: tulkaa mukaan. Mutta myös aitoa realismia siinä vaikeuskilpailussa.⁸⁴⁷ Se kohtaaminen Noomin ja hänen kansansa välillä oli totta.

Betlehemiläisten reaktioista tehtiin myös vastakkaisia tulkintoja:

Must tää näytti siltä, että vain töillä täytyi lunastaa se paikka. – – epäluuloa siirtolaisen menneisyyttä kohtaan. Että sille sanotaan: siellä missä on paremmin!

Ruutin kirjan tekstissä Ruut ja Noomi vastaanotetaan Betlehemissä hyvin, eikä tekstissä ole lainkaan kriittisyyttä moabilaista Ruutia ja kotiin palaavaa Noomia kohtaan. Draamassa sitä esiintyi niin paljon, että teema jatkui ryhmän luodessa lopulta spontaanisti konkreettisen ulkopuolisuutta korostavan mieslesken roolin viljapellon tapahtumiin. Bibliodraamassa oli jo aikaisemmin tekstistä poiketen moninaisempia tulkintoja henkilörooleista. Esimerkiksi Noomi ilmaisi ristiriitaa Moabiin lähtemisestä. Sama tapahtui Pitzelen ohjaamassa Ruut-bibliodraamassa. Teksti vaikutti ryhmäläisiin sitä kautta, että tekstistä tuli peili henkilökohtaisiin elämän valintoihin ja ristiriitoihin. Lapsen syntyminen Ruutin kirjan lopussa ja tapahtuman draamallinen työskentely aikajanalla koettiin merkittävänä.

10.6. Eksegeettinen tieto ja pohdinta

10.6.1. Räisäsen ja Mäkisaloon bibliodraama

Matteus-bibliodraama sisälsi paljon eksegeettistä tietoa sekä näyttämötyöskentelyissä että integrointikeskustelussa. Ryhmä olisi jatkanut vielä yhteistä pohdintaa, ellei aikaraja olisi tullut vastaan. Sitä, mitä osallistujien mielessä tapahtui, kuvaa esimerkinomaisesti yhden osallistujan ajatus, jonka kommentoinnille ei keskustelussa enää ollut tilaa:

Hyvän luterilaisen opetuksen saaneena on vaikea suhtautua siihen, että automaattisesti ajatellaan, että tavallinen ihminen ei pysty lakia täyttämään. Matteuksen evankeliumissa ja juutalaisuudessa ajatus on se, että lain pystyy täyttämään. Laki on annettu realistiseksi opetukseksi, lakia on helppo noudattaa. Toinen Jeesus on lempeä, mutta sättii. Miten Matteus näkee sisäpuolisuuden ja ulkopuolisuuden dynamiikan, ketkä ovat sisäpuolella? [Matteuksen Jeesus pyrkii] tekemään kaikki kansat minut opetuslapsikseni.

10.6.2. Pitzelen bibliodraama

Pitzelen bibliodraama ei sisältänyt ryhmäläisten omista kokemuksista jakamista eikä draaman prosessointia raamatuntutkimuksellisesta näkökulmasta. Eksegeettisten näkökohtien huomioiminen rajautui vähäisiin selityksiin hepreankielisten sanojen merkityksistä. Tämä bibliodraama kuitenkin osoitti, että Pitzelen kehittämässä menetelmässä ohjauskerrontaan on mahdollista lisätä tietoa esimerkiksi sanojen selityksinä ja tapahtumapaikkojen ja -aikojen kuvaamisena. Pitzelen menetelmässä ei ole mitään estettä sille, että siihen liittäisi integrointikeskustelun.

⁸⁴⁷ Vaikeuskilpailulla tässä tarkoitetaan betlehemiläisten ja Noomin välillä käytyä keskustelua, jossa vertailtiin, onko vaikeampaa ollut heillä, jotka jäivät nälänhädän keskelle Betlehemiin vai Noomin perheellä, joka lähti pakolaisiksi Moabiin.

Pitzelen ohjaamaa Ruut-bibliodraamaa ei voi määritellä eksegeettispainotteiseksi bibliodraamaksi.

10.6.3. Mäkisalón bibliodraama

Mäkisalón bibliodraamassa eksegeettisiä näkökohtia pidettiin esillä tarvittaessa. Pro gradu -tutkimuksen Ruutin kirjasta tehneenä minulla oli hyvä tuntemus tekstiin. Saatoin kertoa heprealaisten sanojen merkityksistä ja tekstin tapahtumapaikoista. Eksegeettinen tietämys vaikutti draaman suunnitteluun antaen kokonaiskuvaa Ruutin kirjasta ja kertomuksen kaaresta, jossa yhteisö- ja yksilötason kriisien jälkeen löytyi uusia ratkaisuja ja lopulta lapsen syntymä ja sukupolvien ketju antoivat hyvinä tapahtumina turvaa ja luottamusta tehdä bibliodraamaa myös tekstin sisältämistä vaikeista tapahtumista. Virittäytymisessä kertomus moabilaisten ja israelilaisten suhteista vaikutti osallistujien näkemyksiin Moabista.

Bibliodraaman keskusteluissa ja palautekirjoituksissa osallistujilla heräsi kiinnostusta tekstin Jumalaan/jumaliin: Rankaiseeko Jumala, olenko [minä Noomina] tehnyt jotain sellaista, että jumalan rangaistus seuraa minua. Entä jos olisinkin jäänyt. Jos tätä kaikkea ei olisikaan tapahtunut. Millainen on Ruutin jumala? Minkälaiseen jumalaan hänen kansansa uskoo? Tietääkö hän, mihin hän liittyy [liittyessään Noomin kansaan ja Jumalaan]. Mikä tämä moabilaisten jumala oikein on? Entä Ruutin alkuperäinen uskonto?

10.7. Bibliodraamaohjaajan ja eksegeetin yhteistyö

Räisänen ja Mäkisalón ohjaama suurryhmätyöskentely Matteus-bibliodraama on uniikki tapaus bibliodraaman ja eksegeetikan pitkäaikaisesta ja laajasti ammattitaitoisesta ohjaajan ja eksegeetin yhteistyön kehityksestä. Siinä toteutui se, mistä Räisänen kirjoitti jo vuonna 1989 *Teologisessa Aikakauskirjassa*:

Bibliodraama vaatii ohjaajalta paljon. Hänen olisi hallittava ryhmäprosessi, mikä edellyttää monivuotista koulutusta. Hänellä tulisi olla myös eksegeettistä taitoa ja tajua, minkä saavuttaminen ei myöskään ole hetken asia. Molempien taitojen yhdistyminen samassa henkilössä lieenee pikemmin poikkeus kuin sääntö. Siksi bibliodraaman kaikinpuolinen onnistuminen edellyttää yhteistyötä, johon kuuluu myös ongelmien pohtiminen sekä 'biblian' että 'draaman' näkökulmasta.⁸⁴⁸

Räisänen rooli fiktiivisenä Matteuksena ja eksegeettinä moninkertaisti suhteiden määrät roolityöskentelyissä. Vaikka näiden roolien välillä oli selkeä roolinvaihto, jota tuki myös musta viitta Matteuksen päällä ja kaksi tuolia konkretisoimassa molempia rooleja integrointikeskustelussa, ihmiset näkivät roolihenkilön takana todellisen ihmisen ja hänen asiantuntemuksensa. Matteuksena

⁸⁴⁸ Räisänen 1989, 235.

Räisänen oli välittämässä kokemusta tekstin syntyhistorian maailmasta ja eksegeettinä reflektoi välimatkan päästä näyttämöllä toteutunutta draamaa.

Räisänen kuvasi aikoinaan kokemustaan ensimmäisessä bibliodraamassa:

Myöskään eksegeetti ei draaman jälkeen voi lukea tekstiä aivan entisin silmin. Ryhmäkokemukset pakottavat kiinnittämään entistä suurempaa huomiota niihin kokemuksiin, jotka ovat aikanaan synnyttäneet tulkittavan tekstin.⁸⁴⁹

Tähän suuntaan Räisänen kulki koko ajan kehittäessään ja toteuttaessaan bibliodraaman ja eksegeetiikan yhteistyötä. Vuorovaikutuksessa ohjaajan, aluksi Sirkku Aitolehden ja myöhemmin Aino-Kaarina Mäkisaloon kanssa, hänestä kehittyi myös osaja sellaisen draamallisen toiminnan ideoimisessa ja toteuttamisessa, jossa tekstin teemat ja kysymykset esitettiin näyttämöllä performatiivisesti.

10.8. Yhteenveto

Tutkimuksen bibliodraamoissa toteutettiin ohjaajien johdolla roolityöskentelyjä ryhmissä Raamatun teksteistä. Valittuja tekstejä yhdisti samankaltainen teema yhteisöllisyydestä, yhteisössä elämisestä ja siitä irrottautumisesta. Ruutin kirjassa yhteisöjä edustavat Betlehem ja Moab asuinpaikkoina, perhe ja suku sekä uskonto. Yhteisöistä irrottautumista tapahtuu pakolaisuuteen lähtiessä ja takaisin palatessa sekä Ruutin lähtiessä Moabista Betlehemiin. Tekstin henkilöt liittyvät sukuun, kansaan ja uskontoon. Matteuksen tekstin taustalla on Matteuksen seurakunnan kokemus synagogayhteisöstä irtautumisesta. Matteuksen evankeliumi on syntynyt tarpeesta kirjoittaa uusi kokonaiskuva Jeesuksen elämästä ja opetuksista.

Kaikista bibliodraamoista löytyi ryhmää motivoiva kysymys tai ongelma liittyen tekstiin:

- Räisänen ja Mäkisalo: ”Mitä Herramme Jeesuksen Kristuksen kevyt ies itse kullekin merkitsee?” Tämä kysymys esitettiin bibliodraamanäyttämöllä ”Sanasta elämä” -ryhmälle, mutta samanaikaisesti se oli kysymys roolihenkilöiden takana oleville todellisille raamatunlukijalle näyttämöllä ja yleisössä, jotka samoin olivat kaksoistietoisuudella läsnä seuraamassa performaatiota.

- Pitzele: ”Miksi kaikista kirjoista muinaiset rabbit valitsivat Ruutin kirjan juhlistamaan Tooran antamista?” Tämä kysymys oli ohjaajan esittämä pohtiva kysymys, johon ryhmältä odotettiin vastausta draaman jälkeen.

- Mäkisalo: ”Me kuljemme Ruutin tarinassa ja katsotaan, mitä meille tapahtuu, omaan elämäämme ja maailmantilanteeseen.” Tässä virityksessä tavoitteena oli draaman aikana tutkia sitä, mitä ryhmälle tapahtuu tekstiin eläytymisen kautta. Samanaikaisesti maailmantilanne oli sodan

⁸⁴⁹ Räisänen 1988, 39.

uhkasta johtuen kriittinen. Akuuttia kriisiä prosessoitiin ja koettiin ryhmässä myös Ruutin kirjan bibliodraamakokemuksesta käsin.

Räisäsen ja Mäkisalón Matteus-draaman lähtökohta oli diakroninen. Eksegeetti piti ryhmässä esillä tekstiä, tekstin syntyhistorian maailmaa, tekstin ideologiaa ja vaikutushistoriaa. Bibliodraamaohjaaja ohjasi ryhmää rooleihin ja vuorovaikutukseen Matteuksen seurakunnan sosiometrian mukaisesti. Ryhmä teki tekstistä tulkintaa tiedon, ryhmäprosessin, roolieläytymisten ja omien kokemustensa pohjalta. Suhteessa tekstiin ryhmässä syntyi uusia kokemuksia, tekstin jäsentymistä, kysymyksiä ja kritiikkiä.

Mäkisalón Ruut-bibliodraaman lähestymistapa tekstiin oli synkroninen. Draamassa tekstistä kiinnostuttiin vuoden 1992 suomalaisen raamatunkäännöksen mukaan. Lähtökohta oli tekstin lähiluku. Tekstiä luettiin yhdessä ääneen monta kertaa ja tekstistä tehtiin kehityöskentelyn syventämää roolityöskentelyä. Tarvittaessa tekstin sanoja selvitettiin ja draaman ohella ryhmässä oli tilaa keskusteluille. Eksegeettinen tietous Ruutin kirjan ajoituksesta ei ollut lähtökohta bibliodraamalle. Työskentelyn tuloksena myöhemmin kerätyissä palautteissa päädyttiin kysymyksiin tekstin historiallisesta kontekstista. Mäkisalón käyttämät menetelmät (tekstin lähiluku ja roolityöskentely, johon liittyi kehollisuus, improvisoinnit, keskustelut, jakamiset ja muut luovat menetelmät) synnyttivät osallistujissa kysymyksiä tekstille. Synkronisen lähestymistavan jälkeen diakroninen näkökulma nousi kiinnostavaksi.

Pitzelen bibliodraamassa tieto Ruutin kirjan henkilöistä, ajasta ja tapahtumista syntyi sen mukaan, mitä ryhmä rooleista käsin kertoi vastatessaan ohjaajan kerrontaan ja kerronnan aukkokohtiin, joihin ohjaaja liitti kysymyksiä. Pitzele korosti sitä, miten rabbit käyttivät Ruutin kirjaa Tooran juhlassa. Tämän mukaan lähtökohta oli reseptiohistoriallinen, johon liittyi vahva sitoutuminen erityiseen tulkintaan tuomarien ajasta aikana jolloin ”tuomareita tuomittiin”. Pitzelen teoria mustasta ja valkoisesta tulesta viestittää bibliodraamaan osallistujille tekstin tulkinnan vapautta valkoisen tulen alueella. Bibliodraamassa syntyi ryhmän uusi kertomus Ruutin kirjasta ja osallistujien omat reseptiot tekstistä.

IV YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

11. BIBLIODRAAMA – VAHVAA RAAMATUNTULKINTAA

11.1. Tutkimusprosessin kulku

Bibliodraaman ja eksegetiikan yhteistyö 1980-luvun lopulla lähti liikkeelle havainnosta, että näyttämöllä koetun draaman jälkeen ryhmässä syntyy kiinnostusta tekstin raamatuntutkimuksellisia näkökulmia kohtaan. Heikki Räisänen kysyi aiheellisesti, kuka huolehtii silloin eksegetiikasta ja miten projektioita voisi eksegetiikan valossa käsitellä.⁸⁵⁰

Teorian ja käytännön tasolla tämän tutkimuksen fokus oli bibliodraaman ja eksegeettisen työskentelyn kohtaamisessa. Tutkimuskysymykseksi muotoutui: ”Mitä uutta bibliodraama avaa raamatuntulkintaan ja miten eksegeettiset näkökohdat tekstistä saadaan integroitua osaksi bibliodraamaprosessia?”

Heti alussa oli selvää, että tutkimusaineiston keskeisin osa syntyy case-bibliodraamoista, koska bibliodraama on nimenomaan käytännöllistä, dynaamista ja inhimillistä ryhmätoimintaa. Ensimmäisessä kirjoitusvaiheessa sisällytin bibliodraaman teoriaa case-bibliodraamojen analysointiin sen mukaan, miten ja millaisia teoreettisia näkemyksiä kunkin ohjaajan toiminnan takana välittyy. Myöhemmin osoittautui tarpeelliseksi kirjoittaa teoreettinen tulokulma kokonaan omaksi tutkimuksen osaksi. Tämä ratkaisu oli tehtävä, koska eksegeettispainotteisen bibliodraaman teoriaa ei ole aikaisemmin ajateltu ja kirjoitettu näkyväksi näin laajalti. Bibliodraaman ja eksegetiikan yhteistyön menetelmiä ei voinut konkreettisesti kuvata eikä case-bibliodraamoja analysoida ilman riittävää teoriapohjaa, johon nojata. Niinpä työni ensimmäisessä osassa kokosin ja kehitin sopivaa teoriaa, jossa lähtökohdaksi otin bibliodraaman suhteen sekä eksegetiikkaan että psykodraamaan. Teoreettiseksi tutkimuskysymykseksi muodostui ”Miten psykodraama ja eksegetiikka näkyvät ja toimivat bibliodraamassa?” Ensin oli kuvattava bibliodraaman keskeisiä elementtejä ja synty- ja kehitysvaiheita, etenkin Suomessa, jossa eksegeettispainotteinen bibliodraama on saanut vahvimman alkunsa. Bibliodraaman kokonaisuuden hahmottamiseksi oli selvitettävä bibliodraaman suhdetta psykodraamaan ja kerrontaan ennen kuin oli mahdollista päästä käsittelemään bibliodraaman suhdetta eksegetiikkaan.

Tutkimukseni mukaan bibliodraaman draamateoria muotoutuu Jacob Morenon kehittämästä psykodraaman teoriasta, jonka ydinkohdat ovat käsitykset roolista, kohtaamisesta, spontaaniudesta ja luovuudesta. Bibliodraaman teologinen teoria on tässä tutkimuksessa Heikki Räisäsen kehittämä hermeneutiikan kolmivaiheinen dynaaminen malli traditio–kokemus–tulkinta.

⁸⁵⁰ Räisänen 1989, 237.

Kahdesta eri teoriataustasta johtuen yhteistyö bibliodraamaohjaajan ja eksegeetin kesken on välttämätöntä.

Tutkimuksen käytännöllinen tavoite oli kehittää bibliodraaman ja eksegeetiikan yhteistä hermeneuttista prosessia niin, että molemmat lähestymistavat voivat tukea ja täydentää toisiaan tekstin tulkinnassa menettämättä omaa erityisyyttään. Kahta erilaista tulkintatapaa yhdistää ryhmän/lukijan ja tekstin välillä tapahtuva dialogi. Bibliodraaman ja eksegeetiikan suhde on vastavuoroinen. Se, mitä bibliodraama roolityöskentelynä ja ryhmässä tapahtuvana raamatuntulkinnan menetelmänä tuo eksegeettiseen työskentelyyn, jää kuitenkin tässä tutkimuksessa vähemmälle huomiolle.

Kirjoitetun teorian pohjalta laadin tutkimuksen empiiriselle osalle kysymykset: ”Miten eksegeetiikkaa käytetään ja millaisia erilaisia menetelmällisiä muotoja eksegeetiikan käytöstä tulee näkyviin tähän tutkimukseen valituissa bibliodraama-aineistoissa?”; ”Miten bibliodraamaohjaajan ja eksegeetin yhteistyö toteutuu?” ja ”Millaista raamatuntulkintaa ryhmä tuottaa tähän tutkimukseen valituissa bibliodraama-aineistoissa?”

Tutkimustulokset syntyivät teoreettisen tutkimuksen ja käytännön case-tutkimuksen vuorovaikutuksessa. Tutkimukseni osoittaa, että eksegeetiikka ei tarjoa ainoastaan tiedollista lisäulottuvuutta bibliodraamaan, vaan eksegeettispainotteisessa bibliodraamassa draaman ja eksegeetiikan yhteistyöstä syntyy merkittävää raamatuntulkintaa kokemuksellisenä ja tiedollisena prosessina. Voi jopa sanoa, että bibliodraama ja eksegeetiikka ovat niin sanotusti orgaanisesti yhtä ryhmän tulkittaessa tekstiä. ”Bibliodraama on vahvaa hermeneutiikkaa”, otsikoi Räisänen ensimmäisen draaman aihepiiriä kuvaavan artikkelinsa vuonna 1988.⁸⁵¹ Räisänen yhteistyö ensin Aitolehden ja sitten Mäkisalon kanssa oli erittäin merkittävää ja hedelmällistä bibliodraamalle. Suomessa eksegeettinen tietous osattiin heti alusta alkaen tuoda draamaan mukaan niin, että se lisää ymmärrystä ja syvyyttä tekstiä kohtaan mitätöimättä osallistujien tunnekokemuksia. Tämä osaaminen syntyi yhteistyössä bibliodraamaohjaajien ja eksegeettien kanssa.

Bibliodraaman raamatuntulkinnallinen erityisyys tulee esille, kun tarkastelee tämän tutkimuksen perusteella eksegeettispainotteista bibliodraamaa kolmivaiheisena prosessina: virittäytyminen, roolityöskentely ja integrointikeskustelu. Virittäytyminen on koko ryhmän ja yksittäisen osallistujan elämäkokemuksen ja -tilanteen sekä eksegeettisen tiedon pohjalta tekstiin suuntautumista. Roolityöskentely tapahtuu tekstin ja ryhmän vuorovaikutuksellisessa kohtaamisessa draamanäyttämöllä. Integrointikeskustelussa suuntaudutaan tekstistä takaisin ryhmään ja jäsennetään kokemuksia. Prosessi on kolmivaiheinen kuten Heikki Räisänen esillä pitämä

⁸⁵¹ Räisänen 1988, 32–39.

hermeneuttinen malli traditio–kokemus–tulkinta. Tältä pohjalta teen seuraavia johtopäätöksiä. Bibliodraaman virittäytyminen vastaa traditiota eli sitä, miten teksti on perinteisesti esillä ja miten se on yleensä ymmärretty. Kuitenkin virittäytymiseen bibliodraamassa tarvitaan myös spontaaniutta. Bibliodraamassa traditiota eli tekstiä tai tekstin traditionaalisia tulkintoja voi tarkastella jostain uudesta näkökulmasta. Draama ja roolityöskentely tuottavat uusia kokemuksia tekstistä. Bibliodraaman integrointikeskustelussa analysoidaan ja tiedostetaan, mitä uutta tulkintaa draamassa ja keskustelussa on syntynyt tekstin äärellä. Tämän tutkimuksen perusteella Räisäsen hermeneuttinen prosessi traditio–kokemus–tulkinta liittyy kolmijakoon virittäytyminen, roolityöskentely ja integrointikeskustelu, jolla jäsenän bibliodraamaprosessin.

11.2. Bibliodraama ja eksegetiikka raamatuntulkinnan prosessissa

11.2.1. Virittäytyminen

Tekstiin ja aiheeseen virittäytymistä tarvitaan aluksi ohjaajan ja eksegeetin kesken ja sitten ryhmässä. Virittäytymisessä spontaanius vahvistuu tekstin ja ryhmän vuorovaikutuksessa sekä ryhmän luottamuksellisessa ja innostavassa ilmapiirissä. Bibliodraamassa keho, tunteet ja ajatukset toimivat tulkinnan välineinä. Ohjaajan suhde tekstiin nousi tässä tutkimuksessa lähtökohdaksi siihen, millaisia menetelmiä ryhmässä käytettiin. Virittäytymisessä etsittiin yhteisiä teemoja tekstin ja ryhmäläisten kokemusten välillä. Kohtaamisen suunta kulki välillä tekstistä omaan elämään ja välillä omasta elämästä tekstiin.

Raamatuntutkimuksellinen tieto auttoi ryhmäläisiä pääsemään lähemmäksi tekstin sosiaalista ja kulttuurista todellisuutta, joka on tekstin henkilöiden elinympäristönä. Ryhmäläiset astuivat sisälle tekstiin, sen tapahtumiin ja rooleihin oman elämäkokemuksensa ja -tilanteensa pohjalta sekä tiedon inspiroimana. He liittyivät osaksi tekstin ja ryhmän sosiometriaa.

Yhteistyössä bibliodraamaohjaaja ja eksegeetti havaitsivat tekstin moniäänisyyttä ja ristiriitoja. Tiedon kautta saatiin ymmärrystä tekstin jännitteistä ja siitä, millaiseen tilanteeseen teksti oli kirjoitettu. Tekstiä voitiin lähestyä valinnan mukaan joko synkronisesti tai diakronisesti. Kun eksegeetti oli mukana prosessissa, voitiin ryhmän kanssa keskustella tekstin eksegeettistä kysymyksistä. Bibliodraaman sisällön kannalta oli merkitystä sillä, lähdettiinkö virittäytymään tekstin syntyhistoriaan, oliko se jollain tavoin esillä draamassa ja/tai keskustelussa vai eikö sitä huomioitu lainkaan. Virittäytymisissä oli vaihdellen läsnä monta aikaa: tekstissä kerrottu aika, tekstin syntykontekstiin liittyvä aika, nykyhetki ja tulevaisuus.

11.2.2. Roolityöskentely

Bibliodraamoissa tekstejä tulkittiin kokemuksellisen roolityöskentelyn menetelmillä. Eksegeettispainotteisen bibliodraaman roolityöskentelyyn tarvittiin sosiometria, tekstin suhdeverkosto rooleineen ja vastarooleineen. Bibliodraamoissa oli pohjimmiltaan aina kyse suhteista: ryhmän suhteesta tekstiin, tekstissä esiintyvien ihmisten välisistä suhteista ja tekstin syntyhistorian maailman ihmisten välisistä suhteista. Roolityöskentelyllä päästiin tekstiin sisälle kehollisesti tai mielikuvien avulla kokemaan tekstin tapahtumia, ilmiöitä ja suhteita rooleissa ja vastarooleissa.

Kun ryhmäläinen asettui esimerkiksi Noomin rooliin kehollisesti näyttämöllä tai eläytyi tekstin rooliin mielikuvissa ja yhdisti siihen omia kokemuksiaan ja tunteitaan, jotain uutta tapahtui. Mitä oli olla Noomi niissä tilanteissa, joissa hän tekstin juonen ja suhteiden eri vaiheissa eli, tunsii, kuuli, ajatteli, puhui ja toimi. Mitä Noomista tiedettiin ja mistä tieto saatiin. Mitä Noomista kerrottiin tekstissä ja mitä lisätietoa saavutettiin raamatuntutkimuksen kautta Ruutin kirjan syntyhistoriasta, kirjoittajan/kirjoittajien motivaatioista, tekstin tapahtumista, kerronnan juonesta, paikoista, ilmiöistä ja muista henkilöistä sekä heidän välisistä suhteistaan – esimerkiksi moabilaisten ja israelilaisten jännitteisistä suhteista sekä naisten, leskien ja vierasmaalisten asemasta yhteisössä. Tämä kaikki tieto vaikutti siihen, millaisia rooleja Noomista syntyi draamassa.

Ohjaajan tehtävä oli saada ryhmäläiset eläytymään rohkeasti rooleihin tiedon ja tapahtumissa läsnäolevien kokemusten sekä tunteiden ja ajattelun pohjalta. Bibliodraama oli sitä, mitä spontaaneissa tilanteissa tapahtui tässä ja nyt. Tutkimuksessa nousi esille, että kun näyttämöllä ei ollut koko tekstin tai tekstikatkelman suhdeverkostoa esillä, vaan eläytyminen tapahtui yksin, ryhmäläisten omat elämäkokemukset korostuivat helpommin. Kun näyttämöllä oli yhtä aikaa useita tekstin rooleja, joko rooli ja sen vastarooli, tai tapahtumaan liittyvät kaikki henkilöt suhteessa toisiinsa ja tekstin juoneen, niin tekstin maailmassa lähemmin pysyminen oli vakaampaa. Räisäsen ja Mäkisaloon draamassa eksegeetti roolihenkilö Matteuksena liitti koko ajan puheeseensa tietoa tekstin syntykontekstista, johtamansa seurakunnan ihmisistä ja tapahtumista sekä käytti ilmaisuissaan Matteuksen evankeliumin tekstiä. Tämä auttoi osallistujia pysymään fiktiivisessä Matteuksen seurakunnan kontekstissa ja luomaan roolia yhteydessä toisiin. Bibliodraamaa tehtiin siten koko Matteuksen evankeliumin kontekstissa.

Pitzelen bibliodraamassa vuorovaikutus tapahtui yhtä aikaa tekstin ja ryhmän välillä sekä ohjaajan ja roolien välillä. Tulkintani mukaan Pitzelellä oli koko ajan draamakerrontaa ohjatessaan mielessä tekstin musta tuli ja tekstin kaikkien suhteiden kenttä eli sosiometria. Roolityöskentelyt pohjautuivat morenolaiseen rooliin ja vastarooliin. Bibliodraamassa ohjaaja keskittyi siihen, mitä näyttämöllä tapahtui, mutta samanaikaisesti teksti oli niin tuttu ohjaajalle, että hän pystyi viemään

tekstin ja ryhmän vuorovaikutusta eteenpäin. Ohjaajan osuus oli vahva hänen valikoidessaan juonikatkelmia ja täydentäessään kertomusta omilla reseptioillaan. Pitzelen tavalla kertoa tekstiä oli suuri vaikutus osallistujien roolityöskentelyyn.

Mäkisaloon Ruut-draamassa myös ryhmällä oli mahdollisuus luoda tekstistä ja tekstin inspiroimana näyttämölle rooleja, jotka liittyivät tiettyyn yhteiseen näyttämölle rakennettuun tapahtumaan, paikkaan ja aikaan. Roolityöskentelyt olivat kehon, tunteiden ja ajatusten yhteisteistyttyä, jota edesauttoivat kehoharjoitukset, pidempikestoisen bibliodraaman mahdollistama luottamuksellinen ilmapiiri, eksegeettiset tiedonannot ja keskustelut.

Kun Sirkku Aitolehti aikoinaan ohjasi bibliodraamoja, joissa Heikki Räisänen toimi eksegeettisenä asiantuntijana, draamaohjaaja työskenteli sosiometrisesti. Siinä psykodraamallisessa ja sosiometrisessä bibliodraaman viitekehyksessä eksegeetti auttoi ohjaajaa ideoimaan tekstiä ja tekstin syntyhistorian sosiaalisen ja psykologisen maailman vastaavia tilanteita ja suhteita nykymaailmasta. Tilanteisiin asettumalla ja niiden kautta rooleja ja ryhmiä jaettaessa päästiin kokemaan tekstin maailmaa vastaavankaltaisessa tunteiden jännityskentässä. Tekstin sosiometria alkoi elää näyttämöllä ja ryhmäprosessissa, ja ryhmäprosessin vaihe vaikutti raamatuntulkintaan. Tämä käytäntö ja yhteistyön malli on edelleen erinomainen. Eksegeetti auttaa bibliodraamaohjaajaa ja ryhmää, kun kertoo tekstin taustoista, tekstissä ja sen syntyhistoriassa esiintyvistä yhteisöistä, ryhmistä, ideologioista sekä ihmisten ja ryhmien välisistä suhteista.

Eksegeetiikan avulla bibliodraamoissa päästiin käsittelemään tekstin kerroksellisuutta. Tekstin syntyhistorian maailmaa avautui ja myös siinä todellisuudessa voitiin asettua näyttämölle suhdeverkostoon ja kommunikoida rooleissa suhteessa toisiin rooleihin sekä tapahtumiin. Tällainen bibliodraama oli Räisäsen ja Mäkisaloon case-draama tässä tutkimuksessa. Draamassa luotiin psykodraamallinen surplus-todellisuus, fiktiivinen Matteuksen seurakunta, jossa tutkimuksella ja erityisesti redaktiokriittisellä taustatyöllä saatu tieto tekstin syntykontekstista liitettiin fiktion.

Matteus-draaman pohjalta väitän seuraavaa: Tekstin historiallisen kontekstin huomioiminen bibliodraamassa tarkoittaa sitä, että ohjaaja ja eksegeetti ideoivat tekstin sosiometrian ja tekstin syntyhistorian kontekstin sosiometrian pohjalta sellaisia toimintamuotoja, joissa tekstin syntyhistoria ja vaikutushistoria integroidaan luontevasti mukaan toiminnalliseen työskentelyyn. Luovien draamamenetelmien avulla tieto voidaan integroida performatiivisesti näyttämö- ja roolityöskentelyyn. Taustatyönä tällaiseen draamaan tarvitaan redaktiokriittistä työskentelyä.

Bibliodraaman rooli- ja tapahtumanäyttämöllä tuli konkreettisesti näkyväksi tekstin jännitteitä ja ongelmia, joita raamatuntutkija työpöytänsä ääressä havaitsee tekstistä. Näin tapahtui esimerkiksi Mäkisaloon ohjaamassa Ruut-draamassa, jossa raamatuntutkimuksellisen tiedon

virittämänä luotiin näyttämölle Moabin ja Betlehemin välinen jännite, joka ei tule Ruutin kirjan tekstissä esille suoraan. Bibliodraamassa kohtaaminen tekstin ja ryhmän kanssa laajeni vuorovaikutukseksi tekstin, ryhmän ja raamatuntutkimuksellisen tiedon välillä.

Bibliodraama oli tulkinnan etsimistä ja löytämistä yhdessä. Bibliodraama toteutui aina ryhmämuotoisena roolityöskentelynä.

11.2.3. Integrintikeskustelu

Tiedostavassa keskustelussa ryhmä ja ohjaaja reflektoivat tehtyä ja koettua roolityöskentelyä suhteessa raamatuntutkimukseen, tekstin vaikutushistoriaan ja ryhmäläisten henkilökohtaisiin ja yhteisiin elämäkokemuksiin. Integrintikeskusteluun kuului kokemuksista ja oivalluksista jakaminen ja tekstin tulkinta rooleista käsin. Kun draamasta ja bibliodraaman tekstistä astuttiin ulos, voimakkaisiin tunteisiin ja kokemuksiin saatiin etäisyyttä ja uudenlaista tietoisuutta alkoi syntyä keskusteluissa. Integrintikeskusteluissa oli reflektoinnin mahdollisuus: miten oma kokemus ja ajattelu olivat suhteessa toisten ryhmäläisten kokemuksiin ja ajatteluun sekä asiantuntijatietoon. Keskusteluissa oli tilaa tekstin ja tekstitulkintojen traditioiden eettiselle kritiikille.

Bibliodraamoissa jokainen osallistuja kehitti sekä omaa että yhteistä lukutapaa ja tulkintaa Raamatusta. Integrintikeskusteluissa mahdollistui paikka hermeneuttisille kysymyksille: Mitä teksti merkitsee uusissa tilanteissa? Mitä merkityksiä ryhmäläiset antoivat tekstille? Mikä oli ryhmän suhde tekstiin? Miten draama ja teksti olivat suhteessa toisiinsa?

Tämän tutkimuksen case-bibliodraamoissa näyttäytyi erilaisia ohjaajien lähestymistapoja teksteihin. Samoin case-draamoista löytyi tavoitteita ja osatavoitteita bibliodraamatyöskentelyille. Puhun tässä osatavoitteista, koska ne eivät millään kata kaikkea sitä, mitä ohjaajille ja ryhmäläisille luovassa työskentelyssä tapahtui. Teen näiden pohjalta johtopäätöksiä, mitä integrintikeskustelussa olisi hyvä huomioida.

Räisäsen ja Mäkisaloon bibliodraaman lähtökohta oli mennä tekstin taakse, tekstin syntyhistorian ja Matteuksen evankeliumin kontekstiin. Case-aineiston pohjalta työskentelyn osatavoite oli: Mitä teksti tai tekstin osa merkitsevät lukijalle/ryhmäläiselle nyt? Kun draamassa lähdetään liikkeelle tekstin takaa syntyhistoriasta tai tekstin vaikutushistoriasta, integrintikeskustelussa ryhmäläisten henkilökohtaisten oivallusten ja kokemusten jakaminen on tärkeää. Keskustelu yhtäläisyyksistä ja ristiriidoista tekstin, draaman, omien kokemusten ja nyky maailman välillä syventää prosessia. Räisäselä olikin bibliodraamojen käytännön toteutuksissa tärkeää, että tekstistä tehtiin draamallisesti myös nykyajan versio tai useita muunnelmia, joissa tuli esille ryhmäläisten omat sosiodraamalliset yhteisöt, erityisesti yhteisöt, joissa tekstiä traditionaalisesti tulkittiin, kuten kirkko. Näin päästiin keskustelemaan tekstin vaikutushistoriasta

ryhmän jäsenten ja yhteisöjen elämässä.⁸⁵² Räisänen eksegeettinä piti bibliodraamoissa esillä tekstin historiallista todellisuutta ja sitä, mitä sen kautta on mahdollista löytää tämän päivän raamatuntulkintaan.

Pitzelen Ruut-bibliodraamassa kerronnallista draamaa tehtiin tekstistä ja tekstin yhdestä reseptiosta. Tulkitseen, että työskentelyn osatavoitteena oli tuoda ryhmälle esiin tekstin sanomaa ja etsiä yhdessä vastauksia kysymykseen: Mistä teksti kertoo? Pitzelen draamasta puuttui ryhmän yhteinen integrointikeskustelu. Kun bibliodraamassa roolityöskentely pohjautuu vahvasti psykodraamaan ja sosiometriaan, mutta raamatuntutkimuksellinen näkökulma jää itse draamassa/draamakerronnassa taka-alalle, antaa integrointikeskustelu mahdollisuuden ottaa esille tätä tietoa. Pitzelen Ruut-draaman pohjalta ryhmässä olisi voinut olla kiinnostusta keskustella Tuomarien ajasta liittyen Ruutin kirjaan sekä laajemminkin tekstin kirjallisuuskritiikistä.

Mäkisaloon Ruut-bibliodraamassa ryhmäläisten henkilökohtainen elämäkokemus oli vahva tulkinnan väline, jolle annettiin keskusteluissa hyvin tilaa. Sen mahdollisti myös kestoltaan pidempi bibliodraama. Ruut-draaman lähtökohta oli tekstin lähiluku vuorovaikutuksessa ryhmäläisten kokemuksiin. Synkroninen lähestymistapa tekstiin johti keskustelussa ja erityisesti osallistujien palautekirjoituksissa kysymyksiin tekstin historiallisesta kontekstista. Mäkisaloon ohjaaman Ruut-draaman yksi osatavoite oli antaa prosessissa tilaa sille, mitä tapahtui tekstin ja ryhmän vuorovaikutuksessa osallistujille ja tekstille. Tämä bibliodraaman tavoite tuli lähimmäksi psykodraaman ajattelua. Kun draamassa pysytään pääasiassa tekstin maailmassa, integrointikeskustelussa on tarpeellista keskustella tekstin historiallisista ja ideologiakriittisistä teemoista.

Tässä tutkimuksessa tuli esille, miten ohjaajan omalla suhtautumisella tekstiin oli merkitystä myös draamassa käytettyihin menetelmiin ja ryhmän tekstitulkintaan. Integrointikeskustelu draaman jälkeen antoi mahdollisuuden keskustella siitäkin, millaisia valintoja ohjaaja ja eksegeetti tekivät draamassa. Bibliodraaman vuorovaikutus tapahtui aina tekstin ja ryhmän sekä draaman ja keskustelun välillä. Draamoissa teksteistä saatettiin poiketa improvisoidessa tapahtumia vapaasti. Esimerkiksi Mäkisaloon Ruut-draamassa syrjäänvetäytyvästä viljapellon työntekijästä tuli tekstin sisältämien ulkopuolisuuden kokemusten ja yksinäisten tunteiden tulkki. Muun muassa tämä kokemus osoittaa, että Ruutin kirjan tekstissä muiden Raamatun kirjojen tavoin on ideologinen taso. Draama menetelmänä tuo pintaan tekstimaailman ja konkreettisen maailman lisäksi tekstin symbolisen maailman.

⁸⁵² Räisänen ja Mäkisaloon case-bibliodraamassa ei rajallisen ajan vuoksi tehty nykyajan versiota tekstistä, mutta tutkimuksen teoriaosassa tulee esille tämä Räisänen ja Mäkisaloon käytäntö.

11.3. Tulevaisuuden näkymiä

Bibliodraamassa pysähdytään kohtaamaan Raamatun tekstejä ja niiden vaikutuksia sekä etsitään hermeneuttisia sovelluksia nykyaikaan. Ryhmässä moninaisten tulkintatapojen näkeminen, kokeminen ja jakaminen auttavat osallistujia ymmärtämään sekä tekstin eri tasoja ja moninaisuutta että tulkitsijoiden kokemuksia. Bibliodraama sopii ihmisille, jotka ovat kiinnostuneita luovista ennalta määäämättömistä prosesseista Raamatun tekstien kanssa.

Työni avaa uusia mahdollisuuksia bibliodraaman ja eksegetiikan yhteistyön kehittämislle yliopisto-opetuksessa ja kirkon työssä. Yliopistoeksegeetin ja koulutetun bibliodraamaohjaajan yhteistyössä ohjatuissa ryhmissä opiskelijat saavat kokemukseen ja tieteellisyteen pohjautuvia valmiuksia tulkita Raamattua. Kirkossa ja koulun uskonnonopetuksessa tarvitaan asiapitoista ja inhimillisesti koskettavaa raamatuntulkintaa.

Tutkimukseni tekee näkyväksi bibliodraaman tarjoamia mahdollisuuksia harjoittaa sen avulla eettistä kritiikkiä, erityisesti kirkossa, jossa Raamattua käytetään jatkuvasti. Kun bibliodraamassa tulkinta on ristiriidassa tradition kanssa, traditiota voi ryhmässä kyseenalaistaa ja tulkita uudelleen. Räisänen mukaan bibliodraamassa harjoitetaan spontaanisti inhimillisyyden näkökohdista katsoen moraalista kritiikkiä. Tutkimukseni on ajankohtainen puheenvuoro keskusteltaessa siitä, millä perusteilla kirkossa tehdään raamatuntulkintaa, erityisesti ratkaistaessa nykypäivän eettisiä kysymyksiä. Tulevaisuudessa bibliodraama tarvitsee yhä teologisen tiedekunnan ja kirkon välistä yhteistyötä, jonka avulla voidaan saavuttaa monipuolista raamatuntulkintaa.

Bibliodraamaryhmät tarjoavat ajan ja paikan Raamatun tekstien opiskelulle, tutkimislle ja prosessoinnille. Ihmisillä on elämässään ja työssään erilaisia prosesseja suhteessa Raamatun vaikutushistoriaan.

Tutkimusaineistoni ei mahdollistanut ryhmäprosessin tutkimista. Tältä pohjalta jatkossa bibliodraaman kentällä olisi kiinnostavaa saada tutkimusta siitä, miten ryhmäprosessi ja prosessin vaihe vaikuttavat raamatuntulkinnan sisältöön.

Tutkimukseni kaikki kolme case-bibliodraamaa toteutettiin kirkon sisällä: Seurakuntaopistolla, Kirkon koulutuskeskuksessa ja Helsingin seurakuntayhtymässä. Näkemykseni mukaan eksegeettispainotteisella bibliodraamalla on annettavaa myös yliopisto-opetukselle. Bibliodraamassa osallistujat kysyvät tekstin äärellä kysymyksiä. Bibliodraamalla on heuristinen arvo relevanttien eksegeettisten ongelmien paljastajana. Heikki Räisänen totesi Sirkku Aitolehdelle ensimmäiseen yhteistyöhön viitaten, että ryhmäläiset kysyvät viiden kurssipäivän lopuksi

samanlaisia kysymyksiä kuin eksegetiikan opiskelijat monen vuoden eksegeettisen työskentelyn jälkeen.⁸⁵³

Kun tutkin case-bibliodraamoja ajallisen etäisyyden päästä ja ulkopuolelta, näin tarkemmin ja enemmän. Siten rooleihin osallistumattoman havainnoitsijan käyttäminen draamassa lisäisi tutkivaa työtettä. Tutkimuksessa käytetty empiirisen hermeneutiikan metodi sisälsi sekä eksegetiikan metodeja että laadullisen kenttätutkimuksen välineitä. Tältä pohjalta on mahdollista, että bibliodraamalla olisi jatkossakin merkitystä empiirisenä aineistona, josta voisi jatkaa psykologisen, sosiologisen tai reseptiokriittisen eksegeesin tekemistä. Aitolehden, Mäkisalons ja Räisäsen kehittämät bibliodraamaohjaajan ja eksegeetin yhteistyömallit ovat edelleen ajankohtaisia kulmakiviä. Niissä yhdistyvät bibliodraamaohjaajan ja eksegeetin taidot ohjata ryhmäprosessia ja draamatyöskentelyä, työskennellä redaktiokriittisesti ja sosiometrisesti tekstin kanssa ja käydä dialogia performatiivisesti eri aikakausien kesken ja nähdä tekstin vaikutus nykylukijoiden elämään.

Tutkimuksen toimivuuden kannalta on tarpeellista arvioida tulosten käyttökelpoisuutta suunniteltaessa ja toteutettaessa bibliodraaman ja eksegetiikan yhteistyötä tulevaisuudessa. Se jää jokaisen lukijan ja bibliodraamaa edelleen kehittävien arvioitavaksi, luoko tämä tutkimus uusia käytäntöjä. Ajattelen jo nyt saamani palautteen perusteella, että tutkimus herättää keskustelua bibliodraaman teoriasta/teorioista sekä bibliodraaman ja eksegetiikan yhteistyöstä.

⁸⁵³ Aitolehden tiedonanto 11.4.2018.

Lähdeluettelo

Lähteet ja apuneuvot

Elliger, Karl & Rudolph, Wilhelm (hg.)

1990 *Biblica Hebraica Stuttgartensia*. Stuttgart. (4. Aufl.)

Koehler, Ludwig & Baumgartner, Walter

1967–1990 *Hebräisches und Aramäisches Lexikon zum Alten Testament*. 1, 1967 – 2, 1974 – 3, – 4, 1990. Leiden (3. Aufl.)

Kirkkoraamattu

1938 Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1938 käyttöön ottama suomennos.

Uusi testamentti nykysuomeksi

1972 Suomen Kirkon Sisälähetysseuran ja Suomen Pipliaseuran julkaisema suomennos.

Kirkkoraamattu

1992 Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos.

Kirjallisuus

Aaltonen, Tarja & Leimumäki, Anna

2010 ”Kokemus ja kerronnallisuus – kaksi luentaa.” *Haastattelun analyysi*. Toim. Johanna Ruusuvaori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen. Tampere: Vastapaino. 119–152.

Abbey, Rose Teteki

2001 ”I Am the Woman.” *Other Ways of Reading: African Women and the Bible*. Ed. Musa W. Dube. Atlanta: Society of Biblical Literature. 23–26.

Aigner, Maria Elisabeth

2006 ”Bibliolog an der Universität.” *TextRaum* 24. 53–56.

2010a ”Standortvergewisserung. Wann ist eigentlich Bibliodrama und wann Bibliolog hype?” *TextRaum* 32. 8–10.

2010b ”Der Körper spielt (k?)eine Rolle...! Ein Plädoyer für die Beachtung des Körpers im Bibliolog.” *TextRaum* 32. 22–24.

2015 *Bibliodrama und Bibliolog als pastorale Lernorte*. Praktische Theologie heute. Stuttgart: Kohlhammer.

Aitolehti, Sirkku

1989 Bibliodraama. *Psykodraama I*. 14–26.

- 1992 "Raamatun teksti liikkuu meissä." *Rakkaudesta Raamattuun: Noin 10 tapaa oppia ja opettaa Raamattua*. Toim. Annikki Huhta ja Anja Tolonen. Helsinki: Lasten Keskus. 50–55.
- 1996 "Ohjaajan taidot." *Bibliodraama: draamaa vaan ei näytelmää*. Toim. Martti Mäkisalo. Helsinki: Lasten Keskus. 145–154.
- 2008 "Kaksoisminä, peili ja roolinvaihto." *Suhteiden näyttämöt: näkökulmia psykodraamaan*. Toim. Sirkku Aitolehti ja Kirsti Silvola. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 61–77.
- Aitolehti, Sirkku & Silvola, Kirsti
2008 "Mitä psykodraama on?" *Suhteiden näyttämöt: näkökulmia psykodraamaan*. Toim. Sirkku Aitolehti ja Kirsti Silvola. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 11–22.
- Alastalo, Marja & Åkerman, Maria
2010 "Asiantuntijahaastattelun analyysi: Faktoiden jäljillä." *Haastattelun analyysi*. Toim. Ruusuvoori & Nikander & Hyvärinen. Tampere: Vastapaino. 372–392.
- Aldebert, Heiner
2001 *Spielend Gott kennenlernen: Bibliodrama in religionpädagogischer Perspektive*. Hamburg: E.B.-Verlag.
- Andriessen, Herman & Derksen, Nicolaas
1989 *Lebendige Glaubensvermittlung im Bibliodrama: Eine Einführung*. Mainz: Grünewald.
- Andriessen, Herman, Derksen, Nicolaas & Nolet, Maria
1997 *Ist Gott wirklich in unserer Mitte? Glaubenserfahrungen mit Bibliodrama*. Mainz: Grünewald.
- Autero, Esa
2014 *Reading the Bible across Contexts: Luke's Gospel, Socio-Economic Marginality, and Latin American Biblical Hermeneutics*. Diss. Helsingin yliopisto.
- Barth, Hermann & Schramm, Tim
1983 *Selbsterfahrung mit der Bibel: Ein Schlüssel zum Lesen und Verstehen*. München, Göttingen: Vandenhoeck u. Ruprecht. (2. Aufl.; 1. Aufl. 1977).
- Berg, Horst Klaus
1991 *Ein Wort wie Feuer: Wege lebendiger Bibelauslegung*. Kösel, Calwer.
- Berquist, J.L.
1993. "Role Differentiation in the Book of Ruth." *Journal for the Study of the Old Testament* 57:23–37.
- Bewig, Dörtie
2010 "Therapeutische Tangente heilsame Berührung." *TextRaum* 33. 4–6.
- Bibliodrama – Läsa Bibeln med hela kroppen*.
2003 Uppsala: Mitt i församlingen 6. Uppsala: Svenska kyrkans produktionsenhet.

Blatner, Adam

1988 *Acting-In: Practical Applications of Psychodramatic Methods*. New York: Springer Publishing Company.

1997 *Toiminnalliset menetelmät terapiassa ja koulutuksessa: Psykodraaman ja sosiodraaman tekniikat käytäntöön sovellettuna*. Tampere: Koulutuskeskus Novus Oy. (Alkuteos: *Acting-In: Practical Applications of Psychodramatic Methods*, 1988.)

2000 "Psychodramatic Methods for Facilitating Bereavement." *Psychodrama with Trauma Survivors: Acting Out Your Pain*. Ed. Peter Felix Kellermann and M.K. Hudgins. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers. 41–50.

Bobrowski, Jürgen

1991 *Bibliodramapraxis: Biblische Symbole im Spiel erfahren*. Diss. Rissen/Hamburg: E.B.-Verlag Rissen.

Boer, Roland

1999 "Culture, Ethics and Identity in Reading Ruth: A Response to Donaldson, McKinlay and Brenner." *Ruth and Esther: A Feminist Companion to the Bible*. Ed. Athalya Brenner. Sheffield: Sheffield Academic Press. 163–170.

Brenner, Athalya

1983 "Naomi and Ruth." *Vetus Testamentum* 33. 385–397.

1999 "Ruth as a Foreign Worker and the Politics of Exogamy." *Ruth and Esther: A Feminist Companion to the Bible*. Ed. Athalya Brenner. Sheffield: Sheffield Academic Press. 158–162.

Borowski, Oded

1987 *Agriculture in Iron Age Israel*. Winona lake: Eisenbrauns.

Brandhorst, Hermann

1994 "Textorientierung und Gesellschaftsbezug im religions- und gemeindepädagogisch orientierten BD." *Bibliodrama als Prozeß*. Hg. von Else Natalie Warns und Heinrich Fallner. Bielefeld: Luther-Verlag. 151–173.

Buber, Martin

1923 *Ich und Du*. Leipzig: Inselverlag.

Burr, Vivien

2010 *Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä*. Tampere: Vastapaino. (Alkuteos: *The Person in Social Psychology*, 2002)

Campbell, Edward F. Jr.

1975 *Ruth*. Garden City: Anchor Bible 7.

Carlson-Sabelli Linnea, Sabelli, Hector & Hale, Ann E.

1994 "Sociometry and sociodynamics." *Psychodrama since Moreno: Innovations in theory and practice*. Ed. Paul Holmes, Marcia Karp and Michael Watson. London, Routledge. 147–185.

- Casson, John
1998 "The Stage: the theatre of psychodrama." *The handbook of Psychodrama*. Ed. Marcia Karp, Paul Holmes, Kate Bradshaw Tavon. London and New York: Routledge, 69–88.
- Dalman, Gustaf
1928-64 *Arbeit und Sitte in Palästina*. Band 1-3. Gütersloh.
- Derksen, Nicolaas, Mennen, Claudia, Tscherner, Sabine
2016 *Bibliodrama als Seelsorge: Im Spiel mit dunklen Gottesbildern*. Ein Praxisbuch. Stuttgart: Schwabenverlag.
- Donaldson, Laura E.
1999 "The Sign of Orpah: Reading Ruth through Native Eyes." *Ruth and Esther. A Feminist Companion to the Bible*. Ed. Athalya Brenner. Sheffield: Sheffield Academic Press, 130–144.
- Drechsel, Wolfgang
1994 *Pastoralpsychologische Bibelarbeit: Ein Verstehens- und Praxismodell gegenwärtiger Bibel- Erfahrung*. Diss. Stuttgart, Berlin, Köln: Kohlhammer.
- Drescher, Gerborg
2010 "Die Rolle der Gruppe im Bibliolog." *TextRaum* 32. 19–21.
- Dube, Musa W.
1999 "The Unpublished Letters of Orpah to Ruth." *Ruth and Esther. A Feminist Companion to the Bible*. Ed. Athalya Brenner. Sheffield: Sheffield Academic Press. 145–157.
2001 "Divining Ruth for International Relations." *Other Ways of Reading: African Women and the Bible*. Ed. Musa W. Dube. Atlanta: Society of Biblical Literature. 179–195.
- Encyclopaedia Judaica*.
1972 "Fire", Jerusalem. 1304.
1972 "Midrash", Jerusalem. 1507-1523.
- Essen, Siegfried
2003 *Systemische Weltsicht und Bibliodrama: Szenisches Spiel und die Wirkung leiblichen Verstehens*. Bibliodrama Kontexte. Beiträge zur Theorie der Bibliodramapraxis 3. Schenefeld: EB-Verlag.
- Esser, Annette
2014 "Von Morenos Bühne zum Textraum; Stage and space in bibliodrama." *TextRaum* 40. 24–28.
- Estola, Eila, Kaunisto, Saara-Leena, Keski-Filppula, Ulla, Syrjälä, Leena & Uitto, Minna
2007 *Lupa puhua: Kertomisen voima arjessa ja työssä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Fischer, Irmtraud

- 1999 "The Book of Ruth: A 'Feminist' Commentary to the Torah?" *Ruth and Esther: A Feminist Companion to the Bible*. Ed. Athalya Brenner. Sheffield: Sheffield Academic Press. 24–49.
- 2000 *Gottesstreiterinnen: Biblische Erzählungen über die Anfänge Israels*. Stuttgart. (2. Aufl.; 1. Aufl. 1995).
- 2001 *Rut*. Herders Theologischer Kommentar zum AT. Freiburg: Herder.
- Fox, Jonathan (ed.)
- 1987 *The essential Moreno: Writings of psychodrama, group method and spontaneity by J.L. Moreno*. New York: Springer Publishing Company.
- Frymer-Kensky, Tikva
- 2002 *Reading the Women of the Bible: A New Interpretation of their Stories*. New York: Schocken.
- Fürst, Jutta
- 2004 "Imaginative, symbolorientierte Techniken und Skripttechniken." *Psychodrama Therapie: Ein Handbuch*. Hg. Jutta Fürst, Klaus Ottomeyer, Hildegard Pruckner. Wien: Facultas Verlags- und Buchhandels AG.
- Geels, Antoon & Wikström, Owe
- 2009 *Uskonollinen ihminen: Johdatus uskontopsykologiaan*. Helsinki: Kirjapaja. (Alkuteos: *Den religiösa människan: En introduktion till religionspsykologin*, 1999)
- Geisler, Lotta
- 2003 "Bibliodrama – vad är det och varifrån kommer det?" *Bibliodrama: Läsa Bibeln med hela kroppen*. Mitt in församlingen 6. Uppsala: Svenska kyrkan. 14–23.
- Ginzberg, Louis
- 1909 *Legends of the Jews*. The Jewish publication society of America. Philadelphia.
- Hakola, Raimo
- 2017 "Evankeliumit kertomuksina Uuden testamentin tutkimuksessa." *Sisäänkäyntejä Raamattuun: Tulkitsijan kirja*. Toim. Petri Luomanen, Niko Huttunen ja Kalevi Virtanen. Helsinki: Kirjapaja. 91–111.
- Hale, Ann E.
- 1985 *Conducting Clinical Sociometric Explorations: A Manual for Psychodramatists and Sociometrists*. Roanoke, VA: Royal Publ. Co.
- Hale, Ann E. & Little, Donna
- 2002 *Sociometric Processing of Action Events*. Riner, VA: International Sociometry Training Institute.
- Hare, A. Paul & Hare, June Rabson
- 1996 *J.L. Moreno*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Harviainen, Tapani

- 1995 "Vuotuiset juhlat." *Ikkuna juutalaisuuteen*. Toim. Jouni Turtiainen. Helsinki: Yliopistopaino. 48–50.
- Hautala Jukka
2014 *Ilmoitusasiaa: Miten Raamattuun pitäisi suhtautua*. Helsinki: Kirjapaja.
- Heidenreich, Hartmut
1994 "Bibliodrama im Boom." *Ein Überblick: Katechetische Blätter* 119. 513–522.
- Heikkinen, Hannu L.T.
2002 "Narratiivisuus – ei yksi vaan monta tarinaa." *Minussa elää monta tarinaa: Kirjoituksia opettajuudesta*. Toim. Hannu L. T. Heikkinen ja Leena Syrjälä. Helsinki: Kansanvalistusseura. 184–197.
- Heikkinen, Hannu L.T., Huttunen, Rauno, Syrjälä, Leena & Pesonen, Jyri
2012 "Action research and narrative inquiry: five principles for validation revisited." *Educational Action Research* 20(1). 5–21.
- Helander, Eila
2003 "Tulkinta ja kulttuurit". *Raamattu ja länsimainen kulttuuri*. STKS:n symposiumissa marraskuussa 2002 pidetyt esitelmät. Toim. Lassi Larjo. Helsinki: Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 237. 141–153.
- Helfrich-Brucksch, Heike
2010 "Wenn Bibliologieitung und Bibliodramaleitung sich begegen." *TextRaum* 32. 16–18.
- Hellsing, Frida, Myrberg, Magnus, Walldén, Birgitta och Yrdeborg, Henrik (red.)
2014 *Handbok I Bibliodrama: När ord möter liv*. Bibliodramasällskapet I Sverige. Varberg: Argument Förlag.
- Herman, David
2009 *Basic elements of narrative*. Chichester: Wiley Blackwell.
- Honig, Bonnie
1999 "Ruth, the Model Emigrée: Mourning and the Symbolic Politics of Immigration." *Ruth and Esther: A Feminist Companion to the Bible*. Ed. Athalya Brenner. Sheffield: Sheffield Academic Press. 50–74.
- Honko, Lauri
1972 *Uskontotieteen näkökulmia*. Porvoo: WSOY.
- Hovi, Tuija
2007 *Usko ja kerronta: Arkitodellisuuden narratiivinen rakentuminen uskonliikkeessä*. Diss. Turun yliopiston julkaisuja C 254.
- Huhta, Annikki
1988 "Uskonnonpedagogisen instituutin historiaa ja taustatekijöitä." *Teologinen Aikakauskirja* 93. 220–226.

- 1998 "Lukion syventävät kurssit." *Uskonnonopetuksen käsikirja*. Toim. Markku Pyysiänen ja Jarkko Seppälä. Helsinki: WSOY. 363–377.
- Huttunen, Niko
2008 "Raamattu historiassa. Reseptio- ja vaikutushistoriallinen eksegetiikka." *Teologinen Aikakauskirja* 113. 230–250.
- 2017 "Raamatullisuus – miten Raamattuun liittymisestä tuli teologinen idea?" *Sisääkäyntejä Raamattuun: Tulkitsijan kirja*. Toim. Petri Luomanen, Niko Huttunen, Kalevi Virtanen. Helsinki: Kirjapaja. 59–89.
- Hyvärinen, Matti
2006 "Kerronnallinen tutkimus." <http://www.hyvarinen.fi>. Viitattu 5.11.2015.
- 2010 "Haastattelukertomuksen analyysi." *Haastattelun analyysi*. Toim. Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen. Tampere: Vastapaino. 90–118.
- Hyypä, Harri
2016 "Puheen paikka – puhekiireen aika." *Psykoterapia* 35(1). 70–71.
- Illman, Karl-Johan
2001 "Juutalaisten historia." *Juutalainen kulttuuri*. Toim. Tapani Harviainen ja Karl-Johan Illman. Helsinki: Otava. 9–44.
- Jokiranta, Jutta & Luomanen, Petri
2013 "Sosiaalisen identiteetin näkökulma." *Johdatus sosiaalitieteelliseen raamatuntutkimukseen*. Toim. Petri Luomanen, Jutta Jokiranta ja Outi Lehtipuu. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 105. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura. 67–84.
- Jüngst, Britta
2005 "Fragen des Alltags miteinander meistern. Die Geschichte von Noomi und Rut als Weg-Weisung." *Interreligiöses Bibliodrama: Bibliodrama als neuer Weg zur christlich-jüdischen Begegnung*. Hg. Leony Renk. Bibliodrama Kontexte. Band 6. Schenefeld: EB-Verlag.
- Järveläinen, Petri
1994 *Yks enkeli yks perkele: Kirjoituksia Paavo Ruotsalaisesta*. Lapua: Herättäjä-Yhdistys.
- Kaiser, Otto
1984 *Einleitung in das Alte Testament: Eine Einführung in ihre Ergebnisse und Probleme*. Gütersloh.
- 1992 *Grundriß der Einleitung in die kanonischen und deuterokanonischen Schriften des Alten Testaments*. Band 1: Die erzählenden Werke. Gütersloh.
- Kanyoro, Musimbi R.A.
2001 "Cultural Hermeneutics: An African Contribution." *Other Ways of Reading: African Women and the Bible*. Ed. Musa W. Dube. Atlanta: Society of Biblical Literature. 101–113.

Kata, Karoliina

1998 *Erään bibliodraaman tarina: Tutkimus bibliodraamakurssista osallistujien, ohjaajan ja havainnoijan näkökulmasta.* Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Kaunisto, Saara-Leena

2014 *Täällä sai puhua sen mitä muualla ei: Opettajien vertaisryhmä kerronnallisena ympäristönä.* Diss. Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis.

Keel, Othmar

1986 *Das Hohelied.* Zürcher Bibel Kommentar 18. Zürich.

Kellermann, Peter Felix

1992 *Focus on psychodrama: The therapeutic aspects of psychodrama.* London: Jessica Kingsley Publishers.

2007 *Sociodrama and Collective Trauma.* Philadelphia: British Library Catalogins in Publication Data.

Kessler, Hildrun

1996 *Bibliodrama und Leiblichkeit: Leibhafte Textauslegung im theologischen und therapeutischen Diskurs.* Diss. Stuttgart, Berlin, Köln.

Kiehn, Antje

1987 "Die 'grossen Augenblicke'." *Bibliodrama.* Hg. Antje Kiehn, Samuel Laeuchli, Heidemarie Langer, Ruth Passeur, Tim Schramm, Yorick Spiegel, Wolfgang Teichert. Stuttgart: Kreuz Verlag. 91–115.

Kiilunen, Jarmo

1997 "Katsaus tieteellisen raamatuntutkimuksen ja sen metodien historian." *Raamatuntutkimuksen uudet tuulet.* Toim. Raimo Hakola ja Petri Merenlahti. Helsinki: Yliopistopaino. 12–27.

Kinnunen Kari Pekka

1992 "Raamattumietiskelyn menetelmiä." *Rakkaudesta Raamattuun: Noin 10 tapaa oppia ja opettaa Raamattua.* Toim. Annikki Huhta ja Anja Tolonen. Helsinki: Lasten Keskus. 44–49.

1996 "Draamaa vaan ei näytelmää." *Bibliodraama: draamaa vaan ei näytelmää.* Toim. Martti Mäkisalo. Helsinki: Lasten Keskus. 10–18.

Kinnunen-Riipinen, Lilja

2000 *Kirkkoteatterin kiirastuli: Draama evankeliumin palveluksessa.* Diss. Helsinki: Suomen Lähetyseura.

Knauf, Ernst Axel

1994 "Ruth la Moabite." *Vetus Testamentum* 44. Leiden: Brill. 547–548.

Koskela, Marja

- 2014 *Suojelusenkeli, viestinviejä, henkiopas, paha enkeli: Enkelien tehtävä kuuden miehen kertomissa kokemuksissa.* Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Krondorfer, Björn
- 1992 "Jacob, Esau, and the Crisis of Male Identity: Investigations into the Seriousness of Play." *Body and Bible: Interpreting and Experiencing Biblical Narratives*. Ed. Björn Krondorfer. Philadelphia: Trinity Press International. 175–190.
- 2015 "Dr. Samuel Laeuchli (1924–2014)." *TextRaum* 42. 59–61.
- Kubitza, Ellen & Schramm, Tim
- 2003 *Bibliodrama als lebendiger Gottesdienst: Ein Weg zum Christsein im Alltag der Welt.* Bibliodrama Kontexte. Beiträge zur Theorie der Bibliodramapraxis 1. Schenefeld: Bibliodrama Kontexte. Eb-Verlag.
- Laeuchli, Samuel
- 1987a "Abraham und Isaak. Einführung in eine mimetische Bewältigung." *Bibliodrama*. Hg. Antje Kiehn, Samuel Laeuchli, Heidemarie Langer, Ruth Passeur, Tim Schramm, Yorick Spiegel, Wolfgang Teichert. Stuttgart: Kreuz Verlag. 16–43.
- 1987b *Das Spiel vor dem dunklen Gott: Mimesis, ein Beitrag zur Entwicklung des Bibliodramas.* Neukirchener Theologie.
- 1988 *Die Bühne des Unheils: Das Menschheitsdrama als mythisches Spiel.* Stuttgart: Kreuz Verlag.
- 1992 "The Expulsion from the garden and the Hermeneutics Play." *Body and Bible: Interpreting and Experiencing Biblical Narratives*. Ed. Björn Krondorfer. Philadelphia : Trinity Press International. 27–56.
- Laeuchli, Samuel, Rothchild-Laeuchli, Evelyn
- 1992 *Jesus und der Teufel: Begegnung in der Wüste. Imagination, Spiel und Therapie in der Versuchungsgeschichte.* Neukirchen-Vluyn: Neukirchener.
- Langer, Heidemarie
- 1987 "Bibliodrama als Prozeß." *Bibliodrama*. Hg. Antje Kiehn, Samuel Laeuchli, Heidemarie Langer, Ruth Passeur, Tim Schramm, Yorick Spiegel, Wolfgang Teichert. Stuttgart: Kreuz Verlag. 65–90.
- 1991 *Vielleicht sogar Wunder: Heilungsgeschichten im Bibliodrama.* Stuttgart: Kreuz Verlag.
- 2005 "Bibliodrama-Kon-Texte zwischen 1980-2004." *TextRaum* 13/22. 8–9.
- Lappalainen, Lea (toim.)
- 1987 "Bibliodraama avaa Raamattua." *Kotimaa* 16.4.1987.
- Latvus, Kari
- 2002 *Arjen teologia: Johdatus kontekstuaaliseen teologiaan.* Theologia Biblica. Helsinki: Kirjapaja.

2010 ”Johdanto. Raamatun köyhät.” *Köyhien Raamattu*. Toim. Kari Latvus, Sakari Häkkinen & Hanne von Weissenberg Helsinki: Kirjapaja. 13–26.

2013 ”Köyhyys – näkökulma Vanhaan testamenttiin.” *Johdatus sosiaalitieteelliseen raamatuntutkimukseen*. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 105. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura. 158–172.

Lau, Peter H. W.

2010 *Identity and Ethics in the Book of Ruth: A Social Identity Approach*. Berlin: Walter de Gruyter.

Lauha, Aila

2015 ”Heikki Räisänen elämäntyöstä teologisen tiedekunnan ja kirkon näkökulmasta.” <https://vartija-lehti.fi> Viitattu 30.12.2015.

2016 ”Heikki Räisänen – vaikuttaja teologiassa ja kirkossa.” *Kotimaa* 7.1.2016. 19.

Lauha, Risto

1991 ”Isien jumalista yhteen Jumalaan.” *Paimentolaisten uskonnosta kirkkolaitokseksi*. Toim. Raija Sollamo. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 55. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura. 3–16.

Laurio, Kaija-Liisa

1992 ”Bibliodraama koulussa.” *Rakkaudesta Raamattuun: Noin 10 tapaa oppia ja opettaa Raamattua*. Toim. Annikki Huhta ja Anja Tolonen. Helsinki: Lasten Keskus. 56–66.

Lehtipuu, Outi & Luomanen, Petri

2013 ”Sosiaalinen muisti.” *Johdatus sosiaalitieteelliseen raamatuntutkimukseen*. Toim. Petri Luomanen, Jutta Jokiranta ja Outi Lehtipuu. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 105. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura. 105–121.

Lehtipuu, Outi & Pesonen, Anni

2007 ”Raamatun moniäänisyyden puolesta.” *Kirkko Raamatun tulkkina*. Toim. Jussi Koivisto ja Anni Pesonen. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 94. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura. 38–44.

Lehtipuu, Outi & von Weissenberg, Hanne

2017 ”Miten Raamatusta tuli Raamattu?” *Sisäänkäyntejä Raamattuun: Tulkitsijan kirja*. Toim. Petri Luomanen, Niko Huttunen, Kalevi Virtanen. Helsinki: Kirjapaja. 35–58.

Leskelä-Kärki, Maarit

2004 ”Tutkija ja kolme sisarta. Polkuja henkilökohtaiseen historian tutkimukseen.” *Tutkija kertojana: Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Toim. Johanna Latvala, Eeva Peltonen & Tuija Saresma. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus, Jyväskylän yliopisto. 306–337.

Leutz, Grete

1974 *Psychodrama, Theorie und Praxis: Das klassische Psychodrama nach J.L. Moreno*. New York, London, Paris, Tokyo: Springer-Verlag.

Lim, Timothy H.

- 2007 "The Book of Ruth and its literary voice." *Reflection and Refraction: Studies in Biblical Historiography in Honour of A. Graeme Auld*. Ed. Robert Rezetko, Timothy H. Lim and W. Brian Aucker. Leiden, Boston: Brill.
- 2011 "How good was Ruth's Hebrew?" *The "Other" in Second Temple Judaism: Essays in Honor of John J Collins*. Ed. Daniel C Harlow, Karina Martin Hogan, Matthew J Goff. Cambridge: Wm B Eerdmans. 101–115.

Lindqvist, Martti

- 1985 *Ammattina ihminen: Hoidon etiikasta ja arvoista*. Helsinki: Otava.
- 1988a "Sosiodraama hakee itseään." *Psykodraama* 2. 12–15.
- 1988b "Sosiodraaman soveltaminen eettisessä analyysissä." *Teologinen Aikakauskirja* 93. 414–421.
- 1992 *Unelma rohkeasta elämästä*. Helsinki: Otava.
- 1994 "Religion and the spirit." *Psychodrama since Moreno: Innovations in theory and practice*. Ed. Paul Holmes, Marcia Karp and Michael Watson. London: Routledge, 191–209.
- 1999 *Keskeneräisyyden puolustus*. Helsinki: Otava.
- 2003 *Ole hyvä*. Helsinki: Otava.
- 2005 "Sosiodraama matkana yhteisön kollektiiviseen alitajuntaan." *Miten käytän toiminnallisia menetelmiä?* Toim. Tarja Janhunen ja Sirkka Sura. Tampere: Koulutuskeskus Novus. 9–27.

Lindström, Eva-Liisa

- 1996 "Seurakunnan toisenlainen raamattupiiri." *Bibliodraama: draamaa vaan ei näytelmää*. Toim. Martti Mäkisalo. Helsinki: Lasten Keskus. 96–101.
- 2008 "Bibliodrama in der Ortsgemeinde und in der Rehabilitation von kirchlichen Mitarbeitenden." *TextRaum* 28. 23–24.

Loader, James Alfred

- 1994 "Yahweh's wings and the God of Ruth." *Wer ist wie du, Herr, unter der Göttern? Studien zur Theologie und Religionsgeschichte Israels für Otto Kaiser zum 70. Geburtstag*. Hg. Ingo Kottsieper. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht. 389–401.

Luomanen, Petri

- 2017 "Kohti yhteisöllisyyden hermeneutiikkaa. Teltta uskonyhteisön metaforana." *Sisäänkäyntejä Raamattuun: Tulkitsijan kirja*. Toim. Petri Luomanen, Niko Huttunen, Kalevi Virtanen. Helsinki: Kirjapaja. 11–34.

Luomanen, Petri & Hakola, Raimo

- 2007 "Raamattu ja kirkko postmodernissa ajassa: Raamatuntutkimuksen näkökulmia." *Kirkko Raamatun tulkkina*. Toim. Jussi Koivisto ja Anni Pesonen. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 94. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura. 73–103.
- Luomanen, Petri, Lehtipuu, Outi & Merenlahti, Petri
 2010 "Uusi testamentti." *Teologia: johdatus tutkimukseen*. Toim. Petri Luomanen, Antti Raunio. Helsinki: Edita. 51–77.
- Luomanen, Petri, Jokiranta, Jutta, Latvus, Kari, Weissenberg, Hanne, Yli-Karjanmaa, Sami (toim.)
 2016 "Eksegeetiikanmenetelmien oppimisympäristö." <http://www.helsinki.fi/teol/pro/emo>. Viitattu 18.1.2017.
- Luumi, Pertti
 2006 *Kertojan käsikirja*. Helsinki: Lasten Keskus.
- Luz, Ulrich
 1990 *Das Evangelium nach Matthäus 2*. Evangelisch-Katolischer Kommentar zum Neuen Testament. Düsseldorf.
 1994 *Matthew in History: Interpretation, Influence, and Effects*. Minneapolis: Fortress Press.
 2002 *Das Evangelium nach Matthäus 1*. Evangelisch-Katolischer Kommentar zum Neuen Testament, Bd.1/2. Düsseldorf.
- Marineau, René F.
 1989 *Jacob Levy Moreno 1889–1974. Father of psychodrama, sociometry, and group psychotherapy*. London, New York: Routledge.
- Markert, Michael
 2013 "Bibliodrama und Bibliolog in einem Ausbildungsgang – Ein Experiment." *TextRaum* 38. 62–65.
- Martin, Annele
 1996 "Bibliodraama sielunhoitona." *Bibliodraama: draamaa vaan ei näytelmää*. Toim. Martti Mäkisalo. Helsinki: Lasten Keskus. 137–144.
- Martin, Gerhard Marcel
 1985 "Das Bibliodrama und sein Text." *Evangelische Theologie* 45. 515–526.
 1987 "Bibliodrama – Ein Modell wird besichtigt." *Bibliodrama*. Hg. Antje Kiehn, Samuel Laeuchli, Heidmarie Langer, Ruth Passeur, Tim Schramm, Yorick Spiegel, Wolfgang Teichert. Stuttgart: Kreuz Verlag. 44–64.
 1992 "The Origins of Bibliodrama and Its Specific Interest in the Text." *Body and Bible: Interpreting and Experiencing Biblical Narratives*. Ed. Björn Krondorfer. Philadelphia: Trinity Press International. 85–101.
 1995 *Sachbuch Bibliodrama*. Stuttgart: Kohlhammer.

- 2001 *Sachbuch Bibliodrama: Praxis und Theorie*. 2. aktualisierte und erw. Aufl. Stuttgart, Berlin, Köln: Kohlhammer.
- 2005 *Was es heißt: Theologie treiben*. Stuttgart: Radius-Verlag.
- 2007 *Pyhä ja karkea: Bibliodraama, teoria ja käytäntö*. Helsinki: Piipiaaseura. (Alkuteos: Sachbuch Bibliodrama. Praxis und Theorie, 2001)
- Martola, Nils
2001 ”Klassinen kirjallisuus.” *Juutalainen kulttuuri*. Toim. Tapani Harviainen ja Karl-Johan Illman. Helsinki: Otava. 99–114.
- Maunuksela, Marja
1992 ”Raamattu elää koulutunnilla.” *Rakkaudesta Raamattuun: Noin 10 tapaa oppia ja opettaa Raamattua*. Toim. Annikki Huhta ja Anja Tolonen. Helsinki: Lasten Keskus. 67–70.
- Mennen, Claudia
2004 *Bibliodrama: Religiöse Erfahrungen im Kontext der Lebensgeschichte*. Eine qualitativ-empirische Studie. Diss. Freiburg Schweiz.
- Mennen, Claudia & Zürn, Peter
2016 ”Bibliolog in Bewegung, Orts- und Perspektivenwechsel”. *TextRaum* 44. 41–42.
- Merenlahti, Petri
1997 ”Evankeliumit kertomuksina. Narratiivikriittinen tutkimusmetodi.” *Raamatuntutkimuksen uudet tuulet*. Toim. Raimo Hakola ja Petri Merenlahti. Helsinki: Yliopistopaino. 52–63.
- 1999 *Poetics for the Gospels? Rethinking Narrative Criticism*. Diss. Helsingin yliopisto.
- 2005 ””Kuka onkaan terapian tarpeessa?” Psykologisesta eksegeesistä ja sen tutkimuskohteesta.” *Teologinen Aikakauskirja* 110. 387–406.
- 2007 *Ihmisen näköinen Jumala ja muita Raamatun henkilöitä*. Helsinki: Otava.
- Merikivi, Henna
2008 ”Yksilö ja ryhmä psykodraamapsykoterapiassa.” *Suhteiden näyttämöt: näkökulmia psykodraamaan*. Toim. Sirkku Aitolehti ja Kirsti Silvola. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 101-126.
- Moreno, Jacob Levy
1946 *Psychodrama* Vol. 1. Beacon, New York: Beacon House.
- 1953 *Who Shall Survive? Foundation of Sociometry, Group Psychotherapy and Sociodrama*. Beacon, New York: Beacon House.
- 1959 *Psychodrama: Second Volume. Foundations of Psychotherapy*. New York: Beacon House.
- 1960 *Sociometry, Experimental Method and the Science of Society*. Beacon, New York: Beacon House.

- 1977 *Psychodrama: First Volume*. Beacon, New York: Beacon House.
- Moreno, J.L. with Moreno, Z.T.
1969 *Psychodrama: Third Volume: Action Therapy and principles of Practice*. Beacon, New York: Beacon House.
- Moreno, Zerka, Blomkvist, Leif Dag & Rützel, Thomas
2000 *Psychodrama, Surplus Reality and the Art of Healing*. London and Philadelphia: Routledge.
- Mosher, John David
1987 *The Healing Circle: Myth, Ritual, and Therapy*. Blue Sky Counselors.
- Muchlinsky, Frank
2002 "Bibel im Dialog – sogar zwischen Kanzel und Gemeinde. Die Methode des 'Bibliologs.'" *Bibliodrama – Theorie – Praxis – Reflexion*. Hg. Elisabeth Naurath, Uta Pohl-Patalong. Stuttgart: Kohlhammer. 124–131.
- Myllykoski, Matti
1997 "Raamattu ja ideologikritiikki." *Raamatuntutkimuksen uudet tuulet. Toim.* Raimo Hakola ja Petri Merenlahti. Helsinki: Yliopistopaino. 204–216.
- Myrberg, Magnus
2007 *Bibliodrama och rollteorin: En tentativ, icke empirisk, studie av Bibliodrama utifrån Hjalmar Sundéns rollteori och Nils G Holms integrerade rollteori*. C-uppsats i religionspsykologi, Teologiska institutionen. Uppsala Universitet.
- Mäki, Päivi
2015 *Opettajana ja kehittäjänä: Vertaismentorointiryhmässä kehittäjäopettajan ammatillista identiteettiä kertomassa*. Diss. Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis.
- Mäkisalo, Aino-Kaarina
1996a "Vaaralliset ja vapauttavat totuudet." *Bibliodraama: draamaa vaan ei näytelmää*. Toim. Martti Mäkisalo. Helsinki: Lasten Keskus. 32–51.
- 1996b "Matkalla itsensä kanssa." *Bibliodraama: draamaa vaan ei näytelmää*. Toim. Martti Mäkisalo. Helsinki: Lasten Keskus. 65–75.
- 2004 "Vuohina ja lampaina bibliodraamassa." *Vartija* 4. 128–134.
- 2008a "Bibliodrama-Ausbildung in Finnland." *TextRaum* 15/28. 20–21.
- 2008b "Meine Art. Bibliodrama zu gestalten." *TextRaum* 15/28. 22–23.
- 2017 "Bibliodrama in Finland." *TextRaum* 45. 63–64.
- Mäkisalo, Aino-Kaarina & Lindström, Eva-Lisa
2014 "Bibliodrama education in Finland and the method of Peter Pitzele in it." *TextRaum* 41. 55.

Mäkisalo, Aino-Kaarina & Salmi, Minna

2005 "The past, present and future of bibliodrama in Finland." *TextRaum* 22. 26–27.

Mäkisalo, Martti

1996 "Johdannoksi." *Bibliodraama: draamaa vaan ei näytelmää*. Helsinki: Lasten keskus. 4–5.

Nadar, Sarojini

2001 "A South African Indian Womanist Reading of the Character of Ruth." *Other Ways of Reading: African Women and the Bible*. Ed. Musa W. Dube. Atlanta: Society of Biblical Literature. 159–177.

Neusner, Jacob

1989 *Ruth Rabbah: An Analytical Translation*. University of South Florida.

Nielsen, Kirsten

1997 *Ruth: A Commentary*. The Old Testament Library. London: SCM Press Ltd.

2000 "Intertextuality and Hebrew Bible." *Congress Volume Oslo 1988*. Vetus Testamentum Supplements. 17–31.

Nieminen, Seija, Saarenheimo, Marja

1981 Morenolainen psykodraama. Historiallinen ja filosofis-psykologinen analyysi. Helsinki: Psykologinen Kustannus Oy.

Niemistö, Raimo

1999 *Ryhmän luovuus ja kehitysehdot*. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

2008a "Spontaaniudesta luovuuteen, olemisesta ilmaisuun." *Suhteiden näyttämöt: näkökulmia psykodraamaan*. Toim. Sirkku Aitolehti ja Kirsti Silvola. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 23–36.

2008b "Roolit ja liittyminen." *Suhteiden näyttämöt: näkökulmia psykodraamaan*. Toim. Sirkku Aitolehti ja Kirsti Silvola. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 37–50.

Nikander, Pirjo

2010 "Ladullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti." *Haastattelun analyysi*. Toim. Ruusu vuori & Nikander & Hyvärinen. Tampere: Vastapaino. 432–445.

Niskanen, Annika

2013 *Työvälineenä draamattu: Bibliodraama Raamatun kokonaisvaltaisena, henkilökohtaisena ja moniulotteisena tulkintaprosessina*. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Nissinen, Martti

1994 "Raivoisat Ruusut ja Raamatun naiset." *Teologinen Aikakauskirja* 99. 430–438.

2009 "Historiallinen raamatuntutkimus ja kriittinen historian tutkimus." *Teologinen Aikakauskirja* 114. 559–568.

- 2013 ”Perhe- ja sukupuolisuhteiden hierarkia Raamatun teksteissä.” *Johdatus sosiaalitieteelliseen raamatuntutkimukseen*. Toim. Petri Luomanen, Jutta Jokiranta, ja Outi Lehtipuu. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisu 105. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura. 191–209.
- Näf, Eleonore
2008 *Die heilsame Dimension des Bibliodramas: Ein theologischer Deutungsversuch und ein Vergleich mit dem Psychodrama*. Diss. Praktische Theologie im Dialog 33. Hg. von Leo Karrer. Fribourg: Academic Press
- Passauer, Ruth
1987 ”Bibliodrama und Seelsorge.” *Bibliodrama*. Hg. Antje Kiehn, Samuel Laeuchli, Heidemarie Langer, Ruth Passeur, Tim Schramm, Yorick Spiegel, Wolfgang Teichert. Stuttgart: Kreuz Verlag. 136–140.
- Pauler, Norbert
1996 *Bibliodrama: Glauben erfahren mit Hand, Kopf und Herz*. Stuttgart: Katholisches Bibelwerk.
- Peltomäki, Anu
1998 Bibliodraama ja kärsimyksen ongelman kohtaaminen. Diakonia-ammattikorkeakoulun päättötyö. Järvenpää.
- Peltoniemi Sisko
1996 ”Yläasteella ja lukiossa.” *Bibliodraama: draamaa vaan ei näytelmää*. Toim. Martti Mäkisalo. Helsinki: Lasten Keskus. 114–124.
- Pesonen, Anni
1997 ”Draamaa riivatuista ja halvatuista.” *Vartija* 1. 26–34.
- Pesonen, Anni & Valkama, Kirsi
2010 *Arkielämä Raamatun aikaan: Juudan kylstä roomalaisiin kaupunkeihin*. Helsinki: Kirjapaja.
- Pitzele, Peter A.
1995 *Our Fathers' Wells: A Personal Encounter with the Myths of Genesis*. San Fransisco: Harper Collins.
1998 *Scripture Windows: Toward a Practice of Bibliodrama*. Los Angeles: Torah Aura.
- 2001 *Valkoinen tuli*. Johdanto bibliodraaman perusteisiin ja menetelmään. Helsinki: Suomen Piipiaaseura. (Alkuteos: *Scripture Windows: Toward a Practice of Bibliodrama*, 1998.)
- 2005 ”Three questions and three short answers.” *TextRaum* 23. 16.
- Pohl-Patalong, Uta
2010 ”Geschwisterverhältnisse – Bibliolog und Bibliodrama – Gemeinsamkeiten und Unterschiede.” *TextRaum* 32. 4–7.

- 2013 *Bibliolog: Impulse für Gottesdienst, Gemeinde und Schule*. Band 1: Grundformen. Stuttgart: Kohlhammer
- Puutio, Risto
2002 *Merkitysmysteeri: organisaatiot ja kehittämisen kieli*. Jyväskylä: Odeco.
- Pöysä, Jyrki
2010 ”Asemointinäkökulma haastattelujen kerronnallisuuden tarkastelussa.” *Haastattelun analyysi*. Toim. Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen. Tampere: Vastapaino. 155–179.
- Radeck, Heike
1998 *Ignatianische Exerzitien und Bibliodrama: Ein hermeneutischer Strukturvergleich*. Diss. Stuttgart, Berlin, Köln: Kohlhammer.
- Rhoads, David
1999 ”Narrative Criticism: Practices and Prospects.” *Characterization in the Gospels*. Ed. David Rhoads and Kari Syreeni. Journal for the Study of the New Testament Supplement Series 184. Sheffield: Sheffield Academic Press. 264–285.
- Riekkinen, Vilho
1986 ”Eksegeetiikan teologinen tehtävä?” *Teologinen Aikakauskirja* 91. 245–251.
- Riekkinen, Vilho & Veijola, Timo
1983 *Johdatus eksegeetiikkaan: Metodioppi*. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 37. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura.
- Rintala, Esko
1990 *Kohtaa sana*. Helsinki: Suomen Pipliaseura.
- Rollins, Wayne G.
1999 *Soul and Psyche: The Bible in Psychological Perspective*. Minneapolis: Fortress.
- Rosenstock, Hans-Jörg & Rosenstock, Roland
2002 *Bibliodrama Bibliographie*. Bibliodrama Kontexte. Beiträge zur Theorie der Bibliodramapraxis 2. Schenefeld: EB-Verlag.
- Ruotsalainen, Paavo
2005 *Kirjeitä*. Toim. Jaakko Elenius. Helsinki: Kirjapaja.
- Ruusuvuori, Johanna
2010 ”Litteroijan muistilista.” *Haastattelun analyysi*. Toim. Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen. Tampere: Vastapaino. 424–431.
- Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti
2010 ”Haastattelun analyysin vaiheet.” *Haastattelun analyysi*. Toim. Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen. Tampere: Vastapaino. 9–36.
- Räisänen, Heikki & Saarinen, Esko
1978 *Raamattutieto*. Helsinki: Otava.

Räisänen, Heikki

- 1972 "Raamatun auktoriteetista." *Teologinen Aikakauskirja* 77. 73–86.
- 1984 *Raamattunäkemyistä etsimässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- 1987 "Kokemus raamatuntulkinnan avainkäsitteenä." *Teologinen Aikakauskirja* 92. 377–390.
- 1988 "Bibliodraama on vahvaa hermeneutiikkaa." *Vartija* 5–6, 32–39.
- 1989 "Bibliodraama ja Raamattu." *Teologinen Aikakauskirja* 94. 235–240.
- 1992 "Maria, Jeesuksen äiti." *Naisia Raamatussa: Viisaus ja rakkaus*. Toim. Raija Sollamo ja Ismo Dunderberg. Helsinki: Yliopistopaino. 39–58.
- 1993 *Uuteen uskoon: Teologisesta itsekritiikistä uskontojen vuoropuheluun*. Helsinki: Kirjapaja.
- 1995 "Rikas ja kipeä prosessi." *Ihminen, tunteet ja yhteisön elämä: Sosiaalipedagogisia näkökulmia*. Toim. Antti-Veikko Perheentupa. Helsinki: Arator. 151–156.
- 1996 "Bibliodraama ja raamatuntutkimus." *Bibliodraama: draamaa vaan ei näytelmää*. Toim. Martti Mäkisalo. Helsinki: Lasten Keskus. 86–93.
- 1997 "Raamatun reseptio- ja vaikutushistoria." *Raamatuntutkimuksen uudet tuulet*. Toim. Raimo Hakola ja Petri Merenlahti. Helsinki: Yliopistopaino. 156–165.
- 2001 "Tradition, Experience, Interpretation: A Dialectical Model for Describing the Development of Religious Thought." *Challenges to Biblical Interpretation: Collected Essays 1991–2001*. Biblical Interpretation Series 59. Leiden: E.J. Brill. 215–226.
- 2003 "Raamattu pyhien kirjojen joukossa." *Raamattu ja länsimainen kulttuuri*. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran Julkaisuja 237. 154–178.
- 2004a "Bibliodraama ja helvetin tuli." *Vartija* 4. 123–127.
- 2004b "Raamattu, tutkimus ja kirkon usko." *Vartija* 5-6. 174–186.
- 2006 *Rosoinen Raamattu*. Helsinki: WSOY.
- 2008 "Matthew in Bibliodrama." *Neutestamentliche Exegese im Dialog: Hermeneutik – Wirkungsgeschichte – Matthäusevangelium. Festschrift für Ulrich Luz zum 70. Geburtstag*. Hg. Peter Lampe, Moises Mayordomo-Marin, Migaku Sato. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag. 183–195. (Julkaistu uudelleen 2017: *The Bible Among Scriptures and Other Essays*. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 392. Tübingen: Mohr Siebeck. 165–177.
- 2011 *Mitä varhaiset kristityt uskoivat*. Helsinki: WSOY.

- 2013 "Epilogi: Abstrakti teologia vastaan sosiaaliset realiteetit? Poimintoja metodologisen matkan varrelta." *Johdatus sosiaalitieteelliseen raamatuntutkimukseen*. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 105. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura. 410–424.
- 2014 *Taistelua ja tulkintaa: Raamatuntutkijan tarina*. Helsinki: Kirjapaja.
- 2017 *The Bible Among Scriptures and Other Essays*. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 392. Tübingen: Mohr Siebeck.
- Räisänen, Leena
1988 "Tervetullut vaihtoehto seurakuntatyöhön: Kokemuksia bibliodraamasta." *Crux*. 25–26.
- Sakenfeld, Katharine Doob
1999 *Ruth: Interpretation*. A Bible Commentary of Teaching and Preaching. Louisville: John Knox Press.
- Salmi, Minna
2007 "Matteuksen seurakunnan sisäisiä ja ulkoisia jännitteitä: Eksegeettisen tiedon käyttö bibliodraamassa". *Teologinen Aikakauskirja* 112. 135–146.
- 2008 "Bibliodrama." *TextRaum* 28. 24.
- Sanasta elämä. Raamattukurssi aikuisille*.
1995 SKSK-kustannus.
- Sasson, Jack M.
1979 *Ruth: A New translation with a philological commentary and a formalist folklorist interpretation*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
- Schramm, Tim
1987 "Bibliodrama und Exegese." *Bibliodrama*. Hg. Antje Kiehn, Samuel Laeuchli, Heidemarie Langer, Ruth Passeur, Tim Schramm, Yorick Spiegel, Wolfgang Teichert. Stuttgart: Kreuz Verlag. 116–135.
- 1992 "Bibliodrama in Action: Reenacting a New Testament Healing Story." *Body and Bible: Interpreting and Experiencing Biblical Narratives*. Ed. Krondorfer. Philadelphia: Trinity Press International. 57–84.
- 2003 *Die Bibel ins Leben ziehen: Bewährte "alte" und faszinierende "neue" Methoden lebendiger Bibelarbeit*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Schröer, Henning
1998 "Bibliodrama." *Religion in Geschichte und Gegenwart*. Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft. Tübingen.
- Schürger, Wolfgang
1997 "Raamatuntulkinta vapautuksen näkökulmasta. Vapautuksen teologian haaste eurooppalaiselle hermeneutiikalle." *Raamatuntutkimuksen uudet tuulet*. Toim. Raimo Hakola ja Petri Merenlahti. Helsinki: Yliopistopaino. 166–180.

- Sillanpää, Sami (toim.)
 2003 "Saddam Husseinin armonaika kului umpeen viime yönä." *Helsingin Sanomat* 20.3.2003, A3.
- Silvola, Kirsti & Aitolehti, Sirkku
 2006 "Psykodraama psykoterapiana." *Duodecim* 122. 732–738.
- Silvola, Kirsti & Stenberg, Harri
 2008 "Näyttämö ja näyttämölistäminen." *Suhteiden näyttämöt: näkökulmia psykodraamaan*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 51–59.
- Silvola, Kirsti & Merikivi, Henna
 2012 "Psykodraamapsykoterapia." *Psykoterapiat*. Toim. Matti O. Huttunen, Hely Kalska. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 220–233.
- Sمند, Rudolf
 1989 *Vanhan testamentin synty*. (Alkuteos: *Die Entstehung des Alten Testaments*, 1978). Suom. Toim. Martti Nissinen. Helsinki: Yliopistopaino.
- Sollamo, Raija
 1983 *Raamatun naisia*. Helsinki: Kirjaneliö.
- 2016 "Heikki Räisänen. In memoriam." *Teologinen Aikakauskirja* 121. 3–5.
- Spector-Mersel, Gabriela
 2010 "Narrative research. Time for paradigm." *Narrative Inquiry* 20(1). 204–224.
- Spiegel, Yorick
 1987 "Bibliodrama als Hagiodrama." *Bibliodrama*. Hg. Antje Kiehn, Samuel Laeuchli, Heidemarie Langer, Ruth Passeur, Tim Schramm, Yorick Spiegel, Wolfgang Teichert. Stuttgart: Kreuz Verlag. 141–153.
- Sprague, Ken
 1998 "Permission to interact: a who, how and why of sociodrama." *The Handbook of Psychodrama*. Ed. Marcia Karp, Paul Holmes, Kate Bradshaw Tauvon. 247–260.
- Stangier, Klaus-Werner
 1997 *Jetzt: Bibliodrama im Spannungsfeld von Psychodrama und Liturgie*. Köln: inScenario Verlag und Verlagsbuchhandlung.
- 2008 *Atmen und spielen: Experimentelle Theologie auf der Bibliodramabühne*. Bibliodrama Kontexte. Beiträge zur Theorie der Bibliodramapraxis 5. Hamburg–Schenefeld.
- 2014 "Die Bühne ist ein tiefes Schwimm – oder Taufbecken." *TextRaum* 40. 6–11.
- Sternberg, Patricia & Garcia, Antonia
 2000 *Sociodrama: Who's in Your Shoes?* Westport: Praeger Publishers.
- Stühlmeyer, Thomas

- 2004 *Veränderungen des Textverständnisses durch Bibliodrama: Ein empirische Studie zu Mk 4, 35–41*. Diss. Paderborner Theologische Studien 34. Paderborn: Ferdinand Schöningh.
- Sundén, Hjalmar
1959 *Religionen och rollerna: Ett psykologisktstudium av fromheten*. Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag.
- Syreeni, Kari
1991 ”Miksi Jeesus ristiinnaulittiin?” *Paimentolaisten uskonnosta kirkkolaitokseksi*. Toim. Raija Sollamo. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 55. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura. 72–83.
- 1995 *Uusi testamentti ja hermeneutiikka: Tulkinnan fragmentteja*. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 61. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura.
- 1999 ”Peter as Character and Symbol in the Gospel of Matthew.” *Characterization in the Gospels*. Ed. David Rhoads and Kari Syreeni. Journal for the Study of the New Testament Supplement Series 184. Sheffield: Sheffield Academic Press. 106–152.
- 2013 ”Tiedonsosiologia ja kolmen maailman malli.” *Johdatus sosiaalitieteelliseen raamatuntutkimukseen*. Toim. Petri Luomanen, Jutta Jokiranta ja Outi Lehtipuu. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 105. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura. 33–52.
- 2017 ”Teltan lämmössä, katedraalin juurella.” <http://www.vartija-lehti.fi/> Viitattu 5.5.2018.
- ”Mitä historiallis-kriittisen tutkimuksen jälkeen?” <http://www.helsinki.fi/teol/pro/emo>. Viitattu 3.5.2018.
- Syreeni, Kari & Luomanen, Petri
1997 ”Matteuksen evankeliumi.” *Varhaiskristilliset evankeliumit*. Toim. Matti Myllykoski & Arto Järvinen. Helsinki: Yliopistopaino. 183–232.
- Särkiö, Pekka
1997 ”Kemos oli vihoissaan maalleen. Israelin ja Moabin suhde Mesan kiven sekä Vanhan testamentin kuvaamana.” *Teologinen Aikakauskirja* 102. 352–361.
- Taira, Teemu
2004 ”Identiteettipolitiikan vaihtoehto? Paikantuminen ja henkilökohtaisuus sitoutumisena.” *Tutkija kerojana: Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Toim. Johanna Latvala, Eeva Peltonen & Tuija Saresma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimuskeskus. 109–133.
- Tajfel, Henri
1981 *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tarkkonen, Minna
1996a *Ruutin kirjan jumalakuva: Matka Moabista Betlehemiin*. Vanhan testamentin eksegetiikan pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

- 1996b ”Teologisessa tiedekunnassa.” *Bibliodraama: draamaa vaan ei näytelmää*. Toim. Martti Mäkisalo. Helsinki: Lasten Keskus. 125–129.
- Teichert, Wolfgang
1987 ”Einleitung.” *Bibliodrama*. Hg. Antje Kiehn, Samuel Laeuchli, Heidemarie Langer, Ruth Passeur, Tim Schramm, Yorick Spiegel, Wolfgang Teichert. Stuttgart: Kreuz Verlag. 7–15.
- 2001 *Wenn die Zwischenräume tanzen: Theologie des Bibliodramas*. Stuttgart: Kreutz.
- Theissen, Gerd
1999 *A Theory of Primitive Christian Religion*. Michigan: SCM Press.
- 2003 *Zur Bibel motivieren: Aufgaben, Inhalte und Methoden einer offenen Bibeldidaktik*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus.
- Tiusanen, Timo
1968 *O'Neill's scenic images*. Princeton University Press.
- Trible, Phyllis
1978 *God and the Rhetoric of Sexuality*. Philadelphia: Fortress Press.
- Tukkimäki, Paavo (toim.)
2003 ”Kirkko puhuu maailmanrauhasta päivittäin ja järjestää erityistilaisuuksia.” *Helsingin Sanomat* 20.3.2003, A7.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli
2009 *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. (6. uud. laitos) Helsinki: Tammi.
- Törmä, Terhi
2015 *Oma ruumis ja kerronnan kaari: Merkityksen muodostuminen Maurice Merleau-Pontyn ruumiinfenomenologisen ja Paul Ricoeurin narratiivisen imaginaatiokäsityksen mukaan*. Diss. Helsinki: Suomen Teologinen Kirjallisuusseura.
- Uro, Risto
1997 ”Sosiologiset ja antropologiset metodit varhaiskristillisyyden tutkimuksessa.” *Raamatuntutkimuksen uudet tuulet*. Toim. Raimo Hakola ja Petri Merenlahti. Helsinki: Yliopistopaino. 87–101.
- Veijola, Timo
1995 ”Teksti, tiede ja usko. Teologisen hermeneutiikan perusongelma.” *Teologinen Aikakauskirja* 100. 394–406.
- 1998 *Teksti, tiede ja usko: Epäajanmukaisia eksegeettisiä tutkielmia ajankohtaisista aiheista*. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 69. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura.
- 2001 ”Raamattu kristillisen spiritualiteetin lähteenä.” *Teologinen Aikakauskirja* 106. 18–27.
- 2004 *Das fünfte Buch Mose: Deuteronomium. Kapitel 1,1–16,7*. Das Alte Testament Deutsch 8,1. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

- 2009 *Raamattu spiritualiteetin lähteenä: Kokoelma Timo Veijolan artikkeleita*. Toim. Minna Salmi, Marko Marttila, Tuomo Mannermaa & Pauli Niemelä. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 98. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura.
- Vikström, Björn
2017 ”Kertomus ja kolahdus. Kristityn identiteetti syntyy kertomuksista.” *Sisäänkäyntejä Raamattuun: Tulkitsijan kirja*. Toim. Petri Luomanen, Niko Huttunen, Kalevi Virtanen. Helsinki: Kirjapaja. 113–136.
- Virtaniemi, Matti-Pekka
1996 ”Ulkokohtaisuudesta aitoon kokemukseen.” *Bibliodraama: draamaa vaan ei näytelmää*. Toim. Martti Mäkisalo. Helsinki: Lasten Keskus. 19–29.
- Warns, Else Natalie, Redecker, Dietrich
1994 ”Die ästhetische Dimension des Bibliodramas.” *Bibliodrama als Prozeß*. Hg. von Else Natalie Warns und Heinrich Fallner. Bielefeld : Luther-Verlag. 13–84.
- Wesenberg, Wolfgang
1994 ”Weshalb sie kommen – Spekulationen über die Teilnehmenden.” *Bibliodrama als Prozeß*. Hg. von Else Natalie Warns und Heinrich Fallner. Bielefeld : Luther-Verlag. 233–236.
- Williams, Antony
2002 *Ryhmän salaisuudet: Sosiometria muutoksen voimavarana*. Tampere: Resurssi.
- Witzenrath, Hagia Hildegard
1975 *Das Buch Rut: Eine literaturwissenschaftliche Untersuchung*. Studien zur Textfortschreibung im Alten Testament 40. München: Kösel.
- Würthwein, Ernst
1969 *Die Fünf Megilloth. Rut, Das Hohelied, Esther*. Handbuch zum Alten Testament 18. Tübingen: Mohr.
- Zakovitch, Yair
1999 *Das Buch Rut: Ein jüdischer Kommentar*. Stuttgarter Bibelstudien 177. Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk.
- Zeier, Ludwig
2003 *Die Wirklichkeit und ihre Spielräume: Das Bibliodrama aus der Sicht der Psychoanalyse*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Zenger, Erich
1986 *Das Buch Rut*. Zürcher Bibelkommentare 8. Zürich: Theologischer hVerlag.
- Zobel, Hans-Jürgen
1986 רֹוּת— *Theological dictionary of the Old Testament* 5. Stuttgart: Kohlhammer. 44–64.

Haastattelut

Aitolehti Sirkku	Haastattelu 22.1.2014. Minna Salmi.
Mäkisalo Aino-Kaarina	Haastattelu 23.4.2003. Minna Salmi. Haastattelu 19.4.2004. Minna Salmi.
Räisänen Heikki	Haastattelu 16.11.2003. Minna Salmi.

Sähköpostiviestit

Sirkku Aitolehden sähköposti Minna Salmelle 24.11.2003.

Sirkku Aitolehden sähköposti Minna Salmelle 11.11.2010.

Terhi Mäkeläisen sähköposti Minna Salmelle 23.6.2015.

Matti-Pekka Virtaniemen sähköposti Minna Salmelle 16.5.2016.

Wille Riekkisen sähköposti Minna Salmelle 22.5.2016.

Annikki Huhdan sähköposti Minna Salmelle 11.1.2017.

Henkilökohtaiset tiedonannot

Kari Pekka Kinnusen tiedonanto Minna Salmelle 22.11.2015.

Sirkku Aitolehden tiedonanto Minna Salmelle 13.5.2016.

Sirkku Aitolehden tiedonanto Minna Salmelle 10.12.2017.

Sirkku Aitolehden tiedonanto Minna Salmelle 11.4.2018.

Aino-Kaarina Mäkisalon tiedonanto Minna Salmelle 22.5.2016.

Sirpa Juolan tiedonanto Minna Salmelle 29.5.2016.

Harri Hyypän tiedonanto Minna Salmelle 17.10.2016.

Julkaisemattomat esitelmät, opinnäytetyöt ja raportit

Aitolehti, Sirkku
1988 ”Bibliodrama.” Thesis psykodraamanohjaajan tutkintoa varten.

Eurooppalaisen bibliodraaman verkosto
2003 Dokumentti Dobogókossa, Unkarissa 16.6.2003.

Juola, Sirpa

2015 ”Kokemuksia ja ajattelun lentoa bibliodraamaohjaajien neuvottelupäiviltä. Aholansaari 8.–10.5.2015.” Suomen Bibliodraamayhdistyksen jäsenkirje 13.5.2015.

Krondorfer, Björn

1998 ”Midrashim on Abraham.” Lecture by Peter Pitzele, introduced by Björn Krondorfer./ ”Abraham-Paradigma für ein Bibliodrama der Buchreligionen.” Dokumentation des 13. Internationalen Bibliodramaworkshops Oktober 1998 in Bad Segeberg.

Mäkisalo, Aino-Kaarina

1996c ”Bibliodraamallinen historiikki.” Näytelmäkäsikirjoitus Bibliodraaman kymmenvuotisjuhlaan Järvenpäässä 23.11.1996.

2008c ”Kehotyöskentely.” Bibliodraamaohjaajien koulutusmateriaali.

2010 ”Tapani tehdä bibliodraamaa.” Bibliodraamaohjaajien koulutusmateriaali.

Mäkisalo, Aino-Kaarina ja Salmi, Minna

2015 ”Lapin naisten bibliodraamassa koettua. Kittilä 11.-13.9.2015.”

Räisänen, Heikki

1996 ”Bibliodraama ja ideologiakritiikki”. Esitelmä Bibliodraaman koulutus- ja neuvottelupäivillä Järvenpäässä 22.11.1996.

Salmi, Minna

2011 ”Peter Pitzelen bibliodraama ja sen suhde psykodraamaan.” Tutkielma psykodraamaohjaajan tutkintoa varten. Helsingin Psykodraamainstituutti.

2014 ”Piirrän itselleni ääriviivat – rajatyöskentelyn merkityksestä traumapsykoterapiassa.” Erityistason traumapsykoterapiakoulutuksen lopputyö. Oulun yliopisto.

Verkkosivut

<http://www.ainokaarinamakiasalo.com/bibliodraama.html>. Viitattu 12.1.2013.

<http://www.bibliodrama.com>. Viitattu 16.11.2013.

<http://www.bibliodraama.fi>. Viitattu 23.6.2018.

<http://www.bibliodrama-gesellschaft.de>. Viitattu 16.11.2013.

<http://www.bibliolog.de>. Viitattu 16.11.2013.

Helsingin psykodraamainstituutti: <http://www.ihmis.fi>. Viitattu 8.10.2015.

J.L. Moreno, M.D. / Therapeutic Theater. YouTube. Viitattu 24.9.2016.

”Professori Heikki Räisänen haastattelu syyskuussa 2015.” Julkaistu YouTubessa 10.1.2016.

Psykodraamayhdistys ry ja Morenolaisen psykodraaman kouluttajayhdistys (MOPSI) ry (2007): [http://www.mopsi.org/eettiset ohjeet](http://www.mopsi.org/eettiset_ohjeet). Viitattu 5.11.2015.

Vappula Katri: ”Bibliodraama ohjaa rakastamaan Raamattua.” (Piplia 4/03): <http://www.bible.fi/BIBLE>. Viitattu 29.12.2003.

Tutkijan julkaisemattomat tutkimusmateriaalit

Havainnointiraportti Tim Schrammin ja Ellen Kubitzan bibliodraamaryhmästä. Bad Segeberg 25.–28.9. 2003.

Havainnointiraportti Aino-Kaarina Mäkilä ja Heikki Räisänen bibliodraamatyöpajasta ”Vuohet ja lampaat”. Helsinki 6.–7.11.2003.

Litterointiaineisto Aino-Kaarina Mäkilä bibliodraamasta ”Maahanmuuttajan suuri tarina” (Ruut). Helsinki 19.–20.3 2003.

Litterointiaineisto Aino-Kaarina Mäkilä ja Heikki Räisänen bibliodraamasta (Matteus 11:25–30). Järvenpää 11.9.2004.

Litterointiaineisto Peter Pitzelen bibliodraamasta (Ruut 1). Järvenpää 3.8.2005.

Havainnointiraportti Peter Pitzelen bibliodraamaohjaajien täydennyskoulutuksesta. Järvenpää 27.–30.10.2003.

Havainnointiraportti Peter Pitzelen bibliodraamaohjaajien täydennyskoulutuksesta. Järvenpää 2.–5.8.2005.

Havainnointiraportti Peter Pitzelen ohjaamasta koulutuksesta Biblioterapia. Helsinki 5.–7.8.2005.

Havainnointiraportti Peter Pitzelen bibliodraamaohjaajien täydennyskoulutuksesta. Järvenpää 17.–20.8.2009.

Bibliodraamaohjaajien kyselytutkimuksen (2004, 2014) raportti.